This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

+ *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.

+ *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.

+ *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.

+ *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertati di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da `http://books.google.com`

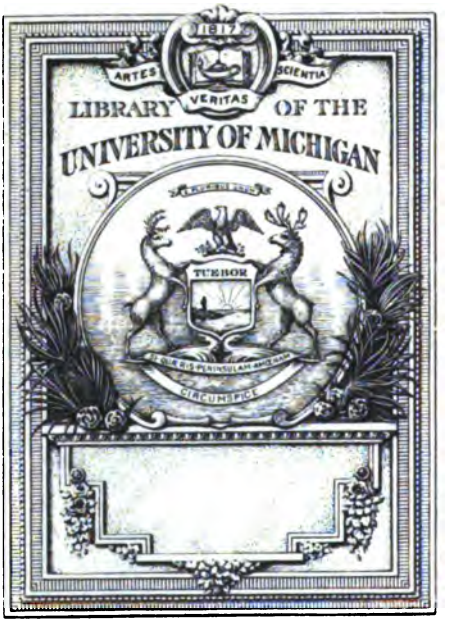
1817
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

AS
244
.U82
1831/3

ANNALES

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE,

Ann. CIↃIↃCCCXXXI—CIↃIↃCCCXXXIII.

Utrecht

ANNALES

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE,

Ann. CIƆIƆCCCXXXI—CIƆIƆCCCXXXII.

JANO ISAACO WOLTERBEEK,

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICO,

HERMANNO ARNTZENIO,

SENATUS GRAPHIARIO.

TRAJECTI AD RHENUM,

APUD JOANNEM ALTHEER,

ACADEMIAE TYPOGRAPHUM.

MDCCCXXXIV.

General

HOC ANNALIUM VOLUMINE CONTINENTUR:

Nomina Professorum et Lectorum in Academia Rheno-Trajectina. §. I.

Quaestiones ad certamen literarium A. CIƆIƆCCCXXXI. *propositae.* §. II.

Series lectionum habendarum. §. III.

Series disputationum publice et privatim defensarum. §. IV.

Solennia. §. V.

JANI ISAACI WOLTERBEEK, *Oratio.*

JACOBI CORNELII SWYGHUISEN GROENEWOUD, *Oratio.*

223585

Responsiones ad quaestiones propositas:

CAROLI JOSEPHI VAN COOTH, *ad quaestionem Medicam.*

DOUWE GORTER, Simonis filii, *ad quaestionem Literariam.*

CAROLI DANIELIS ASSER, *ad quaestionem Juridicam.*

AN-

ANNALES

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE.

Ann. CIƆIƆCCCXXXI—CIƆIƆCCCXXXII.

§. I.

Inde a die XXVI. m. Martii A. CIƆIƆCCCXXXI, usque ad diem XXVI. m. Martii A. CIƆIƆCCCXXXII, in Academia Rheno-Trajectina docuerunt

MEDICINAM.

JANUS BLEULAND, *propter aetatem septuagenariam honorifice rude donatus*,

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY,

BERNARDUS FRANCISCUS SUERMAN,

JANUS ISAACUS WOLTERBEEK, *h. t. Acad. Rector*,

JACOBUS LUDOVICUS CONRADUS SCHROEDER VAN DER KOLK.

PHI-

PHILOSOPHIAM THEORETICAM ET LITERAS HUMANIORES

PHILIPPUS GUILIELMUS VAN HEUSDE,

JOANNES HENRICUS PAREAU, *propter aetatis infirmitatem honorifice rude donatus*,

ANTONIUS VAN GOUDOEVER,

ADAMUS SIMONS,

JACOBUS CORNELIUS SWYGHUISEN GROENEWOUD,

LUDOVICUS GERARDUS VISSCHER, *Prof. Extraordinarius.*

MATHESIN ET PHILOSOPHIAM NATURALEM

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY,

GERARDUS MOLL,

JOANNES FRIDERICUS LUDOVICUS SCHRÖDER,

JANUS KOPS,

THEODORUS GERARDUS VAN LIDTH DE JEUDE,

PETRUS JOANNES ISAACUS DE FREMERY, *Prof. Extraord.*

RICHARDUS VAN REES,

CORNELIUS ADRIANUS BERGSMA, *Prof. Extraord.*

THEO-

THEOLOGIAM

JODOCUS HERINGA, E. F.

GABRIEL VAN OORDT, *honorifice et ex voto suo dimissus*,

HERMANNUS BOUMAN,

HERMANNUS JOHANNES ROYAARDS.

JURISPRUDENTIAM

HERMANNUS ARNTZENIUS, *h. t. Senatus Acad. Graphiarius.*

JANUS RICHARDUS DE BRUEYS,

CORNELIUS ADRIANUS VAN ENSCHUT,

ADRIANUS CATHARINUS HOLTIUS,

JANUS ACKERSDIJCK, *Prof. Extraord.*

LECTORES.

SAMUEL NIJHOFF, *Linguae Graecae*,

GERARDUS DORN SEIFFEN, *Literarum Humaniorum*,

CAROLUS THOMPSON, *Literarum Anglicarum*,

JUSTUS HENRICUS KOCH, *Linguae Germanicae.*

GE-

GEORGIUS CAROLUS VERENET, *Literarum Gallicarum.*

MAGISTER ACADEMICUS

LAMBERTUS DE FRANCE, *Artis Gladiatoriae.*

§. II.

Ad certamen literarium, singularum disciplinarum studiosis in Academiis et Athenaeis patriis, propositae sunt hae quaestiones:

QUAESTIO MEDICA.

Comparetur applicatio remediorum externorum cuti integrae cum methodo hodiernorum curandis hominum morbis internis, exponendis fundamentis anatomico-physiologicis et observationibus fide dignis, quibus utraque methodus nititur.

QUAESTIO LITERARIA.

Quo proposito scripsisse Plato Symposion videtur? Quae dialogi ratio et progressio est in argumento explicando? Quae maxime est explicationis conclusio?

QUAE-

QUAESTIO PHYSICA.

Exponantur observationes Physicorum nostri temporis de directione atque inprimis de inclinatione acus magneticae in diversis terrae regionibus, atque, quid ex iis probabiliter colligi possit, ostendatur.

QUAESTIO ZOOLOGICA.

Exponantur succincte et dijudicentur recentiorum, inde a Blumenbachio, *naturae scrutatorum sententiae*, de generis humani varietate nativa.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Quae in S. Libris, de Deo hominum Patre, inprimis de piis hominibus a Deo natis renatisque, uti et de Israelitarum ac Christianorum υιοθεσια, habentur, ita exponentur, ut et praecipuorum sententia doctorum definiatur, et doctrinae divinitus patefactae praestantia demonstretur.

QUAESTIO JURIDICA.

Distinctionis inter modos tollendae obligationis ipso jure et per modum exceptionis, e jure Romano tradantur origo et varii effectus.

§. III.

§. III.

Lectionum in Academia Rheno-Trajectina, inde a die v. Septembris A. CIƆIƆCCCXXXI, usque ad ferias aestivas A. CIƆIƆCCCXXXII, a Professoribus et Lectoribus habendarum, haec fuit formula:

In FACULTATE MEDICA, docebunt

Anatomiam J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, quater per dierum hebdomadem, horâ IV.

Physiologiam J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, horâ VIII. matutinâ.

Anatomiam Pathologicam, bis per dierum hebdomadem, J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, horâ Auditoribus commodâ.

Dissectionibus cadaverum anatomicis, opportuno anni tempore instituendis, praeërit quotidiè J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK.

Pathologiam exponet B. F. SUERMAN, ter per dierum hebdomadem, hora IX.

Doctrinam de cognoscendis et curandis hominum morbis J. I. WOLTERBEEK, quater, hora XII.

Therapiam generalem, et apparatum medi-

dicaminum, *exponet* J. I. WOLTERBEEK, quater, hora I.

Pharmaciam, vernaculo sermone, N. C. DE FREMERY, diebus lunae et martis, hora II.

Examen aegrotantium et Semeioticam, J. I. WOLTERBEEK, in Nosocomio Academico, hora X.

Institutionibus clinicis morborum internorum vacabit J. I. WOLTERBEEK, singulis diebus, in Nosocomio Academico.

Praxin chirurgicam tradet B. F. SUERMAN, quater per dierum hebdomadem, hora VIII.

Operationes chirurgicas demonstrabit B. F. SUERMAN, tempore hyemali, quater per dierum hebdomadem, hora V.

Institutionibus clinicis in arte chirurgica, quovis die, vacabit B. F. SUERMAN.

Theoriam artis obstetriciae J. I. WOLTERBEEK, die martis, iovis et veneris, hora IX.

Institutionibus obstetriciis, *inprimis practicis*, *in Nosocomio habendis* vacabit J. I. WOLTERBEEK.

Politicam medicam tradet N. C. DE FREMERY, diebus mercurii et saturni, hora VIII.

Dis-

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, Professores in Facultate Medica praeerunt.

J. BLEULAND, licet propter aetatem honorifice rude donatus, commilitionibus, qui explicationem accuratiorem speciminum Anatomicorum et Pathologicorum in Museo praesentium desiderabunt, sua officia, quantum valetudo permittet, offert.

In FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM, docebunt

Logicam, atque *Anthropologiam* J. F. L. SCHRÖDER, die lunae atque saturni, hora IX.

Doctrinam Metaphysicam J.F.L. SCHRÖDER, diebus iovis et veneris, hora II.

Literas Latinas A. VAN GOUDOEVER, diebus martis, iovis, veneris et saturni hora XI. interpretando cum Ciceronis libros de finibus, tum Virgilii Georgicon lib. I.

De optima cum puerorum instituendorum, tum Literarum Humaniorum docendarum via disputabit A. VAN GOUDOEVER, die saturni hora XII et I.

Antiquitatem Romanam A. VAN GOUD-

OE-

OEVER, diebus martis, mercurii, iovis et veneris hora X.

Exercitationibus Oratoriis praeerit A. VAN GOUDOEVER, die saturni hora X.

Literas Graecas tradet PH. G. VAN HEUSDE, interpretaturus cum Euripidis lönem, diebus lunae et martis, hora XII. tum *Platonis Symposium* et *Gorgiam*, diebus iovis et veneris, hora XII.

Literas Hebraicas J. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD, cum interpretanda *Grammatica*, tum *eius* ut et *Syntaxeos* usu in legendis quibusdam V. F. capitibus historicis monstrando, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora VIII.

Antiquitatem Hebraicam iisdem diebus, hora II. J. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD.

Literas Arabicas diebus mercurii et saturni, hora VIII. J. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD.

Caeterum, si qui sint inter commilitones, qui lectiones de Lingua Hebraica *cursorias* vel *exegeticas*, aut *Literas Aramaeas* sibi tradi gestiant; eorum pariter desideriis, quoad poterit, satisfaciet libentissime die lunae, hora XI, et saturni, hora X, J. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD.

His-

Historiam gentium, praesertim *Orientalium* PH. G. VAN HEUSDE, d. lunae, martis, iovis et veneris, hora I.

Encyclopaediam universam, e principiis ductam philosophiae Platonicae, PH. G. VAN HEUSDE, die mercurii hora XI et XII.

Philosophiam linguarum, PH. G. VAN HEUSDE, die mercurii, hora I.

Praecepta styli bene Belg., A. SIMONS, d. martis, mercurii, iovis et veneris, horâ VIII.

Literas Belgicas et Eloquentiam, A. SIMONS, d. martis, mercurii, iovis et veneris, horâ X.

Historiam eloquentiae Belg. inprimis sacr. A. SIMONS, d. mercurii et iovis, horâ IV.

Aestheticam, quae poësin spectat, A. SIMONS, d. martis et veneris, horâ IV.

Disputandi exercitationibus sermone Belg. habendis, praeërit alternis hebdomadibus, die iovis, horâ IV, A. SIMONS.

Historiam Patriae vernaculo sermone, L. G. VISSCHER, d. martis, mercurii, iovis et veneris, horis cum auditoribus constituendis.

Disputandi exercitationibus praeërunt, alternis hebdomadibus, die saturni hora I. alter-

ternatim PH. G. VAN HEUSDE et A. VAN GOUDOEVER.

J. H. PAREAU, quamvis honorifico, et propter senectutis infirmitatem, ac post diuturnos labores Academicos, gratissimo otio, per optimi Regis benevolentiam concesso, frui cupiat, lubenter tamen, quantum maxime, Deo favente, poterit, studiosae juventutis commodis servire perget.

In FACULTATE MATHESEOS ET PHILOSOPHIAE NATURALIS, docebunt

Elementa Matheseos, J. F. L. SCHRÖDER, d. martis, mercurii, iovis et veneris, hora IX.

Stereometriam, *Trigonometriam Sphaericam*, *adhibitam ad Astronomiam Sphaericam et Geographiam Mathematicam* J. F. L. SCHRÖDER, die lunae atque saturni, hora VIII.

Collocutionibus de ratione docendi disciplinas Mathematicas vacabit J. F. L. SCHRÖDER, hora postea indicanda.

Mechanicam analyticam R. VAN REES, diebus martis, iovis et saturni, hora IX.

Geo-

Geometriam describentem R. VAN REES, bis per hebdomadem, hora Auditoribus commoda.

Physicam experimentalem G. MOLL, die lunae, martis, iovis et veneris, hora I.

Astronomiae primas notitias G. MOLL, d. lunae, martis, iovis et veneris, hora IX. vel alia, auditoribus magis commoda.

Astronomiam theoreticam et practicam G. MOLL, iisdem diebus hora III.

Elementa Hydrotechniae, ad praesentem conditionem Patriae adplicata, si sufficiens numerus auditorum adsit, belgico sermone, exponet G. MOLL, hora deinceps indicanda.

Chemiam generalem et applicatam N. C. DE FREMERY, diebus lunae, martis, mercurii, iovis et veneris, hora XII.

Botanicam et Physiologiam plantarum J. KOPS, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, hora X.

Botanicam Historiam plantarum medicinalium et oeconomicarum C. A. BERGSMA, diebus lunae et veneris, hora IX.

Excursionibus botanicis singulis hebdomadibus praeërit C. A. BERGSMA.

Historiam naturalem Mammalium, Avium, Reptilium et Piscium exponet TH. G.

VAN

VAN LIDTH DE JEUDE diebus lunae et martis, horâ XI. *Caeterorum autem animalium, vertebris carentium, historiam*, duce V. Cl. J. van der Hoeven, die mercurii, eâdem horâ.

Anatomiam comparatam tradere perget TH. G. VAN LIDTH DE JEUDE, die saturni, horâ XI.

Mineralogiam et Geologiam N. C. DE FREMERY, diebus jovis et veneris, horâ XI.

Oeconomiam ruralem J. KOPS, diebus lunae, mercurii et jovis, hora I. die saturni, hora XII.

Chemiam artibus adhibitam P. J. I. DE FREMERY, diebus martis et veneris, horâ pomeridiana VI.

Iis, qui instituendis operationibus chemicis operam dare cupiunt, praeërit P. J. I. DE FREMERY, die saturni, horâ IX ad XI.

Disputandi exercitationibus, die saturni, horâ I, alternatim praeërunt Professores in Facultate Matheseos et Philosophiae Naturalis, singuli in partibus sibi demandatis.

In FACULTATE THEOLOGICA,

In Theologiam Naturalem cum commi-

litonibus inquiret H. BOUMAN, diebus jovis et veneris, hora IX.

Ejusdem *Historiam* tradet H. BOUMAN, diebus lunae et martis, hora X.

Historiam Ecclesiae Christianae, conjunctam cum *Historia Dogmatum Christianorum*, utramque *antiquam*, tradet H. J. ROYAARDS, diebus lunae et martis, hora XI. et mercurii, hora II.

Historiam Ecclesiae Belgicae narrabit H. J. ROYAARDS, diebus lunae et martis, hora II.

Collocutionibus cum provectioribus *de locis Historiae Ecclesiae et Dogmatum*, et cum Theologiae Candidatis *de Doctrinis morum Christiana*, alternatim vacabit H. J. ROYAARDS, die mercurii, hora II.

Disquisitionibus, probationi academicae praeviis, vacabit H. J. ROYAARDS, die jovis, hora II.

Hermeneuticam Veteris ac Novi Foederis tradet H. BOUMAN, diebus mercurii, hora IX, jovis et veneris, hora X.

Epistolae *ad Romanos* partem moralem, et Epistolam *ad Galatas* interpretabitur H. BOUMAN, diebus lunae et martis, hora IX.

Theologiam dogmaticam docebit J. HERRIN-

RINGA, E. F. diebus lunae, martis, jovis et veneris, hora XII.

Collocutionibus de *Theologia populari* vacabit J. HERINGA, E. F. die jovis, horis vespert. a VII. ad IX.

Disquisitionibus, cum provectioribus instituendis, probationi, sive academicae, sive ecclesiasticae, praeviis, singulares horas destinabit J. HERINGA, E. F.

Doctrinam morum Christianam, inprimis *Officia Christiana et Asceticam* docebit H. J. ROYAARDS, diebus lunae, martis et mercurii, hora I.

Praecepta *homiletica* tradet J. HERINGA, E. F. *diebus lunae et jovis*, hora VIII.

Exercitationes oratorias sacras moderabitur J. HERINGA, E. F. die saturni, hora I.

Officia doctorum et antistitum in Ecclesia Christiana exponet J. HERINGA, E. F. diebus martis et veneris, hora VIII.

Puerorum doctrinae Christianae initiis *erudiendorum* exercitationem instituet J. HERINGA, E. F. die veneris, hora XI.

Commilitonibus, *orationes* habentibus *sacras*, praesides aderunt J. HERINGA, E. F. die martis, horâ I., H. BOUMAN, die lunae, hora I. et H. J. ROYAARDS, die jovis, horâ I.

Publicis *disputandi* exercitationibus praeerunt, alternis hebdomadibus, die mercurii, hora I. alternatim, J. HERINGA, E. F., H. BOUMAN et H. J. ROYAARDS.

G. VAN OORDT, etsi suo rogatu honorifice a Rege dimissus est, libentissime tamen sua officia et consilia, quoad ejus fieri possit, offert commilitonibus. Orationes sacras habentibus praeses aderit, diebus et horis, et sibi et commilitonibus opportunis.

In FACULTATE JURIDICA, docebunt

Institutiones H. ARNTZENIUS, diebus martis, mercurii, jovis et veneris, hora IX.

Pandectas, Westenbergio duce, H. ARNTZENIUS, diebus martis, mercurii, jovis et veneris, hora X.

Jus Belgicum, ad ductum linearum Jur. Civ. Holland. descriptarum a Cl. N. Smallenburg, J. R. DE BRUEYS, diebus lunae, martis, mercurii, jovis et veneris, hora I.

Encyclopaediam juris J. R. DE BRUEYS, diebus lunae, hora X, mercurii et veneris, hora XI.

Elementa oeconomiae politicae J. R. DE BRU-

BRUEYS, diebus lunae, martis et jovis, hora XI.

Jus naturae C. A. VAN ENSCHUT, diebus mercurii, jovis et veneris, hora X, duce Haus.

Jus publicum et gentium Belgicum C. A. VAN ENSCHUT, diebus martis, mercurii, jovis et veneris, hora XII.

Jus Criminale universum et Belgicum C. A. VAN ENSCHUT, diebus martis, mercurii, jovis et veneris, hora IX.

Juris Romani Historiam secundum sua *Lineamenta* (*Leodii apud Desoer*, 1830.) A. C. HOLTIUS, diebus martis et jovis, hora I. et saturni, hora IX.

Juris Mercatorii elementa secundum Franco-Gallum Codicem A. C. HOLTIUS, diebus mercurii et veneris, hora IX.

Historiam gentium recentiorum politicam tradet J. ACKERSDYCK, diebus lunae, mercurii et veneris, hora VIII.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, praeërunt Professores in facultate Juridica.

G. DORN SEIFFEN, *Lit. Human. Lector*, diebus lunae et jovis, hora V., *Grammaticam Graecam* exponet; iisdem diebus hora VI., aut alia, auditoribus magis commoda, *de rhythmica ratione, tam in Graecorum, quam Latinorum poëtarum carminibus*, aget.

J. H. KOCH, Linguae Germanicae grammaticam et historiam literariam interpretabitur, horâ auditoribus commodâ.

Literas Anglicas tradet C. THOMPSON, diebus lunae et jovis, hora IV.

L. DE FRANCE, *Academicus artis gladiatoriae magister*, quotidie aptum et elegantem gladii usum docebit.

Bibliotheca Academica, diebus lunae, martis, jovis et veneris, ab hora I. in II, diebus mercurii et saturni ab hora I. in IV, et feriarum tempore, singulis diebus jovis, ab hora I. in II. unicuique patebit. Museum quoque zoölogicum, tam hujus Academiae, quam privatum in aedibus Professoris Historiae Naturalis, cuique roganti patebit.

§. IV.

§. IV.

Plurimis civibus Academicis arma gerentibus pro patria defendenda pauci tantum, inde a die XXVI m. Martii A. CIƆIƆCCCXXXI, usque ad diem XXV m. Martii A. CICIƆCCCXXXII, summos honores in singulis facultatibus petiverunt, eos autem consecuti sunt hoc ordine:

Anno CIƆIƆCCCXXXI.

Die XIV *m. Aprilis*, GUILIELMUS MUURLING, *Bolswarda Frisius*, defensa *publice* commentatione Historico-theologica, de Wesselii Gansfortii cum vita tum meritis, in praeparanda sacrorum emendatione in Belgio Septentrionali, *magna cum laude* Theologiae Doctor est creatus.

Die XI *Junii*, DIDERICUS JOANNES AGATUS ARNTZENIUS, *Haga Batavus*, Med. Doctor, praevio examine, *cum laude* Chirurgiae Doctor creatus est.

Die XXIX *m. Junii*, GUILIELMUS JABES VAN BEEK CALKOEN, *Rheno-Trajectinus*, defenso *privatim* specimine, de cautione fruc-

fructuaria, Juris Romani et Hodierni Doctor creatus est.

Eodem die, BERNARDUS CRAMER, *Demerariensis*, defenso *privatim* specimine, de emtione et venditione rei alienae, Juris Romani et Hodierni Doctor creatus est.

Eodem die, CORNELIUS NICOLAUS SAUTER, *e Pago Wagenberg*, *Brabantinus*, defensa *privatim* dissertatione, de rabie canina, *cum laude* Medicinae Doctor creatus est.

Die I *m. Julii*, REPIUS VERLOREN, *Rheno-Traiectinus*, defensa *publice* disquisitione, de Iesu, sese Messiam profitente, *magna cum laude* Theologiae Doctor creatus est.

Die XXI *m. Octobris*, GUILIELMUS SIMON SWART, *Lugduno-Batavus*, defensa *publice* dissertatione Physico-Mathematica, de communicatione et propagatione caloris liberi, *magna cum laude* creatus est Matheseos Magister et Philosophiae Naturalis Doctor.

Anno CIƆIƆCCCXXXII.

Die XII *m. Martii*, LUDOVICUS JANUS HEYLIDEY, *Rheno-Trajectinus*, defensa *pri-*

privatim dissertatione Medica, sistente historiam principii Salicini, *cum laude* Medicinae Doctor est creatus.

§. V.

Anno CIOIOCCCXXXI.

Die XXVI *Martii.* Proclamato jam Rectore Magnifico hujus anni, in Senatu Amplissimo jusjurandum solitum, aut hoc ipso die, aut deinde praestiterunt Professores tum Ordinarii tum Extraordinarii, qui ex Regis Augustissimi decreto iisdem ordinibus eodemque honoris titulo, quo fruebantur ante in Academiis Belgicis, Scholae Trajectinae in tempus sunt adjuncti. Sunt autem hi: ADRIANUS CATHARINUS HOLTIUS, *in Academia Lovaniensi Juris Prof. Ord.* JANUS ACKERSDYCK, *in Acad. Leodiensi Juris Prof. Extraord.* LUDOVICUS GERARDUS VISSCHER, *in Acad. Lovaniensi Philos. theor. et Litt. Hum. Prof. Extraord.* RICHARDUS VAN REES, *in Acad. Leodiensi Philos. Nat. et Matheseos Prof. Ord.* et CORNELIUS ADRIANUS BERGSMA, *in Acad.*

Gan-

Gandavensi Philos. Nat. et Matheseos Prof. Extraord. Quibus cum omnibus quam gratulatus esset Amplissimus Praeses, singulis locus suus est adsignatus.

Die XVI *m. Junii.* Vir Clarissimus, JACOBUS CORNELIUS SWYGHUISEN GROENEWOUD, huc vocatus ad docendas literas orientales, postquam in Senatu Amplissimo solenne jusjurandum praestiterat, hujus muneris adeundi caussa, verba fecit, *de aetate nostra, ad provehenda literarum Orientalium studia, quam maxime apta.*

Die XXI *m. Septembris.* Cum placuisset Augustissimo Regi temporariam vacationem a militia concedere cohortibus, quae e civibus Academicis erant conscriptae, ut ad placida Musarum sacra quisque rediret, hoc die reduces hujus Academiae cives actu publico et solenni sunt excepti. Itaque in hujus Provinciae finibus a Praefecto regionis; ad portas urbis a Rectore Magnifico, nomine Senatus Academici; ad curiam a Gravissimo urbis Consule salutata cohors, universo comitante Senatu urbano, deducta est ad locum, ad hanc solennitatem instructum, et pompa militari illustrem, quo se congrega-

ve-

serant viri honoribus et meritis in hac urbe conspicui, et inprimis Academiae Senatus Amplissimus. Ibi vero solenni ac gravi oratione Amplissimorum Curatorum Praeses laudibus cohortem debitis illustravit, et tradidit singulis numisma, quale, in perpetuam rei gestae memoriam, Curatorum munificentia cudi paraverat. Quae porro fuerint festo hoc die hilaritatis publicae indicia in Rectoris oratione plenius exponuntur; e quibus patuit abunde, quo animi sensu singuli cives reditum gratularentur cohorti, cui abeunti valedixerant aegritudine et moerore affecti.

Die x *Octobris.* Prorogato Lectionum inchoandarum tempore, ad petitionem Senatus Academiae, ut actu solenni salutarentur juvenes ad literarum studia redeuntes, Vir Clarissimus, A. Simons, patrio sermone, in aede cathedrali, descripta praesenti conditione Europae, laudes huic juventuti in belli pacisque artibus debitas carmine celebravit.

Die xvi *Octobris.* Vir Clarissimus H. J. Royaards Orationem sacram, in instaurandis Scholis haberi solitam, instruxit inprimis, ut pia mente grates publicae solverentur

tur Deo, florem juventutis e belli periculis Academiae salvum reddenti.

Die V *Decembris.* Literis petiverunt Curatores Athenaei Amstelaedamensis, ut de Senatu hujus Academiae tres mitterentur delegati, qui interessent festo seculari Athenaei propediem celebrando.

Anno CIDIDCCCXXXII.

Die XXIV *m. Martii.* E relatis ad Regem quatuorviris, hujus decreto, in annum sequentem Rector Academiae Magnificus creatus est ADAMUS SIMONS; in conventu vero eorum quibus hoc per legem est commissum, ex ordine constituti sunt Adsessores VV. CC. R. VAN REES, H. BOUMAN, A. C. HOLTIUS et J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK. Munus Graphiarii mandatum est V. C. TH. G. VAN LIDTH DE JEUDE.

Die XXVI *m. Martis.* Peractis solennibus in Rectore Magnifico inaugurando solitis, combustisque scedulis, quibus nomina continerentur eorum, qui in certamine literario praemia non reportarunt, V. C. J. I. WOLTERBEEK, munere suo abiturus, orationem ha-

habuit: *de naturae humanae constantia, ad praestantiam medicinae vindicandam, et vero ad ipsam medicorum fortitudinem sustinendam, egregie adhibenda.* Memoratis porro quae prospera et adversa Academiae, se Rectore, evenissent, praemia Victoribus in certamine literario tradidit, successoremque sibi datum Regia auctoritate proclamavit A. Simons; quae omnia in oratione Rectoris descripte traduntur.

JANI ISACI WOLTERBEEK

ORATIO

DE

NATURAE HUMANAE CONSTANTIA, AD PRAESTANTIAM MEDICINAE VINDICANDAM, ET VERO AD IPSAM MEDICORUM FORTITUDINEM SUSTINENDAM, EGREGIE ADHIBENDA,

DICTA PUBLICE

DIE XXVI. M. MARTII, A. CIↃIↃCCCXXXII.

QUUM ACADEMIAE REGUNDAE MUNUS

SOLENNI RITU PONERET.

ORATIO.

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE CURATORES, VIRI AMPLISSIMI, QUIQUE HIS A TABULIS ES, VIR CONSULTISSIME!

ARTIUM ET DISCIPLINARUM PROFESSORES, VIRI CLARISSIMI, EADEM COLLEGII NECESSITATE MECUM CONJUNCTISSIMI!

LECTORES ERUDITISSIMI!

QUI IN REGNO HOLLANDIAE, IN REGIONE RHENO-TRAJECTINA, ET IN HAC URBE, SIVE REBUS PUBLICIS GERENDIS, SIVE JUSTITIAE TUENDAE, SIVE MILITIAE FACIENDAE, PRAEESTIS, VIRI SPECTATISSIMI!

LITERARUM ET LEGUM DIVINARUM INTERPRETES, DOCTRINA, FACUNDIA, ATQUE MORIBUS, VENERABILES!

CUJUSCUMQUE ARTIUM SCIENTIAE PERITISSIMI DOCTORES!

PRAESTANTISSIMORUM HUJUS ACADEMIAE JUVENUM AMABILIS CONCIO, SPES PARENTUM ET PATRIAE, NOSTRA CURA!

QUOTQUOT DENIQUE AD HUNC DIEM ACADEMIAE NATALEM CELEBRANDUM CONFLUXISTIS, CIVES ET HOSPITES, SUO QUIQUE LOCO ET GRADU VALDE VENERABILES!

Quotics apud animum reputo, (reputandi vero opportunitatem hac fere sexagenaria vitae aetate neminem mihi abrogaturum confido), quotics reputo assiduas, easque haud raro perquam temerarias rerum, inter varias gentes, et hominum cognationes gestarum, vi-

vicissitudines, atque permutationes, toties gelidus mihi per ossa currit tremor, tristissimaque hominum vesaniae memoria animum opprimit, ac fere perturbat. Pariter vero ab hoc inconstantiae theatro oculos meos avertere studens, sponte allicior ad sublimem illam corporum coelestium majestatem, quorum contemplatione nullius expleri potest animus naturae aeternum ordinem videre capientis. Adspicio Phoebum, astrorum principatum tenentem, spatiis immutabilibus ab ortu ad occasum commeantem, perpetuas noctis atque diei vicissitudines facientem, accessu et recessu aeque calorem ac frigus moderantem, inclinatione sua sive ad septentrionem, sive ad meridiem aestates, et hyemes efficientem. Ut! vultu sereno terrigenis arridet, corporibusque languentibus novum vigorem instillat, sanos recreat, imbecillos refocillat. Ut! mentem exhilarat, atque coelesti fere voluptate animos hominum perfundit, eorumque nubila serenat.

Occaso sole cum atra nox terras opacas reddidisset, admiror Cynthiam, fidelem illam nos-

nostrae telluris satellitem, summa majestate dominium suscipientem. Quanta cum sedulitate menstruis spatiis cursus suos consequitur. Nunc soli proxima, nunc ab eo digressa, sive lumen tenuissimum, sive plenissimum terrae facit. Quanta humano generi largitur commoda in plantarum fructificatione ac maturatione promovenda, ipsis agricultoribus abunde nota. Quanta in aestum maris nunc accedentem, nunc recedentem potentia, qua navigantes iter suum prudenter moderantur.

Hac corporum coelestium praestantissima majestate, atque divina constantia, qui non moveatur, hujus certe animum non inflammabunt cetera illa rutilantia signa, numero et magnitudine infinita, altitudine aut magnitudine multum inter se distantia, quae non, ut in opificiis hominum industria, atque sagacitate factis, mechanica ratione, sed vitali spiritu circumaguntur. Equidem in hac contemplatione mirifice beatus, et invitus oculos a coelo declinans, Tullii verba mea facio: « admirabilem coelestium ordinem, incredibilemque constantiam, ex qua conservatio et

sa-

salus omnium omnis oritur, qui mente vacare putat, is ipse mentis expers habendus est."

Sed quo me aufert mentis phantasia? excontractis oculorum superciliis, Auditores humanissimi! vereor multos esse, qui mente sua ita volvant, quid ille, qui Medicinam factitat, in foro alieno litigari ausit? Quidni in ipsa natura humana luculentissima rationis ac constantiae argumenta inveniat? Ita judicent, qui tenuem adeo Medicinam faciunt, ut arctissimis eam cancellis includant, neque praeter jejunam, quam dicunt, morborum, atque artis auxiliorum historiam, quidquam ad *Medicum informandum* expostulari opinentur. Qui vero universam naturam uno eodemque vinculo contineri, atque vi insita perfundi oculis, atque mente sua perspicere didicerunt, hi absque meo suffragio profiteantur oportet, absque naturae intelligentia sobriam, atque imperfectam fore Medicinam. Vos interim facilem me, atque obsequiosum, velaque contrahentem invenietis, ut ab instante naufragio liber in tutum devehar portum.

Quandoquidem igitur mihi Magistratu Acade-

demico abeunti in hoc tempus opportunitas incidit, more, ut dicitur, majorum, orationis habendae, a loco, quem teneo, me non alienasse censeo, si breviter strictimque dixerim: *De Naturae humanae constantia ad praestantiam Medicinae vindicandam, et vero ad ipsam Medicorum fortitudinem sustinendam, egregie adhibenda.*

Tu vero Benignissime Deus! Omnium in hac universitate rerum seminator, atque educator, quique omnia paterna benignitate nutricaris ac contines, ingenii imbecillitati ignoscas, si ea, quae de naturae humanae constantia, quae tua est, balbutiam, aeternae tuae dignitati parum respondeant.

Ad intima naturae sacraria pertingere nemini mortalium in hac terra datum est. Verum tamen ipsa natura omnibus, qui sapientiae ardore flagrent, uberrimam interrogandi copiam fecit, et modo absque praeconcepta opinione frequenter consulatur, per certos eventus arcana sua interpretari solet.

Hoc

Hoc tramite qui incesserunt Naturae scrutatores uno omnium suffragio testati sunt, naturam in elementis corporum fabricandis simplicem, ast in formis multiplicandis esse infinitam.

Corporum igitur viventium, quae primo fere naturae conamine formantur simplicissima est fabricatio. Ab his Natura transit ad perfectiores organismos. Haec corporem gradatio nullibi interruptam seriem exhibet, atque naturae ordinem aeque constantem, ac incomparabilem. Hanc vero nusquam alibi accuratius observare licet, quam in animalibus, quorum alia magis, alia minus elaborata sunt. Homo autem omnium animantium perfectissimum ceteris facile palmam eripit. Ab origine quidem inferiorum animalium formam aemulatur, sensim vero ad perfectionis fastigium ita assurgit, ut ejus fabricatio, neque ad formam pulcrior, neque ad usum melior esse possit.

Ex altissimis tenebris evocata corporis humani elementa primum fluida, et si armato oculo inspiciantur globulosa, atque vesiculosa ap-

pa-

parent. Haec sibi jungendo Natura contextum cellularem machinatur, unde membranae, nervi, vasa, musculi, omniumque demum corporis organorum contextus primum mollis, sensim vero firmandus originem ducit. Omnes autem ut dignitate, atque usu, sic aetate praecedit nervorum systema. Ab origine enim corporis formationem atque conservationem gubernat. Hinc medulla spinalis inter primas homuncionis partes eminet, simplex quidem ac tenuis, sed sensim perficienda, et in ipsum cerebrum explicanda. Ne vero nervis organorum formationem molituris apta materia deficiat, ipsa natura artificiosa ratione construxit vesicam umbilicalem, in qua ex humoris albuminosi sphaerulis fluidis sibique accedentibus, atque in seriem coalescentibus, sensim canalem sanguiferum construere tentat, cujus centrum singulari vitalitate gaudens, ac veluti saliens, ab Aristotele visum, atque notatum fuit in ovo incubato, cujus observatione humani corporis prima fabricatio miro modo illustrata, atque in pleniore luce collocata fuit. Egregia enim studia indefesso la-

labore adhibita summorum naturae scrutatorum, Burdachii, Baërii, Velpavii, Seileri, aliorum, spem animis demittere sinunt, ut naturae mysteria, quae horum industria nostra aetate ad majorem probabilitatis gradum relata sunt, tandem in fulgentissimo lumine collocentur.

Ex mollissimis adeo principiis utrimque propullulant capitis, et extremitatum rudimenta. Quae tenera sunt organa, ea mira celeritate incressunt. Teneris autem organis sensim fundamentum cartilaginoso osseum paratur, artus extenduntur, digitorum apicibus increscunt unguiculi, tandem capillamentum propullulat, quod quidem si externam videas speciem simplissimarum corporis partium formam refert, si vero sedulo exploratur, eam ostendit operosissimi moliminis pulcritudinem, ut (judice Boerhaavio) « ab absolutum ejus intellectum animo conciliandum, neque aetas hominis, neque omnis sufficiat diligentia."

Tenuissimo velamento inclusus foetus, atque, ut ab omni minitante corporis laesione praeservetur, balneo tepido innatans, plantae in-

instar, radicibus suis matrici insinuatis, organicam vitam ducit, atque nutrimentum sibi paratum in usum suum adhibet. Certo, tandem, quod natura in hominibus rarissime excedit, incrementi tempore, ex arctiore habitaculo in pleniorem lucem exitum sibi paratum invenit. Neque enim foetus intimo illo cum matre commercio ulterius indiget, nec matris organa continentia majorem extensionem impune ferunt, sed ad ultimam necessitatem redacta reagunt, atque hospitem suum ad exitum obsequiosum, brevissimo quidem, non vero temerario itinere, in vivas proferunt auras.

Mox matrice relicta homuncio omnium rerum rudis, neque propriae conservationi, neque curationi aptus, sed ut

» Saevis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet indigus omni
Vitae auxilio, quem primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut aequum est,
Quo tantum in vita restet transire malorum," (1)

gratam aeque ac ingratam ejus commercii cum rebus externis vim experitur. Irruentis enim ac-

(1) Lucretius de Natura rerum Libr. V. 225.

aetheris stimulo pulmones, hactenus densi, et collapsi explicantur, stimulum excipit reactio musculorum, et semel instaurata respirandi facultas per omnem vitam aeterna lege integra manet, neque temerariae hominum voluntati illam lethali effectu supprimere, est relictum.

Tum simul obliteratis hactenus patulis canalibus, recessibus, ac fossis, laticis vitalis undae novum itineris spatium definitur, ad ultimum vitae tempus constanter sequendum. Pariter incredibili naturae cura cautum est, ut cor in magna illa corporis nostri stimulis assuescendi opportunitate, per longam annorum seriem stimulo sanguinis numquam penitus assuescat, sed mira alacritate laticem vitalem promoveat, ac recipiat.

O! Diligentissimam et solertiae plenissimam naturae providentiam, perdignam omnino, ut aliquamdiu pedem sistamus; tum demum alacriter perganus.

Et *primum* quidem illa naturae constantia celebranda est, quae in omnibus suis machinationibus regularem typum observans, sin-

singulis corporibus suum constituit maturationis terminum. Hanc admiramur tum in seminibus plantarum, fructibusque arborum, tum in animalibus, maxime vero in hominibus, ut horum partus suis finibus contentus, nullis neque climatum, neque caloris aut frigoris vicissitudinibus, impediatur, aut turbetur.

Deinde vero eadem natura, mira fabricatione, ac virium antagonismo, in uno organo infinitam collocavit sapientiam, ut hoc sibi aeque sufficiat viae foetui aperiendae ac facilitandae, et tandem claudendae.

Quis *porro* Artifex praeter naturam sapientia omnem hominum rationem superante effecisset, ut numerus foetuum plerumque organorum nutrientium numero respondeat, ita quidem ut nutrimenti quantitas numquam deficiat.

Ipsa *tandem* Natura summa majestate non tantum integrum servat utriusque sexus aequilibrium, sed etiam sedulo curat, ut viri qui duris laboribus, bellorum cladibus, aliisque vitae periculis e vita erepti, ad generis humani aequabilem conservationem forte de-

fe-

fecissent, aucto nativitatum numero, certa semper ratione ubivis compensarentur. Tanta est Creatoris benificentia, ut ea, quam ipse a rerum origine constituit, matrimonii *dignitas* per omnia secula integra servetur, et neque juveni puella, neque puellae juvenis deficiat, neque tandem justa sit excusandi caussa illis, qui ita a ducenda uxore abhorrent, ut libero lectulo quidquam jucundius esse negent.

Sed ad tenellum redeamus. *Hic igitur* materno pectori appressus a nemine edoctus, *nutrimentum dicam an medicamentum*, nullo alio rite compensandum, facile attrahit, vitamque agit organicam, ac longo veluti somno comparandam. Sensim vero levia quaedam vitae animalis vestigia prodeunt. Lucem avide appetit, atque omne id, quod splendet, amat, sibique arripit, gratis nutricum officiis delectatur, ad ingrata vero plorat, familiares agnoscit, at vero ab ignotis terretur. Atqui tenera haec animi facultatum rudimenta nondum elaboratae organorum fabricae, cum qui-

quibus proxime juncta sunt, egregie conspirant. Cerebrum enim, praestantissima vitae animalis officina, in tenellis non nisi fluidam pulpam refert, quae omnem subtilem Anatomicorum industriam eludit. Pariter imperfecta sunt sensuum organa, quae rerum ideas animo suppeditent. Hinc Nervi optici expansio adeo mollis est, ut retinendis, atque transferendis imaginibus in ejus superficie depictis, illam imparem esse quisque sibi facile persuadere possit; unde facile efficitur tenellorum visum non nisi obscurum exspectari posse. Aliud exemplum habemus in velamento illo pulposo membranae tympani praetenso, quod, egregio naturae artificio avertit laesionem quam nobilissimum auditus organum ab irruentibus acutis aeque ac gravibus sonis facile pateretur, ipsiusque adeo auditus praematuram exercitationem impedit.

Ipsa denique olfactus officina inter reliqua sensuum organa minime elaborata, brevis, arcta, neque sinubus, qui odoratus perfectioni faveant, instructa apparet. Hinc fieri aliter non potest, quin hujus organi prae-

ma-

matura vellicatio gravissima tenellis damna inducere valeat.

Neque in illa tardiore sensuum evolutione, atque perfectione, culpa latet, quam naturae inconstantiae facile tribuere possit intempestivus harum rerum judex. Quid enim, etiamsi haec organa, quae certa ratione aliis instrumentis sive physicis sive mechanicis ita comparari merentur, ut a nemine nisi artis peritissimo tractari possint, ab omni parte essent elaborata, atque perfecta, in tanta tamen ipsius cerebri mollitie pulposa, nón nisi imperfectae impressiones, procul omni dubio magis molestae, quam gratae sequerentur.

Sagacissima naturae providentia, quae hactenus artificiosam aeque ac formosam corporis fabricationem moliebatur, organis vitae organicae perficiendis haud minore cura invigilat. Hinc in utraque maxilla prodeunt dentes, numero et forma praesenti naturae consilio egregie respondentes, quibus in ore constructis cibus extenuatur, atque molitur. Lingua agitatione et motibus ad omnem partem faciendis, cibum depellit, at-

que in fauces detrudit, in quibus cum diversarum adeo partium conspiratio ad actum deglutitionis perficiendum requiratur, summa naturae sapientia et simplicitas effulget. Iisdem enim instrumentis, eodemque tempore tum ex faucibus depellitur, quod deglutiendum est, tum aditus clauditur ad fistulam aëream, ne quid illabatur, et expeditur via, quae per canalem cibarium in stomachum patet, pariter vero cavetur, ne quid per nares redire possit, clauso nempe sub deglutitione aditu ceteroquin in nares patulo. Dehinc alimenta digestionis officinae traduntur, quae mira gaudens sensilitate, ea quae nocitura essent cum horrore repudiat, pariter vero omne, quod corpori conveniat, sive aridum, sive humidum, et recipit, et cogit, atque confundit, adeoque ex ingestis natura sua diversissimis, ulteriore attractione, atque repulsione, naturae animali convenientem format liquorem.

Verum ipsa natura homines humo excitatos celsos et erectos constituit, « ut essent non incolae adeo et habitatores terrae, sed quasi spec-

spectatores superarum rerum, atque coelestium, quorum spectaculum ad nullum aliud animalium genus pertinet." (1)

Ad motum igitur, et ad omnem corporis actionem, ut sufficerent partes, praecipue inferiores, pleniore post nativitatem affluente sanguinis unda, indurantur cartilagines, atque epiphyses, ipsaque tandem ossa volumine augentur, ut quae antea teretem ac glabram formam haberent, nunc inaequalia et angulosa fiant, adeoque et longitudine et robore increscentia superiori corporis parti sustinendae, et vero incessui apta evadant.

Ut corpus lente invalescit, summus naturae auctor prospexit, ut cum organorum incremento pariter animi vires perficerentur.

Primum ergo ossa calvariae sensim evalescunt, eorumque interstitia, summi antea in partus negotio momenti, ossea substantia clauduntur. Ipsum nobilissimum viscus, ubivis custoditum, sensim perficitur, totaque nervorum compages minus tremula redditur. Cum ve-

(1) Cicero *de Natura Deorum*. Libr. II. c. 56.

vero intimum adeo sit animi cum corpore commercium, ut sine debita hujus conditione ille vere operosus esse non possit, fieri non potest, quin informationi organorum ipsius quoque vitae animalis perfectio certis adeo eventibus respondeat.

Infans igitur, hactenus communem cum brutis habens vociferandi facultatem, sensus et appetitus suos articulata voce declarare molitur, quo divinitus misso privilegio homo aliis animalibus excellit. Attentio sequitur, atque indefessum nominum ac caussarum investigandi studium, quae memoria promte tenentur. Aucta tandem cerebri firmitate, atque velociore sanguinis flumine, collectaque simul idearum copia, cum quibus novae comparantur, ingenii, atque imaginationis vis mirifice excolitur. Tardius accedit ipsum judicium, quo rerum notiones per omnes partes expanduntur. Haec enim animi facultas majorem sibi vindicat cerebri fibrillarum firmitatem, atque tranquillum adeo sanguinis motum, ut non nisi serioris aetatis privilegium esse videatur.

Ho-

Homo igitur non nisi per varias corporis transformationes, sensim ad perfectionem ducitur. Harum vero una gravissima in ipsum pubertatis stadium incidit. Cum novae enim hujus functionis instauratione pariter corporis incrementum perficitur, neque leves animi mutationes sequuntur. Puer enim antea timidus, nunc animosus et audax pericula spernit. Mox e pueris excedens virorum mores induit. Corporis temperies antea in multis phlegmatica in sanguineam ac irritabilem mutatur, inde vero ingenium promtum ac docile, animus liberalis, ac flexilis, curarum absentia, simul vero consilii imbecillitas facile diverticula quaerens.

O! Beatissimos adolescentes! qui hac aetate, quam Plinius decretoriam dixit, parentum admonitionibus, atque amicorum consiliis, qui insitas animi facultates ex certis signis mature perspicere, veramque inde hominis indolem divinari didicerunt, faciles obsequantur. His vere neglectis, quam facile ardor aetatis, neque prudentiae neque subacti judicii compos in rerum utilium contemtionem, voluptatis ipsiusque saepe turpitudinis

ap-

appetitionem, atque veri, bonique ignorationem deflectere observatur.

Hac naturae constantia, homo, nisi plantarum instar enutriatur, quae in caldariis alienis stimulis magis attenerantur, quam increscunt, adeoque praecocius quidem efflorescunt, sed fructus gerunt minime perennes, lento quidem, pariter vero certo tramite ad illam perfectionis metam adscendit, quam in adulto admirari solemus. Intueamini mecum, Auditores! corpus illud absque rusticitate quadratum, vultum illum vegetum, suavem, sibique constantem, frontem explicitam, oculos venustos, horumque aciem incolumem, atque rectam, dentes candidulos ac robustos, vocem sonoram, ac gravem, thoracem amplum, latisque humeris instructum, musculos torosos, bene expressos ac firmos, neque trementes. Quam bene compacta sunt membra, ac concinna. Quanta in omni motu, incessu, ac gestu, decora facilitas, ac roboris significatio: quanta laboris ferendi facilitas. Quam placidus somnus nullis insomniis, aut phantasmatibus turbatus.

Quan-

Quanta respirationis et pulsationis arteriarum aequabilitas. Appetitus praeter famem ac sitim nullis indigens condimentis. Quaeque ingerantur, eorum facilis est confectio, atque egestio.

Quanta dignitate Homo reliquis animantibus excellit. « Neque frigidae, neque calidae terrarum Zonae adstrictus, universum, qua late patet terraqueum orbem degere, et tam freti Hudsonis aut Novae Zemblae rigores, quam Senegae litoris torrentes ignes perferre valet." (1) Terrarum dominus aeque cibo vegetabili ac animali nutritur. Neque, ut vitam tueatur, proboscide, neque cornubus indiget, sed mira membrorum agilitate, manuumque dexteritate, et vero rationis usu pericula abigit, omnibusque vitae necessitatibus prospicit.

At vero in pulcherrimo illo aetatis flore semina decrescentis hominis delitescunt. Haec sensim progerminant, atque succrescunt, donec ultimum accesserit fatum. Nec tamen inde justa naturam inconstantiae accusandi caus-

(1) Blumenbachii *Instit. Physiol.* §. 169.

caussa conficiatur. Illa enim, teste Tullio, « usuram vitae nobis dedit tanquam pecuniae, nulla praefinita die. Quod si sua repetit ea conditione commodata, ut restituenda sint, cur accusatur? Neque in hac terra nobis habitandi locum, sed commorandi diversorium dedit, e quo cum migramus, alacres, tanquam ex hospitio miseriarum, atque incommodorum plenissimo egredi debemus, ac laetissimo animo ad futuram vitam, tanquam ad patriam evolare."

Neque hujus decrementi caussas ex alienis fontibus haurire necesse est. In ipso corpore latent. Diuturnam enim vitae actionem torpida ejus inertia constanti naturae lege sequitur. Hinc organa detrita partibus suis exsequendis tandem imparia redduntur. Scilicet foetus in matrice latitans e minima molecula ad novem fere librarum pondus increscit, verum mox a nativitate hoc incrementum imminuitur, ac tandem certo vitae tempore decrescit ad fatum usque. Neque hujus velocissimi in tenellis incrementi rationem intelligere ardua res est, modo attendamus, quanta

in

in his sit sanguinis copia, quantusque vasorum numerus, et vero quanta cordis velocitas in sanguine per canales, et anfractus provehendo. Huic ingenti potentiae, qua vasa centies et quinquagesies millies quotidie distenduntur, exigua tantum partium solidarum mollium vis renititur facile superanda. Quocirca nihil obstat, quominus omnium partium incrementum celerrime promoveatur. Quanta autem deformitas, et gigantis proceritas corpori humano immineret, si infans, luce propria accepta, pristina proportione invalescere pergeret. Huic vero incremento moderando, atque refraenando apprime convenit aucta vasorum in corporis ambitu, et in variis organis firmitudo, major adeo vis cordi opposita, quae sensim increscit ad ultimam vitae metam.

Verum ipsa natura, quam tenerrimo almae matris nomine veneramur, omnes intendit nervos, ut aequabile sustineat accepti et expensi aequilibrium; quem finem ad quinquagesimum usque vitae humanae annum felicissime assequitur. Tum vero in opere suo impeditur; ut licet eadem materia reparationi

ap-

apta offeratur, ipsum tamen corpus magis decrescat, quam augeatur. Cerebrum enim, quo omnes partes animari solent, sensim occallescit, cor stimulis suis percipiendis antea obsequiosun, desuescere incipit, atque multi canales, materiam animalem vehentes partim contrahuntur, partim indurantur, universum adeo nutritionis opus cessat; unde partes antea molles obrigeseere incipiunt. Ne vero tumultuarium vitae decrementum multas hominibus turbas, atque molestias faciat, natura aeque in hominum decremento, ac incremento non nisi lento gradu incedere solet. Quemadmodum enim navigantes e compactis nebulis, ipsiusque coeli signis, instantes aëris tempestates, atque procellas praesagientes, vela sua contrahere solent; ipsique fructus, antequam plenam attingunt maturitatem, praeviam quandam cruditatem habent, aequali ratione homines non simul ac semel maturam, atque prorsus decrepitam attingere solent senectutem, sed per varias ambages pedetentim ad fata sua ducuntur. Senescenti igitur, quamquam ad vitae officia praestanda suo modo va-

le-

leat, sensim tamen paulatimque animus labascit, atque memoria imminuitur; succurrunt quidem pristinarum idearum cerebro insculptarum vestigia, atque vitae actae, prospera aeque ac adversa, fata facile revocantur, verum mens novis ideis gnaviter recipiendis, atque retinendis non aeque viget, ac antea. Attamen retardatus sanguinis per cerebrum circuitus facit, ut, quamvis fervida illa junioris aetatis imaginatio deleta sit, subacti tamen judicii, tanquam veri vitae actae fructus, junioribus utilis, maturitas diutissime retineatur.

Verum aucto in dies caussarum momento, cruda illa senectus ad maturationem evehitur, omnisque vitae organicae, et animalis flamma ita exstinguitur, ut mors non fugienda, sed benefica habenda sit.

Quis enim sine animi commotione intueri possit hominem antea animo et corpore vigentem, nunc vero decrepitum, et corpori sustinendo ineptum, omnique ratione sustentandum. Ut marcescit, et toto veluti corpore contrahitur! Audiamus ipsum imbecillitatis sensum tristibus verbis significantem.

An-

. . . . . Annorum series extenta pruinas
Sparsit, et albentes per caput omne nives.
Grandius exposcunt lacrymantia lumina praelum,
Noxque oculis claro sub jove furva natat.
Vox cadit: Auditus, avido vix oris hiatu,
Vix prona exiles percipit aure sonos.
Olfactus, tactus, sapor, imminuuntur, et omnes
Infirmat sensus aegra senecta meos.
Est tamen est misero mihi, quod querar: altius haeret
Nec latet in fragili corpore spina nocens.
Pars melior nostri solitas non audit habenas.
Tarda sed ad stimulos calcitrat usque novos (1) cett.

Quid plura? Ipsam enim vitam ad extrema pervenisse quis dubitet, qui videat, ipsius laticis vitalis fontem ab opere suo feriari, adeoque imparem esse sanguini per ultimos corporis recessus movendo. Hinc frigus illud marmoreum extremitatum, nares acutae, oculi concavi, collapsa tempora, color nunc pallidus, nunc lividus, aëris extremo labore attractio, tandem post ultimam exspirationem omnis vitae flamma extincta, ipsumque corpus in corruptionem ruens, animus vero Deo redditus, qui ejus immortalitatem decrevit.

Ex

(1) A. Royenus in carmine elegiaco *de Morbis aetatem.* pag. 22-23.

Ex iis, quae disputavimus, Auditores humanissimi! facile colligimus, integram esse summi Pathologi sententiam: « Naturam humanam statis a creatore legibus per similia « individua se multiplicantem, omni tempore « eandem, sub iisdem conditionibus eodem « semper modo agere, ac pati." (1) An vero sunt, qui dubitent in abnormi, aut morbosa corporis conditione, quam praeternaturalem dicere amant, naturae superesse constantiam. His vero quae respondeam quamplurima habeo. Et primum quidem ignoscant mihi, si abnormem illam vitae actionem, quam in hominum corporibus saepissime observant Medici, non aequa mente ad praeternaturales referam affectiones. An vero homini, qui arctissimum cum universa natura commercium alit, illud praeter naturae constantiam accidisse censeamus, quod ex intima caussarum, atque effectuum ratione ipsius naturae lege ita fluere solet, ut vitae incitamentorum potentia, quae cautius adhibita, vitam, at-

(1) Gaubii *Inst. Pathol. Med.* §. 20.

atque valetudinem integram servasset, nunc audacius administrata eventus faciat irritationis intensitati congruo modo respondentes. Exemplo ipsa res facile illustrabitur. Attendamus ad simplicem aetheris, quem omni vitae momento attrahimus et vicissim reddimus, agendi rationem. Quanta laude cumulare solemus ejus gratam, atque vitam alentem virtutem, ut qui eo fruantur se mirifice focillatos, atque novo vitae pabulo nutritos experiantur. An vero miremur, si homini, qui non brutae instar machinae vivit, sed corporis fabricationem ad reagendum promtam a natura accepit, eodem aethere sive majore intensitate adtracto, sive quacumque ratione alterato, molestae quidem, attamen ipsi caussae exacte respondentes mutationes inducantur? An tenellis illud praeter naturam accidisse statuamus, si tenerrima eorum organa, cerebrum et fistula aërea, maxima cura custodienda, intempestive irritata, vegetationis excessum patiantur, horumque adeo organorum phlogosis sequatur, in qua vegetantis vitae adeo manifesta signa apparent, ut haud in-

inepte cum flore ex semine suo propullulante, atque sensim maturante, comparari possit.

Siquidem igitur ipsa rerum momenta potius ex veritate, quam ex opinione aestimanda sunt, ex *disputatis* haud difficulter evincitur, manifestas a norma sanitatis deviationes, quas saepe dolemus, minime praeter omnem naturae rationem fieri, atque maximam inde Creatoris sapientiam elucescere, quae intimum adeo stabilivit inter caussas, earumque effectus commercium, hominique rationem conciliavit, qua inter res externas versans vera harum emolumenta capere, pariter vero a detrimentis abstinere valeat. Neque haec res adeo ardua habenda est, cum idem commercium non in solis hominibus, sed in ipsis vegetabilibus conspiciatur. An vero frigore aëris alias homini mutationes induci videamus, quam plantis. In his aeque ac illis gratum refrigerium vitae vigorem conservat, atque instaurat. Intensius frigus organa constringit, atque indurat, humoresque repellit. Acre tandem gelu, nervis mordax, vitam universi corporis, aut partium exstinguit, ipsamque humorum

mix-

mixtionem destruit. Hinc plantarum folia corrugantur, atque livescunt, hominum vero extremitates mortificatione, atque corruptione pereunt.

Ut vero a caussis morborum propriis ad communes progrediamur, attendamus, quanta sit naturae constantia in morbis, qui plures homines afficiendo, sive annuo reditu, sive multorum annorum spatio per omnem populum magis minusve sparguntur, quorum alii ex apertis, alii vero ex reconditis, ac saepe valde impuris fontibus profluunt. Quid vero? annon ipsa Medicorum observatio docet annuarum febrium proventum definitae systematum organicorum evolutioni respondere, hanc vero pariter anni temporum mutationibus obtemperare. Hinc intelligitur, qui fiat, ut labente autummo, eoque hyemi appropinquante, ipsoque primo vere, organa aetherem attrahentia majorem energiae gradum adepta, omnique injuriarum genere afflicta, vividiores opponant reactiones, ipsisque pulmonum morbis provocandis faveant. Postquam vero profligato tempore hyemali, caloris vernalis focillatione plantae

e somno excitatae novo viridescente amictu ornari, atque gemmas protrudere jam inceperint, homo simul in omnibus organis vitae reproductivae adscriptis, novum recuperat vigorem; unde incaute viventibus facillime emergunt systematis splanchnici affectiones, maxime in organis centralibus, hepate, atque tubo alimentario. Sydenhamus sagacissimum illud artificium, quo natura in epidemiarum natalibus utitur, uti multis aliis exemplis, imprimis illustravit horrendae Cholerae historia, quae anno sexcentesimo, sexagesimo nono Londinenses graviter afflixit. Haec enim intra arctissimos limites mensis Augusti hujus anni se continens, vix umquam in priores mensis Septembris hebdomades exspatiari observata fuit; acsi aër, quo ad vitam alendam aegerrime caremus, specifica noxa, quae hanc turbam producere valeret, contaminatus esset.

Ast vero plura dantur morborum exempla, quorum neque patria, neque parentum nomina hactenus patescunt, ut fere clandestino more ex abditis terrae visceribus promanasse videantur. Neque tamen difficile erit in his

dinis atque naturae constantiae documenta invenire, modo apta investigentur.

Injiciatis mecum oculos in morbum venenata contagione genitum, ac specifica cutis vegetatione ortum, cujus utinam memoria, post tot tantaque Medicorum humanitatis documenta, ex solis libris Medicorum, atque proavorum narrationibus nobis superesset! Quamquam nunquam non aliquam terrae partem incolit, vulgo tamen seminis instar certam quandam aëris constitutionem sibi vindicat, ut ab una regione in aliam transferatur. Nunc ad eam, unde ortum duxit, plagam circumscribitur, mox juxta generalem quandam, quam conversiones cosmico-tellaricae sequi solent, directionem, ab ortu ad occasum diffunditur. Minima veneni, quae ipsam oculorum aciem fugit, particula ad morbum provocandum sufficit. Neque illius intima natura ullis obnoxia videtur vicissitudinibus, sibique adeo constat, ut virulentus latex e pustula maligna desumtus, omni ratione benignam aegritudinem, ac vicissim produxerit. In hac autem singulari veneni indole

ra-

ratio delitescit constantia naturae ac formae, quam morbus omni aevo, et in omnibus terrarum tractibus immutatam servavit, ut Sydenhami masculam variolarum descriptionem legenti eadem morbi delineatio occurrat, quam apud antiquissimum morbi auctorem Rhazem. Hinc summus Boerhaavius ingenue fateri haud dubitavit, se imagini variolarum, Sydenhami verbis depictae, ne quidquam addendum habuisse. Tantam enim naturae constantiam in morbi proventu, incremento ac exitu observare licet. Ipsum enim venenum certo dierum spatio interjecto, placide dormire videtur, sed copiis suis auctis validam in corpore reactionem provocat. Tum natura hostem ad limites propellit, pustulae efflorescunt, maturantur, et tandem moriuntur.

Plura sunt, fateor, naturae in hoc, et affini morborum genere, constantiae documenta, quae mihi brevitatis promisso stare cupienti omittenda sunt. Nunc vero indicasse sufficiat, sagacissimorum virorum indagationibus illud hactenus effici, contagium variolosum ab homine ad bruta non transire; atque simul-

taneam aliarum contagionum susceptionem, ac evolutionem ipsa natura excludi; et vero morbo feliciter deuicto, ipsam ejus radicem funditus adeo evelli, aut obtundi, ut perpetua oriatur a morbo immunitas, cujus certitudinem rarae aliorum exceptiones minime invertere valent.

Quid plura ex alio fonte morborum depromta afferam argumenta, ut efficiatur, ipsam naturam, quando patitur, constantia sua non protinus destitutam esse? An vero a me exspectetis novum exemplum horrendi morbi, qui ex Asiae abditis locis certo tramite procedens, constanti faciei mutatione, oculis semiclausis, ac circulis lividis circumscriptis, cute emollita, atque liquoris animalis profusa egurgitatione instans fatum minitari solet? Horreo dicere! neque tristia proferre laeta hujus diei solennitas mihi permittere videtur.

Huic tandem naturae constantiae gratam et acceptam referimus veram illam αὐταρκείαν, quae, quidquid in corpore humano a norma recesserit, emendare, turbam sedare, omnium-

que

que functionum aequilibrium restituere studet. Huic maximam in Medicina facienda victoriae partem tribuendam esse Medicorum neminem facile negaturum confido, si illos excipiatis, qui vanae gloriolae studio ducti, naturae servitutem, quam Medicorum inter nostrates facile princeps Boerhaavius, nobis gloriosam dixit, collo dejicere, cum magno aegrotantium damno, temerario ausu conentur. Equidem largior hanc naturae salutiferam operam frustra desiderari in homunculis nativitate, educatione, vitae intemperantia, aut temeraria Medicina fractis. Non nego eandem nostra aetate non aequi esse valoris, quantus olim excelluit in Graecis laete vigentibus. Attamen illis, qui valentes naturam ducem prudenter sequantur, in afflicti corporis caussa tuenda, ejus opem haud defuturam, cum ratione vaticinari haud dubitem. Natura enim, quae contra omnem impetum, sive extraneum, sive domesticum, mox insurgit, ut intentatum corpori periculum protinus abigat, eliminet, vel quacumque demum ratione innoxium reddat, in morbis, quos protinus abigere non pos-

possit, repetitis, et ad definitas naturae leges instructis moliminibus, effrenatum hostem subigere allaborat.

O! Praestantissimam Medicinam, naturae observationi innixam, quae deletis falsarum opinionum commentis, atque atra superstitionis nocte discussa, splendidissimam suis cultoribus lucem affert, atque diligentissima fabricae corporis humani, et animalium investigatione, sanae rationis luce illustrata, naturae phaenomena illustrat. Haec ingenium excitando, judicium acuendo, mentem novis divitiis augendo, ipsam humanam naturam ad summum felicitatis fastigium erigit, et vero Dei hominumque amorem alit, atque sustinet. At vero ex plenissimo fonte suo universae humanitati salutem praestat: si enim ejus praecepta in usum vitae adhibeantur, ipsis hominibus naturae adeo praecepta sequentibus, non tantum longam, sed imprimis omni bonorum genere beatam vitam promittit, imminentes morbos avertit, praesentes tollit, illosque, quibus constantem opem ferre non possit, solatii expertes numquam dimittit, et

quo-

quorum vitam servare non possit, his tranquillum e vita decessum, parare studet.

Verum, ut ars salutaris pro dignitate sua exerceatur, omnino expedit, ut nemo illotis manibus ad ejus sacrarium accedat.

Quemadmodum enim in nulla alia arte, pariter in Medicina nemo excellere valet, nisi bonam indolem ad Medicinam factitandam a natura acceperit. Haec enim hominibus certum sensum instillavit, quo ad quaedam vitae genera, studia, artesque, quae viribus respondeant, sponte feruntur. Hac ratione facile colligitur, *nasci Medicum*. Verum ad hanc naturae vocem rite intelligendam, atque interpretandam, gravissima expostulatur educationis cura, qua neglecta multi invita Minerva ad Medicinam accedunt, at vero studiis conversis deinceps aliorum negotia venantur. Qui vero in hac re naturam fautricem invenerint, his si accesserit studii ardor, haud difficilis ad interiora naturae sacraria aditus patebit, modo regiam viam, qua incesserunt praeclari in arte viri, sequantur.

At

At vero in hac via definienda, vix dici potest, quam vim habeat humanitatis, imprimis literarum, tum antiquarum, tum recentiorum, studium. Scilicet antiquitatis studium, quo aeque Graecae ac Latinae literae continentur, gravissima Medicinae cultoribus offert emolumenta, ad sensum pulcri bonique excitandum, et ad ingenium, omnesque mentis vires aequaliter excitandas.

Omnes igitur, qui naturae studio operam navare velint, primum Graecorum consulant monumenta, ut videant, qua demum ratione natura humana, Medico perquam veneranda, plantae instar minimo germine propullulantis ad excelsam arborem evehi possit. Praeclara enim Graecorum monumenta vitam nobis depingunt ad simplicitatem naturae informatam. Testor multas, quae nostra aetate per Italiam ac Graeciam sparsae supersunt aedificiorum ruinas, atque plasticae artis monumenta, quae hanc naturae praestantiam, quibus Graecorum scripta abundant, plenissime exprimunt, quas oculis suis perspexisse, ac veluti devorasse, quis est, qui sibi gloriari dubitet?

Ve-

Verum aliam, eamque, si dicere licet, domesticam utilitatem, Graeciae antiquitatis studium Medicinae cultoribus, depromit. Continet enim eximium monumentorum thesaurum, *in quibus* cum accurata omnium rerum observatione, magna eminet dictionis elegantia, atque concinna brevitas. In hoc scribendi genere excelluit Hippocrates, in quo, utrum ingenium philosophicum, an vero artis Medicae studium, magis veneremur, difficile dictu est. *Accedat* ingens doctrinae copia, quam in Galeno admiramur, atque Aretaei ad ipsam naturam expressa morborum delineatio.

Neque silentio opprimendum est egregium momentum, quod literarum Latinarum studium praestat in vero Medico informando atque perficiendo. Quamquam enim Medicorum Romanorum pauca supersunt antiqua monumenta, quorum vero ad nostra tempora pervenisse Medicorum Ciceronem Celsum, haud *mediocris* ingenii virum, merito gloriamur, plures tamen viri clarissimi, Hippocraticam Medicinam secuti, Latii sermone scripserunt, atque naturae constantiam,

et

et ordinem praeclaris exemplis atque observationibus confirmaverunt. Vobis ante omnia, Medicinae alumni! commendasse liceat egregias illas Baglivii, Ballonii, Sydenhami, Huxhami, Hofmanni, Boerhaavii, atque Swietenii commentationes. Hi enim illum potissimum finem assequi studuerunt, ut morborum historias accurate describerent, aliisque distincte explicarent; unde tandem legitima inductione in usum Medicorum certa deduxerunt artis praecepta.

Neque in literarum Latinarum commendatione negligendum commune illud, quod inter diversas artes, et disciplinas, intercedit commercium, quo continendo hae literae egregie pollent. « Doctrinae enim studiosi," utor verbis viri maximae in hoc argumento auctoritatis Wytenbachii: (1) « sunt cives « duarum civitatum, *popularis*, in qua quis- « que vivit, et *literatae*, ac diffusae per « omnes populares civitates, quae tot sunt « populi, diversa ab aliis, sibique propria « ora-

(1) Vita Ruhnkenii pag. 226.

« oratione, et lingua utentes. Literatae vero « civitatis una est communis lingua Latina. « Hanc linguam ita tenere, ut hujus civitatis, « quamvis late patentis vinculum contineatur, « ut te omnes cives, et intelligant, et cum « delectatione, animi affectu, doctrinae ac « virtutis fructu, legant et audiant; nonne « praeclara quaedam est facultas?" Qui ergo in Medicina Graecas et Latinas literas tractant, id minime faciant, ut vanam quandam gloriae famam assequantur, sed ut optimos scriptores Medicos legendo, atque perscrutando bene et recte cogitata, pulcre et convenienter dicta, strenue ac fortiter gesta, videant, eaque animis suis informent, ipsum adeo ingenium acuant, animum excolant, et aliorum tandem egregia curationis exempla sequantur.

Quis igitur dubitet? « Antiquitatis studium," testante viro gravissimo Bacone, « eam mereri reverentiam, ut homines aliquamdiu gradum sistere, et supra eam stare debeant, atque undiquaque circumspicere, quae sit via optima. Quum autem de via bene constiterit, tunc demum non restitandum,

sed

sed alacriter progrediendum." Hinc perspicitur recentiorum observationes veteribus amico foedere esse jungendas. Novi nimirum morbi, eorumque caussae identidem observantur, nova quoque remedia hactenus inaudita, aut ex antiquorum penu denuo depromta, indies increscunt, quorum intelligentiam non nisi per indefessum librorum studium assequi possumus. Si tamen vera, ut decet, fatear, in multis recentiorum scriptis displicet nimia novorum morborum ostentatio, novis nominibus, illisque haud raro asperis insignita, atque explicationum obscuritas, ut notissimis rebus lucem eripiant, pariter obscuris caussis noctem affundant.

Quae tamen non ita in malam partem accipienda velim, ac si suas laudes detrahere velim eximiis illis laboribus virorum doctrinae copia, atque artis usu bene instructorum, quibus aetas nostra merito gloriatur. Hi enim, quantum distant ab illis, qui vano gloriolae studio ducti nondum satis subactum opus, et nonnisi feliciasimas curationes, Medicis obtrudere vano ausu conantur, ast vero infelices mor-

morborum eventus data opera celare solent! « Levia enim, (ut Celsus dixit) ingenia sunt, quae quia nihil habent, etiam nihil sibi detrahunt." Aurea sunt verba, quae Hallerus pyxidis nauticae imagini, immortali operi praefixae adscripsit « fidem non derogat error." Cujusvis enim Medici est errare, nullius vero, nisi desipientis, in errore versari.

Ne vero Medicus instar formicae innumera, quae prostat, exemplorum farragine promiscue utatur, sed api similis ex optimis florum nectariis nobiles succos colligat, concoquat, atque maturet, profecto sanae rationis luce numquam destituatur, ne in rudem incidat Empyriae famam. Omnes enim artis, atque doctrinae ab hac stirpe avulsae, fuco quidem splendente poliri, et in fugacem usum effingi possunt, at vero mox crescere desinunt, cum a radicibus suis avulsae, atque separatae sint.

Hac igitur ratione bene instructus Medicus, ex mea quidem opinione, quam tamen modeste vestro, Auditores! judicio submittere ausim, dignus est, cui vita hominum tuto mandari

dari possit. Intimo enim fortitudinis cum prudentia vinculo instructus, neque ad minitantis hostis impetum vano trepidat metu. Neque adeo mollem facit Medicinam ut morbum uno remedio subigendum, naturae committat, eamque molesta sarcina ita fatiget, ut viribus exhausta oneri suo succumbat. Nunc latitantem hostem e latebris suis provocat, alias sibi committit, ejusque vestigia pedetentim sequitur, ut cum eo commodiore loco congrediatur: numquam hosti, licet blandienti fidem habet, neque victoriae laudem, nisi copiis hostium quaquaversus diffusis, sibi vindicat.

Equidem graviter fallar, nisi vestrum mihi assensum vindicavero, huic Medico ex aequo competere illud Homeri (1) elogium,

ἰητρὸς ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

(1) Iliad. Libr. XI: 514.

RE-

RERUM ACADEMICARUM ENARRATIO, ET PRAEMIORUM DISTRIBUTIO.

Equidem Academiae fata, tum prospera, tum adversa narraturus persentio, vere non minus, quam eleganter dixisse Ciceronem. « Non minus jucundos esse dies, quibus conservamur, quam quibus nascimur, quod salutis certa conditio est, nascendi incerta, et quod sine sensu nascimur, cum voluptate servamur. »

Adspirante enim benignissimo Dei numine, Augustissimi Regis fide patriae ac legibus servata, et vero populi Hollandiae virtute, atque constantia probata, carissima patria, quae luctari videbatur, hactenus ingens discrimen felicissime emersit.

Academia nostra ineunte anno Academico, multum impedita, felicissima civium e castris reversione, et adventantium numero novo splendore effulget. Nobilissimi Academiae Me-

Mecaenates, fidelissimi rerum nostrarum Curatores, salvi sunt et incolumes.

Academiae Professores, Viri Clarissimi ad officia sibi mandata exsequenda aetate et viribus sufficientes, omni studio civium Academicorum saluti, atque commodis invigilare pergunt. Quique morbis deceluerunt, exantlato vitae periculo, quod Heusdio, Boumanno, atque Brueysio gratulamur, revaluerunt: qui honorifica quiete fruuntur, pro viribus tamen sive Academiae, sive coetui Christianorum, sive civium saluti, consulunt.

Tibi imprimis Cl. Bleulande! genti tuae haereditariam, omnique felicitate beatam senectutem, qua te otio tuo fructuose uti videmus, vehementer gratulor. Neque graviter feras, Vir Clarissime! si hac opportunitate tibi ex animi sententia gratuler novum Regii honoris documentum, quod candidum tuum pectus ornat. Pergas optima valetudine ita frui, ut civium saluti quam diutissime consulere possis, atque tandem post felicissimos dies morte tranquilla ad beatorum sedem migrare tibi concedatur.

Quo

Quo honoris signo, cum te item Doctissime Dornseiffene! ornatum video, non possum quin et tibi ex animi sententia gratuler. Integra maneat tuae laudis fama, quoad suus *antiquis literis* manebit honos.

Clarissimi Paravii, viri Doctissimi, atque vigilantissimi, in nulla umquam muneris Academici parte deficientis, nunc vero, quod dolemus, corpore imbecillo laborantis, et justam honoris lauream adepti, sed in filio suo ad Cathedram Groninganam vocato reviviscentis, partes suscepit Vir Clar. Jacobus Cornelius Swyghuisen Groenewoud, germanus Ravii *discipulus*, et paternae laudis haeres, qui, quanto ardore in literarum Orientalium studium in patria nostra evehendum feratur, elegantissima oratione, nobis omnibus abunde significavit. Te igitur, Vir Clarissime! nostro ordini adscriptum omnes laetamur. Faxit Deus Optimus Maximus, ut ex tua disciplina multi prodeant, regiam in literis orientalibus viam tenentes.

Qui de stationibns suis, quas omnium bonorum applausu in Belgio tenerent, potius esse

discedendum judicarunt, quam, ut spreta fide optimo Regi data, Clericorum, atque Nobilium dominationi colla sua subjicerent, quinque viri Clarissimi Ackersdyckius, Holtius, Reesius, Bergsma, atque Visscherus, Academiae nostrae ita adscripti videntur, ut partim ad Parentes, partim ad consanguineos, aut familiares, atque Praeceptores, potius rediisse, quam ad novam Academiam evocati videantur. Vos, autem Viri Clarissimi! quos tristissima afflictae patriae caussa ad nostram Academiam vel duxit, vel reduxit, novis honoribus, per multos annos, absque recrudescente dolore ita fruamini, ut Trajectina Pallas vestra doctrina egregia capiat emolumenta.

Tibi equidem Doctissime Verenet, qui ad literarum Francicarum elegantiam in hac Academia docendam accessisti, hos honores in te collatos vehementer gratulor.

Externa Academiae forma eadem mansit. Artium et disciplinarum adminicula in usum servata, atque locupletata sunt.

Bi-

Bibliotheca Academica studiis non solum cultioris juventutis, sed virorum etiam eruditissimorum cum in hac urbe, tum in aliis Academiis, perquam frequentatur, ut ejus usus *identidem latius* pateat. Catalogus Bibliothecae Academicae a Doctissimo Dodtio conficiendus, summa diligentia continuatur, jamque ad literam H. perductus est.

Laboratorium *Chemicum*, quamvis hoc anno novis instrumentis necessariis augeri non potuerit, inservire tamen potuit ad illa coram Auditoribus instituenda experimenta, quae ad Chemiam, *et artem Pharmaceuticam*, fructuose docendam, absolute sunt necessaria.

Museum *Mineralogicum* auctum praesertim fuit egregiis speciminibus Geognosticis in montibus ignivomis exstinctis Galliae Provinciae Arvoniae, a Viris Doctissimis Le Cocq et Bouillet *collectis*, et descriptione locorum, in quibus reperta fuerunt, ita quidem auctis, ut ad horum indolem declarandam apprime inservire possint.

In Museo *Anatomico* auspice Viro Clar Bleulando, omnia specimina, diligenti cura custodis viri expertissimi Petri Koning, egregie servata sunt; ut vero hoc anno nihil amissum fuit, etiam nihil additum est.

In Horto *Botanico* hyemis clementia plantarum numerus nullum cepit decrementum. Caldarium magnum in usum plantarum conservandarum fructuose adhibetur.

Seminum commutatione, tum in patria, tum in exteris regionibus, plantarum numerus in horto augetur; e seminibus Japonicis a Siboldtio acceptis plantae prodierunt numero plures, partim etiam formae elegantis.

Auctum indies commercium cum hortis Botanicis, ut nuperrime cum horto Berolinensi, sub auspiciis Cl. Linkii, novos horto nostro promittit fructus.

Nova hoc anno Academico Medicinae studiosis, curante Viro Cl. Schroedero van der Kolk, schola instituta est, qua se in pictura lineari exercere possint; quem in finem

nem Nobilissimus hujus urbis Consul et Magistratus locum perquam idoneum, et quam plurimis effigiebus huic proposito utilissimis, ornatum, singulari benevolentia dederunt, *quibus accedunt* egregiae delineationes, quas eximius pictor Jonxis usui praebere haud recusavit. His ergo exercitationibus, moderante Clar. Schroedero van der Kolk, praefectus est dexterrimus pictor G. Haan. Hac itaque Viri Clarissimi singulari studio Medicinae studiosis egregia data est opportunitas, in arte, summo Campero inter nostrates olim tanto studio, et fructu exculta, sese exercendi, et *quaecumque* occurrant hujus generis specimina, sive physiologica, sive pathologica, propria manu ad naturam delineandi, asservandi, et exhibendi.

Quum vero ex antiquo Ciceronis effato, « nec Medici, nec Imperatores, nec Oratores, quamvis artis praecepta perceperint, quidquam *laude dignum*, sine usu, et exercitatione consequi possunt," hanc ob caussam Medicinae alumnis, etiam hoc anno data est opportunitas in *Nosocomio* Academico internorum

ea-

aeque ac externorum observandi decursum, eorumque historias ex artis praeceptis conscribendi, operationes instituendi; atque naturam in hominum partu observandi, et dirigendi.

Haec omnia, quae mihi Magistratum Academiae tenenti grata acciderunt, atque fortunata, benignissimo Deo accepta refero. Neque tamen laetandi caussa perorata est. Superest rerum gravissimarum narratio, quarum memoriam nulla umquam dies deletura est. Quo die enim fasces Academiae humeris meis susceperam, quartus erat mensis, quo juventutis Academicae corona ad patriam vindicandam a Belgarum turpissima seditione, quam ne ipse Oceanus absorbere posse videtur, fortissimo consilio arma capiebat. Hyems arma tractando, stationes habendo, vigilias agendo, loca cum locis mutando, abiit. Solum fere supererat solatium in honestae caussae promovendae studio, animorumque consensu, atque literarum commercio cum consanguineis, atque

que familiaribus sustinendo; si enim imagines amicorum absentium nobis perquam gratae sunt, atque jucundae, quae memoriam renovant, atque desiderium absentiae falso quidem atque inani solatio levant, quanto jucundiores sunt literae, quae vera absentis amici vestigia nobis afferunt. Tanta autem fuit carissimorum capitum animi constantia, ut

Aequam, didicerint, *rebus in arduis*
Servare mentem, non secus ac bonis
Ab insolenti temperatam laetitia.

Tandem hominum istorum Bruxellensium, qui ranarum instar ῥητορεύουσι, calumniationes eo processerunt, ut induciarum pactione finita, rebusque nostris Londini infectis, Rex Augustissimus ulteriorem moram dignitati exercitus, universique adeo populi Hollandiae, parum convenire perspiciens, armis patriam esse vindicandam decreverit. Vix fama refert exercitum nostrum duce fortissimo *Principe Arausiaco*, agrum Belgicum esse invasurum, quin nostri cives ad omnia officia patriae praestanda se paratos declararent. Hi ergo cohorti secundae Illustrissimi Ducis *Saxoniae*

e domo Vinariae adscripti, agrum Belgicum invaserunt, dicam, an pervolarunt. Hostes enim mente turbati, ac terrore correpti, fugam petentes, et ad Lovaniam propulsi armorum inducias supplices imploraverunt, quibus concessis Lovanium *Principi Arausiaco* tradiderunt; quam ergo urbem occupavit exercitus, ipsique Centuriones nostri instructa acie ovantes intraverunt. Hac reportata victoria Patria vindicata, populique Hollandiae virtute coram universa Europa probata, exercitus laudibus cumulatus ad fines patriae rediit.

Profecto haud leves erant vitae sustinendae difficultates, quibuscum Centuriae in Belgio pugnandum esset, interdiu solis ardor, noctu frigus, saepe fames ac sitis, nullus somnus, nisi in propugnaculis sub dio, aut humidis arvis.

Verum nóstri se fortitudine animi sustinuerunt contra fortunam, omnesque labores ferre haud dubitaverunt, ut Belgis exemplo suo demonstrarent, quid amor patriae valeat contra perjurium, ac legum violationem. Quid mi-

mirum? Centuriam civium academicorum a viris fortissimis, universae cohortis Praefectis atque Centurionibus, temperantiae, morum probitatis, at disciplinae militaris observationis, uberrimas laudes tulisse. Quo enim pretio hae virtutes in bello habeantur, summi Imperatoris Julii Caesaris exemplo confirmatur, qui, concione militum advocata, dixit « non minus se in milite modestiam, et continentiam, quam virtutem, atque animi magnitudinem desiderare." (1)

Vix nuntius ad Senatum pervenerat ad limites patriae rediisse Centuriam, quin delegati e Senatu mitterentur, qui civibus academicis, salvum et felicem reditum gratularentur. Cl. Heusdius, qui adventante aurora ejus diei, quo Centuriae iter in Belgium esset faciendum, huic valedixerat, atque argumentis moralibus fortunatum invasionis eventum praedixerat, rara felicitate carissimo filio, omnibusque Aca-

(1) De Bello Gallico. Libr. VII. Cap. 52.

Academiae civibus salvum, atque felicem in patriam reditum denuo congratulatus est; pariter universae cohortis Ducibus, quantopere singulari cura, et humanitate in ducenda juventute nostra, senatum sibi devinxissent, significavit.

Vobis igitur, Viri Clarissimi! Heusdi, Goudoevere, atque Suermanne, pro his, aliisque numerosis in ipsam Centuriam collatis humanitatis officiis, gratissimum obtestor animum.

Post felicissimum civium Academicorum e Belgio in patriam reditum, Rex Augustissimus decreverat, ut Centuriales Academici re fortiter gesta ad studia literarum reverterentur, ita tamen, ut ad primum tumultum praesto essent.

Primus ergo et vicesimus mensis Septembris dies, reliquis hujus Academiae festis diebus laetissimo colore adscribendus, redeunti ad nostram Academiam Centuriae definitus erat. O! laetissimum diem! Adventante au-

aurora omnia ad honestam gratulationem parabantur. Ubique vexilla, et domus fronde ac floribus ornatae. Praefectus hujus regionis, Nobilissimus Lindenius, parentes, amici, commilitones, omnes in Leccae ripa stantes, adventantes exspectabant, illisque felicem gratulabantur reditum. Centuria, comitante phaselo musica instructo, lente ad urbem procedebat. Itinera hominum catervis compressa! Tandem audiebantur tubae. Ecce dilectissimae Juventutis corona! Rector et Assessores ad portam eam congratulabantur. In conspectu columnarum, quae *Ravelti* et *Lovanii* memoriam revocarent, agmine urbem intrabat. Concutit urbem salutatio!

Postquam Centuria honorifico itinere innumera comitante spectantium corona ad curiam pervenisset, Nobilissimus hujus urbis Consul, atque magistratus redeuntes cives humanissime excepit, et salutavit.

Vexilla, flore puellarum juvenibus cum militiae nomen darent, dono data, nunc a Nobilissimis virginibus honoris caussa ornabantur.

Om-

Omnium vero animi gratissimo sensu perfusi erant, qui dilectissimos filios, fratres, consanguineos, atque cives ad aream urbanam accedentes viderent, qua milites in arma vocati eos honoribus exciperent, atque Senatus Academiae Amplissimus cives academicos congratularetur.

Scilicet munificentia Nobilissimi Consulis et Magistratus urbani contignatio exstructa erat, in qua egregie ornata Senatus Academicus, Magistratus, Praefecti militum, omnesque adeo, qui sive necessitate, sive communione sanguinis cum civibus redeuntibus essent conjuncti, convenirent. Tum Nobilissimus Capellus laetissima Centuriae congratulatione de felicissimo invasionis in agro hostili susceptae eventu, atque gloriae populi Hollandiae vindicatae, totius Senatus, omniumque Patriae amicorum mentem, vultu et oculis declaratam, plenissime expressit.

Ut vero generosa juventus Academica perpetuum haberet patriae vindicatae monumentum a Viro Nobilissimo, nomine Curatorum, praeëuntibus duobus Academiae apparitoribus

so-

solemniter nummi distributi sunt, quibus muneris caussa erat insculpta hisce verbis. « *Patriae defensoribus, Academiae Civibus, Curatores.*"

Quae tandem fuerit hujus diei solennitas non tantum, sed etiam hilaritas convivalis Centuriae omniumque ad antecaenium a Viro Nobilissimo invitatorum, equidem verbis describere non possum. Sub vesperam tota urbs penitus luce illustrata hujus diei laetitiam *mirifice* auxisse visa est. Sequenti die, cum vesperasset, nova convivia parabantur. Omnes enim hujus urbis cives, qui aliquo numero *et honore essent*, tum Parentes, atque familiares, et vero commilitones, ut gratissimum civium Academicorum e castris reditum celebrarent, et ut voluptatem cum curis compensarent, omnes una erant. Tota domus luce et vexillis erat illustrata. Unus alterum congratulabatur de laetissimo reditu civium Academicorum.

Mox in area vicina opus pyrotechnicum accendebatur. Prodibant honoris templa, faces, arma, epigrammata, tormenta bellica,

at-

atque globulorum ignivomorum ingens caterva. Coelum igne ardebat! Mox ex area redeuntibus conquisitae epulae offerebantur. Omnium animorum remissio laetitiam augebat. Cives Academici e castris reduces gratum animi sensum verbis pocula ferentibus, effundebant. Tandem concubia nocte tota domus erat ex ore sonanti, nihilque festum impedire visum est, atque omnes convivae domum redeuntes laetissima vota faciebant pro salute, ac flore Academiae.

A rebus ergo militaribus feriantes cives Academici, parentes, et familiares suos adierunt, atque aliqua quiete interjecta, summa animi industria ad hanc almam Musarum sedem reversi sunt, ut numquam melius. Profecto ipsae veluti Musae in atrio templi sapientiae cantu sonoro fautores suos congratulari videbantur. Die enim decimo mensis Octobris Vir Clarissimus A. Simons, a senatu humanissime invitatus in aede hujus urbis Cathedrali carmine aureolo, in quo formando et Musae omnes et gratiae conspirasse videbantur, felicem civium Academico-

rum

rum reditum omnium bonorum applausu celebravit.

Hi ergo boni, antequam ad literarum studia redirent, omnibus qui de se bene meruerunt, literis, et verbis gratum animi sensum officiose declaraverunt. Praecipue vero Deo, vitae auctori, atque conservatori, pro innumeris in se collatis beneficiis, animum gratum obtestati sunt. Quem animi sensum vere Christianum, elegantissimo sermone sacro protreptico, excitavit Clarissimus Royaards.

Vobis ergo Praestantissimi Juvenes, qui in caussa patriae nostra implicita, relicta omni vitae caritate, pro aris et focis arma capere haud recusastis, pro omni illa virtutis, temperantiae, atque constantiae demonstratione, nomine humanitatis, omniumque, qui patriam caritate prosequantur, gratias quas possum maximas ago. Quae hoc anno non sine difficultate accepistis vitae praecepta, si in usum vestrum sapienter adhibeantur, ad verum vitae fructum alendum, ipsamque adeo vitam beatam reddendam,

plu-

plurimum conferre possunt. Pergite O! Carissimi, patriae servire, et ut hoc ex voto succedat, literis diligenter, ut soletis, incumbere haud dubitetis.

O! felicissimos Parentes, atque Praeceptores, quorum filii, atque discipuli, vestris praeceptis imbuti, vestrumque exemplum intuentes, ad tantam laudis commendationem pervenerunt. Vobis omnibus laetissimum diem, quo civium Academicorum reditum celebravimus, pergratulor.

Quod reliquum est, Viri Nobilissimi! Curatores Amplissimi! Urbis Senatores Illustrissimi! Professores Celeberrimi! Milites fortissimi! Cives denique ac Hospites! qui numerosis humanitatis officiis, atque honoris documentis, Civium Academicorum saluti prodesse haud recusastis, vobis omnibus haud minores ego gratias ago, quam hos vobis usque habituros esse, confido.

Qui hoc anno institutionibus academicis interfuerunt, morum integritate, atque assiduitate mihi Magisterium tenenti, omnibusque

Prae-

Praeceptoribus, se optima ratione commendaverunt. Alii enim doctissimis commentationibus summis honoribus in Theologia, et Philosophia naturali atque Mathesi, ornati sunt. Testor Mourlingium, Verlorenium, et Swartsium. Alii responsionibus ad Quaestiones in certamine literario auro, aliisve honoris documentis, atque laudibus celebrati sunt. In Academia Lugduno-Batava Carolus Josephus van Cooth, et Theodorus Adrianus van Schermbeek, Medicinae studiosi diligentissimi in hac Academia Commentationibus ad Quaestiones Chemiae, et Oeconomiae ruralis praemia tulerunt. In Academia Groningana Petrus Otto Conradus Vorsselman de Heer, eximius Literarum humaniorum, item Philosophiae Naturalis, et Matheseos studiosus, praemium a Facultate Philosophiae Naturalis et Matheseos superiore anno sibi attributum, hoc anno reportavit.

Utinam vero hoc die Academiae laetissimo mortuorum nomina nobis non essent revo-

canda. Sed, eheu gelida mors, quae vitae maturitatem adeptis pepercit, optimos florentissimae aetatis juvenes vi nobis abstulit:

« Alba Ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur."

Morum integritate, ingenii alacritate, studiorum assiduitate, atque humanitate, Parentibus, Praeceptoribus, atque Commilitonibus carissima erant nomina, Pauli Nyhofii, Medicinae Candidati, Gysberti de Roo, Philosophiae Naturalis et Matheseos Studiosi, Henrici Jani Straatmanni, Theologiae Studiosi, Adolphi Jacobi Cremeri, Theologiae Candidati, Hermanni Florestani Francisci Suermanni, Medicinae Candidate, et Cornelii Post, Matheseos et Philosophiae Naturalis Studiosi.

O! Tristissimam carissimorum juvenum mortem! Sed lacrymandum nobis est, non vero plorandum. Illud enim speramus, quod Cicero ad consolandum firmissimum habuit, « non eos nobis esse penitus nec prorsus amissos, sed ad praefinitum tempus a nostris oculis, nostraque consuetudine remotos; itaque cum ad eum vitae terminum, quem natura prae-

praescripsit, pervenerimus, statim ad suavissimam eorum consuetudinem redituros."

Hoc tibi, Clarissime Suermanne! tristissima filii, quem in oculis ferebas, fortuna, graviter afflicto, doloris solatium sit, nil in hac terra sine Dei numine fieri, illosque perbeatos esse, qui fractis corporis vinculis, ad illud Divinum animorum concilium, coetumque migraverunt, quo futuri sunt aeterni. Aeternos autem fore, quis dubitet? Ipse dixit Jesus Christus!

Aggredior suavissimum munus, ut vobis, Juvenes praestantissimi! qui in certamine literario praeclara industriae specimina exhibuistis, nomine Regis Augustissimi, praemia vobis parata tradam. Igitur audiatis honorifica testimonia, quae de vestris Commentationibus singulatim retulerunt Professores:

Judicium Ordinis Medicorum.

Ordo Medicorum ad Quaestionem anno superiore propositam *Comparetur applicatio remediorum externorum cuti integrae cum*

Methodo hodiernorum in curandis hominum morbis internis, exponendis fundamentis Anatomico-Physiologicis, et observationibus fide dignis, quibus utraque methodus nititur, unam accepit Commentationem lemmate inscriptam, *pour juger avec connaissance de cause une méthode Thérapeutique, il faut en avoir étudié la partie historique, la partie rationelle, la partie expérimentale.* Gilbert.

In qua quidem Commentatione Ordo Medicorum non tantum egregiam observavit doctrinam, et singularem sane diligentiam in colligendis illis, quae de utraque methodo conscripta sunt, ut etiam Historiam utriusque methodi locupletissimam praemiserit auctor, verum diversas quoque opiniones de functione cutis absorbente propriis experimentis magna cura institutis, illustratas et dijudicatas quibus tandem comparationem de utilitate utriusque methodi in diversis morbis tanto judicio, et ingenii acumine scriptam adjunxit, ut ordo Medicorum uno ore declaraverit egregiam adeo commentationem praemio aureo esse condecorandam.

Aper-

Apersa schedula adjuncta nomen exiit Caroli Josephi van Cooth, Amstelodamensis, Medicinae in hac Academia Studiosi, qui instituta deinde cum eo disquisitione se auctorem esse abunde declaravit: Accedas itaque Dilectissime van Cooth! quem in optimis habemus discipulis, et accipias amicissima manu tibi traditum laboris praemium. Argumentum, quod nostra aetate ipsos Artis Medicae peritissimos scriptores occupavit, ita tractasti, ut egregia tua industria hoc honore te dignissimum declaraverit Ordo Medicorum. Eodem igitur anno te, in Academia Leidensi, et in Rheno-Trajectina, praemium reportasse, non possum, quin tibi vehementer gratuler. Verum valetudini tuae pariter prospicias, Horatii verba tibi adhibens.

« Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.''

Judicium Ordinis Literarum.

Disputationum duarum, quas ad Quaestionem, *quo proposito Plato symposium scripsisse videtur? Quae dialogi ratio,*

et

et progressio est, in argumento explicando? Quae maxime est explicationis conclusio? ordo accepit Literarum, altera verbis inscripta

καὶ γὰρ ἔγωγε, καὶ ἄλλως, κ. τ. λ.

tribus constat dialogis, quibus singulis singulae quaestionis partes explicantur.

Fusius quidem, quam decebat, auctor argumentum hoc tractavit, ut perspicuitas subinde desideretur; scriptionis item forma Dialogum non satis refert, sive Platonicum, sive Ciceronianum; verumtamen sic ordini probavit auctor cum doctrinam, tum philosophiae Platonicae perspicientiam, tum etiam interiorem hujus loci, qui est de amore, indagationem, ut dignum hunc judicaret, qui praemium obtineret. Aperta scidula esse eum compertum est

Douwe Gorter, Simonis filium,

Hinlopeno-Frisium,

Theologiae Studiosum in illustri Athenaeo Amstelodamensi, Seminarii Teleiobaptistarum alumnum.

Altera autem disputatio, versiculo distincta: *Ut desint vires tamen est laudanda volun-*

luntas, quamvis minus elaborata, nec Alcibiadis Orationem complectens, tamen propter dilucidam rerum expositionem, et justum de hoc loco judicium secundis honoribus digna visa est. *Hujus* auctorem esse patuit

Christianum Jacobum van der Vlis,
Rheno-Trajectina.
Litt. Human. Stud. in Acad. Rheno-Trajectina.

Tu igitur escendas Praestantissime Douwe Gorter, et accipias praemium tuo labore reportatum. Quanta sit vis literarum studii in Theologorum eximiam Provinciam splendide ornandam, elegantissima Oratione, ante biennium *habita* accurate docuit tuus in seminario Teleiobaptistarum Praeceptor Koopmansius. Tu hujus Viri Clarissimi exemplum sequi eximio commentationis tuae documento egregie probasse mihi videris. Hac via alacriter procedas, atque caussam Christianam aliquando fortiter tuearis.

Tanto victori te proxime accessisse merito gloriaris Ornatissime van der Vlis. Accipias hoc testimonium, quo industriam tuam ornarunt Praeceptores, itemque animum addere

dere tibi voluerunt eodem studio strenue in literis pergendi. Quod si literarum studiis mentem tuam ornare pergas, tibi Diligentissime juvenis! haud arduum opus erit, huic testimonio ipsum aurum addere.

Judicium Ordinis Jure Consultorum.

Huic Ordini de Quaestione, *Distinctionis inter modos tollendae Obligationis ipso jure, et per modum exceptionis, e jure Romano tradantur origo, et varii effectus*, duae commentationes oblatae sunt, quarum alteri pro lemmate *simplex veri sigillum* praescriptum est, alteri subscripta Ciceronis verba. *Ea, ut potero, explicabo, non tamen ut Pythius Apollo, certa ut sint, et fixa, sed ut homunculus unus e multis probabilia conjectura secutus.*

De *Prima* judicavit, etsi industriae laude carere non videbatur, eam neque cum socia in certamen venire posse, nec praemio ornandam esse. *Primum* enim multa composuit Auctor tralatitia, quae ad vim Quaestionis parum faciant, in re, de qua agebatur, explo-

ploranda parcior. *Deinde*, purioribus fontibus, atque melioris notae adminiculis, quibus res multum juvatur; ita abstinuit ut illa ignorare videretur. *Postremo*, parum culta tum Latinitate, *tum* Oratione ejus scriptio turpatur.

Secundae vero Commentationis auctor Oratione scripsit parum quidem ambitiosa, Latina tamen, neque inculta, fontes autem, et subsidia, quae debuit, licet non per omnia ut debuit, exploravit, partes bene disposuit, difficultates non praetervidit, ad quaestionem recte collineavit, eamque ad solutionem perduxit probabilem.

Quocirca Ordo praemio illam operam decorandam esse censuit, cujus resignato schedula patuit nomen

Caroli Danielis Asser,
Juris utriusque Studiosi Amstelodamensis.

Tu ergo in Certamine Juridico victor praesto sis, Ornatissime Asser. Praemium quod e praeclara raportasti concertatione equidem tibi gratulor. Quae dedisti felicis ingenii, et assiduitatis documenta, haec si sic jurisprudentiae operam navare pergas, spem nobis

alere

alere videntur, ut tuum nomen inter justitiae vindices integerrimos aliquando in patria nostra suo pretio censeri possit.

Vix praemia Victoribus tradita sunt, quin nova juvenibus, virtutis et gloriae studiosis, concedatur opportunitas in certamen descendendi. Audiatis igitur Quaestiones a singulis ordinibus propositas.

Quaestio Literaria.

Disputatio de vitâ Ciceronis literatâ, inprimis ex ejus epistolis ductâ.

Quaestio Physica.

Exponantur observationes Physicorum nostri temporis de directione atque inprimis de inclinatione acus Magneticae in diversis terrae regionibus; atque, quid ex iis probabiliter colligi possit, ostendatnr.

Quaestio Botanica.

Quaeritur, quid Botanici de variis plantarum gemmis atque de gemmatione univer-

versa observarint, et quid complures eorum, rationibus teleologicis innixi, hac de re docuerint.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Quae in S. Libris, de Deo hominum Patre, imprimis de piis hominibus e Deo natis renatisque, uti et de Israëlitarum ac Christianorum vivendi, habentur, ita exponantur, ut et praecipuorum sententia dictorum definiatur, et doctrinae divinitus patefactae praestantia demonstretur.

QUAESTIO JURIDICA.

Diligenter colligantur et perspicue explicentur argumenta, quibus scriptores recentiores, Benthamus et post eum alii, mortis poenam impugnarunt.

QUAESTIO MEDICA.

Quaeritur, quomodo febris intermittens apoplectica ab aliis morbis, cum quibus facile confunderetur, et symptomatibus et decursu distinguatur? Quaenam sint causae, inprimis patriae nostrae propriae, e quibus ortum ducit? Quaenam sit morbi natura et ratio curandi?

Ad

Ad metam properat Oratio! Decreto enim Regis Augustissimi ad Magisterii Academici, in proximum annum, honorem vocatus est Clarissimus Adamus Simons, quem igitur paulo ante privatim nobis annuntiatum, nunc potestate mihi ejus rei facta, publice pro concione Rectorem *dico*, atque *renuntio*.

Quod igitur bonum, fortunatum, ac felix tibi et Academiae sit, Collega conjunctissime! escende in locum, qui modo ante meus erat, atque in eo nunc legitime constitute Rector Magnifice! salve, iterumque salve!

Tuis sub auspiciis salva sit Academia, salvi sint Curatores, incolumis docentium, et discentium ordo; te Rectore longa series Doctorum numeretur; te Rectore floreat Academia, et laetissima capiat incrementa!

Ita tu, Summe Deus! pro aeterna tua clementia homuncionum votis adspires!

ERRATA.

p. 21. l. 21. His vere	*legatur:*	His vero
p. 45. l. 19. artis	»	*artes*
p. 48. l. 7. deculuerunt,	»	decubuerunt,
p. 57. l. 4. at *disciplinae*	»	ac disciplinae
p. 66. l. 15. Candidate,	»	Candidati,

JAC. CORN. SWYGHUYSEN GROENEWOUD;

ORATIO

DE

AETATE NOSTRA

AD PROVEHENDA LITERARUM ORIENTALIUM STUDIA QUAM MAXIME APTA,

PUBLICE HABITA

DIE XVI IUNII, ANN. CIↃIↃCCCXXXI.

QUUM

LITERARUM ORIENTALIUM PROFESSIONEM IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA,

SOLENNI RITU AUSPICARETUR.

JAC. CORN. SWYGHUYSEN GROENEWOUD;

ORATIO

DE

AETATE NOSTRA

AD PROVEHENDA LITERARUM ORIENTALIUM STUDIA QUAM MAXIME APTA,

PUBLICE HABITA

DIE XVI IUNII, ANN. CIↃIↃCCCXXXI.

QUUM

LITERARUM ORIENTALIUM PROFESSIONEM IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA,

SOLENNI RITU AUSPICARETUR.

Sunt multa hodie et varia Auditores, quae animum meum subeunt, tum etiam cogitatio de inconstante ac perpetuo fluctuante rerum humanarum ratione. Ex quo enim, peractis studiis, hanc reliqui Academiam, octodecim effluxerunt anni, per quos haec bonarum artium sedes tantam subiit mutationem, ut omnia fere in ea nunc mihi prorsus nova appareant. Ex amplissimis Academiae curatoribus, qui tum fuerunt, optimeque de me sunt meriti, superstitem video neminem. In celeberrimo Professorum ordine cum alios desidero viros clarissimos, tum Ravium, Rossinum et Royaardsium, praeceptores meos op-

optimos, quorum in me beneficia grato semper animo recolam. Commilitonum autem et amicorum, quibus tum uti familiariter mihi licuit, nonnullos mors abstulit, plerosque vel vitae vel muneris ratio alibi, procul etiam hinc, in aliis patriae regionibus constituit.

Verumtamen, ut hos omnes non sine tristitiae sensu desidero, ita habeo, quod laeter, et successisse defunctis viros eximios, et superesse praeceptores optimos amicosque integerrimos. Et vero, in hac rerum humanarum inconstantia constantem video huius Academiae prosperitatem, quin etiam auctam hoc temporis intervallo mirifice fuisse. Video florere Academiam humanitatis literarumque et nullarum non doctrinarum studiis: haec ipsa adeo studia video cum apud nos tum apud exteros naviter excoli, egregiasque ubivis eorum opportunitates esse. Quod haud minimum sane animadvertere in literarum orientalium studiis licet. Et quamvis patria nostra hodie gravissimis calamitatibus laboret, quamvis iuvenes optimarum artium studiosi magno numero ad defendendam li-

ber-

bertatem arma induerint, hoc ipso negotio patet, quo sint illi et patriae amore et virtutis generositatisque ardore, ut non sit, quod dubitemus, quin, si semel ad nos redierint, novo fervore suis studiis operam sint navaturi. Omnes enim caritates, ut Tullius ait, patria complectitur, quique eius amore ardent, eiusque amoris fructus prodere gestiunt, hos literarum etiam doctrinarumque studiis patriae aliquando profuturos egregie, consentaneum est. Quapropter non desunt profecto, quae animum meum et multorum desiderio et patriae conditione praesenti afflictum atque conturbatum et consolentur et recreent.

Cogitanti igitur mihi de orationis argumento, quod hac opportunitate ad dicendum usurparem, digna visa sunt ea ipsa bona, ex quibus dicendi materiam ducerem. Quapropter dicam: *de aetate nostra, ad provehenda literarum orientalium studia, quam maxime apta.* Tantum autem abest profecto A. A. ut hoc de argumento in hocce maxime talium tantorumque doctorum hominum auditorio, me satis iuste, plene, iucun-

de

de eloquenterque disputaturum existimem, ut contra si unquam, hoc sane tempore penitus sentiam; quantilla in me sit et doctrinae copia et dicendi facultas. Quamobrem ex receptâ consuetudine non tantum, verum in primis etiam ex animi sententia vos equidem etiam atque etiam rogatos velim, ut vestram mihi haud denegetis benivolentiam.

Late patent literarum orientalium studia. Continent enim non solum Hebraeorum vicinarumque gentium atque Arabum, sed populorum omnino, qui Asiam et Africam incolunt, Aegyptiorum, Indorum, Sinensium adeo linguas atque literas. In quibus explorandis omnibus quid praestiterint superiore aevo eruditi et etiamnunc praestent, quot item et quanta eorum studiis harum gentium monumenta in lucem prolata sint et explicata, omnes norunt, qui non prorsus sunt ab his literis alieni. Nolim vero haec datâ operâ nunc quidem persequi. Ut recte suis finibus cohibeatur oratio, Hebraeorum nobis antiquorum et cognatarum gentium linguae, dialecti ac literae in primis erunt considerandae. Et primum quidem de harum litera-

rarum apparatu, qui his temporibus extat; amplissimo sane illo, disserere instituamus.

Orditamur ab hebraicarum consideratione literarum. Nam non solum hae literae monumentorum antiquitate, cultu et vero momento caeteris dialectis omnibus palmam praeripiunt; sed earundem etiam studia cum alibi tum in patria in primis nostra summo sunt ardore ad hunc usque diem culta et frequentata.

Dialecti hebraeae monumenta, utpote solis proprie Veteris Foederis libris comprehensa revera paucissima sunt; sed, quamvis paucissima, ita vario proposito varioque modo descripta, illustrata atque exposita sunt, ut hoc quidem nomine hodie bibliothecam constituant magni ambitus simul et quantivis pretii. Cuius sane Bibliothecae si quis catalogum inspicit, miretur necesse est cum copiam et varietatem librorum, qui ad literas illas pertinent, tum doctorum hominum in iis conscribendis diligentiam et eruditionem. Scilicet ad recte interpretandas Hebraeorum literas, ab omni parte subsidia congerenda sunt.

Cum

Etenim cum lingua Hebraea saepe vaga sit, dubia atque ellipsibus plena, cumque ea tantummodo occurrat in triginta novem Veteris Foederis libris, qui haud magni adeo voluminis opus constituunt, ac praeterea ita antiqui sunt, ut omnium recentissimus aetatem attingat Herodoti, historiae apud Graecos parentis, vetustissimus vero Homeri, poëtarum apud Graecos principis, aetatem longe longeque antevertat; hinc procul abest, ut aut haec lingua sibi sufficiat, aut soli isti nos libri ad idoneam eius intelligentiam adducere possint. Fac enim, linguae Graecae v. c. ac Latinae indolem cum Hebraica esse eandem, fac porro haud plura nos Graecorum Romanorumque habere scripta historica, antiquaria, moralia, alia, quam Hebraeorum habemus, nonne in illis legendis auctoribus centies experiremur, nos densissimis veluti tenebris circumdatos? Scilicet et res ipsa docet et quorundam eruditorum exempla comprobant, posse aliquem solis legendis Veteris Foederis libris pervenire ad linguae Hebraeae intelligentiam minime contemnendam. Veruntamen constat item et eorundem eru-

di-

ditorum suspiciones, ipsorum porro paullo erectioris ingenii Rabbinorum testimonia, et vero quod caput rei est, universorum, ante saeculum XVIII. interpretum expositiones (quicquid etiam saeculo XVII. quidam docti et nullo aevo Iudaeorum magistri fere omnes contra monuerint) comprobant haec igitur linguam Hebraeam, ut accuratius interiusque exploretur, auxilio aliunde e dialectis maxime orientalibus petito esse illustrandam ac supplendam. Etenim hae dialecti tam arcto consanguinitatis vinculo secum invicem coniunctae sunt, ut de iis valeat: — „*facies non omnibus una est, nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.*" Nihil igitur utilius, magis necessarium nihil, nihil propterea optabilius contingere potuit germano linguae Hebraicae studioso, quam Alberti Schultensii in his usurpandis iudicium atque diligentia. Hanc autem deinceps hebraizandi viam tamquam unice veram, iustam, certam et aestimarunt et commendarunt non solum quotquot unquam germani ex immortalis illius Viri schola prodierunt discipuli, verum alii item eruditi nequaquam caeteroquin omnibus scho-

scholae Schultensianae decretis subscribentes. Dialectos hasce quod attinet: haud unam ob caussam prima se nunc nobis considerandam offert Arabica, quae in patrio solo, patrio more, etiamnunc viget.

Arabica profecto gens A. A. quamvis secundum angeli vaticinium de Ismaële, utero materno nondum excluso prolatum, etiamnunc prorsus sit *onager*, atque adeo agreste ac ferum animal, *quod*, uti poëtice apud Iobum describitur, *libere incedit loris solutum*, *cui deserta Deus dedit incolenda pro domicilio*, *quod ridet urbis tumultum*, *nec agasonis clamorem audit*, quamvis, inquam, etiamnunc prorsus ita sit *onager*, tamen talia tantaque peregit et in sua perinsula et in peregrinis pariter terris, ut ex gente eâ ipsâ literarum non solum Hebraicarum, verum aliarum quoque artium doctrinarumque cultores fructum percipiant longe uberrimum. Fuderunt Arabes, quippe ad poësin factitandam toti quasi nati, quam plurima carmina, in quibus cum ipsorum tum proavorum et aequalium celebrantur facinora illustria, tum amoris, hospitalitatis, vin-

vindictae etiam studia commendantur, existantque magni momenti plantarum, tentoriorum, camelorum, gasellarum struthionum aliarumque rerum descriptiones. Pulcri porro, quo valuerunt, sensum fundendis non tantum carminibus prodiderunt, verum etiam dictis acutis, proverbiis, Salomoneis subinde satis similibus, et fingendis fabulis, minime sane futilibus illis, licet nequaquam cum Hebraeorum Iothami v. c. et Ionathani fabulis eodem pretio habendis. Tanta denique diligentia, tanta industria, tanto omnino studio cum pari coniuncto laboris perseverantia, spretisque semper quibusque cuiuscunque tandem generis difficultatibus, in nullas fere non artes ac disciplinas incubuerunt Arabes a Mansuro, secundo eorum imperatore Abbasidâ inde, usque ad Mostasemum imperatorem eiusdem huius stirpis postremum, sive a saeculo octavo medio usque ad decimum tertium, ut immortalia in literis medio aevo instaurandis habuerint merita: dignissima profecto illa, quae a cl. Willmeto fuse, accurate eleganterque et enarrarentur et celebrarentur.

Haec

Haec igitur omnia, nec minus divina, ut Mohammedes perhibebat, divini Corani facinora, non potuerunt non efficere, ut ex locupletissimis literaturae Arabicae thesauris monumenta prodirent varia atque eximia: prodita autem avide arriperentur ac summo cum studio tractarentur. Atque ita factum, ut summa diligentia et lexica et grammaticae, alius etiam generis opera conficerentur, nec solae literae Hebraeae, sed bene multae pariter aliae disciplinae lucis inde permultum ceperint.

Nec vero caeteras neglexerunt dialectos, qui de his literis et superiori et hac nostra aetate bene meruerunt. Nam sive Aramaeam sive Aethiopicam sive Samaritanam consideramus, hae suos item singulae nactae sunt cultores, unde scripta exstiterunt praeclara atque ad has literas provehendas utilissima.

Quae cum ita sint, haud facile quis negaverit, opportunitates nobis egregias esse temporibus nostris ad literas colendas orientales. Verum insignis item aetas nostra est earum colendarum *studio* et *ardore*, quo fit, ut adsint non tantum, quas dixi, oppor-

tu-

tunitates, sed ad provehenda haec studia usurpentur. Obstupescimus utique ad maiorum nostrorum in literis orientalibus merita eaque grato nos animo agnoscere oportet omnes. Quocirca tantum abest profecto, ut antecedentium temporum laudibus quicquam detractum velimus, ut contra iis quoque ipsis maximam partem praesentem harum literarum florem acceptum referre nulli dubitemus. Verumtamen eaedem hae literae orientales, utpote olim tam naviter cultae, talia tantaque aetate hacce nostra acceperunt incrementa, ut maiores nostri si haec incrementa spectarent, pariter ad ea obstupescerent, summis illa laudibus concelebrarent omninoque nobiscum gaudio exsultarent. Factum scilicet hoc literarum ardore est, ut monumenta prodierint tam ligato quam soluto sermone conscripta, lexica porro, grammaticae, diversae linguarum orientalium descriptiones et cum literis etiam humanioribus comparationes, hermeneutica et critica opera, cum universe omnium tum singulatim quorundam librorum V. T. versiones, interpretationes, uti etiam illustrationes

ex

ex itineratorum relatis petitae, historiae, antiquitatis, in primis Hebraicae, aliarumque rerum in illis libris occurrentium expositiones, literaturae biblicae et orientalis tam universae quam quarundam eius partium bibliothecae. Nonne haec omnia aliaque specimina et inter ea etiam huiusmodi varii generis coniecturae, quibus haud facile subscriberemus, luculenter probant, quantopere aetate hacce nostra literarum orientalium amor vigeat? Quodsi hic per omnem harum literarum campum excurrere vellem, et universa memorare opera, quae de iis in lucem prodierunt, dies me deficeret. Quum vero, ut dixi, arctioribus finibus cohibenda oratio sit, animadvertisse sufficiat, flagrantem istam nobis cupidinem cum admirabili pariter coniunctam et doctrinae apparatu et laboris perseverantia peperisse nova illa Phoenicia, Aegyptiaca, Sanscriticae aliarumque huiusmodi linguarum orientalium latiori sensu sic dictarum, quae hac nostra aetate extiterunt, monumenta, uti novas etiam varii generis explicationes. Et vero quod in primis animadvertendum, esse inter viros doctos,

qui

qui haud dubitent affirmare, explicationes eas ipsas effecisse etiam, ut hisce nostris demum temporibus vere pleneque constet, quae tandem germana sit linguae Hieroglyphicae, Sanscriticae et Sinensis ratio. Quod si verum, aetas profecto haecce nostra de antecedentibus omnibus longe gloriosissimum egisset triumphum: quem autem triumphum ne equidem vel quodammodo describam, multo minus aestimem, cum alia tum modo dicta etiam atque etiam vetant. Quot porro viri in orbe literato quarumvis gentium orientalium origines, incrementa, vicissitudines, facinora, tractus, mores, instituta tam sacra quam civilia ac domestica, paucis, omnia qualiacumque tandem orienti propria, quamvis partim etiam densissimis tenebris circumdata, partim antiquitate propemodum deleta, partim in ipsis ternae visceribus latentia gestiant evolvere, restituere atque in medium proferre? Testes sunt palmaria citatarum modo linguarum monumenta; testes societates literatae, quarum auctoriiate ac sumtibus itinera per orientales regiones instituuntur; testes dialecti orientales stricte dictae, quae

eodem pariter proposito hodie colantur, Arabica maxime. Cuilibet enim haud procsus in literaturae Arabicae historia peregrino atque hospiti satis est notum, hanc in primis linguam ob miram monumentorum et multitudinem et varietatem nullo non tempore quidem suos invenisse cultores, sed tamen illis fere temporibus, ob alias causas alios ad alia eius bona percipienda; hodie vero in amoribus habent ob cuiuscunque tandem quibus abundat generis bona, imo a quamplurimis unice potissimum coli ad historiam orientalem omni suo ambitu plenius cognoscendam et adumbrandam.

Et haec quidem A. A. dicta sufficiant tuno de *apparatu*, qui extat hodie literarum orientalium, tum de *studio* et *ardore* quo in dies hac nostra aetate apparatus ille augetur et locupletatur. Sed commemorandi nobis *ratio* etiam est, qua tractantur hae literae, tum vero etiam *methodus*, quae ad docendas eas adhibetur. *Critica* in primis *ratio* invalit, et congerendis literarum monumentis non contenti sint eruditi, sed ad recte ea explicanda *iudicio* utantur, ut quid

ger-

germanum sit, quid suppositiium, quae probabiles sint coniecturae rerumque explicationes, quae falsae, discernant diligenter. Qua discemendi arte ut Graecis Latinisque, ita Orientalibus etiam pariter literis lux est oborta. *Methodus* autem usurpari magis magisque coepit simplex, facilis, iucunda, ad studium et excitandum efficax et alendum apta atque accommodata. Non huius loci est, et criticae rationis et huius methodi, quae socraticam refert, naturam explorare interius, sed, quo magis utriusque vis ad literas non tantum sed et doctrinas tractandas *rite* percipiatur, exemplum proferre e Theologiae studiis iuvat. Diversa haec disciplina commemorat interpretationis genera, quorum alia quidem suum habent fundamentum et in diverso Sacrorum Librorum argumento et in diversa, qua hi libri conscripti sunt dicendi ratione; alia vero unice in *diversis* diversorum theologorum opinionibus. Sic exstiterunt systemata, quae vocantur, theologica tanto saepius ardore et vero furore cum oppugnata tum defensa, ut eorum patroni ad suum singuli systema tuendum,

centies omnem humanitatem migrarent, Sacras adeo Literas infringerent, ipsique, quos habébant, sermones sacri de acerrimo isto theologorum testarentur odio. Sed hodierna disciplinarum tractandarum rátio theologiam ita a barbara ista forma systematica liberare studet, ut tandem tota denuo evadat biblica: hoc unum simpliciter quaerens, quae, seposita cuiusvis systematis auctoritate, sit secundum legitimum critices ac hermeneutices usum vera Sacrarum Literarum mens. Historia porro, quae dicitur, Ecclesiastica sic hodie cum antiquis literis, gentium historia et philosophia coniungitur, ut hoc quidem nomine prorsus nova videatur disciplina, atque ob hunc ipsum novum eius habitum mirum in modum et placeat iuvenibus et prosit. Iam vero quomodo ista omnia ad illam, quam hac nostra memoria habent amplitudinem, facilitatem, venustatem pervenissent, nisi et critica et dicta docendi methodus cum ipsas doctrinas illustrasset, tum viam ad eas recte colendas aperuisset? Iuvat autem methodi huius simplicis et iucundae vim ex Antiquitatis Hebraicae ra-

ra-

tione, ut nunc quidem traditur efficere. Quod eo lubentius agam, quo maiore fere animi delectatione hanc muneris mei partem explere soleo.

Hanc videlicet gravissimam simul et iucundissimam disciplinam Iudaei sane omni omnium virium intensione post destructam suam a Romanis rempublicam describere ad systematis diligentiam aggressi sunt, atque post renatas literas, inde a Benedicti Ariae Montani tempore, Christiani etiam. Verum enim vero qualis tandem universa erat istarum descriptionum seu systematum ratio? Haec quamvis in omnibus minime prorsus eadem, sed in aliis quodammodo alia, universa tamen huiusmodi fuit, ut haud unam ob caussam vehementer displiceret: multa quippe summopere necessaria alto praemittens silentio, et vero plura etiam crassae superstitionis figmenta uti quoque alia nullius prorsus pretii summo tractans studio. Nulla v. c. in iis occurrebat critica veri nominis fontium inquisitio. Ex Sacris quidem Literis, sed spretis saepius germanis interpretandi praeceptis et admissis sine ullo

di-

discrimine omnibus Iudaeorum traditionibus Antiquitatis Hebraicae proficiscebatur notitia. Historia vel omittebatur tota, vel certe nisi rarissime aliqua eius adhibebatur particula. Gentis Hebraeae cum aliis ex vetustate gentibus comparationes vel nullae vel plerumque leiunae, nonnunquam etiam prorsus falsae ac sinistrae. De rerum caussis, opportunibus, effectibus nec vola nec vestigium. Humana omnino natura non magis ex Antiquitate Hebraica perspiciebatur, quam haec ex illa. Hinc qualemcunque tandem utilitatem haec disciplina attulerit, hanc certe nunquam attulit, ut iucunda etiam humanitatis, virtutis, vitae proin morumque evaderet magistra. Subsequentibus deinceps temporibus multo quidem melior aptiorque evasit, sed hac tamen nostra demum aetate tam insignem subiit mutationem et conversionem plane, ut Antiquitatis Hebraicae studium extra scholas olim orientales fere penitus spretum, certe neglectum, nunc ab aliarum etiam disciplinarum fautoribus insigni studio colatur. Quid? quod, ut a Barthelemio Graecorum, sic a Straussio Hebraeorum ortum, incrementa, vi-

vicissitudines, facinora, mores, instituta, tam sacra quam civilia et universam adeo Antiquitatem habemus descriptam? Et haec quidem Straussiana Antiquitatis Hebraicae ad dialogi diligentiam descriptio dicam? an repraesentatio, tanta se suavitate, tanta elegantia cum pari coniuncta utilitate commendat, ut germani literarum orientalium studiosi hanc ipsam hodie disciplinam et ament mirifice et naviter colant.

Haec habui A. A. H. H. quae hac dicendi opportunitate de literarum orientalium praesente conditione in medium proferrem. Spero fore, ut haec mea qualiscunque tandem oratio hanc vim sit habitura, ut futuros disciplinae meae alumnos excitaverim ad praeclara, quae, ut vidimus, aetas nobis nostra offert bona, alacri animo atque indefesso labore arripienda in literarum orientalium emolumentum, idque hoc quidem maxime proposito, ut Sacrarum in primis Literarum exinde interpretatio magis magisque insigniter proficiat.

Ego, quamdiu in hac Academia versatus sum, praeeuntibus praeceptoribus optimis, pro-

proficere ex his temporum opportunitatibus studui: cumque ad docendas orientales literas Franequeram evocatus essem, illam, quam hic perceperam, methodum iuvenum studiis adhibere indesinenter sum conatus. Et sic quidem eo me sponte ducit oratio, ut ad Vos me convertam Academiae huius Curatores, Viri Amplissimi, qui, quod facere Franequerae studui, hic ut porro perficerem, me invitastis.

Etsi autem longe celeberrima, quae olim Franequerae floruit Academia in Athenaeum est conversa, tamen hoc ipsum Musarum Sacrarium tantopere mihi, haud ita in hominum frequentia vivere solito, cordi fuit manebitque semper, ut gratam eius memoriam nihil quicquam facile sit deleturum. Etenim amplissimi huius Instituti Curatores luculentissima favoris mihi sui documenta nunquam non exhibuerunt omnes. Quot Franequerae collegas, tot ibi reliqui amicos. Et vero, quod ad ipsos attinet Athenaei alumnos, in iis probatissimos inveni studiorum socios, quibuscum iucunde coniuncteque vivere mihi contigit, quamdiu cum iis una fui. Paucis: etsi longe abfuit, ut mea in Athe-

naeo

naeo Frisiaco sorte haud essem contentus, tamen inficias ire nec possim nec velim, honorificam, quam in hanc Academiam accepi evocationem, haud unam ob caussam mihi fuisse acceptissimam.

Nolim vero existimetis, me ea fuisse sive levitate sive arrogantia, ut continuo, absque ulla sollicitudine, quid mihi in re tanti momenti esset agendum, decernerem. Minime vero: steti revera aliquamdiu in bivio velati quodam, itineris prorsus incertus. Tamdiu enim alternatim alia incitarunt, deterruerunt alia, donec tandem praevaluerunt plura, quae evocationi esse obtemperandum serio monerent.

Quapropter, amplissimi Academiae Curatores, non possum non Vobis gratum animum testificari. Etenim benevolentia erga me Vestra cum singulari, qua valetis, commendationis auctoritate coniuncta factum est, ut ex augustissimi Regis nostri decreto provincia clarissimi Paravii, praeceptoris optimi, mihi administranda sit tradita. Vobis ergo acceptum referre debeo et refero revera, in hac me Academia, in qua, quae potui, olim didici om-

omnia, utiliter suaviterque vivere posse cum cuiusvis eruditionis principibus, cum intimis amicis, cum ipso adeo Heusio, carissimo doctore meo. Caeterum hoc habeatis, Viri amplissimi, omni dubio maius, me vel sine iurisiurandi momento, et officii et religionis sensu ad meam provinciam diligenter administrandam obstrictum esse arbitraturum.

Liceat iam mihi ad Vos cuiusvis Facultatis Professores, Viri Clarissimi, ea, qua par est, reverentia meum convertere sermonem. Nam quamvis ad plerosque Vestrum ferme ignotus accedam, tamen muneris, quod nunc auspicor, ratio talis est, ut nullus equidem verear, ob hunc me sermonem nimiae arrogatae auctoritatis ab ullo accusatum iri. Nihil — hoc enim Vobis, quidni aperiam? — profecto mihi optabilius esse posset, quam ut omnium nunc suffragiis in Vestram admitterer societatem. Caeterum in meis nunc votis hoc in primis habeo, ut Providentia Vos divina diu conservet in propriam Vestram salutem, discipulorum utilitatem atque universae Academiae prosperitatem. Et quum inter Vos habeantur, quorum filii generoso

pa-

patriae defendendae amore ducti non dubitaverint parternam domum cumque ea omnia, quae ipsis cara sunt, relinquere, gravissimis quibusque difficultatibus, vitae adeo periculis caput obiicere; equidem vehementer precor, ut brevi hi vestri Vobis filii, salvi et inculumes restituantur, atque ad sua singuli studia summo cum fructu revertantur.

Muneris porro mei cum re theologica coniunctio, me continuo ducit ad Vos, clarissimi Triumviri, quibus Facultas constat theologica. Mentiar profecto, si vel negem vel dissimulem, pergratum mihi inprimis accidisse nuntium, tantum abfuisse, ut amplissimorum Curatorum decretum Vobis quodammodo displiceret, ut contra hoc ipsum decretum in Vestris haberetur desideriis. Haec igitur, uti insignia alia, quae ab unoquoque Vestrum, a clarissimo item Oordtio expertus sum, benivolentiae documenta efficiunt, ut totus confidam, hac me opportunitate haud frustra Vestrum mihi favorem, auxilium et vero amicitiam rogaturum esse atque imploraturum. Quantum autem haec certissima mihi persua-

suasio afferat voluptatis, non facile ore exprimam.

Nec est sane, cur aliter affectum me sentiam, ad Vos cum me converto Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum Professores, Viri clarissimi. Quanta enim humanitate vix exspectare poteram, tanta me reapse recepistis omnes. Quocirca hanc benignam arga me Vestram cogitans voluntatem, fidenter omnino in hoc maxime nitar, ut Vestro, quoad possim ac liceat, utar commercio, probe intelligens, quantum ex eo fructum perciperem ego, perciperet mea disciplina et vero ipsa Academia. Ad Vos autem verba cum facio, cogito Te in primis, clarissime Heusdi. Tua enim diligentissima simul atque iucundissima institutio qualemcunque tandem in me vim habuerit, hanc certe habuit, ut mihi semper esset studiorum magistra, cui acceptum refero, cum me libentissime hactenus in literis vixisse, tum meam docendi methodum, in Athenaeo Frisiaco iuvenibus haud prorsus displicuisse. Sed nolim his plura addere. Etenim vel fallor vel ex Tua sententia tantum iam Tibi tribui,

quan-

quantum Tu quidem nec agnoscas nec postules, etsi tantum abest, ut debitas sic Tibi egerim gratias, ut eas me numquam agere posse, ego et probe sciam et palam enuntiem. Illud unum adiicio, Tua et benivolentia et amicitia nil mihi deinceps etiam, gratius incundiusque futurum.

In Te autem cum intueor, Paravi senex, quam plurimum reverende, subit me Ravii, decessoris tui, mei autem doctoris, memoria, qui item senex, publice, hoc ipso loco, *Providentiae divinae in se collata beneficia* gratus celebravit. Et habes sane, quod tu haec celebres. Vita Tibi ex voto in literis tractandis transacta est. Et vero laetor ego, et quod maius est, tota laetatur eruditorum civitas, nec Te Ravio nec Tibi me successisse, antea quam stupendae eruditionis Vestrae thesauros docendo scribendoque in perpetuum, non in unius tantum huius Academiae, verum etiam in universae Literaturae orientalis et in ipsius proin Codicis Sacri aperueritis emolumentum. Tuae in me etiam, senex exoptatissime eruditionis atque amicitiae bona tanta taliaque sunt, ut Tibi item gratias debeam sempi-

piternas. Caeterum gratulor tuam Tibi vitam tam utiliter gloriosque in orbe literato paractam, atque propterea Te quoque pro meritis honorifice rude esse donatum. Mea porro si Deus impleat vota, frueris sane, quamdiu tandem vitae humanae limites permittant, senectute molli et iucunda, breviqne videbis praestantissimis tuis filiis huiusmodi oblatam provinciam, quae cum Tibi tum Ipsis omnium sit gratissima eorumque studiis dignissima.

Tu vero, Ravi, si forte ex beata beatorum sede in hanc despicias, quam per tot annos tuo lumine collustrasti, Academiam, noli, noli indignari, tuo me nunc successori succedere. Quae Tu me docuisti, ego et docebo et temporibus hisce accommodabo. Sacrificia ego mea, qualiacunque illa tandem, in ara sanctissimae religionis, in qua Tu sacrificasti, deponam!

Denique ornatissimi huius Academiae alumni, commilitones exoptatissimi, accipite me sive commilitonem sive amicum sive doctorem vestrum. Peractis, quae instant feriis ex officio quidem, sed non minus etiam, quod lu-

lubens fateor, summa cum voluptate literas vobis orientales me traditurum confido. Habui Franequerae illarum literarum studiosos excellentes prorsus, quibuscum ut amicus et familiaris cum amicis et familiaribus vivere solebam. Hinc insigni mihi gaudio est, nonnullos ex iis huc iam venisse et plures item post ferias ad nos venturos. Sed quidni tandem cum ratione sperem, in hac me Academia pariter inter vos nacturum probatissimos studiorum socios simul et amicos. Et vero haecce nostra aetas valde, ut vidimus, ad provehenda literarum orientalium studia quam maxime apta, eam ipsam spem et alit et confirmat. Equidem certe, quemadmodum cum omnibus, quos unquam habui commilitonibus, iucunde coniuncteque vixi, ita vobiscum pariter victurum me auguror. Faxit autem Deus optimus maximus, ut nostra nobis studia e votis succedant, caeterique item cuiuscunque disciplinae studiosi hoc in primis nomine habeant, quo vehementer gaudeant, omninoque haec sic Academia vigeat floreatque, et opto et precor.

DIXI.

CAROLI JOSEPHI VAN COOTH,

AMSTELODAMENSIS,

MEDICINAE IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA STUDIOSI,

COMMENTATIO

AD

QUAESTIONEM MEDICAM,

A NOBILISSIMA FACULTATE MEDICA

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE,

A°. MDCCCXXXI.

PROPOSITAM:

Comparetur applicatio remediorum externorum cuti integrae cum methodo hodiernorum in curandis hominum morbis internis, exponendis fundamentis Anatomico-physiologicis, et observationibus fide dignis, quibus utraque methodus nititur.

PRAEMIO ORNATA,

DIE XXVI M. MARTII A. MDCCCXXXII.

Pour juger avec connoissance de cause une méthode thérapeutique, il faut en avoir étudié la partie historique, la partie rationelle, la partie expérimentale.

GILBERT, *Recueil périodique*
T. VIII. 1800. pag. 58.

RESPONSIO AD QUAESTIONEM MEDICAM,

DE

METHODO JATRALEPTICA ET ENDERMATICA.

INTRODUCTIO.

Duplex praefationis dos est; — tum quod auctori copiam facit docendi qua methodo in laborando usus sit; qua via profectus, quo modo materiem distribuerit; — tum quod locum facit aequum et facile judicium petendi a lectore, vel propter materiae difficultatem, vel propter tenuitatem virium; quod posterius, si cui alii, mihi certe maxime usu venit; Vos enim, Cl. Judices! facile videbitis haecce *studii mei medici* primordia haud exiguo quidem labore confecta fuisse, sed a juvene, qui Artis salutiferae principia non nisi ultimis gustaverit labris, argumentique gravitatem vires longe superasse. At vero, si quid desit operi id supplet aetas, si quae sint dicta juveniliter pro indole accipiantur. Vos qua soliti estis benevolentia, haecce vel exigua conamina, bonam, quaeso, in partem accipiatis!

Quoad alterum pauca monenda. — Inter externa artis auxilia contra hominum morbos, etiam internos, plurima jure referuntur. Nec mirum! quis enim saluberrimos dubitaret effectus Balneorum, Caloris externe allati et Frigoris, Rubefacientium, Vesicantium, Cauteriorum, illiusve applicandi methodi, quâ, quae caeteroquin interne dari solent remedia integumentis apponuntur? Quantae utilitatis ipsa Chirurgia Infusoria quondam fuit habita! Motuum corporis, Exercitiorumque, Frictionum, Flagrorum, Cucurbitarum, Hirudinum, Fonticulorum, Setaceorum, vel et Acupuncturae quis nescit salutiferum usum? Notabilem quantam, in sanitatem vel tuendam vel restituendam, efficaciam tribuunt ipsis animi Pathematibus, Musicae, Electricitati, Galvanismo, Magnetismo!

Verum enimvero licet singula haec et *externa* dici possint remedia, et in sanandis morbis *interni*s perquam utilia censeantur, hujus tamen non sunt loci; nostra enim cura unice versabitur in ea explicanda methodo qua, quae caeterum interne dari consueverint, functioni cutis absorbenti traduntur, huic *vel* integrae applicata, uti facere solent Jatroaliptae (1), *vel* epidermide privatae, aut vulnera-

(1) Vocabulum Celsi, *de Medicina* I. §. 1. ita saltem ex recognitione doctiss. J. A. v. d. Linden (Lugd. Bat. 1657. 8°. apud *Elsevirum*), et Th. J. ab Almeloveen (Amstelod. 1713. Lugd. Bat. 1730. 8°.) In variis autem editionibus et scriptio hujus vocis et vox ipsa varia. Ita in nitidissima Leon. Targae edi-

ratae, uti qui methodum Endermaticam sequuntur. Quaestionis enim mentem concepisse putamus, si statuamus quaeri: comparationem utriusque hujus methodi petendam ex consideratione systematis cutanei anatomico-physiologica, et observationibus, tam physiologicis de absorptione cutanea, quam medico-practicis.

Tri-

editione (Lugd. Bat. 1785. 4°. I. p. 16) legitur *Jatralipta*; eadem scriptio apud antiquiores editores Jo. Ruellium (Paris 1529. fol.) Gryphium (Lugd. 1542 8°.) Rob. Constantinum (Lugd. 1566. 8°.) J. T. Brachelium et Bald. Ronsseum (Lugd. Bat. 1592. 4°.). — In editionibus Aldinis (ap. Aldum Venet. 1524 fol. et Venet. 1528. 4°. et apud Aldi filios, cum medicis antiquis. Venet. 1547 fol.) scriptum est *Jatraliptas*; H. Stephanus (medicorum Principum T. III. Paris. 1767. fol.) scripsit *Jatraleipta*.

Princeps autem Celsi editio, (Florentiae 1478. fol. apud *Miscolomm*), quam ex Codicum mediceorum fide procuravit Barthol. Fontius tantum habet *Alipta*, cum qua faciunt duae antiquissimae editiones, a°. 1493. (Venet. fol. ap. J. Rubeum) et a°. 1497. (Venet. fol. ap. P. Pinzium) uti et Juntina (Venet. 1524. fol. apud L. A. Juntam), J. Caesarius (Hagenoae 1528. 8°. Paris 8°. 1533), G. Pantius (Basil. 1582. fol.) —

Nos autem vocabulum *Jatro-alipta* retinuimus, quippe quod invenitur in primo, eoque omnium antiquissimo Codice mediceo incunte saeculo XII. scripto, (vide de his codicibus in praemissis ante editionem Targae I. p. 35—38), reliqui sex codices, saeculo XV. scripti, habent *iatre alipta*, ibique vox *iatre* expungitur. — Substantive etiam adhibetur Cf. Joh. Jac. Bajeri *Jatro-aliptia veterum*. Altdorf. 1723. 4°. cujus autem libri solum invenire licuit titulum, ap. Hallerum, in Boerhaave, *Method. studii medici* Amstel. 1751. 4°. II. p. 993.

Triplex harum observationum discernimus genus; causam si quaeras, — quia probandum est:

1°. Revera dari absorptionem cutaneam.

2°. Medicamenta a cute ad corporis internas abditasque duci partes, i. e. externe applicata eundem habere effectum ac interne adhibita.

3°. Remedia *externe* admota vim et efficaciam monstrasse in sanandis hominum morbis *internis*; methodum igitur utramque, (fundamento theoretico et observationibus primi et secundi generis superstructam) felicissimo successu a practicis usurpatam fuisse Medicis.

Ut haec autem singula ordine procedant; sequens *Commentationis dividendae ratio* apta nobis fuit visa:

Cap. I. Externae remediorum applicationis ad internos sanandos morbos Historia.

—— II. Fundamenta hujus applicationis anatomico-physiologica, nec non observationes, quibus cutis in transmittendis externe applicatis probatur efficacia; simul de agendi ratione remediorum externorum, atque de discernenda functione cutis integrae et laesae.

—— III. Methodus Jatraleptica.

—— IV. Methodus Endermatica.

—— V. Comparatio; Conclusiones.

Observationum, quae statuimus priora genera continet caput alterum, tertium genus offenditur in tertio et quarto; ad alterum Cap. propria nonnulla adjecimus experimenta.

Jam nihil obstat, Cl. Judices! quin postquam iterum humanitati vestrae et benevolentiae haecce commendavero, incipiam.

CA-

CAPUT I.

EXTERNAE REMEDIORUM APPLICATIONIS HISTORIA.

Medicina non ingenii humani partus est, sed temporis filia. (Baglivi *Praxeos medic.* L. I. Cap. I. §. 7.)

§. 1. Non unam tantum dari viam, sed plures, quibus remedia in corpus humanum induci, morbisque internis opponi possunt, certe est in Arte nostra latissimae utilitatis, qua bene perspecta si rite utatur Medicus, huic saepe continget felices observare eventus in casibus etiam desperatis. Si enim ad ventriculum, intestinum rectum, cutim, vias aëriferas, cavum oris, faucium, narium, auriumque, membranam oculi conjunctivam, internam urethrae et vesicae, vaginae et uteri partem, quin et venas ipsas attendas, tot habes ob oculos vias, quibus Therapia praesidia sua hosti opponit. Ventriculum summam sibi semper vindicasse laudem in longe plurimis morbis, vix opus quod moneam. At, plures occurrunt casus ubi probata

hac

hac virtute frui non datur. Nonne ventriculi ipsius morbosa conditio, e. g. sensibilitas aucta Medicamenta ut ingerantur obstat? An non idem efficit Dysphagia, cujus tot sunt species? Nonne morbi faucium, Oesophagi, aliique multi? Quam saepe aegrotantium status, idio-syncrasia, praejudicium, vel aetas medicamentorum inductionem impediunt! Cogites modo de infelicibus Tetano, vel Trismo vexatis, de superstitiosis, puerisque tenellis! — Medicus arcessitur ad quemdam Tetano dirissimo prostratum, vel ad infantem omnia etiam gratissima negantem; agendum! periculum in morâ est! tempus urget! Nil prudenti restat nisi Clysmatibus per intestinum rectum Medicamenta adducere, vel inunctione per cutim; reliquae enim, quas recensuimus, viae minime in hoc vel simili casu indicatae sunt, cum magis inserviant medicationi topicae organorum ad quae ducunt, neque adeo in morbis totum sijstema affligentibus, scilicet si venas exceperis. — Intestinum rectum omni procul dubio efficaciae cutis cedit, uti facile concluditur animadvertendo illud faecibus repletum esse solere, neque per sufficiens temporis spatium materies sibi traditas retinere.

§. 2. Cutim itaque haud exiguae esse utilitatis in administrandis Medicamentis, et prudenti Medico in sanandis hominum morbis *internis* saepe unicum, saepissime optimum esse refugium, facile percipitur, licet vel sic tamen ventriculo stat sua laus

et

et ſemper ſtabit. Neque totum in hac medicatione externa haerere fas est; utiliſſima est ubi interna medicatio ſit vel impedita, vel non adeo promptos aut felices promittat effectus, vel aegrotanti nocitura evaderet aut ſaltem non proficua; inſuper ſaepiſſime inexſpectatum acquirimus eventum, jungendo externam Medicamentorum adminiſtrationem internae; effectus nimirum obſervantur quos a ſolâ medicatione internâ vel externâ haud exſpectare licuit; tradunt operas mutuas.

§. 3. Quae cum ita ſint, mirum esſet, niſi jam a Medicinae origine uſus Medicamentorum externe applicatorum esſet laudatus. Jatraleptices (1) fama illâ Hippocratis exiſtit antiquior. At vero, licet plura in veterum ſcriptis proſtant exempla, de felici obſervato eventu ex medicatione externâ, vel ſolâ vel cum internâ ſimul adhibita, tamen externa applicatio remediorum illorum quae vulgo interne dantur, methodicae ſcientiae faciem non acquiſivit niſi verſus finem ſaeculi XVIII, a quo inde tempore haec Therapiae pars late extendi coepit; *Jatraleptices* nomini illud *Anatripſologiae* aliaque accesſerunt; postremis demum temporibus haec methodus valdequam mutata, *Endermatica* fuit dicta. Ex his patet: tria nobis ſuppeditari momenta in conſiderandâ medicationis externae hiſtoriâ.

I.

(1) Vocabulum Plinii, Hist. Nat. XXIX, C. 2. In edit. Harduini, Paris. 1723, Tom. II. pag. 493.

I. HISTORIA APPLICATIONIS EXTERNAE APUD VETERES, AB EJUS ORIGINE AD FINEM SAECULI XVIII.

§. 4. Herodicus, secundum alios (1) perverse Prodicus dictus, Selymbriae natus, quem praeceptorem habuisse Hippocrates putatur (2), ex omnium sententiâ (3) primus habetur Jatro-alipta. Anno a. J. C. 440. natus (4), brevi ante bellum Peloponnesiacum Athenis vixit (5). Iccus Tarentinus simul cum Herodico nominari

(1) Plinius H. Nat. XXIX, 2. (ap. Hard. II. 493.) scripsit: „Nec fuit postea quaestus modus, quoniam Prodicus „Selymbriae natus, ... instituens quam vocant Jatra„lepticen, reunctoribus quoque medicorum ac mediastinis ves„tigal invenit" — Hinc prima erroris labes; cf. infra p. 11. n. 3.

(2) Harduin. in Not. et emend. ad Pl. XXIX, 2. Tom. II. p. 518. — Kurt Sprengel: *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde*, (edit. altera) I. 1800. pag. 369. monet Hippocratem, praeter patrem Heraclidem et Georgian Leontinum ac Democritum Abderensem, Herodicum habuisse praeceptorem. — J. F. K. Hecker, *Geschichte der Heilkunde, nach den Quellen bearbeitet.* I. Berl. 1822. 8°. p. 112.

(3) Plin. l. c. — Spreng. l. c. I. 353. — J. Freind *Hist. Medicinae a* Galeni *tempore usque ad initium saeculi* XVI. Lugd. Bat. 1734. 8°. p. 39. — (4) Spreng. I. 655. Hecker II. 1829. p. 375. In tertia Sprengelii editione I. 1821. 645. notatur a°. 443.

(5) Spreng. I. 353. Bellum Peloponnesiacum annis a. Ch. 431 — 404. gestum est. (Hippocrates Athenis eum audivit. Hecker I. 112).

ri solet (1); Plato (2) (420—348) scilicet Iccum et Herodicum (suum aequalem) Medicinae Gymnasticae vocat inventores. Herodicum motum corporis, imprimis ambulationes commendasse notum est (3). In ipsis autem Graecorum

(1) Spreng. l. c. — C. H. à Roy, *Verhand. over de voornaamste uitwendige geneesmiddelen tegen inwendige ziekten*, Amst. 1811, p. 5. — Hecker I. p. 109. II. p. 375.

(2) Spreng. l. c. I. p. 353, 54. — Cf. Plato, *in Protager. Phaedr. Polit.* l. III. *de legib.* l. VIII. et Aristotel. *Eudem.* VII. 10.

(3) Certe in errore versari videntur qui Herodicum et Prodicum unum habent eundemque, uti Sprengel I. 353; nec minus, qui recte quidem illos distinguunt, hunc autem filium Aesculapii, illum praeceptorem Hippocratis, utrumque vero medicinae Gymnasticae vocant inventorem, Chrestien *Méth. Jatroléptique*; Monfalcon ad artic. „*Jatraleptique*" in *Dict. d. Scienc. medic.* T. XXIII. p. 309. — Errorum fons omni procul dubio est locus Plinii (XXIX c. 2.) supra (p. 10. not. 1) allatus, nam, ubi posuimus (. . . .) legitur: „e discipulis ejus," scilicet Hippocratis, de quo ibi loci sermo est. Summus Harduinus (in Not. et Emend. II. 518) jam notat Prodicum Hippocratis fuisse discipulum, Herodicum praeceptorem. — Prodicus hicce in insula Chio vel Leontii natus circa annum a. Ch. 370. (Hecker. II. 382.) ideoque mortem praeceptoris, floruit Pathologiae humoralis sectator, a Galeno propter argutias Dogmaticorum proprias vituperatur, (Hecker. I. 187.) Minus recte etiam alii (Hecker I. 109. 186.) notant hunc perverse confundi cum Herodici quodam aequali, qualem non exstitisse concludo ex Harduino (Not. et Emend. l. c.), qui monet omnes libros et M. SS. habere: Prodicus, quibus addit: „Dalecampius „tamen Herodicus emendabat, ex nescio quo Plutarchi „loco, quem, si vidit, praepostere haud dubie intellexit."

rum Gymnasiis nova medendi ratio enata videtur. Gymnasio praefuit Gymnasiarcha, sub cujus moderamine Xystarchus exercitia dirigebat; tertium Gymnastae (γυμνάσται, ὑγιεινὰ, ἐπιστάται) occupabant gradum quibus mandatum erat exercitia ad cujusvis discipuli vires et sanitatem moderari, morbis et laesionibus mederi, unde Medicorum nomine insigniebantur (1). Unguento inter exercitia et balnea corpus illiniebant, Aliptae igitur et Jatroaliptae dicti (ἀλείπται, Ἰατραλείπται) (2). Haec autem ab Aegyptiis ad Graecos pervenit corporis sani cura. Pythagoras enim (a°. 550. a. Ch. natus), magni Philosophi (580—490) aequalis, Aegyptiorum usum olei ad illiniendum corpus apud Graecos induxit, unde dici solet Pythagoras Alipta (3). Quum vero Gymnastae omnem muneri suo darent operam, artisque perfectione auctoritatem sectarentur, plures eorum practicos se finxerunt medicos; cuique sua placent praecepta; Gymnastica hinc medicina, externaque internos ad morbos enata est medendi ratio (4).

Nec igitur Herodicus, nec Iccus jure Gymnasticae medicinae habentur *inventores*, quam modo latissime extenderunt, Aliptarum munus omni nomine in illud Jatro-aliptarum mutantes.

Iccus (a°. 470. [469?] a. Ch. natus) aetate He-

(1) Hecker I. 107. (2) Ibid I. 108.
(3) Ibid. I. 108. II. 375. (4) Ibid I. pag. 109.

Herodico (440.) major, non ita tamen inclaruisse videtur. Diaetae summus fuit moderator. Nec post Herodicum alios, praeter Diotimum, Gymnasticos celebres fuisse medicos legitur (1); adfuisse tamen eos patet, quum sola templa non amplius adirent aegri, verum etiam Gymnasia (2). — Attendamus autem hosce Jatroaliptas non tantum balneis, oleorum unguentorumque frictionibus, verum valdopere quoque exercitiis, ambulationibus, diaetâque moderatâ sanitati consuluisse.

Hippocrates (A. 460—370) externâ saepe medicatione usus est (3). Frictiones cum oleo ad lumboe

(1) A°. a. Ch. 320. Diotimus celeberrimus exstitit medicus gymnasticus. Hecker l. c. II. pag. 375.

(2) Ibid I. 110. — (3) Gilbert *Rapport sur un travail du* cit. Duval: *notice sur la médecine Hippocratique des anciens, ou Précis Historique sur l'ancienneté de l'usage externe de certains médicamens, pour en obtenir les mêmes effets qu'en les donnant intérieurement.* (Recueil périodique de la societé de Médecine de Paris, redigé par le cit. Sédillot jeune Tom. VIII. second. semest. de l'an VIII. p. 43—61.) Duval egregie exempla in veterum scriptis de medicatione externâ dispersa collegit, cujus operis, societati Medicorum Parisiensi dicati, summarium et laudes expofuit Gilbert, qui pauca quoque sua addidit, at, quod dolemus, nulla cravit loca scriptorum, Monfalcon qui scripsit articulum: „Jatraleptique" in Diction. des Scienc. medic. T. XXIII. 1818. pag. 306—336. plurima quae habet de Jatraleptice apud veteres sumsit ex Duval, ut comparando vidimus, non vero aperte hoc profitetur neque ullum fontem indicat — Hippocratem hac

bos et crura fieri jussit in dolore laterum et Pleuritide; calidumque inungi oleum in Tetano, Volvulo, Typho. (1) Cardamomum jam adhibuit ad fomentationes aromaticas, et vino lacteque maceratum abdomini inunxit Emmenagogi adinstar (2); aliam aromaticam fomentationem paravit ex Cyperi rotundi radice cum Ruta, Aniso, Foeniculo, Dauco aliis (3); infusum foliorum Lauri nobilis cum vino et oleo paratum in Tetano externe administravit (4); ung. laurinum inter Emmenagoga occurrit et balnea e decoctis baccis ad Physometram administrabantur. Ad Tetanum quoque et Trismum traumaticum inunctionem laudat Artemisiae Absinthii e cocto ejusdem oleo (5), semenque Hyoscyami vino et oleo infusum iisdem in morbis externe applicavit (6). De unguento sudorifero cogitasse videtur (7). Pe-

hac methodo usum fulsse abunde patet ex I. H. Dierbach, *die Arzneimittel des* Hippocrates, *oder Versuch einer systematischen Aufzählung der in allen Hippokratischen Schriften vorkommenden Medikamenten*, Heidelb. 1824. 8°.

(1) Vide apud Dierbach l. c. p. 78. — (2) ibidem p. 157. (3) ibidem p. 160. Oleum Cyperi in morbis mulierum externe adhibebat — (4) ib. p. 162. — (5) ib. p. 181. — (6) Ib. p. 234. — (7) De Diaeta T. III. Cf. A. Kraus Boerhaave *Perspiratio dicta* Hippocrati *per universum corpus anatomice illustrata*. L. B. 1738. 8°. p. 189. §. 435. — Foesius (in mea editione Francf. 1595.) Sect. IV. p. 38. in vertit locum: „ prodest vero sub indicationis (febris) tempus „ illitionibus sudorem moventibus uti, cum ad sudorem pro„ voceat."

Pediluvium ex decocto Hellebori ad alvum purgandam illi in usu fuisse plures tradunt (1). Emplastra non memorat (2).

Diocles (350, [354?] a Ch. natus) tempore et fama Hippocratem prope secutus (3) externe usus est Helleboro cum felle taurino, ut vomitum cieret (4). Theophrastus (371—290.) observavit frictiones aromaticas, inprimis in Epigastrium factas, ructus producere odoris aromati analogi (5); hinc easdem contra morbos adhibuit (6). Diagoras Opii efficaciam interne metuens, externe illud applicavit bonosque observavit effectus (7). Opium cum Rosaceo oleo perfusum ad dolores capitis ef-

(1) Schöpff, *innere Wirkungen durch äussere Arzneyen*, Hufeland's *Journal der pract. Heilkunde*, V. 1797. St. IV. (p. 752—812.) pag. 772. et plures alii. Nos vero omni studio perlegimus paginas ad quas in voce Helleborus vel Veratrum in Foësii edit. Hippocratis, et in Cornarii edit. operum omnium (fol. Basil. 1549.) Galeni remittunt indices, nec invenire licuit, neque ullum inter tot vidimus auctores qui locum indicaret. Dierbach qui tanta industria Hippocratica lustravit monumenta ne verbum de tali pediluvio monet. (2) Hecker, *Geschichte*, I. p. 160.

(3) Ibid. p. 212. II p. 384.

(4) Duval, l. c. pag. 46. et inde Monfalcon, l. c. p. 309.

(5) Duval, l. c. pag. 47.

(6) Hecker, I. 265. Odorifera externe applicata per totum corpus odorem perfundunt, et medicatrice igitur vi pollent. Magnenta odorifera capiti admota urinam odore suo imbuunt.

(7) Duval, l. c. p. 47 Hecker, I. p. 102.

efficax esse jam asseruit Dioscorides (1); Succum Cyclaminis umbilico illitum drasticum observavit et abortivum (2). Fatendum vero veterrimos medicos, inprimis Hippocratem, parum adhibuisse nostram methodum, nisi in morbis mulierum, ubi excitandus veniret fluxus menstrui aut lochiorum; et universe, hanc medicationem non usurpatam fuisse nisi quando necessitas urgeret, propter praejudicium aegrotantium, vel aversionem a medicamentis internis aliasve causas usum internum impedientes (3).

§. 5. Centum annis a. C. cum Asclepiades Romam petiisset (4), Medicinae faciem valde mutavit, novum praxeos systema condens; Purgantia, Emetica et omnia quae odore, sapore vel actione sua molesta essent remedia improbans, externa medicatione, balneis, frictionibus, ambulatione, equitatione et Jatraleptice morbos curavit (5). „Horum" (internorum) „autem „usum ex magna parte Asclepiades non sine causa „sustulit; et, cum omnia fere medicamenta stoma„chum laedant, malique succi sint, ad ipsius vic„tus

(1) B. L. Tralles: *usus opii salubris et noxius in morborum medelâ*. Vratislaviae 1757. 4°. II. Sect. 4. p. 171.

(2) Schöpff, l. c. p. 771. — (3) Duval, l. c. p. 46. 50. et 51. — (4) Sprengel, II. p. 663. Hecker, II. 407. eum locat, 90. a. ch. — (5) Duval, l. c. p. 48 et 49. male autem hic Archigenem simul cum Asclep, Romam petiisse putat.

„ tus rationem potius omnem curam suam transtu-
„ lit (1)." Myracopon suum Asclepiades, e calidissimis aromatibus et quibusdam drasticis melle et oleo remixtis, mirum praedicavit remedium in arthriticis affectionibus et alvi obstructione (2); in Tetano et Volvulo balneis calidis oleorumque frictionibus utebatur (3).

Celsum ipsum non adeo a medicatione abhorruisse externa patet ex allato et alio loco: „ sed
„ medicamenta stomachum fere laedunt (4)." Ineunte saeculo I. Romae florens externe saepius medebatur; imbecillos oleo ungi in sole vel ad ignem suadet (5); in Hydrope „ etiam quotidie
„ ter quaterve opus est uti fricatione vehe-
„ menti cum oleo et quibusdam calefacienti-
„ bus (6)." Mox autem addit: „ Utiliter etiam
„ Scilla cocta deligatur super cutim (7)"; argumento Voigtelium recte monuisse, Celsum primum frictiones cum oleo in Hydrope consiliasse, eidemque nos externum Scillae usum contra hunc morbum debere (8).

Are-

(1) Celsus, in praefat. ad lib. V.

(2) Duval, p. 49. — (3) à Roy, pag. 36. Sprengel, II., 25. — (4) Libr. II. c. 12. Targa recte, quae alii habent verba, delevit: „ ideoque omnibus catharticis Aloë miscenda est." — (5) Libr. II. c. 2 et 3. — (6) III. cap. 21. — (7) Eodem loco, et III. 27. — (8) F. G. Voigtel, *Vollständiges System der Arzneymittellehre herausgegeben von* C. G. Kuhn. Leipz. 1816. pag. 47. Duvall c. pag. 47. putat vim Scillae rubefacientem attrahentem et fe-

Aretaeus frictiones cum Aloë in Epigastrium instituit contra affectiones organorum digestricium (1). Philomenus, qui quoque saeculo I. vixit, Asam foetidam et frictiones cum oleo in Tetano laudat (2). Archigenes magnus ille Pneumaticus qui Trajani tempore Romae floruit (a°. 97.) praeceptorem Agathinum a delirio febrili balneo olei sanavit (3), quae balnea eodem tempore laudavit Herodotus quidam ejusdem Agathini discipulus (4).

Galenus (a°. 131—200) (5), huic methodo tantam habet fidem ut se convictum esse profiteatur: medicamenta ad subtilem pulverem redacta et cuti applicata, hanc transire ad abditissimas organorum internorum partes, ibique efficaciam suam exserere (6). Cum Pipere plura instituit experimenta; balnea frictionesque ei fuere usitatissima; decoctum Parietariae Cantharidibus additis diuretici instar in Hypogastrium fricavit; eodem scopo cataplasma Cannabis cum melle perinaeo applicavit (7). Balnea

cretionem urinae incitantem ei non latuisse, et cataplasmata ex coctis aliis ad crurum oedemata illi in usu fuisse; quod concederem ex Celso III. 27. quod caput omnino conferendum.

(1) Duval, pag. 49.

(2) à Roy, pag. 87. Sprengel, II., 44.

(3) Sprengel, II., 108. — (4) ibid II, 120.

(5) ibid II., 664, Hecker, l. c. I. 472—477. Quo tempore obierit non certe constat. Septuagesimum attigisse putant annum.

(6) Duval, l. c. p. 49. — (7) ibid. l. c. p. 50.

nea lactis abidia jam suasisset (1). Opium ejus tempore frequentissime externe forma Emplastri, Unguentive administrabatur (2). Galenus propter vires facile nocentes non nisi summa urgente necessitate, et quam prudentissime interne illud porrigendum monet (3). Plures vestigia Galeni persequentes ad regni Romani lapsum usque similia commendarunt remedia (4), quamquam superstitiose potius quam rationali methodo incederent. Exemplo sit Quintus Serenus Samonicus pater, auctor carminis medici didactici, qui a°. p. Ch. 212. interfectus, extensam illam Bibliothecam filio reliquit, quae hoc mortuo a°. 237. Gordiano concessa est (5). Poeta ille vocem Abracadabra, undecies scriptum, eo modo ut cum quavis sequente regulâ ultima remitteretur littera, et sola A. infimam faceret coni inversi partem, contra febres intermittentes speciatim hemitritaeum commendavit, mystica quae formula primo jam saeculo in usu venerat (6). Podagram balneo animali curare docuit, pulmonesque animalis recenter mactati capiti ad Phrenitidem applicare; terram ex orbita externe contra tormina ventris, atque epithema ex murium stercore

(1) Dr C. H. T. Schreger, *Balneo-Technik oder Anleitung Kunstbaeder zu bereiten und anzuwenden*, II. Furt. 1803. cf. II. p. 129. — (2) Hecker, I. 512—13.

(3) *De Compos. Medic. sec. loc.* L. II. c. I. L. III. c. I.

(4) Daval, pag 50. — (5) Hecker, II pag. 27, 28, 423.

(6) Ibid II. pag. 26. —

core cum aqua pluviali ad tumefactas mammas laudat (1). Eodem modo alii qui sequebantur futilia multa extollunt.

§. 6. Ipsa tandem docet Historia externam applicationem veteribus satis fuisse notam.

Veterrimos Aegyptios unguenta et emplastra confecisse ex cupri et plumbi praeparatis ex Galeno patet (2). Plinius scripsit de crocodilo: „ Canini ejus dentes febres statas arcent thure repleti, sunt enim cavi; ita ne diebus quinque ab aegro cernatur, qui adalligaverit. Idem pollere et ventre exemptos lapillos adversus febrium horrores venientes tradunt. Eâdem de causa Aegyptii perungunt et adipe aegros suos." (3) Ad Lepram balnea e sanguine humano adhibita tradit idem: „ Egypti peculiare hoc malum: et cum in reges incidisset populis funebre, quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam (4)." Baco scripsit: „ ab antiquo receptum est, balneum ex sanguine in-

(1) Hecker II. 24—28. — (2) J. J. Penninck, Specimen Med. Therap. *de Medicamentorum in corpore humano agendi ratione eorumque administratione externa in morbis internis*, Traj. ad Rhen. 1819. 8°. p. 27. indicat: *de med. comp. sec gen.* l. IV. p. 376. — (3) Libr. XXVIII. p. 27. (ap. Harduin. II. p. 461) perverse Penninck, l. XXIII, 8.

(4) Libr. XXVI. c. 5. ap. Hard. II. p. 391. Inde forsan fluit sanguinis animalis usus externus ad sanandam lucem; videatur infra pag. 28.

„ infantum sanare Lepram et carnes jam corrup-
„ tas restituere; adeo ut hoc ipsum fuerit regibus
„ quibusdam invidiae apud plebem (1)." Notum est Herculem vestem, a Deiänirâ periculi insciâ missam et Nessi Centauri cruore tinctam, dirissimo cum induisset periisse cruciatu (2). Proditum est Heraclitum (3), Hydrope laborantem, se in ventrem calidum bovis nuper occisi, immersisse (4).

Poppaea pulchra Neronis uxor quotidie lactis asinini balneo usa fuisse dicitur, elegantiae studio ut formae suae mederetur (5). Plinius lacte asinino cutim candari cum notaret, scripsit: „ Poppaea
„ certe Domitii Neronis conjux, quingentas se-
„ cum per omnia trahens fetas, balnearum etiam solio
„ to-

(1) Baco Verulamius, *Historia vitae et mortis*; Intentio, IX. §. 11. *Cf. The works* of Francis Bacon Baron of Verulam, Lond. 1819. 8° Vol. VIII. p. 436.

(2) Ovid. *Metam.* IX. v. 152. et seqq. e poetarum ista narratione patet transitum venenorum ab externis ad internas partes veteribus haud incognitum fuisse.

(3) *Tenebricosum* (Σκοτεινον) illum philosophum. Alii tradunt eum se ipsum boum stabulo includentem et fimo bubulo obruentem levamen exspectasse, quod cum inde non accederet, obiit (Diog. Laërt. in vita).

(4) Baco Verulamius, l. c. Intent. IX. §. 12. Tom. VIII. p. 436.

(5) Tacitus *Annal.* XIII., 45. Plinius, H. N. XXVIII, 30. XXXIII, 49. (ap. Hardi II, 474 et 629.) Dio Cassius, *Hist.* l. LXII. —

„ totum corpus illo lacte macerabat, extendi quo„ que cutem credens (1)." Hinc cecinit Juvenalis (Sat. VI, 466.)

Incipit agnosci, atque illo lacte *foveatur*
Propter quod secum comites educit asellas,
Exsul Hyperboreum si dimittatur ad axem.

Licet fatendum sit Poppaeam formae suae omnem dedisse operam, unde pomatum quo fricari solebat nomen tulit *Poppaeānum* (2); tamen dubium moveri posset, an non sanitatis causa balneis illis *foveretur*; scimus aegram fuisse quo tempore eam necaverit Nero (3).

Legimus apud Suetonium (4) de Vitellii patre Lucio „ vir innocens, et industrius, sed amore „ libertinae perinfamis, cujus etiam salivis melle „ commixtis, nec clam quidem aut raro, sed quo„ tidie ac palam, arterias et fauces pro remedio fo„ vebat."

§. 7. Frictiones unctionesque veteres adhibebant ad cutim leniendam, corpusque roborandum (5). Mi-

(1) Plinius, l. XI. c. 96. ap. Hard. I. 637.

(2) Hinc apud Juvenalem, VI, 460.

aut pinguia Poppaeana
Spirat. ——

(3) Suetonius in vita Neronis, cap. 35. scripsit: „ et ... „ ipsam quoque ictu calcis occidit, quod se, ex aurigatione se„ ro reversum, gravida et *aegra* conviciis incesserat."

(4) In vita Vitellii c. 2.

(5) J. A. Chrestien, *Ueber die Jatraleptische Methode* etc. Gotting. 1813, pag. 22 in edit. Gallicâ, Paris 1804, p. 2.

Aliptae apud Romanos erant balineorum ministri, quorum munus erat balneantes inungere, aut strigili perfricare, vel athletarum membra ceromate illinire. Hos autem aliptas sive unctores luxui et formositati inserviisse, eorumque munus minime fuisse medicum, uti illud Jatro-aliptarum, qui ipsi erant medici vel medicorum ministri (1), ex Cicerone (2) patet.

§. 8. Inter ultimos graecos medicos celeberrimi Demetrius (1270) et Johannes (1300) (3), Purgantia inprimis remedia externum in usum duxerunt (4) Demetrius εκομφάλια ex Elaterio abdo-

(1) Harduinus ad Plinii l. XXIX., 2. (II. p. 493) notat „ *Jatraleptae* quorum opera Medici in ungendo utebantur; sive „ potius Medici qui reungendo vile mediastinorum obirent mu- „ nus." Celsus (l. 1.) distinguit Medicum inter et Jatro-aliptam: „ sanus homo qui bene valet et suae spontis est, „ nullis obligare se legibus debet; ac neque Medico neque „ Jatro-alipta egere."

(2) Cicero *Epist. ad famil.* I. Ep. 9. (in edit. Graevii, Amstel. 1729. p. 23). „ Qui me homines quod salvum esse „ voluerunt, est mihi gratissimum; sed vellem non solum salu- „ tis meae quemadmodum Medici, sed, ut Aliptae, etiam virium „ et coloris rationem habere voluissent." — Confer supra dicta, §. 4. pag. 12.

(3) Zachariae filius, Actuarius Constantinopoli aulae Caesareae, hinc vulgo occurrit sub nomine Actuarii.

(4) Hecker, II. 324. 327. 338. 844 Johannes in praescribendis medicamentis, etiam externis, ad diversam aegri irritabilitatem attendendum monuit, a lenioribus incipiendum et cautissime ad fortiora transeundum.

domini applicavit, qualia Epomphalia drastica. Johannis tempore erant usitatissima, quorumque in genitalia actio adeo erat cognita, ut abortus ex eorum in gravidis usu metueretur. — Unguentum ex euphorbio ad alvum ducendam in pedum plantas Johannes unxit; ex quo eodem remedio emplastrum admovebat, ad salutares excitandas haemorrhagias. — Emesin externis excitare noverat remediis.

Medicinae cultu ad Arabes translato, horum polypharmacia simplicitatem e Therapia fugavit; externa etiam multa adhibuerunt remedia. Rhazes (+ 923.) colocynthidem ita, purgantis instar, adhibuit (1), praeparatumque externum e Mercurio cum sale culinari laudavit (2); Avicenna (978,980? — 1036.) ad convulsiones et spasmos, calida praeter balnea, olei calidi unctiones commendavit; tetano aegrotantes oleo tepido imponi jussit (3). Avenzoar (+ 1179.) in Dysphagia lactis aliorumque nutrientium praescripsit balnea (4).

§. 9. Scientiis in Europa saeculo XIII restauratis, Medicinam illa, ab Arabibus servatam potius quam correctam, recuperavit.

Gilbertus Anglicus primus scriptor Anglorum practicus, saeculo XIII. florens (5), meliorem jam do-

(1) Sprengel, II. p. 401. — (2) Voigtel, l. c. I. p. 50. Pennink, p. 27. — (3) Schöpff. l. c. p. 759.

(4) V. L. Brera *Anastrifologia ossia Dottrina delle frequenti*. Edit. V. Bassano, 1812. L. §. 8. p. 8.

(5) Freind, *Hister. Med.* l. c. p. 552.

docuerat unguenti Mercurialis praeparationem, cui plerumque salivam addere solebat (1). Apud Guainerium qui a° 1440 obiit (2), occurrunt balneorum artificialium vestigia (3).

Antonius Cermisone quem anno sequente mortuum tradit Sprengel (4), de externa opii et oleosorum administratione scripsit (5).

Fatum quo Navarrae Rex Carolus *malignus* versus finem saeculi XIV. periisse fertur, argumento sit jam tunc temporis fomentationes cum Spiritu Vini ad astheniam universalem in usu fuisse.

Paracelsum, qui annis 1493—1541 vixit jam balnea nutrientia ad sustinendam aegrotantium vitam administrasse tradunt.

Cardanus (Paviae a° 1501 natus) Opisthotonum Mithridato et frictionibus cum oleo Chamomillae curavit (6). J. Rueff circa annum 1554 inter alia medicamenta externa in morbis gravidarum et puerperarum, in retentione mensium a phlegmate (uti dicit) post balneum e pluribus herbis confectum, unguentum laudat ex oleo Liliorum aliorumque

(1) *Compend. Med.* 4°. Venet. 1510. Voigtel I, p. 99. Pennink, p. 27 — (2) Sprengel, II, p. 672. in nota.

(3) Ant. Guainerius, *Practica et Opera Omnia*, fol. Venet. 1508. p. 139—141; p. 140 de brachio et manu paralytico embrocatione in cervice posita sanata.

(4) l. c. II. p. 672. Vide etiam p. 621.

(5) *Consilia Medica*, fol. Venetiis 1522.

(6) Sprengel, III, p. 333 et 335.

que remediorum infra umbilicum et circa lumbos inungendum (1). Felix Plater a°. 1536 natus in affectionibus nervorum Spinam dorsi oleis stimulantibus, oleo Scorpionum et Euphorbiae illiniendum proposuit (2). Forestus, (1522—1597) Hydrocephalum externum curavit illiniendo Chamomillae Oleum cum Sulphure. (3).

Zacutus Lusitanus balnea lactis, in exhaustis ex veneris abusu, jam laudavit (4). Phthisicis balneum ex lacte admodum commendat, et refert observationem „ prodigiosae tabis, lacte, et ejus „ balneo sanatae (5)." Pater A. Paré (6) balnea emollientia e variis herbis parare docuit (7).

J. Heurnius Ultrajectensis, (8) qui Italiam

(1) Jacob Rueff, *de Conceptu et generatione hominum et iis quae circa haec potissimum consyderantur*, libri VI. Tiguri 1554 p. 98 (dextra).

(2) *Observat.* Basiliae 1614. 8° I. p. 7. Sprengel, III. 174.

(3) Sprengel, III. p. 176. (Foresti, *Observat.* Lib. VIII. 29).

(4) Schreger, *Balneo-technik* caet. II, p. 129. Richter, (die specielle Therapie, Tom. VI. 1808. p. 689) dicit: Amatum Lusitanum laudasse balnea vaporis lactis et superfusionem partium cum recenti lacte tepido caprarum. (a Zacuto Amatus distinguendus). — (5) *Praxis Historiarum*, l. II. *Opera Omnia*, Lugd. 1657. fol. II. p. 377. (prima editio est a°. 1642).

(6) Sprengel, III, p. 487 eum vocat Medicum Caroli IX. in altero dimidio saeculi XVI. (1509— 590).

(7) Uti legitur in: *Recueil des pièces qui ont concourus pour le prix de l'Acad. Roy. de Chirurg.* II. Paris 1757. p. 70.

(8) Vixit a°. 1543—1601. (Spreng. III, p. 610 et 613) discipulus fuit Durati (1527—86.) et Rami (nat. 1515), vir doctri-

liam studiorum causa petiverat et redux primus Leidae Medicinae Professor fuit, loco balneorum in Italia usitatorum laudat decocta medicamentorum qui balneorum vires augerent (1). Baconis Verulamii tempore (1560—1626) in usu fuit sanguis tepidus catulorum felis ad Erysipelata et instaurandas carnes et cutim (2).

J. L. Bertald a°. 1614 librum edidit mere Jatralepticum (3), in quo jam plurima quae interne adhiberi solebant remedia externe commmendantur, uti suo monebimus loco. Oleum Croci fronti illitum somnum ciere putat (4).

§. 10. Ad finem saeculi XV, [circa annum 1492 (5)] novus dirusque morbus, luen puta Veneream, in Europa apparuit, et postea ab exercitu Gallico Neapolim obsidente late dispersus est (6). Jam

trina et eruditione excellens, ex Italia redux inclarnit curâ, licet infelici, aegrotantis comitis Noordcarmes Ultrajecti praefecti; comitum Egmond quoque fuit Archiater. Cf. Burmannum: *Ultrajectum eruditum*, p. 134—135.

(1) Spreng. III, p 227—229.

(2) *Hist. Vitae et Mortis* Intent. IX, § 13. l. c. Vol VIII, p. 426.

(3) J. Ludov. Bertaldi, *Externorum Medicamentorum apparatus*. Taurini, 1614. 4°. — (4) Ibid. p. 36.

(5) Freind, *Hist. Medic.* l. c. p. 396. Sprengel, (II, p. 674) notat luem mense Junio 1493 primum in Galliâ, Italia et Germaniâ simul apparuisse; (itaque brevi post Columbi reditum ex Americâ qui fuit die 13 Martii 1493.)

(6) Freind, l. c. — (Carolus VIII. filius Ludovici XI, a°. 1495 mense februar. Neapolim oppugnavit.

Jam a° 1497 Hydrargyrum externe unguenti formâ huic morbo oppositum fuit, sed non nisi a Chirurgis plebejis cum poenas luerent a Medicis deprehensi (1). Legimus quidem externe etiam balnea ex sanguine boum aut vervecum calente commendata (2), sed unguenta Mercurialia inde ab initio, (licet incerta fortunâ), usitata observantur, adeo ut heroicum Jatro-aliptarum dici mereatur remedium. „ Mercurialia haec unguenta ab Arabibus „ fuisse sumta, evidenter constat" Freindio (3). Black (4) primam frictionum Mercurialium originem repetit ab a°. 1497 vel 1498. Frictionum famae non parum detraxerunt Fernelius et Fallopius, quorum ille (5) monet: vile hoc remedium ab honestis Medicis non usurpandum esse quum malum modo larvet non eruat. Fallopius (6) licet con-

(1) Sprengel, l. c. III, p. 88. et 89.

(2) A. T. Petronius, *de morbo Gallico* VI, c. 28: „ de „ balineis ex brutorum sanguine adversus Gallicum morbum „ caet." Cf. *Aphrodisiacus sive de lue Venerea vel morbo Gallico Opus ab* Al. Luisino confectum, Lugd. Bat. 1728. fol. p. 1310. Putavit Petronius: sanguinem animalium (hominis, licet efficaciorem, ob impietatem non laudat,) virus ulcerum haurire, trahere, absumere — (3) Freind, l. c. p. 112 Cf. pag. 20. not. 4. — (4) *Esquisse d'une histoire de la Médicine et de la Chirurgie de* Mr. W. Black, *de l'Anglais par* Coray, Paris 1798. p. 215.

(5) *De luis Venereae curatione* cap. 15. in Luisini *Aphrodisiaco*, l. c. p. 548; ibidem, pag. 611 dicit: „ Hydrargyrum „ radicem non evellit." — (6) *De morbo Gallico tractatus* cap. 76. In Luisini *Aphrodisiaco*, p. 609.

constet, eum frictiones adhibuisse, scripsit; „si non „ sanantur valentior fit lues; multi Marasmo corri- „ piuntur ob inunctionem; multis succedit dentium „ casus, palati corruptio, his ossa capitis exesa „ manent, illis os et facies intorta. . . . . Hac „ ratione ego non probo Medicamentum; utor „ aliquando quando non potui via regia assequi „ intentum."

Alii vero aequius de inunctione cogitarunt. Ineunte saeculo XVI. de Vigo Ceratum Hydrargyri commendavit, quod diu famam retinuit (1).

J. Berengarius Carpensis (2) vulgo inunctionum Hydrargyri dicitur auctor (3); licet hoc docuerit Fallopius (4) tamen Sprengelio (5) et Burserio (6) assentiendum videtur, eum principem-

(1) Florult circa annum 1513. Chirurgus fuit Papae Julii II. cf. Sprengel, l. c. III. p. 90.

(2) Bononiae Professor a° 1508—1527. (Sprengel. III p. 508).

(3) Schwedianer, (Hufeland's *Biblioth. der pract. Heilk.* IV, 1. 1801. pag. 181. addit Schwed. eum remedium suum arcani instar servasse.) Asfalini, (*auctori. Abhandl.* XV, 1792, p. 197.) Ramazzini, *opera omnia Medica et Physiol.* Lond. 1739. 4°. Tom. II. c. III. p. 13.

(4) Apud Luisinum, l. c. p. 809. — (5) l. c. III. p. 90.

(6) J. B. Burserii de Kanilfeld *Opera posthuma*; collegit J. B. Berta, Tom II, Veronae 1822. Pars II. cap. VI. (Hufel. *Bibl. der Pract. Heilk.* Tom. XLIX, 1822. p. 356) secundum hunc auctorem J. Weidmann (Widemann) Caspar Torella, Wendelin Hock saeculo XV. jam unguentis Hydrargyri, quisque suo modo usi fuissent; quae in laciorem usum traxit Berengarius versus annum 1500.

pem fuisse inunctionum fautorem non auctorem; quae unctiones, cum magni illas duceret, famam illi et divitias attulerunt (1); unde, uti solet, multos numerabat qui vestigia sequerentur; hinc vulgare evasit morbi Gallici remedium „Immo" Freindium „experientia docuit: salivationem eam, quae „ per unguenta excitatur, in atrocissimis illis casibus „ certius respondere solitum alterâ, quae per inter„ na fit remedia." (2).

§. 11. Cum itaque ab externa medicatione boni observarentur effectus, et ipsa esset commoda, non potuit quin plebeji et impostores futilia multa praedicarent efficacissima; de Amuletis loquor et sacris illis Hierophantum annulis, aliisque similibus, a quibus interdum boni traduntur eventus, ob superstitiosam hominum credulitatem. Et utinam hic constitissent! Majori autem vulgi damno Panacea venditarunt remedia, quae universalia et fallere nescia externe adhibenda, arcana tristissimos induxerunt effectus.

Amuleta celebrantur permulta (3); ad febrem, apo-

(1) Fallopius, l. c. p. 809. scripsit: Jacobum Carpensem pecuniam numeratam 40000 scutatorum aureorum, praeter alias divitias reliquisse. – Savary, (in *Journal de Med. Chirurg. et Pharm.* per Corvisart etc. Tom. XXI, Mars 1811. p. 206) indicat Berengarium de inunctionibus scripsisse in *Commentaria super Anatomiam* Mundini, Bononiae, 1521. 4° unde patet primum non fuisse inunctorem.

(2) Freind. l. c. p. 425.

(3) J. C. Vulpius, *de amuletis* 1688. J. Wolff, *ferrum*

apoplexiam, venena, abortum allaque data. Bartholinus contra pestem laudavit Arsenicum in regione cordis vel axillâ sinistrâ gestum (1). Ettmuller et van Helmont siccatum Bufonem contra pestem et febrem laudant (2); quod idem praeparatum manu detentum haemorrhagiam narium sisteret (3). Apud Cotunnium legimus aegrotantem febre intermittente laborantem radice Plantaginis majoris nudo pectori apposita sanatum. Alii laudarunt Paeoniae radicem contra Epilepsiam gestam; Castanea Indica affectiones haemorrhoidales praeveniret, sisteret, sanaret; suber ad collum materiem lacteam eliceret; quae, ut omnia hujus generis figmenta, refutavit Duval (4). Cogites de catenulis infantum collis circumjectis, de Sereni Abracadabra! . . . . .

§. 12. Ex omnibus jam allatis patet nullo aevo externam medicationem non fuisse cultam. Saeculo vero XVIII. solidior doctrina Medicinae novum tribuit adspectum. Jatraleptice suos habuit cultores et

nium amuletorum, Jenae 1690. J. Wolff, *curiosus amuletorum scrutator*, cui accessit, Julii Reicheltii, *exordium de amuletis*, cum figuris, Francof. et Lipf. 1692, A. N. Hubner, *amuletorum historia et censura*, Hallae 1710. J. F. Deprés *de usu et abusu amuletorum*, 1720 J. C. Krause, *de amuletis Medicis*, Lipsiae 1758.

(1) Arnoult, *Dissertation en forme de lettre sur l'effet des topiques dans les maladies internes, et particulierement sur celui de* Mr. Arn. *contre l'apoplexie*. Paris VIIe. edit. 1769 p. 33.

(2) Ibidem, p. 36. — (3) Ibidem, 38. — (4) Duval, l. c. p. 45.

et ſcriptores. Externe applicata aeque agere ac interna notum fuerat antiquioribus (1); nec tamen univerſalem in uſum practicum verterant. Jam vero haec cutis facultas in emolumentum adhiberi coepit.

Bertaldi opus Jatralepticum jam indicavimus (§. 9). Barckhauſen (2) in Academia Trajectina quondam Chemiae Profeſſor, in ſua Pharmacopoea plurima ad externum contra internos morbos uſum indicat remedia, quae interne dari ſolebant.

B. Meibomius (3) a°. 1701. plura collegit ut medicamentorum externorum in humorum maſſam tranſitum, eorumque in ſanandis morbis efficaciam probaret (4); In infantibus et feminis efficaciorem eſſe methodum jam monuit et memorabilia addit verba: „ Igitur quidquid ſcabioſis partibus, ul„ ceratis, fiſtulis applicatur medicamenti longe „ potentius penetrat (5).“

Le-

(1) De Arsenico, decocto Tabaci, Opio, Cyclamine (unguent. de Arthanita) aromaticis, aliisque jam a longo tempore conſtabat, uti patet ex Halleri, *Elem. Phyſiol. corp. humani*, V. p. 85—88

(2) J. Conradi Barckhauſen, *Pharmacopoeae ſynopſis*. Traject. ad Rh. 1696. 8°. Edit. altera.

(3) B. Meibomius, *Disput. de externorum medicament. operatione, et in internis morbis uſu*, Traj. ad Rh. defenſa, 8 Sept. 1701.

(4) l. c. p. 7 et 12—17. — (5) l. c. p. 13.

Lemery jam ante a. 1700 in sua Pharmacopoea quaedam praeparata remediorum ad externum usum dedit (1). Camphoram in sacculis ad collum gestare contra febrem intermittentem laudasset (2). Arnoult, tenuis licet auctor, quaedam de usu externo collegit (3). — I. F. Henckel (4) inter scriptores citari solet; (5) at opus ejus si bene perspexeris, patebit, eum de chirurgicis potius et topicis remediis scripsisse quam de iis, quae quaereres. Pauca tamen addit.

J. G. Morgenbesser (6) qui etiam indicatur

(1) Nicolas Lemery, *Pharmacopée universelle*, 8. edit. 4°. Amst. 1717. (prima editio est 1697) habet e. g. emplastrum de Nicotiana, Cicuta (p. 731.) Emplastra stomachica (p. 749); unguentum Narcoticum in quo Opii drachm. ij, Camphorae et Moschi ℥. scrup. ij. p. 698. — (2) Chrestien, 1813. p. 36.

(3) Vide p. 31 not. 1. scil. amuletum (γ) contra apoplexiam invenerat, cujus multorum experientia probata virtus, hic exponitur; addit plura variis e scriptoribus de usu externo ad morbos internos collecta, inprimis ex Hoffmanno. Saeculi XVI. satis redolet doctrinam. — (4) Joach. Frid. Henckel, *Abhand. von der Wirk. der äusserne Artzneyen an und in dem menschlichen Cörper*, Berl. 1761 *mit einem Anhang*, 1765. appendix tota quanta chirurgica. Ipsum opus tractat: Repellentia, Epispastica, Resolventia, Emollientia et Maturantia; pauca ad nostrum scopum habet ex Holtzio et Krantzio (p. 65 seqq) — (5) J. S. Ersch, *Litteratur der Medicin seit der Mitte des XVIII Jahrhunderts bis auf die neueste Zeit; neue Ausg. von* F. A. B. Puchelt, Leipz. 1822, p. 181, n°. 1851. — (6) Joh. Gottfr. Morgenbesser's *Anleitung zur Kenntniss der Wirkungen äusserlicher Arzneyen*, Bresl. 1771. 8°. pag. 96.

tur (1) nostrum quoad scopum nullius est pretii, uti facile inspicienti patebit. Idem valet de Meursii opera (2).

Kennedy Corticem Peruvianum externe adhibitum febrifugum jam novit (3). — Medici Itali Electricitatis ope medicamenta, versus hujus saeculi mediam partem, corpori inducenda putabant; Privati *Venetiis*, Verratti *Bononiae*, Bianchi *Taurini*, Brigoli *Veronae*, Palma in *Sicilia*, aegrotantes, tubos vitreos remediis purgantibus repletos in manu tenentes, tabulâ omnem contactum arcenti insulatos posuerunt, et jam Electricitate remediorum in corpus transitum evacuationesque alvinas producere voluerunt (4). Nollet, Watson Canton aliique nullum hujus methodi observarunt effectum (5). Haller priorum experimenta suspecta vocat (6).

Circa annum 1757 Soröterde in Purgantium externe applicatorum agendi modum inquisivisse videtur (7). Pechlino autem jam innotuit Purgan-

(1) Frsch, l. c. n. 1850. Est opusculum mere chirurgis destinatum. — (2) R. Meurs, Dissert. *remediorum quorundam externum apparatum exhibens selectiorum* L. B. 1793. 4°.

(3) *Essay on external remedies.* Lond. 1715. 8°. — (4) Gilbert, in relatione operis Duval l. c p. 54. Monfalcon, p. 310. — (5) Gilbert, l. c. pag. 54. — (6) *Elem. Physiol.* V. 87. — (7) S. G. Soröterde, *de purgantium praesertim Cuti applicatorum agendi modo.* Halae 1757. librum hunc nusquam invenire potui.

gantia cordi si admoveas alvum ducere (1). — Anglicus quidam chirurgus a°. 1768 Nitrum extrinsecus in organa Uropoietica agere vidit, Corticemque ita antisepticum et febrifugum novit (2). Cel. Baumé (1728—1804) Venereos externe balneis cum solutione Merc. Subl. Corros. curare docuit (3). S. Pye (4) infantes a febre intermittente, tussibus et spasmodicis morbis Corticis Peruviani externo usu liberavit. Rosen a Rosenstein (1701—1773) semet ipsum a semitertiana sanavit cataplasmate ex decocto pulvere chinae in regione ventriculi posito (5). Alexander (6) pediluvia ex decocto Corticis adversus febrem valde laudat, et urinae antisepticam inde tribui facultatem observavit.

Barthez a°. 1775 infantem rhachiticum desperatum

(1) Jo. B. Pechlin, *de purgantium medicamentorum facultatibus*, Lugd. Bat 1672. 8°.

(2) Monfalc. l. c. p. 311. Forsan Alexander, de quo Brera p. 3. „ Si leggono nelle opere di Alexander i „ sorprendenti effetti dei bagni fatti col decotto di China-china „ e colla soluzione di nitro." — (3) Baumé *Chymie Experim. et Raisonn.* Par. 1773. II, p. 478. — (4) Spreng. *Geschichte* V. p. 321. notat: *Medical Observ. and Inquir.* Vol. II, 245 et dicit eum coctum Corticem cataplasmatis instar apposuisse. Römer vero (l. citando p. 22.) vestes sine manicis in quarum duplicaturis 2—6 unciae corticis missae erant ei in usu fuisse. — (5) Spreng. l. c. V. 321.

(6) *Medic. Versuche und Erfahr.* Leipz. 1773. p. 30. Murray *Apparatus Medicaminum* I, 577. indicat: *Experimental Essays* p. 38.

ratum sanavit diuturna gestione vestis cum pulvere Chinae (1). Tandem Römer (2) a°. 1792 haec de usu Corticis externo exempla collegit, et ex propria experientia auxit. Hufeland eodem anno externam medicationem in praxi infantum summi esse momenti docuit (3) eamque Medicis summopere commendavit; praestantissimos narrat effectus de usu externo Opii, Anthelminticorum, Chinae aliorumque in infantibus (4). Circa annum 1780 Clare (5) novam docuit morbi Gallici curandi methodum qua Merc. Dulc. gingivis inungeretur. Cirillo Merc. Subl. Corros. axungia porcina subactum plantae pedis primus inunxit (6). Cl. P. Nahuis Chemiae in Acad. Traject. Professor febres intermittentes ad omnia remedia pertinaces sana-

(1) Brera I, 3. — (2) *Abhandl. über die Peruvianische Rinde besonders deren Anwendung als äusserliches Heilmittel, und einige in der Art gleich wirksam gefundene, und in der Wirksamkeit diese Rinde noch übertreffende Mittel von* C. L. Römer. Altenb. 1792. 8°. — (3) *Bemerkungen über die Natürlichen und Kunstlichen Pokken und verschiedene Kinder-Krankheiten.* Berl. 1792. uit het Hoogd. door J. A. Saxe Utr. 1802. Derde Afd. I. Hoofdst. VI, p. 329. „ Uitw. middelen, „ en het uitwendig gebruik van inwendige geneesmiddelen."

(4) Ibidem. — (5) *Von einer neuen Methode das Quecksilber zur Heilung der Venerischen Krankheit in die Masse der Safte zu bringen. (Samm. auserl. Abhandl. zum gebrauche Pract. Arzte* T. VI, 1780. p. 110—118. Multum de ea methodo disputatum, vide infra. — (6) *Osservazioni pratiche intorno alla lue venerea del dottore Dominico* Cirillo. *Napoli* 1783. 8°.

navit linimento ex oleis Aromaticis et Balsamo Peruviano confecto, spinae dorsi illiniendo (1). A°. 1799 Ward (2) observationes dedit quas ipse et Percival de Opii usu externo variis in morbis egregias collegerant. Lentin (3) volatilibus remediis aegros inungere, dein eosdem insulatos *Electricitati* exponere proposuit, cum observasset duas Spir. Terebinth. guttulas manus palmae ipsius insulati injectas, uno nondum praelapso minuto jam in ore sapi et in urina odore prodi.

II. HISTORIA METHODI JATRALEPTICAE INDE A SUMMO SAECULO XVIII.

§. 13. Cum Asfalini a°. 1787 (4) opusculum de vasis lymphaticis ederet, simul plurima collegit quae vel transitum Medicamentorum externorum in ip-

(1) Laur. Kuyper j'. *de frictione spinae dorsi ut expertissimo remedio in febribus intermittentibus.* 4°. Traj ad Rhen. 1784. Tria enarrat exempla p. 34—38. — (2) *Samml. ausserl. Abhandl.* XIX. 1800. p. 275. Ward *uber den äusserlichen Gebrauch des Mohnsaftes*, (*Med. and Phys. Journ.* 1799. I, 441.) Eben demselbem p. 293: *Neuere Bemerkungen über den äusserl. Gebrauch des Mohnsaftes* (breviter in *Medicin. Chirurg. Zeitung* 1803. IV, 341.) — (3) Hufeland's, *Journ. der Pract. Heilk.* XVII, 1803. st. 4 p. 196. *Vorschlag die Electricität zur Anwendung flüchtiger Arzneimittel bey Krankheiten zu benutzen.* — (4) Asfalini j'. *Essay Medical sur les Vaisseaux Lymphatiques, cact.* Turin 1787. 12°. *Samml. ausserl. Abhandl.* XV, 1792. *über die Lymphatische Gefässe und deren Krankheiten*, p. 93. — *von der Einsaugung der an die Oberfläche des Körpers gebrachte Substanzen*, p. 197—225.

ipsam humorum massam, vel horum efficaciam in curandis morbis probarent. Constabat itaque inter Medicos de utilitate medicationis externae. Medicus vero Chiarenti prima posuit vestigia ut promptior fieret haec methodus, et a pluribus indagaretur. Scilicet Medicamenta externa, et imprimis Opium, conjungendo cum succo gastrico, aptiora absorptioni, et hinc efficaciora reddere studuit (1), ea ductus opinione quod succus ille medicamenta et alimenta in ventriculo solvere deberet (2). Primum fecisse methodi periculum (3) dicitur in misera quadam crudeli dolore excruciata, cui Opii internum usum neganti, pomatum in dorso pedis applicavit ex Opii granis iij, in succi gastrici cornicis scrup. ij, solutis, pomatoque communi junctis, eo effectu ut post dimidiam horam dolor disparuerit (4). Hanc

(1) *Ragionamento sulla digestione con alcune osservazioni sull' uso vantaggioso del succo gastrico nelle malattie dello stomaco del Dott.* Franc. Chiarenti. ediz. 2ª. Firenze 1796. 8°. *Osservazioni, ed esperienze sul succo gastrico riguardato come il mezzo destinato dalla natura, per rendere suscettibili una gran parte delle sostanze ad essere assorbite dai diversi vasi assorbenti della macchina animale.* Firenze 1797. 8°.

(2) Brera, edit V. Bassano 1812. I, §. 4. p. 7. sq.

(3) Brera, I. §. 4. p. 8. — (4) Brera I. c. I. §. 4. p. 8 sq. Chiarenti opuscula frustra quaesivimus; plurima tamen ejus experimenta narrare possumus ex opere Brerae, et ex Giulio et Rossi, quorum *Discours* invenimus in *Journ. de Physique par* Rozier 1ª. 1798. parte 2. T. XLVII (par Delamèterie tom. IV.) p. 206. quod prostat in bibliotheca *Taylerianâ* Harlemi.

Hanc succi gastrici ut probaret facultatem egregia instituit experimenta; canes inunxit pomato ex Opii granis vulgo 6. succo gastrico solutis et dein axungiae junctis, unde narcoticum somniferumque observasse testatur effectum (1). Loco succi gastr. Spiritu vini substituto, hilares et vivaces manserunt canes licet xx adhibitis Opii granis (2). Ad tussim e catarrho pectoris emendandam, ne vigilando noctem tereret, felicissimo successu solutionem 6 gr. Opii in succi gastr. Unc. j. sine addita axungia in axillam unxerat; cum vero sequenti vespere eandem Opii dosin spiritu vini solutam adhibuisset, nullum inde petivit molestiae levamen, quod tertia vespere prior mixtura iterum probe attulit (3). Pomati Scillitici effectum diureticum (4) in canibus experimentis monstrabat. Rheum quoque in tali pomato canibus affrictum potenter in alvum solvendam agere vidit (5).

§. 14. Nec desunt qui eum ipsius vestigiis sequerentur, inter quos nominasse sufficiat Brera, Giulio et Rossi, Tourdes, Riboni, aliosque inter Italos praestantes viros (6), licet Ros-

(1) *Ragionamento sulla digestione cact.* p. 170. Brera, §. 248. I. p. 213—220. *Osservaz*, *Esp.* II, III, IV et V.

(2) *Osservaz.* pag. 20. *Esp.* X, XI et XII. Brera §. 16. I, 34.

(3) ——— — 21. *Esp.* XIII, XIV et XV. Brera §. 16. I, 36. sq. — (4) *Osservaz. Esp.* I, VI et VIII, Brera §. 163. I, p. 235. — (5) Apud Giulio et Rossi l. c. §. 7. p. 210. — (6) Brera I, §. 12. p. 21. addit:

An-

Rosfi (1) et postea Chiarenti (2) novam defendendam putarent methodum contra objectiones cl. Chiarugi, qui eandem ob minus evidentes effectus, improbaverat (3).

V. L. Brera, *Paviae* Medicinae Professor, qui et aliis (4) scriptis optime de Medicina meruit, a°. 1797 Programma (5) de nova hac methodo dedit, in quo (6) Chiarenti experimenta narrat et repetita probat, atque de Opii (7) et Scillae (8), aliorumque diureticorum, inter quae Digitalis Epiglottis, externo usu praestantes narrat effectus. Sali-

Anselmi, Manna, Garneri, Betroni, Bardariotti, Benvenuti, Vacca, Berlinghieri, Sichi, qui cum eo observationes communicarunt. Monfalcon, l. c. p. 311 adhuc nominat Ballerini, Salmon et Botta.

(1) *Riflessioni del Sig.* F. Rosfi *sopra la lettera, nella quale il dott. Vincenzo* Chiarugi *mette in campo alcune esperienze, e ragionamenti contro l'uso esterno dell' Oppio contro il dott.* Chiarenti. — (2) *Lettera del sig.* Fr. Chiarenti *in risposta alle obbiezioni fatte dal sig.* Chiarugi *sul nuovo metodo di somministrare l'Oppio esternamente, per fregagione* caet. 1798. 8°. — (3) Brera §. 13. I, p. 23.

(4) Ersch n°. 2797, 3892, 3900 et 4272.

(5) *Programma del modo d'agire sul corpo umano per mezzo di frizioni fatte con saliva ed altri umori animalizzati, e colle varie sostanze, che all' ordinario si somministrano internamente, recitato dal* V. L. Brera *M. D.* caet. 3. *ediz. accresciuta* 1797, 8°. — (6) Uti patet ex hujus opusculi lata expositione in *Sammlung auserl. Abhandl.* T. XVII. 1796 p. 453—470. Satis brevis relatio invenitur in *Med. Chirurg. Zeit.* 1797. IV, 214—216. — (7) *Samml. auserl. Abh.* XVII, p. 457, 462 et 463. — (8) Ibidem p. 457, seq. 460 seq. et 463.

livam autem optime succo gastrico substitui experientia illi his in experimentis probavit. Hoc Brerae opus adeo grate fuit acceptum, ut auctor tres intra menses totidem editiones curare debuerit; quod si autem attente perlegas, Anatripsologiam minorem in formam redactam legere crederes (1). Neque *injuria!* frustra enim tres priores Anatripsologiae editiones quaereres (2); quartam Programmatis editionem edidit sub titulo Anatripsologiae (3); et cum observationes de hac methodo adeo increverant, ut uno non amplius complecterentur volumine, quintam nuperius dedit editionem adhuc ma-

(1) Sic (l. c. p. 464.) jam narrantur experimenta illa de vomitu et aucta alvi positione ac sudore post externum Tart. Emet. usum, quae in Anatripsologia I, §. 169. p. 245. II, §. 248 p. 63. seqq. — (2) In tali taediosa perscrutatione olei et operae multum cum perdidissem, tandem meum errorem vidi, et quidem ex verbis auctoris postquam de programmate egerit: Scorsi essendo due anni dopo la terza edizione del mio lavoro caet. caet. (praef. p. 7.) — (3) *Anatripsologia, ossia Dottrina delle frizioni* ediz. 4. 1799. et 1800. Brevissimam hujus operis recensionem habemus in Hufeland's *Biblioth. der Pract. Heilk.* IV, 1801, p. 78—88, 303—314. a levitate non excusandam. Joseph Eyerel Germanicam hujus editionis dedit versionem *Anatripsologie oder die Lehre von der Einreibungen die eine neue Methode enthält, durch Einreibungen mit thierische Säften und verschiedenen andern Substanzen, die man innerlich zugeben pflegt, auf den menschlichen Körper zu wirken.* Wien. 1800. Eyerel (in Praef. ad Tom. II.) ex suis et amicorum observationibus tertium promisit tomum, numquam dedit.

magis auctam (1). — Ne autem credas Breram modo obſervationes practicas dediſſe; minime ſic! Methodicum et rationale ſcripſit Jatraleptices ſyſtema, illam ſecutus, deſcribens, atque commendans methodum, qua Medicamenta humoribus animalibus ſoluta et digesta, cum axungia inſpisſata, frictione corporis integumentis inſinuantur, quam vocavit Anatripſologiam (2). Male vulgo auctores (3) Brerae tribuunt omnes obſervationes in ejus opere contentas; etenim inter fere ſeptuaginta quatuordecim modo ſunt ipſius auctoris obſervationes (4). Et vel ſic tamen Anatripſologiae auctoris famae et Jatraleptices progresſibus mirum favit opus; diſerte tradit novam ſecundum methodum regulas parandi et administrandi medicamenta (5), horumque historiam, actionem therapeuticam interne

(1) *Anatripſologia oſſia dottrina delle fregagioni, che comprende il nuovo metodo d'agire ſul corpo umano per mezzo di fregagioni fatte cogli umori animali e colle varie ſoſtanze, che all' ordinario ſi ſomminiſtrano internamente.* V^a. *ediz. Baſſano* 1812. II. 8°. valde auctam eſſe hanc editionem comparatio nos docuit. Italicâ editione uſi ſumus cum Germanicam quartae editionis verſionem ſerius acceperim. Ulterior comparatio quintam editionem *ricorretta e notabilmente accresciuta* monſtrabat. — (2) Brera I, §. 11. p. 19. ſeq. — (3) Uti auctor recenſionis in Hufelandi *Journal* quoad §. 206. obſ. 1. §. 207, §. 208, §. 212. obſ. 1 en 2, §. 215, §. 225. obſ. 4, §. 238. obſ. 1. — (4) §. 205, §. 210, §. 216, 1, 2, 4. §. 223, 1, 2. §. 225, 3. §. 228, §. 230, 4. §. 232, 3. §. 233, 1. §. 237, 2. §. 244. Itaque quatuordecim obſervationes.

(5) *Articolo* IV, (II, 9—18.) VII, (154—166.)

ne et externe applicatorum comparans (1). De animalibus humoribus optime meritus est, quorum Chemicam indolem usumque physiologicum pulchre exposuit (2). Indicationes et contraindicationes novae methodi indicat; (3) cujus praestantiam observationibus fere LXX probat (4). Agendi rationem medicamentorum externe applicatorum statuit mechanicam et Physico-Chemicam (5); prolixitas ei imputatur (6), non sine veritatis specie; cui accedit, plurimas quas collegit observationes tantum spectare usum Opii.

Cum itaque Brera summas in Jatraleptice perficienda et promovenda meruisset laudes, non mirum videbitur, celebres *Taurini* Professores Giulio et Rossi opus (7) suum illi dedicasse; experimenta Chiarenti (8) et quaedam Brerae (9) tra-

(1) *Articolo* III. (I, 140—267) — (2) *Articolo* II. (I, P. 33—140.) jure haec pars optima operis Brerae putatur.

(3) *Articolo* VIII. (II, 166—179.) — (4) *Articolo* V. (II, 18—130.) — (5) *Articolo* VI. (130—154.)

(6) *Med. Chirurg. Zeit.* 1801. IV. p. 86. Ubi recensio operis legitur. — (7) *Discours lu à l'Academie Royale des Sciences de Turin; ou Extrait des Experiences sur les effets de quelques remèdes dissous par la salive, ou le suc gastrique, administrés extérieurement.* Tur. 1798. 8° Invenimus vero hujus operis satis amplum epitome in *Journal de Physique par* Rozier, a°. 1798. Parte II. T. XLVII. (*par* Delamétherie IV.) *Extrait des Experiences sur les effets* etc. *par* Guilio et Rossi p. 206—215. (prostat illud *Journal* in nitidissima Bibliotheca *Teylerianà* Harlemi.) — (8) *Journ. de physique* l. c §. 7—9. p. 208. sqq. — (9) Ibidem §. 10—12. (p. 212. sq.)

tradunt, ipsique cum Scilla, Opio, Digitali purpurea, aliisque instituerunt pericula. In femina, hydrope pectoris laborante, pomato Scillitico brachiis illito, urinae copiam valde auctam observarunt, idemque in alia ascitica (1); memorabilem narrant casum matronae, a spasmo, irritabilia valde deglutitionis organa Oesophagum et ventriculum afficiente, externo Opii usu sanatae (2).

His proxime accedit Tourdes (3), quem saepius citat Brera (4); febrem intermittentem omni medelae pertinacem Cortice pomati forma exhibito fugavit (5). Vehicula animalia minoris duxit (6). — Agmen claudit Riboni (7) qui pomati Scillitici effectus diureticos experimentis probavit (8). Apud Italos tantus fuisse videtur hujus methodi usus, ut Brera juniores Medicos ne in omni morbo, fricando, methodo abuterentur, refraenandos putaverit (9).

§. 15. Magnos itaque inter Italos Jatraleptice fecit pro-

(1) *Journ. de Physiq.* §. 13. (213—214.)—(2) *ib* §. 14. (p. 214.)

(3) *Lettre sur les Medicaments administrés à l'extérieur de la peau dans les maladies internes*; Paviae 1798. 8°.

(4) I. §. 42. p. 85. §. 73. p. 122. Ubi dicit eum observasse, bilem effectus dedisse superiores illis succi gastr. et salivae. II, §. 227. p. 73. §. 229. p. 77. §. 230. caet. caet. —

(5) Brera I, §. 129. p. 190. — (6) *Lettre* p. 29. Brera I, §. 167. p. 242. — (7) *Lettera sull' uso dei rimedj sciolti nella saliva, ed esternamente applicati per Fregagione.* Brera I, p. 236. — (8) Brera I, §. 163. p. 236.

(9) Brera §. 271. II, p. 169.

progressus, licet ab aliis in eo hi discederent, quod humoribus animalibus salivâ inprimis et succo gastrico medicamenta solverent, et inde promptum illorum in humorum massam transitum, vim et efficaciam repeterent. Inventionis autem laus illis neganda videtur, cum legamus, Gilberti Anglici (1210 ??) tempore (1) salivam unguentis Mercurialibus addere solitum fuisse (2). — Non vero potuit quin Germani et Franco-Galli externae applicationis utilitatem commendatam cum viderent, multa de ea instituerent pericula.

Aemula Medicorum Societas Parisiensis Cl. Alibert et Dumeril ut opus Chiarenti indagarent mandavit, qui, uti specioso tractatu exposuit Alibert (3), purgantibus, diureticis atque febrifugis remediis externe applicatis, effectus observarent illis Chiarenti simillimos. Notarunt vero, Scillam in ascitide (4), Corticem in febre quotidiana

(1) Vide §. 9. Gilbertus Anglicus docuit meliorem Ung. mercurialis praeparationem cui plerumque Salivam addere solebat. Vide ejus *Compend. medicin.* Venet 1510. Voigtel. l. c. I, pag. 99. Pennink l. c. p. 27.

(2) Sprengel, Merc. vivum cum saliva infricasse notat.

(3) *Observations et Experiences sur quelques Medicamens Purgatifs, diurétiques et fébrifuges, appliqués à l'extérieur* (Mémoires de la Société Médicale d'Emulation, séante à l'ecole de Médecine a Paris, pour 1797. Paris 1798. p. 180—190. idem in *Samml. ausl. Abh.* XVII. Leipz. 1798. p. 439—458. Alibert jam ante illud mandatum Purgantia exploraverat.

(4) *Memoires* p. 185. *Samml.* 447. —

ta (1) et quartana (2) sine additis animalium humoribus efficaces fuisse; Scilla in ipso oleo Amygdalarum et spir. vini bene ageret (3). Unde liquores animales mitti posse concluderunt (4).

Celeber A. J. Chrestien a°. 1801 opusculum (5) edidit de variolis inoculandis, in quo appendicis instar quaedam de Jatraleptice communicavit et breviter observationes de usu linimenti spirituosi, camphorae, aliorumque exposuit; camphora salivâ digesta in Arthritide pertinaci multum levaminis attulit; non ita aethere soluta (6). Post tres autem annos, praeclarum illud edidit observationum practicorum summarium (7), quo Jatraleptices utilitas facunde vindicaretur, ejusque usus per omnes practicos fieret communis. Observationes, plurimas ipse quas fecerat, collegit de usu camphorae (8), li-

(1) *Mémoires* p. 188. *Samml.* 449. sq. — (2) *Mémoires* p. 188. *Samml.* 450. — (3) *Mémoires* p. 187. *Samml.* 447. (4) Ibidem. — (5) A. I. Chrestien, *Opuscule sur l'inoculation de la petite verole, avec quelques réflexions sur celles de la vaccine, suivie d'observations pratiques sur la* methode par absorption. Montp. et Paris an. IX. (240 p. 8°) Hufeland's *Biblioth. der Pract. Heilk.* V, 1801. p. 1—18. (6) Hufeland's *Biblioth.* T. V. p 17. — (7) *De la Méthode Jatroliptice ou observations Pratiques sur l'administration des remèdes a l'exterieur dans le traitement des maladies internes* par A. I. Chrestien, Montp. an. XII. (1804.) 8°. (pag. 358.) — (8) Ibidem 1804. p. 22—48. In editionis 2ae versione Germanica, (qua ampliore nos usi sumus) Gött. 1813. p. 39—66. Ubi indicamus; Chrestian 1804. eris

linimenti spirituosi (e Spir. Juniperi, oleo caryophyllorum et balsamo nucis Moschatae) (1), Opii et singularis tincturae opiatae [quam dicit tincturam antispasmodicam et paravit ex Opio crudo Spir. frumenti (eau de vie) ita soluto, ut unc. j. vehiculi gr. xij Opii contineret]; de usu mixturae Opii cum camphorâ (2); de Digitali purpurea (3) de china ejusque tinctura (4); ipsamque colocynthidem externe unguenti forma applicatam maniam sanasse tradit (5). — Altera exstat operis editio (6) valdequam aucta; utraque Germanica vesta induta est (7) et

erit prima editio Gallica. Chrestien 1813: est editionis alterae versio germanica Gottingae edita. — (1) 1804 p. 48—54. 1813 p. 66—78. — (2) 1804 p. 66—179. 1813 p. 88—195. — (3) 1804 p. 209—228. 1813 p. 229—252.

(4) 1804 p. 228—272. 1813 p. 252—287. —, (5) 1804 p. 279—209. 1813 p. 195—227. — Quaedam (1804 p. 281—348. 1813 p. 287—345.) de usu interno resinae et extracti resinosi Chinae, de vi antemetica radicis Columbo etc. etc. addit.

(6) Paris 1811. 8°. (500 pag.) Titulus idem, verbum *Jatroliptice* mutavit in *Jatraleptique*. A. C. Savary brevem hujus conspectum dedit in *Journ. de Med. Chirurg. et Pharm. par* Corvisart T. XXI. Mars 1811. p. 204. — (7) primam editionem vertit H. Bischoff Berl. 1805. 8°. — altera dicitur, „*Ueber die Jatraleptische Methode oder Practische Beobachtungen, über die Wirksamkeit der Heilmittel bey deren Anwendung auf dem Wege der Hautabsorption in der Behandlung mehrerer Krankheiten des äusern und innern Organismus; und Beobachtungen ueber ein neues Heilmittel in der Behandlung der Venerischen und Lymphatischen Krankheiten von* J. A. Chrestien" (A. J.) Gotting 1813. Hanc edit. praeter Gallicam (anni 1804.) adhibuimus.

et Italia (1) — Empiricus licet nominetur (2) tamen eximiis dignus censetur laudibus.

Cum igitur applicatio externa in dies usitatior fieret et utilior, doctissimus Duval, invitante Academia, hujus medicationis vestigia in veterum monumentis perscrutatus est, quibus Gilbert, qui Duvallii industriam recensuit, sua addidit (3).

§. 16. Inter Germanos Schöpff (4) a°. 1797 rem tractavit; qui postquam serie observationum (5) collectâ, externe applicata agere probasset ac interne sumta, demonstrare conatur, medicamenta externa parum absorptione sed actione sua in cutim agere (6); ventriculum longe aptius atrium recipiendis remediis putat (7). Doct. vero Knebel (8) Jatraleptices iterum multiplicavit laudes; prius secutus est methodum Chiarenti, dein Medicamenta cum axungia porcina mixta ab aegris sibi ipsis infricari, jus-

(1) Chrestien 1813 p. 11. — (2) *Med. Chirurg. Zeit.* 1804 IV. p. 97. ubi invenitur operis recensio, cf. etiam Monfalcon l. c. p. 312. — (3) *Rapport sur un travail du cit.* Duval, *par le cit.* Gilbert, etc. vide supra p. 13. not. 3. Brevissime ex-inde in *Med. Chirurg. Zeit.* 1802. IV, p. 353-355. (4) Schöpff, *Innere Wirkungen durch äussere Arzneyen*, Hufel. *Journ. der Pract. Heilk.* 1797 band V. St. IV, p. 752-812. et inde in *Med. Chirurg. Zeit.* 1799. II, 805. — (5) l. c. p 758—794. — (6) l. c. p. 795—808. (7) ibid. 808 sqq. (8) Hufel. *Journ. der Pract. Heilk.* B. XX. 1804. St. II, p. 61—81. „*Ein Beitrag zur Anatripsologie von* I. G. Knebel." —

jussit et simul salivam in manum fricantem despuere (1), seriem speciosarum observationum tradit de virtute vel inefficacia medicationis externae inprimis in cura hydropicorum (2) venereorum (3) Paralyseos (4) Spasmorum, Typhi, Arthritidis, caet. — Utilitatem nostrae methodi in praxi infantum ulterius probavit Joerdens (5). — Denique nominandus venit doct. Schreger, qui praestantissimo in opere (6) plurima collegit de externa medicamentorum administratione imprimis quoad balnea.

Anglorum auctores rem speciatim tractantes, quantum scio, non dantur; F. Hahn (7) de Tartaro Emetico externe applicato pericula fecit (8).

Ipse Hufeland externam medicationem valdopere promovit. Vidimus eum jam a°. 1792 hanc in praxi infantum summi duxisse momenti atque Opii, anthelminticorum, Chinae, aliorumque externum docuisse usum. In nervosis autem febribus hanc medelam indicari postea docuit (9), et

(1) l. c. p. 64. — (2) l. c. p. 65—71. — (3) p. 71 sq. (4) p. 72. — (5) Hufel. *Journ. der Pract. Heilk.* XVII, 1803. st. II. p. 89. *Grosser Nutzen äusserlich angewendeter Arzneimittel.* — (6) Dr. C. H. F. Schreger, *Balneo-Technik, oder Anleitung Kunstbäder zu bereiten und anzuwenden* II, Fürth. 1803. — (7) J. Hahn, *Observations and experiments of the use of Enemata* caet. Philadelp. 1792.

(8) Chrestien, 1804 p. 14. 1811 p. 32. — (9) *Bemerkungen über die Nervenfieber und ihre Complicat. in den Jahren* 1796—1798. Jena 1799. *Waarnemingen omtrent de Zenuwkoort-*

et antheliminticorum usum ulterius probavit (1). Tandem pluribus occasionibus Medicorum attentionem ad hanc methodum vocavit eamque semper laudavit (2).

§. 17. Nec defuere alii, qui observationes colligentes et dijudicantes hanc Therapiae partem tractarent; inter quos agmen ducit J. C. Pienitz (3); a°. 1809 (4) F. L. Neidhardt (5), omni in parte Brera secutus, ejus experimenta tradidit; scrobiculo cordis medicamenta applicasse videtur (6). Medicorum Amstelodamensium Nestor C. H. à Roy a°. 1811 hanc methodum nostram inter reliqua medicamenta externa tractavit (7). Monfalcon

kolrzen en derzelver Complicatien uit het Hoogd. door A. Numan, *met eene voorrede* van E. J. Thomassen à Thuessink, Gron. en Amst. 1808 p. 28 e: seqq.

(1) *Waarnem.* 1808. p. 87. — (2) *Kleine Medizin. Schriften* III. Berl. 1825. p. 28, 30, 131, 281 sqq. Item in fine tractatus doctissimi Knebel, l. c. p. 86; ad Schöpff l. c. p. 770. et in *System der Pract. Heilk.* I, 1800 §. 58. p. 169—172. l. c. p. 770. et in plurimis ejus operibus practicis.

(3) Dissert. *de frictionis, unctionisque usu therapeutico et dietetico.* Vitebergae 1806 4°.

(4) Dissert Inaug. Med. *de modo medicamentis, regioni epigastricae applicatis, corpori humano aegroto subveniendi, auctore* F. L. Neidhardt, Altdorff 1809, 8°. 48 pag.

(5) Recensetur in *Medic. Chirurg. Zeit.* 1810. II, p. 140. ubi dicitur: eum nullo puncto a Brera discedere ausum fuisse.

(6) uti scribunt: Hufeland in *Biblioth. der Pract. Heilk.* XXIV, 1810 p. 333, Volgtel I, 355. — (7) *Verhandeling over de voornaamste uitwendige geneesmiddelen tegen inwendige ziekten,* Amst. 1811. 8°. (p. 5 et 22—28.)

con extensam atque pulchram de hac methodo dedit expositionem (1); nec spernenda, quae de methodo externa dedit Rullier (2). Tandem J. J. Pennink medicamenta extrinsecus applicata ordine therapeutico collegit, auctorum observationes tradens (3). Societas Medicorum Monspeliensis a°. 1800 frustra praemium reportandum de hac materie posuit.

§. 18. Tot itaque talumque virorum conjuncto labore factum est, ut medicatio externa summi in Praxi haberetur momenti. Hinc omnes auctores (4) de Medicina Practica vel Materie Medica externam Medicaminum adhibitionem internae subjungunt. Hinc observationes de utili externa administratione in dies numero crescunt. Ipsam hujus saeculi perniciosissimam Asiaticam Choleram doct. Ranque externa medela totam quantam curari posse, ex frequenti conclusit observatione (5). H. Scott pedilu-

via

(1) Art. „*Jatraleptique*" in *Dict. des* scienc. *Medic.* XXIII, Par. 1818 p. 306 sqq. — (2) Art. „*Inhalation*" *Dict. des sciences Medic.* T. XXV, Par. 1818 p. 49—157. — (3) J. J. Pennink, Specimen Medico-Therapeuticum: „*de medicamentorum in corpore humano agendi ratione, eorumque administratione externa in morbis internis,*" Traj. ad Rhen. 1819.

(4) Inter hos nominasse sufficiat: Richter (die specielle Therapie, Berl. 1818 sqq.) qui innumeris sane locis externam commendat medelam, F. G. Voigtel: *Vollständiges System der Arzneymittellehre, herausgegeben von* C. G. Kuhn I, 1826 p. 354 sqq. F. F. W. Vogt: *Lehrbuch der Pharmakodynamik* Giessen II, 8°. 1818, 89. — (5) Froriep's *Notizen aus dem*

via cum parca aquae regiae quantitate (1) in variis morbis, praesertim in illis systematis biliosi, utilia indicavit, atque optime Hydrargyro substitui putat, consentiente et firmante dein Lavagna (2) praeprimis Wallace (3), aliisque (4); quae balnea Bell operosa vidit in syphilide (5). — Scattinga versus annum 1818 novam unguenti Mercurialis administrandi tradidit methodum (6). Tourtual a°. 1813 Camphoram, Aethere sulphurico solutam, rheumaticis et spasmodicis in morbis utilem exposuit (7). Basedow a°. 1828 morbos internos inflammatorios unguentis Mercurialibus curandos monuit (8). Guibert (9) externo auxilio hydropicos curare docuit.

III.

dem Gebiete der Natur- und Heilkunde, n°. 658. XXX, n°. 20. Juli 1831, p. 319. — (1) *Medic. Chir. Transact.* VIII, p. 173—200. *Samml. auserl. Abh.* XXVII, 1818. p. 147—178. „*Ueber den innern und äussern Gebrauch des Königswassers in der Kur von Krankheiten.* — (2) Dierbach, *Die neuesten Entdeckungen in der Materia Medica*, II Heidelb. und Leipz. 1828. Cf. II, p. 608. — (3) *Samml. auserl. Abhandl.* XXX, 1822. p. 543—552. et 660—698. W. Wallace *Untersuchungen über die Heilkräfte der Chlorine insbesondere in Krankheiten der Leber* etc." Chlorium principium agens credidit, quod hinc aquae regiae substituit. — (4) Dierbach II, 609. — (5) *Med. Chir. Zeit.* 1819 II, 260 sq. ex ejus observationibus Chirurgicis. — (6) Unguentum axillis apposuit „*Nuovo metodo di amministrare l'unguento Mercuriale ai mali sifilitici del* Scattigna. *Napoli* 1818. *Med. Chir Zeit.* 1820. IV, p. 51. *Samml. auserl. Abhandl.* XXXI, 1823. p. 528. — (7) Huf. *Journ. der Pract. Heilk.* XXXVI, 1813. St. V, 107—122 — (8) Huf. *Journ. der Pract. Heilk.* LXVII, 1828. St. VI, p. 82—103. — (9) *Mémoi-*

III. HISTORIA METHODI ENDERMATICAE.

§. 19. Jatraleptices licet efficaciâ probatâ, tamen non defuere, qui externae applicationis spem falsam fuisse observarent. Neque mirandum! quantum enim effectus pro medicamenti natura, administratione, aegrotantiumque conditione possint differre facile quisque intelligit. Sic vel plura leguntur exempla de Cortice, febrifugorum Coryphaeo, ad pondera saepe frustra *in*terne adhibito. — Causam ejusmodi medicationis externae inefficacis, vel saltem minoris ejus effectûs, in Epidermide, Corium, actionis focum obtegente, quaerendam esse cuique patet. — Anteriore saeculo de tollendo crassioris Epidermidis obstaculo jam cogitaverant. Sic Anglus Chirurgus Clare versus annum 1780 Syphilidem curare docuit, Mercurio dulci cum aliis remediis additis (1), gingivis genisve internis infricando (2), quam methodum Hunter (3) et prae omnibus Cruikshank (4) valdopere laudarunt. Ad-

moire sur la méthode Jatraleptique appliquée au traitement des hydropisies, et en particulier de l'hydrope ascites par T. h. Guibert, D. M., Paris 1828. 8°. (Révue médicale Sept. 1828.)

(1) Cum bolo Armenico et Crem. Tart. (Asfallini, l. c. p. 214.)

(2) *Samml. auserl. Abhandl.* VI, 1780. p. 110—118 „von einer neuen Methode das Quecksilber zur Heilung der venerischen Krankheit in die Masse der Säfte zu bringen."

(3) ibid. p. 118. *Anmerk über die Clarische Methode.*

(4) ibid. p. 119—174. *Anmerk.* et dein (p. 636—758.) *Zusätze* zu Cruikshank's *Anmerkungen über die Clarische Me-*

Ad finem saeculi XVIII Chrestien venereos aliosque curare coepit medicamento incognito, sed praestantes praebente effectus (1), ab aemulis ejus collegis Hydrargyri praeparato habito. In appendice (2), alteri operis sui editioni affixo, patefecit: illud remedium fuisse Aurum, sive Hydrargyri ope subtiliter divisum, sive ejus oxydum, Alcali aut Stanno praecipitatum, aut Acido hydrochlor. junctum, cujus remedii, genis internis, gingivis, aliove simili loco insinuati, in sanandis venereis affectionibus, systematis lymphatici morbis, uteri scirrho, aliisque morbis, utilitatem, observationibus utique probavit. — Eadem ratione Pointe Sulphat. Chinii, gingivis genis et labris fricti, in febribus efficaciam extra omne posuit dubium, aliis confirmantibus (3). Hecker a°. 1814 scripsit: „ ob es-

Methode; praeputium et vulvae labia etiam indicat; et tandem VII, 1781. p. 8—27. — (1) In primâ Jatraleptices editione (1804) de illo loquitur tamquam de arcano (p. 273—280.)

(2) In edit. German. 1813. „ *Anhang. Beobachtungen über ein neues Heilmittel bey der Behandlung der Venerischen und Lymphatischen Krankheiten*, p. 345—464. — (3) Pointe à Lyon: *Observations sur des gastro-entérites avec fièvres rémittentes et intermittentes guéries par le sulphate de Quinine administré en frictions*, (Archives générales de Medecine T. XII, 1826. September p. 133.) Louyer Villermay, Miguel aliique (eodem loco) hanc methodum utilem vocarunt. Vide etiam ampliorem expositionem: *Observat. d'un nouveau mode d'administration du sulphate de Quinine, dans le traitement des fièvres intermittentes et rémittentes*, par le Dr. J. P.

„ es nicht rathsam wäre, manche Arzneimittel durch
„ kleine Hautwunden beizubringen, wie z. b. das
„ Kuhpockengift, müssen weitere Erfahrungen leh-
„ ren (1)."

Multum quidem tali ratione progressum fuit; ipsa vero cutis denudatio nostri aevi inventio est. Nova indicata est applicationis externae methodus, qua, *Epidermide* Epispasticorum aut Vesicantium ope in vesicam elevatâ et dein remotâ, medicamenta vel pura, vel cerato mixta, denudatae cuti, Corio, applicantur; audit *methodus Endermatica*. In genere si quaeras: quomodo haec methodus a priori differat, notandum venit, eam longe citius et fortius in totum organismum impetum facere, imprimis cum requirat remedia fortiora, meraca, quae hac ratione, refracta dosi, facillime in humorum masam ducuntur.

Scilicet jam diu observatum fuit: remedia quaedam, usu chirurgico, ulceribus vulneribusque, aliaque forte fortuna locis excoriatis aut vulneratis applicata, aeque efficacia egisse, ac interne adhibita, imo saepe graviores, quin et lethales produxisse effectus; nemo vero consulto cutem, Epidermide ablatâ, recipiendis medicamentis aptiorem red-

J. P. Pointe, *Journ. Univ. des Sciences Medicales* Tom. LVIII, Juin 1830. p. 362. Cf. etiam Froriep's *Notizen*, n°. 329. B. XV. n°. 21. Nov. 1826. p. 336.

(1) *Practische Arzneimittellehre*, Erfurt 1814. I, p. 35.

reddere ſtuduit. Nostra vero aetas practicum inde uſum ſibi paravit! —

§. 20. Cel. ille Stahlii ſectator (1), G. P. Nenter, initio ſaec. XVIII. jam ſcripſit; „ Si infantes juniores insigni debilitate corripiuntur, ſummo cum fructu ſpirituoſi liquores fontanellae „ applicantur" (2) uti Dr. Pitschaft (3) indicavit. — Cl. Bally primus habeatur, qui denutae cuti remedia ad morbos univerſales internos adhibuerit, cum a°. 1802 in insula St. Domingo (4), Mercurium dulcem tali ratione administravit, febrem flavam debellaturus (5). Richter (6) monet, Orfila et Magendie, cum medicamenta in cutis locis excoriatis aut inciſis apud animalia cum fructu adhibuisſent, hanc dein experientiam in uſum practicum ad curandos hominum morbos vertis-

(1) Sprengel, *Geſchichte* V, p. 57 ſq. eum adeo Stahlii, quem tamen non audiverat, doctrinâ imbutum dicit, ut hujus vel temeraria conſequeretur placita. Ejus opera ſunt, *Theoria hominis ſani*. Argentor 1714. *Pathol. Medic. Pars Gen.* Arg. 1716. et ſequens opus.

(2) *Fundamenta Medicinae Theoretico-Practica* II, 4°. Argent. 1718 ſq. Tom. I, P. 2. p. 346. — (3) *Miscellanen aus alter und neuer Zeit.* Hufeland's *Journ. der Pract. Heilk.* T. LXIX, 1829. St. VI. Decemb. p 4. minus recte itaque Bally primus habetur. — (4) *Med. Chirurg. Zeit.* 1828. I, 193. Lembert (*Eſſai* p. 11.) ſe a. cl. Bally accepiſſe tradit, eum, cum in insulis dictis Antilles esset, hoc remedium a privato quodam homine accepiſſe. — (5) G. H. Richter, *de Methodo Endermatica, Gallis dicta, experimentis illustrata*, 8°. Berol. 1829. p. 3 et 29. — (6) l. c. p. 30.

tisse. A°. 1819 Clure (1) in sanandis regionum tropicarum morbis Hydrargyrum jam endermatice adducebat; scilicet loco cutis scarificato inspergebatur Merc. subl. corros., ut absorptione in humorum massam abiret. Hac methodo utebatur, ut in totum organismum ageret, et inprimis maximo cum fructu, ubi cura celeris et magna cum energia peragenda esset, uti valde convenit in febribus endemicis, hepatitide, aliisque morbis regionum tropicarum, ubi simul maximi interest, viis digestricibus parcere. A°. 1820 (2) cum Hydrargyri adversus Hydrophobiam usus suspectus evasisset, frictiones cum Merc. subl. corros. in locis scarificatis quidam suasit Medicus, unde prompta oriretur salivatio.

Latiorem autem et magis methodicum hujus methodi usum, quin et, si ita velis, inventionem, debemus medicis junioribus Lembert et Lesieur. Hi scilicet, in Nosocomiis Parisiensibus practici, a°. 1824 primas de hac methodo (*méthode Emplastro-dermique*, postea *Endermique* ab illis dicta) cum publico communicarunt observationes (3) sub

(1) *Edimb. Medic. and Surgic. Journ.* Januar. 1819. Hufel. *Journ. der Pract. Heilk.* XLVIII, 1819, VI. p. 94—99: „ *Ueber eine neue, bei der Behandlung einiger in den Tropenländern vorkommenden Krankheiten, anzuwendende Art, Mercur in den Körper zu bringen*, von W. M. Clure. — (2) Hufel. *Bibl. der Pract. Heilk.* T. XLIII, 1820 p. 81.

(3) *Archives générales de Médecine.* V. Mai 1824. p. 158, 159. *Exposé sommaire d'une médication nouvelle par la voie de la peau*

sub auspiciis cl. Bertin collectas. Hac methodo ejusmodi adhibenda monuerunt remedia, quae parvo volumine magnam vim et efficaciam recondunt, semperque a parva dosi esse incipiendum. Pericula fecerant cum Acetate Morphii, quo insomnium, doloresque rheumaticos sustulisse, Catarrhosque pulmonum chronicos sanasse dicunt. Sulphate Chinii tali modo intermittentes tertianas et quartanas fugarunt, frustra Cortice ejusque principiis interne oppugnatas; Tetanus, ex Nucis vomicae extracto endermatice applicato excitatus, statim disparuit, dimota nuce et in ejus loco 2 granis Acetatis Morphii positis; Tart. emeticus sudorem copiosasque alvi evacuationes induxit. Fatendum vero, titulum „ *Exposé sommaire*" levi huic tractatui egregie convenire.

Jam fundamentum aderat, mox tabulatum et fastigium recepturum. Diaria medica novam methodum brevi divulgarunt (1); postea vero Lesieur solus specialem de hac methodo Academiae regiae medicorum Parisiensi dicavit tractatum, cujus epitome die 23 Maji 1826 in conventu, fuit lectum (2). In hoc tractatu, uti par fuit, methodum

peau privée de son épiderme, ou par telle des autres texures accidentellement denudés par M. M. Ant. Lembert et A. J. Lesieur Internes des Hôpitaux. — (1) Froriep's *Notizen* XIV, n°. 19 Julij 1826. p. 304. Moll et van Eldik *Practisch Tijdschrift voor de Geneesk. in al haren omvang.* V 1826. p. 187. — (2) *Arch. génér. de Méd.* XI. Juin 1826, p. 298.

dum suam commendat efficacissimam, et post traditum aptissimum cutis denudandae modum, medicamentaque involvendi et applicandi, methodique commoda (1), XVII addit (2) observationes; Acetate Morphii catarrhi chronici, ipsa Phthisis pulmonalis, dolorque pleuriticus evanuissent; Sulphate Chinii intermittentes, varii typi, et tussis convulsiva sublatae essent. — Prioris expositionis videtur repetitio; observatio de Acetate Morphii, Tetanum, strychnii effectum (3), tollente, etiam traditur. — Cl. Adelon laudes operi tribuit, cujus argumentum auctori Thesium materiem jam praebuisse, confirmat (4). Etiam hic tractatus plurimis Annalibus insertus (5).

Non vero potuit, quin Lembert Academiam literis missis certiorem faceret, sibi primam competi ex-

p. 298. *Acad. Roy. de Med. séance du* 23 Mai, Mr. Adelon *pour lui, et pour* M. M. Bertin et Dumeril *lit un rapport d'une memoire de* Mr. Lesieur, *Medecin de Francoville, intitulé:* „ Nouvelle médication, par la voie de la peau privée d'épiderme, et par celle des autres tissus accidentellement dénudés. — (1) l. c. pag. 298—300. — (2) l. c, pag. 300.

(3) In priori expositione erat observatio de Extr. Nucis Vomic. Lembert (*Essai* p. 36.) indicavit Strychnium.

(4) l. c. p. 300. Academia mandavit d. d. Andral, Guenau, de Mussy, Double, Chomel, et Segallas ut methodum indagarent; hucusque autem nullus horum labor prodiit. — (5) Froriep's *Notizen* nº. 305. 1826. XIV, N. 19. p. 304. — Nº. 310. 1826. p. 23. T. XV. — *Med. Chirurg. Zeit.* 1827. IV, 308. Moll et v. Eldik, l. c. VII, 1828. p. 179—183.

expositorum inventionem (1), Lesieur vero suum proprium oblatum opus vindicavit (2); nec moram interposuit Lembert sed duobus praeterlapsis mensibus in Acad. Regia Scient. legendum curavit tractatum, quem, si ad styli elegantiam, factorumque copiam et claram expositionem attendas, illum Lesieur facile antepones. Hocce in libro a°. 1828 typis mandato (3), post ipsam methodi instituendae rationem, (ubi de superficiebus denudandis, et medicamentis), actionem remediorum applicatorum (4) tradit duplicem: topicam, in ipsam superficiem denudatam, et generalem ex resorpto remedio (5), quam absorptionem argumentis probat (6). Pericula fecit cum Acetate Morphii, Strychnio, Sulphate Chinii, Kerme minerali, Moscho, Asa foetidâ, Croco, Tartaro emetico, Extr. Belladonnae, Scil-

(1) *Archiv. Gén. de Médec.* T. XI. Juill 1826. p. 459. *Acad. Roy. de Méd. séance du* 13 *Juin:* „ Lettre de Mr. Lembert Élève Interne à l' Hôpital de la Pitié, qui réclame la priorité des idées émises par Mr. Lesieur sur la médication endermique, et sur lesquelles il a été fait un rapport à la séance derniére." — (2) ibid. p. 460. „autre lettre de Mr. Lesieur, qui reconnait que l' idée de la médication endermique est commune a Mr. Lembert et à lui, mais qui guarantit comme son oeuvre propre le mémoire, qui a occupé la section, ainsi que les observations qui y sont continues." — (3) *Essai sur la méthode Endermique, lu a l' Acad. Roy. des sciences* le 25 Sept. 1826; *par* A. Lembert Interne des Hopitaux, Paris 1828. 8°. — (4) l. c. p 14—23. — (5) l. c. p. 23 sq. (6) l. c. p. 24—27.

Scilla et Merc. subl. corros. Plures Medicorum Annales hujus operis expositionem dederunt (1), inprimis inter Germanos (2).

§. 21. Novae itaque methodi regulis positis, ejusdemque efficaciâ observationibus probatâ, plures de ea pericula fecerunt. Dr. Martin (filius) (3) Sulphatem Chinii in intermittentibus, hac methodo sanandis indagavit. Bally plura experimenta diversis cum medicamentis instituit (4). — Inter Germanos circa 1828 prima experimenta instituta sunt, et quidem circa Chinii praeparata, Wesche (5) et Lehmann (6) Berolini Chinium sul-

(1) *Archiv. Gén. de Méd.* XVII. 440. XVIII. Septb. 1828. pag. 146. et insuper: Froriep's *Notizen* n°. 414, XIX, 1828 n°. 18. p. 288. — fuse in *Bibl. Medicale* Octobre 1826. unde legitur in *Journ. Univ. des Scienc. Médical.* XLIV, 1826. p. 241—244. Behrend's u. Moldenhawer's *Neueste med. chir. Journalistik des Auslandes* 1830. März. S. 390. Mollen van Eldik, *Tijdschrift* X. 1831. p. 274—280.

(2) *Med. Chir. Zeit.* 1830. Febr. n°. 13. p. 209—224. n°. 14. p. 224—228. Satis fusa et accurata expositio. Omnes autem Lemberti observationes legi possunt in Richteri opere, ejusque versione Germanicâ, mox indicandis. — (3) Froriep's *Notizen* n°. 398. XIX, 110. n°. 2, 1828. p. 27. *S. das schwefelsaur. Chinin, in sofern man es in aussetzenden Fiebern auf durch Vesicat. geöffnete Hautstellen gelegt hat.* Moll et v. Eldik X. 1831 pag. 279.

(4) *Revue Médic.* 1827. II, 23. Avril. *Med. Chir. Zeit* 1828. I, 192. — (5) Dissert. Inaug. Med. *Observat. quaed. de Chinin. praecipue de externa ejus applicatione.* Berl. 1828.

(6) Diss. Inaug. Med. *Obs. quaedam de usu externo Chinin. et Muriatici et Sulphurici*, Berl. 1828.

sulphuricum et muriat. febribus intermittentibus, varium typum habentibus, optimo successu opposuerunt. Hasse (1) Diuretica in morbis hydropicis, Meyer (2) Acetatem Morphii in tussi convulsivâ, cuti denudatae, applicata tentarunt.

Doct. Mansfeld a°. 1828 quaedam dedit hac de methodo observata, quam in sexus sequioris morbis commendavit (3); in actione autem a medicamentis observata a Lesieur quodammodo differt; sic Tetanum et Trismum observavit (4) ex sexta Acet. Morphii grani parte; et in alio casu ex semel iterata applicatione tertiae partis grani ejusdem praeparati, spatio 6 horarum interposito, Tetani vidit symptomata, quo eodem praeparato Lesieur Tetanum ex 2 granis Strychnii ortum fugaverat. — Saepius Mansfeld methodum utilem observaverat. Novam tamen viam ingressus est, scilicet epidermidem non dimovit, sed remediis fortiter stimulantibus, rubefacientibus, cuti tantum tribuit irritationis gradum, quanto opus est, ad celerem applicatorum in humorum massam translationem (5). Hanc methodum vocat: „*Application des remèdes sur la peau irritée*" eamque

(1) Richter, l. c. p. 5, 29 sq. — (2) Rust *Magazin für die gesammte Heilkunde*, b. XXVIII, Heft. 2. 1828 p. 356.

(3) Ueber Lesieur's *Method. Endern. in Krankh. des weiblichen Geschlechts* von Dr. Mansfeld. (*Gemeinsame Deutsche Zeitschrift für Geburtskunde*, b. II, h. 2. 1828. p. 393 et seqq.

(4) *Zeitschr.* p. 396. Moll en v. Eld. p. 186.

(5) ——— — 395. ——— 185.

que commendat, cum longe minorem gignat dolorem, et locus facile et cito sanescat, quod momenti est in praxi mulierum; ulterius de applicatione endermatica egit in analysi Lemberti operis (1), ibique a $\frac{1}{4}$ grani parte Acet. Morphii regioni inguinali applicata Tetani notavit symptomata (2).

A°. 1829 Gust. Heinr. Richter (3) a Lembert et Lesieur factas observationes in unum collegit, plurimas autem in medicorum annalibus dispersas, uti infra videbimus, neglexit, adeo, ut Lemberti singulae observationes concinne legi possint in Richteri opusculo, et illae, quas Lesieur, Bally, Martin etc. hac de methodo dederunt, etiam breviter ibi notatae cernantur (4); ipse quoque pericula fecit in Nosocomio Berolinensi.

(1) „*Essay sur la méthode Endermique*," *Analyse von* Dr. Mansfeld in Braunschw.; in Casper's *Kritisches Repertorium für die gesammte Heilkunde*, b. XXV, h. 1. *neue Folge* b. V. h. 1., 1830. p. 104—113. — (2) *Repert.* p. 107.

(3) Dissert. Inaug. Med. *de Methodo Endermatica, Gallis dicta, experimentis illustrata, auctore* G. H. Richter Saganensi, die 25 Sept. 1829. Berol. 8°. — (4) Nemo vero, qui Richteri et Lemberti opuscula attente perlegerit, priorem a levitatis culpa liberum esse contendere poterit; Richter (*pag.* 29.), quae Lembert (pag. 123.) narrat de „Deuto-Chlorure de Mercure", dedit sub titulo „Calomelas" et haec conjungit cum usu proto-chlorureti; et sic quavis fere pagina, summae levitatis aut linguae Gallicae perperam intellectae vestigia; neque in Richteri operis versione, apud Rust obvia, haec, licet graviora menda, reprehensa vidimus. —

linensi, moderante Wolffio, cum Strychnio (1) in Aphonia paralytica, Paralysi extremitatum et extensorum utriusque manus, ac in Hemiplegia. — Acetatem Morphii (2) et Kermes minerale (3) quoque endermatice administravit. In genere observata conveniunt cum aliorum, licet aliquando parva adsit differentia. — Operis Richteri versio prostat Germanica (4).

§. 22. Ne autem credas methodi Enderm. sufficientia adhuc fuisse posita fundamenta, Medicosque de ejus utilitate et efficacia convictos. Non enim sine veritatis specie levitatis et praeoccupatae mentis signum prioribus incumbit (5). Hinc fluit primis tem-

(1) Ibid. p. 31—38. — (2) Ibid. p. 38 sq. — (3) Ibid. p. 40. — (4) Longe potius enim versio dici merentur, quam recensio, quae leguntur in Rust *Magazin* b. XXXII, st. 3. Berl. 1830. p. 395—467. — Cum experientia nos docuerit Lemberti et Richteri opera difficillime foro acquiri, hinc in reliqua nostra commentatione praeter auctorum loca etiam illa in Rust *Magaz.* et in *Med. Chir. Zeit.* indicabimus.

(5) Audiamus Gendrin (Transactions Médicales, T. III, Janv. 1831. p. 93 et 94.) qui post traditas Lemberti et Lesieuri primas observat. dicit: „ *Il est facile de réconnaitre à des résultats généraux ainsi présentés, ou l'inexpérience des auteurs en matière d'observation clinique, ou une singulière préoccupation en faveur de l'administration des medicamens sur la peau privée d'epiderme, ainsi la mète de M. M. Lembert et Lesieur fut elle à peine remarquée* . . . . . *en* 1828 M. Lembert *recueillit les résultats de la méthode endermique en un volume, dans le quel se trouvent des faits tellement extraordinaires, que, s'ils s'étaient représentées plusieurs*

temporibus methodum illam forsan non adoptatam fuisse quia nimis pulchre fuit proposita, parumque fuisse usitatam, cum alii practici non adeo evidentes inde notarent effectus, eamque missam facerent (1). — Alii summâ cum perseverantiâ pericula fecerunt, fideles observationes substituerunt prioribus evidenter praeoccupatis, methodumque saepissime utilem invenerunt, ad provocandos effectus ab usu interno non sine incommodo spectandos (2). At, quod dolemus, experimenta sua cum publico nondum omnes communicarunt.

Medici vero Americani nuperrime observationes publici juris fecerunt, quae methodi utilitatem atque praestantiam vindicarunt, et practico, illam periclitanti, certum praebent normam ad tutam medicamentorum quorundam adhibitionem endermaticam. Cartes, Cenes, Duane et Gerhard sub regimine cl. Jackson *Philadelphiae*

200

fleurs fois, il ne faudrait pas hésiter à adopter la méthode endermique comme le mode d'administration de tous les medicaments, le plus certain et le plus facile. . . . . Mais ces resultats étaient trop beaux; les faits ne portaient pas, d'ailleurs par la manière dont ils étaient présentés, ce caractère d'évidence auquel on reconnait l'oeuvre d'un practicien observateur qui tient un juste compte de tous les circonstances, et ne s'en laisse imposer par aucune préoccupation; aussi l'ouvrage de M. Lembert *ne fit il pas l'impression qu'eut du faire un recueil de résultats thérapeutiques ainsi remarquables; la methode Endermique ne fut point généralement adoptée.*" — (1) Ibid. p. 94. — (2) Ibidem.

200 colligerunt observationes quarum praecipuas publicavit Gerhard (1), qui conclusiones generales de quorundam medicamentorum usu et effectu enderm. nec non de ipsa instituenda methodo addidit. Cel. Gendrin (2) hujus laboris summarium fuse exposuit; dolendum autem est apud hunc solum fusam Americanorum industriae inveniri expositionem, cujus alii concinnum praebuerunt conspectum (3). Hujus capitis argumentum nimis extenderemus, ampla hujus operis expositione; ad sua observationes differrimus loca; sufficiat de Sulphate Chinii, Narcoticis, Purgantibus, Diureticis, Emeticis, Hydrargyro atque Jodio pulchras legi observationes. Morphii Acetat. et Sulphat. optimum huic methodo adaptatum putarunt praeparatum. Hocce Americanorum opus excellit veritatis studio, perspicuitate, observationum momento, et ratiocinii vi, ut non tantum amplissimum ad hos usque dies de nova methodo sit opusculum, verum etiam ni fallor praestantissimum, ex quo solo firmior nostrae methodi enata est inter practicos fides, et magis usitata ejus administratio, quam ex multis aliis.

An-

(1) *The North American Medical and Surgical Journal*, Apr. 1830. p. 392. and Julij 1830. p. 145. — (2) *Transactions Médicales, ou Journal de Médicine Pratique et de Litterature Médicale rédigé par* A. N. Gendrin, Paris Janv. 1831. III, p. 91—127. „ Observations sur l'administration des médica„ mens par la peau dépouillée de son epiderme, connue sous „ le nom de methode Endermique." — (3) Uti in *Arch.*

Antequam divulgatus erat Americanorum labor, etiam jam alii aequo ac prudenti animo institutas dederunt observationes. Sic legitur (1) de Tetano traumatico et spontaneo, utroque post ¼ gr. Acet. Morphii usum sanato vel saltem levato. Cerioli similes dedit observationes (2). Broglia febres intermittentes Sulphate Chinii endermatice sanavit (3). Speranza 15 tradit observationes de ejusdem salis virtute endermatica in sanandis febribus (4).

§. 23. Ultimis denique diebus nova quaedam relata sunt. Michaëlis Berolini momenti plena fecit pericula, de summa Strychnii virtute endermatice ad sanandam Amaurosin applicati (5).

Trousseau mense Junii 1831 quinque communicavit observationes de narcoticorum admis-

nis-

Génér. de Méd. XXV, 1831 Mars p. 419. et in Froriep's *Notizen*, n°. 662. XXXI, n°. 2. Julij 1831 p. 29—32. Generalem vero tantum dederunt conspectum; observationes, quas legimus integras apud Gendrin mittentes; eadem ratione apud Behrend's, *Allgem. Repertor. der med. chir. Journalistik des Ausland.* 1831. Julij p. 119. brevissimum americanorum operae occurrit epitome. — (1) *Lond. Med. Repository* Dec. 1828. *Archiv. von* Horn 1829. I, p. 338. — (2) *Annali universali di Medicina* 1829. Majo. Froriep's *Notizen* N°. 335. b. XXV. n°. 7. p. 103. Moll et v. Eld. IX, 1830. p. 55. — (3) *Annali univ.* Germaio 1830. *Révue Méd.* 1830. p. 487. Moll et van Eldik IX, 1830. p. 479. — (4) *Annali* Decemb. 1828. *Arch. Gén.* de *Méd.* XIX, 1829, p. 267 sq. (5) Gräfe's und von Walther's, *Journal der Chirurgie und Augenheilkunde*, b. XV, h. II, p. 334.

nistratione Endermatica valde utili; Acetatem Morphii, extractumque Belladonnae spectantes (1). Serius (Novbr. 1831) observationes communicavit, quas cum Dr. Bonnet collegerat, de utilitate Sulphatis et Muriatis Morphii, prae Acetate ob promptiorem absorptionem, endermatice applicatorum, in sanando rheumatismo articulorum (2).

Bluff nuper quaedam nostrae in methodi detrimentum dedit (3). Scilicet respiciens Acetatem Morphii, Strychnium atque Chinium frequentissime endermatice administrari, cum hisce pericula fecit, nec ab ullo, licet saepius, variisque in morbis, et dosi, adhibito bonos vidit effectus.

Nuperrimo denique tempore (4 Julii 1831.) Rud. Alb. Magnus (4), octodecim tradidit observationes, cum illo a celeberrimis practicis Barez, Heim et Romberg communicatis, de Acetatis Strychnii, Morphii, aliorumque usu Endermatico. Acet. Strychnii cum fructu ita adhibebatur ad choream S. Viti, cephalalgiam, et brachii movendi difficultatem, hemiplegiamque; frustra ad paraly-

(1) *Journal universel et hebdomaire de Médecine et de Chirurgie pratiques.* Paris. 1831. Iuin. Behrend's *Allg. Repertorium der med. chir. Journalistik des Auslandes* 1831 Decbr. pag. 315. — (2) *Archives Générales de Médecine* 1831 Nov. *Revue médicale* 1831 Decbr. pag. 473 — (3) Hohnbaum's und Jahn's *Medicinisches Conversations Blatt.* 1831. N°. 37.

(4) Rud. Alb. Magnus, Berolinensis, Dissert. inaugur. medic. sistens: *Observationes in Methodum Endermaticam*, die 4 Julii 1831. Berolini defensa. Berol. 1831. 8°.

lysin. Acetatem Morphii utilem vidit contra tusses, prosopalgiam, paralysin musculorum faciei, inutilem ad neuralgiam brachii dextri; de Kerme minerali, pulvere Scillae, extracto Aloës aquoso, Calomelane, et sulphure aurato Antimonii pericula quoque facta leguntur.

Haec autem innumerasque in dies de utili nostra methodo auctas observationes, Strychnii Morphiique usum inprimis spectantes, ad sua loca differamus. Sufficiat ex allatis concludisse, jam methodi endermaticae fidem esse positam ejusque applicationem omnes consuevisse inter practicos (1),

(1) Meta hic sit posita! Ne in malam ducatur partem, me hujus historiae argumentum adeo extendisse. Ipsa enim parum erat elaborata, cui accedit, plures, quorum opera breviter op oculos posuimus, auctores raro occurri. Sic Breram in variis bibliothecis frustra quaesivi, donec ex ipsa Italia acceperim; Lemberti opus non amplius in commercio est, neque, aeque ac illud Richteri, facile acquiritur; hinc, cum non parca gauderem librorum copia, in hac constribenda historia aliquid utile, quamquam arduum, esse putavi.

CA-

CAPUT II.

REMEDIORUM APPLICATIONIS EXTERNAE FUNDAMENTA ANATOMICO PHYSIOLOGICA.

La faculté absorbante de la peau n'est plus un objet de controverse; l'expérience et l'observation l'ont prouvée, même aux yeux des plus sceptiques.

Archiv. gén. de Méd. XI. 1826. p. 75.
COLLARD de MARTIGNY.

§. 1. Qui igitur praemisſam legerit historiam jure quaeret: quodnam ſit tandem organum illud, cui, eventu adeo felici, medicamenta applicantur, quidve illud, ut talis eventus obtineatur, praeſtet? Nec miraremur, ſi ulterius lector peteret argumenta, quibus probandum: revera dari abſorptionem externe applicatorum, atque haec omni, qua polleant, vi medicatrice in hominum morbos agere internos, ſimilique ratione ac interne porrecta; vel si actionem talium remediorum explicandam, aut functionem cutis integrae et laeſae discernendam aliquis postularet, ut probabilem de medicatione externa haberet notionem.

ret. — Hanc ergo ob causam ad singula haec pertractanda aggrediamur.

I. PARS ANATOMICA.

§. 2. Omne quod vivit animal benigna Natura, ab injuriis e rebus externis facile oriundis, defendit integumenti ope, quo quasi sacco omnes inclusit partes; systemate cutaneo animal cum mundo externo cohaeret. Omnia quae corpus intrant illi sive nocitura sive profutura hoc systema penetrare debent. Prima in embryone distincta pars est (1). Systema cutaneum dividunt in partem externam, cutim, et internam, membranas mucosas; utraque pars ejusdem typi modificatio, structurâ et functione haud valde dissimilis; unam vero alterius esse prolongationem, negandum, nascuntur enim ubi inveniantur membranae. Magna tamen est similitudo; in prolapsu uteri, aut ani, mucosa vaginae vel intestini recti membrana, incrassatur, exsiccatur, cutis speciem refert; si quaedam superficiei corporis pars, diu atmosphaerae actioni substrahatur, epidermis mollescit, disparet, muci adest secretio, uti illud videmus in anchylosi, ubi crus valde flectum diu natibus sit appositum (2).

§. 3. Quoad cutis *structuram*, assumenda videtur opinio Cl. Eichhorn (3), qui duo cutis stra-

(1) P. A. Béclard, *Eléments d'Anatomie générale*; Brux. 1828. p. 215 — (2) Béclard, l. c. p. 219. — (3) Meckel's *Archiv für Anatomie und Physiologie*, 1827. p. 27—129.

Dr.

ſtatuit ſtrata (1); vulgo tria enumerantur: epidermis, rete Malpighii, corium. Alii quinque numerant (2); Cruikshank (3), Gaultier (4), Cloquet (5), Dutrochet (6) ſex, quadraplicem retis Malpighii ſtatuentes laminam, quod rete Gordon (7), Bichat (8), Rudolphi (9) negant. Eichhorn in medio veritatem quaeſivisſe videtur, cutim ſtatuens et Epidermidem; ad priorem refert panniculum adipoſum, corium et mucum Malpighianum.

§. 4. Si incipiendo ab interioribus, *Cutis* partes cultro anatomico exponere velles, primum offenderes panniculum adipoſum, membranam cellulas referentem, irregularibus adipis masſis, iterum e minoribus cellulis factis, repletas (10); hac remota corium offendes cujus 3 laminas, cellulis lym-

Dr. H. Eichhorn, *zu Göttingen, Bemerkungen über die Anatomie und Phyſiol. der äuſseren Haut des Menſchen.*

(1) l. c. §. 28. p. 44. — (2) *Samml. auſſ. Abhand.* VI. p. 705. cf. etiam Seiler, *Integumente des Körpers in* Pierer's *und* Choulants, *Anatomisch Phyſiol. Real Wörterb.* IV. 242. ſqq. — (3) Eichhorn, S. 27, p. 39. Seiler, p. 244. — (4) *Recherches Anatomiques ſur le ſyſtème cutané de l'homme.* Paris 1811. Hufel. *Biblioth.* XXVIII. (1812. p. 266.) *Recherches ſur l'organiſation de la peau de l'homme.* 1809. — (5) *Traité d'Anatomie déſcriptive*, II. Paris 1816. p. 771. — (6) *Journal Complément. du Dict. des Sciences Médic.* Par. 1819. V. p. 366—369. — (7) Eichhorn, p. 39. Seiler, 244. — (8) *Anat Génér.* II. p. 685. (9) Eichhorn, p. 39. — (10) Eich. p. 48. —

lymphaticis potius, quam adiposis, instructas, et solum structurae densitate diversas, separere licebit; limites difficile distinguuntur, quippe textura sensim sensimque mutatur; primam Eichhorn dixit tunicam vasculosam internam corii (1), ibique cellulas vidit lympham gerentes, non adiposas (2); — textura jamjam densior fit, quae densitas ad medium corium iterum decrescit; adest tunica intermedia corii (3); crassiori huic tunicae tertia succedit laxior et tenuior, quam Eichhorn e laxiore tela cellulosa et vasis rete ita dictum vasculosum facientibus, factam putat; audit tunica vasculosa externa (4); bene distingui possunt haec tria strata; infimum dimidiam, medium et supremum quartam utrumque partem crassitiei corii faciunt; limites autem vix dantur (5).

§. 5. Ad cutim quoque refert Eichhorn corpus illnd mucosum, rete dictum Malpighi, quod Bichat (6), Gordon, Rudolphi (7) negant; alii e pluribus laminis fingunt; a corii vasis rete illud secerni, papillas defunsurum Béclard (8) et

(1) Eichhorn, p. 48 sqq. — (2) Has cellulas dicit lymphae destinatas (*Lymphrasme*) et in iis lympharicorum ostiola aperta credit, p. 59 et 64. — (3) l. p. 67. — (4) l. c. p. 68, 69. — (5) l. c. p. 69. — (6) *Traité des membranes en général et de diverses membranes en particulier.* Paris 1802. p. 26. — (7) Eichhorn, 1827. p. 39. — (8) Béclard, p. 256.

et Malpighi (1) autumant. — Secundum Eichhorn corpus mucosum in cadaveribus exsiccatione adglutinatur corio vel epidermidi; in vivo corpore est materies albuminosa, mucosa, tenuissima telâ contenta, alcohole coagulabilis, unde in Musseis adeo pulchre exponitur. Per telam, hunc mucum tenentem, sensim sensimque densatam, rete vasculosum ad supremam cori partem extenderetur (2). Fieret rete Malpighii ex albumine seri, ab arteriolis serosis nutritionis causa addücti, cujus seri aqua et sales sudoris instar per proprios canales deveherentur, albumen rete Malpihii formaret et cutem nutriret (3); in reti hoc ostiola exigua vasorum lymphaticorum adesse suspicatur (4).

§. 6. Haec tandem omnia, fuci instar sicci et defentis, obvestit *Epidermis*. An e plurimis laminis facta sit, uti quidam veterum (5) et recentiorum volunt (6), vel an massa sit homogenea vasis aeque ac nervis (7), aut his tantum (8) destituta, an expansio vasorum

(1) Chaussier et Adelon, *Art.* „Peau" in *Dict. des Scienc. Méd.* XXXIX. Paris 1819. p. 567. — (2) Meckel's *Arch.* 1827. p. 40—43. — (3) Meckel's *Archiv.* 1826. Eichhorn, zu Gesing. *Ueber die Aussonderungen durch die Haut und ueber die Wege, durch welche sie geschehen*, p. 405—486. Cf. p. 447 et 48. — (4) Vid. 1827. p. 86. — (5) *Vid.* apud Haller V. 15. — (6) E. H. Weber, *Beobacht. ueber die Oberhaut, die Haarbälge etc.* Meckel *Archiv.* 1827. p. 198. sqq. — (7) Béclard, l. c. p. 262. — (8) Haller, nervos non adesse dicit, vascula autem negare non ausus est. V. 15.

rum cutis (1), aut tota quanta e vasibus absorbentibus (2), an e squamis imbricatis, aut e strato cellularum irregularium, in quarum interna parte granulationes diversae formae (3), aut e parvis squamulis semi-ovalibus sibi inpositis et vasa inet ex-halantia in interstitiis gerentibus oblique aperta (4), non est quod certe affirmare valeo. — Mittamus quoque litem an ex muco Malpighiano exsiccatione (5) an ex oxydatione (6), aut ex secretione cutis oriatur (7). Verosimiliter est indurata superficies corporis mucosi, adeo ut inde a dermate ad epidermidis superficiem usque degradatio succedens obtineat organisationis et vitalitatis, et epidermis species sit fuci cum organisatione et vita non nisi origine cohaerentis (8). Hac enim ratione simul componuntur lites de vita et organisa-

(1) Leeuwenhoek, expansionem vasorum cutis, Ruysch papillarum credit; Béclard, p. 265. — (2) Magcagni, *Prodromo della grande Anatomia* II. 1821. *Mediz. Chir. Zeit.* 1823. III. 129 sq. — (3) Raspail. — Froriep's, *Notizen*, n°. 438. XX. n°. 20. 1828. p. 337. — (4) Mojon *Osservazioni notomico fisiologiche sull' epidermide*. Gen. 1815. *Journ. univ. des Sciences Médic.* II. 293 et 300. Richerand, (*Nieuwe grondbeg. der Natuurk. v. d. M.* 1826.) II. p. 82, etiam de laminis loquitur. — (5) Uti veteres (Béclard, p. 26.) Haller (V. 20. et qui ibi ex illo tempore indicantur) Raspail, (l. c. p. 337) Garangot, (Béclard, p. 265) sed Seiler, (l. c. p. 252) observavit tunc in foetu fieri non posse Epidermidem, hinc nova theoria. — (6) Eichhorn, 1827. §. 39. p. 87—88. — (7) Richerand, *Elémens de Physiol.* 8°. edit. II. p. 75. — (8) Béclard, (*Anat. génér.* p. 265).

ſatione illi prorſus deneganda vel concedenda (1). — In cute putrefactioni expoſita, ſi jam caute epidermidem dimoveas, elevando multidinem videbis filamentorum transparantium decolorum; aliis (2) vascula ſudorifera, aliis (3) in- et ex-halantia, aliis tandem filamenta, haec ſunt viſa, ex epidermide ad corium ducta, (4) aliis a muco (5) formata.

§. 7. *Nervi* cutis. A quovis totius corporis nervo unum vel plures ramulos ad cutim tendere omnes conſentiunt, adeo ut jam Glisſon cutim telam habuerit nerveam (6), et ſubstantiam nervorum per cutis texturam ſolvi, effundi atque dispergi alii (7) bene docti putarint. — Cultro vix ultra co-

(1) Mojon, (l. c. p. 299) Epidermidem totam quantam organiſatam dicit, ſenſibilem, vitaeque organicae ſubjectam. Sic et alii (Béclard, p. 261). Seiler vitae ſubjectam quamdiu cum corio cohaerat, transitumque a ſtructura organica ad conglomerationem inorganicam putat. (l. c. p. 252. cf. Richerand, *Elemens*, II. p. 75). Facile quisque aſſentiet Collard de Martigny, (*Arch. génér. de Med.* XI. 1826. p. 73 ſqq. 77, 78): epidermidem, quae nutritur, morboſe afficitur et regeneratur vitae vegetativae non poſſe non ſubjectam esſe, licet et nervi et ſenſibilitas vel ſic tamen ei deſint. (2) Kaau, Hunter (Béclard, p. 261). — (3) Bichat, (*Anat. génér.* II. p. 759 et 60), Chauſſier et Adelon, (l. c. p. 569.) — (4) Cruikshank, (Béclard, p. 261), Seiler, (l. c. p. 251). — (5) Béclard, (p. 261) quia nec post injectiones nec post inflamm. rubescerent. — (6) Dumas, *Princ. de Phyſ.* II. 1800. p. 368. — (7) J. B. Wilbrand, (*das Hautsystem in allen ſeinen Verzweigungen, Anatomisch, Phyſ. und Pathol. dargeſtellt.* Gieſen, 1813. II. p. 119.) Ifenflamm, (von Humboldt, l. c. I. p. 322), Gall.

corii stratum medium persequi possunt, ubi cum vasis minoribus hic et illic papillas formare videntur, quae e reti convoluto vasorum et nervorum in extima corii parte inveniuntur (1); in linguae et digitorum apicis papillis materies nervea praevaleret prae vasis, tantum harum nutritioni necessariis, in aliis autem locis vasa praevalerent prae nervis, hic tantum ad illorum functionem moderandam obviis, nec alii praeter vasorum nervi adessent, nam sensilitas hic loci noceret ubi tantum defensio a rebus externis, absorptio et secretio requiritur (2); ingeniosa sane theoria! sed nervi qui secretioni et excretioni praesunt, qui vasa conducunt, a magno sympathico oriuntur, et igitur in cute (non ita in linguae et digitorum apice) nulli essent praeter sympathici nervorum rami. At, quodvis punctum cutis vel exilissimo capillo tangas, semper percipitur! Solidior igitur videtur opinio, nervos, quum ultra mediam partem corii eos persequi non detur, in ipsa cutis substantia subtilissime dividi et solvi.

E dictis patet, papillas, quas supra corium collectas *papillare* formare *corpus* autumant, verosimiliter componi e nervis et vasis minoribus convolutis, tela junctis, in extimo corii strato prominen-

(1) Eichhorn, 1827. §. 26. p. 37. §. 34. p. 70.

(2) Eichhorn, §. 37. p. 83. „*Vermuthungen über die Vertheilung der Hautnerven.*"

nentibus. Lenhosfek e papillis nervos procedere, inter corii areolas ad ramos majores concrescentes, putat (1), alii (2) totas fingunt e nervis papillas, alii (3) e vasis, quin et ex absorbentibus et exhalantibus; Eichhorn eas negat, et telam cellularem cum vasis reticulariter dispersis, quas viderint, papillas esse dicit (4).

§. 8. *Vasa* cutis. Membranae integumentariae sunt partes omnium vasis ditissimae (5). Arterias autem in ipso dermate jam multiplicem inire anastomosin, dein in ejus superficie rete vasculosum facere, non nova, sed jam a Bichat (6) producta est opinio. Dermatis areolas penetrare vasa, ibique, a subtili tela cingente sustenta, dividi, ad externam superficiem tendere, papillasque ibi et vasculosum rete formare, scripsit Béclard (7); ad faciem corii supremam vasa igitur ipse (8) et alii (9) referunt. Eandem sententiam arctius circumscriptam, novae instar, protulit Eichhorn (10) priorum placita moderans. Scilicet vasa multiplici anastomosi in infimo corii strato jam subtile for-

(1) *Phys. Med.* § 145. p. 105. — (2) Brera, §. 254. II. p. 142. Hempel, *Ontleedk.* p. 258. — (3) Chaussier et Adelon, l. c. p. 567. — (4) Eichhorn, §. 26. p. 37. §. 37. p. 83. §. 34. p. 70 et p. 85. — (5) Béclard, (p. 316).

(6) *Anat. génér.* II. p. 689. — (7) l. c. p. 251. — (8) l. c. p. 253. — (9) Gordon, (Eichhorn, l. c. p. 39). Rudolphi, *Acad. Wissensch. zu Berl.* 1814—1815. p. 176—177). Bichat, *Anatomie génér.* II. p. 569. — (10) 1827 p. 40. et 68—73.

formarent: vasorum rete, eo tenuius quo magis ad intermedium accedunt stratum, quod rectangulo perforarent, et jam horizontaliter retis instar, per laxiorem tunicae intermediae, quae incumbit, telam cellulosam dividuntur, et sic ex hac vasorum per telam dispersione supremum corii stratum, id est *tunica vasculosa externa* ortum duceret, vasaque *ita* corio non incumbunt, sed ipsa supremum faciunt stratum.

Cultro vasorum fines detegere nemini licuit, plures autem in corii superficie adesse patet in praeparatis felicissime injectis, ubi materies interdum guttularum ad instar effluxa propullulat; ut fierent canales sudoriferi ab Eichhorn detectis, necesse vasa adfuisse debuerunt.

In Malpighii reti rubra non adsunt vasa (6); *capillaria exiguis* cum ostiolis ibi adesse concluditur ex praesentia ipsius muci et lymphae in cellulis (7); — in Epidermide an adsint satius adhucdum videtur hac de re cum Hallero (V. 14.) nihil affirmare.

§. 9. *Pori* cutis. „ cutis undique meatibus plena" docente Galeno (3); nec mirum! sudoris enim secretio datur; Leeuwenhoek igitur poros vidit, *depinxit*, imo in pede quadrata 207, 360, 000 cal-

(1) Eichhorn, 1827. p. 86. — (2) Ibid. et p. 78.
(3) *De Simpl. Medic. facultat.* I. 13. Opera Omnia per J. Cornarium Basil. 1549. V. p. 14.

calculo finxit; Von Humboldt autem sub Microscopio 312, 400 augente, nullos in epidermide poros vidit (1); hinc multi bene docti (2) quos observare non possent negarunt poros, alii (3) vel sic tamen eos adesse statuerunt, ut sibi transitum per cutim declararent, alii eosdem simul ad exhalationem et absorptionem aptos putarunt (4). Celeber Bellini (5) jam e separata cute et inversa saccum formabat, et sic quasi per alutam Mercurium pressit.

Wilbrand (6) jam notavit e poris in digitorum apice provenientes cerni posse sudoris guttulas. (7) Béclard excavationes notavit infundibuliformes coecas, et spatia inter parvas Epidermidis strias, nudo oculo contigua, sub lente vero irregularia, rigosa, excavationes minores exhibentia, cum poris comparanda, quia sudor inde propullularet; poros esse negat, nam in cadavere Epidermis exsiccationem impedit, quae cito obtinet in locis excoriatis; ipse uti Humboldt et Seiler, ex columna Mercurii 28 pollicum, supra laminam detractae Epidermidis posita nullum observavit transitum. — Eich-

(1) *Uber die Fäfer*, l. c. I. p. 156. — (2) Meckel, (*Handbuch* I. p. 567) sudorem per penetrationem excerni statuebat. — Béclard, (Reil, *Ueber die Erkenntnis und Cur der Fieber*. V. 1815. §. 1. p. 16). — (3) Seiler, l. c. p. 291. (4) J. G. Haase, *de Vasis cutis et intestinorum absorbentibus*, fol. Leipz. 1786. p. 14. — (5) Kaau B. l. c. §. 436. p. 189. — (6) *Das Hautsystem*, l. c. p. 71. — (7) Béclard,

Eichhorn autem (1) invenit infundibuliformes istas excavationes cum canalibus cohaerere, quae canales esfent epidermidis modificatae prolongationes, et in cellulis texturae cutis, cellulisque corii lymphaticis terminarentur; in externa superficie ostiolis inorganicis jam apertis jam clausis finirent. Has decrevit canales sudoriferas quae vi capillari ex lympha, ab arteriis serosis in cellulis cutis deposita, partes aquosas cum salibus sub forma sudoris deveherent. In quadrata pede adsunt 720,000. Aestate guttulae sudoris ex iis pullulantes conspiciuntur. Pori hi inorganici aperiuntur quando epidermis intumescit, et sunt vel spatia irregularia in substantia cutis, per quae obtinet perspiratio insensibilis, vel margines referunt cum canaliculis, quas vocat poros cutis inorganicos regulares, vel poros sudoriferos; inserviunt excretioni sudoris guttatim effluentis, frigore claudunt tur, calore patent.

Quidni qui praecesserunt hos viderint jam patet, nam in detracta epidermide contrahuntur, intumescentia in aqua, crispando siccitate (2); e vesicis a cantharidibus elevatis nihil effluit, ob disruptas canales et fluidum ipsum orificium premens. Cerni possunt quando, cute aqua calida tractata, epidermis caute detrahatur, ubi vaginarum instar ap-

clard, l. c. p. 248, 260, 262, 263. — (1) Meckel *Archiv* 1826. p. 403 sqq. — (2) Meckel. 1826 p 423.

apparent (1). — Notabile autem est Cel. Grew eos a°. 1684 jam quam exactissime in tabulis expressisse (2), et nuper quoque ante inventum Eichhornii, dexterrimus Schröter (3).

§. 10. Cutis *vasa lymphatica*. Decursus horum vasorum est per telam cellulosam, sub cute venarum ductum sequentes; statim quando percipiuntur, radiculae videntur quae haud infrequenti anastomosi inter se jungunturr, adeo ut rete forment quod magna pro parte membranas serosas et integumentarias formaret (4).

De vasorum lymphaticorum in cute finibus dissentiunt Anatomi; ostiola ab aliis fuere negata, visa et depicta ab aliis (5). Haase in exteriore cutis superficie sive cuticula globulos Mercuriales sparsim haerentes vidit pressione post inpleta vasa lymphatica (6). Mascagni (7) per totam corporis superficiem ostiolia adesse putat, imo totam epidermidem finxit vas lymphaticum. — Plurimi haec

(1) Meckel, p. 421. — (2) Weber, (Meckel *Archiv* 1827. p. 198.) Grew depinxit in: *Phil. Transact.* Year 1684. n° 159. p. 566. Nemo tabulam inspiciens negabit.

(3) *Das menschliche Gefühl* etc. Leipz. 1814. fol. fig. 7. 8. 9. 12. 20. in p. 47. Autenrieth, (*Physiol.* Tubing. 1802. Bd. II. p. 151) eosdem jam indicasset. Hufel. *Journal. der pract. Heilk.* Bd. LXVIII. St. VI. p. 106. — (4) Béclard, p. 379.

(5) Béclard, p. 327. — (6) l. c. p. 5. — (7) In litteris ad Desgenettes missis. (*Rec. Period. de la Soc. de Méd. de Par.* III. an 6. p. 91—93. — et supra vide.

haec lymphaticorum ostiola, sive in ipsa epidermide, sive in corio haerere putarunt (1).

Si autem ad reliquum corpus attendamus, videmus vasa lymphatica, fere semper, si non unice, per telam cellularem esse dispersa. Constat materies externe applicatas absorberi, sed immature inde concluditur; in epidermide orificia patula adesse nam horum absentiam ibi egregie demonstrat Eichhorn (2). Nec tamen haec sunt deneganda; ut autem horum functio, absorptio, bene procedat necesse fluidum tangant vel in receptatula fluidi absorbendi exeant; hinc orificia non nisi in cellulis cutis aut corii superficie existere possunt (3); lympha variolosa non afficit nisi scalpello sub Epidermidem ponatur. Nisi adessent ostiola quomodo diversae materies, sanguis, cruor, pus, materies fabulosa in calculosis, Hydrargyrum in iis invenirentur (4)? Cum autem absorptioni indigeant receptaculis, ut fluidis submersa sint ostiola, hinc Eichhorn in cute in cellulis tantum corii, et in

(1) Soemmering, (*de Corporis Humani fabrica*) V. Traj. ad M. 1800. §. 4. p. 390. et §. 6. — Lenhossek, (II. p. 106 et seq.) in areolis corii, Brera, (II. §. 248. p. 133) in superficie corii; in extrema cutis superficie Chaussier et Adelon, (l. c. p. 596 et 563), ut Béclard, (p. 326 et 327.). Ad epidermidem usque ostiola tendere credidit Humboldt, I. p. 155) et Bichat, (II. p. 765—772.). Wilbrand, (II. p. 56) ostiola in tunicis villosis quasi solvi credit. — (2) l. c. 1827. p. 93—98. 109. — (3) Ibid. 101—104. (4) Cf. ibid. 117—118.

in cellulis lymphaticis ab illo descriptis, ea notavit (1); ingeniose hoc cohaeret cum inventione canalium suderiferorum, per quas absorbenda transirent, non autem videmus quidni in suprema corii parte desinerent vasa lymphatica (2), aut subtile in ejus superficie facerent rete; probata epidermidis permeabilitate, fluida cum hanc penetraverint, corium inter et epidermidem deposita tangunt jam ostiola, neque ulteriore receptaculo indigent.

De altera fine vasorum lymphaticorum in venas scilicet mediate per glandulas vel inmediate acuto sub angulo, aut in ductum thoracicum hic loci vix agendum videtur.

II. PARS PHYSIOLOGICA.

§. 11. Multae eaeque momento plenae sunt cutis functiones. Sensus tactus sedes est, corpis tegit, et ab externi mundi injuriis defendit, superflua inutilia excernit, et tandem materies appositas sive aeriformes sive fluidas inhalat. Ultima haec functio nobis consideranda, missis reliquis et inprimis etiam missa in mirabilem cutis cum interno corpore nexum, inque ejus respirandi facultatem ampla inquisitione.

§. 12. *Absorptio cutanea.* Infima animalia zoophy-

(1) §. 48. p. 122. — (2) Chaussier et Adelon; ipse Eichhorn, §. 30. p. 85 hoc suspicatur.

phyta absorptione cutis nutriuntur. Prusf. Potassae externe applicatum in sanguine invenitur (1); respirationis negotium in inferioribus etiam cuti incumbit. In superioribus ubi omnium functionum distincta separatio, internis absorptio potius partibus concessa est (2); absorptio externa est internae auxiliatrix; minime tamen credantur qui illam negant, obstat et ratio et experientia.

Veteribus jam momenti plena fuit visa: „ Σάρκες ὁλκὴ καὶ ἐκ κοιλίης καὶ ἔξωθεν, δῆλον ἡ αἴσθησις ὡς ἔκπνοον καὶ εἴσπνοον ὅλον τὸ σῶμα (3)." — Haud novum est senibus, exhaustisque puellarum vegetarum accubitum commendari (4), et Phthisin ac Podagram concubitu contrahi (5).

In foetu cutis jam absorbet. Diserte nostrates (6), in-

(1) Treviranus, l. c. I. p. 38 et pulchre Bluff, (*de absorptione cutis*. Berolini. 1825. Huf. *Bibl.* LVI. 1826. p. 182). — (2) Béclard, p. 224. — (3) Hippocrat. *de morb. vulg.* VI. Sect. VI. 1. in edit. Foesii, II. 1662. Sect 7. p. 1190. Galenus, (*Op. omn.* Basil. 1549. III. p. 745) pulchre in hunc locum commentatur. — (4) David, III *Regum* I. 1—4. Baco, (*Hist. vit. et mort. Int.* IX. §. 26.) de Barbarosfa sene idem notat. — „ *Celebre illud consilium* Hermippi *puellarumque* „ *vegetarum accubitus senibus commendatus*" Haller. V. p. 89. — (5) Haller, V. p. 89. Richter, *Spec. Therap.* VI. 1818. p. 767. Seiler, l. c. p. 220. — (6) H. v. d. Bosch, Disf. Chem. Physiol. *de natura et utilitate liquoris Amnii* Traj. ad Rh. 1792. 4°. G. Posthumus, Disf. Medica *de liquore fœtali amnios dicta*, 3 *casibus, deficiente prorsus hoc liquore, parturientium in Nasce. Acad. observ.* Gron. 1819. 8°.

inprimis experimentis Brugmans (1), Amnii liquorem per cutim absorberi demonstrarunt, ut inde alii partus sicci causam repeterint (2); epidermis tamen jam altera aut tertia mense formata est.

Momentosa haec in sanitatem moderandam vel restituendam functio semper tenuit Physiologos, qui innumeris fere observationibus et argumentis hanc cutis facultatem probarent. — Abstrahantur autem (3) istae observationes, *a.* ubi respiratio pulmonum multum fecisse potuerit, *b.* ubi epidermis fuerit emollita, laesa, frictione deperdita; — praecipuas lustremur, et ab utraque audiamus parte.

OBSERVATIONUM ORDO I.

Ad probandam absorptionem cutaneam.

I. *Materiae extus applicatae, chemice, odore, vel sapore intus repertae.*

§. 13. *Hydrargyrum, alia.* Plurima exempla leguntur de Hydrargyro extus unguenti forma adplicato, et regulino in ossibus reperto, uti illud viderunt Mead, Brassavolus (4), Boyle (5), Holtz in

(1) V. d. Bosch l. c. p. 49—54. — (2) J. P. J. Rudolph Diss. *de partu sicco.* Erlangae 1790. 8°. §. 4. Soemm. *de morbis vasor. absorb.* l. c. p. 181. — (3) Béclard, l. c. p. 266. — (4) Murray, A. M. II. p. 52.

(5) Cruikshank, *Geschichte und Beschreib. d. einsaugende Gefässe von* C. F. Ludwig. Leipz. 1789. 4°. p. 191.

in dentium radicibus (1), Otto (2) aliique (3); Fallopius (4) reperit: „ homines inunctos „ triennum ante et venientibus gummatibus, in „ tibiis detecto osse vidit ibi collectum argentum „ vivum." — Wepfer (5) notat, Mercurium foris artubus illitum intra cranium aliquando a se repertum fuisse.

In sanguine hominum inunctorum et animalium illud invenerunt Autenrieth et Zeller (6), Seiler et Ficinus (7), Westrumb (8), Schubart (9). — River (10), Mascagni (11) in glandula pariodito; alii (12) in saliva; Guersent (13) in mammae glandulis et salivalibus feminae hydrargyrosin passae; Bloch (14), Ha-

(1) Henckel, l. l. p. 63. — (2) In radio et ulna et ossibus pedis juvenis qui propter ulcera scrophulosa subierat inunctionem. Huf. *Bibl.* LVI. 1826. p. 62. — (3) An huc casus Hufelandi, *Journ.* 1820. V. p. 117. — (4) *Tract. de morbo Gallico*, Cap. LXXVI. ap. Luisin. l. c. p. 809.

(5) J. J. Wepferi, *Observat. Med. Pract. de affectibus capitis internis et externis.* Scaph. 1727. 4°. p. 256. obs. 75.

(6) Reil et Autenrieth's *Archiv für die Physiol.* VIII. p. 213. — (7) In hujus *Zeitschrift für Natur en Heilkunde.* Dresden. II. p. 317 seq. — (8) A. H. L. Westrumb. *Untersuchungen über die Einsaugungskraft der Haut.* Meckel, *Archiv.* 1827. p. 469—537. 509. — (9) In sanguine equi inuncti globulos vidit. Rudolphi *Physiol.* II 1828. p. 264. — (10) Murray, II. p. 55. — (11). Brera, §. 211. II. p. 30. — (12) Autenrieth's *Phys.* §. 551. — (13) *Archiv génér.* XV. 1827. Novb. p. 385—89. — (14) Westrumb. l. c. p. 490.

Hamilton (1) in lacte; Bichat (2) in liquore Amnii; Cantu (3) Colfon (4) in urina. Inunctis nutricibus luem neonatorum curare familiare est (5); in Gallia (6) tenellos istos curant lacte caprarum tonfarum et ad falivationem usque inunctarum. — Alii (7) nullum metalli inuncti reperirunt vestigium.

Seguin (8) in morbis venereis pediluvia administravit e 16℔ aquae et drach. iij. Merc. fublim. corrofiv.; nullum autem apud 13 qui integris gaudebant cruribus et pedibus et pediluvio ad 10° (Réaum.) ufi fuerant, obfervavit effectum, abforptum falem indicantem, qualem probe dignovit ubi aderat fcabies fyphilitica et balnei temperatura 18° (9). Quinque miferos pofuit in pediluvio tali, 3 cruribus illaefis ad 18°, 2 cum fcabie in crure ad 10°; in his effectus obfervabatur, in illis

(1) *Difert. on Milk.* 1770. 8°. — (2) *Anat. génér.* II. p. 694. — (3) Froriep's *Notizen*, n°. 142. VII. 1824. p. 151. Huf. *Journ.* LX. 1825. p. 114. — (4) Froriep's *Notizen*, p. 358. XVI. 1827. p. 95. *Med. Chir. Zeit.* 1829. III. n°. 34. — (5) Asfalini, l. c. p. 115. Voigtel p. 356. — (6) Blumenbach, *Med. Bibliath.* Gott. 1785. I. p. 49. Froriep's *Notizen*, 600. XXVIII. 1830. p. 96. Moll et v. Eldik, X. 1831. p. 284. Wendelftadt, Hufel. *Journ.* XXVIII. V. p. 69. — (7) Mirabelli, Berthollet, Wedemeyer, Cruikshank, Chevallier, Rhades, Wöhler, alii. — (8) Meckel, *Deutfches Archiv für die Phyfiol.* III. 1817. *Intelligenzblatt*, p. 585. et fqq. — (9) Ibid. p. 590.

lis tarda et debilis absorptio (1). Brachium in 10 ℔ aquae cum drachm. ij. Merc. s. c. ad 10° diu submersum tenuit; nullus effectus, neque salis in solutione inminutio; ad 18° sal diminutum, aquae autem quantitas minime minor (2); concludit (3) infra et supra 10°, 11° — 18° nullam absorptionem locum habere; in hoc enim casu cutis constringitur, in illo sudor absorptionem impedit. — Mercurii effectus ex longiore pediluvii usu notavit, ob natam inde cutis laesionem (4). Mercurio dulci, scammonio, gummi guttae, sale Alembroth, et Tartaro Emetico abdomini apposito post 10¼ horas patuit ponderando salem Alembr. 10 gr., Tartar. Em. 5 gr., g. gutt. 1 gr. Merc dulc. ⅔ gr. perdidisse, scammonium ¾ gr. acquisivisse, quod non a solubilitate, sed a majori acritate repetit (5); absorptio igitur non peragitur epidermide integra, vel nisi laedatur, proprietate acri stimulante applicatorum. — Ei assentiunt J. Currie (6), Magendie (7). — Con-

(1) l. c. p. 591 et 595. — (2) Ibid. p. 591—593. Materiem perspirationis sal ex solutione petere et secum intus ferre putat (594, 599.) — (3) Ibid. 590, 598. — (4) Ibid. p. 594—596. — (5) l. c. p. 597. — (6) James Currie, *über die Wirkungen des kalten und warmen Wassers, als ein Heilmittel im Fieber und in andern Krankheiten*, I. Leipz. 1801, *a. d. Engl. übers. von* Michaelis. II. Leipz. 1807. *übers. von* Hegewisch. (5ª. edit Lond. 1814) cf. L. c. XVII. p. 258. „ *Findet eine Inhalation durch die Haut statt?* cf. p. 279. — (7) Magendie, *Journal*, I. p. 14. *Prée. El. de Physiol. Expér.* II. p. 262.

Concedimus acria, stimulantia, epidermidem laedentia facilius absorberi, magnamque esse temperaturae efficaciam, sed ex his cuti illaesae absorbendi facultem, aut epidermidi permeabilitatem ne deneges; minor enim temperatura, et salis corrosivi vis adstringens multum fecisse videntur. Sic Sewall dum decoctum rhei, rubraeque tinct. in excretionibus reperirat, nullum vidit transitum ex decocto adstringente ligni campechensis, brasiliensis, corticis quercus.

Chemice transitus materiarum pulchre probatur. Westrumb in cruris viri sani locum vesicantis ope excoriatum cucurbitam posuit, illique per 1 ½ horam pediluvium supposuit ad 20° (Réaum) cum Prusf. Potasfae; en! ... Muriate oxydi ferri post bihorium in lympha per cucurbitam extracta translatum sal apparuit (1); idem ad 22° observavit; — admixto, praeter Prussiatem, Nitrate Potassae, illud probe hoc minime in sanguine venae brachialis observabatur (2); rheum balneo brachii admixtum, in cucurbitae sanguine quoque et in urina prodibat (3); copiosior transitus post irritationem cutis ope tinct. canthar. (4). — Lebküchner (5) plu-

ri-

(1) l. c. Exp. VI. p. 506. VII. p. 507.

(2) Ibid. Exp. VIII. p. 508, canem abrasum postico corpore in balneum cum Prusf. Pot. posuit per 30 m. ad 20°; sal in sang. venae cavae, urina, non in chylo et ductu thoracico. Ibid. Exp. XI. p. 534. — (3) Ibid. Exp. IX. p. 508. Exp. X. p. 508. — (4) Ibid Exp. XII. p. 534. — (5) Lebküchner, Diss.

rimis experimentis Prussiatis Potassae transitum probavit (1); acido sulphurico diluto extus admoto acida excrementa reperit, repetitaque frictione tormina ventris, urinam acidam, intestinorum inflammationem (2); Acetatis plumbi dr. β in aquae Unc. ij. quater in cuniculo affrictâ, post veneficii symptomata mortem vidit dum partes internae admoto Hydrog. sulphur.' nigrescerent; ex dr. j. Muriat. Barytae cum 20 part. aquae post 12' veneni effectus, ex iterata frictione mortem in cuniculo vidit (3).

Albrecht quoque momentosa his in rebus fecit pericula (4).

§. 14. *Materiae odoriferae.* Camphora et Phosphorus post externam adhibitionem in aere exspirato animadvertuntur (5). — Westrumb utroque brachio ad cubitum usque per 45' ad 20°—22° (R) in balneum cum Prusf. Pot. dr. j. Nitrat. Pot. dr. ij.

et

Diss. *qua experimentis eruitur, utrum per viventium adhuc animalium membranas atque vasorum parietes pondorabilis illis applicatae permeare queant, nec ne?* Tubing. 1819. 8°. cujus epitome fuse in *Archiv génér. de Méd.* VIII 1825. *Mars* p. 424—444. — (1) Ibid. p. 425 – 427.

(2) Ibid. p. 426. Simile quid narrat Westrumb, l. c. p. 491. — (3) Ibid. p. 427. — (4) J. F. L. Albrecht, Comment. *in qua proponitur recensus eorum alimenterum et medicaminum, quibus, sive tubo alimentario sint ingesta, sive communibus corporis integumentis applicata, ingressus in systema vasorum sanguiferorum aut concessus a Natura aut negatus sit.* Gott. 1806. 4°. — (5) Westrumb, l. c. p. 491. Theophrasto jam notum vide supra p. 15.

Liceat autem *propria* quaedam *experimenta* enarrare. Loco tesſellae vitreae, in fenestra aediculae in horto exſtructae tesſellam ligneam poni curavi, et lignum tanto foramine perforari, quanto volumen partis brachii mei ſuperioris prope humerum arcte exciperetur. Jam cum in aedicula ſederem, et nudum brachium (aeſtate a. 1831 temperatura aeris 68° Fahr.) per foramen ad humerum fere usque porrigerem, januâ et fenestrâ bene clauſis, et foramine interpoſito linteo carpto circum brachium clauſo, adjutorem juſſi lagenam ex cubiculo meo petere et contentum liquorem, ol. Terebinth., in patinam ſub brachio poſitam infundere; manum immergere inconſultum duxi, cum, uti fieri ſolet, epidermis prope ungues vel in apice digitorum non raro laeſa ſit; hinc flexo cubito, ipſum cubitum brachiique partem infra eum, liquore ſubmerſi, adeo ut ſuprema brachii pars et manus ſurſum flectae, patinae margine ſustentae, ſiccae manerent. Jam hac poſitione ſatis taedioſa integram horam perſtiti, qua praelapſa, ol. Terebinth. rurſus in lagenam fundi, patinam auferri, et brachium probe ablui curavi; dein per ſemihoram eandem brachii partem eadem poſitione in aqua tepida poſui, ne ullus remaneret odor. Urina 15′ ante experimentum fuit misſa et ſervata; quae 20′ post coeptum

in urinam transgressum vidit; iisque tantum materiae in urinam ingressae.

tum experimentum fuit collecta erat ut prima, at vero quae 80′ large fuit missa manifeste odorem singularem, priori non proprium, quem dicunt violarum, exhibebat; urina hora II, III, IV, VI et VIII missa eundem habuit odorem, non adeo sequens; observandum alio tempore numquam mihi adeo frequentem esse urinam.

Post 14 dies experimentum repetivi; jam altero brachio in Tereb. venetae et ol. Tereb. pari copia eadem ratione posito, nulla notanda venit differentia nisi quod urina demum ad minutam 100 oleret, et non tam diu (enim ad horam V in quo spatio ter fuit missa) retinuerit.

Cum rursus eadem in positione sederem in patinam mundam infundi curavi, aquam 120° (Fahr.) (quae temperatura durante experimento fiebat 110°), et cum aquâ misceri 6 gr. Moschi, quae adjutor a cubiculo meo, lagena bene clausa, petiverat; post horam, (interdum aliquantulo aquae calidae addito), solutionem lagenis excipi, patinam auferri, brachium ablui, et aquam tepidam puram supponi curavi. Urina 90′ ab initio experimenti missa debilem valde habebat Moschi odorem, mihi modo perspicuum, unde credo nullum; exspiratus vero aer jam 20′ post coeptum experimentum manifeste Moschum redolebat ut cuique esset clarum, adeo ut quum postea consulto amicum quemdam inscium adirem, dixerit: vae tibi qui Moschum redoleas! — Hora IV post experimentum odor evanuerat.

Cam-

Camphoram subtiliter divisam, cum axungia porcina mixtam, unguenti forma brachio ut supra illiniri curavimus; post 30′ anima camphoram redolebat, nullus vero in urina odor, neque amplius quam horam post experimentum camphoram anima redolebat. In alio experimento nullus odor.

§. 15. *Materiae gustu percipiendae.* Moschus e pediluvio (1), ol. Petrae vertici instillatum (2), oleum cajaputi plantae pedis appositum (3), conium maculatum ventriculo admotum (4), quin et oleum olivarum pedi illitum (5), immo ferrum post usum balneorum chalybeatorum, manifeste in ore gustari observatum fuit.

II. *Aqua ex aëre resorpta.*

§. 16. In locis humidis et tempestate humida exiguam observarunt sitim et frequentem tamen urinam (6); Chausfier 4 opifices antro humido sepultos per 14 dies servatos notat (7). Fontana per bihorium in aere humido obambulans aliquot uncias se graviorem vidit, drastico licet sumto

(1) Soemmer. *de C. H. fabrica.* V. p. 413. Lenhossek III. p. 354. Westrumb l. c. p. 490. — (2) Haller V. p. 86. — (3) Ibid. — (4) Asfalini, l. c. p. 200. Voigtel. l. c. I. p. 356. — (5) *Samml. auserl. Abhand.* VI. 1780. p. 652. — (6) Haller, V. p. 89. Westrumb, p. 491. Haller de aëre humido Jamaicensi; Dampierre (Marcard, l. c. p. 260) de nautis in mari pacifico. —

(7) *Dict. des Sciences méd.* XXV. 1818. p. 71.

to (1); de Gorter (2) nocturnam aquae inhalationem statuit Unc. ij. iv. vj, Rye (3) Unc. xiij, Keil Unc. xviij (4); Marcard homines vidit interdiu labore lassatos noctu 1—3 ℔ acquisivisse (5); Watson vidit juvenem fame exhaustum, quum ei unum vini vitrum porrexisset et dein equo veheretur, intra horam Unc. xxx acquisivisse (6). Parum autem haec argumenta valent ad cutis absorptionem probandam, certe enim respiratio plurimum hic attulit, et constat tempestate humida exspirationem longe esse minorem; — in majori vero ponderis augmento, vix a solis pulmonibus deducendum videtur (7).

III. *Urinae copia major illâ potuum.*

§. 17. Et hoc quoque argumentum parum valere

(1) Cruikshank, *Geschichte u. Beschreib.* l. c. XVII. p. 96. Linings (*Philosph. Transact.* XLII. Lond. 1743. p. 496) per 2 ½ horas in aëre humido 8 ¼ unc. absorptas vidit. — (2) Haller, V. p. 89. Keil (*Diss. de Corp. anim. vi adtrahente; Dict. des Scienc. Méd.* XXV. p. 5) notat juvenem defatigatum, noctem sub coelo humido terentem, Unc. XVIII mane graviorem. Home (Westrumb, p. 493) noctu multum transpirans mane se graviorem (a unc. Hall. V. p. 89.) expertus est. — (3) Haller, V. 89—(4) „Quae in aëre . . circumvolitant aquae particulae, „ a cuti nostra attractae, cum sanguine commiscentur, et corpus pondere augent." . . . . . „ 27 Decb. hac nocte „ Unc. XVIII vaporis ex aëre ad se somniantem attraxisse" scripsit. Vide Edwards, *Agens Physiques.* Paris. 1824. 8°. p. 364 et 366. — (5) H. M. Marcard, *Über die Natur und den Gebrauch der Bäder.* Hanov. 1798. 8°. p. 259. (6) Westrumb, l. c. p. 493. — (7) Westrumb. l. c. p. 492.

re sponte elucet. — Stupenda leguntur exempla (1) de urinae copia potum longe superante, ut ipse Haller a sola respiratione oriri non posse fateatur (2); quae autem Livizan, Baratti, Fothergill, Frank, de Haen alii (3) de ingenti in Diabeticis et hydropicis narrant urinae copiâ, excretionibus per naturam et artem licet vigentibus, semper iterum increscente, unde aquae ex aere per cutim absorptionem demonstratam haberent, vix alicujus videntur momenti; proprium est diabeti urinae qualitatem et quantitatem mutare; cum Rutherfordio (4), qui in diabete cutim siccam, aridam et calidam saepe observavit, omnia pulmonibus tribuenda putarem. — Ad validiora ergo transeamus argumenta.

§. IV.

(1) Haller, (V. p. 89, 90) ea collegit. Inter alia: „ Ex „ Gadinaria puella quotidie per 60 dies pocula minxit 16, „ qualia 3 biberat, ut in eo tempore 1740 ℔ urina superaret, „ et super cibum potumque amiserit 1740 ℔; felici tamen „ eventu." — (2) Innixus calculis Taglini quem citat: „ de aëre," p. 167, 168. — (3) Has observationes vide apud Westrumb, l. c. p. 499 seq. Seiler, l. c. p. 229. Marcard, p. 252. Cruikshank, l. c. XVII. p. 96. — Leahossek, III. p. 353, ex hydrope post paracentesin brevi saepe restituto, cutis absorptionem probatam habet. Idem Cruikshank, *Samml. Ausserl. Abh.* VII. 1781. p. 655. Darwin, *Zoönomia*, I. Sect. XXIX. §. 48. — Asfalini, (l. c. p. 218 seq.) hinc hydropicos oleo illinit fundet. — (4) Westrumb, p. 500.

IV. *Balnea.*

§. 18. Aquam extus admotam absorberi multiplici probatur experientia.

A. Naufragi et nautae ubi aquae sit penuria sitim mitigant vestibus humidis et balneo (1). „ Sitiens enim balneum aquae dulcis calidae inpri„ mis ingrediens, licet per os nihil asfumat, si „ per aliquod tempus permanserit illi inhaerens, „ irroratur ita ut sitis sedetur" momente Kaau B. (2). Cruikshank (3) in aegro Dysphagia spasmodica et vehementi siti laborante, sitis mitigationem et suppressae urinae restauratum fluxum post balneum tepidum vidit, similemque casum observavit Currie (4). — Mascagni ex pediluvio gland. inguinales (5), Marcard in infantibus unius anni ex balneo gland. cervicales ter tumentes, notant (6). — Haller „ a pediluvio diarrhoeam „ ex resorpta aqua" (7), Sömmering a balneo tepido gonorrhoeae speciem (8) viderunt.

B. Balnei usu corporis pondus augetur ex resorpta aquâ (9); Seguin autem in 35 experimentis il-

(1) Schöpff, l. l. p. 758. Soemm. *de C. H. fabr.* V. p. 430. — (2) l. c. §. 423. — (3) *Gesch. u. Besch.* I. c. 17. p. 96. — (4) l. c. p. 261—74. — (5) *Gesch. u. Besch. I. Abs.* 3. p. 31. — (6) l. c. p. 278. — (7) Haller, V. P. 88. — (8) *De Morb. vaser. absorb.* §. 36. p. 88. — (9) Haller, Asfalini, Chausfier et Adelan, Voigtel, Soemm., et Lenhossek, Seiler, de Martigay, Eichhorn suis locis, — praecipuus hujus rei auc-

illud non obſervavit, et in balneo tranſpiratione aliquid minus quam in aëre ponderis perdi expertus est (1), varium pro balnei temperatura, imo ad 28° (R) decrementum. Nec Pouteau (2), Currie (3), Tearſon, Gerhard (4), Matthai (5) augmentum tale obſervarunt, imo Currie potius decrementum. Ingens vero quae datur abſorptionis diverſitas pro temperatura aquae et aëris, conſtitutione balneantis, pro cute et relatione inter hujus et pulmonum in- et ex- halationem, ſatis experientiae diverſitatem declarant (6); Seguin balnea ſumſit ad 10° - 12° (R.) et ad 20° - 26°; in illo autem caſu cutis conſtringi videtur, in hoc ſudor produci, unde abſorptionis, ponderisque aucti defectus; e balneo enim mediae temperaturae (18°) ipſe transitum Merc. ſubl. c. vidit. — Experimenta Currie, Tearſon, Gerhard quippe in diabeticis inſtituta vix aliquid demonſtrant (7). Currie in viro Dysphagia lethali laborante ex balneo lactis tepido ſitim moderatam, vires inſtauratas, urinam copioſiorem notat (8).

Ed-

auctor est Maret, *ſur l'effet des Bains d'eau douce et d'eau de mer. Dict. d. Sc. Med.* XXV. p. 55. — (1) l. c. p. 581. 587. 589. — (2) *Oeuvres posthumes* III. Vol. 8°. Paris. 1783. Vol. I. p. 165 —201. — (3) Currie, l. c. p. 260. (4) uterq. apud Currie, l. c. — (5) Huf. *Journal* XIX. II. p. 22 ſqq. (6) Westrumb. l. c. 512. 13. — (7) Vid. apud Currie, p. 260. Eichhorn, p. 94. — (8) l. c. p. 261—271, 73 ſqq. — „Haec autem utut ſpecioſa videri poſſint „ni-

Edwards autem aquam revera absorberi pulchre exposuit (1); scilicet non datur ponderis augmentum nisi absorptio praecellat prae transpiratione. Sint itaque tales conditiones quibus haec valde minuatur, praecedatque igitur experimentum ponderis in aëre per transspirationem decrementum. Cutis in aqua transpirat et absorbet, unaque functio alteram compensat. Humorum in corpore copia et aquae temperatura in has valde agunt. Quo plus humorum, i. e. ubi plethora adsit, eo minor absorptio, quo major absorptio eo minor perspiratio. Ad 0° (100°) corpus sub puncto saturationis est, et jam augmentum per absorptionem majus est decremento per perspirationem; ad 30° (100°) hoc majus erit illo, quia praevalet perspiratio; — dantur igitur quoque gradus intermedii (12°,5 et 22,°5 in Therm. centig. = 10° — 12°, 20° — 26° (Réaum), ubi perspiratio et absorptio in aequilibrio; adfuere hi in experimentis Seguin. — In majori temperatura praevalet perspiratio, hinc non mirum apud Seguin ad 28° R. (i. e. 35° centig.) fuit decrementum; — in balneo autem ejusdem ac corporis temperaturae augeri debet pondus nam augmentum omne superat decrementum quod duran-

„ nihil probant quam nisi quantopere possit ab evidentissima „ etiam veritate deflecti si manifeste negligantur observationes" quadrat in hos Curt Sprengel, III. 1810. p. 69. §. 276. *Inst. Phys.* (1) W. F. Edwards *de l'influence des agens Physiques sur la vie.* Paris 1824. 8°. p. 345—355

rante balneo per pulmones obtineri debuerat. — Absorptio est in ratione inversa ad plethoram (Magendie): quo magis corpus distet a puncto saturationis eo plus viget.

Collard de Martigny (1) ex balneo manus per 2 ½ horas ad 18° R., turgentes videt venas, et axillae glandulas. Manus palmam supra basin infundibuli aqua repleti, cujus apex cera sigillacea erat obturata, posuit, et supinanda manu cum altera infundibulum invertit, ut ne bullula aëris intraret; post 1 ½ horam validam sentiit resistentiam aeris in dimovenda manu, et tumefacta integumenta, imo in alio experimento aquam manifeste diminutam (2). — Siphonis, cujus brachiorum inaequalium alter et minor erat in fine infundibiliformis, brachium horizontale Hydrargyro inplevit; infundibulo aqua repleto et palma manus inposita, post ¾ hor. evidentem notavit Hydr. in hocce brachium adscensum (3).

Satis igitur probatam habemus aquae per cutim absorptionem ponderisque in balneo augmentum nec requiritur ut experimenta J. Dill (4) enarrentur, aut accurata experientia von Kuthlor (5) qui peri-

(1) l. c. Exp. I. p. 79. — (2) Ibid. Exp III. IV. p. 82. (3) Ibid. Exp. V. lac et jusculum carnis etiam resorberi vidit. — (4) *Transactions of the Medico-Chirurg. Society of Edimb.* 1826. *Med. Chir. Zeit.* 1827. II. p. 212. — (5) *Ueber die Zweckmässigste Anwendung der Haus- und Flus-Bäder.* Wien. 1822. Huf. *Journ.* LXVIII. 1829. VI. p. 105. experimen-

periclitando invenit, in balneo tepido ponderis augmentum per horam esse 2—6 ℔.

c. Aquae per cutim transitum non minus probat diuresis ex balneo aucta tam frigido quam calido (1). Ritter per horam in balneo 92°—95° (Fahr) versatus septies vel octies auctam vidit urinam (2), quod alii simile experti sunt (3). — *Annulae et* vestes aliquando post balneum nimis arctae factae reperiuntur, ac si peripheria corporis esset aucta ex humore in cellulis cutis deposito, non adeo cito absorbendo (4). Plurimi in balneo calido multum mingunt, parum sitiunt (5).

D. Quantum autem aquae absorbeatur difficile determinatur. Falconer (6) conclusit intra quadrantem horae uncias 4—12 per totam superficiem corporis absorberi. Collard de Martigny (7) bilance quae vel $\frac{1}{4}$ gr. differentiam indicabat linteum ponderabat; notato pondere utrique lan-

mentum Bonfils vid. apud *de* Martigny, l. c. p. 83.

(1) Id omnes fere consentiunt. Marcard magni hoc ducit momenti ad probandam absorpt. cut. (l. c. p. 253). Curt Sprengel, l. c.: „Simpsonio contigit aegrum observare sitl et febre actuosa valde cruciatum, qui pedibus „aquae inposita, illico magnam pallidae urinae copiam reddi„derit." — (2) Hufel. *Journ.* XXVI. I. p. 58—108.

(3) Qui opus Currie recensuit in Hufel. *Bibl.* XIX. 1807. p. 43—48. — (4) Marcard, l. c. 253—254.

(5) *Dict. d. Sc. Med.* XXV. p. 55. — (6) *Ueber d. Mineral. Wasser und warmen Bäder.* Band II. Leipz. 1778. p. 18. — Marcard, p. 158. — (7) l. c. Exp. II. p. 80 sq.

lanci inposuit vas porcellaneum aequalis diametri et ponderis, utrumque aqua 19° (R) inplevit; in alterum vas e bilance desumtum et pondere in ejus loco posito, manus inmersit; post semihoram eas linteo siccas reddebat, linteum ponderabat, cujus abstracto pondere, et ponderando aquam in quam manus merserat vidit 78 gr. esse amissa, quod non ab evaporatione diducendum docuit alterius vasis ponderatio. — Recte autem Marcard quantitatem vix determinandam putavit propter semper perspirantes pulmones et cutim (1).

E. Balnea itaque praestans referunt argumentum ad cutis absorptionem probandam, nec tanta ducant amplius Physiologi Tantali tormina, mediis in aquis quem solo capite exstantem siti inexplebili cruciatum fingunt poetae, Tibullus l. El. III. v. 88.

Tantalus est illic et circum stagna sed acrem
Jamjam poturi deserit unda sitim.

V. *Materiae e Balneo absorptae.*

§. 19. Balnea mineralia prae generali balineorum effectu, peculiares edunt propter particulas salinas vel aëreas ex iis resorptas; diversa enim diversos laudantur contra morbos (2). Hunter alvum purgari vidit eorum qui pedibus nudis in aqua minerali laboraverant (3); Voigtel (4), Alexan-

(1) Marcard. l. c. p. 255 et 256. — (2) Westrumb, l. c. p. 504 et Huf. *Journ.* XIX. St. II. p. 22—24.

(3) Schöpff. l. c. p. 797. 63. 64. — (4) l. c. I. p. 356.

Alexander (1), post balneum Nitro praegnatum, chartam urina madefactam, siccatam detonare, Richter ex balneo cum Nitri acido urinam acidam fuisse (2), alii (3) post balnea chalybeata excrementa nigrescere et ferri saporem in ore adesse, Hufeland post balnea sulphurata animam, flatus et urinam Hydrog. sulph. redolere (4), imo peregrinatores ex absorpta aqua marina salivam amaram reddi (5), notarunt.

„ Rubiam manu retentam lotium rubro colore „ tingere vetusta fama est" (6). „ Rheum in „ sanguinem transit, et urinam colore flavo tin- „ git" (7). — Stuart post balneum cum infuso Rubiae tinct. per a ½ h. ad 82°—90° captum, urinam tertia hora missam, rubiâ vidit infectam, quippe carbonate Potassae laete rubescentem, imo adhuc post 37 horas; rheum sic et curcumam quoque in urina detexit (8). — Sewall per 10 horas pediluvium supra malleolos usque sumsit ad 99° quo 4 Unc. Rubiae tinct. ad 4 modos aquae continebantur; urina horâ 4ª kali ope rubefacta est, nec minus quae hora 6, 8, 10, 12 et 24 erat mis-

(1) *Samml. Ausfr. Abhandl.* VI. 1780. p. 747. — (2) Westrumb, p. 406. — (3) Behr id notat ex protacto usu *Alexisbad.* Huf. *Journ.* LXVIII. 1829. VI. p. 105. — (4) *Syst. d. Pract. Heilk.* I. p. 142. — (5) Hamilton, Forster, Rudolphi, *Physiol.* II. p. 259. — (6) Haller, V. p. 87. — (7) Soemmer. *de C. H. fabrica*, V, 413.

(8) l. supra c. p. 151, 152 — Quae fecit Westrumb pericula jam supra narravimus, p. 90.

missa (1). Cum in infuso Rhei (unc. 3 cum aquae modis 2) per 4 horas ad 98° manum submersam tenuerat, urinam alcali addito aurantiacum colorem acquirere vidit (2). Nulla urinae mutatio ex pediluviis cum inf. vel decoct. ligni Campech., Brasil., cortic. quercus.

Experiendi voluptate quaedam *propria* feci *pericula*. Utrumque pedem 3 fere pollices supra malleolum in infusum Rhei, quo 6 unc. Rhei continenerentur, submersi; temperatura aquae erat 102° (Fahr)., durante experimento licet interdum aliquid calidae adderem varia fuit a 102°—96° Hac ratione inde ab hora matutina 7 ad horam 12 usque pediluvium sustinui; urina post 1 ½ horam misfa profundioris quidem fuit coloris (nempe prima hujus diei urina) sed solutio alcalina colorem non mutavit; quae vero colligeretur post 2½ horas inde a coepto experimento, solutione Subcarb. Potass. addita coloris subiit mutationem, et in aurantiacum sive potius rubicundum transiit, qualis color in alia urina alcalibus non producitur, sed etiam enascitur quando urinae consulto aliquid infusi Rhei (aut Rubiae tinctorum), et dein guttulas solutionis alcalinae addideris; sexies illa die ante cubitum urinam adhuc collegi et sem-

(1) Theod. Sewall, *Einige Versuche u. Bemerk. über die Hautaufsaugung.* Meckels *Deutsches Archiv f. d. Phys.* II. 1816. 146 sqq. Vide Exp. I. idem erat eventus in Exp. II. III. — (2) Ibid. Exp. IV. p. 147.

ſemper Rheum adesſe vidi, maxima copia in illa tertia horâ fere 1 post meridiem collecta; urina ſequenti die hora 6 ½ misſa et ſtatim explorata praeſtiſtit Rhei vestigium. — Jam vero ad priora experimenta (p. 94) attendens alia ratione pericula inſtitui, et jam (ſub iisdem conditionibus), crure adeo flecto ut pes natibus esſet applicata, fere 6 pollices in infuſionem Rhei merſi, quali poſitione cum per 1 ½ horam haud placide tempus trivisſem, in urina hora 2 ab initio experimenti misſa ſolutio alcalina Rheum manifeste indicabat.

Duo inſtitui experimenta in quibus genu in infuſum (102°—94° Fahr) Rubiae tinctorum (unc. V) per 2 horas immerſum tenerem; urina post 1 ½ horam ab initio experimenti misſa nullum Rubiae habuit vestigium; debile quae ad horam 2; quae vero ad horam 3 colligeretur manifeste ſolutione alcalina rubefiebat; urina horae 5, 7, 8 ½ et 11 etiam Rubiam continebat, maximeque hora 7. — Alterum experimentum eosdem dedit eventus niſi quod primum vestigium apparebat horâ 2, maximum horâ 6.

VI. *Cutis respiratio. Miasmata et Contagia.*

§. 20. *Respirationem* cuti non esſe denegandam, ex Spallanzani (1), Jurine (2), Edwards

(1) *Mémoire ſur la respiration par Lazare* Spallanzani, *trad. par* J. Sennebier, Genev. 1803. Reptilia excaeſis pulmonibus diutius vivunt, quam alia illaeſa fuco obducta. — Ubi non gaudeant organis reſpiratoriis integumenta oxydationi ſuccorum inſerviunt — (2) *Mémoire ſur les moyens de perfec-*

wards (1), aliorumque (2) obſervatis conſtat. Lebküchner (3) cuniculum ad collum usque in vaſe Hydrog. Sulph. repleto, arcte incluſum, post virium defectum et anxiam respirationem convulſive mori vidit; in tela ſubcutanea, et ſanguine venae cavae, laminae plumbi ope gas reſorptum detegebat. Chauſſier (4) trans plumas et pilos animalium illud gas venenatum agere vidit. [Beddoes (5) brachium nigritae chlorio albescere obſervavit. Cruikshank (6) aërem in quo manum aliquamdiu ſecluſerat, minus combustibilem et aqua calcis turbatum notavit. Abernethy (7), aliique probant Oxygenii talem diminutionem et gaz

fectioner l'eudiomètre (Mém. de la ſoc. Roy. de Méd. X. 1789. p. 56 ſqq.) in quovis gaz ſpecie brachium incluſisſet, tamen ſemper evolvebatur g. ac. Carbon; ſi ſub oxygenio, hujus decrementum. — (1) Edwards *ſur les agens Phyſiques*, p. 12. 18. 67. 69—72. 99, 100, ranas, ligatis viis aeriferis, et in vaſibus aëre plenis recluſis, post 2 horas viventes vidit et g. carb. auctum. — (2) Aliis e contra negantibus: Chauſſier et Adelon, l. c. p. 600. Huf. *Biblioth.* XXV. 1818. p. 57. — (3) l. c. P. 428. (4) *Biblioth. Médicale*, I. p. 100 *Précis d'expér. faits ſur les anim. avec le g. Hydrog. ſulph.* (5) Westrumb, l. c. p. 480. — (6) Chauſſier et Adelon, l. c. p. 599. — (7)] J. Abernethy's *Chirurg. und Phyſiol. Verſuche aus dem Engl.* von Brandis *und* Kühn. II. 8°. 1795—1800; I. n°. 3. „ *Verſuch über die Materie, welche von der Haut ausgedunſtet und eingeſogen wird;*" vidit, manum 8 unc. oxyg. et 1 unc. Azoti intra 8 horas ex aëre quo includerat ſorpſisſe; gaz Nitroſum et Hydrog. in alio experimento; Brandis (apud Abernethy) gaz acid. carbonici intra horam 15 poll. cub. ſorptos vidit.

gaz ac. carbonici augmentum (1) — Cutis itaque pulmonibus succurrit (2), nec propterea poris indiget aëriferis (3)! Quae omnibus propria et probata est membranis permeabilitas et cuti concessa est (4); aëres cutim penetrant ac vesicam humidam, i. e. per ipsam texturam, pari ratione ac sanguis vesica contentus in aëre rubescat, et Hydrogenium tonitruans fiat (5).

Miasmata et *Contagia* hac via corpus intrare plurimi putarunt (6); hoc autem pro absorptione cutanea argumentum incertum habemus; patet enim praecipuam esse causam inhalationem pulmonum (7). Miasmata hac via posse intrare Bichat probavit; hic

(1) Von Humboldt et Percival, (*Mém. d'Arcueil* II. p. 393) Gattoni duos pueros ad lumbos usque succo inclusit, aëremque diminutum invenit (Chausier et Adel. l. c. p. 599) Edwards, v. supra. — (2) Pulmonum respirationi cutanea est addita (Reil Fieberl. V. 1815. p. 20). Succurrit pulmoni cutis et oxygenium sorbet, maxime quoque ad evolvendum calorem animalem, (Westrumb, l. c. p. 479, 81.) — gaz autem in variis his experimentis exhalatum carbonicum, non ex inhalato oxygenio repeti posse, luce clarius ex Edwardsii opere patet. — (3) Quos bene refutavit Eichhorn, 1827. § 43. p. 105 sqq. — (4) Lebküchner in dissert. laudata et Dutrochet *sur l'endosmose* et *l'exosmose*. Paris 1826. 8°. — (5) Magendie, *Journal*, I. p. 16. (6) S. Th. Soemmering, de *morbis vasorum absorbentium* C. *H.* sive dissertat. a societate Rhenoo Traj. a. 1794. coronatae pars Pathol, Trj. ad Moenam 1795. §. 7. p. 13. — Rullier, *Dict. d. Scien. Méd.* XXV. 1818. p. 57 et 60. — (7) Robertson in *Med. Chir. Zeit.* 1828.

hic enim cum observasset, quando semper cadaverum sectionibus interesset faeces suas et flatus horum anologum habere odorem, naribus clausis, aërem per tubum ori adaptatum et extra cubiculum ductum, hauriebat, et postquam horam juxta a cadavera foetidissima ita sedisset, flatus similem habere odorem notavit (1). — Contagia fixa hac via corpus saepe ingredi, patet ex luis, per contactum, translationem, et glandularum inguinalium affectionibus (2); an fixiora contagia illaesâ epidermide corpus intrant? ut rite inoculatio procedat necesse sub epidermidem virus varioloſum ponatur. —

§. 21. Ex vario igitur observationum genere concludere fas est cutis integrae dari absorptionem; facile autem adversariis concedimus hanc valdopere promoveri laesa epidermide, vel materiis istam chemice mechanice aliave ratione corrodentibus, ipsamque epidermidem absorptionis esse promptioris obstaculum. Sapientissimo enim consilio natura nimiam epidermide arcuit absorptionem; quot enim mala ex externa absorptione aeque ac interna vigente! — Bichat jam integrae et laesae distinxit absorptionem (3). Obstetricatores ab omni aevo noverunt digitorum apice vel parum laesa, ad opus

1828. IV. p. 204. — (1) *Anbr. Gnbr.* II. p. 694.

(2) Hoc vulgare argumentum ad probandam absorptionem per vasa lymphatica Haller, Asfalini, Soemm., Westrumb, Lund, Magendie. (3) *Anat. Gnbr.* II p. 694.

opus non esse accedendum, nec illotis manibus proprii vel aliorum corporum loca tenerrima epidermide vel nulla tecta, esse attingenda, et ab instrumentis non probe mundatis esse abstinendum. Primi inoculationis patroni jam docent bene sub epidermide virus deponendum. Seguin e balneis cum Merc. subl. c. nullos vidit effectus nisi epidermide, sive scabie sive protracta applicatione, laesa aut destructa; nec tamen cum illo, et cum Currie, Magendie (1) aliisque asorptio nisi talis epidermidis adsit destructio neganda est; — discernendum integrae inter et laesae cutis functionem. Obstaculum absorptionis est epidermis (2), haec ubi mechanice vel chemice fit laesa, ubi adplicentur stimulantia acria obstaculum illud tollentia, ibi absorptio celerius ac citius procedit (3). Nec igitur methodus endermatica suis destituta est fundamentis. Cum vero illaesae cutis optime fit probata absorptio quomodo igitur materiae illi adplicatae, obstaculum illud vincunt, epidermidem transeunt, et internas ad corporis veniunt partes? Quaenam in moderandam hanc cutis integrae absorptionem sunt momenta? quale tandem interest inter absorptionem cutis integrae et laesae, i. e. me-

(1) *Pelletis Elém. de Phys.* ed. 2. II. Paris 1825. p. 261 sqq. ejusdem scientiae Chaussier et Adelon, l. c. p. 597—98. Caeteros vide supra. — (2) Richerand, l. p. 316—318. Eichhorn, l. c. p. 96. Westrumb, l. c. p. 516.

(3) Westrumb, p. 516. 518. 586.

methodum Jatralepticam inter et Endermaticam discrimen anatomico-physiologicum? ordine haec inquiremus.

§. 22. *Integrae cutis absorptionis ratio* semper tenuit Physiologos. An cum veteribus venis solummodo adscribendum (1), an motui retrogrado vasorum lacteorum (2), an ex imbibitione (3), aut ex metamorphosi fluidorum et texturae partis solidae in finibus ultimae (4), quaestiones mittamus. — Westrumb (5) summas de absorptione meruit laudes. Vasorum lymph. orificia in epidermide negavimus, eaque in cellulis cutis lymph. et corii superficie indicavimus ubi etiam rete vasculosum sive vasa sanguifera permulta cernunter, quaeritur itaque quomodo ad internam epidermidis paginam materiae veniant et in centrum actionis ponantur? Westrumb rem egregie exposuit; epidermis imbibit materiem solubilem solutamve, intumescit, et permeabilitate illi, uti omni cuique membranae propria (forsan etiam capillaritate), pro breviori vel longiori contactu majorem

(1) Uti Galenus et Kaau B. l. c.. §. 422. p. 184

(2) Quod Darwin de purgantibus et anthelmint. *Von dem umgekehrten oder ruckwärts wirkende Bewegung der Einsaugende Gefässen des Korpers in einige Krankheiten. Samml. auser. Abh.* VI. 1780. p. 254—350. — (3) Ritter, Hufel. *Journ.* XXVI. I. p. 89 sqq. Et ubi recensio operis Matthai in Hufel. *Journ.* XIX St. II. p. 58. — (4) Seiler, l. c. p. 222. — (5) Westrumb, l. c. p. 520.

rem minoremve copiam ſubſtantiae in texturam cutis deponit, unde a vaſis in humores defertur. Simplex haec theoria est, ex ipſa in aliis obſervata membranis agendi ratione petita. Eichhorn putat, tantummodo ea abſorberi, quae epidermidem intumescere efficiunt vel id non impediunt, ſcilicet ut epidermidis intumescentiâ margines pororum deſcriptorum inorganicorum, canalium ſudoriferorum orificia, elevarentur, quibus elevatis, medicamenta aliaque externe applicata per canales ſudoriferos vi capillari deveherentur (1); vidimus hos canales non cohaerere cum vaſis ſed in cellulis cutis terminari, in quibus etiam orificia vaſorum lymphat. idem Eichhorn indicavit. Primo intuitu ſpecioſam hanc theoriam acciperes et cum priori conjungeres, adeo ut abſorptionem cutis integrae, tam inbibitione epidermidis per poros inorganicos, quam per poros dictos ſudoriferos fieri crederes, eo magis quum ex experimentis Seguin patuit, ſupra 18° nihil abſorberi, canaliculi nempe tunc ſudore pleni abſorbere non posſunt; Seguin cum pediluvium lactis ſupra 18°—20° ſumebat, lac acidum fieri obſervavit (2). Si vero ulterius istam theoriam perſpicias, auctoris magis astutiam quam naturae ductum videbis. Jam ſuspicionem movet, nullam aliam viam patere externe applicatis, quam per canaliculos illos, unde, cum vaſa capillaria non ni-

(1) Meckel, *Arch.* 1826. p. 471—478. — (2) Seguin, l. c. p. 590.

nisi in cellulis cutis lymphat. ab eo *sint indicata*, mira et felicissima oriretur *conspiratio*, qua materiae facillime inhiantibus *orificiis* adducerentur ab officiosis canaliculis. At vero, canales illi etiam inserviunt educendo productui secretionis, quae a nervis regitur, sudori, et si jam etiam inservirent inducendis *omnibus* allatis, tunc sane in uno simplici valde organo, duas e diametro sibi oppositas functiones junctas videremus, atque aliquid statueremus, cujus quid analogum nullo alio in totius corporis loco videmus, ergo falsum; absorptio tali modo functio fieret secundaria (1) et tantum locum haberet, si epidermis ab applicatis intumesceret, et jam simul sudoris excretio esset nulla, nam sequitur ex Eichhornii sententiâ, ubi sudatur, ibi nullam esse absorptionem; monente Westrumb absorptio vegeta est sub *causis evaporationem promoventibus*, hinc *raro* canales illi exhalantes et absorbentes absorptioni essent apti. Tandem theoria cel. Eichhorn, si vera esset, absorptio integrae cutis tantum locum haberet sub conditionibus, quibus epidermis intumescit, ut canalium margines elevarentur et sic per canales sudoriferos transiret materies; observationes autem relatae satis indicant, etiam ea, quibus epidermis aegre intumesceret, absorberi, virtusque emplastrorum, unguentorum, cataplasmatum, quum constet ab om-

(1) Westrumb, l. c. p. 54.

omni aevo, ab uno Eichhorn illis denegatur (1).

Itaque ex nostra sententia in explicanda cutis integrae absorptione unice admittenda videtur Westrumbi theoria, quae, simplex et naturalis, eo magis arridet, quum permeabilitas sit materiae organicae proprietas, a Fodera (2) aliisque omnibus in membranis comprobata, et a Lebküchner (3) etiam cuti integrae experimentis vindicata; nemo qui cutim manus, aliquamdiu aqua calidae submersae, inspexerit, permeabilitatem illam negabit.

§. 23. Jam epidermidis obstaculum victum est et materiae ejus internam respiciunt paginam, in corii superficie et cellulis depositae. Quibusnam igitur vasis in succos deferuntur? Westrumb vasis lymph. et venis hoc officium adscribit; hodierni enim Physiologi merito vasis sanguiferis et absorbentibus tribuunt functionem absorbentem, sed in utrisque distinctam; vasa lymph. materies, sanguificationi inservientes, succos nutrientes et lympham, vehunt, vasa sanguifera indigesta, heterogenea, salia, materies odorantes et colorantes, caeteras (4). Quibus hoc

(1) Meck. *Arch.* 1826. p. 473. — (2) *Recherch. sur l'exhal. et l'absorption.* Paris 1824. Magendie; Dutrochet; Wedemeyer, *Untersuch über Kreislauf d. Blutes.* 1828. p. 424 sqq.; Brandis, ibid. — (3) In Dissert. laudata; epidermidis permeabilitas etiam vindicatur in Hufel. *Journ.* XXVI, I, 58—108 et a Coll. d. Mart. l. c. p. 76.

(4) Westrumb, *Untersuch. üb. die Einsaugungskraft der Venen.* Hanov. 1823. 8°. Meckel, *Archiv.* 1827. p. 528 et

hoc nitatur fundamentis, aut quomodo vasa hanc functionem absolvant, hujus non est loci. Reminiscendum autem, non absolute orificia requiri, quum parietes, permeabilitate vasorum extra omne dubium posita, etiam sorbeant. Vasa cutis lymph. heterogenea, non assimilata vel non assimilanda, tum demum sorbere videntur, quando eorum vis repulsiva, a Brugmansio (1) nostro in illis probata, sit devicta; venae omnia sumunt quae cum iis in contactum veniunt (2). Jam vero, cum raro externe homogenea absorptioni afferantur, verosimilimum redditur, materies externe medicandi scopo applicatas, ut plurimum a venis absorberi, atque his haud minimam absorptionis cutaneae partem incumbere, quod ex actione venenorum jam a priori concluderes; semper vero attendendum: stimulis allatis vim vasorum absorbentium repulsivam facile tolli, ad quod frictio forsan multum facit.

§. 24. *Differt cutis absorptio: a.* ratione aetatis. In infantibus ubi epidermis tenuior, cutis mollior sensibilior, et magis activa circulatio, promtior est, tardior in adultis, nulla fere in senibus (3); *b.* pro sexu et temperamento; promtior in femina, in

535. Fohmann, *das Saugader-System der Fische*, l. c. p. 8. — (1) Vid. infr. p. 121. — (2) West. l. c. p. 535—537. Venarum in absorptione dignitatem probavit etiam Magendie, l. c. p. 257, 261 et 284. — (3) Bichat, II. p. 631—35.

in lymphaticis et sanguineis, tardior in viro, in biliosis, nervosis melancholicis ubi integumenta stricta sunt et sicca. In terris calidis et aestate melior, hinc Itali et Chrestien felices sunt Jatro-aliptae; in Septentrione frictiones cum Hydrargyro fere ignotae sunt (1); *c.* pro idiosyncrasiâ, alii enim morbis contagiosis longe facilius afficiuntur; alii veneris impudicae herpes inpune agunt; *d.* pro ipsius cutis conditione; quo tenuior epidermis eo utilior Jatraleptice (2); delicata cutis, sensibilitas in quibusdam locis major, activitas circulationis localis, partium cum membr. mucosis contiguitas, uti labia, praeputium, favent; *e.* pro individui conditione; absorptio enim ad plethoram est in relatione inversa (3); *f.* pro aliis functionibus; parva aut nulla durante digestione, magna vacuo ventriculo est (4), uti etiam fame, siti, somno, tristitia, moerore, timore, omnique causa debilitante, diarrhoea, dysenteria, diabete, sanguinis profluvio; semper putarunt abs. cutis promoveri debilitate, diminui robore; debiles enim potius miasmata et contagia attrahunt, quam robusti (5); sed robustus homo licet multum contagii cujusdam sorbeat vi nocenti saepe resistit, debilior a vel par-

(1) Rullier, *Dict. d. Sc. Méd.* XXV. 1818. p. 56.
(2) Hecker, *Praktische Artzneymittellehre*, l. c. I. 34.
(3) Magendie, Edwards. — (4) Haller, V. p. 91.
(5) Haller, l. c. Bichat, II. p. 696. Richerand (Amsterd. I. p. 315).

parva copia succumbit (1); stimulantia et individui robur tantum absorptionem valent deminuere, quatenus labore, motu, usu spirituosorum transpiratio incitetur. — Tandem cutis omni diei tempore non aeque prompta est absorptioni.

§. 25. Sequentia inprimis absorptioni cutis fovent *auxilia*.

a. Epidermidis permeabilitas primam hic occupet locum, quippe per illam vigeat integrae cutis absorbendia facultas (2).

b. Jatro-aliptae maxime celebrant balnea et frictiones (3), vascula enim cutis frictione incitantur, cutis relaxatur, cuticula aliquomodo sublevatur, verbo vitalitas cutis augetur; calore suo balnea quoque bene agunt; frictiones vasorum absorbentium vim repulsivam vincere videntur.

c. Stimuli augent absorptionem cutis; materiae blandae diuturnione contactu eundem stimulum aliquomodo afferunt (4).

d. Dimota epidermis; materies non stimulantes, blandae, epidermidem nec chemice nec mechanice laedentes a vulnerata aut excoriata cute celerius absorbentur, nam functio localis exaltata est propter stimulum, ex qua irritatione blandis materiis stimulus

(1) Rullier, l. c. — (2) Jam supra clare demonstrata est. Ipse Magendie (*Prée. Elém.* II. p 284) epidermidem diuturniore contactu fluida inbibere posse affirmat. — (3) Nec tamen cum Currie, Magendie aliisque frictione materies per epid. trudi ponimus. — (4) Westrumb, l. c. p. 520.

lus accedit quo per se carent (1); hinc etiam quae epidermidem chemice afficiunt vel stimulant promptius absorbentur, non adeo quia absorptio est in relatione directa cum stimulante materiae qualitate (Emmert et Hoering. 2), sed quia epiderm. laedant et tunc occupent locum stimulatum.

e. Apta materiarum applicatio; — huc pertinent vehicula ex humore animali uti voluit Brera aliique, vel spirituosa, aut alia; solvi posse materiem, requisita est conditio.

f. Atmosphaerae pressio absorptioni valde favet; jam veteres notarunt vulnera e viperum morsu venenata innocua fieri appositâ cucurbitâ (3). Barry (4), vidit cucurbitâ vulneri cum pulvere Strychnii, veneno Upas, Arsenico appositâ actionem veneni impeditam, quando haec nondum incepisset, sublatam si inchoata esset; ac. Prussicum vulneribus guttatim adspersit, nullus inde effectus quamdiu cucurbita esset apposita, qua autem desumta vehementes mox oriebantur convulsiones, unde mors sine dubio fuisset secuta, nisi iterum apponendâ cucurbitâ vita et quies fuerint revocatae. — Aliorum (5) experientia haec omnino probant,

(1) Westrumb, l. c. p. 518 et 526. — (2) Apud Lund *Vivisectionen*, l. c. p. 84. — (3) Westrumb, l. c. p. 526.
(4) *Experimental Researches on the influence of Atmospheric pressure upon the blood in the Veins etc.* Lond. 1826. 8°.

(5) Barry haec in Acad. Paris. legi curavit (*Arch. gén. de Méd.* IX. 1825. p. 131) rem ulterius probavit Petroz (Ibid.

bant, imo Lembert cucurbitas apponere suadet ubi ex endermatica administratione venenorum periculosa orirentur symptomata (1).

§. 26. *Discernenda functio cutis integrae et laesae.* Quae igitur ratio est cur laesio aut dimotio epiderm. adeo absorptioni favet, cur methodus endermatica adeo evidenter celeriores et fortiores praebeat effectus? Ratio in promptu est; orificia vasorum non in epiderm. terminantur sed vasa tam absorbentia quam sanguifera orificiis in corii cellulis lymphaticis et procul dubio etiam in ejus superficie terminantur, vel retis instar in suprema corii parte dispersa observantur; obteguntur illaesa epidermide membranâ satis densâ ut vasa a contactu materiarum probe arceat; epidermis est quod vincendum venit obstaculum ut materiae venas ipsas et lymph. ostiola tangant. Hoc igitur obstaculum me-

p. 140) qui cum sanguine et lympha venena per cucurbitas iterum e corpore traxit, quod idem vidit Segallas (Ibid. p. 289). — Itard (*Arch. Gén. de Méd.* XIII. 1817. p. 284) cucurbitis post inoculationem appositis nullas vidit variolas. H. E. Kupfer (*de vi quam aer pondere suo et in motum sanguinis et in absorptionem sanguinis exercet.* Lipsiae 1827. 8°. *Arch. gén. de Méd.* XVII. 1828. p. 643) eas cum fructu in canium rabidorum morsuris adhibuit. Weutrumb ex cataplasmate cum Tart. emet. nullas paucasve vidit pustulas cucurbitâ admotâ, plures hac dimotâ (l. c. p. 526), serius (Meckels *Archiv.* 1830) inquisivit quomodo cucurbitae hic agerent.

(1) Lembert, *Essai* l. c. p. 22. Bouillaud (ibid) idem compressione fieri posse putat.

medicamenta vincere debent, et primaria Jatro-aliptarum cura versatur in hocce impedimento corrigendo; dimoto vero obstaculo et corii superficie denudatâ medicamenta dum ipsis venarum finibus, earumque parietibus, cum rete vasculoso, vasorumque lymphat. ostiolis, in corii superficie et cellulis admittendis in contactu ponuntur, aut in corii cellulas penetrantes ad lymphaticorum ostiola, devictâ vi repulsivâ avide inhiantia, et sanguifera plurima vasa quovis puncto permeabilia, accedunt, unde facile intelligitur cur ea quae endermatice applicantur tam celeres et fortes praestent effectus, dum saepius Jatro-aliptarum cura sit frustranea.

Brugmans noster (1) statuit vasa lymphat. facultate quadam electivâ et repulsivâ, semper assimilata homogena sumere, heterogenea strenue repellere; haec vero assumunt quando vis illa repulsiva sit devicta vel alia quacumque ex causa lymphaticorum actio abnormalis fuerit facta; Westrumb illustri viro assentitur et rem ulterius probat (2). Jam vero quaerimus an non etiam stimu-

(1) Dissert. C. G. Ontyd praeside S. J. Brugmans, *de Causa absorptionis per vasa lymphatica* L. B. 20 Febr. 1795. Cap. II. p. 57—60. Similem fere theoriam statuit Hufeland, *Syst. der Pract. Heilk.* I. §. 48. Brugmansii theoriam fere ipsis verbis doct. Ontyd proposuit V. A. v. Hees, *de Causa functionis systematis lymphatici.* L. B. 1817, p. 36. — (2) *Untersuch*, p. 18. Meckel, *Archiv.* 1827. p. 530—533.

mulus qui epidermidis laesione et dimotione oritur in exercendâ methodo endermaticâ multum contribuat ut vasa lymphat. heterogenea sorbeant. Brugmans statuit: „ Ex stimulante externo in„ citatur humoris assumptio per vasa externa" (1). „ Augetur non tantum absorptio stimulantibus sed „ etiam de novo, quum fileat, excitatur" (2). Uti supra monuimus verosimile venis praecipuam absolvendae abs. cut. partem incumbit, sed statuendum videtur: stimulum epidermidis dimotione allatum multum tribuere ad vim repulsivam vasorum absorb. vincendam, et in exercenda methodo Jatraleptica frictionem cutis integrae multum etiam ad hoc conferre.

Atque in his fundamentum utriusque methodi Anat. Physiologicum videtur positum. Nullum enim aliud datur discrimen nisi quod in illa methodo densum obstaculum sit superandum, ut ad centrum actionis ducantur remedia, in altera vero statim in centrum ponantur, et, quod majoris momenti, in *centrum irritatum*.

III. PARS THERAPEUTICA.

§. 27. Probata itaque est cutis integrae absorptio, cutisque laesae praestantior efficacia vindicata, utriusque ratio exposita, adeo ut applicationis externae fundamenta Anatomico-Physiologica satis firma-

(1) Apud Ontyd, l. c. p. 51. — (2) Ibid. p. 53.

ma exstructa putemus. Ad ipsas autem methodos pertractandas nondum transire licet, probandum enim superest: externe applicata simili agere ratione ac interne porrecta, materiesque vi pollentes medicatrice, vel venenata externe applicatas, ad internas duci abditasque corporis partes, eosdemque ac interne adhibitas producere effectus (1).

OBSERVATIONUM ORDO II.

Externa agunt ut interna.

A. *Cute integra.*

§. 28. Ipsi Jatro - aliptae eorumque ministri haud raro effectus in se ipsis percipiunt, quos inunctione in aegris producere volebant, unde chirotecae in Nosocomiis usum ab experientia didicerint

(1) Non satis distinguunt auctores (Schöpff cet.) inter observationes quas sub altero et tertio disjunxi genere; sub hoc in Cap. III et IV. istas collegi quibus probaretur utilitas Meth. Jatral. et Enderm., i. e. remedia quae ceterum interne dantur, cum fructu adhibita fuisse ad sanandos hominum morbos internos; sub illo vero genere hic retulimus observationes quibus jam a priori concluditur: medicamenta externe si adhibeas, ejusdem fore efficaciae, et omni qua pollent vi tam medicatrice quam venenata ad intimum corpus duci. Ne igitur hic observ. consulto de medicatione externa factas quaeras, sed alias quibus pateat: *Medicamenta (venenata sup.) externe forte fortuna, vel usu Chirurgico alieve quovis modo, topice ad longe alios, eosque saepe topicos effectus, tunc casu admota, omnem suam efficaciam per totum et internum corpus, semper non optatam, saepe non exspectatam, haud raro nocivam distribuisse.*

rint ministri. Jam Ramazzini (1) scripsit: „de „ Jatro-aliptarum morbis" praecavendis; Brera haud unum narrat exemplum (2), ubi qui pomatum Scillam, Digitalem, vel Acet. Pot. continentem inunxerat, diureticos effectus sit passus; ex Opii granis V in canem cum succo gastrico nuda manu inunctis somnolentiam expertus est Chiarenti (3).

„ Manus tremere iis, qui venerea lue infectos „ Hydrargyro saepius inunxerint," notat Fernelius (4). „ Gravem vertiginem tenebricosam et „ continuam " chirurgo cum perunxisset subortam tradit Frambezarius. „ Nostras chirurgus alvi fluxum, tormina, et salivationem inde habuit." (Ramazz. 5); legitur (6) de foemina a lue sanata dum maritum inungeret, ipsa autem non inungeretur (7).

Religiosa virgo et ancilla in Nosocomio S'. Viti Londini (8), aegrum pertinacissima constipationis cau-

(1) Opera omnia Med. et Physiol. Ed. 4. Lond. 1739. 4°. Tom. II. de morbis artificum Diatribe, C. III. p. 13—15.

(2) *Anatripsologia*, Ed. V. Bassano 1812. I. p. 12 II. 48. 51, 52. — (3) Brera, I. §. 148. p. 213. — Idem vidit in alio viro quem inscium opium canibus adfricare jusserat. Ibid. p. 216—218. — (4) *De luis venereae curatione*, l. c. C. VII. (5) l. c. p. 14. — (6) Van Swieten *ad* Boerh. *Aphor.* 1467. V. p. 526. — (7) Neapoli inunctio in pedum plantas solitum luis est remedium, hinc ne amplius unctoribus inde malum Ruggieri *Torno-frottore* indicavit (*Med. Chir Zeit.* 1813. IV. p. 346. — 1817. II. p. 268. — (8) *The Medical and*

causa inunxerant cum oleo Crotonis Tiglii; aeger non purgabatur, nam aderat obstaculum mechanicum; ipsa autem ex officio caritatis post 3 horas valde purgabatur, et universalem aegritudinis sensum, cum oris ingrato sapore experta est; ancilla alvi modo evacuationes est passa, non vero tamdiu fricaverat.

Chrestien (1) refert de matre ex intermitt. reconvalescente, quae filiam Tinct. antispasm. opio confectam fricaverat, agrypniam inde, agitationem, et pectoris ardorem passa. Puella contra intermittentem medicinam negans, matrem ob eundem morbum, Tinct. antispasm. et Tr. chinae fricavit, unde utraque sana.

Materiae e regno animali.

§. 29. *Cantharides.* Emplastr. Canth. applicationem haud raro viarum urinariarum dolores, mictum cruentum, strangurium sequi cuivis notum est (2); Boyle (3) Canth. cervici applicatis, gravem inde in viis urinariis se expertum notat dolorem. Schenck (4) post Canth. genu applica-

and Surgic. Journ. Dec. 1828. *Arch. génér. de Méd.* XIX 1829. p. 127. — (1) Chrestien, 1813. p. 190—192.

(2) Haller., Cruiksh., Soemm., Schöpff, Westr., l. c. — (3) *Experim. de Atmosph. corpori constitutionem, deque mirabili subtilitate, determinata Natura et sufigni vi effluviorum.* L. B. 1676. 12° p. 75. — Non Canth. manu litinuit, ut alii notant. — (4) J. Schenckii a Grafenberg, *Observ. Medicar. rarior.* Libri VII. lib. VII. Obs. 36 et 37. in Edit. Francof. 1609. p. 967. Ibid. 1665. p. 875.

cutus, 5 ℔ sanguinis mictas tradit, pergitque ita: „ Incredibile videtur; quidam Chirurgus Mediolanensis bis sanguinis profluvio correptus fuit per „ urinam secum portando cauterium ex Canth. in „ byrsa." (1). Hildanus (2), Pareus (3), similiter multas observarunt noxias ex vesicatorii adpositione, imo Plenck (4) inde vidit inflamm. renum, vesicae, priapysmum, cum mictu cruento. — Leguntur e contra duae observationes enuresis applicato vesicatorio ad regionem sacram sublatae (5), atque diuresis exinde feliciter instauratae (6).

Materiae e regno vegetabili.

§. 30. *Opium* extus etiam admotum narcoticam suam vim et somniferam exercere docent observatores (7). Canibus, quorum abraso corpori Opium succo gastr. solutum Chiarenti (8) applicaverat, magna somnolentia, melancholia, torpor, stupiditas supervenerunt; 5 grana propria manu cum illis aliquando affricasset, in se ipso effectum experitus est, eandemque insolitam somnolentiam in suo

(1) Obs. 37. est huic prorsus similis. — (2) Horn's *Archiv* 1815. I. p. 104. — (3) Ibid. — (4) *Toxicologia*. Viennae. 8°. 1785. p. 135. — (5) *Medical Commentaries*. X. p. 416. *Med. Observ. and Inquir.* III. p. 2. — (6) à Roy, l. c. p. 23.

(7) Haller, Chiarenti, Brera, Percival et Ward, Westr. — „ opium solutum, quod cuti admoves, inflagitat, „ nec aliter agit ac si in venam injicitur." Soemm. *de C. H.* f. V. p. 413. — (8) Brera, I. p. 34—36. 213—221.

sio tonsore vidit quem inscium 7 gr. Opii eani adfricare jusserat (1). — Hufeland (2) pillulas conficiens e massa 2 drachm. Opii continente, massamque per horam diei calidissimae integram manibus tractans, vertiginem inde, sensum inebriationis, lassitudinem, angorem expertus est. Dimota massa lotisque manibus effectus desiit, superstite tamen per diem delassatione. — „ Emplastrum anodynum temporibus appositum, non modo capitis dolores placat, sed et vomitiones „ saepe enormes sistit" (3). — Tralles (4) loquitur de foemina quae „ correpta graviori „ odontalgia alterutri temporum applicabat Emplastrum quod habebat grana duo Opii; vix „ hoc factum erat, cum corriperetur furioso delirio, spasmo oris stipato; abripiebat et abjiciebat emplastrum, delirumque et dolores cessabant." — Chrestien ab externo Opii usu constipatam vidit alvum ac ab interno (5); Mejan (6) ad Asthma spasm. 4 gr. Opii in tinctura, sibi affriciavit, et narcoticos effectus est passus.

§. 32. *Tabacum* extus narcoticas retinet qualitates; „ ejusque plantae decoctum, cum eo caput „ la-

(1) Ibid. I. p. 215—218. — (2) Hufeland in *Journal.* V. p. 770 in not. ad Schöpff. — (3) F. Hoffmanni *Op. Phys. Med.* fol. Gen. 1748. I. p. 318. §. XLIV.

(4) *Usus Opii salubris et nocivus, in morb. medell.* Vratisl. 1757. 4°. Sect. I. §. XX. p. 124. — (5) Chrestien 1813. p. 134. — (6) Ibid. p. 91.

„ lavaretur, vomitus fecit, et deliquium, — et „ convulsiones, — et ebrietatem, — et vomitum, „ cum ventriculo imponeretur, — et ejusdem plan„ tae Oleo chemico illito, alvi purgatio succes„ sit." (Haller V. 88). „ Sic legio quondam in„ tegra equitum, quae telonii eludendi causa folia „ Nicotianae sub indusiis thoraci imposuerunt te„ mulentiam inde cum vomitu passa fuit." (1). Härtmann foliorum Tabaci cataplasma cum aqua, aceto, vel spir. frum. in ventriculi regione ponendo vomitum provocavit (2).

§. 32. A cataplasmate *Belladonnae* oculo inposito paralysis musc. levat. palp. sup. (3), in alio casu paralysis Iridis (4) observata fuit. — *Senecionem vulg.* (*Kreuzkraut*) ut Nicotiana vomitum producere, quin et contusam frigide ventriculo inpositam, plures docent (5), quod alii de radice *Hellebori albi* affirmant (6); „ ab *Aconiti* fascicu„ lis sinui inpositis debilitatas fuisse puellas." creditur (7). Semen *Sabadillae* magna copia ad pediculos capiti insparsum, spasmos induxit tradente Lentin (8) dirissimos, lotione capitis frigida sublatas; abdomini inunctum purgans repertum (9).

§. 33.

(1) J. V. ab Hildenbrand, *Institt. Pharmacol. f. Mater. Medic.* p. 87. — (2) Schöpff l. c. 774. 790.

(3) *Archiv Gez. d. Méd.* XIII. 1827. p. 611. — (4) Ibid. XIV. 1827. p. 129. — (5) Schöpff l. c. p. 774. 790. — (6) Ettmuller in praef. ad *Chir. Infus.* — (7). Hall. V. p. 87. (8) Plenck, *Toxicol.* p. 289. — (9) Westr. l. c. p. 486.

§. 33. *Purgantia.* „ A contrectata colocynthide alvum valide ſolutam novit" Haller (V. 87). Alibert in femina lactante, post abdominis inunctionem cum 12 gr. Scammonii, 12 gr. Colocynth. et 6 gr. Merc. dulc. nullam matris, ſed promptam infantis ſimul conſtipati vidit purgationem (1). Ex 15 gr. Jalappae, Colocynth. ſerp. j. et 8 gr. Merc. d. dolores colicos, tormina, capitis aggravationem in ſe ipſo expertus est (2). Chiarenti (3) 20 gr. rhei cum ſucco gastr. cani applicatis frequentem vidit per 72 horas catharſin. Ung. ex adipe cum fellis taur. et aloës pari copia alvum a faecibus vermibusque purgat (4); imo v. Swieten inde ſaepe hypercatharſin obſervavit periculoſam (5).

§. 34. *Anthelmintica.* Celebre veteribus fuit Ung. de Arthanita ad vermes pellendos alvumque movendam; utramque (6) ſpeciem Cyclamen ſive Arthanita, (cujus ſuccum umbilico illitum drasticum et abortivum jam asſeruit Dioscorides) intrat. Veſalius (7) notat: „ Ung. cycl. mag„ num . . . . . illitum ſtomacho vomitum purgat; „ hy-

(1) l. c. Monfalcon, p. 313. — (2) Ibid. p. 320.
(3) Apud Giulioet et Rosſi l. c. p. 210.
(4) Schöpff l. c. p. 772. — (5) Ad B. Aphor. 1370.
(6) Utriusque, magni et minoris genuinam vide formulam apud Lemery *Pharmac. Univerſelle.* Amſt. 1717. 4° p. 681 ſq.
(7) Op. Omn. *Anat. et Chirurg.* Lugd. Bat. II. fol. 1725. II. p. 1113.

„ hypogastrio autem junctum alvum dejicit; ob id „ hydropicos mire juvat serosum excrementum large „ vacuando; vermes quoque necat et educit. . . . „ Minus parum adhibeatur neque scopo evacuan- „ di." — „ de Ung. ex Arth. pilulae cordi im- „ positae purgant" (1), imo Turner mortuos vidit duos pueros ex hypercatharsi ab isto Ung. umbilico illito (2).

§. 35. *Diuretica; alia.* Veterum Ung. Agrippae e radice Bryoniae, Cucumere asinino, Scilla, aliisque confectum fuit (3); non mirum igitur Vesalii (II. 1112) effatum: „ Ung. Agrippae valet „ hydropicis . . . . urinam provocat et inunctum „ supra ventrem laxat." — Chiarenti 8 gr. *Scillae marit.* cum dr. j. succi gastr. cani infricavit, unde jam post semihoram effectus diureticus, ut canis per 24 horas omni quadrante urinam mittere deberet (4).

Meyer ardorem ventriculi ex acido primarum viarum ortam in se ipso emendavit (5), balneis alcalinis ex cineribus vel sale Tartari.

Goelis (6) aceti balneum, antidoti contra Opium instar, aeque efficax esse ac internum usum aceti in infante observavit.

Ma-

(1) Fallopius (med. purg. simpl. 22—26.) — (2) Arnould, l. c. p. 34. — (3) Lemery, l. c. p. 678.
(4) Brera, I. §. 235. — (5) *De Variis febrae indole.* Erfurt. 1792. Schöpff, l. c. p. 762. 791. — (6) Möllen v. Eldik, IV. 1825. p. 366.

Materiae e regno minerali.

§. 36. *Cosmetica* maxime ex hoc regno petuntur; J. A. von Brambilla (1) vidit matronam cum 2. filiabus cosmetico e plumbo praeprimis utentes; candidus erat faciei color, at major natu dirissimos inter cruciatus colica perierat saturnina, quâ junior nunc correpta aptis remediis vix ex orci fauci-bus rapiebatur; mater jam per duos annos colicam, constipationem pertinacem, paralysin artuum inferiorum fuit passa. — Hufeland cosmetica e merc. subl. c. (2) veneficium vocat chronicum, cujus flebiles progressus tum demum si nimii fuerint observantur. Matronam vidit, quae ope cosmetici, suae familiae proprii (cum Merc. s. c.), candido gaudebat una cum prole colore. At ipsa spasmis fere semper, affectionibus nervorum, et filiae a prima juventute variis neurosibus vexabantur.

§. 37. *Arsenicum.* „Ab empl. Arsenicali capiti impositio mors, et alia aegre servata, cum favo impositum fuisset" Haller (V. 86). Inunctionem capitis cum Ung., cui Arsenicum admixtum fuerat, in puella acerrimi dolores, totius capitis intumescentia, vigiliae, animi deliquium, febris, et 6° die mors insecuta sunt (3). Alia puella comp-

ta

(1) *Samml. Ausserl. Abh.* XII. 1788. *Abh. von der Bleykolik.* p. 203. — (2) Iterata vice arguit. *Kleine Medicin. Schriften.* III. p. 343. „Gefahren des Sublimats als Schonheitsmittel. *Journal.* LXX. 1830. I. p. 116. — (3) B. F. Suerman, Diss. *de Arsenici in corpora humana effectibus ejusque usu medi*

ta pectine imbuto oleo cui Arſ. inmixtum, *infelici* adeo eventu, ut post vehementem *diarrhoeam* et vomitum atrocem exſpiraret (1). Orfila feminam vidit (2), quae ut pediculos fugaret pomatum capiti infricavit Arſ. confectum; post 7 dies caput inde tumefactum est, glandulae capitis turgentes, ardor internus accedit, vertigo, ſyncope, cardialgia, vomitus, conſtipatio, tremor artuum, delirium. — Sherwin (3) ex parca ſolutione Arſenici manibus affricta urinam auctam et nauſeam expertus est; nec mirum, veteribus enim jam notum (4), Arſ. externe applicatum efficax esſe diureticum.

§. 38. *Hydrargyrum.* Crugeri (5) vidit gemellos 1 ½ annum natos Ung. ex butyro cum Mercurii vivi dr. j. ad dorſum et caput ſemel inunctos, quorum unus eadem, alter ſequenti die obiit. J. Dolaeus (6) militem vidit arthritide vaga laborantem, a barbi tonſore ad ſpinam et articulos Mercurio illinitum; unde vehemens ſalivatio, ſphacelus,

dis celebrato medico, praeſertim ad carcinomatis curationem. Traj. ad Rh. 1809. 4°. C. III. §. 39. p 33. — (1) Ibid. p. 33. (2) Orfila, *Traité des poiſons ou Toxicologie générale.* Edit. 2. I. 1818. p. 184. Obſ. 3. — (3) *Mem. of the Medical Society of London.* Vol. II. 1789. Art. 35. *Obſervat. on the effects of Arſenic by external abſorption*, by J. Sherwin, p. 394 ſqq. — (4) *Med. Chir. Zeit.* 1790. I. p. 462.

(5) Ephemerid. Acad Nat. curioſ. Anni 1685. Decad. II. an. IV. Obſ. 16. p. 45. Ibid. p. 46. ſimilem obſervationem narrat Schröck. — (6) Ibid. Obſ. 180. p. 228.

lus, mors! Ward (1) observavit veneficium, cum 2 fratres lue correpti sese cum 2 unc. Merc. subl. c. cum axungia porci abdomen inunxerant. Unus altero, alter 14° die post diros cruciatus exspiravit; in cadavere ventriculi inflamm. — Eundem exitum Crampton (2) notat ex paucis drachmis Ung. Hydrarg. in juvene Ascitidis et Anasarcae causa abdomini insinuatis. J. Cloquet (3), cum ad horam V post mer. manus in solutionem valde concentratam Merc. subl. corr., ut inde anatomica quaedam peteret, mersérat, noctis hora I illi dolores in epigastrio, inprimis in regione ventriculi et diaphragm., constrictio pectoris, nausea, vomitus, colici dolores supervenerunt.

§. 39. *Plumbum.* Afferre solent (4) pictores maxime saturnina corripi colica, constipationibus, paralysi, tremoribus. Aikin (5), jam multum a pulmonali inhalatione, saltem in mineris, Puihn (6) ab

(1) Froriep's *Notizen*, no. 532. XXV. 1829. n. IV. p. 68.

(2) *Transact. of the assoc. of fellows and licentiats of the king and queens college of Physicians in Ireland.* IV. 1824. *case of fatal result from Mercurial ointment*, by J. Crampton, p. 91—101. Colson (*Archiv. gén.* 1827. p. 109) ex Hydrargyrosi tremorem metallicum vidit. — (3) Orfila, l. c. I. p. 93 Obs. 8. Plenck, *Toxicologia*, p. 263 similes in puella narrat effectus. — (4) Asfalini, Rullier, Westrumb. — (5) J. Aikin, *Observations on the external use of preparations of lead with some general remarks of topical Medicines.* Lond. 1772. 8°. p. 9. — (6) T. G. Puihn. *die Gifte des Mineral-Reichs.* — Bayreuth. 1816. p. 50 sq.

ab introductione simul cum cibis rem declarant; id autem certum est, pictoribus *inprimis* manus fieri paralyticas (1).

„ In axillis gestatum, *Lithargyrium* fecit dyspnoeam, lipothymiam, nauseam, vomitum." Haller (V. 85). — Schmidt (2) plurima hujus generis exempla collegit; — paralysis manus et digitorum observata fuit (3), post manus contorsionem fomento ex aqua calcis cum Aceto Litharg. tractatam; ex fomentatione scroti in inflamm. testiculorum cum aq. Goul. testiculorum scirrhus (4); imo ex solutione Acetatis Plumbi fomenti instar in gonorrhoea adhibita post 3 $\frac{1}{2}$ menses impotentia virilis observabatur (5). Boerhaave (6) docet, „ si dilutum (acetum pl., lac virg.) „ cuti affricatur, pustulas, rubedines, erysipelas, phlegmonas multum levat, cuti candorem „ nitoremque conciliat, sed corpori noeet, tandem in Phthisin deducendo, ut tristissimis saepe constitit exemplis."

§. 40. *Antimonium*. „ Vomitus ex admoto cruribus decocto metallorum legitur " (7); diversae sunt

(1) Schöpff, l. c. 775. — (2) J. A. Schmidt, *die Antigonia oder die Wahrnemungen über Mißbrauch und Unschärfe des Bleye-extrakts von Ostenreichschen Feld-Chirurgen aufgefaßet*. 8°. Wien. 1788. — (3) Ibid. Obs. 18. p. 181. (4) Ibid. Obs. 18. p. 121. Obs. 16. proc. 124. — (5) *Ibid.* Obs. 11. p. 100. — (6) *Elem. Chem.* II. proc. 172. Lugd. Bat. 1732. 4°. II. p. 454. — (7) Ephem. Acad. Nat. curios. *De ca-*

sunt de Tartari Emetici extus applicati vi emetica observationes. Hecker ex ung. Tart. Emet. cum adipe vidit vomitum (1); Gutlebfe infantem triennem, propter spinae incipiens vitium tali Ung. inunctum, post vomitum biliosum intra 48 horas mortuum tradit (2).

Sherwin 5 gr. Tart. Emet. aqua soluta in manus lavando fricaverat; nauseam inde et perspirationem auctam passus est; 9 vero gr. affrictis, alvum laxatam et praeter nauseam, urinam longe copiosiorem vidit (3); repetivit ejus experimenta Hutchinson, vidit perspir. et urinam calorem que aucta, nullam autem in primis viis mutationem (4). Gaitskel (5), Bradley (6), Struve (7) suspecta dubitant haec experimenta, cum ipsi urinam non viderint auctam; Bradley (8) levem nauseam expertus est.

Neque Hahn (9) ex Tartari emetici externa adcade H. an. I. 1682. Obs. 43. Melboom, l. c. p. 12.

(1) Schöpff, l. c. p. 787. — (2) *Medic. Chir. Zeit.* 1803. I p. 169. — (3) *Mem. of the Medical Society of Lond.* II. 1789. art. 34. *Observations on the Effects of Emetic Tartar, by external absorption; in a letter to* J. C. Lettsom, by J. Sherwin, p. 386—394. Male ergo auctores haec experimento tribuunt Lettsom; confer. experimenta, p. 391. (4) *Mem. of the Med. Society of Lond.* V. 81. *Samml. Ausserl. Abh.* XIX 1800. p. 523. — (5) *Mem. of Med. Soc.* IV. Sect. VI. — (6) Ibid. IV. Sect. XIX. — (7) Hufel. *Journ.* IV. St. 3. p. 602. — (8) *Med. Chir. Zeit.* 1795. IV. 84, 85. — (9) J. Hahn, *Observ. and experim. on the use of Enemat.* Philad. 1798.

admotione vomitum vidit, neque Chrestien (1), qualem autem hoc modo cieri posse putat v. Humboldt (2).

Brera (3) in casu colluviei saburralis, frictione ad interna brachia cum 6 gr. Tart. Emet. saliva et axungia remixtis, post 3 frictiones sudores copiosos et alvi frequentiam, in infante 6 ann. ob eundem morbum 6 vel 8 gr. affrictis, nihil praeter sudores vidit; scrupulo β. autem pro dosi ter illito, nausea secuta est, post quartam frictionem copiosus biliosae saburrae vomitus. — Krimer (4) ex solutionis affrictione nullos vidit effectus, vomitum quidem si profundioribus vulneribus adspergeretur; adhibito autem Unguento cum 60 gr. Tart Emet. praeter pustulas bis nauseam vidit et vomitum. — Colson (5) jam ex 3 gr. cum empl. picis admotis copiosas habuit sedes, inque aliis vidit per superiora etiam evacuationem.

Egregie autem has componere possumus controversias experientiâ Cel. Gendrin (6), neque opus est, ut internum Emetici usum saepe aeque fallacem

(1) l. c. 1813 p. 32—35, 235. — (2) l. c. II p. 166.

(3) I. §. 169. p. 245. II. §. 223. p. 63—65. — 4) Krimer, *Ueber die Wirkung der auf verschied. Wegen d. Körper beigebragten Brechweinstein.* Horn's *Archiv.* 1816. II. p. 925.

(5) Froriep's *Notizen*, n°. 505. XXIII. 1829. n°. 21. p. 505.

(6) *Observations sur la préparation et sur les effets de la Pomade Stibié par* Gendrin. *rel. du Journ. Gén. de Méd. Chir. et Pharm.* CLX. Decbr, 1829. p. 388—394.

cem et incertum indicemus. Scilicet obſervavit, pomatum cum Tartaro Emetico, derivandi et exanthema producendi ſcopo adhibitum, copioſos et frequentes ciere vomitus, ſi Pharmacopola aquam in praeparando adhibuisſet, quod, ut ſal melius cum axungia misceatur, facere audent; nequaquam autem, ſi absque ulla additione ſal cum axungia fuerat mixtum. Si igitur pomatum ſcopo alterandi adhibet, ne guttulam aquae addi curat, quando vel ex diuturniori in eodem loco ad magnam doſin uſu nunquam vomitum vidit. In matrona vero, ex ſaburra laborante, praeſcripſit: R. axung. dr. ij. Tartar. Emet. dr. 1 β. aquae destill. dr. ij. et jam ex altera frictione copioſus vomitus.

B. *Cute laeſa.*

§. 41. *Arſenicum* cuti non integrae admotum flebiles haud raro induxit effectus, hinc etiam Cl. Suerman illud ad carcinomatis curationem anceps, damnoſum, infidum, peſſimaeque notae damnavit remedium (1); — refertur inter plura de puero post inſperſum ulceribus Arſenicum intra biduum mortuo (2); de animi deliquio, ſyncope, febre ardente, delirio ex vix 1 gr. ulceri tibiae adplicato (3); Degner (4) in duobus militibus horrendam obſervavit genitalium inflammationem, ſubito in gangraenoſam abeuntem nigredinem, immo fere in perfectum ſpha-

ce-

(1) l. c. C. VI. p. 68. — (2) Ibid. c. III. §. 40. p. 34.
(3) Ibid. p. 35. — (4) Ibid. p. 35.

celum arsenico, aliis licet quam his locis, contra scabiem inunctis. Amat. Lusitanus refert (1) de juvene, qui contra scabiem totum corpus occupantem Ung. Arsenic. usus, mane mortuus decumbens inventus fuit; Fernelius (2) feminam ex pulvere Arsenici ulceri mammae cancroso inspersо, intra 5 dies misere mortuam vidit. „ Tineae capitis admotum Auripigmentum mortem aliquando „ induxit" (3). Scouttetenbis vidit vitae periculum ex Ars. caustici instar adhibito (4), imo Jaeger (5) Ars. vulneri admotum citius longe ventriculi inflamm., quam interne datum, producere notat.

§. 42. *Hydrargyrum*. Plenck (6) militem vidit ex Merc. subl. corr. fistuloso pestis buboni inspersо, post biduum miserrimis convulsionibus mortuum. Degner (7) narrat de Merc. s. c. ab empirico matronae contra parvam ad nates indurationem exhibito, unde cum cutis laederetur, dolores vehementes, tumor inflamm., convulsiones, salivatio, post 15 dies mors. Ex eodem praeparato contra scabiem tineamve applicato, veneficium lar-

(1) Ibid. c. IV. §. 49. p. 45. — (2) Plenck, l. c. p. 285. — (3) „ In patria mea;" Meybomius, l. c. p. 84. — (4) Froriep's *Notizen*, n°. 623. XXIX. 1831. n°. 7. p. 112. — (5) Gehlen, *Journ. f. Chemie*. VI. p. 289. (6) L. c. p. 315. — (7) *Hist. Med. de Dysenteria, biliosa, contagiosa Anni* 1738. p. 230.

larga salivatione solutum (1), imo mortem (2) nonnunt (3). Haec ulterius probantur a Cl. Orfila (4); — quidam cum in crure altero carcinomatosum haberet tumorem, empiricus ei caustici adhibitione medelam pollicitus est; fecit tumoris incisionem, et post primam deligationem nudo vulneri pulverem Merc. Subl. c. applicavit; sequenti die aeger mortuus in lecto inventus est. Puella 8 annorum tumores a in cervice et occipite habuit. Spir. Nitri ope aperiebantur tumores et humore diffuso adhibitus est duplici vice Merc. Subl. corros. ad fundum cistae corrodendum; 5° die miserrimis convulsionibus obiit. Agirta robustae cuidam feminae ceterum sanae propter cancer mammae ulceratum pulverem dedit album externe adhibendum; fuit Merc. Subl. corros; mox post applicatio-

(9) Robertson, *The Edinb. Med. a. Surg. Journ.* VIII. 1812. P. I. n°. 12. — (2) *Med. Chir. Zeit.* 1828. I. p. 169. *Archiv* von Horn. 1826. II. p. 395. — (3) Meybomius, l. c. p. 14. „ Aquam Mercurialem propter scabiem „ inunctam salivationem movisse, novi. Idem efficit adhibi„ tus ulceri mundando in quadam femina Mercurius praecipi„ tatus." — Carro (*Med. Chir. Zeit.*) 1812. IV. p. 84) ex Ung. Citrino magna dosi in scabie adhibito, omnes veneficii ex Hydrag. in 3 casibus vidit sequelas. — Refertur (*Journ. Universel des Scienc. Méd.* XI. p. 224 sqq.) de praestantis formae matrona, cum propter scabiem, ab ancillis illi allatam, balnea cum *M. s. c.* et Ung. c. Deutox. Hydrarg. adhibuisset, Phthisi pulmonali correpta. — (4) *Toxicologie*, l. c. I. p. 92 sqq. Observ. 5, 6, 7.

tionem dolores atroces, nausea, vomitus, convulsiones oriebantur, dum atrocissima mors altero die torminibus finem imponeret.

§. 43. *Antimonium.* Lembert ex endermatica applicatione 4 gr. Tart. Em. alvum copiosam vidit et diaphoresin (1); Krimer (2) ex 2 granis Tart. Em. *vulneri profundiori* immissis, post bihorium septies vomitum notavit; solutio Tart. em. nudis excrescentiis venereis admota nauseam, vomitum, alvi dejectionem adduxit (3). Richter ex 2 gr. Kerm. min. bis ad praecordia enderm. admotis vomitum vidit, demtó medicamine desinentem (4).

§. 44. *Plumbum.* Veneficii signa ex cerusfa ad intertriginem (uti quondam celebri) admota Haller notat (5); Plenck (6) arthritidem inde et epilepsiam in infantibus oriri vidit (7).

Egregius autem Goulardi antagonista (8), hic nobis valida praebet argumenta, dum magnam observationum collegerit vim, quae celebrem ad inflamm.

(1) *Essai* l. c. p. 117. — (2) l. c. p. 933—935.

(3) Chrestien, 1833. p. 33. (4) *De Meth. end.* p. 40. „A Croco metallorum herperi extus imposito vomitus." Haller. — (5) Haller, V. p. 86. — (6) l. c. p. 421.

(7) Mira sane narrat J. C. Starck (S. *Archiv f. d. Geburtshulfe, Frauenz. und neu gebohrener Kinder Krankheiten.* III. Jena 1791. St. III. p. 386). Scilicet post aquam Goulardi in infante 9 annorum ad locos ambustos adhibitam, praeter dolores colicos et ardorem urinae, cerussam (!!) pulveris albidi instar in urina vidisse putat depositam.

(8) J. A. Schmidt, V. S. p. 134. *not.* 2.

flamm. externas, ambustiones, vulnera, ulcera, morbosque cutaneos aquae Goulardi usum, dissuaderet inconsideratum, veneficii quippe ex plumbo signa, alvum tardam, tremorem artuum, paralysin, dolores colicos, colicam pictorum, ipsamque mortem non raro inducentem. Posch (1) ex hujus aquae ad tumores hydropicos (Anarsarca adfuit) excoriatos usu, asthma gravissimum, mortemque vidit; Schmidt (2) veneficium post ejusdem in milite ad bubones usum; Von Brambilla (3) ex cruris vulnere aqua Goul. tractato sensibilitatem et motum deperditum crurisque atrophiam, Haberes colicam inflamm. lethalem (4), ex scabie cum Extr. plumbi tractata, Streit (5) dirissimas convulsiones colicam pictorum concomitantes ex cerussa in puella ad impetiginem (Flechten) admota, notant.

Wendt (6) vidit mulierem, dum verrucas pectoris humidas cum aqua Goulardi lavasset, febre cum vehementi cephalalgia, et semitertiana soporosa correptam.

§. 45. *Opium.* Guiaud (7) militem, cui contra Erysipelas phlegmonosum catapl. ex farina lini cum

(1) Schmidt, l. c. Observ. 29. p. 170. — (2) Ibid. Obs. 32. p. 180. — (3) Ibid. Obs. 20. p. 138. — (4) Ibid. Obs. 40. p. 206. — (5) Ibib. Obs. 34. p. 185. — (6) *Med. Chirurg. Zeit.* 1798. I. p. 408. — (7) Froriep's *Notizen*, no. 358. XVII. 1827. no. VI. p. 95. Moll et v. Eldik, VI. 1827. p. 478.

cum magna Laudani quantitate (errore discipuli loco 15 gutt.) applicaverant, contractas pupillas, musculi faciei spasmos, delirium contraxisse vidit. — In Nosocomio Philadelphiae cataplasmatibus emollientibus ulceribus dolentibus applicandis, addere solent Opii quidquid supersit post praeparationem tincturae, (le marc); Gerhard autem (1) illud missum facere debuit, ob narcoticos saepius inde natos effectus. Jackson (2) tinct. Opii aceto sam endermatice congestiones ad caput, somnolentiam cephalalgiam producere vidit.

Morphium purum et aceticum contractam reddunt pupillam enderm. applicata, nervosque ita et cerebrum afficiunt, ut pro varia dosi somnolentia sopor, vertigo, delirium, cephalalgia, quandoque temulentia, saepe ingens alacritas oriatur (3). Mansfeld ab $\frac{1}{4}$ gr. acet. Morph. dilatatam pupillam (4), Gendrin ab $\frac{1}{8}$ gr. narcoticos effectus notant (5).

§. 46. *Tabacum*. Oleum ejus empyreumaticum quo locus vesicatorio denudatus lavaretur, post pauca minuta, vomitus violentos produxit difficile sistendos (6). Nec primum hoc Gerhard observavit; nam Soemmering (de C. H. f. V. 412.) „ol. „ Nicotianae in vulnere instillatum vel ore sumtum „ vo-

(1) Gerhard, l. c. p 105. — (2) Ibid. p. 106.
(3) Lembert et Lesieur, l. c. — (4) *Zeitsch. f. Geburtsk.* l. c. p. 393. — (5) Ad Gerhard, l. c. p. 108.
(6) Gerhard, l. c. p. 123.

„ vomitum concitat;" et Kaau B. (§. 225.) „ Tinct. Nicot. puero lavatur caput, ad infestos „ ipsi pediculos necandos, vel turpem scabiem „ pellendam, titubat saepe et inde vomit." — Schröck a°. 1685 retulit (1) de 3 filiolis pediculis et tinea capitis affectis, insperso Tabaci pulvere in toto corpore intumescentibus praesertim in capite, cum difficili respiratione et prostratione virium, quorum unus obiit. Grand (2) narrat de rustico, qui cum scabiem alieno in lecto acquisiverat, et hac uxorem impraegnaverat, infusionem Tabaci aquosam una cum uxore lotii instar adhibebat. Post horam erant quasi inebriati; lectum petebant, at utrique gravis supervenit cephalalgia, in viro eructatio vehemens et vomitus, in uxore emeto-catharsis, unde sequenti die nausea adhuc, membrorum spasmi, et asthmatica affectio supererat. — Van der Monde similem tradidit observationem (3).

§. 47. *Belladonna; alia.* Ex Bell. enderm. applicata visum turbatum, pupillas dilatatas, delirium cum loquacitate et totius corporis tremore, subinde vomitum biliosum, colicas, sedes copiosas Lembert (4) notat. Bally dorso pedis appli-

(1) Ephem. nat. curios. Dec. II. an. IV. p. 46.

(2) *Medical Commentaries collected by* A. Duncan. Dec. II. Vol. I. Sect. II. n°. VI. p. 327. *Account of a singular Effect from the external Application of a strong infusion of Tobacco employed for the cure of Psora*, by P. Grand. — (3) *Recueil périodiq.* VII. p. 67. — (4) Lembert *Essai*, p. 24 et

plicatam, pupillam dilatare vidit (1). Wade (2) a part. empl. saponis cum 1 part. Extr. Belladonnae ulceri manus applicatis, post 36 horas valde notabilia vidit veneficii symptomata.

Extr. Nuc. Vomicae, Strychniumve enderm. admotum Tetanum induxit (3); Richter ex Strychnio convulsiones notat (4), Bally congestiones ad caput, V. S. indicantes (5).

Gravioris veneficii symptomata ex foliis *Daturae Stramonii* ad membra combusta admotis Berdenokwitsch tradit (6).

Bally narcoticos vidit effectus ex aqua *Laurocerasi* in deligatione moxarum adbibita (7).

§. 48. *Aloe; alia.* Chirurgis solemne quondam fuit vulnera cum solutione Aloës mundare; mittere hoc coacti sunt, quia multi vulnerati, diarrhoea inde oborta, sint mortui (8); quod Ledoux (9) pluribus exemplis narrat. Murray (V. 251.): „in carie hoc saepe observatur ex tinctura Aloës „adhibita, quae resorptione dejectiones alvi con„tinuas excitat. Ita pilula ex Aloë parata et fon„ticulo stimuli causa immissa alvum movit tanto„pere, ut auferre ideo eam opus fuerit."

Hel-

et 120. — (1) Richter, l. c. p. 28. — (2) *Med. Chir. Zeit.* 1828. II. p. 299. — (3) *Arch. gén. de Méd.* 1824. V. p. 159. Lembert, *Essai*, p. 36. — (4) Richter, l. c. p. 31. — (5) Ibid. p. 20. — (6) Hecker, *Litt. Annalen der gesammt. Heilk.* 1831. Jan. p. 180. — (7) Lembert. *Essai*, p. 10, 11. — (8) Tissot et Plenck, l. c. p. 31. — (9) *Dict. d. Scienc. Méd.* XXV. 1818. p. 60.

Hellebori ita pilula stimulandi causa fontanellae applicata vomitum et diarrhoeam adduxit (1); idem in animalibus (2) fuit observatum.

Crotonis Tiglii olei guttula una in vesicatorio ad nates stillata alvi movit positiones dum constipatio, saburra et vomitus continuus adessent, observante Sanson (3).

§. 49. *Scillae extr.* endermatice diureticum fuit observatum (4). — Cruikshank vidit, si loco vesicatorii ope denudato stimulandi causa *Cantharides* applicentur, longe citius strangruriam oriri (5), unde medici americani vehementem sane stranguriam notarunt (6). Emmert in lympha glandularum inguinis chemice decoct. *Angust. spur.* detexit, quo crus vulneratum erat lotum (7).

His tandem addantur experimenta cum variis venenis a Cl. Orfila (8) instituta, qui dum haec in telam cellularem animalium subcutaneam deponeret, veneficii observavit symptomata.

---

§. 50. Qua igitur ratione agunt Medicamenta haec externa? Alii putarunt per ita dictum consen-

(1) Jo. Bohnii Disp. de vomitu. Lipsi. 1688. 4°. §. 9.
(2) *M. C. Z.* 1823. III. p. 281. — (5) *Transact. Medicales.* I. Juill. 1830. p. 12; similem casum narrat Gendrin ap. Gerhard, l. c. p. 119. — (4) Lembert, l. c. p. 122. Richter, p. 29.
(5) *Samml. auserl. Abh.* VII. 1781. p. 14. — (6) Gerhard, l. c. p. 106. — (7) Westrumb, l. c. p. 333.
(8) *Toxicologie.* II. 1818. passim.

sensum rem absolvi, uti Baglivi, Hoffmann (1), alii. Schöpff (2) in nervos tantum agere externe applicata statuit, idemque Robertson (3). — Monfalcon principes absorptionem agere partes, nec tamen omnes exclusive, dum frictione, calore, frigore in sympathiam ageretur (4). Brera externorum medicamentorum actionem statuit mechanicam, et Physico-chemicam, primam in papillas cutis nerveas, hanc translatione in succos (5); quod ipsi plerique consentiunt (6).

Pro maxima autem parte Jatro-aliptarum medicamenta (nam de illis endermatice exhibitis nullum erit dubium) agere videntur absorptione, quod cum de medicamentis in genere constet (7), quidni statueremus de externis? (8). Venena (9) non in nervos agunt, sed circulanti sanguine recepta per hanc viam syst. nervosum afficiunt et a centro syst. nervei mortem aut nocivos effectus edere valent; uti inprimis Backer (10) experimentis cum muce vomi-

(1) *Op. omnia* I. p. 318. — (2) l. c. p. 795 sqq.

(3) *Med. Chir. Zeit.* 1828. IV. p. 204. — (4) l. c. p. 312—314. — (5) I. §. 88. p. 140—142. II. articolo VI. p. 130—154. — (6) Cruikshank (I. XVII. p. 101). Chreszien (1823. p. 31 et 36). Burdach (*Syst. d. Arzneymittellehre.* Leipz. 1807. I. p. 25). Hecker (*Pract. Arzneimittellehre.* Erfurd. 1814 I, p. 34). — (7) Trevranus, Westrumb. — (8) Bichat, generales effectus jam ab absorptione diduck. *Anatom. génér.* II. §. 692.

(9) Lund §. 24. p. 100—114. — (10) G. Backer, *Comment. ad Quaest. Physiol. Acad.* Rhen. Traj. a. 1828. Appen-

mica probavit. Opium, quod nervinum dicunt remedium, ventriculo ingestum, narcoticum est, disfectis licet nervis (1); acid. oxalicum dilutum, ideoque facilius absorbendum, longe promptius quam merum agit (2); — disfectis ventriculi nervis concentrati vis topica cessat, si vero dilutum ingeras veneni aderunt symptomata (3). Vidimus, externe applicata non tantum propriam sibi vim exercere, sed in abditis quoque locis fuisse detecta aut a chemicis indicata; ubivis ea applicaveris, tamen semper in peculiare organon definite agunt, quod facilius absorptione declaratur quam nervis. Statuendum igitur videtur (4): Jatro-aliptarum medicamenta plurima agere absorptione in succos translata; concedimus: ea quae stimulandi scopo dantur externe vesicantia, rubefacientia, cataplasmata, non adeo agere absorptione, sed pauca, verosimiliter nulla, actione in cutis nervos generales producunt internos effectus; quae enim in hos agunt remedia bene multa, topicam inducunt actionem nec generalem, aut utilem ad morbos universales (Wes-

pend. §. 8—11. p. 144—154. — (1) Lund, l. c.

(2) Cf. *Récherch. expérim. sur l'empois. par l'ac. oxalique par* Christison et Coindet, Magendie, *Journ.* III. p. 247. — (3) Christison et Coindet, l. c p. 282.

(4) Idcoque assentiendum Cl. Westrumb, l.c. p. 480. — Magendie vidit Tart. E. ubivis applicaris, sive in vulneribus, sive cuti laesae, sive venis injectum, semper vomitum ciere, unde concludit, non agere nisi syst. sanguifero receptum.

Westrumb 1). — Plurima externe applicata in consensum cutis cum partibus internis agere, concedimus, et hinc explicamus bene multos a Jatroaliptis enarratos methodi effectus et fructus. At vero de remediis vero sensu Jatralepticis (nam ad priora v. c. cantharides, sinapismata, aliaque aequo jure referres ac aromatica et spirituosa) et procul dubio de endermaticis statuendum, *ea agere absorpta, ac particularum vi medicatrice praeditarum in ipsam circulantis sanguinis massam transitu.*

(1) l. c. p. 480. — Lebküchner a Tart. Em. Arsen. aliisque nihil vidit, si applicarentur partibus per nervos tantum cum reliquo corpore contiguis; Westrumb (*Untersuchungen ueber die Absorpt. d. Venen*, p. 54—56) experimentis monstrat, venena quidem inmediate in nervos agere posse, sensibilitatemque afficere, sed effectus inde non esse generales, sed topicos.

CAPUT III.

METHODUS JATRALEPTICA.

Zufolge der Erfahrungen und Meynungen der Aertze aller Orten und Zeiten, mögen dennoch durch blosse äussere Anwendung von Arzneymitteln, mit einigen Abänderungen, fast alle Heilanzeigen erfüllet werden. Und zwar durch die unverletzte Haut.

Schöpff, Hufl. *Journ.* V. 776.

§. 1. Etiamsi omnia a veteribus inventa sint, hoc semper novum erit, usus et inventorum ab aliis scientia et dispositio. Ab omni aevo externam vidimus medicationem in summam humanae gentis salutem fuisse adhibitam, eam vero versus finem saeculi XVIII, inter praecipuas medendi methodos demum fuisse relatam, a quo inde tempore methodus Jatraleptica habebatur: ea medicamentorum contra hominum morbos internos vel universales administrandi ratio, qua quae caeteroquin intus dari solent aptis vehiculis involuta, cuti integrae, post praegressam frictionem, adponuntur, inunguntur, adfricantur.

§. 2.

§. 2. Haec autem Therapeutica methodus ex ipsius Brerae (1) effato, non in quovis aegro aut morbo tamquam universalis adhibenda, sua habet *Indicantia et Contraindicantia.*

Indicantia.

A. *Ubi interna medicatio impedita.*

I. *Ex conditione partium.*

1. Medicamentorum transitus in ventriculum saepe impeditur *Tetano* vel *Trismo* ipsum os firmiter claudente, saepius autem *Dysphagia*, in qua methodus nostra latissimae est utilitatis; igitur haud raro in affectionibus catarrhalibus ac rheumaticis, in primo exanthematum febrilium stadio, cum aphthis in febribus pituitosis, nec non Oesophago spasmis constricto, tumoribus compresso aut corporibus heterogeneis obliterato; nec raro ex debilitate, uti in Typho, aut delirio vel animi deliquio; hystericis ex globo fauces constringente. Atrox abdominis dolor (2) intestina et ventriculum saepe spasmodice adeo afficit, ut nec per os nec per anum quid inducere valeamus.

2. *Ventriculi affectio.* Innumera enim probatur observatione, methodum esse praestantissimam ubi remedia simulac interne essent sumta, rejiciebantur, quod inprimis observatur ex nimia ventriculi sensibilitate, Opio licet magna dosi simul ingesto, uti in

(1) Brera, *Anatripsologia.* Edit. V. Bassano. 1812. II. §. 271. p. 169. — (2) Brera, II. §. 173. p. 170.

in Cardialgia, cholera, colica; hinc saepe etiam in tussi convulsiva; hinc post evacuationes in febre gastrica institutas, externe saepius ventriculo aromaticis est subveniendum.

II. *Ex conditione aegri.*

1. *Idiosyncrasia.* Aegri saepe a remedio interno pessime afficiuntur, dum idem illud extus admotum facile ferunt. Opium ita pluribus molestum.

2. *Medicinae fastidium.* Vel enim praejudicio ducti respuunt medelam (1), vel sui non compotes, delirantes, maniaci omnia, etiam cibos negant. — Infantes quoque medicamenta negare solent, vel propter ingratitudinem, uti Anthelmintica, vel propter infantum proprium pertinaciam. Hinc Hufeland methodum nostram summi duxit in praxi infantum, eo magis quum pleraque remedia tenello ventriculo non sint accommodata, cutisque infantilis methodo sit aptissima. — Tandem delicatiores ingrata, aut per longum adhibita, aut alii, dolore aliisve incommodis vexati, omnia remedia negant.

III. *Ex conditione medicamenti.*

Intus non raro noceret, quod extus bene ferunt remedium. Chrestien (2) et Brera (3) notarunt, Digit. purp. extus optime Hydropem curare, pul-

(1) Casus memorabilis apud Chrestien. 1818. p. 88. foemina summo dolore excruciata, dum opium, quo matrem obnecatam putabat, sumere negaret, hujus externa applicatione sanata. — (2) Chr. 1818. p. 227. — (3) Brera, §. 122. I. p. 194.

pulſum vero motumque ſanguinis non afficere. — Merc. Subl. corr. ventriculum ſaepe irritat, et inde pulmones, unde catarrhi chronici, ipſaque Phthiſis fuit obſervata (1), quos autem effectus externus uſus non inducit (2). — Hergenröther (3) ex ſucco ſcillae vidit ventriculi inflamm., externum autem commodum in Hydrope uſum. — Opium in debilibus aegris extus non ita ventriculi debilitatem inducit (4). Tandem ſi quae fortiora remedia magna doſi ſint adhibenda, externa praeferatur applicatio ne ventriculus laedatur (5).

B. *Ubi internae medicationi ſubveniendum.*

Qui enim tantum ex impedita medicatione interna, ad hanc eſſe putet transeundum, volvat artis principum opera, ut pateat illi, utramque ſaepe jungi, praeſtantesque viros in omni graviori morbo, plures per vias praeſidia adducere.

C. *Ubi externa medicatio praeſtet.*

Saepius enim effectu carent medicamina cum in ventriculum ingesta, cibis commisceantur, muco obvol-

(1) *Journ. univ. des Scienc. Méd.* XII. p. 127. Huf. *Syſt. d. Prakt. Heilk.* Ventriculo integro, tamen ſaepe fortiora remedia contraindicantur propter pectoris malum, vel quae pectori conveniunt ventriculus non fert. (Sic Lembert, p. 106, ubi kerm. min. propter intestinorum inflammationem inducere non auderet optimo ſucceſſu illud contra pulmonum affectionem pone auriculam veſicatorio applicavit). — (2) Chrestien. 1813. p. 36. — (3) *Med. Chirur. Zeit.* 1823. III. p. 282. (4) Brera, I. §. 4. §. 6. II. §. 272. — (5) Chrestien. 1813. p. 89. Brera. II. §. 279.

volvantur, succis digestricibus decomponantur. Hinc extus medela ferenda si torpeat canalis digestrix, debilis sit et quasi paralytica (1), hinc si ex protracto usu ventriculus ei adsueverit, et efficacia perdatur, uti in morbis chronicis. Narcotica, ventriculi viribus eorum usu exhaustis, optime extus applicantur, dum robur suum recuperaverit ventriculus. — Tandem speciatim methodum praestare dicunt, in convulsionibus infantum (2), in Typho (3) ubi cuti saepe major remanserit vitae gradus, aliis.

D. *Refugium post aliorum usum frustraneum.*

Jatro-aliptarum opera, hujusmodi salutaris refugii exemplis non carent. Saepe ex orci faucibus educti sunt aegri per medicationem externam, dum generosissima interna nullum attulissent levamen, malumque ita per longas invaluisset moras.

E. *Ubi duplici indicationi satisfaciendum.*

Brera egregio docuit exemplo (4). Ascites enim cum haud raro a viscerum abdominalium obstructione pendeat, in tali casu, ubi utrumque et causam et effectum tollere velles, nec ventriculus sine periculo medicamentorum vi gravari posset, unde nulla remedii efficacia, intus suadet resolventia, extus diuretica admovere; refert ita de ascitico lienis increscere

(1) Hufl. System §. 38. Brera. I. §. 186. p. 200. II. §. 276. p. 172. — (2) Knebel, l. c. p. 78. — (3) Ibid. et Voigtel. I. 1816. p. 356. — (4) Brera, II. §. 216.

cremento insigni laborante, brevi perfecte sanato, usu pomati ex Scilla et Digit. purp., et pilularum ex sale Ammon. Merc. dulc. et Sulph. aur. Antim.

Contraindicantia.

A. In omni morbo ubi usus internus non sit impeditus, aut contraindicatus, interna externae praeferenda medicatio. Ventriculi laudi quid detrahere, insipientis est. Externa medicatio est accessoria (Brera).

B. Diathesis inflammatoria, omnesque inde nati morbi, ob syst. absorbentis nimiam irritationem et spasmum, vasorumque extremorum irritationem (1); frictio ibi jam noceret. Si autem modo respiciamus remedia, quibus morbis inflamm. subvenire solemus, et apparatum antiphlogisticum (2), patet illos hac methodo facile posse carere.

C. Alii morbi non sthenici, nec urgentes, ubi syst. absorbens canalisque intestinalis viget, praeferunt internam medicationem (3), qua a parva dosi majori probabilitate salutares exspectare licet effectus.

D. Aetas senilis, et in genere constitutio rigi-

(1) Brera. II. §. 264. p. 157. §. 270. p. 166. Knebel, l. c. p. 86. — (2) Patet salutarem usum Ung. Mercur. hic non respici. Vide Safedow: „ Heilung der morbi inflamm. „ intestin. durch Ung. Merc." Hufl. Journ. LXVII. 1828 V. p. 82—103. — (3) Brera. II. §. 271. p. 168.

gida, sicca, torpida, quippe ubi torpeat sys. absorbens (1).

§. 3. In exercenda methodo plures observandae; certaeque sequendae *regulae*, tum quoad Medicamenta, tum quoad aegrum.

De Medicamentis.

Non omnia huic methodo aeque apta; rejiciantur (2), efficaciora licet, volatilia, quae aëre decomponuntur, acria, quae lente et incerte agunt; adhibeantur actionis cognitae, certae et probatae; minus efficacia sunt omnino inutilia (3).

§. 4. *Vehicula.* Forma magis minusve fluida Jatro-aliptae administrare solent remedia, licet et pulveri (uti Corticis) tribuant efficaciam. Balnea igitur, fomenta, linimenta, unguenta, emplastra, cataplasmata conveniunt.

Itali (4) animales humores, succum gastricum et salivam inprimis, optima putarunt vehicula, unde longe promptior foret et efficacior effectus, immo Brera absque iis parum vel non absorberi putavit remedia. Chiarenti (5) a 6 gr Opii in succi

(1) Alibert, l. c. *Mem.* p. 189. Brera, II. §. 267. p. 161.
(2) Brera, I. §. 92. p. 146. II. p. 7 et 169. — (3) Ut exemplum e diureticis sit: Scillam et Digitalem adhibe, non ita Colchicum, Equisetum, Genistam. — (4) Praeeunte Chiarenti (Brera, §. 4. I. p. 6) et probante Brera (§. 5. I. p. 9) qui optime de Chemia et Physiologia humorum animalium meritus. — (5) *Osservazioni*, p. 21. Exp. 13, 14, 15. Brera, I. p. 26. opium spiritu vini solutum canibus sine ullo effec-

succi gastr. dr. j. solutis solamen a tussi catarrhali, somnum impediente expertus, nullum altero vespere petivit levamen ex eadem opii dosi spiritu vini soluti. Brera (1) Scillam, Digit. p. Acet. Potass. cum linimento volatili applicavit sine effectu diuretico; qualem probe notavit, adhibita saliva. Vehicula animalia praeferunt, propter innatam vim dissolventem, attenuantem, qua remedia suspensa tenent, et propter affinitatem inter particulas nutrientes et nutritas, corpus animale ejusque humores (2). Chiarenti semper succum gastricum (3), Brera interdum adhibuit. Sali-

effectu applicavit (*Observat.* p. 20. Exp. 10, 11, 12. Brera, I. p. 34. Giulio et Rossi, l. c. p. 210) nec aegri agrypniam tollere valuit scr. j. opii cum unc. ij linim. volat applicato (Brera, I. p 35). Giulio (Brera, I. p. 29.) succo gastrico soluta efficiora quoque vidit remedia quam aethere. — (1) Brera, §. 9. I. p. 14 vide etiam §. 14—15. p. 25—32. Brera, *Anatripsologiam* dixit Jatralepticen, quae humores animales admittit vehicula; illos dividit: 1. aquosos, 2. mucosos, 3. gelatinosos, oleosos, ubi efficaciores minus efficaces praecedunt (§. 41. p. 221—222 t. 201. II. p. 12) aquosos et inter hos salivam inprimis et succ. gastric. laudat (§. 18. p. 41. §. 24. p. 51). Oleosa facile rancida omnino inepta. I. p. 17. 47.

(2) Brera, §. 24. I. 51. — (3) Succi gastrici tanta quondam utilitas fuit habita, ut Anglus P. Smith (Brera §. 258. II. p. 149) communicaverit inventionem, illum per totam corporis superficiem secerni, unde Chiarenti concludit: (Ibid. p. 150) *benignam nobis Naturam non unum et bellisso, sed tot quot sunt pori cutanei.* Carminati artificialem fecit succum gastricum, quem tamen rejecit Brera, I. p. 64. 66.

livum optime in succi gastr., difficulter acquirendi, locum substituendam docuit (1), eamque multo encomio laudavit (2). Nec bilis (3) aut succus pancreaticus (4) inutiles censentur. — Horum vehiculorum dr. j. sumatur pro 4 granis medicamenti (5).

Alibert et Dumeril superfluam rejecerunt additionem efficacia cum viderint aeque remedia, his edditis aut relictis (6). Chrestien (7) camphoram cum saliva praescribit, cum inde tali modo ex arthritide levamen viderit allatum, quod non ita ex solutione aetherea. Hufeland utilem judicavit additionem ad actionem medicamentorum augendam (8). Knebel aegrum sibi ipsi inungentem, salivam in manum exspuere jussit. — Nostro autem tempore horum usus minus frequens, et aqua, adeps depuratus, spiritus vini, aliaque aeque apta habentur vehicula.

§. 5. Quoad *praeparationem* Brera docet: medicamenta prius ad subtilem pulv. esse terenda, dein

(1) Brera, §. 8. I. 13. — (2) Brera, I. §. 10 p. 16. §. 38—44. p. 77—78. — (3) Brera, I. p. 118—130. Tourdes, *Lettres* etc. I. c. p. 28. Sachetti apud Giulio et Rossi, l. c. (Brera I. p. 122). — (4) Brera, I. p. 87) hinc etiam bilis e duodeno succo pancreatico inpraegnata (I. p. 22.) — (5) Brera, II. p. 16. — (6) *Mém. de la Soc.* VII. p. 9—13. — (7) l. c. 1813. p. 63. In opere occurrunt optimi effectus ex vehiculis spirituosis. — (8) Huf. *Journ.* XX. 1804. II. p. 87.

dein cum animali liquore ad 15°—20° (Reaum) per 24 horas digerenda, subinde agitanda, dein cum adipe depurato ad pomati consistentiam referenda (1), quibus neglectis fallacem saepius tradit methodum (2). Missis humoribus animalibus simplex praeparatio.

§. 6. *Dosis*, uti in usu interno, differt pro aegro, medicamento et morbo; cum vero non omne, quod externe applicatur, absorbeatur et evaporatione, frictione aliisque multum perdatur, dosis adeo definienda, ut ne dimidia pars corpus intrare habeatur (3); hinc largior dosis quam si fas esset si omne absorbererur. Camphora adhibita est ad gr. 12, 15, 20, 30 pro dosi, opium alcohole solutum a gr. 6 ad 24. In genere dosin ad internam sumunt = 20 : 1 (4); Prunelle = 11 : 1 (5); Brera = 12 : 1 (6).

De aegro.

§. 7. *Locum* eligere suadent multis absorb. vasis praeditum, volam itaque manus, plantam pedis, articulationes, regionem inguinalem, superficiem mem-

(1) Brera, II. articolo IV. p. 5. — (2) Brera, II. §. 203 p. 15. — (3) Brera, §. 238. p. 114. — (4) Vogt, *Pharmakodynamik*. I. p. 40. — (5) Monfalcon, l. c. p. 317. — (6) Brera, I. §. 93. p. 147. Observaverat enim si 6 gr. opii externe adhibitis eundem effectum, quem a gr. 6. interne (II. §. 199. p. 10.) — Neque plus quam duodecies, minus quam decies sumendum monet (II. p. 10); alio loco octies ad duodecies. (II. §255. p. 146).

membrorum internam — pro remediis vero in nervos quae agerent eligunt locos sensiliores, epigastrium, nucham, — locum itaque in genere optime permeabilem, vasis aeque ac nervis bene praeditum; Neidhardt scrobiculum cordis elegit, qui in plexum ageret solarem (1). — Cum autem jam supra disputaverimus, medicamenta vero sensu Jatraleptica agere absorptione, tum inprimis venarum cum vasorum lymphat., patet non adeo ad locum esse attendendum, nisi ex monitu Voigtelii (2) eligendos esse locos teneros, gracilis ubi cutis et tenerrima epidermis, si per consensum agere velis sensiliores; morbosa pars inepta est, et ex frictionibus in illa factis nullus effectus (3). — Locus apta lotione mundetur, ut eo sit permeabilior.

§. 8. *Frictio* dein instituenda partes valdopere ad absorptionem componit (4). Vasorum actionem frictio incitat, nec im probabile, vasorum absorbentium vim repulsivam inde vinci. Fiat frictio sicca cum manu nuda vel linteis, jam aridis, jam mollibus, saepe asperis, cum lana ovis junioris (flanel), vel strigili e cauda equina (5).

Duplici ratione medicamenta apponuntur, vel cu-

(1) V. S. p. 50. not. 4. — (2) l. c. I. p. 354. — (3) Albert, l. c. p. 186. *Samml.* p. 447. — (4) Brera, frictione facta omne allatum absorberi putat fluidum. (I. p. 15.), adeo ut medicamentorum, vehiculis animalibus non solutorum, virtutem repetat a majori dosi vel frictione. (I. §. 10. p. 17.)

(5) Brera, II. p. 153.

cuti frictae, vel illi frictione insinuantur, unde idem prorsus effectus.

§. 9. *Balnea* tepida (26° R) generalia vel topica ad promovendam absorptionem utilitér unctioni praemittuntur, ad solvendam rigiditatem syst. cutanei et vascularis inprimis in senioribus (1). Balneum nimis calidum, frictiove fortior, nocent, et potius impediunt absorptionem quam illi favent (2).

De *tempore* applicationis diversa sententia. Vesperi abs. cutan. magis vegetam esse et tunc adeo methodum instituendam docet Chrestien (3), Monfalcon vesperi et nocte (4); Alibert autem mane frictiones instituit (5).

Singula haec si rite observentur, methodus nostra erit efficacissima, ac saluberrimos praestabit in morbis internis effectus, quam ad probandam efficaciam, observationibus medico-practicis, ex quaestionis mente, nunc aggrediamur.

(1) Brera, §. 265—267. p. 157—161. Alibert, l. c. p. 182. Brera, §. 92. I. 146. — (2) Brera, §. 268. II. p. 163. — (3) Chrestien, 1813. p. 38. — (4) Monfalcon, l. c. p. 323. — (5) *Mem.* p. 190.

OB-

OBSERVATIONUM ORDO III.

Ad probandam remediorum externorum efficaciam in curandis hominum morbis internis.

A. METHODUS JATRALEPTICA.

I. Medicamenta actionis universalis.

I. RELAXANTIA.

§. 10. *Oleosa* ad cutim tepide allata vim suam relaxantem, lubricantem, dolores et spasmos sedantem, ad partes internas extendere constat (1), atque largum inde sequi sudorem (2); hinc quas Avicenna jam contra *Convulsiones* et *Tetanum* laudavit frictiones oleosas, easdem et laudant nostrates (3). Peters puerum 11 annorum a tetano liberatum frictione cum ol. Amygd. dulc. (4), Larrey utiles frictiones oleosas in tetano traumatico (5) notant, iisdemque Hydrophobiam sanavit Hadwell (6).

Des-

(1) Vogt. II. p. 640. Scöpff, p. 759. Huf., *waarn. over de Zenuwkoorts*, p. 43. — W. Hunter egregie externum olei usum exposuit in *Med. Chir. Zeit. Ergänzungs-Band.* XVIII. 1815. p. 136. *The Edimb. Medic. a. Surg. Journ.* II. 1806. Pars III. n°. 10. Schreger, *Bäder technik*, II. p. 134. — (2) Vogt. II. p. 404. 445. — (3) Humboldt II. p. 420. Richter, *Spec. Therap.* VII. p. 776; et ad trismum Neonatorum ibid. p. 443. — (4) *Journ. f. Geburtsh. Frauenz. u. Kinder-Krankh. von* E. von Siebold, VIII. 1828. III. p. 347. — (5) *Samml. ausörl. Abh.* XXII. p. 3. — (6) Huf. *Bibliot.* VII. p. 76.

Desgeraud (1) juvenem asciticum liberavit ol. olivar. cum spir. sal. ammon. afficto; Richter tales frictiones in *Hydrope* valde laudat (2) speciatim in *ascitide* ubi indicat frictiones ex ol. olivar. Unc. xx et Tincturae Opii simpl. Unc. j. (3). Schmidtmann (4) nunquam illas in hydrope non adhibet, tum ob certissime sequentem sudorem, cum ob vim antispasmodicam, qua ratione cito et feliciter desperatos se tradit curasse hydropicos. Ita antea Olivier et Tissot.

Bertrand n°. 1614 jam sunsit (5) *Hecticis* totum corpus oleo, speciatim oleo cydoniorum dorsi spinam et thoracem, inungere; Nasse nuper ad Phthisicorum sudorem colliquativum ol. olivar. Unc. j, ii—iv omni terna vel quaterna vespere, cum sudoris et virium emendatione, supra totum corpus inungi, tradit (6), quod simili encomio laudaverat Heinecken (7). — Hufeland (8) oleosa abdomini et dorsi spinae insinuata laudat in colicis, obstipatione, tensione abdominis et convulsionibus infantum. — Ricini oleum solvit obstructiones ab inflammatione, spasmo, vel facum induratione ortas (9). Urinam movere (10), et potentissimum ad-

ver-

(1) *Samml. auserl. Abh.* II. *Stk.* III. 1775. p. 140. — (2) *Spec. Therapeut.*, III. p. 87, 88. — (3) Ibid. III. p. 88. — (4) Exemplo Galeni, Celsi, Storckii. — Mollet v. Eldik, X. 1831. p. 143. Hufel. *Journ.* 1830. April. 3. (5) Opuscularum, II et 230. de ol. cydon. p. 39. — (6) *Archiv von Horn.* May, Juny. 1825. I. p. 389. — (7) Vogt, II. p. 645. — (8) *Wahrn. over de Kinderpokken*, l. c. p. 331.

(9) Pennink, l. c. p. 37. — (10) Gullen, Albert, Mem.

versus cantharides (1) esse remedium oleum extus admotum, notarunt.

In *Peste* tandem cum praecavenda, tum sanandae summae laudantur ulititatis frictiones cum oleo tepido. Baldwin (2) anglorum consul Alexandriae primus illas instituit circa annum 1782, cum in Aegypto qui oleum tractant peste viderit intactos; Comes *Leop. von* Berchtold Smyrnae (3) industriam et opes hac in re magno cum fructu adhibuit; alii dein (4), pluribusque in locis (5), hanc pestis curandi methodum utilissimam probarunt. Frank (6) gravissimam curavit pestem quotidiana frictione cum Unc. vj. ol. olivar., qua septies repe-

Mem. p. 189. *Samml.* p. 252. — (1) Soemmering, *de morbis vaser. absorb.* §. 29. p. 65. — (2) Hufel. *Journ.* VI. 1798 p. 486. LII. 1821. VI p. 113. — Ersch n. 3391. — (3) *Nachricht von dem in s'Antons-spitale in Smyrna mit dem allerbesten Erfolge gebrauchten einfachen Mittel, die Pest zu heilen, und sich for derselber zu bewahren.* Wien 1797. 8°. — (4) Inter hos eminet rev. pater Ludwig, qui aegros ipse oleo inunxit Huf. *Journ.* VI. 1798. 486. et Skinner in insula Maltha a°. 1814. *Journ. Univ. d. Scienc. Med.* I. 1816. p. 209; aliós vide: *Uber die Kuhr der Pest Krankheit durch Oel-Einreibungen.* Huf. *Journ.* XV. St. III. p. 153—170. — (5) *Odessae* (*Med. Chir. Zeit.* 1814 II. p. 62) in *Levanto* et *Tangera* (*Med Chir. Zeit.* 1819. IV. p. 79. 1820. III. p. 257.) — (6) *Collection d'opuscules de Médecine pratique.* Par. 1812. c. VI. *Med. Chir. Zeit. Ergänzungsb.* XVIII. 1815. p. 406. et ulterius in Ludov. Frank, *de peste, dysenteria, et ophthalmia Aegyptiaca.* Viennae, 1820. p. 86—88. (Huf. *Journ.* LII. 1821. St. VI. p. 111—114).

petita evidens et salutaris per sudores crisis. — Praestantius autem adhuc inventum est prophylacticum quam remedium pestis, unde plura legantur exempla de medicis et ministris, qui dum sedulo in se ipsos oleum fricarent tepidum, absque periculo aegros tractabant (1). Baldwin indusia oleo inbuere suadet (2). — Effectus frictionum cum sit sudor copiosus susceptum contagium eliminari, coeptumque morbum critica excretione solvi, videtur. (Vogt).

In *Febre flava* similes frictiones maximo cum fructu institui Roose in insula Malaga, et J. Alcarez Alicantae observarunt (3).

§. 11. *Nutrientia* ventriculi accessu impedito, sub forma clysmatum, et balneorum praescribere, nemo dubitabit medicus (4). Schreger balnea e jusculo carnis laudat: in Phthisi, Atrophia infantum, Marasmo senili (5); lactisque balnea in infantibus atrophia vel tracheitide exhaustis (6), quae jam a veteribus Phthisicis suadentur, et ab Hufeland de bi-

(1) *Med. Chir. Zeit.* 1814. II. p. 62, 76, 77. 1820. III. p. 857. — (2) Huf. *Journ.* LII. p. 113. — Skinner valde quoque laudat vim prophylacticam. — (3) Huf. *Journ.* XXI. 1805. *Fragmentarische Nachrichten über die letzte Epidemie zu Malaga*, St. II. p. 122—148. — Fischer autem non adeo promptos vidit effectus (*ueber die Natur u. Behandl. d. gelben Fiebers*, Huf. *Journ.* XXI. IV. p. 44. cf. p. 76.) — (4) Huf. *System.* I. §. 161. — (5) *Balnee-technik*, II. p. 107.

(6) Ibid. II. p. 130; accedit Hufel. *over de Zeeuwkoortsen.* p. 29.

bilibus et exhauſtis parantur. Wintringham (1) lactis pediluvia tepida in febre hectica, Lenzin (2) balnea cum vitellis ovorum in debilitate neonaterum, Goelis (3) lactis balnea in atrophia infantum, laudarunt. Van Mons vitam aegri, ob faucium vulnus qui deglutire non potuit, ſervatam ſpongiis jusculo imbutis et admotis notat (4).

„ Bonos effectus quando ancylotici rigidique artus calido intestinorum decocto foventur, et ſimilem atrophiae ſanationem" Haller (V. 83.) notat, quam recentiores omnino *balneorum animalium* confirmarunt virtutem; ſuadent (5) arthritica membra, paralytica et anchylotica in calens abdomen animalium recens mactatorum vel in tepida exempta intestina mergere; Oſann (6) pictorem jusſit manum paralyticam bis hebdomade abdomini boum recenter mactatorum includere, et dein in ſanguinem et viscera adhuc tepida; post tertium tale balneum jam manum movere potuit, ſenſimque reſtituta ſanitas; — altera ejusdem legitur obſervatio anchyloſis digitorum manus ex tali balneo ſanatae, cujus etiam rei memorabile exemplum tradidit C. F. Schwar-

(1) *Samml. auſerl. Abh.* XVI. p. 51. — (2) Huf. *Biblioth.* XXIV. 1810. p. 155. — (3) Mollen v. Eldik, IV. 1825. p. 364. — (4) Westrumb, l. c. p. 502. Collige caſum a Currie traditum ſupra pag. 100. — (5) Richter, *Spec. Therap* VI. p. 767. Vogt, II. 92. — (6) Huf. *Journ.* LV. 1822. Septb. 105—9. Mollen v. Eldik, II. 1823. p. 334—338.

Schwarze (1). Schnurr (2) puerum biennem atrophia exhaustum in ovis, recenter mactati, abdomen, exemtis visceribus, inposuit, dein adeo visceribus tegit, ut solo capite exstaret; unde post quartam vicem vires evidenter restauratae, ut dein per balnea aromatica sanitas rediret. Neque solus ille paralysin pedis dextrae inperfectam tali balneo sanavit (3), cum illud in paralysi quoque valde laudant Cayol et Boccanera (4), et Lentin (5) jam a°. 1805 in vesicae paralysi balnea laudaverit ex decoctis vituli ossibus, et frictiones spinae dorsi cum Ung. ex medulla ossium et spiritu salis ammoniaci.

II. ADSTRINGENTIA.

§. 12. *Cortex Peruvianus, China.*

Non nisi generosiora remedia adhibenda cum doceant Jatro-aliptae, de solo fere adstringentium vegetabilium coryphaeo invenies observationes, has autem numerosissimas, et cum quovis Corticis praeparato varia sub forma factas.

Pulvis Corticis vestimentorum duplicaturis inmissus jam inter Americanos fuit communis (6); S. Pye in-

(1) Moll en v. Eldik, VIII. 1829. p. 444. — (2) Rust Magazin, XXX. 1829. p. 466. Huf. Journ. LXIX. 1829. III. p. 124. Med. Chir. Zeit. 1830. IV. p. 310. — (3) Ibid. p. 446. — (4) Froriep's Notizen, n°. 596. XXVIII. 1830. II. p. 32. — (5) Med. Chir. Zeit. 1806. I. p. 100.

(6) Asfalini, l. c. p. 200.

infantum febres intermittentes, 2—6 Unc. pulveris adhibitis, tali modo curavit (1), et Barthez infantem rhachiticum restituit desperatum (2). — Matronae haemorrhagiis exhaustae et cachecticae, cum superveniret febris tertiana, post alvi purgationem, 56 Unciae pulveris Corticis, vehemente paroxysmo finito, inter indusia fuere commissae, eo effectu ut febris non rediret (3). — *Saeculos* cum pulv. Cort. Per. Hay (4) in tussi convulsiva pectori et dorso, Struve (5) in febribus epigastrio, applicant, qua ratione hic plures infantes a febre sanatos tradit, quorum vitae jam aderat discrimen.

Cataplasmatis forma quoque convenit, hoc enim praesidio illustris Rosen a Rosenstein febre semitertiano correptus convaluit, nec rediit in illo febris, sed vires mox recuperavit (6); quale abdomini appositum catapl. Hufeland praestantissimum vidit in febribus intermittentibus (7), quas

(1) V. S. p. 35. — (2) Brera, I. p. 3. — (3) Baldinger, *Neues Magazin für Aerzte*, VII. 1785. p. 553.

(4) Römer, *über die Peruv. Rinde* (V. S. p. 36) p. 22.

(5) Hufel. *Journal*, II. 1796. p. 448. in pluribus casibus febris eadem applicationis die desiit; eundem pulverem cum fructu apud plures adhibuit, unde remedium non pretiosum.

(6) Murray, I. p. 577. — (7) *Kinderpokjes*, l. c. p. 336. In genere H. externum roborandum usum quoad febrem interm. et contin. gastr. et nervosas vocat eximium. Utitur catapl. ex China, herba Absynthii, Mentha, fl. Chamon. rom. cum lacte vel vino; vide H. *Journ.* II. 1796. p. 449.

quos jam Römer (1) sanavit cataplasmate ex 4 Unc. C. P. vino rubro incoctis, bis de die regioni ventriculi imposito; Brunning (2) simile vinosum catapl. optimo eventu infantibus in febre putrida admovit.

Alexander in febribus et sudoribus colliquativis utilissima vidit *pediluvia* cum *decocto* cortice (3), cruribus in vas angustum, decoctum ℔ j Corticis continens, inmersis. Hay (4) balneum e China lacte decocta utile vidit in tussi convulsiva. Klein puellae 10 ann., post sumta anthelmintica omnem medicinam negantis, totum corpus, febris interm. causa, decocto Cort. cum sp. vin. camphor. fricari jussit, unde febris sensim diminuta, et post quartum paroxysmum nulla (5).

Alibert tertianas et quartanas vehementissimas curavit *inunctione* pulv. C. P. cum saliva et axungia, vel lotione cum decocto (6); refert de puella 14 annorum, quae jam per mensem febre quartana duplicata, in dies exasperante, laboraverat; minor paroxysmus post 2 frictiones cum tali unguento non rediit; major

(1) l. c. p. 22. — (2) Ibid. — (3) *Med. Versuche und Erfahrungen*, Leipz. 1773. 8°. p. 30. — In genere in Phthisi et sudoribus colliquativis optimum est indusia ferre generoso chinae decocto inmersa dein siccata; Schöpff, l. c. p. 779. — (4) *Ernstliche Warnung vor den gefährlichen Folgen vernachlässigter Katarrhe*, 1787. p. 136. — (5) Rust, *Magazin*, XIX. 1824. p. 315. — (6) *Mémoires*, l. c. p. 186—189.

jor post quintam. Giulio et Rosfi (1) Unc. iij pulv. C. P. succo gastrico solutis et cum axungia femoribus 4 horas ante paroxismum affrictis, reditum vehementis tertianae impediverunt, quo simili pomato pertinacissimas intermittentes sustuliit Tourdes (2).

Brera *dosin* C. P. pro usu externo statuit: extracti dr. ij, pulveris dr. vj, in Unc. ij vel iij humorum animalium, pro quavis frictione ter vel quater de die instuenda (3). — Femina (4) phthisi laryngea, et omni nocte febre lenta violenti correpta mantecam ex *extracto* C. P. scrp. β et Opii gr. vj cum saliva et axungia quaternis horis ad pectus et brachia interna applicavit, quo praesidio et clysmatibus ejusculo carnis per 5 dies miserae vita fuit servata. Chiarenti (5) cum in femina 30 annorum jam per mensem intermittente vexata, decoctum Centaurei et C. P. frustra adhibuisset, Unc β. C. P. Unc iv succi gastr. admixtis, cum axungia inspissatas, 4 ante paroxismum horas femoribus insinuavit, unde febris 3 horas serius accedit, et 2 dein factis, minori cum Cort. dosi frictionibus nulla rediit.

Chrestien (6) observationes tradit 18 de utilita-

(1) *Journal de Physique*, l. c. p. 211. — (2) *Lettres*, p. 31. Brera, I. p. 190. — (3) *Anatrips.* I. §. 132. p. 193. (4) Ibid. I. p. 190. II. p. 74. — (5) *Osservazioni*, p. 25 Brera duas ejus tradit obs. quarum hic prior. II. §. 212. p. 31—34. — (6) Chrestien, 1813. p. 252—256.

tate *Tincturae* Chinae femoribus internis, spinae dorsi et abdomini in febr. intermittentibus tempore apurexiae insinuatae, eandemque in febribus malignis catarrhalibus, aliis commendat observationibus.

Tincturam itaque suam generosam (2 Unc. C. Pt 24 Unc. Alcoh. 36° B. addidit) adhibuit in viro temperamentiti biliosi, aegre Chinam interne sumenti, eumque a pertinaci febre intermittenti tertiana duplicata liberavit 2 Unc. Tincturae tripartita dosi femoribus et spinae dorsi illitis (1). Vir juvenis febre catarrhali continua singula vesperè exacerbante et dein copioso sudore exeunte laborabat, quam cum apta diaeta et potio resolvens non solverent et cum die nona gastricae affectiones spectarentur, purgans remedium Chrestien administravit; jam vero continua mutabatur in tertianam duplicatam, quae levi horrore incipiens noctu saeviebat et copioso sudore finiebat unde eminens virium dilapsus; hic juvenis cum per 4 dies 6 Unc. Tincturae adhibuisset tertia die febris non amplius aderat neque redibat (2). — Infans 2 annorum per 8 dies correptus erat intermittente quotidiana gravi frigore quavis vespere incipienti, dein per 2 horas saeviente, jam largo sudore per totam noctem protracto finiente; chirurgus quidam duo dederat purgantia, et syrupum Chinae ex urbe

(1) l. c. p. 254. (2) l. c. p. 236.

be victum potentium jusserat; hujus loco cum Tinct. spirituosam attulissent, Chrestien 2 horas ante paroxismum Unc. 1 spinae dorsi infricandam curavit; en! febris non redilit, infans sub ulteriore frictione et potubus acidulis brevi sanus factus est (1). — Virgo 17 annorum quae jam vicesies tertianae duplicatae impetum sustinuerat, post debite institutam emesin et catharsin, ex 6 Unc. Tincturae per 4 dies infrictis sanata legitur (2). — Vir juvenis tertiana intermittente laborabat. Emetica et purgantia vias digestrices purgarant, nullum vero febris adduxerunt levamen, cum vero die Apyrexae 2 Unc. Tincturae abdomini cruribusque infricaverat nulla redilt febris (3).

Nec in aliis febrium speciebus tinctura inutilis. Infans 4 annorum febre catarrhali billiosa gastrica (4) laborabat, typi tertianae duplicis; post emeticorum et purgantium usum septima die morbi acumen Corticem indicabat; infans vero omnia interna strenue negavit; hinc per 5 dies quotidie Unc. 1 Tincturae cuti insinuebatur; die XI paroxismus qui ex regula major esse debuerat, vix percipiebatur, die XIII febris disparuerat. (5). — Puer 8 annorum inde a 4 diebus febre laboraverat, quam catarrhalem biliosam habebat. Chrestien et

(1) l. c. p. 259. — (2) l. c. p. 260. — (3) l. c. p. 262. — (4) Hic, ut in tota commentatione, nomina Chemica, Therapeutica, et Nosographica, immutata transcribimus.
(5) l. c. p. 266.

et cui symptomata gastrica accedebant; morbus levior frigore incipiebat dein vehemens supervenit calor, cum gravi delirio et haud minoribus convulsionibus, vermium, quas saepe in illo infante observaverat, symptomatibus; die x somnolentia delirii convulsionumque locum gravis occupabat, unde infans non excitabatur nisi cibus illi porrigeretur, quae sensimque gravissima fiebat, adeo ut Chrestien infelicissimum exitum praevideret; aquam stibiatam et helminthochortam infans prompte sumserat; propter gastricam affectionem magis magisque evidentem magnesiam calcinatam aqua sacharina solutam Chrestien dederat. Infans vero quum modo dr. j. sumserat, fluidam tamen inde materiem et simul 5 lumbricos ex alvo posuit; periculum autem increscebat et virium collapsus exinde oriebatur insignis, sopore non diminuto; in hac igitur tristi rerum conditione, Corticem interne contraindicatum, Tincturae instar Chrestien, de remedii sui virtute persuasus, praescripsit et Unc. 1 ½ de die infricari jussit; en pulchrum eventum! Vires paulum restituebantur et post tres dies tanta morbi emendatio ut somnolentia disparuerit, et visus (per 9 dies exstinctus), et loquela (per 7 dies nulla), redierint usu ulteriore; infans felix evasit et die xxx morbus sanatus fuit, nil nisi debelitatem relinquens (1). — Matrona quaedam jam

(1) l. c. p. 268 sqq.

jam die x febre pituitoso biliari correpta erat, et optimis licet administratis remediis, summo vertiebatur in periculo, quod prae omnibus indicabat vires erigendas esse; itaque singulis quaternis horis pulvis ex dr. 1 corticis Peruv. interne porrigebatur, interposito usu vini Hispanici; quarta tamen dosis ejiciebatur vomitu, ad quem cum varia remedia simul sed frustra cum Cortice ingerebantur, praescripsit: R. pulv. chin. rubr. Unc. IV; infunde cum spir. vini fervent ℔ ij. S. fricentur omni hora totum abdom. et brachia interna; — Jam vespere vires restaurabantur, pulsus fortior, parum frigoris, facies melior, alvus laxa; frictione continuata, et purgantibus intus exhibitis mulier feliciter evasit (1).

Fevard haec ulterius probavit, tincturamque utilem vidit in febre remittente, tussi convulsiva, lente nervosa, aliis (2).

§. 13. Pointe *Sulphatem Chini* quum in febribus intermittentibus et remittentibus ventriculum saepe inciture observasset; gingivis illud fricando, mane et vespere 4—8 gr., insinuare proposuit, haud absimili ratione ac Clare merc. dulcem applicavit, cujus ille methodi efficaciam 9 observationibus accuratis probat (3), assentientibus aliis

(1) l. c. p. 274. — (2) Chreatien, p. 280—282.

(3) *Archiv. Génér. de Méd.* XII. 1826. p. 133. „Observations sur les gastro-enterites" etc. Froriep's *Notizen*, n. 329. XV. n°. XXI. Novbr. 1826. p. 336 et serius: *Journ. Uni-*

aliis (1); obstat tamen praeparati amaritiem, interdum gingivarum conditio.

§. 14. Uti interne sic et externe virtus Corticis augetur aliis additis, inprimis excitantibus; hinc Brera (2) multis in morbis laudat Ung. ex Cortice cum Valer., Amic., Camph., Myrrha, Opio, Scilla. Hannes docuit cataplasma Corticis cum aqua et camphora lumbricos expulisse (3), et in tussi convulsiva Corticem, cum Castoreo et vino calido optime catapl. instar, adhibuit (4).

§. 15. Haller balneum decocti corticis *Salicis albae* valde laudat in infantibus debilibus, quibus serius accedit eundi facultas, et ligamentorum debilitas (5); nec *Quercus* (6) *Rosarumve* (7) decoctum inutile. Schneider (8) in pollutione seminisque profluvio insensibili, in exhaustis venere vel omnia, spongiam generoso *Acato* madidam, perinaeo per noctem admotam, optimum ad partium asperiam vocat remedium.

§. 16. Adstringentia *mineralia* parum a Jatroliptis adhibentur. *Alumen* tamen et *acetatum plumbi*

Universf. d. Scient. Médic. LVIII. Juin. 1830. p. 362. „Observations d'un nouveau mode d'administration du sulph. de Chinine" etc. par le Dr. J. P. Pointe a Lyon.

(1) *Archiv. Génér. de Méd.* cl c. p 134. — (2) *Anstrispsol.* I. §. 132. p. 193. — (3) Römer, l. c. p. 23.

(4) Ibid. p. 24. — (5) Ibid. p. 93. — (6) Vogt, I. p. 650. Schöpff, p. 779. — (7) Penninck, l. c. p. 36.

(8) *Neues Archiv von* Horn, II. 1805. p. 86.

plumbi extus praestare quod intus credunt (1). *Ferri* praeparata Brera (2) utilia putat saepius de die magna dosi cum saliva aut succo gastrico adhibita, in leucophlegmasia, et excretionibus nimiis ex languore oriundis. Balnea cum ferri salibus Schreger (3) laudat in cachexia, hypochondriasi, epilepsia, hysteria, atrophia, leucorrhoea, seminis, sudoris, mensium nimio fluxu. Eckstein (4) choream, Tortual (5) nocturnam infantum urinae incontinentiam balneis chalybeatis curarunt.

III. EXCITANTIA.

§. 17. *Aethereo oleo vel aromate praedita.*

Species excitantes extus admotae, optimi usus Hufeland (6) vidit in febribus diuturnis, nervosis, verminosis, in convulsionibus spasmisque sedandis, inertia intestinorum tollenda, nervisque in debilibus et torpidis erigendis; pulvinar praescribere solet magnum ex Melissa, Chamomilla, Sambuco, Rutha et Mentha, adeo ut totum abdomen et dorsum amplecterentur.

Baglivi (7) jam monuit in febris stadio frigoris, si horrores aegri corpus percutiant remissionem

(1) Schöpff, l. c. p. 781. Pennink, l. c.
(2) Brera, l. p. 248. — (3) *Beiträge zur Medicin*, II. p. 119. — (4) *Archiv von* Horn, III. 1803. p. 391 (241).
(5) Moll et v. Eldik, IX. 1830. p. 451. — (6) *Ueber die Kinderpocken*, p. 332—333. — (7) De fibra motrice, l. c. 10. §. 8. Opera Omnia Leipz. 1827. I. p. 421.

nem fieri si ol. destill. caryophyllorum epigastrium illineatur.

Post febres gastricas, institutasve evacuationes saepe tanta remanet sensilitas, ut omnia respuat ventriculus, quando aromaticis externe, linim. volat., theriaca, pulv. cinnam., caryoph., moschatae, subveniendum; hinc Bertald a°. 1614 jam laudat (1) *Ung. pro stomacho roborando:* R. ol. nuc. Mosch., ol. Caryophyl. aa. dr. j, Gallar. Moschat. scrp. 1. ambr. gris. gr. ij ol. rosar. dr. ij. M. F. U.; simile linimentum Hoffmann commendat (2).

Kaau Boerhaave (§. 429.) jam scripsit: „panis tostus generoso vino ebrius, aromatibus dives, epigastricae regioni externe appositus, adeo corroborat ventriculum, ut vel violentissimum vomitum sistat;" hinc Hoffmann (3) ad vomitum laudat Oleum Menth. Caryoph. Nucistae, Absynth, Macis, cum bals. Peruv. ad Ung. redacta, suumque balsamum vitae; hinc Klees (4) bals. Peruv. alcohole solutum; — nec recentiores (5) aromatica externa ad ventriculi auctam sensilitatem negli-

(1) Loco citato, p. 122. Idem p. 98, ad affectiones ventriculi laudat empl. cum oleo absynth., mentha, caryoph. cinnamomo et pipere. Vide etiam, p. 121, 122, 168, 249.

(2) Oper. omn. I. p. 318. — (3) Oper. omn. III. p. 145, alio loco (II. 279) in passione iliaca ad singultum et vomitum commendat epigastr. empl. e Theriaca et ol. nuc. Mosch. pari copia cum oleo Menth. et camphora. — (4) Hufel. Journ. XVI. IV. p. 60. — (5) Richter, *Spec. Ther.* I. p. 356.

gigunt. Richter (1) in compescendo *vomitu*, et mitiganda *cardialgia*, lintea aromaticis madida, empl. Theriaci, de Galb. croc. cum opio, olea aetherea laudat; oleum Moschatae abdomini affrictum vomitum tollit (2).

Plenck oleum laurinum extus commendat in *colica* (3), Sydenham (4) in colica pictorum abdomen balsamo Peruviano inunxit. Schneider (5) anisi et foeniculi olea in colicis laudat.

Hufeland vehementissimas *diarrhoeas* infantum saepe sustulit balsamo vitae Hoffmanni calefacto abdomini imposito (6); Fischer chronicam infantum diarrhoeam optime curavit, toto obtecto abdomine emplastro ex amaris extractis, oleo Moschatae et laudano ac camphora (7).

Starke pannis laneis, decocto aromatico vel spirituosis madidis, aegros *Typho* laborantes indui jussit, unde egregius saepe effectus, vesicantibus, cortice, opio, camphora, moscho et vino in cas-

(1) l. c. V. p. 62 et 86 Apud Arnould (l. c. p. 35) jam notatur linteamina dococto calido Menthae, absynthii, aliorumque aromaticorum, vomitum non tantum pertinacem tollere, sed etiam colicam, passionem iliacam, dysenteriam emendare. — (2) Soemm. *de C. H. f.* IV. l. c.

(3) Plenck, *Mat. Chir.* p. 213. Anethum quoque in sacculis ad ventriculi dolorem laudat (Ibid. p. 196.) — (4) Brera, I. p. 182. — (5) *Over het gebruik der aetherische olien.* Moll et v. Eldik, II. 1823. p. 75. III. p. 226. 270. II. p. 128. — (6) *Over de Kinderpokjes*, p. 332. — (7) cf. Huf. *Journ.* XVI. 1803. I. p. 131.

casum adhibitis (1); similia Horn (2) in sopore laudat: R. flor. Chamom. rom., herb. Menth. crisp., Rutae, rad. Calam arom. aa. Unc. ij. camphor. dr. vj. M. F. Spec. cum spir. frum. calido capiti inponendae. Willich (3) quoque in febre nervosa continua multum ab externis vidit remediis. —

Oleum laurinum dorsi spinae illitum mire prodesse in paralysi, horrore febrili, nervorum vitiis, Bertald jam notavit (4). Kortum (5) illud ad *paralysin* valde laudavit, ejusque usu hemiparalysin sanatam observavit. — Frequens usus Majoranae, aliorumque hujus generis, in sacculis et cucuphis ad capitis dolores et imbecillitatem systematis nervei. — Schneider Calami aromat. oleum cum Naptha aceti in chronica *arthritide* affrictum laudat (6). Conveniunt aromaticae frictiones in *rachi-*

ti.

(1) Horn's *Archiv* II. 1801. I. p. 651. — (2) *Archiv* V. 1804. p. 108. — (3) Hufel. *Journ.* XXXI. 1810. I. p. 74—75. Ubi meteorismus, borborygmi et inquietudo evidenter adsunt frictionibus utebatur cum camphora, tinct. Thebaic., liq. anodyno, spir. sal amon. et ol. cajaput; ubi cutis mollis et sensilis non dat rubefac. et vesicant. sed ol. chamom., vel absynth. coct. adfricat, et abdomen pannis laneis mollibus tegit, decocto chinae vel vino calido madidis; ubi abdomen tensum cataplasma ex lacte cum semine lini, et flor. chamom. vulg. et dicta frictio. — Observationibus hujus methodi praestantiam probat. — (4) l. c. p. 79. Idem p. 36. Oleum de piperibus juvare paralysin, spasmum, tremorem, epelepsiam, aliasque neuroses. — (5) Huf. *Journ.* IV. 1798. p. 406.

(6) l. l. II. p. 165.

tide (1), easque Knebel (2) in *scrophulis* et recenti rachitide utiles expertus est.

Winiker (3) fomenta aromatica ad *metrorrhagias* ex uteri atonia inponi jussit. — Bertald (4) jam laudat Oleum cydoniorum, adstringens, spinae illitum ac thoraci ad *sudores immodicos*.

§. 18. Rosen a Rosenstein balsamum nucis moschatae, mane et vespere spinae dorsi illiniendum ad lienteriam laudavit (5), cujus in locum, qui opus ejus danicum germanice edidit (6) commendavit: R. Spir. Juniperi Unc ij, Ol. Caryophyll. ʒ Balsam. nuc. Moschat. aa. dr. β; M. F. Linim. ; quod postea *linimentum* Chrestien *spirituosum* vocavit, et magno cum fructu, in *diarrhoeis* inprimis compescendis, adhibuit. Infans 6 annorum diarrhoea mucosa, ad optima remedia pertinaci laborabat; cochlearculum unum lin. Spirituosi ter de dia spinae affrictum, unde post alteram diem diarrhoea mitigata, post quartam sublata (7). Bailly hoc linimento lienteriam sustulit in juvene 18 annorum per biennium ad omnem medelam rebellem (8). Nec aliis in-

(1) *Samml. ausserl. Abhand.* XVI. p. 52. — (2) l. c. p. 83 laudat hic in affectionibus columnae vertebr. infrictiones cum opio, spirituosis, aromaticis, balsamicis; dum opii, camphorae, cupri ammoniaci, cantharidum administratio externa in rheumatismo et paralysi esset perutilis. — (3) Horns *Archiv.* VI. 1804. p. 242. — (4) l. c. p. 39. — (5) *Kinder-Krankheiten.* XI. *Durrh.* Chrestien. 1813. p. 66. — (6) Murray Ersch, n°. 2902. — (7) Chrestien. 1813. p. 67. (8) Ibid. p. 68.

inutile in morbis (1). Tener et cachecticus infans, intra duas menses ejus usu a *Chorea* sanatus dum interna negaret (2). *Incontinentia urinae* infantum nocturna hoc remedio lumbis affricto tollitur (3). Nobilis matrona dum primigenium absque ulla molestia pepererat altera graviditate *abortum* est passa, eumdemque tertiâ. Quarta itaque prole foecunda ex consilio Chrestien (4) circa tertiam mensem bis de die inunctiones cum linim. Spirit. in spinam et lumbos eo instituit effectu, ut rite laeta pepererit; aliis duobus probat observationibus linimenti virtutem in praecavendo abortu ex uteri debilitate metuendo (5). — Thibal *metrorrhagiam* gravidae supervenientem hoc sustulit praesidio (6).

§. 19. Aliud, *aromaticum* potius, indicavit *linimentum* Cl. P. Nahuys in nostra academia Chemiae quondam Professor, R. Olei Laurini Unc j. Ol. Macis express. dr. ij, Ol. Caryoph. gutt. XX, Balsam. Peruv., Spir. Sal. Ammon. aa. dr. ij. M. F. Linim.; idque contra febres intermittentes, frustra Cortice aliisque debellatas, laudavit, cujus linimenti virtutem quadruplici observatione probavit L. Kuyper (7), mane et vespere dorsi spinae panno laneo

(1) Ibid. p. 68—77. — (2) Ibid. p. 68. Idem effectus in quatuor junioris aetatis puellis, p. 69—71 — (3) Ibid. p. 71. — (4) Ibid. 71. — (5) Ibid. 72—74. — (6) Ibid. 74—76 — (7) Laur. Kuyper, J. de frictione spinae dorsi ut expertissimo remedio in febribus intermittentibus. Traj. ad Rhe-

neo bene sicco insinuandi, eo febris tempore quo horrores incipiunt.

Oleum Rutae ante intermitt. invasionem spinae applicatum febrim ita praevenire putant. (1).

§. 20. *Spirituosa.* Cartheuser (2) jam monuit debiles infantes, si eorum corpus cum spongiis vino calido inpraegnatis fricatur, vires recuperare, et post levem ebrietatem somnum sequi placidum. Hufeland in *Typho* balnea cum vino diluto, addito sapone et aromaticis valde laudat (3), testans (4) ex adhibitis lotionibus vinosis spirituosis, validiorem saepe excitationem se observasse, quam ex assumptione interna, immo ipsam deletam irritabilitatem ventriculi his fuisse restitutam, unde has lotiones in febribus nervosis multo encomio laudat. Voigtel quoque ex usu spirituosorum externo meliores saepe in Typho vidit effectus, quam ex omni medela interna (5). Frequens ergo in putridis et nervosis febribus talium lotionum usus (6) maxi-

Rhenum, 1784. 4°. p. 34—38, duae harum observationum sunt de febre tertiana. — Patet talem medicationem convenire posse in febr. intermitt. a suppressa perspir. ortis, sine causa saburrali ex nervorum affectione, animi pathemate, metu aut post sublatam causam persistentibus. — (1) *Samml. ausserl. Abh.* X. 1785. p. 142. — (2) Mat. Medic. 8 I. C. IV. §. 8. — (3) *Waarnemingen over de Zeenwkoortsen*, l. c. p. 28 en 29. — (4) *System d. prakt. Heilk.* I. p. 171. — (5) l. c. p. 356.

(6) Schöpffl. c. p. 767. Schreger vini balnea laudat in Typho, atrophia infantum, asphyxia, hysteria, evacuationibus similis. II. p. 136.

maxime cum aromaticis (p. 177—178) junctus. —

In *Cholera* infantum von Condie et Rust frictiones Spirituosas subaromaticas laudant (1), et eximium dicitur remedium in *menstruis nimiis* lotio abdominis cum aqua Coloniensi (2).

Excitantia irritantia.

§. 21. *Arnica montana.* Vir 45 annorum sanguineus, semiparalysi laborabat artuum inferiorum; febris ei superveniens emeticis, amaris, cortice tollebatur; mansit autem semiparalysis, ut crurum motus et sensilitas essent parum evidentes; absque auxilio surgere, pedibusve insistere non potuit, vexatus simul lumborum dolore. Hinc Sachetti (3) lumbis bene frictis singula vespere insinuari curavit Unc. β pomati ex pulv. flor. Arnicae, fortioris decocti arnicae, fellis vituli aa. Unc. ij; cujus pomati iv Unciis adhibitis, aeger baculi ope cubiculum circumibat, et ulteriore usu morbus totus levatus. — Dosis pro quavis frictione Unc. ij. (4). — Plenck (5) cataplasma cum flor. arnicae pubis regioni admovendum suadet in Ischuria ex vesicae paralysi.

§. 22. E *Balsami peruviani* Unc. ij. cum alcoholis Unc. vj. frictiones, vel apud pauperes balf. copaivae, laudant ad dolores arthriticos (6).

Te-

(1) *Samml. ausserl. Abh.* XXXVIII. 1831. IV. p. 315.

(2) Rust, *Magazin.* X. 1821, p. 524. — (3) Brera, I. p. 125 et 176. II. §. 239. Obs. I. p. 115. — (4) Ibid. I. p. 177. — (5) l. c. *Mat. Chirurg.* — (6) Hufeland *Journ.* II. 1796 p. 463.

Terebinthina varia subit linimenta antirheumatica et antarthritica, ejusque balneum commendatur ad podagram (1). Frisch (2) ad arthritidem et Ischiam nervosam laudat: R: Ol. Terebinthin. Unc. j., liq. Bellad. Ammon. dr. j., Hydrarg. mur. corros. Spir. vini soluti Scrp. j. M. F. L. — Inter anglos celebre (3) *liniment. sulphuricum* ad arthritidem et rheumatismum sequens, R: Ol. Olivar. Unc. ij ℥, Ol. Terebinth. Unc. j. Acid. sulphur. gutt. XLV. M. s. l. a. F. L.

Cum *Phosphoro* frictiones, oleo vel Naptha vitrioli subacto, Hufeland praestantes vidit pertinaci in rheumatismo et arthritide, doloribus osteocopis et paralysi (4), easque ad regionem sacram et perinaeum utiles vidit in corrigenda genitalium atonia, cujusdam onania exhausti (5).

Excitantia antispasmodica.

§. 23. *Moschum* Brera, ad dosin Scr. j. cum dr. ij salivae, saepius de die adhibendum suadet in Epilepsia, trismo, tetano, febre nervosa, cardialgia, tussi convulsiva, colica (6). Unguentum ex Camphora Opio et Moscho cum levamine ad asthma convulsivum admovit (7). Giulio (8) in cordis pal-

(1) Schreger. II. p. 127. — (2) J. H. Dierbach, *die neuesten Entdeckungen in der Materia Medica*. Heidelb. u. Leipz. 1828. I. p. 43. — (3) Dierbach. II. p. 490.

(4) Huf. *Journ.* XL. IV. p. 178. — (5) Ibid. XII. 1801. II. p. 74. — (6) Brera, I. p. 168. — (7) Ibid. II. §. 237. Obs. 2. p. 109. — (8) Ibid. II. §. 235. p. 104.

palpitatione hysterica Ung. ex opii gr. xxx cum xv gr. Moschi cum fructu dedit; partibusque ex rheumatismo dolentibus insinuari suadet Ung. ex pari Moschi et Opii cum saliva copia (1).

Hufeland (2) in morbis convulsivis laudat R: Moschi optim. pulv. dr. j. Olei livarum Unc. j. M. F. L.

§. 24. *Castoreum* axungia receptum laudatur temporibus admotum in gravi Cephalalgia hysterica (2). — Hysterica vomitu pertinacissimo laborabat; sumtis decocti Guajaci Unc. vj. cum Tinct. Castor. gr. xxx partita per diem dosi, sistebatur; post biduum autem rediit, omni medelae, laudano, liq. c. c. succinato, rebellis; pomato ex adipe cum Castorei dr. β. succo gastr. soluti, regioni ventriculi applicato, vomitus statim desiit, nec rediit ulteriore sub usu (3).

§. 25. *Asa foetida* pomato applicata a Theden adversus podagram laudatur (4); pertinet Asa inter illa externa remedia quae convulsiones, epilepsiam hysteriam, cardialgiam corrigere valent (5). — Brera dosin statuit scr. j. bis de die (6).

§. 26. *Ammonia* pleraque facit linimenta ad rheumatismum et arthritidem laudata in olei connubio cum tinct. canthar. ol. cajap., aliisque cutim irritantibus ad paralysin; cum camphora et aliis antis-

(1) Ibid. II. Obs. 5. §. 230. p. 84. — (2) *Journ.* 1800. IV. p. 174. — (3) Brera, I. p. 161. — (4) Ibid. I. p. 180. (5) Brera, I. p. 180. — (6) l. c. I. p. 179.

tispasmodicis ad spasmos solvendos. — *Ol. C. C.* spinae inunctum paroxismos intermittentium tolleret. —

Ol. animale Dippelii pingui exceptum ad paralysin laudatur (1). — *Ol. Cajaputi* Thunberg (2) cum fructu oleo receptum in paralysi rheumatismo et arthritide adhibuit.

Aetheris acetici frictiones Sedillot utilissimas vidit in sedandis doloribus rheumat. et arthriticis. (3), quod ulterius multo exemplo probavit Martin (4). — Jonas *Aeth. Sulphur.* cum fructu ad prosopalgian applicavit. (5).

§. 27. *Camphora* excellit inter Jatro-aliptarum remedia, ejusque multis in morbis ab illis celebrata est utilitas.

I. *In febribus malignis, nervoso-putridis, gangraena.* Rademaker (6) refert de 4 annorum infante febre nervoso-putrida correpta, ubi delirium, lingua arida sicca, odor faecum ingratissimus, earumque involuntaria excretio mortem annuntiabant. Linimento ex Camphorae Unc. iij., gm. arab. dr. j. aq. font. Unc. ij, Ol. Olivar. Unc. i β, per totum corpus inuncto, sequenti die sub copioso sudore omnia symptomata erant levata, ut infans sensim re-

(1) Thouvenel illud spinae insinuatum utile vidit in affectionibus nervorum et artuum doloribus (*Samml. auserl. Abh.*) XI. 1785. p. 142. — (2) *Samml. auserl. Abh.* X. 1785. p. 733—85. — (3) *Recueil periodique*, II. 1792. 288.

(4) Ibid. VIII. p. 61. — (5) *Neues Archiv von* Horn, II. 1805 p. 267. — (6) Hufl. *Journ.* II. 1796. p. 597.

revalesceret. — Bayler (1) ita febre maligna catarrh. nerv. correptam foeminam, linimenti ope camphorati Hoffmanni (Camph. cum vitellis ovorum) restituit. — Chrestien (2) puellam hemitritao affectam accedente cardialgia, animi deliquio, delirio, XVI. gr. camph. ter admotis, sub sudore copioso et frequenti urina sanavit.

Nobilis quidam vir in infimo crure dextro inflammatione parva laborabat; subito vero late haec extendebatur, gangraena haud mediocri, cum febre gravi, et delirio vehementi, et tendinum subsultu oborta. Cortice larga dosi cum camphora sumto, vel sic morbus exasperabatur; jam interne Corticem, externe Camphorae gr. XX quaternis horis internae cruris affecti parti (non vero ad locum affectum) insinuanda Chrestien praescripsit (3), unde duobus elapsis diebus gangraena sisteret et felix aeger evasit.

II. Rosfi pertinacem sustulit *lienteriam*, et comitantes colicos dolores linimento e Camphora et Opio (4). Hufeland ad *diarrhoeam* et *ventris tormina* laudat Unguent. Alth. cum Ol. Camph. et Laudan. liq. S. (5). Richter (6) ad *dysenteriam* commen-

(1) Huf. *Journ.* I. 1795. p. 436. — (2) Chrestien, 1813. p. 53. Idem in febre ardente cum complic. gastrico biliosa ex Camph. 8. gr. ter adhibitis multum levaminis vidit (p. 55) et in alio casu (p. 57). — (3) Ibid. p. 51.
(4) Ibid. p. 51. — (5) Huf. *Journ.* I. 1795. p. 112.
(6) *Specielle Therapie*, II. 1813. p. 130.

dat abdomen his ungere: R. Ol. Oliv. Unc. vj. liq. amm. caust. Unc. j, tinc. Opii simpl. dr. 1 β Camphor. dr. j, vel potius pannum camphora inbutum inponere. Schmidtmann linim. volat. camphor. laudat (1) in colica et dysenteria.

III. *In morbis rheumaticis, arthriticis, et paralysi* camphoram Brera (2) utilissime sua methodo, dosi frictionis scr. j. ad dr. β., adhiberi expertus est, Opio plerisque in casibus addito. Tourdes atroces rheumaticos dolores linimento ex Opii 16 gr., 10 gr. camph., 5 gr. pulv. canth. superavit (3). Brera (4) virum per tres annos Ischiade excruciatum, post alia frustra porrecta, sanavit Ung. ex Opii et Camph. aa. Unc. iij. saliva solutis, axungia mixtis, cujus tertia pars tripartita dosi de die lumbis et cruribus inungeretur. — Rossi (5) paralysin crurum, cum accedente paralysi sphincterum vesicae et alvo suppressa, sustulit dorso et cruribus Ung. ex Opii et Camphorae aa. Unc. j. admoto. Zimmerman (6) memorabilem paralyseos camphorae ope sanatae refert historiam. Lampadius (7) in rheumaticis et paralyticis affectionibus laudat: R. Camph. dr. ij. solve in Alcoh. Sulph.

(1). Summa Observationum practicarum, IV. p. 415. 480. 483. I. p. 204. III. p. 393. in Enteritide (II. p. 112. 120 et 155). — (2) Brera, I. §. 128. p. 186. II. §. 222—263.

(3) Ibid. §. 230. Obs. 8. II. p. 90. — (4) Ibid. §. 232. Obs. 3. II. p. 95. — (5) §. 239. Obs. 2. II. 115.

(6) *Archiv von* Horn, IX. 1810. p. 115—127.

(7) Dierbach, II. p. 618.

Sulph. Unc. β. adde spir. vin. rectif. Unc. j. F. L. — Chrestien (1) Camphoram saliva solutam ex propria experientia in arthritide et rheumatismo commendat, uti et Tortual Camphoram Æth. Sulph. solutam (2).

IV. *In morbis Spasmodicis.* — Asthma convulsivum gravissimum puellae 4 ann. Brera sustulit pomato ex Opii gr. xij. Camph. scr. j. saliva gr. xij. solutis per totum corpus inuncto (3). Chrestien singultum, tertia febris bilioso-catarrhalis die vehemens superveniens, Camphr. gr. 16 femoribus saliva insinuatis emendavit (4). — Antispasmodica optima et derivantia cum in puero, jam per 8 dies gravibus convulsionibus ex dentitione et febre continua vexato, nihil praestarent, Hufeland (5) summo cum fructu utrique pedis plantae emplastrum admovit R. Empl. de Galb. croc. Unc. j. Camph., Opii, aa. scrp. β. — Despierre post alia frustra adhibita Choream sanavit semibalneis ex decocto Chamomillae et Melissae additis Camphorae dr. ij—iv. vitello ovorum solutis (6). — Lind (7) in Tetano Camphoram cum opio non sine fructu ad pedis plantas admovit.

V.

(1) Chrestien, 1813. p 62 et 63. — (2) Huf. *Journ.* XXXVI. 1813 V. p. 107—120. — (3) Brera, §. 237. Obs. a. II. 109. — (4) Chrestien, 1813. p. 61. Idem in epileptica delirium phreniticum superavit post Camphorae dr. ij. adhibitus, alterna hora 20 gr. cum saliva illitis (p. 60). — (5) *Ovor de Kinderpokjes*, l. c. p. 331. — (6) *Samml. ausserl. Abh.* XV. 1792. p 462—465. (7) Brera, l. p 3.

V. *Genitalium affectiones.* Hoffmann in pollutione nocturna expertae virtutis laudat empl. cum Camph. dr. β. regioni lumbari vel potius spinae dorsali circa lumbos applicatum (1). Chrestien quemdam a vehementibus et dolorificis erectionibus noctu pertinaciter vexatum liberavit femoribus 12 gr. camphorae cum saliva inunctis (2); in alio priapismum et pollutiones duobus frictionibus cum 8 gr. Camph. sanavit. (3).

J. Lathan primus Camphoram cum oleo ad femora *in urinae retentione* admovit (4). Hergens dein camphoram cum oleo petrae utilissimam notavit in tollenda *Ischuria* (5); haud uno hanc virtutem probavit (6) exemplo Chrestien, e. g. Ischuriam renalem ad varia interna et externa pertinacem sanavit frictione cum 16 gr. camphorae et saliva, ternis horis instituta; post alteram frictionem urina copiosior, post tertiam frequens (7). — Rossi in aegro ubi cardialgia medicamenta ingerere impedibat, Ischuriam emendavit inunctis Camphor. Unc. β., Opii gr. C., succo gastr. et saliva solutis (8).

VI. *Camphora* et extus *aliorum remediorum corrigens.* Quem Groenvelt (9) docuit olim camphorae

(1) Op. omnia, III. p. 959. — (2) Chrestien, 1813. p. 44. (3) Ibid. p. 46. — (4) Ibid. p. 39. — (5) Hufl. Journ. VII. 1799. III. p. 147. — (6) Chrestien, 1813. p. 46, 47. — (7) Chrestien, 1813. p. 48. — (8) Brera, §. 221. II. p. 61. — (9) Groenvelt, de tuto Cantha-

rac ad cantharidum in syst. uropoieticum effectum intus datae virtutem, de externo quoque usu valet. Hinc Plenck (1) emplastro canth. camph. pulv. addere, aut jam effectibus obortis nocivis Ung. album camphorat. admovere. Chrestien (2) Ischiade laborans pulv. canthar. sibi cum saliva cruri infricandum curavit; effectus autem in vias urinarias molestissimos sustulit femoribus internis cum camphorae granis xij inunctis. Hinc cum ob eundem morbum iterum canth. adhiberet, eodem momento simul camphoram cruri inunxit, unde nullam expertus est in viis urinariis molestiam.

Desputureaux (3) in exercenda hydrargyrosi Ung. neapolitano camphoram addere docuit, ut salivatio evitaretur, cujus additionem valde laudarunt Vogel, Columbier, alii (4).

Excitantia caustica.

§. 28. Tourdes (5) ex cantharidibus cum succo gas-

tharidum in medicina usu interno, Londini 1698. 8°. p. 32.

(1) *Mat. Chir.* p. 185. — (2) Chrestien, 1818. p. 140. et 141. — (3) F. C. Trommsdorff, *Versuch eines praktischen Handbuch über die Quecksilber — präparaten und deren Anwendung in Krankheiten*, Jena 1806. 8°. p. 60. — (4) Huf. Journ. XXXII. 1811. IV. p. 39. Desputureaux hanc dedit (Hufel. *Biblioth.* XLIX. 1823. p. 360) formulam: R. Merc. vivi dep. Unc. iv Mell. purisf. Unc. ß., terant. ad extinct. Merc.; adde Camph. ras. Unc. ß., Butyri Cacao, vel axungiae suill. Unc. viij. Teranur per 70 horas etc. etc.

(5) *Lettre* p. 46. Brera, I. p. 149. specialem observationem a Tourdes relatam vide Brera, §. 230. observ. 7.

gastrico remixtis, addito opio et gummi guajaci, multum saepe levaminis vidit in affectionibus rheumaticis. — Brera (1) Cantharides cum Mercurio perinaeo affrictis in duobus casibus utiles vidit in paralysi vesicae. — Kuhleis (2) epigastricae regionis laudat inunctionem cum Extr. aloës, felle taur., tinct. canth., et tinct. opii in tussi convulsiva.

IV. SEDANTIA.

§. 29. *Opium.* Quod Hufeland inter heroëa duxit remedium, aeque coryphaeum celebratur a Jatro-aliptis. — Itali illo utebantur succo gastrico vel saliva soluto cum axungia ad ungentum inspissato, alii tincturâ emplastrove; Chrestien crudum solvit Opium Spiritu frumenti, ut Unc. j. vehiculi contineret Opii gr. xij, qualem colatam solutionem *tincturam antispasmodicam* vocat, cujus vires aliquando auget addita Camphora. Dosis Opii varia est, vulgo gr. vj. ubi intus gr. β. adhibetur, sed etiam 12, 18

II. p. 87—90. Idem anginam (asthenicam ?) curavit pomato ex opio cum pulv. canth. et saliva. Ibid. §. 227. II. p. 73—74.

(1) Brera, I. p. 159; suadet B. (157) 4—6 gr. Canth. cum dr. j. humorum animalium ter de die extus admovere, ubi intestinus sit indicatus usus, sed aegri aut ventriculi conditio id negant; igitur *saepe et canthar. abstineatur*; contra Zacutus Lusitanus utile vidit Lindim. cum canthar. in epilepsia infantum, ex retentione urinae, quod fere notatu dignum. — (2) Hanna *Archiv*, 1817. II. p. 231.

18, 24, 100 gr. pro frictione aliquando sunt adhibita (1).

I. *Opii vis excitans.*

Ward in puero 14 annorum nono die, quo Typho decumberet post Opii et Moschi internum frustaneum usum, cum ventriculus haec amplius ferre non potuerit, morti proximo, ex Opii gr. vj, cum Unc. j. adipis bipartita dosi femoribus et pedum plantis insinuatis felicissimum vidit effectum (2). — Knebel saepius ex Opio cum saliva cuti insinuato vitam ex typho decumbentium vidit servatam, ubi propter animi deliquium inpeditus haud raro usus internus (3). Van Geuns (4) in matrona tenera et irritabili ubi febris continua remittens in dies crescebat, et nono quidem gravia nervosa symptomata, trismus et faucium intumescentia oriebantur, praescripsit linimentum: Laud. puri scr. ij., camph. dr. j., ol. olivar. dr. ij., Ung. Alth. Unc. j., simul cum clysmatibus quae Laud. liq. ℥. dr. 1 ℘. continebant; ejusdem diei vespere partes constrictae inprimis circa os et fauces relaxari coe-

pe-

(1) Brera, l. p 222. — (2) *Samml. ausserl. Abh.* XIX. 8vo. p. 276. aliud (ibidem, p. 298 et 296) narrat exemplum de utili usu in Typho ubi delirium irritabile et excretiones involuntariae. Percival in aegro febre laborante contra subito obortum vehemens delirium, cum aegri conditio internum impediret medicationem, liniimentum ex laud. liq. dr. iij cum oleo applicavit, unde intra 6 horas placida quies. (Ibid. p. 281). (3) l. c. p. 78. — (4) Pennink, p. 34.

perunt, blanda perspiratio, pulsus minus contractus et regularis, mens rediit et post linimenti consumptionem, urina sequente critrica et sedimentosa, sanata est.

II. *Opii vis anodyna.*

Tincturae suae antispasmodicae camphoratae vim anodynam Chrestien 13 probat observationibus (1), utpote rheumaticos dolores spectantibus. Juvenis 23 annorum (2) atroci dolore rheumatico genu sinistri laborabat, motu simul impedito; purgantibus viae gastricae purgabantur, dolore superstite. Unciâ tincturae (ex spir. frum. Unc. vj. Opii crudi gr. x. camphor. dr. β.) ter de die abdomini et femoribus affrictâ, dolor remittebat, somnus supervenit, largusque sudor; iterata frictione omnis dolor evanuit. — Robustus vir (3) saepius lumbagine vexabatur, cui jam stranguria vomitus aliaque accederunt; variis anodynis et antispasmodicis frustra adhibitis, solutio Opii gr. x. cum Camphorae gr. xxiv. in Spirit. Unc. vj., cujus Unc. j. omni hora abdomini et femoribus applicabatur, adeo erat proficua ut quartam post frictionem omnis dolor et urinae retentio essent sublatae. — Ward (4) egregium narrat exemplum rheumatismi chronici ad omnia pertinacis solo opii usu externo sanati. — Thibal (5), Knebel (6), Giulio et Rossi

(1) Chrestien, 1813. p. 146—171. — (2) Ibid. p. 149. (3) Ibid. p. 156. — (4) l. c. p. 286. — (5) Chrestien, p. 162. — (6) Se ipsum a vehementi podagrico dolore hoc prae-

fi (1), Chiarenti (2) Brera (3) hoc solo remedio sine camphora atrocissimos sedarunt rheumaticos dolores, arthriticos, ischiadicos.

Fages in emendandis venerei doloribus nocturnis, opio frustra ingesto, utilem vidit tinct. antispasm. camphoratam (4). Chiarenti foeminam summo dolore excruciatam, opii assumptionem negantem, curavit opii gr. iij. dorso pedis cum succo gastr. insinuatis; ex pari dosi in alio aegro osteocopos brachii mitigatos vidit dolores (5). Sichi vocabatur ad infantem 8 annorum dira odontalgia vexatum; pomato ex opii gr. β. succo gastr. soluto, genas inuncto, dolor mitigatus est somnusque, ex dolore diu suppressus, rediit (6). Chiarenti in puella dolorem ad supercilia ita sustulit (7). Knebel (8) opium odontalgian placare cum saliva circa auriculum inunctum notat. Riboni (9) he-

praesidio liberavit l. c. p. 79—80; in colicis doloribus praestantes, inde vidit effectus (l. c. p. 81). Anselmi quoque (Brera, II, 73) hoc praesidio podagram sustulit. — (1) *Journ. de Physique*, l. c. p. 212 laudat pomat. ex opii gr. xxx. moschi gr. xv. cum s. gastr. — (2) Chiarenti tres dedit observationes de praestanti pomati opiati usu ad compescendos dolores rheumaticos (Brera, §. 230. Obs. 1, 2, 3. II, p. 78—84.); cum 4 opii granis lumbaginem sustulit. (Ibid §. 231. II p. 91.); duasque tradit observationes Ischiadis tali modo sanatae. (§. 232). — (3) Aeger interna sumere negabat, Ung. ex opii gr. vj. Aconiti gr. viii. rheumat. dolores mitigabat, §. 230. Obs. 4. p. 84. — (4) Chrestien, p. 171. (5) Brera, I. p. 8 et 10. — (6) Brera, §. 242. II. p. 121. (7) Ibid. §. 243. p. 122. — (8) l. c. p. 84. — (9) Brera, §. 213. II. p. 34.

hemicraniam ad omnia pertinacem et periodicum sanavit pomato, e saliva cum opii scrp. j, addito laurino oleo, post quartam bis inunctam partem.

III. *Opii vis antispasmodica.*

Opii, interdum cum additione camphorae, virtus in compescendis *Colicis* Chrestien septuplici probat observatione (1); foemina 44 ann. ex gastrica labe colica spasmodico-flatulenta laborans, incassum mixturam cum liq. anod. min. Hoffm. et laud. liq. S. aa. gt. xxvi, dein 4 gr. Extr. opii gumm., tandemque mixturam olebsam cum 40 gutt. laud. liq. S., et emplast. anod. in regione ventriculi, clysmataque sumserat; igitur tinct. antisp. Unc. j. abdomini et femoribus insinuari Chrestien curavit, qua frictione post horam repetita dolores valde mitigabantur, somnusque post tertiam noctu supervenit, post iteratas sanitas (2). — Matrona temperamenti cholerico-sanguinei, cum nerveo valde irritabili systemate, colica biliari saepe vexabatur, cui jam inde a 12 diebus vomitus accedit, pertinax omnem ciborum assumptionem impediens. Chrestien causam quaerens in nervorum summa irritabilitate dextro femori tinct. antisp. Unc. β. iterata vice affricta, aegram restituit (3).

Giu-

(1) Chrestien, 1813. p. 118—128. — (2) Chrestien, p. 118. — (3) Ibid. p. 123; — alia matrona colica spasmodico nervosa vexata, opii Extr. gummos et laud. l. S. frustra adhibuerat; duae instituebantur frictiones cum Opii gr. j. Camph. gr.

Giulio colicam spasmodicam ad varia pertinacem pomato levavit 24 gr. opii continente, cujus iterata frictio vel minimum sustulit dolorem (1); ita Sachetti summam emendavit post febrem tertianam, Cortice fugatam, ventriculi sensilitatem, doloremque atrocem, pomato ex opii Unc. j. cum bilis vituli Unc. ij. axungiae Unc. iv. cujus $\frac{2}{3}$ pars sinla vespere epigastrio et spinae jungeretur (2).

Brera *nimiam ventriculi sensilitatem* in puella Chlorotica quae decoctum Corticis cum laudano evomebat, pomato opiato sustulit (3). Benvenuti dolores in regione ventriculi et vomitum sistitit in juvene, ubi malum ad internum narcoticorum usum exasperabatur, opii gr. vj. saliva solutis, cum axungia epigastrio illitis (4), similique pomato Sichi *Cardialgiam* sanatam vidit (5). Curti (6) in puella 6 annorum gravi *diarrhoea* per 3 hebdomades vexata, dum nihil sumere vellet, optimum vidit effectum ex Electuar. diascord. dr. j β pulv. Ipecach. scrp. β cum saliva et axungia supra ab-

gr. ij. in spir. frum. Unc. β. solutis, unde brevi redit sanitas. Cf. p. 124. — (1) Brera, §. 238. Obs. 1. II. p. 112.

(2) Brera, I. p. 125. — (3) Ibid. §. 205. II. p. 19.

(4) Brera, Programma del modo (*Samml. auserl. Abh.* XVII. 1798. p. 466 et Brera, §. 206. Obs. 1. II. p. 20. Idem (ibi 1. Obs. 2. p. 22) et Regerino (Obs. 3. p. 23.) ulteriore observatione probant opii externum ad coercendum vomitum usum. — (5) Ibid. §. 207. p. 26. — (6) Ibid. §. 208. p. 27.

abdomen affrictis. — Nobilis puella (1) ex animi commotione gravi correpta est melancholia, unde virium prostratio febrisque nocturna, quam tamen suavi mortis, moeroris termini, spe dissimulabat; summe tandem exhausta e lecto surgere non potuit, cum febris continua remittens vomitusque continuus adessent. Brera tenue decoct. Cort. cum aeth. vitrioli et diaetam eupeptam praescripsit; febris diminuebatur, *vomitus* autem, cui colica accedit, perstitit tantaque *abdominis simsilitas* ut vel indusia essent molesta; in hac tristi causa, cum et medelam negaret internam, Brera pomatum praescripsit ex opii dr. j. cum succo gastr. vitello ovorum et axungia, cujus $\frac{1}{10}$ pars mane et vespere variis locis inungebatur. Sexta die consumpto pomato, febris non redibat, vomitus doloresque ventris mitigabantur; sudores nocturni inminuebantur, omniaque symptomata levabantur; delicatae sanitati cum morem non gereret puella, morbus rediit cum gravibus convulsionibus, iisdem autem frictionibus sublatus est.

Hysterica, convulsionibus vexata, ex interno opii usu capitis molestiam ferens, absque ulla molestia pomato opiato sanata est (2). Giulio (3) in doloribus ventriculi, ex causa hysterica, tale pomatum scro-

(1) Ibid §. 225. Obs. 3. II. p. 67 – 71. — (2) Chiarenti, apud Brera §. 219. Obs. 1. II. p. 59. — (3) Ibid. Obs. 2. II. p. 60.

ſcrobiculo cordis et epigastrio appoſitum, ſummum ferre vidit levamen.

In tollenda *menſium ſuppreſſione* Chrestien tincturam ſuam, interdum camphoratam, 10 obſervationibus laudat (1). Foemina 20 annorum ex commotione menſium ſuppreſſionem et convulſiones haud mediocres est paſſa; his idonea medela coercitis, illa pertinax manſit; mane igitur et vespere Unc. tinct., gr. 8. Opii continentis, femoribus affrictâ, post biduum copioſa erat menſtruatio. (2). — Matronae ſenſilisſimae, ex animi commotione menſtrua ſua non purganti, debito tempore menſium loco febr. interm. quotidiana ſupervenit, quae post 10 dies remiſit, at debita iterum menſtruationis periodo tertianum iniit typum; post alterum paroxysmum Chrestien (3) omni quaterna hora Tinct. antisp. Unc. j. adfricavit; ſequens paroxysmus longe minor; protracta frictione nulla rediit febris, et menſtruatio ſine ulla molestia 12 dies ante ſolitum periodi tempus incepit.

Chiarenti *ſtranguriam* pomato opiato ſustulit (4). Iſchuriae cauſa haud raro ſpasmodica; quinque ita leguntur obſervationes, ubi ex uſu Tinct. antispasm. urinae fluxus fuit reſtitutus (5).

Egregium Roſſi et Giulio narrant exemplum de uſu opii externo in *deglutitione ſpasmis molesta* (6). Matronae 60 annorum, cum tuſſi pertinaci

(1) Chrestien, 1813. p. 93 — 110. — (2) l. c. p. 94.
(3) l. c. p. 110. — (4) Brera, §. 220. II. p. 61.
(5) Chrestien, p. 137 — 143. — (6) *Journal de Physique*,

ci languorem virium passae, organa deglutitionis adeo fiebant irritabilia, ut assumptio ciborum, contactus, vel et deglutitionis idea vehementes induceret spasmos, qui oesophago et ventriculo communicabantur; optima remedia ad vomitum erant inutilia; hinc opium succo gastr. solutum cum pomato vulgari inungebatur, unde post nycthemerum deglutitio iterum potuit institui, et postea felix aegra evasit. — Manna (1) una frictione in regione epigastrica cum Opii gr. xij affectionem convulsivam vehementi *singultu* (Singhiozzo) comitatam compescivit; iterata frictione totam molestiam sustulit. Gapper (2) singultum ad omnia antispasmodica pertinacem, fugavit tinctura thebaic. dr. ij. cum vitello ovi femoribus admotis.

Tussim convulsivam, ad largum Opii internum usum pertinacem, Brera sustulit frictionibus ex opii scrp. j. cum saliva, cujus $\frac{1}{4}$ pars bis quaternis horis adfricabatur; post primam frictionem tussis diminutio somnum gratum capere concedebat, altera omnem scrobiculi cordis dolorem et tussim sedavit (3). — Similem tradit observationem Anselmi (4), qui etiam alia in causa (5) *Asthma convulsivum* pomato Opii scrp. j. continente ad regionem laryngis collum pectusque allatum multum emendavit. — Goelis

ruo, l. c. p. 214. Brera, II. p. 100. — (1) Brera, §. 236. II. p. 106. — (2) Ibid. p. 107. — (3) Brera, §. 238. Obs. 1. II. p. 98 — (4) Ibid. Obs. 2. p. 99. — (5) Ibid. §. 237. Obs. 1. II. p. 107.

lis (1) in nosocomio infantum Viennensi, optimo in *tussi convulsiva* fructu porrigit *regionis* epigastricae linimentum, R: spir. Arom. Unc. β. Laud. liq. Syd. dr. β. M. F. L.; vel emplastrum scrobiculi cordis R: Electuar. Anod., pulv. rad. Belladon., laud. liq. Syd. aa. scrp. j., Gmm. Arab dr. iij. M. F. *Empl.*

Hufeland in genere *in praxi infantum* externum opii usum valdopere laudat (2) et quidem Laudanum liquid. cum Ung. Alth. vel camphorato pectori, abdomini, spinae allatum, vel emplastrum cum opio plantis pedum admovet, quale praesidium lene simulque benignissimum remedium in convulsionibus infantum admodum laudavit, et supra exemplo vidimus (§. 27. p. 188).

Tourdes in milite phthisico *tussim*, adeo vehementem ut assumpta statim evomeret, compescuit pomato opiato, unde vomitus et tussis sistebantur, respiratio liberior, expectoratio facilis (3). Knebel etiam (4) opii usum externum laudat in Phthisi ad tussim leniendam, cujus bonum effectum in se ipso expertus est Chiarenti (5).

Chrestien tinctura antispasmodica Camphorata *delirium* sustulit (6), et *convulsiones* cum animi deliquio virgini 22 annorum saepius supervenientes, pro-

(1) Moll et v. Eldik, IV. 1825. p. 357. — (2) *Over de Kinderpokjes*, l. c. p. 330—331 — (3) Brera, §. 229. II. p. 77. — (4) l. c. p. 80. (5) V. S. p. 155—156. — (6) Chrestien, p. 128. ex dysmenorrh. restituto ita menis. fluxuo.

protracta hujus administratione coactas narrat (1). *Epilepsia* in viro 45 annorum externo usu tincturae, interno pulv. folior. aurantior. sanata (2). Lullier *choream* curavit laudano externe brachiis, collo, pectori femoribusque affricto (3). *Tetanus* cuidam dirissimus cum Trismo supervenit ex laeso nervo pollucis; pomatum opiatum femoribus insinuatum, ipso momento malum fugavit (4).

Nec in *febribus intermittentibus* inutilem suam vidit tinct. antispasm. Chrestien, quippe 18 observationes tradat de quotidianis, tertianis, tertian. duplicatis, quartanis tinctura sola vel Camphorata aut Chinae tinct. nupta devictis (5); vir 30 annorum febre interm. tertiana duplicata, quae malignam sequebatur remittentem, correptus, largo Corticis usu nihil levatus, post tres menses, copiosis sudoribus exhaustus, Jatro-aliptae curam petiit; febris cum leni calore incipiebat, modico secuto calore copiosissimi sudores paroxysmum terminabant; tempore apyretico tres frictiones cum tinct. antisp. Unc. j. Opii gr. viij. continentis, pro dosi instituebantur. Sequens paroxysmus longe mitior, sudores parciores; postquam Unc. vij. essent adhibi-

(1) Ibid. p. 128—130. — (2) Ibid. p. 130. — (3) *Journ. de Médic. Chirurgie*, XVI. Decbr. 1808. p. 451—453. *Histoire d'une danse de saint Guy guérie par un traitement externe.* — (4) Garneri, apud Brera §. 240. II. p. 118.

(5) Chrestien, p. 171—195.

bitae nec febris nec sudores redierunt (1). — Juvenis 16 annorum, inde a 20 mensibus febre intermittente laboraverat, tertiani typi et quartani, nunc iterum tertiani. Chrestien inter ultimum paroxysmum, qui per 12 horas duraverat, et insultum, sex frictiones cum tinct. antispasmodica camphorata, et tinct. Corticis aa. Unc. ij. fieri curavit; en! paroxysmus non accedit, nec unquam rediit decem adhuc unciis adhibitis (2).

IV. Opii vis hypnotica.

R. de la Prade tres narrat casus de Opii vi hypnotica externe si applicaveris (3). Matrona febre putrida, cephalalgia, nausea et agrypnia cum dentri humeri dolore correpta, internum Opii usum negavit, quia matrem hoc veneno necatam putaret; itaque de la Prade Laud. liq. gr. LX. cum oleo amygdalarum et spermate ceti humero inunxit, eo ut agrypnia tolleretur effectu, quem eundem vidit in foemina cephaloea gravi somno privata, et in viro melancholico. Brera (4) agrypniam sustulit Opii gr.

(1) Ibid. p. 174. — (2) Ibid p. 192. Alius ex 18 memorabilis est casus: foemina 48 annorum, jam per 18 menses quartana laboraverat cum epocha critica oborta. Optima febrifuga fuerant inutilia; propter indicia gastrica datus Tart. Em. vomitum crebat materiae biliosae. Appetitus tamen non rediit, et febris aeque vehemens ac antea accedit; durante Apyrexia 6 Unc. tinct. antisp. cuti affricabantur. Sequens paroxysmus mitior et brevior, nec rediit febris iteratis frictionibus. (Ibid. pag. 188).

(3) *Samml. ausl. Abh.* I. 1774. Stk. IV. p. 45. — (4) Brera, I. p. 35.

gr. vj. cum salivae dr. β. pectori inunctis. Hufeland (1) in tollenda agrypnia aegrotantium nervosorum, laudat effectus emplastri temporibus applicandi: R. Empl. de Hyoscyam. Unc. β. Opii puri serp. j. M. F. Empl.

§. 80. *Morphii acetatem* Margot (2) adhibebat in foemina, quae per 2 menses gastralgia laboraverat, ut omnia vomitu rejicaret. Empl. de Theriaca cum acetatis Morphii pulveris gr. vj. epigastrio impositum, cum sinapismis ad pedes, dorsique ac crurum frictione cum aq. coloniensi, vomitum coercuit, remediique usu per 20 dies protracto aegra convaluit. — Similes duos praeter hunc narrat casus.

§. 81. *Atropa Belladonna* pertinet inter efficacissima sedantia, eamque externe admotam certius atque efficacius agere putant (3). Ad nostrum pertinet aevum saluberrimum indicatum fuisse usum Extracti Belladonnae, unguenti forma adhibiti, ad reducendas incarceratas hernias. Magliari (4) a°. 1827 in causa herniae incarceratae ubi gravissima symptomata jam 26 horas duraverant, post frustra adhibi-

(1) Huf. *Journ.* LXIX. 1829. Stk. II. p. 24. (2) *Archiv. génér. de Médec.* XIII. 1827. Mars, p. 404. — (3) Chevallier, *The Lond. med. and Phys. Journal.* Novbr. 1826. p. 418. *Archiv. génér. de Méd.* XIII. 1827. Jan. p. 92. „ *Sur l'emploi de l'extrait de Belladonne a l'extérieur.* — Utilem talem vidit applicationem in affectionibus inflammatoriis spasmodicis organorum thoracis, in odontalgia, prosopalgia — (4) *Révue Méd.* 1828. Sept. p. 456. Moll et v. Eldik, VIII, 1829. p. 96.

bitas hirudines, clysmata, oleum ricini aliaque, praescripsit: axung. Unc. β, Extr. Belladonn. gr. x.; ex prima frictione a cognatis aegri facta nullum levamen; cum autem ipse dimidiam partem inunxisset brevi incarceratio sublata. Hinterlag (1) in hernia umbilicali per 48 horas ad omnia pertinaci summo cum fructu praescripsit: R. Ung. Neapol., Ung. Alth. aa Unc. β. Extr. Belladonn. gr. xij. M. S. ad pisis magnitud. infricand. — Pages (2), Meola (3) aliique (4) similem notarunt virtutem, nuperrime Moldaeo (5) celerrimos et stupendos sane inde notavit effectus, eosdemque Fuget Dupouget (6) quatuor firmavit observationibus, ubi Extr. Bell. dr. ij. humide supra linteum loco affecto inpositis, post aliorum frustraneum usum, 78 horis elapsis sponte vel facillime manu reducebatur intestinum.

Spastica sphincteris ani constrictio ad omnia remedia pertinax simili modo tolli posse observatio docuit; Delaporte (7) hanc in finem linteum carptum contortum cum Extr. Bellad. (Boyeri = Extr. Bell.

(1) Rust, *Magazin*, XXVII. Stk. I. p. 191. Moll et v. Eldik VIII. 1829. p. 183. — (2) *Revue Méd.* 1820. Juill. p. 86. Moll et v. Eldik, IX. 1830. Stk. II'. p 345—348. — Laudat talem agendi modum inprimis in aegris nervosis, mobilibus ubi non adeo facilis inflamm. — (3) *Revue Méd* 1830. Mars. p. 486. — (4) Moll et v. Eldik, X. 1831, p. 92.

(5) Froriep's *Notizen*, n°. 655. XX. 1831. n°. 17. p. 272.

(6) *Revue Méd.* 1831. Novbr. p. 221.

(7) *Journal général de Méd. de Chirurg. et de Pharm.* etc. 1830. — Von Graefes und Walthers *Journ. der Chirurg.*

Bell. dr. j. ad Cerati Unc. β.) in anum inmisit, quotidie magis crassum, unde tandem debita apertura esset aperta. Louvet Lamarre (1) praeter clysmata e Belladonna eodem modo praescribit: R. Extr. Bellad. dr. ij. Cerat. Unc. ij. Aq. destil. q. s. ut f. ung.

Dubla Neapoli (2) Ung. Belladonae (gr. xv. Extr. Bell. cum axung. Unc. β.) cum felicissimo eventu regioni renali applicavit, ob renum dolores calculosos, colicamque nephriticam, balneo iteratam inter frictionem posito, adeo ut post tertiam frictionem omnia cessarint symptomata, et postero die tres calculi renales excernerentur.

Alii tincturam foliorum Bellad. extus utilem viderunt in prosopalgia (3), cujus atrocem casum Claret (4) brevi restituit extracto Bell. extus admoto, itemque Henry (5) frictionibus cum Extr. gr. x. aqua solutis. — Unguentum mercur. cum Extr. Hyosc. in Iritide Syphilita a summo Walthero temporibus insinuari novi.

Leclerq Neuralgiam frontalem post aliorum usum

rurg. und Augenheilk. XV. I. p. 165. Moll et v. Eldik, XI. 1832. p. 191. VII. 1828. p. 306. Ubi patet eum ante Lamare (1826.) hujus consilio id fecisse. — (1) *Nouvelle Bibliothèque médicale*, 1827. Juin. Moll et v. Eldik, VII. 1828. p. 305. XI. 1832. p. 192. — (2) Frorlep's *Notizen*, n. 687. B. XXXII. n°. 5. — (3) *Journ. univ. d. scienc. méd.* VI. p. 264. — (4) Dierbach, II. p. 399. — (5) *Med. Chir. Zeit.* 1826. II. p. 235. *Archiv. gén. de Méd.* X. Jan. 1826. p. 115.

usum frustraneum suavit, solutione Extr. Belladonnae (1) temporibus allata. Querce (2) optimo fructu idem Extr. extus ad Ischuriam admovit.

§. 32. *Nicotiana Tabacum.* Ardenson fomentationes, cataplasmata, et balnea decocti Tabaci optimi vidit usus in Tetano et Trismo (3), et laudat ut specificum et optimum remedium (4). J. O. Bedrne tradit observationes dysenteriae fomentis ex Tabaco abdomini inpositis sanatae (5). *Dublini* tabacum adhibent ad colicam pictonum, in quo morbo Graves (6) lintea decocto Tab. madida abdomini inponi jussit, ut si nimius sit effectus medicamentum facilius auferri posset.

§. 33. *Varia.* — Cataplasmatum ex herbis narcoticis variis *Belladonnae*, *Cicutae* inprimis et *Hyoscyami* usus, ad locales morbos spasmo natos, hernias inque incarceratas, stranguriam, aeque vulgaris ac utilis. — *Hyoscyami nigri* empl. cum opio plantis admotum laudatur ad convulsiones infantum (7). Richter ad rheumatismum (8) laudavit:

(1) *Archiv. gén. de Méd.* XVII. 1828. p. 113.

(2) Rust, *Magazin*, XIX. II. pag. 350—359. — (3) *Von der Anwendung des Tabaks beim Starkrampff.* Gerson und Julius *Magazin* Septb. et Octobr. 1825. p. 283. *Med. Chir. Zeit.* 1825. I. p. 47. 1827. II. p. 213. *Samml. ausserl. Abh.* XXXII. 1824. p. 462. et ulterioribus exemplis XXXIV. 1827. p. 141—153. — (4) *Samml. ausserl. Abh.* XXXIV. p. 152.

(5) *Med. Chir. Zeit.* 1826. I. p. 73. — (6) *Archiv. génér.* XVII. 1828. p. 119. — (7) V. S. §. 25. — (8) *Specielle Therapie*, II. p. 60.

vit. R. Extr. Hyoscyam dr. iij, Extr. Con. macul. dr. vj. liq. ammon. caust. q. s. ad consist. Ung. — *Conium maculatum* etiam convenit. Justamond enim jam balnea Cicutae (1) contra pectoris dolores cum fructu dedit. — *Daturae Stramonii* tinctura Kirckhoff adhibuit (2) ad pertinacem prosopalgian sanandam. Van Naffel (3) contra rheumatismum chronicum suadet linimentum: R. Extr. Stramon. dr. β/9. Ol. olivar. Unc. iv. M. f. L. mane et vesp. usitand. Zollikoffer (4) ad eundem morbum Unguentum: R. Fol. Dat. Stram. Unc. j. axungiae Unc. iv, Cerae albae Unc. j. M. F. U. lenta ebull. in vase figulino.

Digitalem purpuream Shath (5) in febri puerperali sequenti formula porrigit: R. pulv. Dig. purp. dr. j. Tinct. Digit. dr. ij. Ol. olivar. Unc. β. adip. suill. dr. vj. M. F. L. supra totum abdom.

Aconitum Napellum Brera laudat (6) cum opio saliva et adipe in sanando arthritico dolore. In juvene valde debili arthritidem generalem, ubi Aconitum aliaque forti dosi frustra intus essent porrecta, hoc praesidio levavit.

Gaspari in tussi convulsiva (7) praescribit: R. Kali hydrocyanici scrp. j. Laud. liq. Syd. scrp. ij. axun-

(1) *Samml. auserl. Abh.* XII. 1787. p. 518. — (2) Dierbach, II. p. 760. — (3) Ibid. p. 761. (4) Ibid. II. p. 874. (5) *Med. Chir. Zeit.* 1817. III. p. 295. — (6) Brera. I. p. 172. — (7) Dierbach, II. p. 768.

axung. porc. dr. iij. M. F. L. bis d. d. epigastr. infric. — Ultimo hoc tempore docuerunt (1) prosopalgian, hemicraniam, et pertinaces Cephaloeas curare epithemate vel linteis ad locum dolorificum appositis cum solutione *Prussiatis Potassae* in aqua destillata madidis.

Sulphatem Cupri Ammoniacalem, ad gr. vj. vel x pro frictione, in affectionibus spasmodicis ventriculi et subjectis nervosis laudat Brera (2). — Infantes ex ejusdem experientia (3) convulsionibus vel tussi convulsiva laborantes, sanantur adhibito pomato ex *Oxydo Zinci* cum humoribus animalibus, addito Opio. — Bedingfield (4) narrat de prosopalgia ad omnem medelam pertinaci, a juniori chirurgo, applicato empl. cum *Cerussae* scrp. ij., sanato. — *Crocus* externe etiam sedantes monstrare vires videtur (5). — Di. Ranque tandem Cholerae asiaticae curandi methodus (6) vix verbo digna.

(1) Recamier et Trousseau inde in Nosocomio *Hotel Dieu* optimos viderunt effectus; Froriep's *Notizen*, n°. 685. XXXII. n°. 3. Oct. 1831. p. 48. — (2) Brera, I. p. 249. (3) Ibid. I. p. 260. Schöpff, p. 786. — (4) *Med. Chir. Zeit.* 1818. I. p. 376. — (5) Abdomini gravidae insinuatum, liquorem foetus amnion profunde tingit. Soemm. l. c.

(6) Froriep's *Notizen* n°. 658. XXX Juny 1831. n°. 20. p. 319. Choleram emplastro narcotico stimulante curat., linimentoque ex aq. laurocerasi aeth. sulph. et Extr. Bell.; sufficiat ex illo quod 12 gravi morbo correptos hac ratione sanatos, unum amplissum tradat, genuinam morbi indolem dignoscere asiaticam.

V.

V. RESOLVENTIA.

§. 34. Cataplasma resolvens ex foliis *Hyoscyami* cum mica panis laudatur in arthritide et rheumatismo, eique validam vim anodynam et resolventem adscripsit Plenck (1). Cataplasma e flor. chamom., melissa, sambuco, cum lini semine lacte incoctis abdomini nunquam non inponendum putat Hufeland, in omni febre ubi abdomen sit affectum, ad spasmos solvendos, totumque systema laxandum (2). Oleum vel Extr. *Artemisiae* vulgaris cum saliva et axungia, dr. iij—iv. pro dosi, in Ictero ab infarctu hepatis, in obstructione glandul. meseraicarum, et in hydrope anasarca incipiente Brera laudat ad usum externum (3). Richter (4) in pleuritide, hepatitide adversus dolores, uti etiam in enteritide laudat, R: Ras. pan. alb. duriusc. Unc. iij, herb. Conii mac. concis. Unc. ij. herb. Hyoscyam. Unc. j. coq. in aq. s. q. ad consist. Catapl. ten.; adde: ol. Hyoscyam. Unc. ij. S. catapl.

§. 35. *Hydrargyrum.*

Maxime celebrata est illa Hydrargyri applicatio ubi metallum pingui subactum cuti insinuatur, Unguenti Mercurialis, Neapolitani, sub forma. de Vigo emplastri formam laudavit, Unguento supra linteum extenso, quo totum praeter pectus et abdomen corpus involveretur (5); ineptum ob

(1) *Mat. Chir.*, p. 344. — (2) *Over de Kinderpokjes*, l. c. p. 332. (3) Brera, l. p. 181. — (4) *Specielle Therap.* l. p. 399. 337. 601. — (5) V. S. p. 29.

ob lentam efficaciam et localem effectum habetur (1).

Vidimus (C. I. §. 10.) a primo Luis venereae ortu *inunctionem* illi fuisse oppositam; distinguitur inter *hydrargyrosin maiorem* et *minorem*; in hac quaedam modo corporis partes inungebantur, in illa totum quantum corpus, post balnea tepida, Ung. mercur. illinitur, diaetaque stricta imponitur; frequens antea ejus usus ex opinione: salivationem optimam luis esse medelam, unde eo applicabatur scopo, ut haec celerrime oriretur, drachmis x. ad Unc. v. vel viij quotidie inunctis; missa vero fuit hydrargyrosis cum luem non sanaret, et graviora saepe relinqueret mala.

Louvrier autem (2) et postea Rust (3) eandem mutatam rursus in scenam duxerunt; balneis ille pluribus et purgantibus aegrum ad curam praeparat, et jam methodicis frictionibus, diaeta stricta, vitaque moderata curam absolvit; Rust cum tali medicatione curam Osbeckii aliorumque Suecicorum conjunxit, qua summa abstinentia, inedia praescribitur; aeger prius ad certum debilitatis

(1) Vogt, II. p. 401. — (2) *Nosogr. Therapeut. Darstellung syphilitischer Krankheitsformen, nebst einer zweckmässigen und sichern Methode veralteter Lustseuche-Uebel zu heilen.* Wien. 1809. — (3) Rust, *ueber die Heilkraft der methodischen Quecksilber Einreibungen in syphil. und nicht syphil. Krankheiten;* (*Magazin*, I. 1816. p. 354). Hufeland's, *Journ.* XLVIII. 1819. III. 3—22. *Ueber die sublimat und inunction's Cur;* von Doctor Simon, 1826, 8°.

tis gradum ducitur, omni, quantum possit, nutrimento negato, balneis, purgantibus; jam incipit hydrargyrosis, 12 inunctiones vario semper loco instituendae, cum Ung. Hydr. ciner. dr. j vel ij, altera quavis die, ut per 25 dies cura sit absoluta, per quod tempus parum nutrimenti accipit aeger, e cubiculo arcte clauso exire illi non licet, nec fenestras aperire, ne vel levis perfrigeratio accedat. — Saepe 5 vel 6 inunctiones sufficerent ad luem aliave mala sananda.

Pichorel (1) nostro tempore manus aegri, mane et vespere, bene lotas inunguendas suadet cum dr. β. Unguenti: ℞. Ung. Hydrarg. partes tres, Sulph. calc. Ammon. pulv. partem j. M.; manus dein chirotecâ obducendae; salivatio ita praeverteretur.

Scattigna (2) Hydrargyrum cum sebo (Unc. j cum sebi Unc. 1β—ij aestate, Unc. j. hieme) inter axillas, et femora inter et scrotum ponendum suadet, quam alii valde laudant (3) methodum, immo legitur (4) de puella hac methodo a lue sanata, ubi Merc. sub. corros. extus et intus aliaque frustra essent adhibita. — Ceterum et nuper

(1) *Journ. univers. d. Scienc. méd.* XII. p. 121.

(2) *Nuovo metodo di amministrare l'unguento mercuriale ne' mali sifilici del Dott.* v. Scattigna, II. Napoli 1818. *Med. Chir. Zeit.* 1820. IV. p. 51. 1823. IV. p. 337. — (3) *Samml. ausserl. Abh.* XXXI. 1823. p. 508. — (4) Rust, *Magazin*, XVIII. 1825. p. 353.

per von Vering Ung. Hydr. ad luem apte externe adhibere docuit (1).

Unguenti igitur mercurialis, in curandis morbis internis, applicatio maximae est utilitatis:

In *Luis venereae* curatione ejus virtus jam a longo constat aevo. Girtanner (2) tamen hydrargyrosin rejecit, cum dubium sit quantum corpus intret. Martens autem, Swediauer (3) aliique optimum habent remedium, quod caeterum satis ex antiquo usu probabile, cum fere omnia externa praeparata et methodos instituendae inunctionis luis causa indicaverint medici.

In *Peste* praecavenda salutifera hydrargyrosis; legitur (4) de navis praefecto, qui ex alia navi, quam medio in mare conscenderat, pestem suis attulit. Cephaloniae advectus ipse et 12 nautae inunctionem passi, ii feliciter evaserunt, ubi evidens hydrargyri effectus, minime praefectus unusque nauta, ubi nullus conspicuus metalli fuerat effectus. — Sic etiam laudatur in *febre flava* (5).

Ad *Hydrophobiam* post canis morsum rabidi praevertendam perutilis Hydrargyrosis. Mease (6) suasit

(1) *Ueber die Heilart der Lustseuche durch Quecksilber Einreibungen* von Jos. Ritter von Vering, Wien. 1821. 8°.

(2) Trommsdorff, l. c. p. 59. — (3) *Med. Chir. Zeit.* 1798. III. p. 262. — (4) *Arch. gén. de Méd.* XVI. 1828. p. 625; alia exempla in Froriep's *Notizen* 414. XIX. 1828. 18. p. 287. — (5) *Samml. ausserl. Abh.* XIX. p. 61.

6) Trommsdorff, l. c. p. 59.

ft. dr. ij. ad Unc. β. de die ad collum et cervicem inungere. Hufeland (1) refert de duobus infamibus morsu canis rabidi affectis; unus per 40 dies hydrargyrosin passus, nullam habuit molestiam, alter minime inunctus hydrophobia et morte corripiebatur. Juvenis quidem die 20 post morsum inunctioni sese submittens feliciter evasit.

De la Roche *Tetanum* (2) sanavit quem nec opium nec balnea levaverant, quotidiana frictione cum dr. j. ex pari parte Hydr. et axungiae. Weber (3) in *trismo* cum tetano laterali infantum laudavit, R: Ung. Neapol. Unc. β. Tinct. Opii Echard. dr. ij. M. S. omni 1½ hor. inungatur ad magnitud. nucis avellaneae. Richter (4) frictiones Hydr. laudat in tetano, trismo, epilepsia, spasmis, Weisse (5) in prosopalgia.

Hering empl. merc. in *rheumatismo* utile vidit (6) ubi omnia fuissent frustra, eandemque laudem alii (7) in rheumatismo acuto et chronico, ac arthritide tribuunt. Niccoli ad rheumatismum, dolores osteocopos, arthriticos commendat (8) R: Merc. vivi Unc. j. adipis Unc. ij. phosph. Calc. an-

(1) Moll et v. Eldik, X. 1831. p. 190. — (2) *Samml. ausserl. Abh.* II. 1775. Stk. III. p. 135. — (3) *Archiv von* Horn. 1811, II. p. 108. — (4) *Specielle Therapie*, VII. p. 278 698. VIII. 443, 447 et 438. — (5) *Med. Chir. Zeit.* 1801. IV. p. 387. — (6) *Archiv von* Horn, 1811. I. p. 189.

(7) *Med. Chir. Zeit. Ergänzungsband*, XVI. 1813. p. 42. Trommsdorff. l. c. — (8) Froriep's *Notizen* 114. VI. 1823. nr. 4. p. 64.

antimon. sur. V; M. F. U. — Utilis tandem hydrargyrosis in paralysi cruum fuit observata (1).

Hydrargyri inunctiones Knebel valde laudat in *hydrope* inprimis *asciti* (2), uti alii ante eum fecerunt (3), et mirerrime in hydrope infantum celebrarunt (4), inprimis in Hydrocephalo interno (5), ubi praesertim Goelis (6) Ung. Neap. cum fructu adhibuit, uti etiam in asciti. Fischer in hydrope universali Ung. Neap. costis et regioni renali illitum utile experientia probat (7). Hufeland (8) Ung. mercur. cum additione scillae in hydrope laudat.

Tandem in curandis *viscerum inflammationibus*, pulmonis, laryngis, bronchorium, pleurae, hepatis, lienis, renum, intestinorum, vesicae et uteri, localem Unguenti mercuralis inunctionem summopere laudant (9) Richter, Schmidtmann, Hecker,

(1) Huf. *Journ.* I. 1795. p. 281. — (2) Knebel, l. c. p. 69, 70. — (3) *Samml. auserl. Abh.* XVI. p. 128. 609. Trommsdorff, p. 59. — (4) Ibid. XXXIX. 1831. XL. p. 285, 286. — (5) Huf. *Journ.* LXVIII. 1829. IV. p. 67.

(6) Moll et v. Eldik, IV. 1825. p. 369. — (7) Huf. *Journ.* XXV. 1807. II p. 92. 115. — (8) Vide infra. — (9) Richter in Diabete, (IV. 474.) Metritide (I. 688.), Nephritide (I. 621.) Splenitide (I. 550. 578.) pleuritide, et inprimis Hepatitide (I. 539.) ubi optimum putat remedium Ung. Hydrarg., in qua laude cum eo convenit Schmidtmann (Summa observat II. 210. 219. 229. 239. et alii Huf. *Journ.* I. 1795. p. 281). — Hecker, (*Kunst die Krankheiten der Menschen zu heilen*, I. p. 309) laudat in Hepatitide

ker, Basedow aliique. — Anginam membranaceam Ung. merc. tractandam multi docuerunt (1). — Lentin (2) in angina venerea laryngis laudat inunctionem cum Ung. neapol. dr. j. Ung. alb. camph. dr. iij. — Velpeau (3) Unguenta Hydr. in peritonitide puerperarum valde laudat, assentientibus aliis (4). — Steffen (5) frictiones cum pari quantitate Ung. merc. et Ung. Alth. princeps vocat remedium in phlegmasia alba dolente. — Ammon Amaurosin sanavit frictionibus mercurialibus in femore et regioni inguinali institutis (6).

§. 36. *Mercurius sublimatus corrosivus.*

Cirillo (7) mercur. subl. corr. dr. j. cum axungiae Unc. j. subigit, et hujus Unguenti dr. β—ij. omnide Ung. sequens: R. Ung. Neap. Unc. 1 β. Bals. vit. Hoffman dr. ij. M. F. U. S: quotidie infric. ad magnit nuc. avellanae. — Basedow (Huf. *Journ.* LXVII. 1828. VI. 82—103) Ung. Mercur. convenire putat in angina membranacea, laryngis inflamm., Bronchitide, Hepatitide, Pneumonia. — (1) Hufel. *Journ.* XXXII. 1811. I. p. 78. 93. 95. XXXVI. 1812. IV. p. 79. (2) Trommsdorff. l. c. p. 136. — (3) *Journ. Univ. des scienc. Méd.* XXXXV. 1827. p. 225. *Archiv. génér. de Méd.* XIX. 1829 p. 535. A. Velpeau: *de l'emploi des Mercuriaux dans le traitement de la péritonite.* — (4) *Archiv. génér. de Méd.* XXI. 1829. p. 277. — (5) Huf. *Journ* L. 1820. VI. p. 106. — (6) *Journ. Univ. des scienc. Méd* LVIII. Febr. 1830. p. 204. — (7) *Osservazioni pratiche intorno alla lue venerea, del dottore Dom.* Cirillo Neap. 1783. 8°. p. 145. — Duchanoy (*Samml. ausserl. Abh.* VIII. 1783. p. 526. germanica induit veste, et ad duriores potius quam molliores partes fricandum docuit.

omni vespere plantis pedum infricari, dein caligam noctu laneam geri curavit, ad sanandam luem, scrophulos, Ischiam. — Assalini methodum saepe utilem vidit (1), et Frank (2) aliique (3) eandem laudarunt; non ita Weikart (4). Barthez (5) optimo fructu ad Ischiam adhibuit, in quo inveterato et alii commendant (6). Hufeland, qui salem ammon. pari dosi addit ad citiorem absorptionem; hac utitur (7) methodo, quando Mercurius subl. corrosiv. interne nullos edat effectus, emolumentaque inde numerat (8), quod ita efficacissimum Mercurii praeparatum sine ullo pro toto corpore periculo ingeratur, evitata squalida salivatione, organorumque nobilium labe, adeo ut in omni aegro, immo haemoptysi vel Phthisi praedisposito, adhiberi possit. — Brera (9) pomato cum Merc. sublimato luem curavit, granis ij—iv. cum saliva quotidie adhibitis, adeo ut post 10 dies dolores essent mitigati oborta salivatione. — Mensert (10) refert sanationem amaurosis, applicatis 3 gr. Merc. subl. corr. cum dr. j. axungiae porci, similisque naturae collyrium laudavit.

Bau-

(1) l. c. p. 197. — (2) Trommsdorff, l. c. p. 117. (3) Huf. *Journ.* XVII. Stk. 3. p. 103. — (4) *Med. Chir. Zeit.* 1791. II. p. 37. — (5) Huf. *Biblioth.* X. 1803. p. 3. (6) *Med. Chir. Zeit.* 1804. IV. p. 87. — (7) Hufel. *Kleine Medicin. Schrift.* III. 1825. p. 28. — (8) Huf. *Journ.* LXVIII. 1819. III. p. 8—17, 18. — (9) *Annalen.* I. p. 254. II. 29—30. — (10) *Geneeskundig Magazijn*, V. Stk. 2. p. 12. (7)

Baumé (1) venereis pediluvia paravit cum M. s. c., ad unum aquae modum (*pinte*) gr. iij—viij additis; aeger per bihorium pedes immersos tenere debuit, nec unquam organorum digestricium, pectorisve, affectio aut salivatio observabatur. Nicolai (2) balnea e Merc. s. c., in sananda lue aliisque morbis, remedium habet omni periculo expers, in omni casu adhibendum ubi interna medicatio inpedita. Von Wedekind (3) balnea universalia et partialia non tantum venereis commendat, sed etiam rheumatismo, arthritide chronico aliisque correptis; ad universalia balnea dr. ij. ad Unc. j. cum aequali copia salis ammon., interdum addito Sp. Lavendulae, adhibet; aegri quartam horae partem, aut integram balneum sustinere debent. — Verducci (4), Tambone (5) pediluvia prae balneis utilia commendant, ad aquae destil. ℔ j. Merc. sublim. c. gr. XLVIII Alcoholis Uncia I solutis, additis. — Caffé pertinacissimam luem balneis universalibus cum M. s. c. dr. j. curavit (6).

§. 37. *Alia Hydrargyri praeparata* vario licet nomine Unguenti forma celebrentur, ad topicum vul-

(1) *Chymie expérim. et raisonn.* II. 1773. p. 418.

(2) *Recepten u. Kuranten*, IV. p. 257. — (3) Hufel. *Journ.* LV. 1822. II. 3—34. III. 36—67. LVIII. I. 38. LXIV. 1827. p. 46—49. — (4) *Archiv. génér. de Méd.* XVII. 1828. p. 281. Moll et v. Eldik, IX. 1830, p. 192. — (5) Froriep's *Notizen*, n°. 394. XXVII. 1830. n°. 22. p. 351. Moll et v. Eldik, X. 1831. p. 91. — (6) *Med. Chir. Zeit.* 1816. II. p. 50.

vulgo usum externum, ulcera, exanthemata chronica, oculorum morbos inserviunt; interdum ad effectus universales internos.

Clare, Hunter, Cruikshank *Mercurium dulcem* ad gr. 1—iij saepius internis genis, gingivis, similibusque locis insinuandum docuerunt (1), qualis celebris quondam fuit luis curatio, his autem diebus rara (2). — Oberteufer (3) Ung. ex axungia cum merc. dulc., et merc. solub. Hahnem, secundum methodum Cirillo pedum plantis admovit. — Refertur (4) de juvene a rheumatismo sanato, frictionibus cum merc. dulc. saliva soluto. — Brera (5) merc. dulc., dr. j. pro dosi adhibitam, copiosas producere sedes, aegrum debilitantes, vidit.

Mercurium praecipitatum rubrum unguenti forma Ansiaux (6) contra luem adhibitum, multo efficacem probat exemplo. Fahrenhorst (7) aliique (8) egregium inde commodum in sananda lue laudarunt.

Mercur. solub. Hahn. a scr. j. ad dr. j. cum Unc. j. axungiae in curanda lue laudatur (9); Brera duplici observatione usum probat (10).

Ip-

(1) V. S. c. I. p. 53. — (2) Vogt, II. p. 397.
(3) Hufs. Journ. IX. 1800. III. p. 123. — (4) Ibid. XI. 1800. IV. p. 189. — (5) Brera, I. p. 255.
(6) Samml. ausserl. Abh. XXIX. p. 646—660. — (7) Rust, Magazin, Bd. XXI. Heft. II. p. 266. — (8) Hufs. Journ. LXII. 1826. I. 125. — (9) Trommsdorff, l. c. p. 70.
(10) Brera, I. p. 256. dosis 6—8 gr. cum saliva pro frictio-

nibus

ipsum mercurium vivum, succo gastrico vel saliva extinctum, cum axungia ad pomatum redactum, longe facilius absorberi et promptius agere Brera putat (1), qui a dr. β. hujus Unguenti evidentiores vidit effectus, quam e duplici, vel triplici dosi Ung. vulgaris. Hinc illud laudat in syphilide, arthritide, rheumatismo, hydrope, hydrophobia, tetano (2).

§. 38. *Auri praeparata.*

Chrestien (3) venereos, scrophulosos, aliosque syst. lymphatici morbos diu sed feliciter arcano quodam curavit, quod tandem patefecit *aurum* fuisse, hydrargyri ope subtiliter divisum, vel ejus oxydum alcali vel stanno praecipitatum, vel muriatem; primus igitur quod Lalouette aliique, immo Arabes jam adhibuerant, aurum extus gingivis, genis internis ipsique linguae insinuandum docuit, qualis medicatio intra 2 menses absoluta, nec diverso anni tempore temperamentove impediretur, strictumve regimen peteret. Salivatio, si quae oriatur, mitior.

Auri subtiliter *divisi* gr. I—ij. quotidie linguae insinuari maximo cum fructu in syphilide 9 probat casibus (4), inter quos uno in syphilide inveterata pesne. Idem *Praesfatum et Phosphatum* Hydrargyri pomati instar in lue adhibet (I. 257—258). — (1) Ibid. I. p. 73 sqq. II. §. 221. p 36. — (2) Ibid. I. p. 252—253. — (3) *Appendix* Operis Iatraleptici editionis alterae, Paris 1812. — Gott. 1813. p. 345—464. — (4) Chrestien 1813. p. 369—382.

pessima (1); etiam in opthalmia habituali (2), glandularumque intumescentia (3); *Oxydum alcali. praecipitatum* in syphilide (4) ubi omnia essent frustra, atque in aliis morbis (5), inprimis Scirrho uteri (6); *Stanno praecipitatum* in lue (7). — *Muriatis auri* (uti vocat) granum 1 miscit cum 2 granis pulveris ex amylo, pulvere carbonis et fuco pictorum (laque des peintres); jam dividit prima vice in partes 15, postea in 14. 13. 12 partes; semel modo $\frac{1}{10}$ pro dosi dedit (8); tales doses dat de die 1—4.; evidentem in sananda lue efficaciam 15 tradit observationibus (9), nec non in dissolvendis strumis glandularumque intumescentiis (10); triplici in casu phthisin scrophulosam hoc praesidio emendatam credit (11). — Solebat gingivis genis et linguae insinuare, in uno autem casu (12) miscuit Mur. auri Unc. β. cum axung. porci Unc. IV. cujus unguenti dr. β. plantae pedis cujusdam ulceribus venereis correpti, insinuari quater de die, bono cum eventu curavit. — Serius (13) simplicem auri limaturam, mane a gr. iij—IV., linguae fricando insinuare docuit.

Niel auri praeparata hac methodo applicata, uti-

(1) p. 370. — (2) p. 332 — (3) p. 383. Obs. 2 et 3.
(4) p. 387. — (5) p. 393, 394. — (6) p. 396—411.
(7) p 395. — (8) p. 413. — (9) p. 412—441.
(10) p. 442. — (11) p. 453. — (12) p. 441.
(13) Hufel. *Journ.* LVI. 1823. VI. p. 112—115.

utilia vidit in morbis scrophulosis (1), Sarmet (2) in venereis; in regionibus autem septentrionalibus minus bene successit (3). Wend (4), multique alii (5) nullum inde viderunt effectum. — Qui plura cupit adeat Dierbach (6), et ultimum quod dedit Chrestien opusculum (7).

Cullerier *Muriatem Platinae* eadem ratione dosi $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$ gr. gingivis inunxit (8) ad luem.

§. 39. *Jodii* praeparatorum externum usum ad strumas, viscerumque lienis inprimis et hepatis indurationes resolvendas, mittimus, quippe localem et ubi internum quoque jungere solent usum. — In hydrope externus laudatur usus; Delfiz (9) post frustraneam vini scillitici et digitalis adhibitionem in puella 16 annorum, ascitem sustulit Unguento Hydriodatis Potassae, quali etiam asciticam 36 annorum restituit.

§. 40. Huc tandem *pediluvia* cum *acido Muriati-*

(1) *Recherches et observations sur les effects des préparations d'or du docteur* Chrestien, Par. 1822. 8.

(2) Huf. *Journ.* LVI. p. 114. — (3) Dierbach, II. p. 627. — (4) *Med. Chir. Zeit.* 1823, I. 264. — (5) Huf. *Biblioth.* LI. 1824. p. 240. — Duportal et Pelletier improbant quia auri praeparata facile materiis organicis decomponuntur. (Montfalcon, l. c. p. 322.). — (6) l. c. II. p. 620—624. — (7) Chrestien, *Lettre a* Magendie, *sur les préparations d'or et les différentes manières de les administrer.* Par. 1828. 8°. — (8) Dierbach, II. p. 620.

(9) *Quelques considérations sur les propriétés médicales de la pommade avec l'hydriodate de potasse.* Magendie, *Journal*, V. 1825. p. 392.

tico vel *Aqua regia* referrimus. Kopp (1) balnea cum acid. muriatico in arthritide laudavit. Scott (2) tantum balneis aquae regiae addendum docet, quanto debilis aceti instar acescant, quale pediluvium optime in hydrargyri locum substitui, nam omnes eosdem bonos praestare effectus docuit; inprimis commendat in morbis system. biliosi, cum aegri post dimidiae vel integrae horae pediluvium, nigerrimas semper et biliosas ponant faeces. Guthrie (3) ex pediluviis cum regia aqua sequi vidit auctam hepatis secretionem, alvi positionem intestinorumque actionem, salivationem, gingivarum tumescentiam; laudat in hepatitide, affectionibus syst. biliosi, obstructionibus, doloribus osteocopis, morbis venereis. Spadafora (4) obstructionem hepatis et lienis tali praesidio sublatam vidit. Lavagna (5) autem debili in foemina, hepatitide correpta, ex tali pediluvio cum aqua regia dyspnoeam, palpitationem cordis, deliquium et prodigiosum salivae acidae fluxum notavit. — Johnson (6), Tantini (7), aliique meliores viderunt

(1) [illegible] acid. Muriat. cum infuso rhododendri, chrysanthemi, digitalis, hyoscyami, cicutae, dulcam. (Dierbach, II. p. 660). — (2) *Med. Chir. Zeit.* 1819. II. p. 261. III. p. 254. — (3) Ibid. 1819 II. 216. — (4) Froriep's Bericht n. 638. XXIX. 1830. n. 20. p. 320. — (5) Dierbach, II. p. 668. — (6) Dierbach, II. p. 607, ad aq. Uae vel acid. nitr. et ac. muriat. aa. Unc. iv. addit, cujus mixturae Unc. ß. ad aq. partes quatuor tepidae, balneum faciunt.

(7) Dierbach, II. p. 609. In hepatitide chronica opei-

mo

sunt effectus. — Bell aquae regiae balnea utilissima haud uno in syphilide probat exemplo (1). Wallace (2) in morbis hepatis et biliosis, ubi vis ubi Hydrargyrum indicatum, eadem laudat; cum vero Chlorium hic agens verosimile sit principium, in morbis hepatis, eodem eventu, chlorium externe forma gaz vel liquida in cucurbitis apposuit.

II. Medicamenta actionis specialis.

I. EMETICA.

§. 41. Si tempus urgeat, calculari posse oportet, definitos effectus ex determinata dosi certum intra tempus. Emetica igitur externe adducere inconsultum esset, eo magis quum plures diaphoresin inde ac diuresin potius quam Emesin notarunt, et hinc scopo quidem alterandi, non vero evacuandi commendant. Si quae necessaria sit Emeticorum externa adhibitio, e. gr. quando corpus quoddam peregrinum faucibus inhaereat, methodum Endermaticam praeferrem. — Extus admotum Tartarum Emeticum vomitum produxisse et a Brera aliisque evacuandi causa cum fructu usurpatum, supra

C.

mo eventu 4 Unc. mixtur. (ex aq. font. Unc. vi. ac. nitr. Unc. ij. muriat. Unc. iij.) addidit balneo. — (1) *Med. Chir. Zeit.* 1819) II. p. 260. — (2) *Researches respecting the medical powers of Chlorine particulary in diseases of the Liver, etc.* Lond. 1812. 8°. p. 148. Vide insuper: Huf. *Biblioth.* L. 1828. p. 576. et *Samml. ausl. Abh.* XXX. 1828. VI. p. 543. 624. XXXI. p. 1—92.

(II, §. 40.) lege. — Brera (1) in femina, febre et colluvie saburrali primarum viarum vexata, ad interna brachia frictionem institui curavit cum Tart. Em. gr. vj. in salivae scrp. j. cum axungia. Post tres frictiones sudorem copiosum et alvi frequentiam vidit. — In infante 6 annorum febre nervosa cum symptomatibus gastricis correpto, inuncto pomato cum gr. vj. Tart. Em. nullum inde vidit effectum; ex 8 gr. sudor proliciebatur; cum vero scrup. β. pro dosi adhiberet post tertiam frictionem accedit nausea; quarta frictione instituta, vomitus copiosus materiae biliosae et saburralis sequebatur febrisque fuit devicta. — Hartmann Cataplasma e Tabaco, ad Emesin producendam, cum fructu abdomini applicasse supra vidimus, p. 128.

II. PURGANTIA.

§. 42. Externa purgantium administratio omnino internae postponenda, in maniacis autem, infantibus aliisque interdum necessaria, et a veterrimo tempore jam observata et adhibita (2). Confer experimenta allata Cap. II. §. 33.

Frictiones cum oleo *Castorei* sedes sequuntur (3). „ Co-

(1) Brera, I. §. 169. p. 245. — (2) Vide supra, p. 34, ubi indicatur Pechlin (1672) et Scröter (1757), nam quod hypothecae errore bis legitur nomen Soröterde mutandum Scröter. — Collige omnino quoad historiam inter veteres: G. Franck de Franckenau XX *Satyrae medicae* Lipf. 1720. 8°. *Satyr.* III. §. 1. p. 51. sq. — Graecis ἐπομφάλια medicine quia umbilico fixa alvum purgant. — (3) Westrumb, l. c. p. 466.

„ *Colocynthis*, agaricus et multa alia umbilico ventrique applicata, alvum commovent" (1) Rhazes *Colocynthidem* cuti inunctum vidit purgantem (2); *fel taurinum* drasticum ita et anthelminticum (3). — Alibert (4) in debili quadam puerpera constipationem sustulerat, pomato ex Rhei dr. j. Jalappae gr. xij cum saliva et axungia abdomini illitis; rediit tamen constipatio; missa Jalappa, rheum dupla dosi cum saliva et axungia frustra applicavit. Sequenti die Ung. e Scammonii et Colocynthidis aa gr. xij, Merc. dulc. gr. vj praescripsit. En! neonatus, etiam constipatus, valide purgatur, „ anente matris constipatione. — Apud tres viscerum obstructione laborantes infantes alvum reddidit liquidam, frictione cum Rheo et Scammonio su co gastrico solutis (5).

Joerdens (6) ex infuso concentrato fol. *Sennae* abdomini aliquoties de die allato, puerum obstipatum purgatum vidit.

Schneider (7) apud infantes, medelam negantes, valdopere laudat R: Ol. *Croton. Tiglii* gutt. vj. Ol. nuc. Jugl. Unc. j. M. s. ter. d. d. inung. abd.; facili tamen inde ventris tormina et diarrhoeam, im-

(1) G. C. Kirchmajerus Diss. Epistolar. de passionum animi et corporis morborum traduce Witteb. 1684. 4o p. 26.
(2) Sprengel, II. p. 401. — (3) Schöpff. l. c. p. 772 et 780. — (4) *Memoir.* p. 18. *Samml. auserl Abh.* p. 442.
(5) *Memoir.* p. 185. *Samml. auserl. Abh.* 446. — (6) Huf. *Journ.* XXVII 1803. II. p 89. — (7) G. A. Richter, *die neuesten Entdeckungen in der practischen Heilk.* Berlin 1820. I. p. 248.

immo et vermes viderunt expulsos; provectioribus majori dosi illinitur, in pertinaci obstructione, non mechanica. Tavernier (1) autem ex olei Crotonis in curim unctione, non ita purgatam alvum, quam quidem cutis irritationem, et exanthema peculiare notat, unde recentiores illud in locum Ung. Autenr. vel Empl. picis adhibent.

§. 43. Chrestien 10 narrat casus, ubi externa applicatione *Colocynthidis*, *Maniacos* sanasse videtur (2). Maniaca obstipationis tollendae causa Tinct. Colocynth. gt. LX uno et altero die applicabantur, absque ullo fructu. Jam Ung. ex axungia cum pulv. Colocynth, abdomini illiniebatur, quo saepius repetito aegrae mens rediit. Nec per copiosiores sedes remedium utile notat, sed urinam in plurimo casu valde auctam. Virtutem confirmant Thibal, Archbold-Aspal, alii (3). Textor quidam (4) ex vehementi ira mania corripiebatur; furiosus erat et Tart. Emet. gr. ij β aqua soluta uno sumsit haustu; hinc cum ἄνω καὶ κάτω purgaretur, venenum metuens, nihil amplius sumere voluit; Ung. ex pulv. Colocynth. gr. vj. Camphor, gr. x. Chrestien illi abdomini applicavit; iterata post 4 horas frictione, oriebantur dolores colici, et copiosa materiae serosae cum viscosa viridi remix-

(1) Moll et v. Eldik, V. 1826. p. 475. — (2) Chrestien, l. c. p. 195 sqq. — (3) Ibid. p. 199—204.
(4) Ibid. p. 206.

mixtae evacuatio, jam mitior erat magisque placidus aeger, et iteratis frictionibus cum pulv. Colocynth. et Camphor. aa scrp. j. pro dosi, frequens provocata evacuatio fluidae materiae, ut aeger tandem convaluerit.

III. ANTHELMINTICA.

§. 44. Oleum *absynthii* et semen *sabadillae* abdomini attrita habentur (1) anthelmintica; referunt quoque (2) inter externa anthelmintica: oleum cajaputi abdomini illitum interpositis balneis calidis in colica verminosa, Petroleum cum allio ac felle taurino, asam foetidam cum ung. diapalm, aliaque — Ol. Dippelii in infante vermibus vexato fortiori dosi abdomini affrictum, multum doloris levamen attulit, et lumbricos expulsit. (3). — Schneider (4) 2 gutt. ol. Crot. Tiglii cum Unc. j. ol. nuc. Jugl. ad vermes infantum, magno cum fructu ad umbilicum inunxit, eundemque vidimus a dosi 6 gutt., alvum movendi causa adhibita, vermes saepe notasse expulsos. — Colliga C. II. §. 34.

§. 45. Hufeland in infantibus contra medicinam pertinacibus, herbis Tanaceti, Absynthii, Menth. crispae

(1) Soemm. de C. H. f. V. p. 418. Bertald l. c. p. 28. jam notat. „ oleum ex feminibus citri potum et inunctum vermes necare." — (2) Moll et v. Eldik, I. 182[illegible]. p. 191—192. — (3) Brera, I. p. 138. — (4) Moll et v. Eldik, III. 1824. p. 270.

pae, fl. Chamom. lacte incoctis, abdomini inpositis gravissima saepe sustulit (1) vermium symptomata; similique modo laudat Ung. ex ol. Hyoscyami, Petroleo, felle taurino, oleoque Tanaceti, abdomini insinuatum; alio loco commendat (2) in morbis verminosis catapl. ex herba Absynthii, Tanaceti, fl. Chamomillae lacte incoctis, et fel taurinum (3) cum sapone et Ung. Alth. abdomini affrictum, quale Ung. praeter vim anthelminticam, junctam habet vim mucum expurgantem, aliasque obstructiones solventem, intestina et vasa incitantem, unde laudatur in febribus mucosis, verminosis, obstructionibus, atrophia. Franck, Boy, Weikard cataplasmata anthelmintica quoque laudasse legitur (4).

§. 46. *Arthanita* jam diu ex Unguentis relicta, propter vim acrem, non raro intestina pessime laedentem (5). Nostrates (6) in locum Ung. de ar-

(1) *Over de Zenuwkoortsen*, l. c. p. 87. — (2) *Over de Kinderpokjes*, l. c. p. 335. — (3) Ibid. p. 334.

(4) Brera, I p. 3. — (5) Hanc enim causam allegunt auctores *der Britsche Apotheek*, *uit het Engelsch*, *door* T. v. Brussel. Amst. 1772. 4°. II. p. 95. — Pharmacop. Amstel. renov. 1726 4°. p 112. e serie medicamentorum adhuc parandum docet Ung. de Arthan., ubi intrat succi radicum cyclamini ℥ j. — recentior (de nieuwe Amsterd. Apotheek, uit het latijn, Amst. 1795. p. 150) in hujus locum commendat R: pulv. Colocynth., Aloës hepaticae aa Unc. ß, fell. bovin. spiss Unc. ij. axung. porc. depur ℥. j; ol. Absynth. dr. ij. M. etc. — (6) Pharmacopea Belgicae. Hagae Com. 1828. 4. p. 208

„Ung.

arthanita laudant, R: Extr. Aloes succotrin pulv. Unc. ij; fellis bov. inspiss., Petrolei aa Unc. iij. axungia porci depur. ℔ ij; M. F. U. l. a.

Aloë purgat intus porrecta et vermibus otiosa, nec tamen ventriculo aut intestinis inimica; pluribus autem, praesertim aliis anthelminticis nupta, feminis praeprimis et infantibus, ingrata, quando externe ad scrp. j. pro dosi cum saliva utiliter adhibetur (1); Boerhaave jam Ung. ex felle taur. cum aloë laudavit (2); Brera novi Ung. de Arth. instar praescripsit, R: fell. taurin. Unc. ij, aloës succotrini pulv., colocynth. praep. aa Unc. β, dig. per 24 horas sub leni calore cum succi gastrici vel salivae ℔ j, dein cum s. q. adipis depur. fiat linim.; et ad conformandam hujus actionem, lotionem addit, R: Naphta vitrioli Unc. vj, Allii contusi Unc. j. Camph. ras. dr. j. M. F. Lotio. Schmidtmann (3) tandem laudat R. Petrolei dr. iij. fell. taurin. inspiss., Extr. Absynth., Extr. Tanaceti aa dr. j. M. d. S. ventri inungendum; quale Ung. in colica verminosa summae vidit utilitatis.

IV. DIURETICA.

§. 47. *Scilla* cum interne graviores inducere possit noxias, externe laudatur dosi scrup. β pro quavis frictione, cujus extus applicatae virtutem diureticam

„Ung. Aloës cum Petroleo." — (1) Brera, p. 174.
(2) Lib. de *Mat. Med.* Lugd. Bat. 1762. 8°. p. 249.
(3) Summa Observat. Pract. IV. 1830. p. 451.

cam extra dubium posuit Chiarenti. (Cf. supra II. §. 34. 35).

Locatelli (1) foeminam curavit anxietate, tussi, oedemate extremitatum et leucophlegmasia universali correptam; Cortice cum Spir. nitr. dulc. et oxym. scill. exhibito, parca mansit urina, per 24 horas Unc. xx.; jam pulveres dedit ex Corticis gr. vj. Opii gr. $\frac{5}{4}$, Scillae gr. j, sed vomitu ejiciebantur; urina tamen ad Unc. xxx. de die emissa; duabus vero frictionibus cum Ung. Scillae viij gr. continente ad Unc. xlvi. per 24 horas et post ulteriorem frictionem ad Unc. lx urinae copia aucta, ut aegra tandem convaluerit.

In hydrope *anasarca* Weigel (2) ex Scilla cum Opio et saliva Unguenti instar admota, auctam vidit diuresin, et levamen; Anselmi virum hydropem ἄνα σάρκα ferentem (3) ad varia interna rebellem, scrup. iv. pomati ex scilla cum s. gastric. et axungia inungi curavit; post 3 frictiones urina jam copiosior, morbusque intra 3 hebdomades superatus. Giulio (4) similem eventum observavit, in casu, ubi propter canalis digestricis conditionem, scilla interne ad anasarcam hydropem exhiberi non posset.

In *Asciti* nostra quoque utilis methodus. Breda (5) in aegro adeo debili ut nihil ferret ventricu-

(1) Brera, I. p. 236. — (2) Ibid. I. p. 22. II. p. 46 sq. (3) Ibid. §. 215. Obs. 1. II. p. 39.—42. — (4) Ibid. II. p. 42 sq. — (5) Ibid. §. 216. Obs. 1. II. p. 48.

culus, pomatum infricavit ex Scilla scr. j. in dr. j. succi gastr. soluto, tripartita dosi una die adhibendum, unde urina satis aucta, ac post unctum Ung. ex Digit. purp. et Epigl., Scilla et Acetate Potassae, succo gastr. solutis, ad lumbos, femora et brachia, sanitas rediit; reconvalescens in loco humido degens, recidivus post moram rediit, cum eadem iterum ventriculi sensilitate. Ung. ex Digitali et Scilla iterum restitus. Ballerini simplicis Ung. cum Scilla confecti utilitatem in ascitica probavit (1), nec Giulio (2) alium notavit eventum. — Puerperae molesta graviditate, haemorrhagia gravi durante partu, aliisque miseriis exhaustae hydrops supervenit anasarca et ascites; emaciata et fame ac agrypnia consumta, nihil ingerere potuit nisi magno sub dolore, et cum materiarum aquosarum eructatione, unde gravior adhuc dolor; mors itaque foras pulsabat; Knebel (3) sensilitatem organorum digestricium inminuit Tinct. cort. Aurant. cum opio, vinumque illi et nutrientia dedit; abdomen vero quotidie inungi curavit cum Unc. j. Unguenti ex Scillae scr. ij, Opii gr. iv. Ung. merc. terebinth. scr. j. et axungia; ex prima frictione jam frequentior urina, eo demum eventu ut post hebdomades sanata fuerit, post largam urinam.

Lo-

(1) Ibid. II. p. 50 sq. — (2) Ibid. II. p. 54 sq.
(3) Hufl. Journ. XX. 1804. l. c. p. 66.

Locatelli (1) ex simplici Scillae Unguento *Hydrothoracis* perfectam vidit sanationem, Giulio (2) modo levamen. Alibert (3) infantem triennem hydrothorace laborantem, et alium asciticum inunctione cum scilla restituit, immo Unguento ex Scilla axillis, (uti in methodo Scattigna §. 34.), admoto, hydropem pectoris sanatum aliquando fuisse legitur (4). Giulio et Rossi etiam cum fructu hydrothoracem, frictionibus e Scilla cum succo gastr., curarunt, nec Digitalem ibi inutilem notarunt (5).

Legitur *de retentione urinae* in puella sublata, frustulis planis Scillae, in pubis regione applicatis (6).

§. 48. *Digitalis, purpurea et Epiglottis,*

Optime extus admota hydropi medetur, nullum vero in pulsum edit effectum (7). Chrestien dr. j. pro dosi adhibuit, nec ullam in pulsu vidit mutationem. Digit. *Epiglottidem* omnes habere virtutes, nullas vero nocivas vires, quas *purpurea*, Brera putat (8) et utriusque ad lumbos costasve, pomati instar affricti, usum in asciti valde laudat, dosin

(1) Brera, I. p. 236. II. §. 227. Obs. 1. p. 56.

(2) Ibid. II. p. 56 sq. — (3) *Mémoir.* l. c. p. 186. *Samml. auserl. Abh.* p. 446. — (4) *Samml. auserl. Abh.* XXXI. 1823. p. 528. — (5) *Journal de Physique*, l. c. p. 213.

(6) Huf. *Journ.* LXIX. 1829 IV. p 72. — Richter, *Spec. Therap.* IV. p. 374. 382. 390, id jam laudat. — (7) Chrestien, 1818. p. 227. Brera, I. p. 197. — (8) *Austr.* I. 199.

fin pro frictione ſcr. β, 1—dr. j. ſtatuens; Ascitem ſustulit (1) frictione, omni quarta hora inſtituenda, cum pomato ex Digitalis Epiglott. ſcrp. j. cum ſalivae dr. j. Giulio (2) oedema crurum, infanti post Dyſenteriam ſuperveniens, ſublatum vidit pomato cum 15 gr. Opii et 20 gr. digitalis *purpureae*, cujus ½ pars bipartita doſi applicabatur. Sic oedema cum incipente hydrope anaſarca ſustulit (3) pomato, fortem digitalis *Epiglottitidis* doſin, minorem Scillae continente, unde post 3 frictiones urina jam valde aucta; in alio tandem caſu pomato cum Digitali *lutea* Anaſarcam reſtituit hydropem (4).

Chrestien Dig. purpur. pulverem cum ſaliva, vel Tincturam adhibuit; quidam interna medela ab Asciti liberatus (5), regionem humidam inhabitans iterum accedit cum hydrope Asciti et anaſarca; nullum ex internis levamen; frictiones cum Dig. purg. gr. xx, ſaliva ſolutis, tripartita doſi ter de die, inſtituebantur, quo praeſidio brevi reſtitutus aeger. Simili modo Ascites, hydrops Anaſarca, Hydrothorax ſanari leguntur, in omni caſu larga ſecuta urinae ſecretione (6); nec tinctura inutilis: infans 4 annorum Asciti laborans quotidiana femorum, abdominis et renum inunc-

(1) §. 216. Obſ. 2. II. p. 50.
(2) Ibid. §. 214. Obſ. 2. II. p. 37 ſq. (3) Ibid. II. p. 38.
(4) Ibid. II. p. 45. (5) Chrestien, 1813. p. 299.
(6) Ibid. p. 232—240.

unctione cum Tinct. dig. purp. Unc. j. fuit ſanatus, post frequentem urinam (1); in alio infante, post ſcarlatinam ascitico, eadem Tincturae virtus (2).

Guibert ad morbos hydropicos laudat: R. Tinct. ſcill. mar., Tinct. Dig. purp., Tinct. ſem. Colchici aa. Unc. β. Lin. volat. Camph. Unc. 1 β. M. F. L. S: bis ad ter de die locus hydropicus cum panno laneo fricetur (3).

§. 49. *Acetatis Potasſae* externum in Hydrope (4) uſum Brera laudat, doſin pro quavis frictione ſtatuens dr. ij—iij. Chrestien (5) refert de levamine hydropis, quod, duobus in caſibus, attulerit Acet. Pot. cum Opio, Camphora et Spiritu frumenti externe affrictus. Reſolvens cum ſit validum remedium, femoribus infricari potest ſolutio acetatis Potasſae dr. ij. in Spir. vini Unc. ij, cujus cochlear unum, bis de die, adhibetur ad promovendam humoris, ſub febre puerperarum effuſi in abdomen, reſorptionem, quod convenit quoque post paracentheſin in asciti ad curam ſanatoriam (6).

§. 50. „ *Terebinthinae* oleum umbilico tantum illitum in urinae ſuppreſſione efficacisſimum est reremedium" (7); laudatur in hydrope regioni renum

(1) Ibid. p. 242. — (2) Ibid. p. 243. — (3) Moll et v. Eldik, X. 1831 p. 94. V. S. p. 53. — (4) *Anatr.* I. p. 224. (5) Chrestien, 1813. p. 131—137. — (6) Penninck, l. c. p. 38. — (7) Hoffmann, *Opera Omnia*, I. p. 318.

num vel hepatis affrictum (1). Lentin indicavit linimentum diureticum: R. Ol. Terebinth. Unc. β. rec. ovor. vitell. dr. ij; tritura et subinde adde aq. Menth. pip. Unc. vj. M.; cujus linimenti usum Kieser (2), Brera (3) multum laudarunt inprimis ad spasmodicam urinae retentionem; nec aliter Schmidtmann agit (4), quin etiam in hydrope laudat: linim. vol., cum ol. Terebinth. abdomini et renum regioni insinuandum (5), quod serius utique confirmavit (6), praeter interna ad hydropem remedia sequens laudans linimentum: R. Spir. Terebinth. drachm. iij, vitella ovor. q. s. ad subig., Tinct. Digital., tinct. Junip., Acet Scillit. aa. dr. iij, aq. Petroselini Unc. ij. M. F. L. S. omni 2—3 horas illin. abdom. et regio renalis.

§. 51. *Hydrargyri* inunctiones ad Hydropem jam notavimus. In omni autem hydropico morbo laudatur Ung. Hydr. cum *Digitali* aliisque diureticis (7), quemadmodum Hufeland Ung. Hydr. cum additione Scillae commendat. (8)

Oleum Petrae cum Camphora in urinae retentione

(1) Hufeland's *Journ.* XXV. 1807. II. p. 115.

(2) Hufel. *Journ.* XXX. 1810. III. p. 92. — (3) *Austr.* I. p. 135. — (4) Summa Obs. I. p 56. 149. — (5) Huf. *Journ.* III. 1797. p. 525. — (6) Huf. *Journ.* 1830. April. 3. Moll et Eldik, X. 1831. p. 157. — (7) Trommsdorff, l. c. p. 141. — (8) Huf. *Journ.* LXII. 1826.

ne laudavit Hargens (1). *Equisetum* lacti vel aquae incoctum, et catapl. instar pubis regioni inpositum, ad stranguriam a Riedlin, Lenhossek aliisque (2) commendatur utilissimum.

En itaque Jatraleptices in curandis hominum morbis internis efficaciam pluribus probatam observationibus; difficile sane in tanta harum copia, distincto omnes ordine disponere, momentosas dignoscere, atque has, ea, qua pro materiae dignitate par fuit, amplitudine exponere, aut, quam crescens petiit operis moles, brevitate contrahere; utramque sectans, plures modo indicavi observationes, maxime momentosas fusius paulo proposui, at ab omni semper ambage liberas servare tentavi. Quid desit operi, id supplet aetas! —

(1) Huf. *Journ.* VII. 1799. III. p. 147. — (2) Moll et v. Eldik, IV. 1827. p. 161.

CA-

CAPUT IV.

METHODUS ENDERMATICA.

At prudenter a prudente Medico usurpetur. Abstine, si methodum nescis!

Boerhaave,
(El. Chem. II. proc. 189.)

§. 1. Taciti illud: non omnia apud priores meliora, sed nostram etiam aetatem multa laudis et artium posteris ferre, etiam hodierno valere tempore ex methodo, quam nunc aggredimur, patet. Methodus endermatica est ea contra morbos internos medicamentorum opponendorum ratio, qua cuti denudatae, vesicantium ope ab absorptionis obstaculo, epidermide privatae, vel vulneratae applicantur.

§. 2. Indicata haec methodus:

1°. Ubi ad externam medicationem ex impeditâ interna refugiendum esse in Cap. priore vidimus.

2°. Ubi morbi acumen celerrimum simulque efficacissimum petit auxilum, quod aegre a methodo Jatraleptica exspectandum (1).

3°.

(1) Plura occurrunt exempla de methodi efficacia, ubi frustra suc-

3°. Ubi urgens aliquod symptoma, hac methodo, etsi non causali, vinci posse judicetur.

4°. In morbis ubi, praeter medicamentum, etiam ipsa vesicatorii applicatio favere posset, uti in tussi convulsivâ, aliis.

E contra non abhibeatur in aegris nimis irritabilibus (1), quam qui localem dolorem, ex applicatione endermatica sequentem, perferre possint; in genere rationalem methodi endermaticae applicationem modo fieri posse in morbis chronicis videtur; morbi acuti, sthenici (2) methodum contraindicant; tali enim morbo laborantes vesicantibus, stimulo plenis, et gravi irritamento afficere nefas putamus; — nostra quoque methodus inefficax observata fuit in obesis, feminis gravidis et in iis qui generali debilitate correpti sunt (3).

§. 3. Ubi itaque nostra indicata sit methodus, primum de ipsis medicamentis, dein de admistratione cogitandum.

De medicamentis.

Pauca modo medicamenta endermatice sunt explorata; qua larga dosi administranda sunt, aut multum materiae inertis principio agenti junctum habent, rejicianter; ita et irritantia. Petit vero haec medi-

fuerant alia remedia, etiam Jatraleptica: Lembert, *Essai*, p. 39, 64. 68, 76, 86, 89, 110, 111, Richter, 38 sq.

(1) Gerhard in *Transactions Médicales*, T. III. Janv. 1831. l. c. p. 126. — (2) *Journ. Compl. du Dict. des Scienc. Med.* XXXII, 1828. p. 190. — (3) Gerhard, l. c. p. 127.

dicatio: medicamenta quae sub minori volumine maximam recondunt efficaciam (1). Itaque fortissima, efficacia plena; excellunt alcaloidea, quae principium agens plerorumque medicamentorum parvo volumine continent, item extracta et tincturae (2); omnium praestant salia Morphii (3), et Narcotica in genere. — Americani docuerunt *tantummodo e regno vegetabili huic methodo apta remedia posse peti* (4); e regno minerali nullius habentur pretii, cum gravem cutis irritationem inducant et vehementem inflammationem, nec absorbeantur, atque eo majorem afferant affectionem localem quo minorem generalem (5).

§. 4. *Vehicula.* Activa itaque haec medicamenta plerumque sola adhibentur, saepius tamen ceratum additur, ut actio topica eo sit minor (6). Etiam cataplasmata, gelatinam, axungiam ipsumque amylum, vehiculorum instar adhibent. Martin Sulphatis Chinii actionem topicam valde irritantem cerato correctam vidit (7) Lembert axungiam et gelatinam interdum admiscet (8). Pulveris forma autem praestat, aut si quid vehiculi sumatur, pa-

(1) *Exposé sommaire*, p. 158. *Essai*, p. 19. — (2) Gerhard, l. c. p. 107. — (3) Ibid. p. 107. — (4) Ibid. p. 116. — (5) Ibid. p. 124. — (6) Ibid. p. 103. Lembert et Lesieur (Exposé sommaire p. 158) idem jam docuerant.

(7) Frorie p's *Notizen*, n°. 398. XIX. 1828. Novemb. n°. 2. p. 27. — (8) *Essai* p. 20 et 121. —

parum fit (1); si enim remedium misceatur cum cerato vel cataplasmate, numquam adeo prompta absorptio (2), quam si inmediate cuti apponantur. Lesieur (3) pomato epispastico remedia incorporare suadet, ut locus maneat excoriatus.

§. 5. *Dosis.* Cum itaque adeo efficacia sint remedia, et eo facilius absorbeantur, dosis ne calculetur ut in methodo Jatraleptica. Gerhard non raro omne quod adpositum fuerit, absorptione, evanescere vidit (4); Lembert (5) et Lesieur (6) ex 2 gr. Strychii ad quae, sensim adscenderant, Tetanum viderunt; Mansfeld (7) ex $\frac{1}{6}$ gr. Acet. Morphii bis data ejusdem vidit symptomata; unde cum cautela dosin definiendam putamus; semper a minima dosi incipiendum est (8), quae exiguis gradibus augeatur. Americani ex serie observationum concluderunt: *dosin, huic methodo aptam, esse duplicem vel triplicem dosin internam;* ad majorem tamen quantitatem posse aggredi (9). — Dosis differt etiam pro loco applicationis et vehiculis; si Narcotica extremitatibus applicantur dosis largior fit (10); quando ceratum vel cataplasma adhebitur etiam augeatur, nam

(1) Richter, l. c. p. 7. — (2) Gerhard, l. c. p. 115. (3) *Nouvelle Médication*, l. c. p. 299. — (4) *Transact. Méd.* p. 103, 125. — (5) *Essai*, l. c. p. 36. — (6) *Nouv. Méd.* l. c. 300. — (7) Vide s. p. 6. — (8) *Exposé somm.* l. c. p. 158. — (9) Gerhard, l. c. 185. — (10) Ibid. p. 105.

nam his vehiculis minus perfecta absorptio (1).

De aegro.

§. 6. Jam igitur haec medicamenta loco cutis *denudato* sunt applicanda.

Cutis denudatio. — Vulgo epidermis a cute separari solet emplastro vesicatorio; facta vesicula rumpitur, epidermis dimovetur, et diffusa lymphâ, locus denudatus adest. Hanc methodum primum secuti sunt (2); attendatur, statim post factam vesiculam, desumendum esse emplastrum, ut actio in organa uropoietica evitetur (3). Lesieur in aegris sensibilibus alia sumenda suadet, quae lente et sine multo dolore epidermidem elevarent, uti cort. Mezerei et ita dictum *Taffetas vesicant*; si vero prompte agendum sit, indicat gossypium acido Sulphurico (aethere?) imbutum, flamma accensum, aut aquam calidam (80°—100° Fahrenh), Ammon. liquidam, acid. aceticum concentratum vel tandem vulnusculum cultro cuti infigendum (4). Lembert aquam calidam improbat, quia ejus actio incerta et periculo plena, saepius dermatis superficiem adeo irritet, ut absorptioni fiat inepta (5); dolores vesicatorii valdequam mitigari, circumpositis cataplasmatibus emollientibus, notavit (6). Em-

(1) Ibid. p. 115. *Essai*, l. c. p. 20. — (2) *Exposé somm.* l. c. p. 158. *Nouv. Médic.* l. c. 298. — (3) *Nouv. Médic.* l. c. p. 298. — (4) Ibid. p. 299. — (5) Lembert, *Essai*, p. 27. — (6) Ibidem.

Emplastrum cantharidum Americani optimum putant remedium ad cutem denudandam, irritationem cataplasmatibus moderantes (1). Lembert et Gerhard epidermidem dimovere disfuadent, quam perforandam modo putant, ut serum effluat et medicamentum supponatur (2), quando longe efficacior absorptio. Mansfeld vesicantibus non opus esse docet et remedia applicat cuti rubefacientium ope valde irritatae.

Curandum est, cutem, semel denudatam, suppurantem manere, quem in scopum Lembert et Lesieur primum docuerunt, pomatum epispasticum remediis addere (3); Lembert optima remedia huic scopo putat: Extr. Scillae, Strychnium, Tartar. emet., et 2° loco Chinium, Morphium Extr. Hyoscyami, Kermes (4); exsiccantia vocat Merc. Dulc. (proto-chlorure) et Acet. Plumbi.

§. 7. *Locus*, quo fiat haec cutis denudatio, parum differt secundum Lesieur (5). Bally vero docuit, efficaciam eo majorem acquiri, quo loci propius ad centra nervosa eligantur (6). Lembert eo facilius Dysuriam vidit, quo propius ad organa genito-urinalia apponatur acetas morphii (7). Belladonna extremitatibus inferioribus applicata minime in cerebrum egit; evidentes erant effectus si huic

(1) Gerhard, l. c. p. 124. — (2) Gerhard, l. c. p. 125. Lembert l. c. p. 18. (3) *Exposé somm.* l. c. p. 158. (4) *Essay*, l. c. p. 19. — (5) *Nouv. Méd.* l. c. p. 299. (6) *Essai*, l. c. p. 21. — (7) Ibidem.

huic propius applicetur (1); Americani simi-lia observarunt (2). Lembert absorptionem semper vidit validiorem in parte interna membrorum, quam in externa, in anteriore corporis parte, quam in posteriore (3). Gerhard partes nervis vasisque dites, in anteriore corporis parte, internamque faciem brachiorum et crurum per excellentiam ad hanc methodum eligit; nulla vero pars illi aptior fuit visa, quam epigastrium. — Semper eligendum monet locum, qui immediate contiguus est cum sede mali et cum organo, in quod medicamentum agere debet (4). — Caeterum locus non adeo multum differt; quocumque cutis loco superficies applicationi adaptetur, semper vim suam specificam in systema quoddam aut organon exserunt medicamenta; Kermes in vesicatorio pone auriculam positum in bronchias agit (5). Strychnium oppposito lateri applicatum agit in extremitatem paralyticam; Belladonna pedi applicata in oculos (6).

Ambitus loci denudandi differt, pro tempore per quod medicamentum applicare velis et remedii copia. Parvus minimum sit locus quando fortiora remedia

(1) Ibidem. — (2) Gerhard, l. c. p. 115. — (3) *Essai*, l. c. p. 26. Vesperi et noctu absorptionem promptiorem credit; item post balnea, vacuis intestinis, tempore humido et calido (p. 47. — (4) Gerhard, l. c. p. 128.

(5) Lembert, *Essai*, l. c. p. 106. — (6) Lembert, *Essai*, l. c. p. 24.

media applicantur (1). Bally supperficies plures minores, quibus recipiantur medicamina, plus prodesse dicit quam unicam majorem (2).

§. 8. Haec quoad aegrum et medicamenta sufficiant; quaedam tamen observanda restant in ipsa *exercenda methodo*. Remedium solidum pulveris instar in locum inspergitur; extracta et conserva unguento quodam incorporantur; fluida applicantur balnei forma vel carpiis iis imbutis (3), aut guttatim affunduntur; resinosa emplastri instar administrantur (4).

Non statim cuti applicetur denudatae omne medicamentum; sensim sensimque enim si cutem ejus actioni assuetam reddas, dolor localis longe erit minor (5).

Ubi cutis valde sensilis sit, linteolum tenue cutim inter et medicamentum ponere Lesieur jussit (6), dein in cutim nudam; — Americani putant in ipsam epidermidem, lympha evacuata, deponi posse remedia; altera deligatione jam minus dolet locus et applicatio immediata sustinetur (7).

Medicamentum ponatur in centro vel ad margines loci; quavis deligatione omne quod ejus remanserit amoveatur et pseudomembranae, quae

(1) Gerhard, l. c. p. 125. — (2) *Essai*, l. c. p. 22.
(3) *Nouv. Méd.*, l. c. p. 299. — (4) *Essai*, l. c. p. 20.
(5) Gerhard, l. c. p. 125. — (6) *Nouv. Méd.* l. c. p. 299. — (7) Gerhard, l. c. p. 126.

quae in loco inflammato oriuntur, tollantur (1). Post applicatum medicamentum locus tegi potest cum cerato, quo eadem, quam introducere vis, materies, continetur (2), vel alio topico quodam, quod tamen ne nimis sit amplum (3). Post deligationem locum lavari convenit aquâ pura vel saponacea (4); vel solutione chlorur. calcis (5).

§. 9. Attendendum quoque est, ne *locis valde inflammatis* applicetur medicamentum; scilicet facile fieri potest ex laesione cutis gravem oriri inflammationem localem; Gerhard ex plurimis experimentis conclusit: *oborta ex laesione cutis inflammatione, nullam dari absorptionem*, nisi remediis resolventibus subveniatur (6). Idem testatur Lembert (7). Haec congruunt cum Cl. Gendrin qui docuit: in tela cellulari, quae in gangraenam abire minitatur, vix absorptionem locum habere, cum ibi stasis sanguinis adsit; venenum tali parti applicatum nullum edit effectum; remedia quae endermatice dantur vulgo sunt irritantia, qua vi irritante, aut ex alia causa, si vulnus in grangaenam abire minitatur,

(1) Ibid. et *Nosv. Med.* p. 299. — (2) Gerhard, l. c. 125. — (3) *Essai*, l. c, p. 20. — (4) Gerhard, p. 125. — (5) Lembert, l. c. p. 18. — (6) *Archiv Génér.* XXV, 1831. Mars, p. 419. — (7) Lembert, *Essai*, p. 18 scripsit: „ lorsque „ l'inflammation se manifeste à un faible dégré, l'absorption „ est souvent active; mais, lorsqu'elle dépasse les bornes d'u„ ne excitation modérée, l'absorption est en raison inverse de „ son intensité."

tur, aut graviter inflammatur, uti cito in cachecticis obtinere potest, absorptio inde diminui quin et sisti facile posset. — Lesieur raro inflammationem obortam dicit, et si oriatur, illi succurendum esse topicis et balneis emollientibus (1), quod etiam alii suadent; videtur autem in tali casu alium esse eligendum locum.

§. 10. *Actio medicamentorum* est primitiva topica vel secundaria; *haec quae sequi* debet ex absorpto medicamento, pro medicamentis differens, 10 minutis, hora una, vel duabus, vel tribus ab administratione elapsis apparet, caloris sensatione se expromens, quae a cutis loco nudato ad proximum cavum, in quo viscera sunt, porrigitur indeque per totum corpus diffusa inprimis vasorum et nervorum cursum sequitur (2). Actio *topica* generatim irritans, pruritus vel ardoris sensu consistit, cum rubore et affluxu sanguinis ad partes denudatas (3). Gerhard (4) statim post applicationem dolorem sentiri dicit, plus minusve longum, localem, quae actio topica distincta est ab effectu medicamenti speciali, quem potius impedit quam promoveat; saepissime quoque aegro supervenit caloris sensatio, e parte applicationis emanantis, per totum corpus progredientis, actionem solitam medi-

ca-

(1) Nouv. Méditc. l. c. p. 299. — (2) Lembert, Essai, p. 22. — (3) Ibidem. (4) Gerhard, l. c. p. 125—126. (5) Ibidem, p. 126.

camentorum praecedentis vel concomitantis. *Intensitas actionis topicae multum dependet a loco* (1); ubi cutis densa, et in locis ab organis nobilioribus longe remotis, irritatio localis debilis est, magis vero evidens in partibus nervis et vasis abundantibus, in locis corporis anterioris; accurate autem ad hanc actionem localem attedendum est, tum quoad selectum medicamentorum, nam Sulph. Chinii et Tart. Em. mordaci dolore fere habentur intolerabilia, tum quoad aegrum, qui si irritabilis sit et debilis huic methodo erit ineptus, tum tandem: quoad ipsa vehicula et topica auxilia ad dolorem et inflammationem minuendam; — haud raro localis dolor ulteriorem methodi usum impedivit (2).

§. 11. Indole sua cum sint medicamenta fortissima et saepe Narcotica, interdum justo majores aut *nocivae* observantur *sequelae;* tali in casu statim applicatum desumatur, locus lavetur, et eidem applicetur aliud remedium quod prioris vim venenatam nullam faciat (3); sic Tetanus ex 2 gr. Strychnii productus, sanatus fuit Acet. Morphii granis 2 eodem loco applicatis (4). Ex iis quae (C. II. §. 25. p. 119) supra de experimentis doctissimi Barry diximus, intelligitur: etiam in tali casu optimo fructu cucurbitas apponi. Bouillaud putat compressionem idem praestare (5).

Ob-

(1) Ibid. p. 126. — (2) Uti infra in observatione Magni.

(3) Lembert, *Essai*, p. 22. (*qui neutralise le poison ou suspende ses effets*) — (4) Ibid. p. 36. — (5) Ibid. p 23.

Observationum ordo III.

Ad probandam remediorum externorum efficaciam in curandis hominum morbis internis.

B. Methodus endermatica.

I. Medicamenta actionis universalis.

I. Adstringentia.

§. 12. *Cortex Peruvianus* ejusque *principia.*

A. *Extractum Chinae.* Extractum Chinae rite praeparatum corticis proprietates, parvo volumine quasi concentratas, habet; praestat insuper quia facile fluidius reddatur, i. e. aptissimum applicationi endermaticae (1). — Epigastrio feminae 30 annorum febre quotidiana correptae, post paroxysmum vesicatorium imponebatur; sequente die, itidem post paroxysmum, quem graves praecesserant horrores, loco denudato 10 gr. Extr. Chinae applicabantur; die tertio levis accessus; bis applicatur eadem dosis; die IV nulla febris, ne horrores quidem; semel adhuc remedium applicatur et sanatio fuit perfecta (2).

B. *Chinium* ejusque *Sulphas* et *Murias.*

A. *Sulphate* Chinii endermatice applicato, Lembert calorem (cuisson) localem, mordacem, validam suppurationem et loci ruborem notavit; post 15′ suavis calor a loco applicationis per totum

(1) *Transact. Medicales*, III. p. 101. — (2) Ibid. Gerhard.

tum corpus dispergitur, circulatio per vasa capillaria augetur, nec tamen pulsus frequentior fit, interdum rarior; calor ille per aliquot horas persistit, praecipue in latere ubi applicatum fuerit medicamentum; actio muscularis et nervosa incitatur, et dilatatae si fuerint pupillae aliquando contrahuntur (1). Ubi autem viae internae sint integrae, ipse Lembert methodum suam quoad usum Sulph. Chinii disuadet (2), eamque indicat ubi primae viae sint affectae, aut febris internis non cedat remediis. Gerhard ejusque collegae (3) validam irritationem ex Sulph. Chinii in loco applicationis notarunt, atque dolorem, pulsum autem pleniorem et frequentiorem; effectus viderunt uti ex usu interno, appetitum auctum et virium restaurationem. Pointe (4) cum observasset Sulph. Chinii cuti nudae applicatum, vehementissimos ciere dolores, et cutis gangraenosam imflammationem, gingivas, tamquam aliam viam, indicavit.

I. Usus ad febres intermittentes.

Febris interm. tertianae, quae solitis haud cesserat remediis, reditum impedivit Lembert (1) 6 gr. Sulph. Chinii endermatice applicatis; ulteriore per 14 dies quotidie gran. x administratione aegrum restituit. — Febrem tertianam nautae, per 2 annos ad quamvis corticis formam pertinacem, intra 15 dies hoc modo

(1) *Essai*, p. 97. — (2) Ibid. 104. — (3) *Transact. Méd.* l. c. p. 102—204. — (4) *Journ. Universel*, LVIII. 1830. p. 363. v. 5. — (5) Lembert, l. c. p. 93.

do debellavit (1). Vir quidam robustus per semestre Chinii Sulphatem contra febrem interm. quotidianam frustra sumserat; protracto vero usu ejusdem praeparati 6 — 15 gr. endermatice applicati valetudinem recuperavit (2). Lesieur (3) quoque Chinium contra intermittentem hac methodo utile dicit.

Martin (4) in febribus interm. Sulph. Chinii endermatice administravit, sed saepius minus felicem inde eventum, nec mediocrem irritationem atque acerbos dolores, interdum ingentem inflammationem observavit, unde ad hanc medelam non confugiendum suadet, nisi ubi interna via sit impedita. Eventum tamen saepe laetum ex tali medicatione notavit, cum pertinaces interdum febres paucis semel adhibitis granis cederent; — additione cerati actio topica infestissima multum levari solebat.

Ratier (5) intermittentes Sulph. Chinii endermatice optime fugari 8 observationibus probavit. — Lehmann (6), *Muriatem* aeque aptum vi-

(1) Ibid. p. 100. — (2) Ibid. — (3) *Nouv. Médic.* I. p. 300. — (4) Froriep's *Notizen*, p. 398 XIX. 1828. n°. II. p. 27. *Ueber das Schwefel-saure Chinin, in so fern man es in aufsetzenden Fiebern auf durch Vesicatorien geöffnete Hautstellen gelegt hat; von* Martin *der Sohn.* — (5) Hufl. *Bibl.* LX, 1828. p. 238. — (6) Ibidem LXI, 1829. p. 64. F. C. C. Lehmann, Dissert. Inaug. Med. observat. quaedam de usu externo Chinini et Muriatici et Sulphirici, Berl. 1828. 8°.

vidit, nisi quod magis doleat contactu, illumque dosi 2, 4, 8 gr. administravit, in 8 casibus, inter quos vero ter hanc viam frustra fuit ingressus. Hufeland (1) monet: cum plurimi aegri internum probe ferant usum, hoc modo non progrediendum esse, nisi in febribus malignis, ubi conveniat paroxysmum praecavere. Wesche (2) retulit de muliere, a febre interm. tertiana, 4 gr. Sulph. Chinii semel applicatis, liberata; in alia eadem febris devicta fuit unica applicatione 5 gr. Mur. Chinii. In reliquis quos narrat casibus, amara resolventia simul fuerunt exhibita; ter methodum inefficacem observavit. — Speranza (3) endermaticae Sulph. Chinii applicationis, in sanandis febribus interm. tertianis, utilitas 15 probavit observationibus; versus finem paroxysmi incipiente apyrexia administrabat medicamentum, ut plurimum in brachii cute denudata ad 8—10 gr. pro dosi, quorum dimidiam partem absorberi vidit; recidivos aegros nunquam observavit, interdum tamen graviorem notavit brachii inflammationem, emollientium topicorum usum exigentem.

Americani (4) inter 20 tentamina ad febres interm. hoc modo sanandas, ter modo spem falsam fuisse experti sunt. Inter sanatas febres, 9 erant ter-

(1) l. c. p. 250 n°. 6. — (2) Diss. Inaug. Med. observat. quaedam de Chinino, praecipue de externa ejus applicatione, Berl. 1828, 8°.

(3) *Archiv. Gén. de Méd.* XIX, 1829, p. 267.

(4) *Transact. Méd.* l. c. p. 102—104.

tertianae, reliquae quotidianae; apud 12 aegros post primam applicationem, febris non rediit, in aliis raro 2 aut 3 adhuc sequebantur accessus; semper tum quoad vehementiam, tum quoad stadiorum tempus, sequens paroxysmus erat minor. Alii aegri 8 gr., alii 112 gr. indiguerunt; quantitas autem, qua vulgo febris fugaretur, 20 gr. non superabat; vesicatorium tempore apyrexiae applicatur, uti et medicamentum, quod si durante paroxysmo porrigeretur, febris validior invasit; — pulveris forma praestat; quo minor esset irritatio, cum cerato illum applicabant; absorptum fuisse patuit ex eo quod sequenti deligatione parum, interdum ne illum quidem vestigium, applicati superesset. Febres hac ratione citius et certius curari putant, cum non adeo facile redeant; suadent tamen post devictam febrem aliquamdiu applicationem continuare. — Nec tamen inter curationem endermaticam remedia alia negligenda; Americani enim in omni casu venae sectionem instituebant in febris periodo caloris, levemque purgationem (1); — quatuor fusius communicarunt observationes de efficacia contra febres interm.; dosin vulgo adhibuerunt 4 gr. quater de die exhibitorum (2). — Vir 36 annorum 6 ante hebdomades febre interm. laboraverat, qua satis gravi nunc iterum corripiebatur; tempore apyrexiae, post purgantinm usum et venae

(1) Ibid. p. 104. — (2) l. c. 96.

nae sectionem, vesicatorium epigastrio imponebatur; sequenti paroxysmo praeterlapso, 3 gr. Sulph. Chinii cum amylo Gerhard loco nudo vesperi applicavit; sequente mane eadem dosis bis iterum applicatur; accesserunt alvi evacuationes; pulsus parum augebantur, febris non accedit; altero die febris rediit sed mitior erat; post semel repetitam Chinii applicationem nulla rediit febris (1). — Alium 25 annorum gravi tertiana febre correptum in Nosocomio Philadelphensi hac methodo intra 6 dies sanarunt, adeo ut febris, postquam die I ter de die 4 gr., die II mane 4 gr. cum venae sectione, die III ter de die 4 grana, die IV 4 gr. quater de die fuissent applicata, post levissimum diei II et IV paroxysmum, non rediret (2). — Femina cum interm. laboraret, ex interna Sulph. Chinii cauta administratione nullum levamen petivit, immo symptomatum gravem exasperationem; externa vero applicatio statim levamen et brevi perfectam sanationem induxit (3). — Juvenis 24 annorum diu febre quotidiana laborarat; tempore apyrexiae vesicatorium epigastrio apponitur et quotidie 4 gr. quater de die applicantur per 8 dies; primo applicationis die horrores vehementes, levis vero febris, altero die 2 horas serius horrores accesserunt, at paroxysmus vehemens; die III nulla febris, nec aliis diebus aliud quid sentiebatur ni-

(1) l. c. p. 95. — (2) Ibid. p. 96. — (3) Ibid. p. 98.

nisi levis horror, quotidie serius accedens et tandem evanescens (1). — Bartels (2) Sulph. Chinii cum fructu regioni epigastricae contra febrem intermittentem admovit. Bluff vero illud dosi 1—6 gr. sine evidenti emendatione, paroxysmo tantum minoris spatii sequente, endermatice adhibuit.

II. Broglia (3) binas tradit observationes febrium *perniciosarum* intermittentium hoc praesidio sanatarum. — Viro cuidam 36 annorum, cum *febre interm. lethargica* decumbens nihil sumere valeret, vesicatoria cruribus admovebantur. Utrique loco denudato 4 gr. Sulph. Chin. cum butyro insulso applicabantur; post 5 horas febris diminuebatur, et perfecta; secuta est apyrexia. Sequens paroxysmus bihorium serius et mitior accedit, nec tertia vice rediit, bis iterata 2 gr. Sulph. Chin. applicatione; — puella 10 annorum post frequentem febrem quotidianam duplicatam, intermittente *perniciosa tetanica* corripiebatur; eadem ratione binis locis 3 gr. Sulph. Chin. applicabantur; postridie symptomata tetanica erant nulla; duobus jam granis duplici loco applicatis, paroxysmus vix observabatur, nec ulterius rediit.

III. Ad *neuralgiam* faciei qua matrona quaedam excruciabatur, contra quam frictiones cum Laudano, ac Opii et Carbonat. Ferri usus internus admi-

nis-

(1) Ibid. pag. 100. — (2) Uti tradit Bluff, l. c. V. S. C. I. p. 68. — (3) *Annali Universali di Medicina*, Gennaio 1830. Moll et v. Eldik, IX. 1830. p. 480.

nistrabantur sine fructu, Caucanas (1) 10 gr. Sulph. Chinii eo effectu applicabat, ut fere statim malum tolleretur, nec redierit.

Lembert ex 6 gr. Sulph. Chinii endermatice applicatis *hemicraniam* periodicam sublatam vidit (2). — In nosocomio Philadelphiae bono fructu, apud aegros gravioribus morbis exhaustos, locos denudatos deligare solent cum Sulph. Chinii gr. 4—12 (3).

II. EXCITANTIA ANTISPASMODICA.

§. 13. *Asam foetidam* Lembert (4) utilem vidit, tincturae instar ad 20 guttulas mane et vesperi loco denudato applicatam, in tollenda Neuralgia frontali feminae robustae sed hystericae, quae periodice quotidie certo tempore accedebat, et ab antiphlogisticis, balneis, usu interno aquae aurantiorum et Morphii, quin et endermatica applicatione Acetat. Morphii ½ — 2 gr. vinci non potuerat; tincturae Asae foetidae dosi ad 30 guttulas aucta, 8 intra dies restituta fuit sanitas.

§. 14. *Moschus* secundum endermaticam methodum applicatus diaphoresin producit; sedes et urinam imminuit (5). Vir 62 annorum asthmate gravissimo oppressus, ex venae sectione nullum fructum petens, post usum Julapii cum 6—10 gr. Moschi

(1) *Journ. Univ. des Scienc. Méd.* XL. 1828. p. 233.

(2) Lembert, l. c. p. 104. — (3) *Transact. Méd.* p. 102. — (4) *Essai*, p. 111. — (5) Ibid. p. 109.

chi a morbo suo liberatus est; post 2 menses rediit morbus simili atrocia; vesicatorio in brachio applicato, post 8 dies 6 gr. Morphii endermatice administrabantur; nec alia efficacia quam antea ex usu interno; sudores copiosi, respiratio liberior, omnia symptomata sublata, restituta sanitate. — Lesieur (1) in spasmis et catarrho suffocativo emendandis utilem notat Moschum.

III. SEDANTIA NARCOTICA.

§. 15. *Narcotica in genere.* Narcoticorum administratio endermatica institui potest in omni morbo chronico, interdum in acutis; efficax erit quando omnis forma exhibendorum Narcoticorum sit exhausta, aut ventriculi vires ex eorum usu langueant (2). Universe de illorum administratione Americani notarunt (3): illa longe promptius, quam alia remedia, hac via effectus producere, cum pauca intercedant minuta applicationem inter et effectum; vehementem dolorem non inducunt, nisi fortior dosis ad locum inflammatum admoveatur; neque effectus differunt ab illis, qui ex usu interno redundant. Dosin statuerunt triplicem internam, augendam vero, si ceratum aut cataplasma adhibeatur ob minus perfectam absorptionem; caute tamen circa haec agendum esse putamus.

Mans-

(1) *Nouv. Méd.* p. 300. — (2) *Transact. Méd.* p. 104.
(3) *Ibid.* p. 114—116.

Mansfeld (1) ex $\frac{1}{4}$ gr. Acet. Morphii jam dilatatas vidit pupillas, et in alio casu (2) tetanum ex $\frac{1}{3}$ gr. bipartita dosi intra 6 horas adhibita; sic Galli tetanum observarunt quum Strychnium adhibentes, dosin ab $\frac{1}{8}$ gr. subito ad 2 gr. auxerant (3). — Narcotica igitur ex omnibus remediis maximo commodo endermatice adhibentur, nec unquam ex prudenti eorum administratione Amecani (4) observarunt symptomata quae adhibitae methodi inducerent querelam, e contra saepe effectus notarunt ex alia medicandi via vix expectandos.

§. 16. *Opium.*

Opii crudi gr. 10 loco nudo applicata levem modo producunt irritationem localem; at statim actio narcotica observatur. Jackson (5), quum Tinct. Opii Aceticam (Black-drops) ad 10 guttulas ter de die cuti pectoris, aegri Bronchitide laborantis, denudatae applicasset et dosin ad dr. β. auxisset, inde vidit congestiones ad caput cum somno defatigante et sequente cephalalgia. — In aegro (6), ubi propter opthalmiam chronicam vesicatorium brachio esset impositum et stimulandi causa locus cum cantharidibus deligaretur, violenta oborta est stranguria; semidrachmâ Tinct. Opii Ace-

(1) Casper's *Kritisches Repertorium*, l. c. p. 107.

(2) *Gemeinsam. Deutsch. Zeitschr. f. Geburtsk.* l. c. p. 394. In alio casu ex $\frac{1}{3}$ bis admoto (396).

(3) Lambert, *Essai* l. c. p. 36. — (4) *Transact. Médic.* l. c. p. 116. — (5) Ibid. p. 105. — (6) Ibid. p. 106.

Acetiae, cum mucilagine, ad eundem locum bis intra aliquot horas applicata, statim levamen stranguriae et somnus observabantur. Dosin hujus Tincturae ut effectus provocentur narcotici, statuerent 15—20 guttulas si ad ad epigastrium, et ½ dr. si ad extremitates admoveatur. Extr. Opii aquosum efficacius invenerunt (1).

§. 17. *Morphium* ejusque *Acetas* et *Sulphas*. — Experientia Americanorum docuit sales Morphii Acetatem, et Sulphatem, ea esse remedia quae optime administrationi endermaticae, et ad provocandos effectus narcoticos sunt apta (2). Hinc non mirum est, tot exstare a variis medicis collectas observationes, de Morphii efficaciâ, atque illud frequentissimum methodi endermaticae esse praesidium. Lembert (3) notavit Morphium purum longe minorem irritationem inducere localem, quam ejus Acetatem. Americani (4) Sulphatem omni Morphii praeparato praeferendum putarunt, quia solubilior existit, Morphiique sales propterea adeo huic methodo convenire, quia multum efficaciae parvo sub volumine recondant. Tactu non valde dolent, nec gravem inducunt irritationem; interdum tamen haud mediocrem inducunt inflammationem, et Gerhard quoad topicum effectum, ab Acetate semper longe vehementiorem vidit irritationem quam a Sulphate,

(1) Ibid. p. 107. — (2) Ibid. p. 106. — (3) *Journ. Univ.* XLIV. p. 243. — (4) *Transact. Med.*, c. p. 107.

te, quae irritatio erat maxima si ad locos inflammatos adduceretur sal, aut febricitans esset aeger; ceratum adhiberi potest, sed praestat immediata applicatio. Dosin statuerunt ab $\frac{1}{2}$ gr. ad 3, 4 gr., ac jam paucis elapsis minutis effectum observarunt (1). Gendrin ex $\frac{1}{2}$ gr., in matrona valde irritabili, fontanellae brachii applicato, narcoticos vidit effectus (2).

Lembert (3) ex applicatione endermatica, praeter pruritum levemque stimulationem localem, semel 100 inter exempla, nauseam, frequentius vero alvi obstructionem observavit, et inter 200 exempla sexties dysuriam, ter urinam valde diminutam; bronchiorum insuper notavit secretionem diminutam, respirationem retardatam, interdum oscitationes, pulsum frequentiâ et vi diminutum, torporem, cutim calidam et humidam et pruritus sensum, imprimis circa nasum, pupillam semper contractam, et pro varia dosi somnolentiam, soporem, vertiginem, deliria, cephalalgiam, temulentiam, et interdum ingentem alacritatem. Effectus imprimis ad sedandos dolores expertus est celerrimos; efficaciam non exspectandam nisi ab $\frac{1}{2}$ - 2 gr, ab $\frac{1}{16}$ vero incipiendum docet, nec subito augendam dosin, tunc enim facile aegri sensibilitas adeo increscceret ut non sine periculo vel minimam ferret dosin. Richter

(1) *Transact Med.* p. 107. — (2) Ibid. p. 108, 109.
(3) Lembert, *Essai*, p. 28—35.

ter (1) ex cauta dosi functiones parum turbatas vidit; pulsum paulo frequentiorem ac pleniorem observavit, transpirationem auctam, numquam vero censorii effectiones.

I. Usus in *Bronchitide chronica.*

Mulier 55 annorum catarrho-chronico, omni hieme in Bronchitidem exasperante, laborabat et ex variis remediis parum levaminis petiverat; emaciata tussi, noctu imprimis, vexabatur; agrypniâ, tracheae prurigine, pectoris oppressione, sudoribus, horroribus et febre circa vesperem correpta erat; Lembert (2) Acetatis Morphii $\frac{1}{2}$ gr. ad brachium endermatice applicavit, unde pruritus, tussis et pectoris oppressio intra 15′ diminutae sunt; ex 1 gr. postero die applicato somnus sequebatur; iterum tamen exasperatae pectoris affectiones levabantur, gr. 2 ejusdem remedii per triduum quotidie adhibitis; interposito medicamenti usu, aut, ut pateret, quid ipsi, quid imaginationi esset adscribendum, cinere inscia aegra acetatis Morphii loco adposita, symptomata exasperabantur; tribus autem, et quatuor adhibitis ulterius granis intra paucas hebdomades, aegra adeo videbatur sanata ut e Nosocomio mitti posset. — Aliam tradit Lembert (3) observationem, ubi in chron. Bronchitide, pulmonum morbi comite, oppressionis pecto-

(1) De methodo enderm. l. c. p. 38. — (2) *Essai*, p. 55.
(3) *Essai*, p. 60.

toris levamen obſervabatur ex $\frac{1}{4}$ gr. Acetatis Morphi cum 6 gr. Moſchi; tusſis autem et difficilis expectoratio perſistebant; gr. 2 Kermis mineralis ſequenti mane et $\frac{1}{2}$ gr. Acet. Morphii vespere applicatis, facilior evaſit expectoratio; Morphii doſi ad gr. 3, Moſchi ad 15, Kermis ad 3 aucta, et loco veſicatorii ſaepius mutato, intra 6 hebdomades ſanatus legitur aeger. — Sexagenarius Bronchitidis chronicae causſa (1) noſodochium Philadelphiae ingresſus, venae ſectiones frequentes, cucurbitas, veſicatoria, uſum internum Opii et Sulphatis Morphii pasſus erat ſine ullo levamine; ceratum parabatur ex Sulphat. Morphii gr. 5, cum drachm. 1 cerati ſimplicis, cujus $\frac{1}{3}$ pars ter de die applicabatur; nec per 3 ſequentes dies alia doſis aut methodus administrabantur, aegri conditione in melius vergente; tertio die ſupervenit febris intermittentis paroxysmus, quo etiam antea laboraverat aeger; Sulph. Chinii addebatur cerato; febris non rediit; die autem ex applicato Morphio quarto aeger optime ſe habuit ut vix tusſis ſuperesſet. — Plures Bronchitidis caſus eadem ratione feliciter Philadelphiae tractarunt.

II. *Phthiſis* et *alia pectoris mala.*

Leſieur (2) catarrhum pulmonum chronicum, quater Acetatis Morphii ($\frac{1}{2}$-2 gr.) endermatica administratione, intra 4 vulgo hebdomades, curavit;

(1) *Nouv. Médic.* p. 300. — (2) *Transact. Médic.* p. 109.

vit; medicamenti usu, ante perfectam sanationem, interposito, malum redibat; ipsam Phthisin pulmonalem ex ejusdem remedii continuato usu, duobus in casibus evidenter emendatam, se vidisse tradit. —

Quinquagenarius (1) Phthisi pulmonali haud dubie correptus, febre hectica ac tussi vexatus, ex sanguinis missione *locali*, vesicatoriis, Opii, inprimis *Morphii* praeparatis nihil levaminis petiverat; *Morphium* aliaque anodyna ventriculum irritabant, pectoris loco denudato bis de die inspergebatur gr. 1 Sulphat. Morphii, unde aegri conditio adeo fuit levata, ut sese meliorem haberet quam per plures menses habuisset. Commendant Americani hunc agendi modum in omni Phthiseos casu, ubi aegri sensibilitas exhausta sit ex medicamentorum protracto usu.

Meyer (2) tussi convulsivae sequenti modo medetur: vespere praecordiis vesicatatorium haud magnum applicat, quod mane altero cum epidermide dimovet; jam Acetatis Morphii gr. $\frac{1}{2}$ loco nudo impositum emplastro adhaesivo tegit, unde summa observatur in emendanda tussi efficacia; locus si sanescat, vesicatorii applicationem et Morphii usum ternis diebus repetit; non tamen unice inde virtus, nam simul intus Emeticum porrigitur; gr. $\frac{1}{8}$ Morphii cum amylo singula ita vespere ad-

(1) *Transact. Med.* l. c. p. 109. — (2) Rust *Magazin*, Band XXVIII. 1828. Heft. II. p. 356.

admoto, intra dierum hebdomadem morbus vulgo superatus. Similem eventum notarunt Köhler et Bluhm.

Romberg (1) puero trienni, per tres hebdomades tussi convulsiva laboranti, Acet. Morph. gr. $\frac{1}{6}$ scrobiculo cordis, vesicatorio denudato, insperſit, post triduum tussis paroxysmi, praesertim nocturni, minus erant vehementes, et quarto decimo die morbus ex toto cesserat, absque ullius alius remedii usu.

Promptiorem effectum ejusdem remedii Steinrück in infante trienni observavit (2); eundem quoque Romberg (3), in puella 8 annorum, quae tussi vehementissima catarrhali cum spasticis affectionibus conjuncta laborabat; bihorio ab insperſione Morphii maxima remissio; iterata vesperi applicatione somnus valde placidus, attamen postero die aegrotula ita pallebat, tam debilis et somnolenta erat, ut Morphii usus fieret suspectus. Idem Steinrück viderat.

Magnus in pectoris quoque affectionibus Acetem Morphii adhibuit. Puella 9 annorum hydropica et cachectica, tussi continenti et sputorum uberiore excretione vexata, ex nullo levata est remedio. Vesicatorio posito, et loco nudo Acet. Morph. $\frac{1}{6}$ gr. de die apposito, tussis jam tertia die minor; tem-

(1) R. A. Magnus, Observationes in methodum endermaticam. Berol. 1831. 8°. p. 24. Obs. XVI. — (2) Ibid. p. 24. (3) Ibid.

teria grani parte admota effectus manifestior, at urinae secretio maxime cohibita; per tres autem hebdomedes gr. β de die applicato, respiratio in normam redierat. Locum per illud tempus mutare, opus non erat, cum nulla observaretur in vificatorio mutatio (1). — Foemina 47 annorum, ab octo annis phthisi hereditaria correpta, inmensa sputorum copia exhauriebatur; post alia frustra adhibita, gr. $\frac{1}{4}$ Acet. *Morphii* quotidie pectori denudato applicatur. Post triduum sputa rariora, expectoratio facilior, tussis mitior; pedum refrigerio exorto, omnia in pejus abierunt, sed brevi placata; dosis $\frac{1}{3}$ gr. per biduum adhibita, tantos vesicatorii dolores ciebat, ut seponi oporteret; post aliquot dies minori cum dolore tollebatur, unde tussis et sputorum excretio migitabantur, at ex toto tolli non potuerunt; minori ergo cum molestia, quam fieri solet, ad orci fauces propinabat phthisica; mox autem dolores vesicatorii ad eum evehebantur gradum, ut dosis ad $\frac{1}{3}$ gr. esset diminuenda; viribus jamjam magis fractis tanta ex applicatione irritatio, ut Morphii usum omnino tolli deberet (2).

III. *Dysphagia spasmodica.*

Omboni dysphagiam spasmodicam, quae jam per 15 dies ad optima anti-spasmodica pertinax, aegrum fame et siti excruciaverat, $\frac{1}{8}$ grano Acet. Mor-

(1) Ibidem Obs. I. p. 9. — (2) Ibidem Obs. VII. p. 14.

Morphii endermatice ad collum posticum posito, quasi uno momento sustulit (1).

IV. *Vomitus.*

Puella 18 annorum in Nosocomium ducebatur, dolore vehementi regionis epigastricae et abdominis, cardialgiâ, nauseâ, vomitu continuo, constipatione, viriumque summo collapsu, vocis exstinctione, agrypnia, inquietudineque vexata; praelapso anno partum difficillimum cum gravi peritonitide passa fuerat, a quo inde tempore ventris conditio abnormalis, menstrua irregularia et parca manserant; anti-spasmodica et emollientia frustra adhibebantur, nec vomitus continuus lactis aliorumque assumptionem sinebat. Dimidio grano Acet. Morphii ad epigastrii denudatam cutim applicato, vomitus pauca intra momenta destitit, et somnus aegrae concessus fuit; ulterius licet gr. β—ij β adhibitis, somnus quidem producebatur, sed vomitus alimentis ingestis rediit; suspenso remedio agrypnia et agitatio; protracta vero per 14 dies applicatione ij β gran. non modo vomitus emendatus, verum etiam reliqua symptomata sublata erant, ut brevi sanitatem recuperaret puella (2).

Mans-

(1) *Archiv. Gén.* XXI; 1829. p. 438. „Dysphagie spasmodique dissipée par l'application extérieure du Sulph. de Morphine." Breviter (apud Moll et v. Eldik, X. 1831. p. 288, ex Buchner, *Report. f. d. Pharmac.* XXXVI. Heft. III. p. 440.)

(2) Lombert, l. c. p. 64. Dubourg communicavit in *Archiv. Gén. de Méd.* X 1826. p. 481.

Mansfeld (1), in casu ubi adesset vomitus convulsivus ex suppressis catameniis, ubi hirudines, fomentationes, clysmata, sinapismi aliaque frustra per aliquot hebdomades essent adhibita, hirudines ad pudendam regionem apposuit, et ad scrobiculum cordis, sinapismis valde irritatum, $\frac{1}{8}$ gr. acetatis Morphii admovit, adeo ut post horam vomitus desierit, nec semel iterata eadem dosi redierit, immo et ex altera illa applicatione jam trismi et tetani symptomata subapparuerint.

V. *Tetanus.*

Adversus *hemiplegiam* lateris dextri, cuti brachii sinistri denudatae, Lembert (2) gr $\frac{1}{2}$ Strychnii applicabat; dosi quotidie cum $\frac{1}{4}$ gr. aucta, nullo autem effectu observato, 2 gr. adhibebantur; en! horis 2 dilapsis trismus et tetanus accederunt dirissimi; medicamento protinus ablato, ad eundem locum bene lotum 2 gr. Acet. Morph. applicabantur, eo eventu ut intra $\frac{1}{4}$ horae, levamen non tantum symptomatum, verum etiam somnolentia apparuerit (3); Le-

(1) *Gemeins. Deutsch. Zeitschr.* l. c. p. 394. — (2) *Essai*, p. 36. — (3) Nullam itaque vim Strychnii fulsse factam diceres; Mansfeld (*Gem. Deutsch. Zeitsch.* l. c. p. 396) tetanum vidit ex ab $\frac{1}{3}$ gr Acetat. Morphii bipartita dosi intra 6 horas adhibito, et in alio casu ex gr. $\frac{1}{7}$; in tertio demum ex $\frac{1}{2}$ gr. (Casper's *Repertorium*, l. c. p. 107). Lembert, (*Essai* p. 34) duplici incisione in dorsum canis juxta vertebras facta, unde vulneri 6 gr. Acet. Morphii, alteri 3 gr. Strychnii applicavit, neque utriusque ullum vidit effectum. (!)

Lesieur (1) ex $\frac{1}{8}$—2 gr. Strychnii ad hemiplegiam applicati, jam tetani vidit insultus, eosque sublatos simili Acet. Morph. applicatione. Richter (2) haud absimilem dedit observationem. — Tetanum traumaticum et trismum (3) in puella 28 annorum, ex irritatione tendinis musculi peronaei longi, durante deligatione ulceris circa maleolum obortos, venae sectioni, hirudinibus, balneis, frictionibus mercurialibus, aliisque haud cedentes, Lembert sustulit Acet. Morph. gr. $\frac{1}{4}$ endermatice applicato, superstite modo rigiditate musculorum colli, quam iterata applicatio diminuit. — Cum eadem Acet. Morph. dosi tetanum spontaneum, terrore inductum, sanavit (4). In alio (5) pleuropneumonia et meningitide, ut scribit, correpto, accedentes tetani accessus, quum aegri conditio medicamenta modo admitteret externa, mitigati fuerunt duobus granis Acetatis Morphii, scroti incisioni insparsis; obiit aeger pulmonum morbo.

Duo referuntur in Anglia observati casus de tetano traumatico et spontaneo, utroque ex iterata applicatione $\frac{1}{4}$ gr. Acet. Morphii prorsus sanato (6).

Apud

(1) *Nouv. médic.* l. c. p. 300; in *Exposé Sommaire* l. c. p. 158, jam docuerant similem eventum ex 2 gr. Extr. nucis vomicae; mira in observationibus convenientia! — (2) De methodo endermatica, l. c. p. 34. — (3) Lembert *Essai*, p. 39, etiam uti seq. apud Moll et v. Eldik, VIII. 1829, p. 287—288. — (4) Ibid. p. 41. — (5) Ibid. p. 43.

(6) *Lond. Medical Repository*, December 1828. *Archiv von*

Horn,

Apud Italos Cerioli (1) tetanum traumaticum ex levi vulnere ortum, ad omnia remedia pertinacem, immo ad Acetat. Morphii alternis horis $\frac{1}{3}$ gr. ingestum, et Camphoram cum Opio jatraleptice admotam, levatum vidit, ex $\frac{1}{4}$ gr. Acet. Morphii endermatice ad nucham posito, et ulteriore $\frac{1}{3}$ gr. per 10 dies applicatione, prorsus sanatum. — Blanc dosin $\frac{1}{4}$ gr. contra trismum feliciter adhibuit.

VI. *Delirium tremens.*

Vir quidam in Nosocomium Philadelphense ducebatur delirio tremente jam per plures dies correptus; Acet. Morphii ingestus propter nimis irritabiles vias digestrices ejiciebatur, et omnia remedia nauseam adduxerunt. In hac igitur summa rerum angustia, cuti epigastrii denudatae 6 gr. Acet. Morph. applicabantur, en! levamen inde tulit aeger et horam integram dormiendo trevit; 4 gr. altero die applicatis tranquillitas, non vero somnus, aegro conciliebatur; 5 gr. die tertio applicata placidum somnum per plures horas protractum adduxerunt, ex quo omnino sanatus experrectus est aeger (2).

Vir juvenis 26 annorum, ex intemperantia eundem

Horn, 1829, I. p. 338. *Zwey Fälle von Tetanus mit Essig. Morph. ausser. behandelt.* Eaedem ac praecedentes? — (1) Froriep's *Notizen*, n°. 535. Tom. XXV, 1829. n°. VII. p. 103. *Arch. Gén. de Méd.* XX, 1829. p. 438. *Journ. Univ. des Scienc. Méd.* LV. 1829. p. 232 et 238. ni fallor etiam Moll et v. Eldik, IX. 1830. p. 55—63. — (2) *Transact. Méd.* p. 112.

dem petiverat morbum, haud levi gradu saevientem. Glacies raso capiti, aqua calida pedibus, cucurbitae magno numero capiti et vesicatorium epigastrio adferebantur; vehemens tamen mansit delirium. Hinc hora vespertina 9½ Jackson (1) epigastrii loco denudato apposuit Sulph. Chinii gr. 4. Sulph. Morphii gr. 2. Hora noctis media symptomata haud imminuta, imo aucta; hinc eadem dosis applicabatur; somnus sequitur 3½ horarum! sequenti mane 2 gr. Sulph. Morphii applicabantur; somno per duas circiter horas aeger fruebatur, et ex 2 gr. paulo post meridiem applicatis, statim somnus ei accedebat perque 6 horas mansit; experrectus est aeger omnibus animi facultatibus integris gaudens; semel adhuc Sulph. Morphii admovebatur, et, dum nullum aliud per omnem morbum exhibitum fuerat remedium, feliciter ille juvenis evasit, 12 ad summum granis Sulphatis Morphii admotis. Jackson (2) endermaticam Morphii applicationem ad delirium tremens, laudat tam quam methodum unde praestantes semper vidit effectus, vel uti adjuvans vel uti princeps remedium.

VII. *Spasmi hysterici.*

Richter tradit observationem (3) de femina, hystericas affectiones patiente, quae per plures annos

(1) Ibid. p. 112—114. — (2) *Transact. Med.* l. c. p. 114. — (3) De meth. enderm.. p. 38.

nos medicorum conamina fefellerant, pectoris ſpasmis, convulſionibus extremitatum et faciei laborante, periodice ſupervenientibus; antihystericis incaſum adhibitis, ex $\frac{1}{4}$ — 1 $\frac{1}{2}$ gr. Acet. Morphii quotidie admotis, inſultus ſpastici quotidie diminuti ſunt, ſomnus placidus acceſſit, et dilapſis 14 diebus ſpasmi ex toto abfuerunt; finis itaque medelae imponebatur, licet aliae affectiones hystericae perſtiterint.

VIII. *Ad ſedandos Dolores.*

a. *Ad Neuralgias, Proſopalgiam et Odontalgiam.*

Leſieur (1) narrat de Neuralgia temporali periodica, Acet. Morphii endermatica applicatione ſanata. Fuſius autem haec, neque alias obſervationes, non exponuntur. Idem (2) retulit de vehementi Neuralgia temporali, cum complicatione hysterica, ex Acet. Morph. cum Aſa foetida endermatice applicato, ſanata. Neuralgiam nervi frontalis ductum et diviſiones ſequentem, ad varia remedia refractariam, Galt Philadelphiae (3) una 5 gr. Sulph. Morph., ad locum ſub orbita denudatum, applicatione ſuſtulit; nec rediit dolor aut ulteriora petivit remedia; ſic etiam aliae Neuralgiae eodem modo ibi feliciter fuerunt tractatae. — Nostras Cel. Medicus Moll (4) apud virum provectae

ae-

(1) l. c. p. 300. — (2) *Expoſé Sommaire*, l. c. p. 159.
(3) *Transact. Med.* p. 110, 111. — (4) Moll et v. Ehdik, X. 1831. July et Aug. p. 381.]

aetatis et debilem; Prosopalgiâ indolis nerveae vexatum, $\frac{1}{6}$ gr. Acet. Morph. cum iij gr. Gummi Arab. endermatice applicavit pone auriculam; jam post primam applicationem placidus somnus aegro accedit, et post 4 applicationes, simul cum usu interno Sulph. Chinii, Moschi et Carbon. ferri, sanatus fuit. Similem eventum observabat apud feminam Prosopalgia e causa scorbutica vexatam, qui morbus, ad antiscorbutica et nervina pertinax, cedit iteratae applicationi endermaticae $\frac{1}{4}$ gr. Acetatis Morphii. — Cerioli (1) matronam Odontalgia et Prosopalgia vexatam, cum alia frustra essent adhibita et Morphii acetas dolores interne gigneret, a dolore liberavit hoc endermatice oppposito. Kreysig (2) acetate Morphii Prosopalgian cito et feliciter curari monuit. Trousseau nuper communicavit de Prosopalgia cum Cephaloea juncta, feliciter $\frac{1}{2}$ gr. Acet. Morphii tempori applicato, sanata (3). — Heim (4) acetatem Morphii denudatae in processu mastoideo cuti applicavit, in virgine dudum acerrimis faciei doloribus indolis rheumaticae, ad diversas medelas pertinacibus, vexata. Quotiescunque dolores illi recrudescunt, nihil aegrotae opem fert,

(1) Vide loca p. 268. n°. 1. citata. — (2) Caspers *Kritisch. Repertorium v. d. ges. Heilk.* XXIX. Heft. I. p. 140.

(3) *Journal universel et hebdomaire de Médecine et de Chirurgie pratique*, 1831 *Juin*. — Behrends *All. Repertorium der Med. Chir. Journalistik des Auslandes*, 1831. *Decbr.* p. 315. — (4) Magnus, l. c. Obs. IX. p. 18.

fert, nisi haec methodus, quam ipsa medicum efflagitat. — Idem (1) vehementes brachii atque scapulae dolores hoc modo sustulit.

b. *Ad Rheumatismum, Arthritidem, Ischiam.*

Rheumaticos dolores articulorum (2), et in alio omnium membrorum (3), Acetatis Morphii usu endermatico Lembert sanavit. — Dolores articulorum, indolis rheumaticae, chronici, feminae 56 annorum (4) mitigati sunt Acet. Morphii $\frac{1}{8}$ gr. cum Camphorae gr. 4 cuti denudatae applicatis; cum obstructa esset femina, 5—10 gr. Aloes vesicatorio endermatice per plures dies administrabantur, unde copiosis simul sedibus ortis dolores cessarunt. — Mansfeld (5) in viro qui jam inde per 10 annos cephalalgia rheumatica laboraverat, nec tempori, nec medicamentis cedente, hunc dolorem paucas intra horas sustulit $\frac{1}{8}$ gr. Acet. Morphii cuti colli denudatae apposito; nec dolor unquam rediit.

Blanc (6) vehementem dolorem rheum. chronicum ad omnia remedia pertinacem placavit, $\frac{1}{8}$ gr. Morph. Acet. cuti nudae, bis intra $\frac{1}{4}$ horam, binis cruris dolentis locis, applicato; nec dolor post tertiam applicationem rediit; eandem methodum utilem

(1) Ibid. Obs. p. 19. — (2) Lembert *Essai*, p. 70.

(3) Ibid. p. 70. — (4) Ibid. p. 75. — (5) Casper's, *Kritisch. Repertor.* l. c. p. 108.

(6) *Journ. Univ. de Sciences Méd.* LV, 1829. p. 235. *Arch. Gén. de Méd.* XXI, 1829. p. 280.

lem vidit in rheumatismo acuto, ubi ½ gr. semel applicatum omnem fugavit dolorem.

Quinquagenarius rheumaticis doloribus saepe obnoxius, vehementi dolore musculorum unius lateris colli corripiebatur. Gerhard (1) ipsi loco absque fructu vesicatorium inposuit; jam ibidem 5 gr. Sulph. Morphii cerato involuta tripartita dosi applicare placuit; ex prima autem, vesperi facta, applicatione, immediate somnolentia et somnus protractus accederunt, adeo ut II^a et III^a portionis applicatio non requireretur, nisi ad leviora quae superessent doloris vestigia.

Ricotti (2) endermaticam Acet. Morph. applicationem utilem vidit in sedandis doloribus. Rusticus, post chronici cruris ulceris sanationem, arthritide plurimorum articulorum vexabatur, cum vehementi dolore, tumore et calore genu et carpi sinistri, vehementique febre ac agrypnia; hirudines, formentationes emollientes, vesicatoria, usus extracti Hyoscyami et Aconiti, omnia frustra! Linteis vero, solutione 4 gr. Acet. Morph. in 1 ℔ aquae destillatae madefactis, ad locum ubi hirudidines appositae fuerant, alternis horis applicatis, post quartam applicationem dolor imminuebatur, febris et agrypnia desinebant, et post 5 vel 6 dies aeger sanatus fuit. Femina quae ante 2 menses

(1) *Transact. Méd.* l. c. p. 111. — (2) *Archiv. Gén. de Méd.* XXI, 1829. p. 436.

ſes, uſu Acet. Morph. interno, a diarrhoea erat liberata, dolorem atrocem dextri carpi pasſa est, cum tumore brachii dimidiam partem occupante; omnia frustra adhibebantur; cutis ſupremi brachii denudabatur, et loco nudo quater de die pomatum cum 4 gr. Acet. Morph. in cerati liquidi Unc. j. applicabatur, ſimul inſtitutis frictionibus in parte dolente cum 4 gr. Acet. Morph. in Unc. j. olei amygdal., eo effectu ut dolores ſtatim fere imminuerentur, et omnis tandem morbus tolleretur. Eandem methodum Ricotti utilem vidit in dolore iſchiadico et rheumatismo chronico.

Lembert (1) Iſchiam posticam ad omnia remedia ipſamque moxam pertinacem, femoris inmobilitatem atque claudicationem inducentem, valde mitigatam tradit ex applicatione endermatica ½ gr. Acet. Morphii, unde ſimul ſomnus conciliebatur; protracto uſu quotidiano 1½ gr. intra 5 hebdomades morbus devictus.

Trouſſeau rheumaticos humeri dolores, et in aiio caſu rheumatismum articulorum hoc praeſidio mitigasſe legitur (2). Serius (3) Trouſſeau et Bonnet obſervationes dederunt in noſocomio Cl. Récamier de adminiſtratione muriatis et ſulphatis (4) Morphii factis, contra rheumatismum ar-

(1) Lembert, *Eſſai*, p. 76. — (2) l. c. p. 316.

(3) *Archiv. Gén. de Méd.* XXVII. 1831. Novbr. p. 320.

(4) Has enim ſales praeferebant quia promptius et majori copia abſorbeantur quam Acetas.

articulorum, dosi 1, 3, 4—6 gr. cuti cum unguento ammoniacali (R: ammon. concentr. axung. a. p. j.) denudatae admoto. Ubi plures articuli essent affecti, ad horum singulum fiebat applicatio, et vagante morbo, hic a medicis sequebatur, adeo ut plurimis saepe in locis cutis denudaretur, ex qua agendi methodo felicissimos notarunt effectus.

c. Matrona (1) carcinomate uteri correpta, prae atrocibus inde doloribus mortem invocabat; omnia frustra erant antispasmodica, vel et syrupus Morphii fortiore dosi sumtus; duobus granis Acet. Morph. ad locum cutis nudum adpositis, dolores prorsus tollebantur, adeo ut per reliquas vitae menses nullos dolores aegra sentiret.

Lesieur (2) dolorem pleuriticum, post venae sectiones et vesicantia resistentem, externo usu continuato refractae Acet. Morph. dosis, sanatum credit.

IX. *Stranguria.*

Triginta annorum vir (3) Blennorrhagiae causa in Nosocomium receptus, post facile superatum fluxum, vexabatur continuo mingendi stimulo (d'un besoin continuel d'urinér,) cum magna irritatione glandis et totius urethrae. Varia remedia erant vana; vesicatorio vero ad perinaeum admoto et bis de die 1 gr. Acet. Morph. cerato involuto imposito, statim levamen est obortum; sequenti mane cera-

(1) Lembert, p. 68. — (2) *Nouv. Méditat.* p. 300.
(1) *Transact. Méd.* l. c. p. 110.

ratum ſimplex errore applicabatur; mox ſtranguria rediit, continuato autem Morphii uſu, morbus vincebatur. Idem Americani in aliis viderunt.

§. 18. *Strychnium.*

Strychnium parum ſtimulat locum denudatum, ſed uberiorem ſuppurationem inducit quam Morphium, uti monuit Lembert (1); magnas encephali turbas non inducit, interdumque paralyſin reſtituit ſine impetu convulſivo; duae inter applicationem et effectum univerſalem intercedunt horae; plerumque motus convulſivi obſervantur, qui ſi evidentiores ſint, cephalalgiam lateris cui applicatum fuerit Strychnium, inducunt; post 5—10 horas hi motus deſinunt et ſaepe rigorem relinquunt; circulatio, pulſus, calor et transpiratio incitantur; doſin caute definiendam eſſe patet ex obſervationibus allatis, ubi ſubitum doſis augmentum tetanum induxit. Liston (2) cum aliquando ab 1 gr. ad 1 ½ gr. ſubito adscenderat cephaloeām, vertigines, nauſeam, et tremores artuum vidit. Postea vero gradatim et caute ſine ulla molestia ad 3 gr. adscendit. Richter (3) ſemper ex uſu endermatico Strychnii, motus convulſivos extremitatum obortos notavit, interdum, noctu inprimis, ſatis vehementes, pulſum frequentiorem, haud raro

(1) Lembert, *Eiſal*, p. 82. — (2) *Archiv. Gen. de Méd.* XXII, 1830. p. 549. — (3) De meth. endermat. l. c. p. 81.

ro cephalalgiam et vertigines, saepius exasperationem faucium, nauseam et vomituriones, semper alvum obstipatum, raro mingendi difficultatem, nunquam sensorii perturbationes.

I. *Paralysis.*

Lembert paralysin Strychnio debellavit. Vir 54 annorum (1) minii praeparatione occupatus, inde duodevicesies colicam saturninam petiverat, qua semper liberabatur; ex ultimo morbo paralysin exsentorum utriusque manus retinuit, quam cum pilulae e Strychnio non tollerent, insanabilis dimissus est; propter catarrhum bronchialem nosocomium ingresso, catarrho aptis remediis fugato, illi ad utrumque antibrachium vesicatorium est appositum; sequente die $\frac{1}{2}$ gr. Strychnii ad locum nudum applicabatur; quae dosis decrescente morbo die quinta ad 1 gr. augebatur, quando brachiorum et fere totius corporis motus convulsivi ac vertigo sequebantur; manus sinister et digiti moveri jam poterant; per triduum igitur suspensa applicatio, dein vero Strychnium ad 2 gr. per plures die cervicis cuti denudatae applicabatur, adeo ut sensim omnis tolleretur paralytica affectio. Similem tradit casum paralysis (2) manus hac methodo sanatae, quae in juvene post colicam saturninam ad omnia remedia pertinax resisteret. — Refertur (3) de ebrioso partiali paralysi bra-

(1) Lembert, *Essai*, l. c. p. 89. — (2) Ibid. 86.
(3) Froriep's *Notizen*, n°. 585. XXVII. n°. 13. p. 208.

brachii et manus laborante; vesicatorio applicato, loco denudato $\frac{1}{8}$ gr. Strychnii imponebatur, eo effectu ut postquam ad $1\frac{1}{4}$ gr. dosis pervenerat, morbus intra 5 hebdomades fuerat sanatus.

Foemina extremitatum inferiorum paralysi correpta ex nullo remedio, quin et ex 14 gr. nucis vomicae ter de die adhibitis, aliquid obtinuit levaminis; Richter (1) $\frac{1}{2}$ gr. Strychnii cuti dextrae cervicis denudatae applicavit, et quotidie dosin $\frac{1}{4}$ gr. parte auxit; duobus autem et dimidio granis per 5 dies adhibitis, veneficii symptomata accederunt, subito demto Strychnio et duobus gr. acetatis Morphii applicatis sublata. Jam cuti nudae dextri femoris gr. 1 ad $1\frac{1}{2}$ per 12 dies applicavit; observabatur post singulam applicationem calor, sudor, pulsus paulo frequens, vomituriones, ciborum fastidium, faucium raucedo, cephalalgia, ventriculi ardor, motusque convulsivi, mingendi difficultas et alvi obstructio; paralysis vero ne minimum quidem sublevabatur. — In alia extremitatum superiorum et inferiorum paralysi (2), exiguum quoque levamen vidit ex Strychnio licet vel ad $2\frac{1}{2}$ gr. per 6 hebdomades adhibito; pertinacissimam in hoc casu ex remedio observavit conconstipationem. Nec mirum causa fuit organica.

Vir 39 annorum post quartam colicam saturni-

(1) Richter, de methodo endermatica, l. c. p. 33.
(2) Richter, l. c. p. 35.

ninam sanatam, paralysi extensorum utriusque manus corripiebatur; omnis frustranea cum fuisset medela, Richter (1) quotidie $\frac{1}{4}$ ad 1 gr. Strychnii utriusque manus dorso endermatice applicavit, eo eventu ut aeger aliquot digitos extendere, cubitum, humerum ac manum movere posset; non tamen prorsus sanatus fuit.

In duobus aliis casibus paralysin extremitatum inferiorum, tabe dorsali exortam, et hemiplegiam lateris sinistri, incassum hac methodo cum Strychnio tractavit (2).

Dumeril (3) palpebrae paralysin sanavit, extracto nucis vomicae factae incisioni instillato. Romberg (4) Strychnium cum fructu ad brachii movendi difficultatem, in alio autem casu frustra ad paraplegiam adhibuit.

II. *Paraplegia* et *Hemiplegia*.

Paraplegiam sartoris epileptici, post alia frustra adhibita, Strychnio ab $\frac{1}{4}$ ad $1\frac{1}{2}$ gr. quotidie applicato Lembert (5) emendavit, continuato vero usu non sanavit. Cl. Wolff in emendanda hemiplegia felicius hoc remedium adhibuit. In hemiplegia (6) lateris dextri, per plures annos ad efficacissima remedia pertinaci, quotidiana $\frac{1}{2}$ ad $1\frac{3}{4}$ gr. Strychnii applicatione, id effecit, ut aeger longe facilius ambulare, bra-

(1) Richter, l. c. p. 36. — (2) Ibid. p. 36.
(3) Lembert, l. c. p. 11. — (4) Magnus, l. c. Obs. XIV, XV. p. 22, 23. — (5) Ibid. pag. 92.
(6) Richter, l. c. p 37.

brachium lateris affecti capiti imponere, eademque manu alia corpora firmiter continere posset; in alio casu lateris dextri hemiplegiae (1), ex quotidiano 1 ad 1 $\frac{1}{2}$ gr. usu, multum levaminis vidit; in utroque autem casu curatio adhuc continuebatur ab minime totum devictum malum. — In potatore quodam tandem Paresin Strychnio endermatice sanatam tradunt (2).

III. *Aphonia Paralytica.*

Foemina 46 annorum hysterica, ex graviori refrigerio subito voce privabatur; spe vocis tempore rediturae frustratâ, medicos adiit, sed ex methodo antirheumatica nullum petivit levamen; Richter (3) infra laryngem in utroque colli latere cutim denudabat; sinistro vulneri $\frac{1}{2}$ gr. pulveris Strychnii puri applicavit; alterum unguento simplici deligavit; sequente die sinistrum vulnus unguento simplici tegit, et ad dexterum $\frac{3}{4}$ gr. Strychnii admovit; et sic quotidie alternando ad dosin 1 $\frac{1}{4}$ gr. adscendit, eo effectu ut per 5 dies 9 gr. adhibitis nona die aegra convaluerit, voce penitus restituta.

IV. *Amaurosis.*

In sananda amaurosi Strychnii endermatice applicati utilitas duobus exemplis probavit Liston (4); in

(1) Ibid. p. 37. — (2) Froriep's *Notizen*, XXV. n°. 7. oll et v. Eldik, IX. 1830. p. 189. fusius. — (3) Diss. p. 32. — (4) *Arch. Gén.* XXII. 1830. p. 548. ulterior observatio in Buchner's Repertorium f. d. Pharmacie XLIXX. I. p. 79.

in primo casu ex $\frac{1}{4}$ gr. Strychnii temporibus per 4 dies quotidie admoto, morbus erat sanatus; in altero utrique tempori quotidie $\frac{1}{8}$ ad 3 gr. applicabatur, unde brevi sanitas; quater sine fructu eximio adhibuit. Shortt primus talem applicationem instituisse videtur (1), et indicatam credit in amaurosi ex paralysi nervi optici, vel retinae oriunda, contra-indicatam in amaurosi congestiva, et partium internarum inflammatione. — Dosin ad $3\frac{1}{2}$ gr. auxit, sed propter veneficii symptomata ab illa desistere debuit. — Michaëlis (2) nuper quinque dedit observationes, de amaurosi tali praesidio vel sanata vel multum levata; in omnibus autem hoc remedio sanatis vel levatis amaurosis casibus, visus non penitus erat deletus; dosis prima $\frac{1}{4}$ gr. Strychnii, sensim ad $2\frac{1}{2}$, $3\frac{1}{2}$, $5\frac{1}{4}$ aucta. Apud plures incipiente amaurosi optimi fuit effectus; actionem Strychnii praecedenti interno hydrargyri usu multum juvatur, et licet de ejus actione nondum certissime constet, nunquam tamen adhuc superstes videndi facultas damnum inde accepit, vel corporis conditio depravata est. In suffusione corneae hanc etiam utilem duxit applicationem, quippe quum Strychnium absorptionem pro-

(1) Theod. Short, Froriep's *Notizen*, n°. 620. XXIX. 1830. n°. 4. p. 58. Edinb. Medic. and Surgical Journal 1830. Octbr. — (2) Von Gräfe's et v. Walther's, *Journal der Chirurg. und Augenheilkunde*, XV. II. p. 334.

promoveat, ut experientia auctorem docuit; ex usu Strychnii externo interdum erysipelam in dispositis vidit (1). Middlemore, nuper pulchras dedit annotationes in usum Strychnii endermaticum contra amaurosin; hanc scilicet administrationem, ex optimis esse remediis monet in amaurosi, vel amblyopia amaurotica, quae ex atonia retinae, nervorum aliorum oculi, vel totius systematis nervosi, i. e. ex locali, vel universali vera debilitate nervosa, ortum ducit, imprimis ubi diu nondum duraverit malum; vitium autem vel parvum organicum, aut oculi capitisve plethora Strychnii malos potius quam bonos creat effectus. Sin autem amaurosis, vel amblyopia pateat esse indolis nervosae, tunc vesicatorium supra-utrumque supercilium, angulum oculi externum non transgrediens, applicetur, vesicula rumpatur, linteum ad absorbendum serum inponetur, post semihoram ad decursum nervorum supra orbitalium Strychnii pulvis adspergatur tantum ut post 24 horas absorptum sit, et iterata vice adspergari Strychnium possit; cerato simplice supra linteum tenue locus deligetur. Augenda sensim erit dosis ad restitutam visus facultatum, vel venificii symptomata. — Si dolores creat locales, misceatur cum farina, vel opio, vel relinquatur remedium; quando vero cepha-

(1) *The Midland, Med. and Surg. Report.* 1831. *Mag.* Behrends *Med. Chir. Journ. d. Ausland.* IV. p. 121.

phaloea, musculorum contractiones, irritatio nervorum, absque visus restauratione oriantur tali in subjecto nunquam iterum adhibeatur.

§. 19. *Atropa Belladonna.*

Extractum Belladonnae nimis acre et irritans, ut sine addito pingui aut emolliente adhiberi possit; major dosis dilatationem pupillae, delirium cum loquacitate, ac generalem tremorem adducit, subinde vomitum biliosum, colicas, sedes copiosas, borborygmos; si ad locum applicetur a cerebro remotum raro pupillae dilatantur, attamen semper functio oculorum afficitur; aliquando si ad sinistrum applicetur latus, dextri oculi debilitas et pupillae dilatatio observatur. Exhibet vim antispasmodicam, bronchiorum secretionem imminuit. In dyspnoea ab 1 ad 8 gr. Lembert cum fructu adhibuit (1). Bally ex ejus applicatione in dorso pedis actionem in oculum observavit (2). — Trousseau Ischiam nervosam, endermatica in natibus, ad exitum nervi Ischiadici e pelvi, applicatione 8 gr. unguenti ex aequali parte cerati et extr. Belladonnae (3) mitigavit, iterato usu sustulit.

§. 20. *Datura Stramonium.*

In nosocomio Philadelphiae ardor urinae, viro cuidam, post blennorrhagiam, tamquam symptoma molestissimum atque pertinacissimum superstes, tollebatur, vesicatorio perinaeo apposito, et

(1) Lembert, p. 120. — (2) Richter, p. 28.
(3) l. c. p. 315.

10 gr. extracti Stramonii applicatis; repetita applicatione dolorificum malum, quod post suspensum usum rursus apparuerat, totum superatum (1).

§. 21. *Crocus.*

Vir 29 annorum ex capitis exanthemate reconvalescens atrocissima neuralgia occipito-frontali corripiebatur, quotidie certo tempore accedente. Morphium et Asa foetida externe, sulphas *Chinii* interne data, vesicatoria, sanguinis generales et locales evacuationes, nullum adtulerant levamen; extractum Belladonnae endermatice ab $\frac{1}{2}$ ad 2 gr. applicatum, pupillam non dilatabat nec morbum levabat; vix autem Croci gr. 6 endermatice adponebantur, quin statim doloris levamen et morbi sanatio pefecta contingere videbatur; — post 14 dies novus dolor articulationis humeri sinistri apparebat, qui vesicatorio ad deltoideum musc. posito, applicatione 15 gutt. tinct. Asa foetidae cum Acetatis Morphii gr. 1, quotidie per 8 dies iterata, perfecte sublatus est (2).

IV. Resolventia.

§. 22. *Hydrargyrum.*

Mercurius *sublimatus corrosivus* (deuto-chloruretum Hydrargyri), absque vehiculo applicatus intra pauca horas (3) escharam inducit; cum vehiculo autem facile illum aegri ferunt; sudores, aestum adfert et alvum, ac urinam paulum auget; evi-

den-

(1) *Transact. Méd.* p. 114 — (2) Lembert, l. c p. 114. (3) Richter ex Lemb. sub nomine Calomelanos (1), p. 24 et inde quoque Rust, p. 445.

dentissimi autem narrantur effectus: salivatio, tremores artuum, spasmi saepe et formicatio; ab $\frac{1}{10}$ ad 2 gr. Lembert contra Syphilidem adhibuit generalem, non sine praestanti fructu (1); Bally contra exostoses et dolores osteocopos efficacem vidit (2).

Mercurium *dulcem* (proto-chloruretum Hydrargyri) Bally endermatice contra febrem flavam adhibuit (3). Parisiis illud contra Syphilidem inveteratum applicavit (4). — Hydrargyri igitur praeparata contra illam legem: materies minerales aegre cute laesa absorberi, probe effectus endermatice praestant (5). — *Aurum.* Niel (6) ubi oris conditio localem ad gingivas vel linguam auri applicationem dissuadeat, aurum, hydrargyri ope devisum, ab 1 ad 2 gr. (in $\frac{1}{2}$ drach. axungiae) endermatice administrandum docuit.

§. 23. *Kermes minerale.*

Kermes locum denudatum irritat, et interdum inflammatione corripit, semper bronchias stimulat, tussim auget, et evidenter expectorationi favet, quibus interdum affectio colica levis et purgans accedit (7).

Vir juvenis robustus et sanguineus (8) a gastro-en-

(1) Lembert, l. c. p. 123. — (2) Richter, l. c. p. 30. (3) Vide supra, Caput I. p. 56. — (4) Richter, l. c. p. 30. (5) Gerhard vide Froriep's *Notizen*, n°. 662. XXXI. n°. 2. 1831. Julij, p. 29. — (6) Dierbach, l. c. II, p. 622. (7) Lembert, l. c. p. 106, — (8) Ibidem.

enteritide reconvalescens, otitide corripiebatur, unde otorrhoea excitabatur; vesicatorio excitabatur; vesicatorio processui mastoideo imposito, evidenter otorrhoea minuebatur, et superatus videbatur morbus, quando tussis, pectoris oppressio cum tracheae et membranae mucosae irritatione accedebant; oppressio et difficultas expectorandi cum magis invalerent, remedium indicatum, Kermes minerale, interne dare nefas videbatur, scilicet ne quae gravis fuerat intestinorum inflammatio iterum excitaretur; hinc Kermes mineralis bene pulverisati 2 gr. cum cerato commixta, loco pone auriculam suppurante inponuntur, quam applicationem sequebantur satis acres locales dolores, sed semihora nondum elapsa larga eaque facilis expectoratio; altero die medicamenti usus interponebatur; redierunt symptomata. Per aliquot dies iterum instituta est eadem applicatio, unde aeger tam bonos petiit fructus, ut levi modo irritatione membranae mucosae affectus, demitteretur. — Eundem effectum duobus simillibus in casibus Lembert observavit. — Lesieur (1) itidem ad pectoris affectiones Kermes endermatice cum fructu administravit.

Richter (2) Kermes minerale cum acetate Morphii in Phthisi pulmonali adhibuit; dolores mitigabantur, sed pulsus eam obtinuit alacrita-

(1) *Nouvelle Médication*, l. c. p. 300. — (2) Richter, l. c. p. 39, 40.

tatem et plenitatem, ut ab adhibitione abstinere deberet; — in una aegro expectoratio valde augeri videbatur, ex 2 gr. Kermes mineralis ad collum admotis, quae dosis bis ad praecordii cutem nudam applicata, vomitum excitavit, demto medicamine desinentem; — in altero aegro ex frequentiore ad praecordia applicatione haec non observavit; in utraque auctam vidit transpirationem, nec tamen nauseam (?), colicam, et alvum frequentem, uti Lembert, observavit, forsan ex semper simul administrato grano Acet. Morphii. — Magnus (1) Kermes in puella 7 annorum, nullo nisi urentis doloris localis effectu, adhibitam narrat contra tussim siccam dosi 1—2 granorum; in alio casu expectorationem, in bronchitide chronica viri sexagenarii, suppressam, probe restituit, stibiatis endermatice admotis.

Medicamenta actionis specialis.

I. EMETICA.

§. 24. Rara externe adducendi emetici necessitas est, interdum tamen illa datur, uti si corpus quoddam hetrogeneum faucibus inhaereat, veneficium adsit, in maniacis vel infantibus.

Omnia emetica vegetabilia magna celeritate agunt, cuti denudatae applicata; praeparata autem metallica, vehementi sua actione locali adstringente, vel lae-

(1) In Dissert. cit. Obs. II. p. 10. Obs. XVII. p. 25.

laedente prorsus habentur inepta (1). — Hoc inprimis de tartaro emetico valet; scilicet *solutiones* hoc praeparatum continentes cuti integrae jam satis vehementem communicant inflammationem, quid mirum igitur in locis denudatis atrociorem adhuc phlogosin inde excitari?

§. 25. *Tartarus emeticus* in casu erysipelatis et in alio apoplexiae, endermatice admotus, *sudores et copiosas* evacuationes alvinas induxit (2). — *Actio localis* valde irritans est, adeo ut vix tolli possit; ad 4 gr. (3) sedes, et diaphoresin generalem produxit, nunquam vero vomitum inde Lembert allatum vidit(4).

Phthisica 23 annorum erysipelate cum gastricis affectionibus corripiebatur; altero erupti exanthematis die, 2 gr. Tart. Emetici Lembert (5) nudae cuti applicavit, unde vehemens observabatur inflammatio localis; duabus autem horis elapsis sudores copiosi et urina frequens, absque ulla nausea aut intestinorum irritatione, supervenerunt, eo eventu, ut postero die exanthema disparuerit, lingua evaderet pura, et appetitus rediret.

§. 26. Optimum autem endermaticae methodo aptum praeparatum est *Emetinum*, omnes Ipecacuanhae proprietates activas minori volumine recon-

(1) *Transact. Médicales*, l. c. p. 181. (2) — *Exposé Sommaire*, l. c. p. 159. — (3) Vitio forsan typographico apud Richter, (p. 27) et Rust (p. 441) legitur 1 granum.
(4) Lembert, l. c. p. 117. — (5) Ibid. p. 118.

condens. Gerhard 10 gr. Emetini epigastrio denudato applicavit (1); post quadrantem horae vomitus sequebatur, deinde alvi purgatio saepius repetita (2). In alio aegro, 5 adhibitis granis, vomitus apparuit post aliquot demum horas. Jackson et Magendie eandem observarunt Emetini virtutem. — Köhler militem aliquando, cui corpus peregrinum faucibus inhaerebat, ab instante morte liberavit, vomitu, 6 gr. Tartar. em. brachii venae infusis (3), excitato; videtur autem tali in casu egregie convenire Emetinum, forti dosi endermatice administratum. —

Ex oleo empyreumatico Tabaci, quocum vulnus lavaretur, vomitum obortum vehementem, jam supra (Cap. II. p. 142) vidimus.

II. PURGANTIA.

§. 27. Licet frequens, ad externa ut refugiatur purgantia, non sit necessitas, egregie tamen cathartica methodo endermaticae succedunt; nec tamen sine discrimine omnibus purgantibus uti licet; quemadmodum enim generatim nostra in methodo, sic etiam, ex experientiâ Americanorum (4) purgantibus tantummodo utendum, e regno vegetabili petitis, et inter haec talibus, quae, minime acria, facile humores animales subeunt.

Om-

(1) *Transactions Medicales*, l. c. p. 121—123. — (2) Ibid. (3) Richter, *Chir. Biblioth.* IV. p. 44. — (4) *Transactions Med.* l. c. p. 116.

Omnium optime huic methodo apta est Aloë, quum parum sit irritans, probe solubilis, eadem agat dosi ac interne, id est ad 10 gr.; quae applicatio, si requiratur, post aliquot horas potest repeti.

§. 28. Lembert in aegra, inde ab 8 diebus constipata, 5 Aloës gr. endermatice applicatis, post 10 horas alvi positiones et dolores colicos observavit; obstructione iterum oborta, alvum, 6 gr. tali modo applicatis, liquidam reddidit (1). In alia diu obstipata, copiosae observabantur sedes ex Aloë, quotidie a 5 ad 10 gr. applicata (2). — Gerhard 4 tradit de Aloë observationes; Epigastrii cuti denudatae, viri 46 annorum, constipati, 10 gr. pulveris Aloës applicabantur; dosi ad vesperam iterata, noctu 6 supervenerunt evacuationes aquosae, colicis doloribus stipatae; prima evacuatio obtinuit horâ post Aloën applicatam; post tertiam applicationem 5 ad 6 sequebantur sedes, et alvus libera mansit (3). In alio etiam viro, eadem dosis, eundem ad locum applicata, evacuationes, colicos inter dolores, produxit. In tertio, pertinacissime obstructo, excoriato episgastrio unc. cerati cum 24 gr. Aloës succotrinae, tripartita per diem dosi, applicabatur, copiosis sedibus sequentibus. Quemdam, cephalalgia pertinaci cum obstipatione correptum, alternis diebus 12 gr. Aloës interne data, purgare solebant; eadem

(1) Lembert *Essai*, l. c. p. 56 et 57. — (2) Ibid. p. 76.
(3) *Transact. Médical.* l. c. p. 117.

dem dosis vesicatorio imposita, aeque largam purgationem induxit, ac antea usus internus. — Magnus Berolini extractum Aloës aquosum, dosi 6 gr., cum nulla drastica alvum moverant, ad hanc movendam endermatice cum successu datum fuisse, narrat (1).

§. 29. Nec *alia purgantia* intacta reliquerunt Americani. *Gummi Guttae* endermatice bene purgat, cautius tamen adhibeatur ob vires irritantes. Vir 54 annorum vesicatorium in cervice gerebat vehementem propter cephalalgiam; cum valde esset constipatus, Unc. ½ cerati cum admixtis 18 gr. gummi Guttae, tripartita dosi ad nudum istum locum applicabatur; frequentes evacuationes cum acribus doloribus colicis ei supervenerunt (2). — *Rheum*, endermatice vel ad 80 gr. de die applicatum, nullum dedit effectum purgantem (3), aut irritationem localem. — *Jalappa* haud mediocrem irritationem cutis, nullum vero effectum catharticum produxit. — *Elaterium* omni hora ad 1 gr. applicatum topice modo egit — Extractum *Colocynthidis* debilem modo catharsin produxit, licet haud semel ad scrupulum unum adhibitum (4).

Sanson (5) alicui, purgante remedio indigenti, continuum propter vomitum, nihil porrigere potuit; hinc vesicatorio ad nates admoto, unam guttulam olei *Crotonis Tiglii* vulneri instillavit; copiosae oriebantur sedes, vomitus sistebatur, et per 3 vel 4 dies magnam

(1) Diss. cit. Obs IV. p. 12. XI. p. 19. — (2) *Transact. Méd.* p. 118. — (3) Ibid. — (4) Ibid. p. 119.
(5) *Transact. Méd.* Tom. I. Juillet 1830. p. 82. —

mam reddidit aeger faecum copiam, in tubo intestinali conglomeratarum. Gerhard (1) oleum illud, dosi 10 gutt. endermatice vel ad ulcera applicatum, nullum edidisse effectum vidit. — Gendrin (2) in tribus casibus illud ad tres guttulas endermatice administravit, et bis catharsin, et quidem semel haud levem, vidit.

Calomelanos in quinquagenario, felicem dosi 4 gr., ad canalem intestinalem *stimulandum*, usum Magnus tradit (3); ex quo per dies aliquot adhibito sedes sequebantur adeo virides, ac si remedium intus esset porrectum.

III. DIURETICA.

§. 30. Extractum *Scillae* tussim provocat, expectorationem movet, urinam copiâ et frequentiâ auget, validos autem locales dolores inducit (4); Lembert illud ab 1 ad 10 gr. adhibuit, ut humorum extravasatorum cieret resorptionem. Bally (5) ab extracto effectum diureticum, diaphoreticum et expectoranteum notavit, adeo autem vehementes inde vidit dolores, ut ab ejus usu renuntiaverit. Hasse regioni lumbari militis ascitici, demta epidermide, scrup. j. pulveris radicis Scillae applicavit, ut ingens quae oriebatur inflammatio ac loci partiumque vicinarum dolor, ulteriorem usum impedi-

(1) *Transact. Méd.* III. Janvier 1831. l. c. p. 119. — (2) Ibid.
(3) Diss. cit. Obs. V. p. 12. (4) Lembert, l. c. p. 182.
(5) Lembert, *Journal Univers. des Scienc. Méd.* XLIV. 1826.

diverunt; diuresis fuit tamen aucta (1). Explorata*m Digitalem purpuream* eamdem ob causam mittere debuit (2).

§. 31. Americani (3) ex observationibus concluderunt, diuretica optime endermatice applicari, quum in hydropicis medicamenta adeo stimulantia et activa, ac vulgo sunt diuretica, ob primarum viarum conditionem aegre induci audeant; methodus Jatraleptica saepe spem fefellit, quapropter Gerhard ejusque collegae endermaticam optimo successu in usum vocarunt.

Omnia diuretica vegetabilia hoc modo adduci valent; duae observationes communicatae sunt de usu *Scillae*, solius vel cum *Digitali*.

Sexagenaria (4) jam diu in nosodochio fuerat, hydropis ascitis causa. Vesicatorium applicatum fuerat femori interno, vehementem ob dolorem rheumaticum; huic loco denudato 4 gr. Pulv. Scillae ter de die applicabantur; copiosa ex tali agendi ratione secuta est urinae secretio, quae frequens mansit, ad interpositam applicationem usque, morbo hydropico omnino sublato.

Foemina 36 annorum in nosocomium Philadelphiae translata fuit e carcere (5), ubi propter hydrothoracem medicorum curam passa fuerat; jam hy-

1826. p. 240. — (1) Richter, l. c. p. 29. — (2) Ibid. p. 30. — (3) *Transact. Med.* p. 119—120. — (4) Ibid. p. 120. — (5) Ibid. p. 120—121.

hydropem anasarca ferebat; alvi evacuatio erat regularis, sed rara urina; spiritus Juniperi dilutus praescribebatur stimulandi causa; sequenti die aliquantum sese meliorem habuit, urinaque nocte frequentior fuerat; abdomini vesicatorium imponebatur, et dein vesperi loco nudo, 6 gr. pulv. Scillae cum 1 gr. pulv. foliorum Digitalis; eadem dosis altera mane adducebatur, quo die urina valde frequens reddebatur, et hydrops anasarca diminuta est; sequenti *die tertia* et quarta pulveris ejusdem applicatio instituebatur, unde urina copiosissima, ut hydrops prorsus disparuerit.

Berolini pulverem radicis Scillae in sexagenario contra Ascitem, ter de die dosi 1—2 gr. adhibitum fuisse, cum evidenti secretionis urinae augmento, Magnus (Obs. III.) tradit; morbus tamen inde non cessit, dirosque propter vesicatorii dolores a methodo abstinendum erat.

En itaque omnes fere de nova methodo in hunc usque diem communicatas observationes, brevius, aut quatenus ex earum descriptione colligendum erat, fusius propositas, quae magnam endermaticae methodi in curandis hominum morbis internis vindicant utilitatem. —

Post hanc absolutam commentationem (m. Jan. 1832.) *Endermaticam methodum* tractarunt J. A. Hofmann (in Hufel. *Journ.* LXIX. 1833. Stk. 1. p. 100—110. Stk. 2. p. 33—66. Moll et v. Eldik *Supplementb.* III. 1833. Stk. 1. p. 47—82.) et Romberg (in Caspers *Wochenschrift f. d. ges. Heilk* 1833. n°. 12. p. 221. n°. 13 p. 242. Moll et v. Eldik, XIII. 1834. p. 62—81).

CAPUT V.

COMPARATIO.

Quid verum atque decens, curo et rogo,
et omnis in hoc sum.
Horatius,
Epist. I. 1. 11.

§. 1. Constat itaque, Medicos practicos bene consuluisse generi humano, cum absorptione cutis integrae et laesae uterentur, qua internorum morborum vim frangerent. Jam restat, ut ex mente quaestionis, utramque, quâ medicamenta integumentis applicantur, methodum, comparemus. Si vero in ulla hujus commentationis parte, Cl. Judices! tunc sane in hacce imploranda benivolentia vestra mihi venit, Jatralepticen cum Endermatica methodo comparanti. Hanc quidem comparationem instituere vellem, cum quod ad generalem usum, tum quod adlocum applicationis; porro quod ad rationem qua methodi ipsae instituantur, tandem earum effectus.

§. 2. Usus generalis.

I. Universalem esse et quotidiano usui commendandam externam, vel jatralepticam vel endermati-

ticam medicationem, si quis statueret, gravissimo versaretur in errore. Externa medicatio in usum vocanda, quando interna est impedita, minus proficua aut nocitura, exhausta, vel tandem quando internae est subveniendum. Nec tamen inconsiderate his methodis uti fas est. Scilicet in eo utraque convenit: quod in morbis sthenicis, acutis, nullus earum sit usus. Modo remedia contra hos morbos indicata attendas, ut statim in oculos incurrat, illa externe adducere insanientis esse. Non eadem autem est ratio, quae utriusque methodi usum hic vetat; in methodo enim jatraleptica propter vasorum irritatam conditionem et spasmum; in methodo endermatica praeterea, quia morbo acuto decumbentes, irritabiles, irritamento afficere et gravi dolore, ex ipsa cutis denudatione oriundo et ex remediorum in loco, eorum actioni inconsueto, applicatione, prudente medico indignum videtur. „ Nulle doute que la meth. *endermique* „ ne finisse par dévenir générale, mais seulement „ pour les maladies chroniques, car ne c'est guer- „ re par des vesicatoires surexités, qu'il est permis „ de traitér les maladies aigues." (Journal Complement. XXXII, 1828. p. 190).

Prostant exempla de utilitate methodi externae in morbis acutis, et necessaria interdum est; sensu autem generali in eo conveniunt methodus jatraleptica et endermatica, quod utriusque usus ex fere omnium auctorum sententia, sit interdictus (Mon-

fal-

falcon, l. c. p. 328) in morbis ſthenicis, licet ob diverſam cauſam.

II. Uti non in omni morborum genere nostrae methodi conveniunt, ſic etiam non quivis aeger eas admittit. Jatro-alipta optime agit ſua methodo in foeminis et infantibus, et in genere in conſtitutionibus teneris; in ſenibus autem, conſtitutionibus ſiccis, rigidis, robustis, minori efficacia rem agit, quae ex cutis conſideratione facile intelliguntur. Endermaticam methodum praevalere in eo diceres, quod in quacumque conſtitutione, in quavis cutis conditione adhiberi posſit, quum obſtaculo ſemel remoto, ſemper in denudata cute vaſa offendamus abſorptioni prona. At vero, in foeminis et infantibus, adeo irritabilibus, inque debilibus et teneris, quis cutem tantopere veſicatorio aut medicamentis irritare auderet? Impedimentum itaque oboritur grave, quo premitur methodus endermatica, quum e contra jatro-alipta frictionibus et inprimis balneis calidis difficultatem interdum tollere valet, niſi forſan objicias tantum apparatum aegro esſe molestum. — Hufeland quum adeo in praxi infantum laudavit methodum jatralepticam, endermaticam ibi non facile admitteret.

III. Univerſe auctores plures objiciunt: methodum jatralepticam lentam esſe, et parum efficacem in morbis, ubi celere requiritur auxilium. Licet ab aliis, inprimis quum medicamentis generoſis uterentur, celerior obſervatus ſit effectus et ineffi-

ca-

cacia ſaepe oriatur ex aegri ad hanc methodum ineptitudine, vel incongruo medicamenti ſelectu, aut male obſervatis regulis de administratione, tardioris tamen actionis culpa libera res difficile est, et Jatralepticen in caſibus, ubi morbus celerem efficacisſimi remedii petat ingestionem, incommodam esſe, patet. Methodi vero endermaticae ſummum obſervatur emolumentum, ubi periculi gravitas efficacia remedia ſubito inducere ſuadet. *Prompte* enim et omni, qua pollent, vi medicatrice remedia inducere, commodum est hujus methodi.

IV. Utrique tandem methodo commune est, ubi omnes aliae viae frustra ſint ingresſae, omniaque remedia, eaque maxime generoſa, incasſum adhibita, ſaepisſime aegrum medicationi externae recuperatam debere ſanitatem. Alternando enim ſtimulum, qui, ex uſu nimis protracto eodem in loco, vim reagentem exhauserat, vim vitalem ſaepe reſtitutam videmus. — His accedit, uti fuſius infra expoſitum est: externa medicatione remedia majori copia et puriora in ſanguinem ipſum duci, neque in ventriculo disſolvi aut muco involvi, quo ſaepe vim ſuam amittunt; dantur praeterea medicamenta, quae a cute longe fortius agunt quam interne, et ſemper ad conſenſum cutis cum partibus internis attendendum.

§. 3. Locus applicationis.

I. Univerſe, ſi ad locum attendas, haud exiguam videbis differentiam inter applicationem externam et in-

internam; ventriculus superficiem praebet magnam, ubivis absorptioni aptissimam, proprio motu agitatam, unde ingesta continuo alia offendunt ejusdem puncta, clausam, aequabili et sufficiente calore semper fotam, evaporationem atque jacturam arcentem; quae singula commoda si medicamenta externe applicaveris, non adeo prostant. Et vel sic tamen saepissime nullo cum fructu medicamenta in ventriculum ingeruntur, vel, quod pejus, ipse ventriculus non raro adeo ab ingestis afficitur, ut ipsa medicatione in pejus ruat morbus, unde longe praestantior usus externus.

II. Dein ex usu medicaminum interno non raro viae gastricae turbantur, adeo ut inde gravissimos dolores, cardialgiam, nauseam, vomitum, colicam, diarrhoeam observari artis magistri doceant. Unde simul patet externae medicationis praestantissimus usus, ubi viae internae sint affectae, neque usus internus periculo sit expers (p. 286). Plurima, uti supra notavimus, a ventriculo, licet sano, aegre feruntur et graves inducunt sequelas, quae, cum localis sit viarum gastricarum affectio, externo usu egregie fugiuntur. Sic, opium et narcotica in genere interne adhibita vim digestricem infringere, nemo dubitabit. Cortex, externe adhibitus, nullas relinquere solet sequelas, ab interno usu saepe oriundas (Alibert, Pennink). Hergenröther scillae internum usum inflammatoriam incitationem sequi, externum absque ulla noxa in hydrope usum vidit (p. 150).

Ac-

Accedit, fugato morbo non adeo requiri diaetam prudentiorem, aut medicamenta ad vires ventriculi, a remediis haud raro prostratas, restaurandas. Tertia itaque praeter gastricam et intestinalem, est cutis adferendis medicamentis superficies, quae commoda haud exigua habet.

III. Saepe etiam usus internus minus idoneus erit, licet ventriculus ipse non sit impedimento, ob aliorum organorum affectiones, veluti pulmonum; commoda sua in tali casu egregie praestant methodi nostrae.

IV. Tandem illud addatur emolumentum, in administratione externa a parte aegri minorem esse reluctationem in admittendis medicamentis; egregie enim delicatiores liberantur gustu et olfactu odioso plerorumque medicamentorum, v. c. Anthelminticorum, sulphatis Chinii etc.

V. His tandem accedit, propius ad ipsa loca affecta adduci posse remedia, atque, si tractus intestinalis non obstet conditio, duabus indicationibus simul posse satisfieri.

Nec minus inter ipsas externe medicandi rationes intercedit discrimen. Sua cuique commoda et impedimenta.

I. Jatro-alipta medicamenta sua applicat, loco leni frictione paulum incitato, sed quae admovet a centro actionis arcentur epidermide, quod nisi vincant obstaculum, Jatro-alipta nullum videbit medicamenti sui effectum, nisi forsan in consensum

agant

agant, quam ad rem bene attendendum. A methodo endermatica vero remedia non tantum in ipsum adferuntur actionis focum, sed praeterea *in focum valdequam irritatum*, quemque adhuc magis irritant, unde actio vasorum aucta et vis repulsiva vasorum absorbentium devicta; nec mirum! locus enim insolita patitur irritamenta, cum epidermis, qua natura integumenta tegit, ne ex heterogeneorum contactu laederentur neque haec continuo in sanguinis massam ducerentur, ablata sit; quae ipsa epidermidis dimotio jam stimuli instar agit.

Ex his sequitur, certius et majori felicis eventus spe, medicamenta loco circumscripto endermatice adhiberi, si aegri morbique conditio id permittat.

II. In aliis vero casibus, ubi cutis conditio methodo jatralepticae habetur apta, uti in foeminis, infantibus ac in teneris, vel ubi frictione, balneis, vehiculis idoneis aliisque adminiculis obstaculi potentia diminui potest, jatro-alipta commode remedia magnam supra superficiem dispergit; unde *loci majore extensione vel ambitu haud raro compensatur quid activitati desit*, quibus accedit, Jatralepticen prorsus esse liberam a gravissimo illo incommodo, qua premitur methodus endermatica: ab inflammatione locali. In loco enim denudato facile nascitur inflammatio satis gravis, quae gravior, quin et grvissima fit, ipsis applicatis remediis.

dis. In tali casu aeger dolores locales, et forsitan nocituros, tulit graves sine ullo auxilio; constat enim ex observatione Cl. Gendrin, nullam in tali casu dari absorptionem.

§. 4. Medicamenta.

I. Si ad medicamentorum generalem divisionem attendas, eamque compares cum iis quae externe dantur, patet: longe minimam partem huic usui esse indicatam aut aptam, fortiora vero quaeque esse commendata a Jatro-aliptis, fortissima ab endermatice agentibus, et tandem Jatraleptices campum longe latius patere quam methodi endermaticae.

II. E medicamentis actionis universalis, Sedantia utriusque methodi validissima praebent praesidia; nec non Attenuantia Resolventia, quorum usus tamen longe frequentior apud Jatro-aliptas quam ceteros. Excitantium classis, ex natura sua jatralepticae methodo aptior, pauca habet, quae endermatice sunt explorata. Ex Adstringentibus utraque methodus generosiora scopo suo eligit. Ipsius methodi consideratione patet, nullum endermaticae, praestantem saepe jatralepticae methodi, Relaxantium essa usum. E remediis specialis, uti dicunt, actionis, Anthelminticorum et Diureticorum usus frequens apud Jatro-aliptas; priorum vero nullus, posteriorum exiguus in methodo endermatica, tum propter remediorum ineptitudinem, cum quia periculi acumen plerumque non tantum sit, ut celeriorem fortis-

si-

morum remediorum exigat administrationem; Digitalis e. g. jatro-aliptae commodum, endermatice medenti ineptum remedium. Emetica evacuandi scopo ab ipsis jatraleptices magistris minus apta habentur (Chrestien); adhiberi tamen possunt tam jatraleptice quam endermatice. Endermatica autem praestat ad emesin excitandam administratio; siquidem tutius sit et jucundius Emetinum ita, quam Tartarum emet. uno alterove modo cuti applicare. Purgantia utrique bene succedunt methodo. Patet ex hac expositione, methodum jatralepticam longe generalioris esse usus. Neutra autem methodo omni Therapeutices indicationi satisfieri posse, vix opus est quod fusius probem. Ex generaliore, quam facere solent medicamentorum, divisione in Evacuantia et Alterantia, haec ad externam, illa ad internam medicationem referenda esse, convenies.

III. Si ad ipsa attendamus remedia quae endermatice adhiberi solent, patet, ea plerumque esse fortissima, tota quanta efficacissima, parvoque volumine ingentem activitatem recondentia; narcotica inprimis validiora, hanc methodum usurpanti, semper ad manus esse. Facile intelligitur, nisi prudenti administrentur manu, gravia inde nasci pericula, vitaeque aegri discrimen, inprimis si vel levis in diagnosi sit error, quale incommodum methodi usum apud non paucos vetat aegros. Nec tantum de narcoticis loquor, sed etiam de aliis

hac

hac modo administratis, singulis vi et efficacia insignibus.

Accedit, aegri vel adstantium errrore facile summum nasci periculum. Non unum legitur apud Lembert exemplum, ubi aeger errore medicamentum, externo usui praescriptum et paratum, Strychnio aliove fortissimo remedio praegnatum, deglutiverat, non sine magno periculo.

IV. Methodus jatraleptica sollicitum adeo medicamentorum selectum non petit. Remediis fortioribus contenta, arcet caustica, acria, et leni debilique vi tantum pollentia. Altera vero methodus eligit fortissima simulque parvo volumine multum energiae continentia; neque hoc unicum incommodum, vidimus enim quoad plurima remediorum genera, iis tantum uti in hac methodo esse licitum, quae e regno vegetabili petuntur; praeparata enim, uti observarunt Americani, ex regno minerali, propter nimiam quam inducunt loci irritationem atque subsequentem inflammationem, prorsus plerumque sunt inepta.

Ex hisce patet, difficultatem, qua methodus jatraleptica, eo quod epidermidis obstaculum sit vincendum, premitur, non tanti esse aestimandam, quanti ipsorum, quae endermatice applicari solent, remediorum naturam.

§. 5. De exercenda methodo.

I. Si quidem teneamus, medicamenta sanguini esse immiscenda (nisi quae forsan in consensum agant,

agant, cujus non pauca generis,) ut effectus edant, commodum utrique methodo videmus commune, remedia puriora, immutata, majorique copia ad ipsam humorum massam statim adduci, a methodo autem endermatica eo melius, quo promtior absorptio. — Internae viae liberae manent, adeo ut diaetam strictam praescribere vix opus sit. Ipso inscio aegro, induci possunt remedia, quae si cognosceret, sumere aut applicari forsan negaret. — Pura itaque medicamenta copiose externe adducere valemus, nec metus, aegrum, absente medico, a medela, a cujus interno usu abhorreret, desisturum, vel medicationem minus apta diaeta inefficacem redditurum.

II. Grave autem in exercenda medicatione externa obstaculum est dosis definitio; scilicet pro interno usu cujusvis remedii dosis, ratione habita vis medicatricis et morbi naturae, est definita, et in plurimis tempus, intra quod effectus exspectare licet, propemodum cognoscitur. Non ita in externa medicatione; dosin cuivis aegro aptam explorare debet Jatro-alipta, cum, ut certos comparet effectus, nullatenus hanc calculare valeat propter diversam cutis in singulis aegris conditionem, unde sequitur, magnam saepe ab illo applicari remediorum copiam. Sed quantum applicati absorbetur? Nonne facile nimia erit dosis? Incerta haec.

Dosis difficultas etiam methodo endermaticae propria; hic autem commodius a parva dosi incipi potest, cum semper aliquis inde erit effectus. Incommodum autem in eo haeret, a minima dosi

saepe jam noxias observari sequelas; Mansfeld ex $\frac{1}{3}$ grani Acetatis Morphii, bipartita dosi, intervallo 6 horarum, porrecta, tetani vidit symptomata. Neque dosin tanta subtilitate augere potesia, quin tandem ad nimiam pervenias. Lembert cum contra hemiplegiam Strychnii endermatice granum unum applicaret singulisque diebus quarta grani parte dosin augeret, exiguum inde vidit effectum; mox vero, quum dosin ad grana duo auxisset, horis duabus ab applicatione elapsis, trismus et tetanus atrociter accesserunt.

Si periculum sit in mora tempusque urgeat, summi erit momenti, dosin, ad certos quosdam effectus intra determinatum tempus acquirendos, perfecte definitam habere. Nullum in tali casu a cura jatraleptica sperandum auxilium; majori fiducia endermaticam methodum adires, quae optimum praestabit juvamen. — Manet tamen incommodum, ex majori dosi pericula, ipso morbo pejora, facile oriri. Methodus endermatica cito curat, non vero, uti ex praecepto Asclepiadis (Cels. L. III. c. 4.) curandum est, tuto, et jucunde. — Prudentia autem practicorum haec facile fugit.

III. Tandem quoad dosin concluditur, a methodo endermatica paucis saepe granis fortioris cujusdam remedii graves haud raro tolli morbos, a jatraleptica vero magnam ut plurimum requiri dosin, unde, si generosiora sint remedia, in praxi pauperum Jatro-alipta saepe non potest agere.

IV. Commodum accedit methodo endermaticae, do-

dosin, nimis exigua si fuerit adhibita, facillime posse augeri, vel si ex nimia dosi aut fortiori medicamenti indole noxae observentur, statim desumi posse applicatum, unde loco abloto effectus tolluntur, vel, si majus sit periculum, illud tolli posse appositâ cucurbitâ (Barry), aut applicato eundem ad locum alio medicamento, quod prioris nocentis vim neutram (Lembert) faciat, vel potius ejus effectus tollat, cujus rei haud unum enarravimus exemplum.

His commodis aliquomodo etiam gaudet Jatroalipta; augere dosin potest, vel, si nimis agat, desumere applicatum, et, ut alter, quovis momento a medicatione desistere. Cucurbitis et antidotis non adeo indiget, cum ex prudentiore sua praxi raro tanti effectus.

Ex his autem videtur concludendum, gravissima remedia, narcotica, v. g. Morphium ejusque acetatem, Strychnium taliaque optime endermatice administrari. Non tantum enim pura et majori copia ipsum sanguinem subeunt, neque ventriculum afficiunt aut ab illo afficiuntur, sed effectus, prudens si adsit manus, facilius possunt augeri vel tolli, quod in his exhibendis summi videtur momenti. Objecimus quidem methodum endermaticam periclitanti, fortissima semper ad manus esse, concedimus vero, eadem remedia melius endermatice, quam interne dari. Longe enim tutius est et certius, tam efficacia remedia adeo applicare, ut quovis momento effectum augere, tollere, nul-

lum facere possis, quod internae medicationi haud contingit commodum.

V. Haud exiguum vero utrique nostrae methodo incommodum praebet *ipsa instituendi ratio*. Jatro-alipta, nisi scrupulose attendat ad cutis conditionem, ad medicamenti praeparationem et vehicula ipsiusque satis generosam indolem, debiles videbit effectus. Ipsa frictio interdum nociva erit. Monfalcon apud nervosos homines et in delicata cute pustularum eruptionem, dolores fortes, interdum inflammationem et febrem oriri narrat. Nec negandum, Jatro-aliptam aegros extenso suo et taedioso apparatu saepe defatigare multumque ipsis molestiae adferre, in primis si graviori morbo decumbant, ne loquamur de tot morborum generibus, tot aegrotantium conditionibus, quae hanc methodum vetant. Praeterea satis magnum temporis spatium teritur frictione, applicatione, ac effectum inter et administrationem, antequam absorptione sufficiens medicamenti copia sanguini sit allata. Ulterius patet, ubi festinandum, ibi Jatralepticen esse inutilem.

Nec endermatica methodus his caret difficultatibus. Ne repetam pluribus aegrotantibus facile nocituram esse hanc methodum, attendamus: in omnibus, quibus indicari videtur, aegris, semper graviora manere obstacula; huc pertinet dolor, qui ex epidermidis separatione, et a contactu heterogeneorum in loco illorum nescio, oritur, dein tem-

tempus, quod ante factam veſiculam dilabitur, et irritatio localis; tandem facile ex ipſa cutis laeſione, facilius et gravius adhuc ex remediorum applicatione, oritur inflammatio, quae omnem medelam inanem reddit.

Negari vero non potest, utriusque methodi inſtituendae impedimenta a ſolerte practico posſe diminui.

§. 6. Effectus.

I. Si ad inſtituendae medicationis externae modum attendas, jam ſtatim in oculos currit, frictionis effectum interdum haud parvum fore, in mutandis internis affectionibus. In altera autem methodo ſemper bene tenendum: loca ſuppurantia revulſionum externarum efficacium vices agere, ad quod inprimis respiciendum, ſi locus propius ad morbi ſedem denudetur, adeo ut opinio jure ſit orta: plures quos de methodo endermatica praeſtantes narraruht effectus, potius veſicatorio, cutis irritationi, revulſionique adſcribendos esſe quam remediis.

Neque omittendum est, interdum haud dubie ex cauſa pſychica medicatione externa praeſtantes excitari ſequelas; ſcilicet quid ſupranaturalis efficaciae ſuspicare ſolent homines in remediis, quae aliâ ac ſolent, administrantur ratione.

II. De effectu medicamentorum externe applicatorum in genereota runt, plures inde evitari moleſtias, quae ab uſu interno nascuntur. Vidimus enim Jatro-aliptas expertos fuiſse, Digitalem egregie in urinam

nam agere, nec tamen pulſus diminuere, Corticem nullas, quae ab uſu interno obſervantur, reliquisſe ſequelas. Hydrargyrum ventriculum aut pulmones non afficit, uti ſaepe tristi probatur experientiâ ex uſu interno. Endermaticae methodi auctores notarunt, narcotica longe minus in cerebrum agere, inprimis Acet. Morphii, Strychnium et ſic plura alia ſupra notata.

III. De effectu locali vix opus est, quod fuſius moneam. Dolor ex denudatione cutis et medicamenti applicatione, apud plures aegros endermaticam methodum vetat; inflammatio, a quibusdam remediis graviſima, ſaepe ejus efficaciam tollit. Martin et Pointe Sulph. Chinii propterea rejecerunt. Hasſe Digitalem misſam facere debebat, ob vehementem quam ciebat inflammationem et dolores; — accedit loci laeſionem ſaepe non adeo facile restitui.

Haec vero gravia ſatis incommoda a Jatraleptice nullatenus obſervantur. Jatro-alipta nullo dolore aegrum ſuum excruciat, nullo impedimento ipſe ſuam methodum inefficacem reddit, nec loci laeſionem adfert, et licet negari non posſit, eum etiam interdum molestias aegris ſuis adferre, tamen quoad localem effectum ejus methodum praeferrent plurimi aegri, certe mulierculae.

IV. Effectus univerſales a methodo endermatica exſpectantur longe certiores et magis definiti, promptiores, magisque inter certos limites coercendi, cum medicatio quovis momento ſisti aut nulla red-

reddi possit. Multo sinceriores eos, multoque minus cum morbi symptomatibus mixtos notavit Bally. Puriora enim et majori copia, efficacissima sanguinem subeunt remedia; nec mora! cum ad ipsum actionis centrum applicata, statim absorbeantur. Praestat itaque enderm. methodus quod prompte valida adducat auxilia; actio universalis post decem horae minuta saepe jam observatur.

Jatro-alipta, licet puriora et majori copia quam per internas vias remedia adducat, enarrata commoda ex sua medicatione petit longe minus evidentia; nec mirum! Locus enim et medicamenta valdopere differunt; cui accedit, efficaciam hic valdopere pendere a causis adventitiis, a cutis conditione, absorptione, frictione, vehiculis aliisque pluribus, unde tardius et minori certitudine effectus exspectantur, neque semper sibi similes. Effectus tamen ex puriore et majori inductione etiam huic proprias esse, patet ex eo, Hydrargyrum frustra interne omni forma adhibitum, externe frictionibus vel balneis optime luem sanare; sic universe, quae, licet generosa, in ventriculum ingesta nullius sunt effectus, optime saepe per cutem agunt. Praestat autem haec methodus in eo, quod minime tanta, uti altera, vehementia in organismum ruat, neque uno quasi ictu totum systema affligat. Effectus nimirum sunt magis placidi, mitiores, et licet non adeo praecipites, tamen sensim sensimque benignas inducentes mutationes, tandemque morbum tollen-

lentes, neque, uti in methodo endermatica, remediis periculo plenis, aegri vitae aut integritatis discrimen adferentes.

Ex hac effectuum consideratione topicorum et generalium concludendum videtur: methodum Jatralepticam semper praeferendam esse ubi mitioribus remediis morbus vincendus videtur; ubi nullum periculum sit in mora; ubi aegri *conditio*, aetas, temperamentum vel sexus graviorem irritationem localem atque inflammationem, fortiora remedia, aut vehementem subitoque allatam organismi concutionem vetent, et cutis jatralepticae medelae apta videatur; ad methodum vero endermaticam confugiendum esse: ubi summum periculum efficacissimi remedii inducendi nullam sinat moram, aut ubi efficaciora remedia sint adducenda.

COROLLARIA.

I. Cutis integra facultate praedita est absorbendi materies ſolubiles, sive largiore ſive parciore menſtruo liquefactas.

II. Epidermidis permeabilitate, externae hujus paginae quae adplicantur, ad internam deferuntur et in focum abſorptionis, jam incipientis, deponuntur.

III. Abſorptio cutanea venis perficitur et vaſis lymphaticis; venis autem praecipuum munus incumbit, ſemper enim abſorptioni, etiam heterogeneorum, ſunt paratae; vaſa lymphatica e contra tum demum, quando eorum vis repulſiva sit devicta, aut ipſa ex quacunque cauſa ab actione normali discesſerint.

IV. Obſtaculum nimiae huic abſorptioni a natura poſitum est epidermis.

V. Promovent itaque abſorptionem:

a. Frictio, balnea tepida, calor, presſio aëris, apta applicatorum vehicula, alia.

b. Irritantia acria, epidermidem chemice vel me-

mechanice laedentia, quae ſcilicet promtius et copioſius abſorbentur quam lenia, non irritantia, vix ſtimulantia, tum ob devictum obſtaculum, cum ob venarum facultatem abſorbentem ſtimulo incitatam, atque lymphaticorum vim repulſivam devictam.

c. Epidermidis remotio. Hac enim remota etiam blanda, non irritantia, lenia, epidermidem nec chemice nec mechanice afficere quae valerent, prompte et copioſe abſorbentur.

VI. Discrimen, quod inter cutis functionem abſorbentem intercedit integrae et laeſae, ſequens est: cute laeſa materiae ſtatim in ipſum abſorptionis centrum, imo in centrum utplurimum irritatum deponuntur; cute vero integra, materiae epidermidem, illas imbibentem, permeare debent, ut abſorptionis focum, hoc in caſu non adeo irritatum, attingant, quod nisi obtineat, nulla abſorptio.

VII. Remedia cuti tam integrae quam laeſae admota, humorum masſâ ſubacta, ad internas abditasque corporis humani ducuntur partes.

VIII. Eorum, quae cuti laeſae applicantur, efficacia tanto manifestior, quanto promtior ibi abſorptio et remedia fortiora.

IX.

IX. Remedia quae cuti laesae, endermatice, applicantur, effectus edunt, absorptione cutanea. De illis, quae vero sensu jatraleptice applicantur, idem statuendum videtur; plurima autem quae a jatroaliptis admoventur procul dubio agunt in consensum cutis cum partibus internis, cui consensui plures adscribantur boni eventus, a methodo jatraleptica observati. Frictioni, denudationi cutis ope vesicantium, nec non affectioni psychicae aliisque felicem utriusque methodi eventum saepe tribuendum, patet.

X. Remedia externe applicata, propria, qua pollent, vi medicatrice in succos transeunt, neque eorum in morbos efficacia alia est, ac si interne essent adhibita.

XI. Differt externa haec remediorum applicatio ab interna, eo quod remedia neque in organa digestionis agant, neque horum efficacia mutentur. Puriora itaque, majori copia et tutius medicamenta per cutem introducuntur.

XII. Methodus externe medicandi minime habeatur universalis. Externâ medela succurrendum est, quando administratio interna sit impedita, periculo plena, nocitura, non proficua, aut non adeo promtos felicesve promittat effectus, vel si externa medicatio internae juncta utilis censeatur.

XIII.

XIII. Nec inconſulto ad jatralepticam vel endermaticam methodum aggrediendum. *Utraque* ſuas vindicat laudes, ſuisque premitur *impedimentis*. Differunt, tum quoad generalem uſum, tum quoad locum applicationis, ac medicamentorum, quibus utuntur, naturam, inſtituendi rationem et effectus, tam generales quam topicos.

XIV. Methodus jatraleptica, ſi externa medicatio ſit indicata, adhibeatur, ubi aegri ejusque cutis conditio ad hanc medelam ſit apta, mitioribusque remediis morbus ſuperandus videatur, neque hujus acumen citisſimam efficacissimorum petat remediorum adductionem; dein, ubi *gravior* cutis irritatio localis remedia, actione ſua vehementiora, vetet, vel validi, ſubitoque allati in totum ſystema impetus, propter aegri vel morbi indolem, ſint contraindicati, ideoque endermatica methodus inepta.

XV. Endermatica methodus non adhibenda videtur, niſi periculum ſit in mora, atque efficacisſima celerrime inducenda ſint remedia; ubi urgens aliquod ſymptoma ita ſuperandum videtur, vel in caſibus non adeo urgentibus, ubi a methodo jatraleptica ullum morbi levamen nec obſervatum fuit nec exſpectandum ſit, vel propter aegri ineptitudinem vel propter morbum efficaciora remedia petentem.

XVI.

XVI. Applicatio remediorum externorum, cuti integrae vel laesae, a prudente medico, in curandis hominum morbis internis, magno cum emolumento, internae medicationi aut subrogatur, aut in illius auxilium vocatur.

Et sic quidem externam medicationem pro viribus exposui. Permulta, fateor, adsunt minus bene intellecta, perperam expressa, prorsus omissa, uti tironum contingit labori, longe enim semper a perfecto fuerunt rerum initia; quibus autem, Cl. Judices! cum nunquam vestram denegastis indulgentiam, eandem pro hisce studiorum meorum primitiis enixe rogo.

Pour juger avec connoissance de cause une méthode thérapeutique, il faut en avoir étudié la partie historique, la partie rationelle, la partie expérimentale.

GILBERT.

FINIS.

Pag.

§. 53. Experimenta circa Purgantia. 129
54. Anthelmintica. 129
55. Diuretica; alcali; acetum. 130
Materiae e regno minerali.
56. Cosmetica. 131
57. Arsenicum. 131
58. Hydrargyrum. 132
59. Plumbum. 133
40. Antimonium. — Tartarus emeticus. . . 134

B. Cute laesa.

§. 41. Arsenicum. 137
42. Hydrargyrum. 138
43. Antimonium. — Tartarus emeticus. . . 140
44. Plumbum. 140
45. Opium ejusque principia. 141
46. Tabacum. 142
47. Belladonna; extr Nucis vomicae; Stramonium; aqua Lauro-cerasi. 144
48. Aloe; Helleborus; Ol. Crotonis Tiglii. . 144
49. Scilla; Cantharides; alia. 445

50. Qua ratione agant medicamenta externa. . 145

CAPUT III: METHODUS IATRALEPTICA.

§. 1. Methodi definitio. 149
2. Indicantia.
A. Ubi interna medicatio impedita . . 150
I. Ex conditione partium corporis. . . 150
II. ——— aegri. 151
III. ——— medicamenti. . . 151
B. Ubi internae medicationi subveniendum. 152
C. Ubi externa medicatio praestet. . . 152
D. Refugium post aliorum usum frustraneum. 153
E. Ubi duplici indicationi satisfaciendum. 153
Contraindicantia. 154
§. 3. Exercendae methodi regulae. 155
De medicamentis.
§. 4 Vehicula. 155
5. Praeparatio. 157

§. 6.

CONSPECTUS.

Pag.

§. 15. Materiae gustu percipiendae. 96
16. II. Aqua ex aëre resorpta. 96
17. III. Urinae copia major illa potuum. . . 97
18. IV. Balnea. 99
A. Mitigatio sitis a balneo; glandularum turgor; alia. 99
B. Post balneum auctum corporis pondus. . 99
C. Diuresis ex balneo aucta. 103
D. Quantum aquae absorbeatur. 103
E. Conclusio. 106
19. V. Materiae e balneo absorptae. 106
Experimenta auctoris. 106
20. IV. Cutis Respiratio; Miasmata; Contagia. 107

---

21. Cutis laesa facilius absorbet. 110
22. Integrae cutis absorptionis ratio. 112
23. Quibusnam vasis peragatur. 115
24. Quibus momentis differat absorptio cutanea. 116
25. Auxilia absorptionis cutaneae. 118
26. *Discernenda functio cutis integrae et laesae, hujusque discriminis causa; sive methodi jatraleptticae et endermaticae discrimen anatomico physiologicum.* 120

III. Pars Therapeutica.

§. 27. Introductio. 122

Observationum ordo II.

Externa agunt ut interna.

A. Cute integra.

§. 28. Jatro-aliptae effectus percipiunt a remedio quod in aegris adplicant. 125
Materiae e regno animali.
29. Cantharides. 125
Materiae e regno vegetabili.
30. Opium. 126
31. Tabacum. 127
32. Belladonna; Senecio vulgaris; Helleborus; Aconitum; Sabadilla. 128

§. 33.

Pag.

§. 33. Experimenta circa Purgantia. 129
34. Anthelmintica. 129
35. Diuretica; alcali; acetum. 130
Materiae e regno minerali.
36. Cosmetica. 131
37. Arsenicum. 131
38. Hydrargyrum. 132
39. Plumbum. 133
40. Antimonium. — Tartarus emeticus. . . 134

B. Cute laesa.

§. 41. Arsenicum. 137
42. Hydrargyrum. 138
43. Antimonium. — Tartarus emeticus. . . 140
44. Plumbum. 140
45. Opium ejusquè principia. 141
46. Tabacum. 142
47. Belladonna; extr Nucis vomicae; Stramonium; aqua Lauro-cerasi. 144
48. Aloe; Helleborus; Ol. Crotonis Tiglii. . 144
49. Scilla; Cantharides; alia. 445

50. Qua ratione agant medicamenta externa. . 145

CAPUT III: METHODUS IATRALEPTICA.

§. 1. Methodi definitio. 149
2. Indicantia.
A. Ubi interna medicatio impedita . . 150
I. Ex conditione partium corporis. . . 150
II. ——— ——— aegri. 151
III. ——— ——— medicamenti. . . 151
B. Ubi internae medicationi subveniendum. 152
C. Ubi externa medicatio praestet. . . 152
D. Refugium post aliorum usum frustraneum. 153
E. Ubi duplici indicationi satisfaciendum. 153
Contraindicantia. 154
§. 3. Exercendae methodi regulae. 155
De medicamentis.
§. 4 Vehicula. 155
5. Praeparatio. 157

§. 6.

CONSPECTUS.

Pag.

§. 6. Dosis. 158

De aegro.

7. Locus eligendus. 158

8. Frictio. 159

9. Balnea, tempus applicationis. . . . 160

Observationum ordo III.

Ad probandam remediorum externorum efficaciam in curandis hominum morbis internis.

A. Methodus Jatraleptica.

I. Medicamenta actionis universalis.

I. Relaxantia.

§. 10. Oleosa; in tetano, hydrope, febre hectica. . 161

Ad pestem praecavendam et sanandam; ad febrem flavam. 163

11. Nutrientia; balnea animalia. . . . 164

II. Adstringentia.

12. Cortex Peruvianus s. China. . . . 166

Pulvis. 166

Cataplasmata. 167

Balnea. 168

Unguentum. 169

Extractum 169

Tinctura. 170

§. 13. Sulphas Chinii. Pointe. 173

14. Cortex cum excitantibus. 174

15. Salix; Quercus; Rosa; Acetum. . . 174

16. Alumen; acet. plumbi; Ferrum. . . 174

III. Excitantia.

17. Aethereo oleo vel aromate praedita. . . 175

Species herb. excitantes. 175

Ad stomachum roborandum. 176

Ad vomitum, cardialgiam. 176

Ad colicam. 177

Ad Diarrhoeas sistendas. 177

In Typho. 178

Ad paralysin aliaque. 178

§. 18. Linimentum Spirituosum Chrestien . 179

19. Linim. Cl. Nahuys aromaticum. . . 180

CONSPECTUS.

Pag.

§. 20. Spirituosa; in Typho. 181
Excitantia irritantia.
21. Arnica montana. 182
22. Balsam peruv.; Terebinthina; Phosphorus. . 182
Excitantia antispasmodica.
23. Moschus. 183
24. Castoreum. 184
25. Asa foetida. 184
26. Ammonia; aetheres. 185
27. Camphora.
a In febribus malignis, nervoso putridis, gangraena. 185
b. In colica; diarrhoeis; dysenteria. . . 186
c. In morbis rheumaticis, arthriticis; paralyticis. 187
d. In morbis spasmodicis. 188
e. In genitalium affectionibus. . . . 189
f. Aliorum remediorum corrigens. . . . 189
§. 28. Cantharides. 190
IV. Sedantia.
29. Opium. 191
a. Opii vis excitans. 192
b. ——— anodyna 193
c. ——— antispasmodica. 195
In colicis. 195
— nimia ventriculi sensilitate. . . . 196
— Hysteria. 197
— mensium suppressione. 198
— stranguria. 198
— deglutitione impedita. 199
— tussi convulsiva; asthmate; tussibus. . 199
— convulsionibus, chorea, tetano, aliis. 200
Tinct. antispasmodica Chrestien, ad febres intermittentes. 201
d. Opii vis hypnotica. 202
30. Morphii acetas. 203
31. Atropa Belladonna. 203
32. Nicotiana Tabacum. 206
33. Cicuta; Hyoscyamus; Stramonium; Digitalis purp.

Pag.

purp.; Aconitum Napellus; Prussias Potassae; Sulphas cupri ammoniac.; Oxydum Zinci; Cerussa; Crocus; alia. 206

V. Resolventia.

§. 34. Species herb. resolventes. 209

35. Hydrargyrum. 209

Hydrargyrosis. 210

Louvrier — Rust. 210

Pichorel. 211

Scattigna, alii. 211

Unguenti mercurialis usus:

in lue venerea. 212

— peste praecavenda. 212

— Hydrophobia avertenda. 212

— Tetano et Trismo. 213

— Rheumatismo. 213

— Hydrope. 214

— viscerum inflammationibus. 214

§. 36. Mercurius sublimatus corrosivus. 215

37. Alia Hydrargyri praeparata. 217

Mercurius dulcis. 218

——— praecipitatus ruber. 218

——— Solub. Hahnemanni. . . . 218

Ung. mercur. cum saliva paratum. . . 219

§. 38. Auri praeparata. — Platina. 219

39. Jodium. 221

40. Pediluvia cum Acido Muriatico vel aqua regia. 221

II. Medicamenta actionis specialis.

§. 41. I. Emetica. 223

II. Purgantia.

42. Varia. 224

43. Ung. Colocynthidis in maniacis. . . . 226

III. Anthelmintica.

44. Varia. 227

45. Species herb. anthelminticae. . . . 227

46. Arthanita; Aloë. 228

IV. Diuretica.

Pag

§. 47. Scilla. 229
48. Digitalis purpurea, Epiglottis, lutea. . 232
49. Acetas Potassae. 234
50. Terebinthina. 234
51. Varia. 235

CAPUT IV. METHODUS ENDERMATICA.

§. 1. Methodi definitio. 237
2. Indicantia; contra-indicantia. 237
Exercendae methodi regulae. 238
De medicamentis.
3. Medicamentorum selectio. 238
4. Vehicula. 239
5. Dosis. 240
De aegro.
6. Cutis denudatio. 241
7. Loci denudandi selectio. 242
Ambitus loci. 243
8. Observanda quoad applicationem. . . 244
9. Loci inflammatio. 245
10. Actio medicamentorum endermatice applicatorum. 246
11. Nocivae sequelae. 247

Observationum ordo III.

Ad probandam remediorum externorum efficaciam in curandis hominum morbis internis.

B. Methodus endermatica.

I. Medicamenta actionis universalis.

I. Adstringentia.

§. 12. Cortex Peruvianus ejusque Principia. . . 248
A. Extractum Chinae. 248
B. Chinium ejusque Sulphas et Murias. . 248
a. Usus ad febres intermittentes. . 249
b. Ad febres perniciosas. . . . 254
c. Ad neuralgiam. 254
II. Excitantia antispasmodica.
§. 13. Asa foetida. 255
14. Moschus. 255

III.

Pag

III. Sedantia Narcotica.

§. 15. Narcotica in genere. 256
16. Opium. 257
17. Morphium ejusque Acetas, Sulphas et Murias. 258
a. Usus in Bronchitide chronica. . . . 260
b. —— — Phthisi et aliis pectoris malis. 261
c. —— — Dysphagia spasmodica. . . 264
d. —— — Vomitu. 265
e. —— — Tetano. 266
f. —— — Delirio tremente. . . . 268
g. —— — Spasmis hystericis. . . . 269
h. —— — sedandis doloribus. . . . 270
Ad Neuralgias, Prosopalgiam, Odontalgiam. 272
Ad Rheumatismum, Arthritidem, Ischiam. 272
Ad carcinomatosos dolores. . . . 275
i. Usus in Stranguria. 275
§. 18. Strychnium. 276
a. Usus in Paralysi. 277
b. ——— Paraplegia et Hemiplegia. . . 279
c. ——— Aphonia paralytica. . . . 280
d. ——— Amaurosi 280
§. 19. Atropa Belladonna. 283
20. Datura Stramonium. 283
21. Crocus. 284

IV. Resolventia.

§. 22. Hydrargyrum. — Mercur. subl. corros.; Merc. dulcis. 284
23. Antimonium. — Kermes miner. . . . 285

II. Medicamenta actionis specialis.

24. I. Emetica. 287
25. Tartarus emeticus. 288
26. Emetinum. 288
27. II. Purgantia. 289
28. Aloë. 290
29. Gummi Guttae; Rheum; Jalappa; Elaterium; Colocynthis; Ol. Crotonis Tiglii; Calomel. 292

III. Diuretica.

§. 30. 31. Scilla; Digitalis. 292

CA-

CONSPECTUS.

Pag.

CAPUT V. COMPARATIO.

§. 1. Comparationis momenta. 296
2. Usus generalis. 295
3. Locus applicationis. 298
4. Medicamenta. 302
5. De exercenda methodo. 304
6. Effectus. 309

XVI. COROLLARIA. 315

CORRIGENDA.

Pag. reg

47. 11. vesta *corr.* veste
68. 18 et 19. acetatis Strychnii *dele* acetatis
79. 14. detectis *corr.* detecti
82. 7. sequentes *corr.* sequens
87. 3. triennum *corr.* triennium
— 12. pariodito *corr.* parotide
101. 5. praecedatque igitur experimentum *corr.* praecedatque ante experimentum,
118. 8. primam *corr.* primum
121. 5. rete *corr.* reti
— 8. penetrantes *corr.* penetrantia
— 17. assumunt *corr.* assumere
122. 9. praecipuam partem . . incumbit *corr.* praecipua pars
125. 10. confectam *corr.* confectâ
150. 16. nec raro ex debilitate, *adde* impeditur ventriculi aditus
154. 7. aut contraindicatus *corr.* nec contraindicatus
181. 12. *dele* si
178. 1. eo febris tempore *corr.* vel eo febris tempore,
184. 24. laudata in olei connubio cum tinct. cantharidum etc. *corr.* laudata; in olei connubio, cum tinct. cantharidum etc.
186. 17. fisteret *corr.* fistebatur
188. 11. vehemens superveniens *corr.* vehementem subortum

191.

Pag. reg.

191. 21. anginam (asthenicam?) *corr.* asthenicam (?)

196. 7-8. fin-la *corr.* fin-gula

199. 25 pomato . . allatum *corr.* allato

204. 18. tolli posse *corr.* tollitur, ut

205. 18. Hyoscyam. *corr.* Belladonn.

216. 3. scrophulos *corr.* scrofulas

226. 10. Maniaca *corr.* Maniacae

238. 6. non abhibeatur *corr.* non adhibeatur.

251. 15. utilitas *corr.* utilitatem.

260. 4. censorii effectiones *corr.* sensorii affectiones

262. 23. *dele:* et morphii usum

[uti enim ex sequentibus patet, Meyer omni vespere acetat. Morphii gr. β. loco nudo adplicat, et ternis, si opus sit, diebus novum admovet vesicatorium, intus nihil, praeter Emeticum exhibens.]

277. 10. exsentorum *corr.* extensorum

— 22. per plures die *corr.* dies

280. 5. ab *corr.* ob

284. 24. intra pauca horas *corr.* paucas

286. 2. *dele:* vesicatorio excitabatur,

287. 2. una *corr.* uno

Caetera lectoris corriget benevolentia.

DOUWE GORTER,
SIMONIS FILII,
IN ATHENAEO ILLUSTRI AMSTELODAMENSI THEOLOGIAE STUDIOSI, SEMINARII TELEIO-BAPTISTARUM ALUMNI.

DIALOGI TRES

DE

PLATONIS SYMPOSIO,

SIVE

RESPONSIO AD QUAESTIONEM,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

AB ORDINE

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITTERARUM HUMANIORUM PROPOSITAM:

„ *Quo proposito Plato Symposium scripsisse videtur? Quae dialogi ratio et progressio est in argumento explicando? Quae maxime est explicationis conclusio?* "

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT

D. XXVI M. MARTII A. MDCCCXXXII.

SYMBOLUM.

Καὶ γὰρ ἔγωγε καὶ ἄλλως, ὅταν μέν τινας περὶ φιλοσοφίας λόγους ἢ αὐτὸς ποιῶμαι ἢ ἄλλων ἀκούω, χωρὶς τοῦ οἴεσθαι ἀφελεῖσθαι, ὑπερφυῶς ὡς χαίρω·

PLAT. Symp. 175. e.

PRAEFATIO.

Platonis amans, cum viderem quaestionem ab Academia Rheno - Trajectina juvenibus propositam, quae est de Symposio, egregiam me nactum esse occasionem putavi, qua amori meo et studio indulgerem. Symposium enim accuratius perlustrans, speravi fore, ut, praeter maximum fructum, non exiguum inde perciperem gaudium. Ad opus igitur me accinxi.

Nunc autem quaestio erat, quomodo id agerem. Tandem in eam rationem incidi, quam et veteres plerosque scriptores tenuisse, video, ut nempe personis quibusdam suas sententias defendendas atque impugnandas tribuerent, easque loquentes inducerent. Naturae convenientior illa ratio mihi visa est. Grave autem simul opus existimavi, atque viribus meis majus; deinde vero, ejus suavitate abreptus, aliorum exemplo audacior

sum factus. Imprimis ipsum Symposium me *incitavit*, quippe quod tantam habeat formae accommodationem, ut non exiguam ejus *laudis* causam in eâ positam esse putem. Praeterea Marsilium Ficinum mihi jam viam parasse, cognovi, et quidem eo modo, ut, philosophos sui temporis quosdam, convivio Platonis natales celebrantes, atque de ejus Symposio disserentes fecerit (1). Denique, aequales nonnullos idem tentasse, *non* exiguum mihi fuit incitamentum, quorum exempla, quamvis me non assequi posse mihi conscius sim, tamen sequi egregium existimavi.

Et ecce! duo Amici, *Sophronius* et *Philoplaton*, nobis deinceps Symposium tractabunt, ita ut hic plerumque explicet, ille vero audiat.

(1) Vid. Platonis opera interpr. Mars. Ficino, Lugd. Bat. 1590. pag. 773 seqq.

DIA-

DIALOGUS PRIMUS.

QUO PROPOSITO PLATO SYMPOSIUM SCRIPSISSE VIDETUR?

Sophronius. Videor mihi hac de re, quam memoras, (mirum sane tibi videbitur) non omnino esse imparatus. Platonis enim Symposium et ego et amici quidam forte hoc anno legendo tractavimus. Nuperrime etiam, cum lectionem ejus ad finem perduceremus, nescio quo modo, sermo fiebat de proposito, quo Plato dialogum scripsisse videretur. Longe discrepabant sententiae; acerrime disceptavimus; sed, ut fit, nil profecimus. Tandem, cum jam linguae defessae, animique vehementiores essent, omnium consensu decrevimus, disceptationem in sequentem differre hebdomadem, ut nempe tum, et magis ordine fieret, et nos paratiores veniremus. Hoc factum est,

et,

et, cum simul hilarem toti sodalitio finem imponeremus, vesperem laetum, et quod ad rem tractatam, et quod ad festivitatem attinet, transegimus. Vides igitur me jam Platonem suscepisse, maximeque Symposio operam dedisse, quapropter, cum de illo dialogo sermo sit, credo, me non plane ad respondendum esse imparatum. *Philoplaton* Nescio, utrum te potius laudem, an mirer. Tune tandem ad Platonem venisti, quod ego te semper monui, tu vero semper omisisti? *Sophron.* Recte tu *tandem* dicis. Serius, eheu! mihi aurei illi dialogi in manus venerunt. Antea enim, ut omnes philosophos, ita et Platonem contemtioni habebam. Metaphysicae illae quaestiones (confundebam enim veteres *cum recentioribus* ita dictis philosophis) *mihi ingratae* erant, quippe captu majores; poetas magis amabam, qui multo gratiorem mihi tractare videbantur materiam. Forte autem (erat *superiore anno post* ferias) mihi Platonis *Phaedrus in manus* venit. Libro evoluto, legi quaedam, quae mihi adeo placuerunt, ut illum dialogum sine morâ percurrerim; tum rursus sed magis attente eum legi, et, quo attentius, eo magis mihi placuit. Exinde etiam alia Platonis perlustravi, et, ut eo majorem inde fructum perciperem, amicos quosdam rogavi, ut unâ mecum quendam legerent dialogum. Placuit iis et ita platonicum nostrum exortum est sodalitium. Symposium tractavimus, quem dialogum

gum ut pulcherrimum nobis commendaverant alii. Neque id fecisse nos poenituit, cum adeo ejus lectio delectaverit, ut omnes huncce librum longe pulcherrimum putaremus.

Nam sive consideramus orationis formam, nihil elegantius excogitari potest, cum tanta facilitas, urbanitas ac perspicuitas per totum dialogum inveniatur, ut, in summâ rerum personarumque varietate, nihil ineptum, nihil frigidum deprehendatur, sed quisque et sibi et rei tractatae convenienter dicat; sive rerum ordinem contemplamur, maximum eum esse agnoscamus, necesse est; sive denique argumentum spectamus, omnium jucundissimum ac gravissimum id esse, unusquisque statim videt, cum de *amore* et *pulcro* sermo sit, quae primarium in philosophiâ platonicâ obtinent locum. Singulis hebdomadibus conveniebamus certo tempore, magno studio Platonem legentes; tum de eo, quod legeramus, sermones habentes, quod tempus mihi semper gratissimum fuit. Inprimis gratum mihi erat convivium, quod ex communi sumtu celebravimus. Multi tum, et de Platone, et inprimis, ut dixi, de ejus in scribendo Symposio proposito habiti sunt sermones inter Socratica pocula, ita ut sua sponte fieret convivium Platonicum de ipso Platonis Convivio. *Philopl.* Amo te, carissime! — Sed fungaris tu mihi Apollodori ex Platonis Convivio munere; nil aliud agas; sed enarres, quinam in vestro Symposio sermones et

prae-

praecipue, quaenam vestrae de proposito fuerint sententiae. Scio enim te, ut modo cognovi, Platonem ante omnia amare. *Sophron.* Grato animo, quae possum, enarrabo; sed, quare me tanto ardore de Symposio interrogas? An fortasse vidisti quaestionem, ab Academiâ Rheno-Trajectinâ juvenibus propositam, quae est de Symposio? Si vere opinor, lubentius etiam, sub quâdam tamen conditione, narrabo. *Philopl.* Recte suspicatus es, amice! fatebor enim tibi me non solum quaestionem illam vidisse, sed et experiri velle, quantum meae vires valeant in ea tractandâ. Forte Platonis legens Symposium, ejus lectione adeo delectatus sum, ut, propositam quaestionem videns, eam tractare constituerim, *hoc potissimum consilio*, ut eo majore cum studio et curâ Platonem tractarem, et tum ex ipsa tractatione, tum ex illo studio et curâ quam maximum perciperem fructum. Negare etiam nolo, dulcem mihi affulsisse *praemii* spem. Praeterea duo adhibui proverbia, quorum prius me ad opus incitavit, alterum mihi solatium erit, si res male evenerit; haec scilicet: *audaces fortuna juvat*, et: *ut desunt vires, tamen est laudanda voluntas.* Apparatus jam quosdam feci. Tu autem, nisi molestum, recites nunc sententias ex vestro convivio. *Sophron.* Tibi non morem geram, nisi duabus hisce praemissis conditionibus, ne, si forte nostra quaedam tibi inepta videan-

deantur, haecce nobis vitio vertas. *Philopl.* Semper sane tui similis manes, tuum opus, quamvis plerumque non spernendum, ineptum putans. Sed narra. — *Sophron.* Caveas! — Alteram etiam conditionem habeo, scilicet, ut, si ego nostras de proposito sententias protulerim, tu eodem modo tuam dicas. *Philopl.* Dicam: non prius autem, quam vestras ad finem usque audivero. *Sophron.* Narrare igitur conabor. Convivium modo parcum nobis erat, eo copiosiores vero et jucundiores erant sermones. Postquam bibitum esset in salutem patriae, principis, tum et juvenum amicorum, qui arma sumserunt, finibusque adstant, patriam defendentes, nec non in puellarum sanitatem, disputatio fit, ut constitutum erat, ea lege, ut quisque ex ordine suam diceret sententiam. Initium dicendi fecit Pamphilus. — „ Amici carissimi! inquit, vobis omnibus hocce convivium bene eventurum, spero; gratissimum enim omnibus esse scio. Prae ceteris autem gratum est Cratino, non tam convivium, quam argumentum; agetur enim de *amore*. Ne erubescas, amice! non enim turpis res est amor, imo amare per omne tempus decorum habuerunt homines, et recte, nam . . . . *Cratinus.* Taceas, stultissime! potius sententiam, quam debes, dicas. *Pamphilus.* Non prius eam audibis, quam salutationem. Repleatis pocula, sodales! — *Charinus.* Faciam, sed quaenam res est? *Pamphil.*

Ne

Nescisne tu? Ille deperdite amat. *Char.* Quam? *Pamphil.* Nomen dicere, non audeo. — Tollite pocula juvenes, et bibite mecum in sanitatem, nec non humanitatem puellae cujusdam, Cratino satis notae. Nunc sententiam dicam, ne autem eam tam splendidam fore speretis, quam illam, quam proferet mox Cratinus: ille enim divino spiritu inflatur, ego minime. Sed dicam: animi perturbationibus magnos etiam *saepe* abnoxios esse viros, inter alia, simultas illa docet, quam inter Platonem et Xenophontem intercessisse, veteres perhibuerunt scriptores (1). Ambo magistri sui, Socratis, sermones scripto mandarunt eo modo, ut Xenophon, quantum posset, historiae fidem in eo servaverit, Plato vero *magis ποιητην* egerit, atque magistrum ex ingenio suo descripserit, quod alter ei vitio vertit. Quid mirum igitur invidiam iis intercessisse? Aulus Gellius annotavit, neutrum eorum alterius nomen in operibus suis scripsisse (2). *Probabilis igitur* mihi eorum sententia videtur, qui statuant: *Platonem eo proposito scripsisse convivium, ut esset, quod in eodem genere Xenophonti opponeretur* (3). Xenophontis Convivium enim sine dubio juvenile opus

(1) Vid. Aulus Gellius, N. Att. XIV. 3. et Athenaeus Deipn. libr. XI. p. 504. E.

(2) Loco citato.

(3) Cf. Bibl. Crit., Amstel. 1779.

opus est habendum, et igitur longe ante Platonis confectum. — Nonnulla in utroque Convivio similia inveniuntur, plurima vero diversa, et partim opposita, e quibus apparet Platonem Xenophontis opus ante oculos habuisse, atque ostendere voluisse, quantopere ipse eum quoque in hoc genere superaret. Ut discrimen eo magis conspiceretur, Pausaniam fere eadem loquentem inducit, quae apud Xenophontem Socratis λόγος ἐρώτικος continet. Dimitti tibicinam facit, cum Xenophon tibicinae aliisque ludis in suo convivio haud obscurum dedisset locum. Socrates in eo praeterea parva pocula bibit, dum idem apud Agathonem ψυκτῆρα, πλέον ἢ ὀκτὼ κοτύλας χωροῦντα et φιάλην μεγάλην ad eundem usum adhibeat. — Haecce quam maxime meam sententiam confirmare videntur (1). — Quae cum dixisset Pamphilus, vices pervenerant ad Charinum, juvenem mihi amicissimum, neque omnino indoctum, qui vero miro modo philosophatur, res, quae ad pedes jacent, e longinquo petere solitus. Hic igitur, cum sententiam suam scriptò mandasset, ejus recitandae veniam rogavit; qua datâ, scriptionem suam praelexit, quam, cum mihi roganti dederit, et forte mecum habeam, etiam tibi praelegam. Est ita: „ Aud. Hum.! Ei, qui rem paulo liberius, uno

(1) Cf. quae contra hanc sententiam affert Astius; Plat., leb. und schr., Lip. 1816. p. 314 seqq.

uno oculorum obtutu, contempletur, inter singulos Platonis dialogos nexum quendam, et convenientiam invenire, non difficile erit. Jam statim in Symposii lectione, ex qua semper maximum percepi gaudium, attentionem meam movit, Platonem ibi tantopere sibi indulsisse in laudando Socrate. Depingitur enim, non tanquam serenus philosophus, ab omni hilaritate, ac festivitate abhorrens, modo philosophiae intentus; sed *inducitur* in lauto convivio, bibit, neque ebrius fit, et omnino ejus vitae ratio et domi et militiae ita ab Alcibiade describitur, ut Plato in Convivio imaginem perfecti sapientis in communi vitâ exhibere voluisse, videatur: quomodo se a nullâ re honestâ abstineat, semper autem modum servet, *omnesque* patientiâ, modestiâ, temperantiâ ac fortitudine superet.

Hisce factis, cum superiore hebdomade disputaremus de proposito Platonis in scribendo Convivio, etiam, quae hac de re sentiant viri docti, investigans, Schleijermacheri sententia meam quam maxime firmavit, eique, adhuc obscurae, plurimum lucis adspersit, quapropter vobis eam tradere decrevi.

Initio enim Sophistae Theodorus ad Socratem adducit Hospitem Eleatem, ἑταῖρον δὲ τῶν ἀμφὶ Παρμενίδην καὶ Ζήνωνα, μάλα δὴ ἄνδρα φιλοσόφον (1),

a

(1) Sophista, p. 216. A.

a quo Socrates percontatur, quid familiares in Eleâ, sentiant de *Sophistâ*, *Politico* et *Philosopho*; utrum unum hos, an duos esse velint, sive, ut tria nomina, sic et tria genera ducant? et si postremum assumant, quomodo haec tria genera distinguant? His de rebus disserunt deinceps, in eodem dialogo *Sophistam* definientes. *Politicus* describitur in dialogo ejusdem nominis, iisdem personis colloquentibus. *Philosophi* autem definitionem desideramus. Ad *hunc* vero describendum cujusnam potius exemplum sumeret *Plato*, quam magistri sui, quem ante omnes amabat? Illum nunc nobis proponit in duobus illis praeclaris dialogis, *Convivio*, ac *Phaedone*, et quidem ita, ut sub ejus personâ perfecta philosophi imago lateat, qualis, tum in vitâ, tum in morte appareat. Tranquillo animo mortem exspectat, quam non malum, sed potius maximum bonum ducit, quippe vitae aerumnarum finem, ac beatitudinis initium; neque carcerem legitimum effugere vult, ne videlicet eas leges corrumperet, quas per totam vitam coluerat. In vitâ publicâ non ut stoicus, hilaritates et voluptates contemnit, sed potius grato animo iis fruitur, semper autem modum tenens. Talis in Symposio describitur Socrates; et Alcibiades, cujus orationem sine dubio primariam dialogi partem duco, postremo loco nobis ante oculos ponit, tum ejus modestiam, ac temperantiam in amore et vitâ interiore, tum fortitudi-

dinem, constantiam et patientiam in bello, tanta verborum copiâ, ut statim in eo agnoscamus imaginem veri philosophi, qui semper ita sese praebet, ut vere est, neque alia dicit, alia agit. Quare eo proposito Plato mihi hunc dialogum scripsisse videtur, ut *in eo exhiberet imaginem philosophi in communi vita.*" — Haecce cum recitasset amicus meus, duo sequebantur, quorum sententia non dilucidae erant: neque eas memini. Antonius etiam paucis absolvebat. Dicebat enim Platonis in convivio propositum fuisse, *ut Socratis famam a turpibus vindicaret rumoribus.* Post hunc et Cratinus et ego soli relicti eramus. — Si numerum spectemus, dicebat Pamphilus, jocandi gratia, jam major pars dixit, si autem pondus respiciamus, sine dubio minor mihi videtur; sunt enim viri graves, qui nunc nobis de proposito exponent, quippe alter Amoris, alter Platonis furore metuendus. — Ne majorem, quam par est, moveas exspectationem, respondebat Cratinus. Desiderium enim, quod me tenet, longe differt ab isto amoris enthusiasmo, qui virtutem bellicam, ac poëtas inter Graecos efficiebat. Ex fonte enim impurissimo effluebat ille, pravoque perficiebatur modo, quod miror te non observasse, o Pamphile! Ex simultate, quam Plato cum Xenophonte habuisse videtur, propositum derivasti, nullam autem ipsius dialogi rationem habuisti, quod quidem Charinus optime fecit, nimis tamen rem e

longinquo petiisse mihi videtur. Ex ipso enim Symposii argumento propositum derivandum esse puto. — Lubenter ex parte id tibi concedo, respondet Pamphilus, sed simul contendo, temporis aliarumque rerum externarum rationem minime spernendam esse. *Char.* Si scilicet prius ad ipsum dialogum nos converterimus, neque inde propositum derivare potuerimus, tum demum ad illud externarum rerum asylum nobis confugere licet. *Pamph.* Aveo igitur tuam, ex ipso dialogo derivatam, audire sententiam. *Char.* Dicam: Vario modo, a variis convivis Amor in Symposio laudatur, unde quasi suâ sponte sequitur, varium Amorem etiam in eo proponi. Alium laudat Phaedrus, alium Pausanias et Eryximachus: dum Aristophanes, cujus oratio spurcissima est, Agathon et Socrates eodem modo rem agunt. Sed, quamvis hi omnes varios laudent amores, tamen nullus eorum purum ac sanctum spectat Cupidinem. Nihil aliud celebrant, nisi nefariam paederastiam. Neque Alcibiades, cujus orationem minime primariam duco, aliam sequitur rationem. Ostendit nempe, quomodo Socrates fuerit in amore erga juvenes. Ex hocce igitur spurco dialogi argumento satis patet, qualis fuerit morum conditio apud Graecos, cum omnes tam libere loquantur de re, cujus ipsum nomen apud nos fere nefandum habetur. Non vero ipsum Platonem hisce nequitiis adspergere volumus, neque

que eum istum amorem laudare voluisse, contendimus, sed potius contrarium affirmamus; quod nempe eum ex hominum societate exstirpare studuerit. Cum autem malum insuperabile videret, id eo modo efficere tentavit, ut amor ille honesto modo ageretur, et quidem in Symposio. Distinguuntur ergo per totum dialogum, exceptâ Aristophanis oratione, duo amores, unus *turpis*, ac alter, qui *purus* dicitur, non vero *ad naturalem* erga feminas, sed, aeque ac prior, ad puerorum pertinebat amorem, libidinem tamen spernebat. Haecce igitur mea sententia: *Platonem, cum penitus malum exstirpare non posset, ei medicinam afferre voluisse, atque hanc ob causam Symposium scripsisse.* Vides igitur, o Pamphile! in tuum asylum confugere, non opus esse. Haec cum dixisset, graviter eum locutum esse putavimus, simul autem in eo convenimus, illum nimis Graecorum amorem depravasse. Ipse Pamphilus laudavit illius verba, neque *sententiam* reprobavit, quippe rem habens cum amante, suam ironiam adhuc aegre ferente. Ego autem, cum me solum relictum, ac non exiguam exspectationem viderem, meam sententiam, quam, ut Charinus, perscripseram, recitare subtimui. Primo enim eam unice veram esse putavi, neque ullum fore credidi, qui a me dissentiret; cum autem aliorum, et inter se, et a me diversas sententias cognovissem, mea contra mihi inepta, et amicorum senten-

tentiae, mihi probabiliores visae sunt. Recitavi tamen, ac cum forte mecum habeam, etiam nunc recitabo. — „ Ad perfectam dialogi intelligentiam, cujus lectioni inferiore hebdomade finem imposuimus, plurimum valet consilii indagatio, quod in eo scribendo habuit Plato. Ut id autem recte investigemus, primo contemplemur necesse est, non singulas partes, sed totum libellum uno oculorum obtutu; deinde videamus, quodnam in eo potissimum argumentum inveniatur, ex quo postremo loco derivandum est propositum; quod dum faciam, vos Aud. Hum! oro rogoque, ne mihi vitia, quae certe plurima insunt, in malam vertatis partem.

Symposium igitur contemplantes, varios reperimus convivas, pacto inito amorem celebrantes. Phaedri oratio continet mirum ejus effectum in hominum animos ad varia opera perficienda; Pausanias duplicem distinguit amorem; dum Eryximachus utriusque amoris vim ad omnia extendat. Qui post eum dicit, Aristophanes, comice rem tractat; describit enim priorem hominum integrum statum, ex cujus dissolutione mutuum derivat amorem. Agathon ipsum Deum non ejus effectus laudat tantâ orationis copiâ, ut statim in ejus oratione agnoscamus Sophistarum arrogantiam. Socrates eam continuo modestiâ suâ ridiculam, ac notâ interrogandi ratione irritam facit, quo facto, exponit, quae ipse ex Diotimâ audiverat. Ostendit

in iis, quid sit tandem Amor cujusque naturae, tum vim ejus exponit mirabilem atque arctissimam cum pulcro conjunctionem, ac denique, quomodo amor nos a singularibus ad universalium rerum ducat contemplationem, quâ maximam percipimus pulcritudinem, quippe non eam, quae est in singulis rebus, mutabilem, sed quae in universo conspicitur, immutabilem, *simplicem*, *aeternam*. Qui illam assequuntur, soli digni sunt, qui philosophi nominentur. Postremum locum occupat Alcibiadis oratio, quâ nobis exemplar proponitur illius philosophi, modo a Socrate descripti.

En, contemplati sumus totum *dialogum* quam potuimus brevissime! *Agite! nunc* videamus, quodnam potissimum in eo argumentum tractatum sit. Varii convivae vario modo rem propositam tractant, quo quisque sibi de eo notionem formaverit, ita ut unusquisque *statim in* eorum orationibus varias hominum de Amore sententias agnoscat. Phaedrus vulgarem notionem exponit, Pausanias illam politicorum, dum Eryximachus medicorum partes agit. Aristophanes sine dubio sententiam quorumdam philosophorum, fortasse scriptorum eroticorum vindicat, eique ex ingenio comicam formam induit. Sequitur oratio Agathonis, quam referre quasi speciem et formam ineptiarum omnium, quibus Sophistae orationes suas quasi luminibus distinguere solebant, caecus sit, ne-

necesse est ac mentis acie praestrictus, qui non videat (1). Restat Socratis oratio, veri philosophi sententiam exhibens, ad quam sine dubio ceterae referri debent sententiae, quapropter Socratis orationem primariam dialogi partem duco. Quod si omnia vera sint, quae hactenus disputavimus, non difficile erit, totum argumentum paucis describere verbis; est enim expositio naturae et effectus Amoris, ex variorum sententiis, quâ explicatur quam diversae inter se extiterint illae sententiae, et quantopere philosophorum notio vulgarem superet. Hisce igitur consideratis, neminem fore speramus, qui a nobis dissentiat, Platonem in hoc libro ostendere voluisse, *amoris*, *qualis esse debeat*, *vim et praestantiam*. Amorem enim omnem revocandum esse ad universae, verae, et immutabilis pulcritudinis contemplationem, quâ cum bonitatis specie ac formâ maximam habet conjunctionem, quamque si quis consecutus sit, statim repleatur necesse est jucundissimo divinae laetitiae sensu, quo fit, ut sine morâ eam veram pulcritudinem contempletur, omniaque corporea ac terrena contemnat. Quod quidem praestantissimi et solo philosopho digni amoris genus, quantopere ab amore terrestri corporibusque defixo distet, indicare

(1) Cf. Stalbaum, in Praef. ad Symposium, quem potissimum in his secuti sumus.

re, etiam Platonis fuisse consilium, nemo negabit." Haecce mea fuit sententia, Amice! quae, quod mirum omnino mihi videtur, amicis placuit. — *Philopl.* Mihi etiam placuit; quinam vero ceteri, qui habiti sunt, sermones. — *Sophron.* Minoris ii sunt momenti, saltem eos non omnes memini. Primo, ut dixi, de Symposii proposito disseruimus, deinde vero de ejus argumento, de *amore* nempe. Inprimis Cratinus discrimen urgebat inter veterem nostramque amandi rationem, hancce omni laude extollens, illam vero sub quâcunque conditione detestabilem censens, ita ut ne Socratis quidem famae parceret. Inde, quasi sui sponte, ad Cratini amicam et virgines pervenimus, quae materia inter largiora *pocula diu* nos tenuit, donec omnes laeti serâ nocte domum rediremus. Haecce sunt, Philoplaton! quae tibi ex nostro convivio narranda habeo. — *Philopl.* Gratias tibi ago maximas, gravissimae enim plerumque videntur vestrae sententiae. *Sophron.* Nunc ex pacto tua agitur res. Variae in nostro convivio sententiae mentem mihi turbârunt. Prius unam modo esse sententiam putaveram, nunc autem tot prolatae sunt opiniones, omnes fundamentis quibusdam innixae, ut plane nesciam, quaenam vera sit habenda. Dicas igitur tu mihi, quid sit Platonis in csribendo Symposio *verum propositum.* Sine dubio enim jam multa de eo cogitasti, atque *verum* invenisti. — *Philopl.* Miram rem me

ro

rogas, amice, qui putes, me, modo leviter litterarum primordia attingentem, quasi arbitrum venturum, ut discernem, quid verum quidque falsum sit, et quidem in re, de quâ viri doctissimi tantopere dissentiunt. Neque mirum eos dissentire; difficillima enim est quaestio, neque ad certam definitamque sententiam venire possumus. Nam non solum tempus (1), quo scripsit Plato Symposium, incertum est; sed etiam modo pauca, tum de hujus vitâ, tum de temporis conditione, quo vixit, novimus, quae pauca nobis adhuc pleraque petenda sunt ex scriptoribus, qui longe post ejus aevum floruerunt. Quis ergo in tantâ rerum obscuritate pro certo affirmaret, quodnam consilium habuerit Plato in scribendo Symposio, sive, quid eum incitaverit, ut illud in lucem ederet? Ridicula esset talis arrogantia, non vero ridicula, imo gravissima est quaestio, quia, si bene tractetur, plurima in Symposio eâ explicari possint. *Sophron.* Non plane percipio, quomodo ex propositi indagatione plurima profluant emolumenta, si de eo ad *verum* pervenire nobis non liceat. — *Philopl.* Verum invenire quidem possumus,

(1) Opinantur viri docti Symposium post Olymp. XCVIII esse confectum. Dicit enim Aristophanes, p. 193. A. νυνὶ δὲ διὰ τὴν ἀδικίαν διῳκίσθημεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθάπερ Ἀρκάδες ὑπὸ Λακεδαιμονίων, quod de murorum urbis Mantineae destructione accipiunt, quae fuit quarto 98 Olympiadis anno.

mus, non autem scire, num quod invenimus verum sit, saltem affirmare, nos in tanta rerum obscuritate sententiarumque varietate verum invenisse, arrogantis esset. — *Sophron.* Non veritatem igitur dari hac in re scientiam putas. — *Philopl.* Omnino. Nam non certitudinem, sed modo verisimilitudinem hac in re assequi possumus, quippe conjiciendo paratam. Hac lege ergo deinceps videamus, quae sententia nobis sit verisimillima.

Sed prius nobis inquirendum est, num certum quidem Plato in scribendo Symposio habuerit consilium. Veterum enim scribendi ratio longe recedebat a nostri aevi ratione. Non scilicet in fronte librorum notabant, quibus de rebus in iis acturi essent, neque dividebant eos in sectiones, capita, paragraphos; sed exordium sumentes ex aliquâ re liberum cogitationum cursum sequebantur, quo quasi suâ sponte exstiterunt praeclara illa veteris aevi monumenta, quae omnes litterarum amantes ob singularem elegantiam atque verborum vim digna adhuc censent, ad quae se conforment. Sic imprimis et Plato scribebat. Varia interdum argumenta uno complexus est dialogo; unde nobis concludere liceret, nullum habuisse illum in eo scribendo certum consilium. In Symposio autem, quamvis in eo magna argumenti personarumque varietas conspiciatur, maximam progressionem et unum quasi finem, ad quem omnia referuntur, deprehendere non difficile est. Plato igitur, Sym-

po-

posium scripturus, non temere mihi stilum sumsisse videtur, perscribens, quae ei in mentem venirent, sed omnino certum habuisse propositum, de quo nunc videamus.

Multas et varias de nostrâ quaestione esse sententias, tum aliunde, tum inprimis ex vestro patet convivio, ita ut novam formare sententiam nobis non opus sit, omnis autem difficultas in eo existat, quamnam sententiam ex tantâ varietate eligamus. Sine dubio ea nobis est eligenda, quae, omnibus consideratis, maxime probabilis videtur. Illam igitur assumimus sententiam, quam Antonius in vestro convivio protulit: *Platonem eo consilio scripsisse Symposium, ut suspicionem impuri amoris a Socrate abstergeret.* Haec sententia non exiguâ gaudet auctoritate, quippe stabilita testimoniis Frederici Wolfii, (1) et ex parte Danielis Wyttenbachii (2), quare non dubitamus, eam ut *hypothesin* assumere. Nunc autem inquiramus, quam verisimilis sit illa, et quidem eâ ratione, ut primo de rebus externis videamus, ut inde pateat, non absurdam sed probabilem esse nostram hypothesin; tum, quantopere ipsius Symposii argumentum eam confirmet.

Tempore Platonis Atheniensium mores corruptissimos fuisse, ex ejus temporis scriptis satis ap-

(1) Vid. Frid. Aug. Wolf, introd. ad Symposium, p. 30.
(2) Vid. Bibl. Crit. Amstel. 1779 p. 34

apparet. Symposium etiam, quamvis, quod ad formam ac argumentum attinet, tot abundet venustatibus tantâque arte confectum sit, ut sine dubio inter veteris aevi praestantissima monumenta, quae aetatem tulerunt, habendum sit, ex alterâ parte tamen tot morum corruptelae documenta continet, ut horreat bene moratus animus, necesse sit. Grassabatur enim Athenis nefaria ista libido illo tempore per omnes populi *ordines*, et omnino tantopere in usum pervenerat, ut fere turpis haberi desiisset, imo honestatem quandam aciperet (1). In tantâ morum corruptelâ non aliter fieri potuit, quin familiaritas, quam Socrates cum formoso Alcibiade, aliisque juvenibus habebat, ei adspergeret suspicionem impuri amoris.

Ille enim valde appetebat juvenum necessitudinem, praesertim eorum, qui formâ et ingenio excellebant, cum sciret hanc aetatem plurimis periculis obnoxiam atque τοὶς ἐρῶτικοις maxime idoneam esse, praeterea hos esse; a quibus futura reipublicae fortuna pendeat. Plerumque ergo in publico versabatur, cum unoquoque disserens, inprimis autem cum juvenibus. Erga hos ipsos se amatorem praebebat: Ὁρᾶτε γὰρ, dicit Plato ὅτι Σωκράτης ἐρωτικῶς διάκειται τῶν καλῶν καὶ ἀεὶ περὶ τούτους ἐςὶ καὶ ἐκπέπληκται (2). Inprimis Alcibiadis

(1) De hujus mali origine atque indole infra plura dicemus.
(2) Vid. Symp. p. 216. D.

dis quaerebat familiaritatem, juvenis eo tempore formosissimi ac miris animi dotibus praediti. Cum igitur Athenienses Socratem talia agentem viderent non tantum, sed et eorum juvenum, quos in gymnasiis, conviviis, aliisque locis semper quaerebat, quosdam ad ejus intimam familiaritatem pervenire, deprehenderent, sane non mirum nobis videtur, illos Socratem sibi similem suspicatos esse.

Contra hanc sententiam afferri posset, neque Aristophanem, qui Socratem fabulâ suâ Nubibus in scenâ exagitavit (1), neque Anytum, Melitumque, qui eum in judicio accusârunt, hujus rei mentionem fecisse, quod certe fecissent, si modo quaedam fuisset suspicio. Sed jam nefarius ille amor turpis haberi desierat, imo honestatem quandam acceperat; quare minime res ejusmodi erat, quae ad ejus famam diminuendam fecisset, multo minus, quae in judicio capitali moveri posset. Constat quidem Solonis legibus gravissimam turpitudinis poenam constitutam esse in paederastas (2), illam autem eo tempore non amplius in usu fuisse, tum ex mali magnitudine, tum ex poenae gravitate probabile est. Objectio illa igitur nil valet ad ostendendum, non exstitisse rumorem.

Con-

(1) Cf. hac de re Fr. Wolfii introd. ad Plat. Symp. p. 35 sqq. et Groen v. Prinsterer. Prosop. *in Aristophane*. p. 174 sqq.

(2) Cf. Gesneri *Socrates sanctus paederastes*. Traj. ad Rh. 1769.

Contrarium praeterea quam maxime confirmant testimonia (1) et accusationes temporis insecuti, imo nostri aevi, quas quidem vir doctissimus Generus luculentissime refellit (2), sed quae tamen nihilominus satis docent, suspicionem adfuisse. Negari etiam nequit Platonem invitum huic suspicioni aliquatenus ansam dedisse in Phaedro, aliisque dialogis, quos junior adhuc scripsit. Posteriore autem aetate, cum nihil esset, quo tolleretur *suspicio*, haecce mansit, et fortasse Platoni interdum ab obtrectatoribus objectum est: magistrum, quem ille semper tantis laudibus extollebat, et tanquam exemplar sapientiae et vitae sanctitatis omnibus proponebat, minime tam sanctum, sed turpi amori obnoxium esse, qui, quamvis aliis non *turpis esset*, tamen minime philosophum decebat, praesertim eum, qui tanto studio contra illam ageret, hominesque ad honesta et decora converteret; quem amorem praeterea ipse Plato in libro de Legibus τὸ παρὰ φύσιν τόλμημα vocaverat. Haecce sine dubio aegre tulit gratissimus discipulus. Amabat Socratem toto animo, eumque pene divino honore ve-

(1) Unum testimonium attulisse nobis sufficiat Athenaei, l. XIII. c. 2. de *pulcritudine corporis* agentis: Socratem, qui omnia contemnebat, tamen pulcritudini Alcibiadis fuisse imparem (ἥττονα) *Cf.* Luciani Amores, nec non Aeliani Var. Histor. XI. 12: ubi indicari videtur, Xantippen etiam Alcibiadis amores suspicos habuisse.

(2) In commentatione modo laudata.

venerabatur, quare omnino par erat, eum huic malo medicinam afferre et quidem eo modo, ut aequalibus malas de Socrate adimeret opiniones, et, si quâ temere iis ansam dedisset, eam tolleret. Vides ergo, Amice! non absurdam esse nostram Hypothesin: *Platonem haecce in Symposio efficere voluisse.*

Mirum id tibi fortasse videbitur, amicissime! mihique oppones, Alcibiadis orationem, quâ certe Socratis continetur *apologia*, modo exiguam esse dialogi partem, cum, si Plato Socratem in Symposio defendere voluisset, pluribus verbis et per totum dialogum sine dubio id fecisset. Sed attendas, si placet, cujusmodi fuerit crimen Socrati oblatum. Praeterea modo rumor fuisse videtur, non aperta accusatio, quapropter *directe*, illaeâ modestiâ, hac de re agere non potuit. Ad id recte perficiendum opus ei erat dialogo varii argumenti, cui Socratis defensio quasi temere adderetur, quae argumentandi ratio etiam optime ad persuadendum valet, cum id, quod persuadendum est, primo celetur, sed deinde suâ sponte proferatur. Hujusmodi est Symposium. Varii philosophi in convivio invicem celebrant Amorem, ecce! irruit Alcibiades, vino gravatus risumque movens. Is nunc, qui optime potest, Socratis innocentiam affirmat, quare, cum id praeterea modestis fiat verbis, *Convivium elegantissima* et *honestissima mihi videtur Socratis Apologia.*

Quam-

Quamvis autem Alcibiadis oratio mihi inprimis huic fini inservire videatur, non tamen cetera ab eo plane aliena puto; sed omnia aliquatenus ad Socratis Apologiam pertinere. — Sed potius dialogum ipsum in manus sumamus, et videamus, quatenus cetera ad eam pertineant, ut inde nostra confirmetur *hypothesis*. Loca annotavi, quae mihi ad id facere visa sunt.

Confundebatur quodammodo apud Graecos *amor* iste impurus, qui omnia mala, cum alio quodam amore, qui omnia bona proferebat. Erat enim hic amor ἐνθουσιασμου quoddam genus, quo acti homines omnia pericula et sui ipsorum commoda contemnebant, et amator et amasius invicem arctissimo conjungebantur vinculo. Firmissimum erat ille amor incitamentum ad virtutem tum civilem, tum bellicam; *εἰ γὰρ μηχανή τις γένοιτο ὥστε πόλιν γενέσθαι ἢ στρατόπεδον ἐραστῶν τε καὶ παιδικῶν, οὐκ ἔστιν ὅπως ἂν ἄμεινον οἰκήσειαν τὴν ἑαυτῶν ἢ ἀπεχόμενοι πάντων τῶν αἰσχρῶν καὶ φιλοτιμούμενοι πρὸς ἀλλήλους. καὶ μαχόμενοί γ' ἂν οἱ τοιοῦτοι μετ' ἀλλήλων νικῷεν ἄν, ὀλίγοι ὄντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντας ἀνθρώπους. Si enim ratio quaedam esset, quâ civitas fieret sive exercitus ex amatoribus et amasiis, non sane esset, quo melius civitatem constituerent, quam abstinentes sese ab omnibus turpibus, et inter sese laudis cupidine certantes; et proelium ineuntes tales conjunctim, vincerent quamvis pauci, ut ita dicam, omnes homines*

mus (1). Hunc amorem invenisse videntur Cretenses, atque praesertim in bello ad animos militum inflammandos adhibuisse, a quibus Lacedaemonii aliique Graeci eum assumserunt, ac deinceps in civitates introduxerunt. Cum miros haberet effectus, sensim ejus honor crevit, donec tandem per omnem fere Graeciam in usum venisset. Dolendum autem hanc intimam familiaritatem saepius ansam dedisse turpibus libidinibus, quo fiebat, ut aliud amoris genus existeret turpissimum, qui omnia mala proferebat, ac cum puriore amore confundebatur. Hinc, cum turpissima et honestissima, pessima et optima fere eadem ducerentur, non aliter fieri potuit, quin plurima mala orirentur. Partim etiam suspicio, Socrati adspersa, ex hac confusione originem suam duxisse videtur, cum, nullum amorem sine libidine esse, plerique opinarentur.

Ad suspicionem illam plane tollendam Platoni quam maxime opus erat, ut prius duos illos amores toto genere esse diversos ostenderet, quo facto, ei erat affirmandum, Socratem a turpi ac nefario amore omnino fuisse aversum, sed esse purum et coelestem Cupidinem, quem coluerat. Jam in Phaedro quidem illos amores distinxerat, non autem tam clare et dilucide, ut non aliâ distinctione opus esset.

Hunc

(1) Symp. 178. E.

Hunc in finem Phaedrus, cujus oratio in Symposio primum obtinet locum, ἁπλῶς Amorem laudat, et quasi confusam illam populi notionem proponit. Sed continuo Pausanias duos esse amores dicit, unum πανδήμου, *vulgarem*, quem sequuntur viles homines, modo libidines suas explere studentes, et, utrum honeste an inhoneste id fiat, non curantes; alterum vero οὐρανίου, *coelestem*, laudabilem, honestum. Duos hos amores, quorum alter libidinem alter virtutem spectat, Pausanias porro describit et accuratissime distinguit, tum ille, tum Eryximachus, qui ex aliis rebus Pausaniae distinctionem confirmat. Jam patebat, non unum esse Amorem, sed omnino duos esse distinguendos Cupidines, alterum impurum, alterum honestum et laudabilem. Nunc Platoni tantum opus esse videtur, ut hujus fuisse generis Socratis amorem ostenderet; negare enim non potuit neque voluit, eum juvenes amore fuisse prosecutum. Hic vero amor non virtutem civilem, sed multo sublimiora spectabat, ad philosophiam enim pertinebat. Pulcri amorem ejus ope in juvenum animis excitare studebat Socrates, quam artem ἐρωτικὰ vocabat. Postquam ergo in tribus prioribus orationibus duos esse amores ostendisset Plato, in tribus sequentibus Socratis ἐρωτικὰ nobis proponit, et quidem in modum initiationis. Erant enim ἐρωτικὰ, quasi sacra mysteria. Hunc in finem Aristophanes et Agathon profanorum de amore sententias vindicant, quas dein-

deinde refutat Socrates, ut initiandi puri essent ab aliorum opinionibus. Ipse deinceps totam suam artem amatoriam exponit. Ne autem Socrati sui ipsius defendendi partes tribueret Plato, illum Diotimae verba tradentem facit, quibus continetur sua de Amore colendo et adhibendo sententia, ab omni turpitudine longe remota, imo optimum finem, juvenum emendationem, spectans. Hisce traditis, diserte affirmat Socrates, se eam artem colere aliisque commendare (1). Jam finitâ oratione, cum convivae mirantes de eâ confabularentur, ecce! irruit Alcibiades, inscius omnium rerum, et quamvis temere veniat, tamen consilio venisse videtur, ad Socratis innocentiam vindicandam.

Jam erat Amor a variis convivis descriptus, unde patebat, non omnem amorem turpem esse, quod nonnulli putabant (2); exposuerat etiam Socrates, cujusmodi esset amor a se cultus; ad philosophiam enim eum pertinere dixerat, atque id potissimum spectare ut juvenes meliores redderet. His omnibus factis, Alcibiades tandem, cujus gratia turpis ille rumor maxime exstiterat, affirmat, reverâ talem fuisse Socratis amorem atque nihil impuri in eo affuisse.

Ipsius Alcibiadis orationis argumentum et forma

(1) Haeccc, quae hoc loco modo verbo memoravimus, infra fusius explicabimus.

(2) Symp. p. 182. A.

ma quam maxime haec probant, ita ut omnia fere allata videantur ad propositum finem obtinendum. Vino gravatus primo Alcibiades non viderat Socratem; cum eum autem proxime sibi accumbentem cognovisset, obstupescit, eum increpat, mox vero coronat. Eryximacho illum monente singulos convivas jam Amorem laudavisse, affirmat se nemimem nisi Socratem laudaturum; *οὗτος γάρ*, inquit, *ἐάν τινα ἐπαινέσω τούτου παρόντος ἢ θεὸν ἢ ἀνθρώπον ἄλλον ἢ τοῦτον, οὐκ ἀφέξεταί μου τὼ χεῖρε. Hic enim, si quidem ego se praesente alium quendam sive deum sive hominem quam sese laudavero, manus a me non abstinebit* (1). — Veniâ dicendi ei datâ, per imagines Socratem laudat. Primo illum comparat cum Satyro Marsyâ, unde patet, tantam vim in philosophi verbis fuisse, ut juvenes ad eum allicerentur. Deinde vero comparationem instituit inter illum et Silenos, in quâ maxime ejus vitam externam et internam inter se opponit. In publico, dicit, ille plane libidinosus videtur. Semper enim cum pulcris versatur juvenibus, eos allicit, venatur, et omnia ea agit, quae amatores erga amasios facere solent. Sed haec tantum ejus obtegumentum silenicum, in quo se abdit. Intus enim omnino repletus est temperantiâ atque abstinentiâ: *ἴσθι ὅτι οὔτ' εἴ τίς καλός ἐστι μέλει αὐτῷ οὐδέν, ἀλλὰ καταφρονεῖ τοσοῦτον, ὅσον οὐδ' ἂν εἷς οἰηθείη· οὔτ' εἴ τις πλούσιος, οὔτ' εἴ ἄλλην τινὰ τιμὴν ἔχων τῶν ὑπὸ*

(1) Symp. p. 214. D.

ὑπὸ πλήθους μακαριζομένων. Vos sciatis velim, convivae! quod pulcritudo ejus nihil referat, sed contemnat eam magis, quam quis arbitrari possit; etiam divitias nihili facit omnemque alium vitae cultum, quem vulgus beatum praedicat. (1). Reverâ nihili ea negotia ducit, sed cavillandi jocandiqne gratia ea prae se fert. Quod equidem cum multis aliis bene exspertus sum. Deceptus enim illâ externâ specie opinabar, eum de meâ sollicitum esse pulcritudine, atque mihi ei gratificandum esse putabam. Ad coenam igitur eum vocavi, ut solus cum solo essem. — Porro narrat Alcibiades omnem familiaritatis suae rationem, colluctationem, pernoctationem omnesque suos conatus impuros, ad Socratem corrumpendum. Tota narratio tantâ arte confecta est, ut statim in eâ agnoscamus verba juvenis ganeonis, cui vinum linguam solvit; semper autem magnâ cum reverentiâ de Socrate loquitur, atque in omnibus apparet, eum quidem esse corruptissimum, in imo pectore vero adhuc quidquam remansisse illius bonae indolis, quâ Socrates eum imbuerat. Libere profert consilia sua pravissima, apparatus ad ea perficienda, atque fere in eo sumus, ut Socratem condemnemus, eumque sontem putemus, cum repente, nobis nihil de eâ re suspicantibus, ejus innocentiam testatur. Ἐυ γὰρ ἴσε, inquit, *μὰ θεοὺς, μὰ θεὰς, οὐδὲν περιττότερον κατα-*

δε-

(1) Symp. p. 216. E.

δεδαρθηκὼς, ἀνέστην μετὰ Σωκράτους ἢ εἰ μετὰ πατρὸς καθηῦδον ἢ ἀδελφοῦ πρεσβυτέρου. *Bene enim sciatis, Deos ego Deasque testor! me non aliter a Socrate surrexisse ac filius a parente, sive frater a seniore fratre debuerit* (1). Quo animo me dehinc fuisse putatis? pergit, cum quidem me ab eo contemtum esse sentirem, ejus contra indolem, temperantiam, ac fortitudinem valde amarem, virum talem nactus, qualem me nusquam terrarum, quod attinet ad prudentiam, et constantiam, invenire posse credebam; quapropter neque, quo ei succenserem sive ejus familiaritatem repudiarem, habebam; neque rationes mihi suppetebant, quibus eum mihi conciliarem. Noveram enim, ut *Ajacem* ferro, sic eum pecuniâ esse inexpugnabilem, et cum illud, quo solo eum expugnatum iri credebam, irritum cecidisset, inops sane consilii fui atque in servitutem redactus ab hocce homine, ut alius nullus ab alio, circumvagabar. *Haec omnia* mihi antea evenerunt, deinde nobis simul militia fiebat in Potidaeâ.

Hisce dictis narrabat Alcibiades eam militiam, semper Socratis constantiam, patientiam ac fortitudinem laude persequens; quae cum fecisset, quasi clausulam adjicit haecce: Ταῦτ' ἐστίν, ὦ ἄνδρες, ἃ ἐγὼ Σωκράτη ἐπαινῶ· καὶ αὖ ἅ μέμφομαι ξυμμίξας ὑμῖν ἔιπον ἅ μὲ ὕβρισε. Καὶ μέντοι οὐκ ἐμὲ μόνον τοῦτο πε-

(1) Sympt. p. 219. D.

πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ Εὐθύδημον τὸν Διοκλέους καὶ ἄλλους πάνυ πολλούς, οὓς ὄντος ἐξαπατῶν ὡς ἐραστὴς παιδικὰ μᾶλλον αὐτὸς κάθίσταται ἀντ' ἐραστοῦ. ἃ δὴ καὶ σοὶ λέγω, ὦ Ἀγάθων, μὴ ἐξαπατᾶσθαι ὑπὸ τούτου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἡμετέρων παθημάτων γνόντα εὐλαβηθῆναι, καὶ μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν, ὥσπερ νήπιον παθόντα γνῶναι. *Haecce sunt, convivae, in quibus Socratem laudo, et contra, quae ei vitio verto, immiscens, etiam vobis dixi, in quibus me injuriose tractavit. Et sane, non ego solus haecce ab eo passus sum, sed et Charmides Glauconis, et Euthydemus Deoclis filius, et alii permulti, quos ille sub amatoris specie ita decepit, ut amator amasius magis exstiterit quam amator; quae quidem et tibi dico, o Agathon, ne simili modo ab illo decipiaris, sed a nostro periculo edoctus, tibi caveas, neque, ut est in proverbio: accepto incommodo stultorum in modum sapias* (1).

Haec quae maximâ cum modestiâ proferebat Alcibiades, ita ut delicatis ipsis auribus non laedant, satis mihi indicare videntur, quale habuerit in scribendo Symposio propositum Plato. Socrates cum dicendi vices ad se pervenissent, suam artem amatoriam tradit; Alcibiades eum reverâ illam artem coluisse ostendit, atque tamquam philosophi amatoris exemplar exhibet. Non solum autem haecce tradit; sed imprimis memorat, quomodo ipse ab

(1) Symp. p. 222. B.

ab eo deceptus sit. Se enim, libidinis gratia Socratem suam familiaritatem quaerere, opinatum fuisse, dicit, longe alia autem expertum fuisse, quippe qui Socratem omnino inexpugnabilem cognovisset. Accusat eum ergo ὑβρέως *spretae injuriâ formae* ante convivas judices, δικασαὶ γάρ ἐστε τῆς Σωκράτους ὑπερηφανίας dicit (1), atque etiam Agathonem cavere jubet, ne eodem modo decipiatur. Si porro his adjungamus praeclaram Socratis innocenticae affirmationem atque ardorem, quo ejus temperantiam, constantiam, atque abstinentiam praedicet, et si reputemus haecce omnia majorem orationis efficere partem, equidem abesse non possum, quin *hypothesin* nostram *veram* ducam, ita ut, si rumor de Socratis famâ non affuerit, neque Plato eum in Symposio refellere voluerit, plane inops consilii sim neque Alcibiadis orationem explicare possim.

Sed non haecce unica sunt, *Amicissime!* quae ex Alcibiadis oratione nobis afferre licet. Omnis praeterea orationis ratio, verborum constructio, singulaeque dictiones tam singulares sunt, ut indicare videantur, huic dialogi parti proprium quoddam consilium inesse. Ipsa etiam Alcibiadis ebrietas non sine causâ videtur, ut nempe ejus verbis majorem probabilitatem faceret, atque venia ei esset, quâ omnia liberius proferre posset. Quamvis

(1) Symp. p. 219. C.

vis ebrius sit, tamen omni modo sibi fidem parare studet. Τἀληθῆ ἐρῶ, dicit initio Socrati . . . . ἐάν τι μὴ ἀληθὲς λέγω, μεταξύ ἐπιλαβοῦ, ἂν βουλῇ, καὶ εἰπέ ὅτι τοῦτο ψεύδομαι. ἑκὼν γὰρ εἶναι οὐδὲν ψεύσομαι (1). — Tales affirmationes, se verum dicturum, saepius repetit. Inprimis etiam notanda sunt, quae dicit, priusquam intimam suam familiaritatem describit. Quae hactenus dicta sunt, inquit, sine rubore proferri possunt, quae vero sequuntur, non prius audietis, quam proverbium, ὅινος ἄνευ τὲ παίδων καὶ μετὰ παίδων ἦν ἀληθής (2). Injustum praeterea esset in Socratis laudatione, superbum illud et pervicax ejus factum praeterire. Ad haec simili modo affectus sum, ac ii, qui morsi sunt a viperis. Dicuntur enim illi non alii cuidam dicere velle, quomodo se habeant, quam ei, qui idem passus sit. Phaedrum autem, Agathonem Eryximachum, Pausaniam, Aristodemum et Aristophanem videns, libenter narro, quomodo affectus fuerim in Socratem. Vos omnes enim participes fuistis illius ex philosopho furoris bacchatique estis. Omnes ideo audietis; οἱ δὲ οἰκέται, καὶ εἴ τις ἄλλος ἐστὶ βέβηλός τε καὶ ἀγροῖκος, πύλας πάνυ μεγάλας τοῖς ὠσὶν ἐπίθεσθε. *Famuli vero, et si quis alius adsit profanus, sive agrestis permagnas auribus imponant fores* (3). Hic totus locus omnino

(1) Symp. p. 215. A.
(2) Symp. p. 217. E.
(3) Symp. p. 218. B.

no mysteria redolet atque indicat, sequentia esse magni momenti, quasi nemini, nisi initiatis, fanda, in quae Plato inprimis lectorum attentionem movere voluisse videtur. Illa sequentia nunc continent praeclaram illam magistri sui innocentiae affirmationem, quae ergo omnium in toto dialogo maximum pondus mihi habere videntur.

Hisce nunc omnibus, quae ad nostram Hypothesin probandam adhuc disputavimus, bene consideratis, non abesse possum quin eam omnium, quas inveni hac de re sententias, verisimillimam putem; quapropter eam assumo. Haecce igitur est mea sententia: Platonis in scribendo Symposio fuisse *propositum*, *ut suspicionem impuri amoris, quae in populo ferebatur, cuique ipse fortasse invitus ansam dederat, a Socrate abstergeret.*

Sophron. Satis mirari tua verba nequeo; digna enim te et Platone locutus es, Amice! Copiose omnino et dilucide tuam explicuisti Hypothesin, ita ut hanc sententiam, quae mihi antea, quippe modo paucis ab Antonio in nostro convivio prolata, inanis videbatur, nunc omnium probabilissimam habeam. *Philopl.* Nonne et veram eam dicis? *Sophron.* Minime. Jam enim tecum facio, quod nullam hac in re sententiam nobis veram dicere liceat, ea vero assumenda sit, quae verisimillima videatur. Haecce multo aptior inquirendi ratio. Nam, si verum velimus, statim unum assumendum est, si autem verisimilitudinem sequamur, varias

de

de quâdam re sententias videntes, nullam temere rejicimus, sed investigantes, quae in unâquâque sententiâ, pro et contra dici possint, eam assumimus, pro quâ plurima, et contra quam paucissima invenimus, sive eam, quae nobis veritati proxima videtur. Sic et tu potissimum in Platonis Symposii propositum inquisivisti; ego vero, unicum verum volens, inepte me gessi. — *Philopl.* Nunc sane inepte te geris, Amice! tua autem sententia mihi minime inepta videtur. *Sophron.* Num eam igitur probabilem putas? *Philopl.* Omnino, si eam modo magis explicemus. Ex solo enim dialogi argumento propositum derivasti; nullam autem rerum externarum rationem habuisti, quod maxime opus fuerat. Si enim in universo de scriptorum in libris suis propositis quaeramus, patet *eos vel aliis, vel sibi ipsis prodesse voluisse;* quod si ad Symposium transferamus, dicere nobis licet, Platonem in eo aliis hominibus prodesse voluisse. Inquirendum igitur est, *quibus*, et deinde *quâ in re* prodesse voluerit; quapropter quam maxime ratio est habenda externarum rerum, sive temporis, quo vixit Plato, atque aliarum opportunitatum. Si autem ex solo libri alicujus argumento auctoris propositum derivemus, nullum aliud invenire possumus, quam, *ut argumentum illud tradere voluerit.* Facile id est dictu, non autem rem explicat. Nam eâdem formulâ nobis de omni re uti licet, v. c. *ego facio aliquam rem, ut eam faciam; ego*

pro-

profero sententiam, *ut eam proferam*, sic et: *Plato eo proposito vim et naturam amoris in Symposio descripsit*, *ut eas describeret*; est explicatio, quae in se ipsam redit. Si autem nunc tuam de dialogi argumento inquisitionem ulterius explicemus, atque ad eam externas res adhibeamus, sine dubio non improbabilem assequemur sententiam. *Sophron.* Plane mirum mihi videtur, Amicissime! quod nunc meam, magis explicatam, *sententiam* probabilem dicas, quamvis modo aliam longe a mea diversam sententiam protulisti. *Philopl.* Non amplius tibi mirum futurum spero, si prius explicavero, cujusmodi sit meum *propositum*.

Omnia enim, quae in Symposio tractantur, quamvis quandam cognationem inter se habere *videantur*, tamen ad id non eo modo referri possunt, ut Socratis Apologia unicum Platonis sit propositum. Vidimus modo hoc propositum inprimis in Alcibiadis oratione apparere, ad quam ceteras orationes quodammodo referre tentavimus, ita ut *his indirecte* indicetur, et quasi praeparetur, quod in illâ *directe* affirmatur. Caeterae illae orationes tam praeclarae sunt, ut injuriam nos facere crederem, si Platonem illas tantummodo eo consilio adjecisse putaremus, ut lectorum animos praepararet ad Socratis Apologiam. Imo probabilius mihi videtur, alia praeterea eum in his habuisse consilia, quae cum dicto proposito conjungebat. Haecce sine dubio ex ipso dialogi argumento proxime deri-

van-

vanda sunt; quam investigandi rationem tu tenuisti. Videamus igitur de argumento.

Quamvis convivae ex pacto omnes unam eandemque rem, amorem nempe, tractent, tamen ob magnam dicentium varietatem, quorum quisque suo modo munere fungitur, varium argumentum primo adspectu deprehendere nobis videmur. Cum autem dialogum accuratius contemplemur, unum quidem finem omnibus inesse agnoscimus, qui tamen nobis non sufficit, ut omnia inde explicemus. Inquirendum igitur de aliis finibus. — Duos potissimum tractandi modos, duasque partes in Symposio reperiuum, unde cum diversi in iis fines conspiciantur, duo etiam proposita, praeter illud de quo vidimus, derivamus.

Prima pars contineri mihi videtur tribus prioribus orationibus, cum unam eandemque rem, *amorem* scilicet *popularem*, in his tractari videam. De hujus amoris origine ac ratione jam supra dixi. Ad civitatem pertinebat, ejusque salutem quidem quam maxime promovebat, simul autem turpi libidini uberrimam ansam dabat, ita ut quasi duo existerent amores, ratione fere similes, effectibus autem plane diversi. Hi amores, cum unâ crescerent, et a plerisque quodammodo confunderentur, maximum damnum, tum singulis civibus, tum reipublicae afferebant. Philosophia huic malo medicinam admovere, imo illud expellere ac delere studuit: „ suscepit autem eo modo,

„ qui

„ qui et ipsam deceret, et hominis conveniret na-
„ turae. Nam exstirpare non studuit in hominum
„ animis amorem, quod frustra tentasset, et pes-
„ simo eventu, sed convertit eum a rebus turpi-
„ bus et abjectis ad pulcra, honesta, decora" (1),
quod summâ ope nisus est Socrates, et Plato *in* Symposio voluisse videtur, et quidem in primâ ejus parte. Phaedrus enim ibi popularem laudat amorem, et jure. Efficacissimus scilicet erat *ad reipublicae* salutem promovendam, atque damnum unice inde oriebatur, quod pravo instituebatur modo. Opus igitur erat Platoni, ut modum indicaret, quo instituendus esset amor. Hocce munere fungitur Pausanias. Distinguit enim accuratissime *utrinsque* amoris rationem, quam distinctionem *probat Eryximachus* ex aliis rebus. Tres *priores* igitur Amorem tractant popularem, et quidem eo modo, ut purus amor ab iis laudetur, hominibusque commendetur, impurus vero vituperetur; quapropter hocce Platonis in iis mihi *consilium fuisse* videtur, ut *aequales suos a turpi ad honestum converteret amorem.*

Altera, de quâ diximus, pars longe alium habet finem. Continetur haec orationibus Aristophanis, Agathonis, Socratis et Alcibiadis, in quibus longe alius dicendi, argumentandique modus reperitur. Non commendatur neque vituperatur Amor, sed

(1) Verba sunt viri cl. van Heusde, P. I. p. 106.

sed inquiritur, quid tandem sit. Agathon atque Aristophanes de Amore exponunt, qui inter homines existit; Socrates autem amantibus per pulcra ad immortalitatem viam ostendit, sive ἐρωτικα sua tradit, dum Alcibiades narret, quomodo ea ad homines accommodaverit. Quapropter, ut prior pars ad morum doctrinam, sic haec ad philosophiam mihi pertinere videtur, atque Platonis in ea quasi tertium consilium fuisse puto: ut *philosophiam pulcri explicaret, et sic viam pararet philosophiae veri.*

Sophron. Sublime omnino mihi hocce videtur consilium, nondum autem plane percipio, cum tu haecce postrema arctioribus verbis complexus sis. Ut ea mihi magis explices, te rogarem, nisi jam domum abeundi tempus esset. *Philopl.* Sedem teneas, Amicissime! nisi tibi, mihi saltem non molestum, quaedam adhuc disserere. Nondum enim absoluta hodierna quaestio. — Non miror postremum propositum te non plane percipere. Id autem nunc explicare, longius foret, neque ad hanc quaestionis partem, quae tantum est de proposito, pertinet. De eo verbo monuisse, sufficiat. Si autem tibi placeat, ceteras duas partes, eodem modo tractabimus, unde fore spero, ut postrema tibi satis clara fiant. *Sophron.* Lubentissime etiam cetera audibo. Quod autem ad propositum attinet, dixisti, ni fallor, nondum absolutam esse quaestionem. *Philopl.* Non plane.

Tria

Tria enim potissimum proposita ex Symposio effecimus. Primum scilicet, quod *primarium* dicimus, ut *suspicionem impuri Amoris a Socrate abstergeret*, quandoquidem posterioris aetatis tes timonia et accusationes satis indicent, Socratem minime ab omnibus tam sanctum habitum fuisse, quam Plato eum descripsit. Suspicionem autem talem fuisse diximus, ut illaesâ modestiâ non directe eam refutare posset; unde effecimus, Platonem dialogum scribere debuisse varii argumenti, cui Socratis Apologia, quasi temere adderetur. Ejusmodi esse Symposium, cujus argumentum, amor, non quidem ad Socratis defensionem pertinet, ab eâ contra non plane alienum est. Commode igitur eum alia, quasi *secundaria proposita* primario adjunxisse, *quae* modo ex argumento derivare tentavimus. Hisce paucis igitur totum complecti possumus: *Platonem eo consilio scripsisse Symposium, ut suspicionem illam impuri amoris a Socrate abstergeret; cum id autem optime indirecte fieret, eum alia consilia huic adjunxisse, nempe, ut aequales ab impuro amore, ad sanctum converteret, et ut philosophiam pulcri explicaret atque sic viam pararet philosophiae veri.* — Illud *primarium* propositum, haecce *secundaria* vocamus.

Sophron. Omnino probabilis mihi haecce videtur conclusio atque tibi libenter concedo, tria illa, quae dixisti, proposita in Symposio inveniri. Nondum autem video, quare unum altero sit majus.

Eo-

Eodem jure statuere nobis licet, Platonem Atheniensium mores in Symposio emendare sive de pulcro agere voluisse, tum vero, cum Socratem illâ suspicione agitatum videret atque simul de amore ageret, quasi fortuito adjunxisse Socratis Apologiam. *Philopl.* Non difficile est hisce objectionibus respondere, amice! difficillimum autem certo definire, quid Platonem primo ad Symposium scribendum incitaverit, sive, quodnam in animo habuerit propositum, cum Symposium scripturus stilum sumeret. Primarium autem propositum ideo Socratis Apologiam dixi, quoniam omnia aliquatenus ad hocce referri possunt; quod in aliis propositis non obtinet. Nam neque in Aristophanis neque in Alcibiadis orationibus quidquam invenire potui, quod ad Atheniensium mores emendandos faceret, neque in Phaedri encomio quidquam, quod ad pulcri scientiam pertineret. Praeterea ex omnibus, quae Platonis supersunt, patet, eum ante omnia praeceptorem suum Socratem dilexisse, illumque pene divino honore semper celebrare, quapropter omnino probabile est, eum, cum illius famam diminutam videret, non solum primarium habuisse consilium, ut magistrum suum defenderet, sed praeterea id primo eum incitasse, ad Symposium scribendum, ita ut, cum dialogum illum scripturus consideret, jam propositum illud primarium in mente habuerit, ut *Socratem liberaret ab impuri Amoris suspicione.*

Haec.

Haecce sunt, amicissime! quae mihi, tum ex ipso Symposio, tum ex temporis ratione, atque opportunitatibus, adhibitis aliorum sententiis, de *proposito* maxime probabilia visa sunt.

Sophron. Tecum plane consentio, atque gratias ago, quod tuam mihi exposuisti sententiam. Difficillimum enim ex tantâ sententiarum varietate unam eligere, difficilius etiam eam, ut certam assumere, cum Symposii argumentum tam varium sit, ut *alio* loco aliud videatur, ex omnibus tamen unus quidam finis eluceat. Cum vero nunc tandem opus absolutum videam, domum abibo; jam diu enim tempus est. Prius autem te admonitum volo, ut, quod promisisti, eodem modo cetera agamus. *Semper* enim de Platone, vel ipsum *disserere*, vel alium audire disserentem mihi gratissimum est. *Philoplaton.* Etiam mihi ante omnia gratum; lubentissime igitur unâ tecum, quae ex quaestione restant, tractabo et quidem, si tibi placet, *proximo die* secundam ejus partem.

Placuit hocce amico meo, qui per ferias meam urbem patriam visitabat. Domum ille abiit, (jam erat mediâ nocte) ego vero cubitum ivi, multa de eo, multaque de Platone cogitans.

DIA-

DIALOGUS SECUNDUS.

QUAE DIALOGI RATIO ET PROGRESSIO EST IN ARGUMENTO EXPLICANDO?

Philoplaton. Opportune appares, Amicissime! Jamjam enim litteras consignavi, quas mihi scribere necesse erat. Num bene dormivisti? *Sophronius.* Modice; Symposii propositum enim mihi in animo versans somnum abstulit. Eo magis autem hodiernum sermonem desidero. *Philopl.* Concedamus in hortum. Gratior scilicet erit sermo sub divo in medio naturae templo; liberius ibi sese extollit animus ac per immensum vagatur, quod et bene noverunt veteres. Non enim in obscura sese abdiderunt conclavia, sed in hortis adeo atque villis et porticibus scolas habebant. Cur igitur non imitemur illos veteres? Habemus quidem non Ilissi lymphas, neque platanos, patu-

lis

lis diffusas ramis, neque fagorum tegmina, neque Italiae Graeciaeve temperiem. Sed non invideo. Nobis enim sunt tiliae, castaneaeque molles, graminaque jucunda, in quibus satis recubare atque confabulari nobis licet, et, quod maximum est, habemus libertatem, Musarum alumnam..... Sed, ecce! jam, quo tendimus, pervenimus. Resideamus hic sub hujus castaneae umbrâ. Propositum, quod in scribendo Symposio Plato habuisse videtur, hesterno die satis contemplati sumus, nonne? *Sophron.* Satis. *Philopl.* Videamus nunc de secundâ quaestionis parte, nempe *de dialogi ratione, atque progressione in argumento explicando.* Prius autem te rogatum velim, quid tibi hâc de secundâ quaestionis parte videatur. Certe enim *eam vidisti*, ac mente volvisti. *Sophron.* Vidi, non autem plane percepi. Quid velint Viri Amplissimi verbis illis *progressione in argumento explicando*, satis perspicuum; quid vero significet *ratio dialogi*, non aeque apertum. Latissimam enim significationem habet vox *ratio.* — *Philopl.* Prius et ego hoc rebar incertus. Tandem autem incidi in eam notionem, quam vide! an ipse sis probaturus. Nam mihi quidem certissima videtur. Reputabam igitur mecum in unâquâque scriptione duas esse res, argumentum ac formam. Argumentum esse illud, quod libro continetur, formam autem modum, quo argumentum proponitur. Modum illum sive formam proprio vocabulo, *dialogi rationem* no-

nobis vocare licet; quapropter Viri Amplissimi recte id in quaestione posuisse mihi videntur, cum illo modus denotetur, quo Plato notiones suas de amore, aliisque, quae Symposio continentur, proposuit. Duobus igitur verbis, *argumentum* et *ratione* dialogi omnia significantur, quae de ipso dialogo dicenda sunt. — *Sophron.* Nunc equidem plane percipio. Sed attendas, si placet, doctissime! superesse tertiam quaestionis partem. Si hâcce omnia complectaris, quae de dialogo dicenda sunt, quid tibi observandum restabit de *explicationis conclusione*? Nisi maxime fallor, nunc in errore versaris. *Philopl.* Minime, amicissime! sed et tu attendas quid dixerim. Observavi duas esse res, argumentum et formam, quibus omnia continentur, quae de ipso dialogo dicenda sunt. Nonne et alia sunt, quae quidem non in ipso dialogo reperiuntur, verum ad eum pertinent, quippe quae ex eo deriventur et concludantur? Nonne ejusmodi est propositum dialogi? Ejusdem generis nunc est *totius conclusio.* Est quidem arctissime cum argumento conjuncta, sed tamen ab eo diversa; continet enim argumenti *doctrinam*, sive id, quod ex eo concluditur. Continere igitur mihi videtur quaestio paucissimis verbis integram Symposii expositionem; quaeruntur enim Platonis in eo *propositum*, ipsius *ratio*, in *argumento explicando progressio* atque postremo loco *totius conclusio.* — De *proposito* absolvimus; nunc de *ratione*, et *progressione*

nobis agendum est, quod eo modo faciemus, ut primo totum percurramus dialogum, quae opus videantur explicantes atque enarrantes, unde dialogi ratio satis patebit; tum vero de progressione in argumento explicando videmus, quae ut eâdem attentione atque benignitate, quâ heri usus es, audias oro rogoque. *Sophron.* Non opus tibi meam implorare attentionem. Jam gaudio efferor, cum de Platone sermonem futurum *videam*; inprimis autem nunc, cum te non imparatum venisse videam. *Philopl.* Quae de hac parte perscripsi, mecum habeo; aptius enim putavi legendo hanc materiam tractare. Spero autem fore, ut non minus lectione, quam confabulatione deleeteris. Incipiamus igitur, nonne? — *Sophron. Incipias.* — *Philopl.* „ Omnium consensu Symposium, inter praestantissimos, quos scripsit Plato, dialogos collocatur, atque jure id fieri videtur, tum ob argumenti sublimitatem, tum inprimis ob formae elegantiam. Ab omni parte enim *tantâ arte*, *tantoque* orationis ornatu, atque perspicuitate elaboratus est, ut nihil in eo inventum iri credam, *non* solum quod reprehendas, sed et quod non optimum putes. Differre autem illum formâ et argumentum tractandi ratione a ceteris dialogis, docet id, quod in titulo perscriptum est, *Symposium*. Non enim rem in eo propositam invenimus, de quâ interrogando confabulatur Socrates, neque est rivi cujusdam ripa, neque forum, quo conveniebant dis-

discipuli, ut vel ipsi cum Socrate dissererent vel alios disserentes audirent, dialogi locus; sed varii convivae in lauto convivio, quisque suum ἐράνον, *Symbolum*, ad delectationem conferunt, atque invicem Amorem celebrant. Dialogus igitur tantum constat ex sermonibus continuis convivarum, inter quos Socrates non primarium, sed modum parem obtinet locum. „Sermones illi ex consuetudine repetendi explicandique videntur carminum convivalium. Apud Athenaeum (1) tria eorum genera censentur, quorum primum est, quod canebant omnes simul, secundum quod suâ quique vice singuli, tertium quod soli canebant solertiores. Postremum genus ea continebat carmina, quae proprie σκόλια dicuntur. Habebant illa vel sententiam quamdam praeclaram vel vitae praecepta, vel patriae spirabant amorem et tyrannidis odium, uti celebratissimum illud in Harmodium et Aristogitonem. Plerisque autem talibus carminibus amor celebrabatur:" (2). Non mirum igitur veteres philosophos Symposia scripsisse, neque, Platonem id fecisse (3).

Dia-

(1) XV. 694. A. B.

(2) Verba sunt Clar. Vir. van Heusde, Init. p. 193, ubi fusius hac de re.

(3) Non pauca ferebantur veteri aevo Symposia. Praeter hocce et Xenophontis convivium, recensentur similia Epicuri, Aristotelis, Heraclidi cujusdam, Meleagri, aliaque. Cf. Wolfii, Introd. ad Plat. Symp. p. 50.

Dialogus est historia convivii. Non enim personae loquentes inducuntur, sed, quae illi dixerant, narrantur ab Apollodoro amicis *quibusdam*. Partim igitur *narratur*, partim *agitur* res. Sed potius de ipso dialogo videamus.

Initium sumitur e medio sermone. Apollodorus enim, ex quo amici quidam convivium Agathonis percontati erant, putat se de eo non omnino ἀμελέτητον esse; nuperrime enim, *cum iter* Phaleris Athenas faceret, eandem rem Glauconi se narrasse. Grato animo igitur se narraturum, promittit; praeter modum enim delectari, cum sermones de philosophiâ sive ipsum habere, sive ab aliis audire sibi liceat. Ipsum autem convivio non interfuisse, sed, quae sciat, ex *Aristodemo* audivisse. Hujus igitur verba *deinceps ab* eo traduntur. — Aristodemum igitur, cum Socrates praeter consuetudinem lautus calceatusque ei obvius fieret, eum rogasse, quo tam elegans iret? — In convivium apud Agathonem, dixisse Socratem, *heri propter* multitudinem venire nolui, hodie autem me affuturum promisi. Visne vero tu, quamvis non invitatus, mecum pergere? — Equidem, se respondisse, si tibi videtur. Simul igitur iter fecisse. Socratem autem tardius incessisse, eumque procedere *jussisse*, quo, cum ad Agathonis aedes venisset, miram rem se passum esse, dicit Aristodemus. Puerum enim se repente in cubiculum duxisse, ubi jam ceteri aderant convivae. Se autem respexisse,

ac nusquam gentium Socratem vidisse. Agathonem tamen se, quamvis non vocatum, liberaliter excepisse, tum de Socrate misisse, qui in proximo vestibulo substiterat, cogitationi intentus, ut mos ei erat, venire autem nolebat. Quo facto se coenare coepisse, Socrate adhuc manente. Postea autem, inquit, mediâ ferme coenâ venit, et proxime Agathoni accubuit. Coenâ peractâ, libant convivae, et, cum paeanem cecinissent, ceteraque fecissent, quae mos ferebat, ad potum se conferunt. Inde Pausanias, se ex hesterno potu potius requiem, quam nova pocula quaerere, dicit; quapropter se monere amicos, ut aliquo pacto sine ullo incommodo biberent. Consentit Aristophanes, se etiam ex numero madidorum esse dicens, ceterique sequuntur, cum Eryximachus medicus docuisset, ebrietatem noxiam esse hominibus. Deinde idem iterum convivis proponit; dimittant tibicinam, ut sibi ipsi, vel aliis, si vellet, caneret; tum terant tempus sermonibus, et quidem in laudem Amoris. Non vero est mea causa, inquit, quam ago, sed Phaedri, ille enim saepenumero coram me moleste tulit, in alios deos a poetis complures confectos esse hymnos, Amorem vero, talem ac tantum Deum, ad hunc usque diem, non ullum usquam hominum encomio celebrare ausum esse, sed Deum adhuc parvi fieri; quod jure indignatus est Phaedrus. Cupio igitur, nos ei morem gerere. Dicamus, si et vobis ita videatur, invicem in Amoris laudem, quam pul-

pulcherrime quisque possit. Primus autem dicat Phaedrus, cum et primus accumbat, et pater sit sermonis. Nemo tibi hoc abnegabit, *o Eryximache!* dixit Socrates, equidem renuere non possem, quippe qui nihil aliud scire mihi vindicem, quam τὰ ἐρωτικά, neque ceteri repugnabunt; quae cum dixisset, omnes assentire. Aristodemum autem, (ajebat Apollodorus) non omnia recordari, quae quisque dixisset, neque se, quae *ille*, se autem quae posset narraturum. Primo loco igitur (pergit Apollodorus) inde fere initium dicendi fecisse Phaedrum, magnum esse Deum Amorem atque admirabilem hominibus et Diis, multis in aliis rebus, inprimis autem in rerum *origine*: Inter antiquissimos eum esse deos, *cum nemo unquam* ejus ortum celebraverit. *Nam Hesiodum* dicere, primo chaos fuisse, deinde spatiosam terram, tum vero Amorem exstitisse, idemque perhibere Parmenidem, Acusilaumque (1).

Ut autem nos, Amicissime! *hocce Amoris in* rerum origine munus bene percipiamus, attendamus necesse est, ad veterum rationem: Formabant enim, sive, quam initio habuissent, puram Dei cognitionem amisissent, sive ejus adhuc umbram retinuissent, sibi ipsi Deos, et quidem quisque suo modo. Inde illa Deorum in antiquitate diversitas! Plerumque autem naturae vires salu-

ta-

(1) Symp. 187. A. B.

tares, visus terribiles, Numinum effectus et quasi signa habebant; non raro etiam ipsas illas vires Deos nuncupabant. Hujusmodi Deus etiam Amor fuisse videtur. Tribuebant ei conjunctionis istum appetitum, qui tum in hominum animis, tum in rerum naturâ conspicitur, cujusque admirabilis in mundi origine operis modo mentionem fecit Phaedrus. Ex vulgari enim, quae per omnem fere viguit antiquitatem, opinione, ante Coelum et Terram fuit Chaos, rudis indigestaque moles, materia sine formâ, iners. Tum, ecce! exstitit Amor et statim separabantur, conjungebanturque singulae minutae particulae appetitu illo (*vi chemicâ* hodierni dicerent), et jam erat mundus formatus, quem videmus. Quid mirum igitur, et philosophos et poetas concertasse in hocce Amoris opere celebrando! (1). — Sed non tantum in mundi formatione ejus vis conspicitur, sed nos homines eam adhuc experimur. Nam pergit Phaedrus:

Ut autem veterrrimus est Deorum, ita maximorum bonorum nobis auctor est. Nam juveni quid magis uberiusque prosit quam amator bonus, vel amatori quam bonus amasius, equidem non reperio. Quod enim ducere debet homines per totam

(1) Cf. hac de re Viri Clar. van Heusde, Init. I. p. 108. Nobis sufficiat unum locum attulisse Aristotelis, Metaph. I. 4. ubi, postquam modo a Phaedro laudatos memoraverat Hesiodi Parmenidisque versus; dicit: ὡς δέον ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν τινὰ αἰτίαν, ἥτις κινήσει καὶ ξυνέξει τὰ πράγματα.

tam vitam, quotquot quidem honeste sunt victuri, illud, nec genus, nec honores, nec divitiae, nec alia qualiacunque, tam praeclare possunt efficere, quam Amor. Quid autem illud dico? Τὴν ἐπὶ μὲν τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ τοῖς καλοῖς φιλοτιμίαν. *Pudorem* dico in rebis turpibus, et in honestis *aemulationem*. Nam sine his nullo modo fieri potest, ut vel civitas vel civis magna et nobilia edat facinora. Statuo equidem, virum, qui *amat*, si turpe quid vel ipse peregisse deprehendatur vel passus ab alio per ignaviam non ultus esse, deprehensum in eo sive a patre, sive ab amicis, sive ab alio quolibet, haud tantum angi ac dolere, quantum ab amasio; et pariter amasium videmus tum erubescere maxime, quando in turpi negotio ab *amatoribus* sit conspectus. Si igitur quo pacto existere posset, vel civitas, vel exercitus amatorum, haud ratio est, quâ melius hi res suas ordinarent, quam abstinentes a turpibus omnibus et secum invicem aemulatione contendentes, et sane pugnantes unâ tales cives vincerent facile, pauci etiam numero, universos, ut ita dicam, homines. Ἐρῶν γὰρ ἀνὴρ ὑπὸ παιδικῶν ὀφθῆναι ἢ λιπὼν τάξιν ἢ ὅπλα ἀποβαλὼν ἧττον ἂν δήπου δέξαιτο ἢ ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων, καὶ μὴν ἐγκαταλιπεῖν γε τὰ παιδικὰ ἢ μὴ βοῆθησαι κινδυνεύοντι, πρὸ τούτου τεθνάναι ἂν πολλάκις ἕλοιτο (1). *Amator enim ab amasio conspici vel ordi-*

(1) Symp. 178. C. 179. A.

dines deserens, vel clypeum abjiciens minus velit, quam a ceteris omnibus; et vero derelinquere in periculo amasium, vel laboranti non succurrere, prae hoc mori saepenumero malit" (1).

Supra diximus (2) Phaedrum *quasi* confusam illam populi proposuisse notionem de amore, cujus tum eo loco mentionem fecimus. Non temere autem apposui *quasi*. Cavendum enim maxime, ne Platonem utrumque Amorem, et sanctum, et turpem, laudare voluisse putemus. Laudat tantum sanctum Amorem, ἐνθαῦσιαςμου quoddam genus, quo civitatum rectores utebantur ad virtutem, tum bellicam, tum civilem promovendam. Amor existebat inter juniorem et seniorem, quorum hic illum ad virtutem hortabatur, ille vero huic serviebat, quae servitus sola inter Graecos decora habebatur, atque jure. Miros enim effectus habebat, atque solam virtutem spectabat. — Ὀυδεὶς οὕτω κακὸς, dicit Phaedrus, ὅντινα οὐκ ἂν αὐτός ὁ Ἔρως ἐνθεὸν ποιήσειε πρὸς ἀρέτην. Dolendum autem, hunc amorem obtentum praebuisse flagitiis istis turpibus, quo fiebat, ut idem amor turpis et honestus evaderet, vel potius duo existerent amores. Phaedrus tantum honestum amorem celebrat, non autem distinguit ab altero; qua in re *confusam* populi *notionem* proposuisse videtur. Com-

(1) Verba haecce sunt Viri Clar. v. Heusde, Init. I. p. 109 sq.
(2) Pag. 30.

Commendat deinceps Phaedrus hominibus amorem. Dicit enim: Diis eum esse gratissimum; Alcestem nempe, quae sola pro marito mortem appeterat, ex inferis esse remissam; Achillem vero, cum in ulciscendo Patroclo majus amoris documentum dedisset, in fortunatorum insulas esse permissum. Ex quibus omnibus concludit: Ἔρωτα θεῶν πρεσβύτατον καὶ τιμιώτατον καὶ κυριώτατον εἶναι εἰς ἀρετῆς καὶ εὐδαιμονίας κτῆσιν ἀνθρώποις καὶ ζῶσι καὶ τελευτήσασι (1).

Eodem modo Amorem sine distinctione laudasse videntur alii quidam, quorum verba non meminerat Aristodemus. Eos ergo praetermittens Pausaniae orationem narrat. Reprehendit hic continuo Phaedrum.

Non pulcre tua oratio mihi processisse *videtur*, o Phaedre, inquit, quippe quae *tam simpliciter* amorem celebret. Si enim unus esset amor, bene esse haberet; nunc vero minime. Omnibus enim notum, duas esse Veneres, unam Urani filiam antiquiorem, alteram Jovis et Diones *juniorem*, quarum utraque Amorem comitem habet. Duo igitur etiam sunt Amores οὐράνιος, *caelestis*, unus, alter vero πάνδημος, *vulgaris*. Prius ergo nobis videndum, qualis sit uterque amor, ut inde pateat, quis laudem mereatur; quod etiam in aliis rebus opus est. Omnis enim actio per se neque honesta, neque turpis, sicut, quae nos nunc facimus, bibere, canere, colloqui, fit autem turpis sive honesta, prou-

(1) Symp. 179. B. 180. B.

prouti turpiter sive honeste agatur. Sic et non quilibet amandi modus nec amor honestus et laudabilis, sed modo is, qui nos ad honeste amandum impellit (1).

Hisce praemissis Pausanias deinceps utriusque Amoris, quem jam distinxerat, modum describit, atque inquirit, quinam amandi modus *honestus*, quinam *turpis sit*. Vulgaris enim Amor, inquit, ad viles pertinet homines. Amant tales potius feminas, quam mares, et quam possunt amentissime, cum unice libidinem spectent. Qui vero caelestem sectantur Amorem, corporis pulcritudinem negligunt, mentis vero amplectuntur. Hi boni sunt, vulgares autem amatores, quippe turpe quid spectantes, amorem opprobrio exposuerunt, ita ut quidam dicere audeant, *turpe esse amatoribus morem gerere* (2).

Hanece suam sententiam, Amorem vulgarem *turpem*, caelestem vero *laudabilem* existere, deinceps probat ex legibus institutisque, quae Athenis vigebant. Quid enim in aliis civitatibus lex de amore statuat, in promptu est; cum in Elide, apud Boeotos, et ubicunque homines sunt incultiores, sine distinctione constitutum sit, pulcrum esse amatoribus morem gerere; in Jonia contra et totâ barbarâ regione turpia habeantur et *tur-*

de-

(1) Symp. 180. C. 181. A.
(2) Symp. 181. D. — 182 A.

δεραπεια et litterarum gymnasticaeque studium. Non convenit enim regnantibus, magnos fieri subditis animos. Quid vero apud nos legibus *sancitum sit*, difficile est inventu. Pulcrius enim dicitur aperte, quam clanculum amare. Tum favent omnium cohortatio, atque lex tantopere amori, ut, quae in aliis summum dedecus putantur, amatoribus laudi habeantur; ex quibus nobis efficere liceret, pulcherrimum esse amorem. Cum vero contra patres *filiis* paedagogos adhibere videamus, ne cum amatoribus colloquantur, atque aequales, si tale quid perpetratum comperiant, id maxime reprehendere, rursus idem turpissimum haberi videtur in nostrâ civitate (1).

Patet igitur jam, idem Athenis *obtinere*, cum amor partim pulcher, partim *turpis ibi* existimetur; quod porro ex iis, quae praemiserat, explicat Pausanias. Dicit enim: quaenam vero hujus rei causa? Est illa, quam initio dixi, quod scilicet non simplex sit amor, neque per se *turpis*, *neque honestus*; sed si turpiter agatur, turpis, si honeste, honestus. Turpe quidem est improbo obsequi, honestum vero probo morem gerere. Improbus enim est vulgaris amator, corpus magis quam mentem amans, qui vero bonam spectat indolem amor, per vitam manet, utpote stabile quid amplectens. Hos nunc amores accurate a se invicem distingui, at-

(1) Symp. 182. B. — 183. D.

atque hunc promovere, illum exstirpari vult lex nostra (1).

Ex hisce omnibus denique concludit: unam amasiis gerendi morem honestam viam relinqui, αὕτη δὲ ἐστιν ἡ περὶ τὴν ἀρετήν. Legibus enim nobis constitutum est, ut, si quis aliquem colat eo consilio, ut ab eo ad sapientiam sive aliam virtutis partem perducatur, id non turpe esse. Si igitur eo modo instituatur amor, ut ambo *virtutem* amandi finem habeant, honestus est; alias autem nullo modo. Nam οὗτος ἐστιν ὁ τῆς Οὐρανίας θεοῦ ἔρως καὶ οὐράνιος καὶ πολλοῦ ἄξιος καὶ πόλει καὶ ἰδιώταις, πολλὴν ἐπιμέλειαν ἀναγκάζων ποιεῖσθαι πρὸς ἀρετὴν τόν τε ἐρῶντα αὐτὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ἐρώμενον· οἱ δ' ἕτεροι πάντες τῆς ἑτέρας, τῆς πανδήμου (2).

Haecce omnia si nunc bene perpendamus, non difficile nobis erit agnoscere, quasnam partes Phaedrus, quasnam Pausanias agat, neque, ambos convenientissime suis partibus dicere. Priori enim amoris ad civitatis salutem effectum tributum videmus, rem maximâ laude dignam, cum cives amore quasi divino spiritu inflati, omnia privata commoda et pericula contemnant, unice vero bonum publicum spectent; quae omnia ille tanto ardore ac dicendi ornatu describit, ut ipse divino illo spiritu inflatus videatur. Pausaniae contra longe

(a) Symp. 183. D. — 184. C.
(b) Symp. 184. C. — 185. C.

ge alia res tractanda est. Ostendit enim ille non omnem amorem esse laudandum, atque inquirit, quomodo instituendus erit ut laudem mereatur. Accurate omnino, et sedato animo hoc suo munere fungitur. Non laudat amorem, sed syllogisticâ ratione de eo inquirit, ita ut quasi hypothesin praemittat, hanc ex experientiâ confirmet, ac tandem ex omnibus concludat. Si praeterea ad viros ipsos respiciamus, qui *hasce habent* orationes, haud abesse possumus, quin admiremur Platonis ingenium. Est enim Phaedrus idem ille juvenis, flagrantissimâ audiendi habendique de amore sermones cupiditate imbutus, qui fortior ad Nissum Socratem, nisi loqueretur, *minitatus est*. Quamvis mollis ac delicatus esset, *atque medicorum* consiliis ad valetudinem, *non* sine ipsius culpâ imbecillem, sustentandam opus haberet; erat tamen σοφος τὰ ἐρωτικα. Lysiae Tisiaeque rhetorum praecepta magni faciebat, quod in oratione ejus satis apparet. Viget enim copiâ ornatuque dicendi, ac omnino tot splendidis ac fucatis, quippe pariter cadentibus similiterque sonantibus, verbis sese effert, ut jure eam *poëticam* dicamus (1). Aptissimus igitur et homo et oratio ei fini, cui Plato eum destinaverat, ut nempe amorem in promovendâ civitatis salute laudaret. Sed quidem ornate, non tamen aeque accurate rem suam

(1) Cf. G. Groen v. Prinsterer, Prosop. Plat. p. 216 sqq.

suam tractat; laudat enim amorem ἀπλῶς, quod reprehendit Pausanias, de quo non multum aliunde nobis notum est. Non comtâ, sed omnino dilucidâ ac distinctâ utitur hic oratione, atque contemplatur et emendat, quae Phaedrus laudaverat. Non autem ea satis exposita sunt, nam, quod Pausanias inchoaverat, persequitur Eryximachus.

Dicendi vices ex ordine ad Aristophanem pervenerant; ille vero, quominus munere fungatur, singultu prohibetur ex nimio cibo potuque orto. Ad proximum igitur se convertit, ad Eryximachum medicum, atque ab eo postulat, ut vel singultum a se abstergeret, vel suâ vice diceret. Ego vero, inquit Eryximachus, utrumque faciam; dicam enim tuo loco, tu postea meo; quod ad secundum attinet, contineas spiritum, vel aquâ per tuas fauces, vel titillando rares sternuas, quo, si vel gravissimus est, cessabit singultus."

Equidem, Sophroni! in eodem fere, quo Aristophanes, sum loco. Exarescit enim recitando mihi lingua, ita ut abluendi mihi copiam esse, velim. — Ecce! quam apportune puerum, vinum poculaque afferentem, video! Exoptate advenit; nam quamvis non ut Socrates, magnis par sim phialis, tamen minime pocula modica odio habeo. — *Sohpron.* Bibamus igitur. Per omne enim tempus vinum amabant litterarum studiosi. Illos saltem studiosos, qui Socratis scolas frequentabant,

bant, vinum non respuisse, ex Symposio satis apparet. — *Philopl.* Equidem credo, amicissime! si quis illos nobiscum comparare vellet, eum nos parcissimos reperturum. Sed et erant illi Socratis discipuli, καλόκαγάθοι homines, qui non solum liberaliter studebant, sed etiam, si ita eveniret, liberaliter bibebant. Ad rem autem redeamus. Pervenimus ad Eryximachi encomium. Nonne? — *Sophron.* Pervenimus. — *Philopl.* Attendas ergo; „ Jam breviter Amoris in rerum origine mentionem fecerat Phaedrus, nunc vero Eryximachus ejus vim ad totam extendit naturam. Distinguit etiam duos amores, dicit enim: Pausaniam, quippe duplicem Amorem contemplantem, pulcre quidem initium fecisse, non vero item absolvisse. Non enim solum in hominum animis duplicem illam rationem observari, verum etiam in animalium corporibus, ac, ut uno verbo dicam, in toto mundo. Haecce se cognovisse ex medicâ suâ provinciâ.

Primo igitur in hominum corporibus duo distinguit, sibi contraria τὸ ὑγιὲς et τὸ νοσοῦν, quorum huic coelestem adscribit Amorem, illi vero vulgarem. Circa haec versatur medica ars. Debet igitur medicus duos illos amores bene noscere, atque illi gratificari, huic vero adversari, hunc alere, illum pellere inimica ac contraria inter sese permutando conjungendoque, quae omnia qui optime faciat, optimus est medicus. In *gymnasticâ*

et

et *agriculturâ* idem obtinet. *Musicam* vero nihil aliud esse, quam concentum variorum tonorum, qui antea contrarii nunc vero consentientes harmoniam constituant, quis nescit? In eâ autem harmoniâ nondum uterque amor conspicitur, sed modo cum ad homines adhibeatur, quod παιδεία vocatur. Hac in re etiam musica adhibenda est ut κοσμιότεροι fiant homines, καὶ οὗτος ἐστιν ὁ καλός, ὁ οὐράνιος, ὁ τῆς Οὐρανιάς Μούσης ἔρως· *atque hic est pulcer ille, atque caelestis. Uraniae Musae amor;* alter vero Polyhymniae amor, est *vulgaris* iste. Hic cum cautione adhibendus est hominibus, ut voluptatem quidem afferat, nullam vero intemperantiam pariat. Maximam quoque vim uterque amor in quadripartitâ anni tempestatum divisione exercet. Cum enim contraria illa, calida et frigida, sicca et humida temperate inter se commixta sint, affert illa commixtio, sive amor bonus, sanitatem hominibus, animalibus, ac plantis, omniaque bene sese habent. Cum vero alter tumidus dominetur amor, multa perenunt, ac corrumpuntur. Crebrae tum fiunt pestes, atque aegritudines bestiis ac plantis; ac simul pruinae, grandines, segetum rubigines ex malâ commixtione illorum contrariorum provenirunt. In religione eadem cernitur duplicis amoris vis. Omnis enim impietas inde existere solet, si quis non temperato gratificetur amori, alterum vero sequatur in officiis suis erga parentes

vivos atque mortuos, nec non erga Deos praestandis (1).

Proposuimus igitur breviter Eryximachi orationis argumentum, quod mirum nobis omnino videtur, quippe amorem ad omnia extendens. Si autem quaeramus, num, quae dixit ille, vel ipsius, vel Platonis, vel alius fuerit sententia, nobis ipsis respondendo imparibus, ad alios confugiamus necesse est. Astius dicit (2), Platonem hic spectare illud veterum physicorum et inprimis Heracliti placitum, qui elementa semper mutari statuit. Causam vero illius mutationis positam esse in duabus viribus contrariis, consensu et dissensu. Dissensus prior est, quo elementa invicem contra se excitantur, atque ita deinceps coëunt, ut consensus existat. Nec mirum hocce, Eryximachus enim ipsius Heracliti de musicâ sententiae, obscuris propositae verbis, mentionem facit (3) atque ulterius explicat. Dicit enim causam, quâ varia ac contraria, tum in corporibus, tum in rerum naturâ, conjunguntur ac consensus ex dissensu existat, esse amorem, eundem fere ac illum, cujus jam supra ad Phaedri orationem mentionem fecimus, conjunctionis appetitum. Contraria autem illa in rerum naturâ conspicere non dif-

(1) Symp. 186. A. — 188. E.
(2) Cf. Wolfii annot. ad h. l.
(3) Symp. 187. A.

difficile; sunt frigida et calida, acerba et dulcia, arida et humida, multaque alia, quae opposita inter se, conjunctionis appetitu sive amore conjunguntur, ita ut consensus ex dissensu existat. Non autem semper bene conjunctio instituitur; non raro in eâ pravus obtinet modus, qui omnia mala profert. Cum prius enim obtineat τὸ ὑγιὲς in corporibus, τὸ κοσμίον in musicae usu, et in religione εὐσέβεια existit; cum vero posterius, contraria, τὸ νοσοῦν, ἀκολασία, et ἀσέβεια oriuntur. Amor igitur etiam hic per se neque bonus neque malus, sed modo tum bonus malusve fit, cum bene maleve agatur, quapropter recte eosdem amores, quos modo Pausanias in hominum animis distinxerat, etiam in aliis rebus nunc distinguit Eryximachus, atque jure initio dixisse videtur; se illius sermoni finem imponere tentaturum esse (1). Qui vero illum amorem, quatenus ad homines accommodatur, tractat, (vocat enim hunc δημιοῦργον,) utramque ejus *rationem* bene distinguere, atque malam pellere, bonae vero gratificari debet; quod maxime in re medicâ ac in musicâ usu venit. Jure igitur Plato hancce amoris in ceteris rebus distinctionem Eryximacho tribuisse videtur, quippe qui medicam artem exerceret; omnino etiam eleganter atque dilucide suis fungitur par-

(1) Symp. 186. A.

partibus, quapropter non exiguam mihi *laudem* mereri videtur Eryximachi oratio.

Non minus convenienter Aristophanes (1), cujus singultus cesserat, suas agit partes. Comicus enim ille poëta, atque omnia, quae dicit, tam comica sunt, ut Plato in hacce oratione quasi se ipsum superasse mihi videatur. — Sed videamus et quidem, ut ceteras, etiam hanc perscrutemur orationem, et quae possimus explicemus.

Incipit dicendo, se alio quodam modo, quam Pausaniam et Eryximachum Amorem celebraturum. Homines enim, ex ejus sententiâ, prorsus Amoris vim nesciunt, nam alias maxima ei parerent templa, aras, sacrificia, cum sit ex omnibus Diis hominum amantissimus. Procurat *enim homines*, atque omnino eas res *sanare* studet, quae, si sanatae essent, maxima oriretur humano generi felicitas. Ego igitur vobis ejus vim explanare conabor, vos vero audietis. Prius autem vos de humanâ naturâ ejusque *affectibus* certiores ut faciam, necesse est.

Hisce praemissis, Aristophanes Amoris *originem* ac

(1) Mirum quibusdam visum est, Platonem in Convivio, in quo Socrates non exiguum obtinebat locum, etiam Aristophani partes tribuisse. Inter hos enim viros odium intercessisse putant, cum ille hunc fabulâ suâ Nubibus in scenâ exagitaverit. Vid. hac de re Wolfii introd. ad Plat. Symp. p. 35. nec non Groen v. Prinsterer. Prosop. Plat. pag. 176. sqq.

ac *naturam* exponit, docetque, quid tandem sit Amor, unde ortus, et quâ in re se manifestum faciat. Est in hominum animis, igitur ex eorum ratione deducendus.

Erat enim, inquit, antiquo tempore nostra natura non, quae nunc est, bifaria, masculina et feminina; sed tria erant hominum genera, cum ad masculinum et femininum accederet tertium quoddam genus ex utroque mixtum, cujus nomen superest ἀνδρόγυνον. Praeterea humana forma erat integra ac rotunda, quippe instructa quatuor pedibus, totidem manibus, duabus vultibus, omnibusque ceteris membris, quibus hodie duo gaudent homines. Recte plerumque incedebat illa forma, cum vero celeritate opus esset, in circulum se volvebat, invicem pedibus manibusque innixa, quod cum octo fieret membris, incredibilis fere erat ejus celeritas. Sed non solum duplici celeritate gaudebant illi antiqui homines, verum etiam vires, prudentia, et cetera, quae hodierni simplicia habent, iis duplicia erant. Non mirum igitur, arroganter illos sese gessisse, imo in coelum ipsum adscendere atque Diis manus violentas injicere voluisse. Jupiter, si prius, cum Gigantes idem tentarent, trepidasset, nunc non minus timuit. Illico magnum Deorum concilium in Olympum convocavit, atque trepidanter consuluit. Non enim parva agebatur res, cum, si homines ut Gigantes fulmine deleret, nullum superesset mortalium

genus, a quo honoros exspectaret, neque contra eorum insolentia ferenda esset. Tandem, cum diu cogitabundi sedissent Dii, Jupiter se rationem invenisse dicit, quâ restingueret hominum procacitatem, simul sibi pararet majores honores. Dissecabo, inquit, istos, ut viribus imbecilliores sint, numero vero plures. Duabus tum incedent pedibus. Si vero eo statu nondum quietem agant, rursus dissecabo, ita ut uno pedetum subsultare cogantur. Quae cum dixisset, assentiebant ceteri Dii; Jupiter vero se ad homines convertit, omnesque eos sectione in duas separavit partes, ex quâ dissectione Amor exortus est. Nam ἐπειδὴ ἡ φύσις δίχα ἐτμήθη, ποθοῦν ἕκαστον τὸ ἥμισυ τὸ αὐτοῦ ξυνῄει. Quamvis separati essent illi dimidiati homines, suâ sponte tamen ad se ferebantur, atque brachiis se invicem complexi continuo incedebant, nil de victu tantum de restauratione prioris naturae cogitantes. Moriebantur igitur fame. Jupiter autem, misericordiâ motus, huic malo medicinam attulit, quâ fiebat, ut se ad res gerendas vitaeque curam converterent. Ἔστι δὴ οὖν ἐκ τόσου ὁ ἔρως ἔμφυτος ἀλλήλων τοῖς ἀνθρώποις καὶ τῆς αρχαίας φύσεως συνάγογεύς, καὶ ἐπιχειρῶν ποιῆσαι ἓν ἐκ δυοῖν καὶ ἰάσασθαι τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην. *Est nimirum ex eo tempore amor mutuus hominibus innatus, qui antiquam eorum naturam, unum ex duabus faciendo humanamque naturam sanando, restituere conatur*" (1).

Vi.

(1) Symp. 189. C. — 191. D.

Vides igitur, Amice! qualis sit Amor ex Aristophanis sententiâ, nempe *restitutor humani generis*. *Sophron.* Omnium, quae in Symposio inveniuntur, encomiorum illud Aristophanis mihi maxime placet. Comice quidem, sed non minus accurate ac distincte sententiam suam proposuit poëta. Statim videmus, quid velit, cum veritas in fabulâ tam clara sit et quasi ante oculos posita, ut vix ac ne vix quidem quendam latere possit. Rejectis enim illis involucris, et fabulae coloribus ornamentisque, ad auditorum delectationem allatis, remanet amoris, qualis inter homines conspicitur, descriptio. Melius autem eam describere non potuit. Nam si illum nobis inditum amoris ardorem verbis definire voluisset, nihil aridius, frigidiusque excogitari potuisset. Nunc autem fabulae formâ sententiam suam exposuit, atque omnia, quae dixit, vivida sunt. Risum movent, sed simul veram amoris naturam tam clare ac distincte ostendunt, ut continuo eam agnoscamus. Omnia comicam habent formam.

Inprimis mihi placet Apollinis muneris descriptio. Illud caput ad sectionem convertere, cutem in nodum contrahere, ut mulieres apud nos marsupia conficiunt, atque illud rugas laevigare, quae ex contractione remanserant, sane ridicula sunt. Est Apollo quasi sutor, qui crepidam conficit. *Philopl.* Ridicula et mihi videntur; sed,

quod

quod modo dicebas, fabulae sententiam interpretari tam facile esse, nondum tibi concedo. Videamus, quae clarissimus van Heusde hac de re dicat, in Initiis suis, pagina, ut credo, 119. — Libellus hic, si de Platone res est, semper mihi ad manus est. — Jam locum inveni; dicit enim: „ Fabulas interpretari, quae apud Platonem occurrunt, difficillima sane res est. Nam uti nolumus illas accipere ut narrationes *quasdam* „ inanes, quibus puerorum instar oblectemur tantummodo, ita cavendum est maxime, ne iis „ sensum et significationem tribuamus a philosophi mente abhorrentem. Sed in ipsâ etiam „ exquirendâ auctoris mente et sententiâ *facile* „ committimus hocce, ut formâ *neglectâ destitua*„ mus eas omni gratiâ et *venustate* imo vi maximâ, quae formâ, habitu, imagine unice expri„ primitur et veluti oculis proponitur. Quid igi„ tur? In philosophiâ tradendâ Platonis enarrandae „ nobis tantummodo sunt, *quae apud eum occur*„ runt, fabulae? Imo vero explicandae videntur, „ simul et illustrandae, sed ex ipsâ antiquitatis „ et Platonis ratione." Cavendum igitur ne temere hanc explicemus fabulam. *Sophron.* Putasne igitur in eâ aliud quidquam contineri, quam amoris originem ac naturam. *Philopl.* Minime, tecum plane consentio. Non unice autem illa inde derivanda, ceteraque temere, tanquam ornatus causa addita, rejicienda mihi videntur; existimo

mo enim toti fabulae vim inesse Platoni propriam. Sed porro videamus, explicat enim ipse Aristophanes suam fabulam.

„ Unusquisque nostrum, inquit, ergo non homo est, sed modo hominis dimidia pars, quippe qui dissectus sit, ita ut ex uno duo fierent. Quaerit nunc quisque suum alterum dimidium. Ideo, qui ex ἀνδρόγυνου sectione orti sunt, viri mulieres amant, mulieres vero viros; quae autem dimidiae existunt partes antiquae mulieris, mulieres tantum quaerunt, atque eodem modo, qui ex sectione viri provenerunt, dum pueri sunt, a senioribus amari cupiunt, cum vero ipsi seniores sint facti, rursus pueros amant. Atque hi omnium optimi existunt homines; strenuissimi enim sunt naturâ, quare et ii, qui ad rempublicam gerendam se conferunt, tantum ex horum numero sunt. Naturâ conjugium respuunt sed legibus ad id coguntur, sufficit enim iis coelibes inter sese agere vitam." — Venia sit verbis! Amiscissime! quibus rem tradidi. Oporteret quidem me, ut Socratem, coöperto dicere capite, atque Pudorem, ne irasceretur, invocare. Sed pergam. „ Talis igitur est amor, ex sectione illâ oriundus, priorem hominum naturam restituere conatur. Nam videmus, cum modo quis suum alterum dimidium videat, suumque σύμβολον in eo agnoscat, continuo impletur magno amore, amplectitur illud atque nihil aliud desiderat, nisi ut sem-

semper unâ sint, ita ut, si adstans cum instrumentis Vulcanus rogaret: quid vultis? homines! an rursus in unum conflari per me cupitis? hoc esset, quod peterent. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐρῶν, ὅτι ἡ ἀρχαία φύσις ἡμῶν ἦν αὐτη καὶ ἡμεῖς ὅλοι· τοῦ ὅλου οὖν τῇ επιθυμίᾳ καὶ διώξει ἔρως ὄνομα. *Hujus enim causa in eo posita est, quod antiqua nostra natura eadem erat nosque integri eramus. Integritatis igitur cupidini ac venationi nomen Amoris inditum* (1).

En, Amicissime! jam Aristophanis etiam percurrimus orationem, atque vidimus, quinam in fabulâ lateat sensus. Explicat enim ipse auctor, cum primo loco nostrum priorem statum enarret, tum inde amorem derivet. Totam fabulam autem non ad nostrum pertinere aevum, sed unice ad Platonis tempora referendam esse, non nemo statim videt, cum, ut tria hominum genera, etiam tres in eâ distinguantur amandi rationes. Ex eo tempore igitur, atque ex totâ Platonis dicendi ratione explicanda est.

Est quaestio, num ex ingenio suo eam effinxerit, an ab aliis assumserit Plato? Prius minus probabile mihi videtur, cum tantâ perspicuitate confecta sit, atque omnino severiores contineat res, quam ut inanem fabulam, modo ad auditorum delectationem effinctam, putem. Praeterea anti-

(1) Symp. 191. D. — 193. A.

tiquitatem plane redolet, atque cum veterum physicorum opinionibus convenit. Posterius igitur restat, fabulam nempe ab aliis mutuatum esse. Sed a quonam? Longam inquisitionem hoc loco instituere possemus, num antiquum physicorum placitum fuerit, vel ex Orphicis poëtis eam hauserit Plato, vel etiam num Mosaicam de mundi creatione narrationem ante oculos habuerit (1). Sed non opus est. Dicit enim Aristoteles in libro de *generatione animalium* (2). Ἐμπεδοκλῆς — φησὶ ἐν τῷ ἄρρενι καὶ ἐν τῷ θήλει οἷον σύμβολον εἶναι, ὅλον δὲ ἀπ' ἀνδρείου ἀπιέναι, unde satis apparet, quod non primo à Platone excogitata sit sententia, quâ hominibus σύμβολον quoddam inesse statuitur, quo viso magno amore impleantur, sed omnino ante eum inter philosophos adfuisse. Quid mirum igitur, si hanc ante oculos habuerit Plato sententiam, atque fabulae formâ proposuerit, ut ita amoris indolem vivide explicaret. Ut id autem simul ridiculo modo fieret, Aristophani has partes tribuit; est enim hic idem ille poëta comicus, cujus fabulas nobis servavit aetas. Caveamus autem, ne, Platonem illam sententiam risui exponere voluisse, putemus. Bene enim hic distinguenda sunt *argumentum* ac *forma*; non enim res tractata, verum unice forma ridicula. Illa potius mi-

(1) Vid. Wolf. in introd. ad Plat. Symp. pag. 58.
(2) Arist. de gen. anim. l. 18. cf. loc. cit.

mihi severa videtur, gravis ac per se quasi obscura, cui ratione ridiculâ majorem lucem ac vitam addere voluit Plato. Non καταγελάσεται *deridendaⁿ* se dicturum sperat Aristophanes, sed γελοῖα *ridicula*, quod lucro sibi esset, suaeque Musae conveniens (1). Aristophanes igitur, quamvis ridicule dixerit, tamen omnino rem severam tractasse mihi videtur, nempe amoris originem et indolem. Mira res nobis nonnunquam videtur amor atque jure; repente et ex improviso oritur, ac tantam in amantes exserit vim, ut tabescentes, morientes ipsos eos videamus. Hujus rei causam quaeramus, necesse est. Explicat eam Aristophanes, et quidem eo modo, ut rei obscurae plurimum lucis adspergat, *quapropter non* tantum res tractata mihi *severa*, *sed* et forma, quamvis ridicula, tamen excellentissima videtur, quippe quae naturae nostrae maxime conveniat (2). Aristophanes quidem proprie Amoris originem explicat, breviter autem simul *ejus naturam* attigit, quam nunc accuratius nobis exponet Agathon.

Cum enim dixisset comicus poëta, duo tantum re-

(1) Symp. 189, A.

(2) Non praetermittendum hoc loco, quod Astius dicit in vitâ Platonis pag. 512. Platonem Satyri munus tribuisse Aristophani, quo in aliis dialogis fungitur ipse Socrates, ut nempe eo purior et integrior illius oratio prodiret. Eum ideo Phaedri, Pausaniae, Eryximachique orationes eorumque humiles de Amore sententias in suâ fabulâ ironiâ perstrinxisse.

relicti erant, sed ii viri graves, Agathon nempe et Socrates, ambo dicendi periti. Socrates autem se timere significat, Agathonem, qui prior dicturus erat, sibi nihil, de quo ageret, relicturum. Ille vero, ne expectationem auditorum nimis augeret, rogat. Socrates rursus Agathonem laudat, donec tandem Phaedrus, qui pater erat sermonis, Agathonem, ut diceret, admonet. Incipit igitur ille.

Ego sane, inquit, prius dicere in animo habeo, quomodo celebrandus sit Amor, tum celebrare. Ceteri enim potius homines beatos praedicârunt, non Amorem laudârunt. Ego igitur prius exponam, qualis sit Amor, tum qualium rerum auctor. Est enim ille omnium deorum beatorum beatissimus, quippe qui pulcherrimus sit, atque optimus. Est praeterea natu minimus, cum senectutem quam maxime fugiat atque odio habeat, juvenibus autem semper adsit, quapropter non assentio Phaedro, qui eum antiquiorem, quam ipsum Japetum atque Saturnum dixit. Non solum autem juvenis, verum etiam tener. Solus Homerus Dei molliem depingere posset. Non enim in terrâ, neque per crania hominum incedit, sed in moribus, animisque humanis sedem suam ponit. Ad haec tenuitate omnia pervadit, elegantiâ allicit.

Nunc de virtutibus ejus agendum. Quod maximum est, neque afficit, neque afficitur *injuriâ*, uno-

unoquoque ei suâ sponte serviente. Voluptates vincit, atque appetitibus superior est, quare propria ei temperantia. Strenuitas etiam *maxima* in eo invenitur, quandoquidem ipse Mars ei succubuerit. Quid vero de ejus sapientiâ dicam. Nam non tantum nullus poëta sine eo, sed et in procreandis, aliendisque bestiis, atque in artium dispositione summa ejus prudentia conspicitur. Amore scilicet incitante atque provehente Apollo medicinas atque vaticinia, Musae musicam, Vulcanus fabrilem artem, Minerva historiam, atque ipse Jupiter Deorum hominumque gubernationem invenerunt. Οὕτως ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Φαῖδρε, Ἔρως πρῶτος ἀυτὸς ὢν κάλλιστος καὶ ἄριστος μετὰ τοῦτο τοῖς ἄλλοις ἄλλων τοιούτων αἴτιος εἶναι. *Ita mihi videtur, o Phaedre! Amor, cum prius ipse pulcherrimus sit atque optimus, ceteris deinde aliarum talium rerum auctorem esse.* — Nam:

> Ille Deus pacemque viris, pelagoque serenum,
> Et ventis praestat quietem, requiemque dolori,

In sacris atque choris nobis dux existit, simultatem depellit, comitatem affert. Et ut uno verbo dicam, deliciarum omnium atque elegantiae, venustatis, desiderii, studiique patrem, omnium rerum bonarum auctorem, malarumque profligatorum nobis se praestat.

Haecce magno cum impetu, ac verborum ornatu protulit juvenis poëta, atque omnino ita in iis

iis exsultavit ejus ingenium, ut omnes convivae eâdem mentis concitatione abrepti, plauderent atque uno ore clamarent, dignam eum et se ipso et Deo habuisse orationem."

Sophron. Recte plausisse mihi videntur convivae, nam plane poetica erat Agathonis oratio, tantâque verborum copiâ splendens, ut statim in eâ agnoscamus poëticum ingenium. *Philopl.* Recte et tu, Amicissime! Agathonis encomium poëticum fuisse dicis; num autem Socratis respiciens verba illud plausu dignum esse, contendis? *Sophron.* Etiam Socrates Agathonis verba recte mihi refutasse videtur, quippe quae nimis fucata sint, atque Sophistarum arrogantiam redoleant. Sed stat nihilominus Agathonis honor; poëta enim erat, cui ex communi dicto *mentiri fas est*; quare Socratis refutatio minime poëtae laudem diminuit. Convivas etiam reprehendere nolo, cum homines non *verum*, sed unice *pulcrum* laudent, atque celebrent. Agathonem enim pulcre locutum esse, nemo negabit, quamvis etiam nihil veri in ejus verbis inveniat. *Philopl.* Caveas, Amicissime! ne Agathonis verba falsa esse putes; sed nobis tantum de eorum formâ res est. „Mirabiliter ejus ingenium et dicendi consuetudinem in illis ad veritatem expressit Plato. Nam poëtam eumque tragicum, non mediocrem, fuisse Agathonem ex ipso Symposio manifestum est, quippe quod victoriae causa celebraretur,

quam

quam *primâ* suâ tragoediâ reportaverat (1). *Igitur* sine dubio ei etiam *secunda*, fortasse et *tertia*, et *quarta* in tragoediarum certamine victoria fuit. Invida autem aetas nullam nobis earum tragoediarum servavit, ex quâ de ejus dicendi genere judicare possemus. Sed ab Aristophane dicitur (2), καλλιεπης Ἀγαθων, atque ex fragmentis, quae ejus supersunt, eum grandibus uti solere verbis, satis apparet. Praeterea erat καλὸς τε κἀγαθος τὴν φύσιν· τὴν δ' ἰδέαν πάνυ καλὸς (3), et in ipso juventutis versabatur flore. (4). Maxime idonea igitur ei tribuit Plato verba, atque non minus idoneas partes. Laudat enim amorem. Aristophanes hujus originem fusius explicaverat, non autem item copiose de ejus *indole* ac *effectibus* egerat. Id nunc suscepit Agathon, magnâ cum fiduciâ, se de amoris *naturâ* et *effectibus* dicturum, praedicans, quod etiam tam pulcre perfecit, ut omnes plauderent convivae.

Etiam plaudebat, qui solus nondum dixerat, Socrates, dicit autem, se post οὕτω καλὸν καὶ παντοδαπὸν λόγον ῥηθέντα non copiam pulcre dicendi habere; καὶ τὰ μὲν ἄλλα οὐχ ὁμοίως θαυμαστά· τὸ δὲ ἐπὶ τελευτῆς τοῦ κάλλους τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τίς

οὐκ

(1) Symp. 178. A.
(2) Thesmoph. v. 52.
(3) Protagoras pag. 315. E.
(4) Cf. Groen v. Prinsterer. l. l. pag. 166.

οὐκ ἂν ἐξεπλάγη ἀκούων; cetera quidem non similiter omnia mirabilia; quod vero ad finem attinet, quis non pulcritudinem obstupesceret verborum dictorumque (1)? Sed ironice haecce dixit Socrates; continuo enim omnia, quae Agathon dixerat, subvertit. Erant quidem pulcra, nimis autem ingenio suo indulserat juvenis poëta. Praeterea longe alium amorem laudat Socrates, quare ei pene necesse erat, ut Agathonem refutaret. Ironiâ igitur eum primo perstringit. — Metuere enim se dicit, ne ridiculus evaderet, cum, in vice suâ amoris laudem promittens, se δεῖνον τὰ ἐρωτικὰ praedicasset, nunc vero laudando non par esset. Se enim, stoliditate quâdam opinatum fuisse, de quâcunque re *vera* dici oportere, nunc vero multo aliter sibi videri, cum quisque, quam posset pulcherrima in laudem amoris dixisset, an falsa veravé essent, non curans. Qui laudandi modus cum sibi plane ignotus esset, se partibus fungendis minime parem esse. Si autem vellent convivae, se ex more suo vera dicturum. Hujus veniâ datâ rursus, an sibi paucula quaedam et parvula ab Agathone rogare liceret, petivit, quod etiam ei concessit pater sermonis.

Recte sane, inquit, o Agathon! prius Amorem ipsum, tum ejus opera te laudaturum dixisti; sed hocce mihi explices, utrum Amor per se sit amor nul-

(1) Symp. 193. B.

nullius rei, an vero alicujus rei, ut pater non est per se pater, sed pater filii? — Alicujus rei, respondet Agathon. — Num Amor illud, cujus est, appetit nec ne? — Appetit. — Num igitur jam habens illud, quod appetit et amat, adhuc appetit et amat; an non habens? — Non habens ut videtur. — Non verosimile est, sed omnino necessarium, appetens appetere quo caret, sive non appetere si non careat. Nam quis, qui magnus est, magnus esse vellet? quis celer celeritatem, quis sanus sanitatem appeteret? Hocce absurdum esset, nonne? — Omnino. — Amor igitur est amor alicujus rei, quam non habet. Dixisti nunc, ni fallor, in encomio tuo amorem esse pulcritudinis. — Est. — Amor igitur non habet pulcritudinem, cum sit amor rei, quam non habet. — Id sequitur. — Quid! quod pulcritudinem non habet neque unquam habuit, num dices esse pulcrum? — Minime sane. — An porro igitur, si haecce ita sese habeant, Amorem pulcrum esse affirmabis? — Videtur, dixit Agathon, nihil eorum quae modo dixi, esse verum. — Nihilominus pulcre dixisti; sed paullulum adhuc mihi respondeas. An bona tibi pulcra videntur? — Videntur. — Si igitur Amor pulcris careat, pulcra autem bona sint, etiam bonis caret, neque bonus dici meretur. — Ego tibi contradicere non possum, o Socrates! sed sit ita, ut dicis. — Veritati contradicere non potes; Socrati vero facillime" (1).

Se-

(1) Symp. 199. C. — 201. D.

Sophron. Subsistas paululum, si placet, carissime! Prius enim te rogatum velim, an recte tibi Socrates Agathonem refutare videatur? Equidem non valere puto ejus argumentationem. Dicit enim ille: *amorem appetere, et quidem id, quod non habet*, quae major ejus conclusionis propositio est. Sed hoece non verum est. *Amor* enim non appetit, sed *amans*, cum amor nihil aliud sit, quam τὸ *appetere*. De amante igitur quidem valet conclusio; eum nempe, si pulcrum appetat, non pulcrum habere; non ideo vero amori pulcritudo abneganda videtur. Imo, cum amor semper in pulcris, bonis et juvenibus versetur, jure propter communitatem ei adscribere possumus pulcritudinem, bonitatem ac juventutem, quare nunc fere probabiliora mihi videntur ea, quae Agathon dicit, quam quibus Socrates eum refutat. *Philopl.* Non miror te hoc attendisse; idem scilicet scrupulus et mihi antea obvius fuit. Re autem bene perpensâ eum exemi, atque vanam esse objectionem comperi. Nam amor, quem hic ante oculos habet Socrates, non est τὸ *appetere*, sed *id quod in nobis appetit*, de quo recte dicitur eum appetere, quod non habet. *Appetere* non ipse amor est, sed modo ejus effectus. Hunc amorem igitur Agathon pulcherrimum atque optimum vocavit, quod recte Socratem reprehendisse ex sequentibus magis nobis patebit. Agnoscit statim suum errorem Agathon, ac lubentur confitetur. „ So-

crates autem eum dimittit atque, quae ipse ex *Diotimâ* audiverat, narrat. Advertamus vero miram modestiam, quâ utitur Socrates. Ceteri omnes, quae de amore dixerant, sive a se ipsis excogitata, sive ab aliis mutuata ut sua venditant. Socrates autem, quamvis reliquos longe sapientiâ superaret, tradit quae audiverat ex Diotimâ, quae in his multisque in aliis rebus docta erat, quippe quae morbum aliquando ab Atheniensibus abstersisset (1). Inprimis oppositae sunt Agathonis ac nostri philosophi orationes, atque illum eo arrogantius sese gerentem fecisse Plato videtur, ut eo clarius Socratis conspiceretur modestia. Sine retentione suam priorem inscitiam fatetur. Se enim, eadem fere quae nunc *Agathon* opinatum, ad Diotimam venisse, inquit, eodem vero etiam modo ab eâ refutatum esse, quod nempe amor neque bonus neque pulcer sit. Quid! ei dixisse, estne igitur turpis ac malus? Bona verba, quaeso! quod non pulcrum est, non ideo turpe existit. Non enim pulcer amor neque bonus est, neque contra malus nec turpis, sed est quasi medium quoddam inter haecce. Et quidem, se dixisse, omnes consentiunt esse magnum Deum. Sunt, qui esse Deum omnino negent. — Quinam hi? — Unus tu, atque una ego. Nam nonne Dii beati habentur? ad beatitudinem vero bona et pulcra

(1) Cf. Vir. clar. v. Heusde Init. I. p. 185. seq.

ere pertinent, quibus caret Amor, quapropter neque beatus neque Deus est praedicandus. — Quid tum est Amor? se stupefactum rogasse. Num mortalis? — Ut modo dixi, medium inter mortale et immortale? — Quis igitur est Amor? Est *magnus Daemon*; nam omne Daemonum genus medium est inter Deum et hominem. — Qualem vim habens? — Ἑρμηνεῦον, respondisse Diotimam, καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν. *Interpretandi atque nunciandi fungitur munere Diis quidem hominum preces atque sacrificia, hominibus vero Deorum praecepta atque sacrorum restaurationes.* Deos inter et homines quod spatium interest, implet, ita ut vinculum quasi existat, quo inter se invicem conjunguntur. Dii per se nullum cum hominibus commercium habent, per hosce autem Daemones omnis consuetudo et colloquium. Tales nunc Daemones multi ac varii sunt; unus autem eorum est Amor. „ Si quaerimus, unde ortus sit Amor, Porum habuit patrem, matrem vero Peniam. Nam quando nata erat Venus, convivium celebrabant Dii, cum ceteri, tum Metidis filius Porus. Cum autem coenati essent, cibum mendicatura, quippe affluentibus illic epulis, accessit Penia, et adstitit foribus. Tum Porus in Jovis progressus hortum nectare ebrius gravatusque dormiebat. Penia igitur hoc agitans consilium, ut, inops ipsa

ex

ex Poro filium conciperet, juxta illum accubuit, et concepit Amorem" (1). Veneri deinde comes additus est, tum quia in natalibus ejus conceptus, tum quia naturâ pulcri amans, Venusque pulcra sit. Diversa autem ejus natura, cum ex patre Poro, divitiarum omnisque ubertatis Deo, ex matre vero Peniâ, paupertate, ortus sit. Ex matre enim semper egens reperitur, minime tener neque pulcer, sed potius durus est ac squalidus, nudis pedibus, ad fores sub divo dormiens. Ex patre contra bonis et pulcris insidiatur, virilis, audax, sagax venator, facundus, atque per omnem vitam philosophans existit. Neque mortalis neque immortalis est. Saepius enim eodem die nascitur, vivit, atque, voti compos, moritur; per patris naturam autem semper reviviscit, quo fit ut semper adsit. Neque eget Amor unquam, neque dives est. Σοφίας τε αὖ καὶ ἀμαθίας ἐν μέσῳ ἐστιν. *Medius rursus inter sapientiam atque ignorantiam collocatus est.* Haecce enim res est. Deorum nullus sapientiam appetit, sunt enim sapientes; neque rursus imperiti sapientes fieri volunt. Sapientiam igitur appetunt tantum ii, qui neque sapientes neque imperiti existunt, ex quorum numero est Amor, quippe ex patre sapiente et ex matre non sapiente oriundus. Amor ergo est vere φιλόσοφος.

Vidimus ergo, dixisse Diotimam, qualis sit Amor, atque unde ortus, nunc explicemus quamnam homi-

(1) Verba sunt Vir. clar. v. Heusde, Init. I. p. 119.

minibus praestet utilitatem. Est enim Amor pulcrarum, ut tu dixisti, vel potiùs bonarum rerum. Bonarum amans, ut sibi *fiant bona*, sive ut sit *felix*, appetit; felices enim bonarum rerum possessione felices sunt. *Amor ergo est felicitatis appetitus*, qui omnibus est communis hominibus. Non vero omnes amare dicuntur, quod mirum videtur, non vero est: ἀφελόντες γὰρ ἄρα τοῦ ἐρωτός τι εἶδος ὀνομάζομεν, τὸ τοῦ ὅλου ἐπιτιθέντες ὄνομα, ἔρωτα, τὰ δὲ ἄλλα ἄλλοις καταχρώμεθα ὀνόμασιν. *Amoris enim quandam speciem detrahentes, huic totius nomen imposuimus, atque Amorem vocamus, ceteras vero species aliis designamus verbis.* Sic quoque vox ποίησις proprie commune nomen est ejus actionis, quâ unaquaeque res a *non esse* ad *esse* perveniat, sed tantum uni illius actionis parti, quâ nempe circa musicam et metra versatur, inditum. Idem de amore obtinet. Proprie enim omnes homines eatenus amant, quatenus felicitatis studio omnes incitantur; qui vero felicitatem sibi per divitias, honores, vel philosophiam parare student, non amatores nuncupantur, sed solum ii, qui unam speciem illius universi appetitus sequuntur, cui speciei totius nomen *amor* tribuitur. Dicunt quidam, homines dimidia sua ac συμβόλα quaerere, integritatemque amare, ego vero dico, amorem neque dimidii, neque integri esse, nisi bonum sit, quandoquidem homines pedes ipsos atque manus sibi abscindi paterentur,

si

si modo bonum esset: ὡς οὐδέν γε ἄλλο ἐστὶν οὗ ἐρῶσιν ἀνθρώποι ἢ τοῦ ἀγαθοῦ, *ita ut, quod homines amant, nihil aliud sit, quam bonum.* Amor igitur est boni studium; sed non simpliciter. Homines enim non solum bonum sibi esse volunt, sed et semper esse, quod addendum." (1).

Sophron. Amicissime! priusquam pergas, rursus te quidquam rogare velim. Quid nempe putas de hacce amoris descriptione? *Philopl.* Pulcerrima mihi videtur. *Sophron.* Num item vera? *Philopl.* Explices tuam sententiam. *Sophron.* Faciam. Cum enim superiore anno unâ Symposium legeremus, haecce, quae de amore dicit Diotime, et nobis quidem, ut tibi, pulcherrima visa sunt, sed non adeo amori, qui saltem inter nos viget, convenientia. Nam, qui amore inflammantur, non prius num bonum sit inquirunt, sed potius, veniunt, vident, amant, quod quidem egregie expertus est noster Cratinus, qui, ut scis, deperdite amat. Nam, cum multis aliis sedato placidoque animo apud amicum quendam sedebat, sermonibus sese immiscens, cum intraret quaedam, tunc plane ei ignota puella; adspicit eam, tremiscit illico, atque jam magno correptus est amore. Non existimo igitur amorem esse boni studium, sed potius esse affectum animi internum, ortum ex *harmoniâ inter animos*, quam hodierni *sympatiam* vocant. *Phi-*

(1) Symp. p. 199. C. — 206. A.

Philopl. Jam video tibi magis illud Aristophanis placere σύμβολον. — *Sophron.* Excepto illo, quo nos dimidiatos esse homines dicat, equidem hujus sententiam verisimiliorem duco. Primo adspectu enim amantes amant, non vero postquam diu cogitabundi sederunt, num bonum, malumve sit perpendentes. Praeterea non felicitatis esse studium amorem, satis docet experientia, cum amantes, voti compotes, saepe infelices fieri videamus. *Philopl.* Quod postremo loco ex experientiâ attulisti non probandi vim habet, cum et ii, qui alio modo, ex. gr. avari, cumulandis nummis felicitati student, non semper felices sint. Praeterea amantes quidem non praemissis ratiociniis amant, imo potius temere et suâ sponte iis amor existit, sed inde non sequitur amorem non esse felicitatis studium. Nonne amicus tuus ex suâ puellâ, ut se redamaret, speravit? Nonne in illo mutuo amore beatitatem sibi mente finxit? Nonne semper majorem sibi parare felicitatem studet? *Sophron.* Vera sunt, sed tamen amor mihi potius ex animi affectu oriri videtur, quam ex felicitatis studio. *Philopl.* Sed et attendas, si placet, amice! quid dixerit Diotime, felicitatis studium etiam animi affectum esse, cujus pars est, quem hodie vocamus, amor, oportere autem universum affectum hoc nomine designari. Recte ergo dicit Diotime, bonum appetere amorem. Caveamus autem ne omnia, quae illa dicit, ad nostrum amorem re-

referre velimus. Alium enim amorem ante oculos habuit, quippe quae eum φιλόσοφον dicat, quod certe de nostro non est dicendum. *Sophron.* Quemnam amorem memoras? *Philopl.* Ex sequentibus tibi id manifestum futurum spero. *Sophron.* Pergamus igitur. *Philopl.* Omnino. Pervenimus, ni fallor, ad eum locum, ubi dicit Diotime, homines bonum sibi esse non solum, sed etiam semper esse, cupere. Nonne! *Sophron.* Pervenimus.

Philopl. „ Si igitur ejusmodi sit amor, pergit Diotime, dicas, quomodo appetant ii, qui amant, et quânam in actione appetitus ille et contentio amor vocetur? — Hoc a te scire vellem, dixit Socrates. — Dicam ergo: ἔστι γὰρ τοῦτο τόκος ἐν καλῷ καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν. *Est enim illud partus in re pulcrâ, et quod ad corpus, et quod ad animum attinet.* Praegnantes enim sunt omnes homines animo et corpore, et quum ad certam pervenerint aetatem, parere gestit natura nostra. Parere autem in re turpi non potest, verum in pulcrâ. Viri atque mulieris enim congressus est partus, quod ad corpus attinet. Pulcritudo autem ei partui necessaria, atque Lucinae Parcaeque munere fungitur. Quidquid igitur praegnans est, cum pulcro adhaereat, gaudio perfunditur ac lubenter foetus edit, cum vero turpi, dolet, ac non parit; est ergo *amor non pulcri, sed partûs in re pulcrâ studium.*

Par-

Partus vero ipse *aeternum* quid, atque *immortale* existit. Patet hoc ex animantium dispositione; magno impetu sese misceri student bestiae, et simul ac foetus editus sit, magnâ curâ eum prosequuntur, ita ut non solum eum alant, sed et imbecilliores cum robustioribus pro iis pugnam inire et mortem ipsam oppetere paratae sint. Quaenam autem hujus amoris causa? Non aliud est, quam ut suum genus in aeternum servari cupiant. Ipsae enim vivunt, senescunt, atque tandem obeunt; genus autem in foetibus servatur, quod cum procreando semper extendatur, immortale est atque aeternum. Procreando igitur mortales immortalitatem parare student, quapropter *amor immortalitatis est studium.*

Sed non solum in corporibus id obtinet, verum etiam in animis. Animi foetus sunt *οἱ τρόποι, τὰ ἤθη, δόξαι, ἐπιθυμίαι, ἡδοναὶ, λύπαι, φόβοι*, qui non semper unicuique adsunt, verum modo nascuntur, modo abeunt, quod eodem modo in scientiis obtinet. *λήθη γὰρ ἐπιστήμης ἔξοδος, μελέτη δὲ πάλιν καινὴν ἐμποιοῦσα· ἀντὶ τῆς ἀπιούσης μνήμην, σώζει τὴν ἐπιστήμην, ὥστε τὴν αὐτὴν δοκεῖν εἶναι. Oblivio enim est scientiae mors et exitus; meditatio vero novae scientiae memoriam in locum superioris nobis reparans, servat scientiam et quidem eo modo, ut semper eadem esse videatur.* Hocce modo igitur omne mortale servatur, non quia semper idem manet ut divinum, sed quia, quodcun-

cunque recedat atque abeat, aliud quid novum sibi simile relinquit. Recte igitur, o Socrates! dicimus: *amorem esse immortalitatis studium*, (1).

Haecce cum dixisset sapientissima Diotime, miratus Socrates eam rogavit, num vere ita sese haberent? Neque nos miramur, amicissime! Socratem miratum fuisse; ipsi enim a nobismet ipsis quaerimus, num idem amor sit, quem prius laudaverit mulier? Non enim uno gradu, sed sensim sensimque ad hocce amoris fastigium pervenimus, quo non terrena illa et caduca amplius amplectimur, sed inter ipsa divina atque immortalia versamur. Non credimus, ut Socrates, illum amorem, vilem et abjectum, ut apparet, nobis immortalitatem parare, atque rursus rogamus, *an* vere ita sese res habeat? — Explicabit *ulterius* Diotime; res autem sublimior est, quam ut illam interrogandi atque respondendi rationem, quam adhuc tenuerat, servaret. Relinquit ergo atque deinceps non dubitanter atque negative, ut mos erat Socrati, sed magnâ cum fiduciâ atque positive sequentia protulit, ut Sophistae illi dicere consueverant, qui ipsi perfecti etiam perfecto modo loquebantur. Atque jure Diotime hanc secuta est consuetudinem; non enim amplius versabatur in amoris naturâ describendâ, verum jam mi-

(1) Symp. 206. B — 208. B.

miros ejus effectus Socrati proponere in mente habebat. — Respondet ei igitur.

Sine dubio omnia ita sese habent. Nam, si modo hominum gloriae cupidinem consideraveris, statim comperies nihil aliud esse, quam ut aeternam esse suam gloriam velint, pro quâ omnes labores subire cupiunt, etiam majores, quam pro liberorum salute, atque omnia tentare, atque ipsam mortem subire parati sunt. Nam putasne, Alcestim pro Admeto, Achillem pro Patroclo, atque ipsum Codrum nostrum pro patriâ mortem petituros fuisse, nisi gloriam suam aeternam futuram credidissent? Minime, dicebat: ἀλλ' οἶμαι, ὑπὲρ ἀρετῆς ἀθανάτου καὶ τοιαύτης δόξης εὐκλεοῦς πάντες πάντα ποιοῦσιν, ὅσῳ ἂν ἀμείνους ὦσι τοσοῦτῳ μᾶλλον· τοῦ γὰρ ἀθανάτου ἐρῶσιν. *Sed puto; immortalis virtutis atque ejusmodi nobilis gloriae gratia omnes omnia agunt, et quo meliores existunt, eo magis; immortalitatem enim amant.* Qui enim *corpore* praegnantes existunt, ad mulieres sese convertunt; qui vero *animo*, conceptas enim habent prudentiam caeteramque virtutem, sunt οἱ ποιηταὶ, πάντες γεννήτορες, καὶ τῶν δημιουργῶν ὅσοι λέγονται εὑρετικοὶ εἶναι, aliique. Maxime vero ad eos pertinent rerum publicarum privatarumque rectores, qui conceptas gerunt temperantiam atque justitiam. Horum si quis jam a teneris praegnans fuerit, maturus parere gestit. Quaerit igitur pulcrum, in quo pariat, in turpi enim nunquam gene-

nerabit. Cum vero in generosum inciderit animum, statim eum amplectitur, atque apud hunc hominem continuo copiâ pollet verborum de virtute, honestate, temperantiâ ceterisque. Tum, quod jam diu conceptum habuit, parit atque, quod paruerit, simul cum amico fovet atque educat, ita ut multo firmiorem amicitiam habeant, quam quae patrem inter atque matrem intercedit, quippe qui pulcrioribus iisque immortalibus natis conjungantur. Unumquemque autem tales sibi natos fieri malle quam corporeos, patebit, si modo Homerum, Hesiodum, nec non Lycurgum respiciamus, qui tales filios reliquerunt, ut non solum sibi ipsi immortalitatem paraverint, verum etiam aliis, Lacedaemoniis adeo, atque, ut dicam, universae Graeciae salutem attulerint (1).

Vides igitur, Sophroni! quam miros illud immortalitatis studium sive amor effectus habeat, qualesque foetus, qui illum sequuntur, generent. Talis sine dubio etiam Socratis amor fuit, quo pulcros solertesque juvenes venabatur, ut παιδικα sibi efficeret, talesque sine dubio partus edere studuit. Nunc nobis non magis nefaria videtur illa παιδεραστια atque in limum abjecta, sed pura plane ac coelestis, quippe immortalitatem amplectens, apparet. Sublimia quoque et ferme divina sunt Diotimae verba, ac plane mysteria redolent.

Sed

(1) Symp. p. 208. C. — 209. B.

Sed et in mysteriis versatur mulier, non quidem in Eleusiniis, verum in aliis, quibus ἐρωτικα nomen inditum. Jam partim initiatus erat Socrates. Ταῦτα μὲν δυν τὰ ἐρωτικὰ ἴσως, ὦ Σὼκρατες, κἂν σὺ μυηθείης· τὰ δὲ τέλεα καὶ ἐποπτικὰ, ὧν ἕνεκα καὶ ταῦτα ἔστιν, ἐάν τις ὀρθῶς μετίῃ, δυκ ὀιδ' εἰ ὀιός τ' ἂν εἴης. *In hisce igitur amatoriis sacris tu fortasse, mi Socrates! initiatus jam es; num vero perfecta illa et magna, quorum causa haecce sunt si quis recte accedat, consequi par sis, nescio* (1). Si autem haecce recte intelligere velimus, attendamus necesse est ad mysteriorum Eleusiniorum, e quibus haec sumta sunt, rationem. Tres enim erant initiationis gradus. Primus gradus erat κάθαρσις, προτέλεια, quo initiandi ab omni labe pravisque profanorum opinionibus puri reddebantur; qui vero tum eos ad minora mysteria ducebat, secundus gradus, μύησις dicebatur, quem si rite attigissent, ad fastigium tandem, τα τέλεα καὶ ἐποπτικὰ μυστήρια, quorum causa omnia priora erant, pervenire iis licebat, si videlicet iis pares essent (2). Per priores duos gradus jam Diotime Socratem initiaverat. Prius enim ei pravas profanorum opiniores, quas vindicaverant Aristophanes atque Agathon, ademit. Hunc aperte refutat, ostendendo amorem neque pulcrum neque bo-

(1) Symp. p. 210. A.
(2) Vid. Wolfius, ad h. l.

bonum esse; illius vero amoris definitionem puriorem reddit, adjectâ conditione. Dicit enim: ὁ δὲ ἐμὸς λόγος οὔτε ἡμίσεος φησιν εἶναι τὸν ἔρωτα οὔτε ὅλου, ἐὰν μὴ τυγχάνῃ γέ που, ὦ ἑταῖρε, ἀγαθὸν ὄν (1). Secundum hos gradus in tres partes nobis distinguere licet Socratis orationem, quarum prima hancce Agathonis Aristophanisque sententiarum continet *emendationem* (2). Deinde vero Diotime de *modo*, quo sese manifestat amor ac de ejus fine agit, quam secundam partem vocamus (3). In hisce amatoriis fortasse jam Socratem initiatum esse ajebat; num vero eodem modo ad summum gradum pervenire posset, nesciebat; sequi tamen jubebat. Viam enim ei mox indicabit, quâ ad summum fastigium ei aditus pateat. Haecce nunc tertiam mihi partem (4) efficere videntur.

Qui enim rite initiari vult, inquit, ei jam juveni pulcra adeunda sunt corpora, et, si recte fiat, unum amandum est. Deinde putare debet pulcritudinem non in uno sitam esse corpore, neque eam singularem, sed omnibus corporibus communem esse, quod si bene intellexerit, ecce! jam omnium pulcrorum amator exstitit. Posthaec in animis pulcritudinem majoris facere, quam in corporibus de-

(1) Symp. 205. E.
(2) Symp. 199. C. — 206. A.
(3) Symp. 206. B. — 209. E.
(4) Symp. 210. A. — 212. A.

debet, ita ut, qui ingenuo sit animo, quamvis exiguum formae florem habeat, ei sufficiat, et amet illum, et fovet, et pariat tales sermones, et quaerat, quibus adolescentes meliores fiant; quo facto, ad vitae communis officia et leges ei convertendum est. Inde autem sese conferat ad ipsas scientias necesse est, ut earum contempletur pulcritudinem atque, oculos ad tantam pulcri amplitudinem convertens, non magis ut servus vilis puerum, sive hominem, sive unam rem amet, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πολὺ πέλαγος τετραμμένος τοῦ καλοῦ καὶ θεωρῶν πολλοὺς καὶ καλοὺς λόγους καὶ μεγαλοπρεπεῖς τίκτῃ καὶ διανοήματα ἐν φιλοσοφίᾳ ἀφθόνῳ, ἕως ἂν ἐνθαῦθα ῥωσθεὶς καὶ αὐξηθεὶς κατίδῃ τινα ἐπιστήμην μίαν τοιαύτην, ἥ ἐςι καλοῦ τοιοῦδε. *Sed ad immensum pulcritudinis aequorem sese conferens atque eum contemplans, multos, et pulcros, et magnificos: pariat sermones, atque sententias in philosophiâ sine fine, donec illic corroboratus confirmatusque conspiciat aliquam doctrinam unam, quae est pulcri* (1).

Doctrinam illam atque pulcrum nunc describemus, dicit Diotime, tu vero, o Socrates! omnes mentis vires intende. — Etiam nobis animum intendere opus est, carissime Sophroni! non enim magis in terris, sed jam in altissimis coeli tractibus versamur, ubi immensus ille pulcritudinis inve-

(1) Symp. 210. A — D.

venitur aequor. Ad Platonis alterum de amore dialogum, ad Phaedrum, confugiamus necesse est. Ibi enim hominum animus describitur tanquam equorum alatorum jugum, quos gubernat tanquam auriga. Priusquam autem comporibus includantur hi animi, per coelum equitant, *verum* adspicere cupientes. Est autem hoc verum ἡ ἀχρωματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς ὄντως οὖσα, tenetque locum ὑπερουράνιον; quod, tantum Diis beatis immortalibusque adspectabile, hominum animis non nisi per partes videre licet. Quod autem *verum* in Phaedro poetice describitur, a Diotimâ mirâ simplicitate, formâ διαστήματος, nobis proponitur.

Quicunque enim, dicit illa, hocce modo institutus ea jam ad finem perductus est, illico conspiciet *pulcrum*, mirabilis naturae, cujus causa omnes priores suscepti sunt labores; est enim ita: πρῶτον μὲν ἀεὶ ὄν, καὶ οὔτε γιγνόμενον, οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε αὐξανόμενον, οὔτε φθίνον, ἔπειτα οὐ τῇ μὲν καλόν, τῇ δ' αἰσχρόν, οὐδὲ τοτὲ μὲν, τοτὲ δ' οὔ, οὐδὲ πρὸς μὲν τὸ καλὸν, πρὸς δὲ τὸ αἰσχρόν, οὐδ' ἔνθα μὲν καλόν, ἔνθα δὲ αἰσχρόν, ὡς τισὶ μὲν καλόν, τισὶ δὲ αἰσχρόν. Neque imaginatione hoc pulcrum existit, ita ut parte quâdam contineretur, sive corpore quodam, sive sententiâ, sive aliâ quâdam re; sed pulcrum, de quo dicimus, est αὐτὸ καθ' αὑτὸ μεθ' αὐτοῦ μονοειδὲς ἀεὶ ὄν. Cetera omnia, quae pulcra vocantur, pereunt atque mu-

mutantur, hoc vero semper manet. Hic est verus atque unicus modus, quo ad ἐρωτικα pervenimus et quasi per gradus adscendimus. Ab uno enim ad duo, a duobus ad omnia pulcra corpora, a pulcris corporibus ad pulcra studia atque ab his ad pulcras scientias nos convertimus, donec tandem pervenimus ad illam doctrinam, quae est non alius, quam ipsius illius pulcri scientia. Qui ad id pervenit, ei modo est vita vitalis. Omnia corpora parvipendet; modo pulcrum illud, purum, sincerum atque simplex intueri cupit. Nonne tu talem vitam maximi facis? Nonne existimas, qui ipsum pulcrum intuetur, illum non virtutis *imagines* parere, sed ipsam *virtutem*, quippe qui veritatem consecutus sit? Cum vero virtutem veram parierit atque aluerit, Deo amicus est, si quis alius, immortalis existat necesse est (1).

Hactenus Diotimae verba, quibus se in amoris sacris initiatum esse, dicit Socrates. Haecce, inquit, o Phaedre ceterique! sunt, quae dixi, Diotimae; persuasus sum ipse atque item persuadere tento omnibus, quod nulla alia res hominibus efficacius ad immortalitatem adjuvet, quam amor: διὸ δὴ ἔγωγε φημι χρῆναι πάντα ἄνδρα τὸν Ἔρωτα τιμᾶν, καὶ αὐτος τιμῶ τὰ ἐρωτικὰ, καὶ διαφερόντως ἀσκῶ, καὶ τοῖς ἄλλοις παρακελεύομαι, καὶ νῦν τε καὶ ἀεὶ ἐγκωμιάζω τὴν δυνάμιν καὶ ἀνδρείαν τοῦ Ἔρω-

(1) Symp. p. 210. C. — 212. A.

Ἔρωτος καθ' ὅσον οἷός τ' εἰμί. *Equidem ideo affirmo, unumquemque virum Amorem colere oportere; ipseque res amatorias colo, atque eximie iis studeo, aliisque eas commendo, et nunc, et semper Amoris vim ac strenuitatem, ut possum, laudo.*

Haec cum dixisset Socrates, ceteri eum laudarent et Aristophanes quidquam dicere gestiret, repente aulae porta pulsatur auditurque commissatorum magnus clamor. Agathonem, dicit Aristodemus, servos jussisse, ut, quinam essent, cognoscerent; se deinde in aulâ Alcibiadis vocem audivisse, valde ebrii et magno cum strepitu, ubinam Agathon esset, quaeritantis. Servos vero eum in cubiculum duxisse, caput coronâ vittisque redimitum atque significantem, se Agathonis coronandi gratia venisse. Consedisse ad hunc et Socratem, posteriorem tamen non agnovisse, coronis scilicet visum impedientibus; Discalceate, pueri! Alcibiadem, Agathonem jussisse. Optime! hunc respondisse, quisnam vero nobis tertius conviva? Simul respicientem eum agnovisse Socratem; quo conspecto, exterritum subsiluisse, illum increpasse, mox vero coronasse. Turbis sopitis paulum: nimis, inquit, sobrii estis ac tristes. Bibendum! Adfer, puer! magnam phialam. Illum et Socratem tunc bibisse. Tum autem eum reprehensum esse ab Eryximacho atque monitum, eâ lege se bibere, ut singuli ad popula laudes amoris celebra-

brarent. Alcibiade conditionem accipiente, de nullo autem alio, nisi de Socrate, dicere volente, convivas id concessisse, illum dixisse. — Hujus autem orationis ut ceterorum summam tradere, non opus mihi videtur, tum quia jam hesterno die ejus mentionem fecerimus, tum quia in postremâ parte copiosius de eâ exponere commodius sit. Praeterea etiam argumento non tam arcte cum ceteris cohaerat, quippe non amoris sed Socratis laudem continens. Prius enim comparationem inter satyrum Marsyam silenosque, atque Socratem instituit; tum amorem ejus memorat, quem secum habuisset; atque postremo loco communem militiam enarrat. Igitur non amoris naturam neque ortum ejus neque effectus, sed modo Socratis laudes in eâ celebrari, manifestum est.

Quod vero ad orationis formam attinet, non tantum in illâ eadem, quae in ceteris, dicendi elegantia, sed et singularis quaedam vis invenitur, quâ Plato Alcibiadis mores adeo ad naturam expressit, ut non illius Symposium legere, sed hunc in in Agathonis convivio loquentem audire nobis videamur. Ut autem haecce melius percipiamus, attendamus necesse est ad Alcibiadis indolem, quam tam eleganter descripsit Nepos, ut facere non possim, quin hujus perscribam verba. Dicit enim: „ Alcibiades, Clinae filius, Atheniensis. In hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodi-

diderunt, nihil illo fuisse excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus. Natus in amplissimâ civitate, summo genere, omnium aetatis suae *multo* formosissimus, ad omnes res aptus, consiliique plenus. Namque imperator fuit summus, mari et terrâ; disertus, ut inprimis dicendo valeret, et *tanta* erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere. Idem cum tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus, non minus in vitâ, quam victu; *affabilis*, blandus, temporibus callidisime inserviens. Idem, simul ac se remiserat, nec causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur, *ut omnes* admirarentur, in uno homine *tantam inesse dissimilitudinem* tamque diversam naturam" (1). Talis nunc Alcibiades, cum juvenis adhuc Athenis versaretur, necessario Socratem in se attentum reddidit; videbat scilicet eum, quippe *maximis animi* dotibus praeditum, sive *maximum emolumentum* civitati, sive maximum damnum futurum. Ejus igitur consuetudinem studiose quaesivit et *sibi* paravit. Intima deinceps necessitudo iis intercessit, ex quâ non exigua spes erat, fore, *ut* aliquando praestantissimus evaderet juvenis. Ambitione autem ductus, Socratem reliquit ac *neglexit*, quo fiebat, ut omnia, quae a Socrate acciperat, vir-

(1) C. Nepotis vita Alcibiadis, c. I.

virtutis semina obruerentur ipseque plane dissolutus evaderet. Talis etiam omnino in Symposio describitur. Cum jam ceteri sua de amore absolvissent encomia, serâ nocte, ille in cubiculum irruit, ebrius et valde clamans. Socratem primo non conspicit; cum eum autem agnoscat, obstupescit ac continuo illius amoris meminit, quem antea erga illum habuerat. Plane se ad Socratem convertit ac nihil aliud memorat, nisi quod ad illum amorem pertinet, ita ut omnino se Socratis gerat amatorem. Si praeterea facilitatem ac festivitatem verborum consideremus, quibus ejus indolem ac ebrietatem expressit Plato, admiremur eas, necesse est. Sunt plane verba ebrii hominis, quibus tantam elegantiam et modestiam adjunxit, ut ne delicatas quidem laedant aures.

Cum suae orationi finem imposuisset Alcibiades, alios fieri sermones, ajebat Aristodemus; repente autem plures supervenisse commissatores, qui forte fores apertas invenissent. Omnia tum tumultu plena fieri, atque se ceterosque convivas ad nimium coactos esse potum. Eryximachum igitur atque Phaedrum domum abiisse, se vero somno sopitum esse. Expergefactum tandem, cum jam lusciniae canerent, ceteros dormientes vel egressos se vidisse, exceptis Agathone, Aristophane ac Socrate, qui sub pocula disserebant de eo, quod ejusdem sit poëtae, comoedias atque tragoedias scribere. Primo autem obdormivisse Aristopha-

tophanem, deinde Agathonem, cum jam lux exorta esset. Socratem autem unâ secum ad Lyceum ivisse, ibique, ut mos ei erat, sermonibus toto die peracto, sero domum abiisse."

Sophron. Aristodemo domum perducto, etiam tu opus tuum ad finem duxisti, amicissime! Symposii summam mihi tradidisti, et quidem eo modo, ut non solum et rationem dialogi et progressionem in eâ explicandâ tractaveris, sed etiam mihi quam maxime placuerit tua explicatio. Lubenter plura ex te de Platone audire velim; sed sol, jam ad solum vergens jamque arboribus illis domibusque conterminis longiores umbras faciens, me admonet abeundi esse tempus. — *Philopl.* Ne surgas, Sophroni! nisi tibi abeundi necessitas. Mihi enim satis otii. Praeterea nondum opus absolutum habemus. Totum quidem dialogum percurrimus, atque, quantum potuimus, explicanda explicuimus, unde dialogi rationem satis conspicuam fore speramus; de progressione autem, quamvis quaedam obiter adjecimus, non item munere me perfunctum esse, puto. Addere ergo non incongruum erit hujus partis quasi conclusionem; perscripsi saltem eam, quam, si placet tibi, praelegam. Sol quidem ad terram vergit, jamque mari immergere se gestit; sed vespertina aura, cum omnia luce obscuriore suffundantur, suavior est, quam aestus ille meridianus. — *Sophron.* Num adhuc mihi, ut maneam, persuadere tentas?

In-

Invito me, cum modo de Platone sermo futurus sit, manere cogor atque audire, auscultare, auresque animumque intendere. — *Philopl.* Audi igitur. ... „ Si nunc totum, quem longiore morâ attigimus dialogum, rursus contemplemur, atque omnia, quae tractavimus, in unum quasi complectamur, quod ad *formam* attinet, verum omnino id comperiemus, quod initio diximus: jure Symposium inter praestantissimos Platonis collocari dialogos, atque omnia in eo optima esse. Sex enim convivae, indole ac moribus plane diversi, pacto inito, totidem orationibus amorem laudant, quae orationes, quamvis omnibus idem finis propositus sit, tamen tantâ arte confectae sunt, ut singulae novum quid contineant. Quamvis igitur tanta tum personarum tum rerum tractatarum sit varietas, tamen singulis convivis proprias partes verbaque, tum sibi ipsis tum partibus suis aptissima, tributa videmus, ita ut unusquisque ex suâ indole et ingenio dicere videatur. Si hisce adjungantur festivitas atque vita actionis, nemo certe, quod diximus, verum esse negabit. Histe omnibus ita plane abripimur, ut non Platonis Symposium legere putemus, sed modo in ipso Agathonis convivio assidere nobis videamur, Socratem admiremur, Alcibiademque videamus; modo Apollodorum narrantem audiamus, ita ut, audiendo intenti, interdum quaeramus, unde haec omnia tam accurate scire potuerit, cum ipse tempo-

pore Symposii adhuc puer esset neque igitur *in* eo affuisset, sed ab Aristodemo audivisset.

Quod autem ad *progressionem* attinet in argumento explicando, eam maximam esse apparebit. — Negare quisquam haec possit, atque dicere, quem nexum, verbi causa, invenis inter Eryximachi atque Aristophanis orationes? Concedo Socratis orationem esse pulcram et sublimem, sed idem non de Pausaniae, Eryximachi seseque arroganter extollentis Agathonis encomiis dicendum *mihi* videtur. — Humiliter verò talem sentire atque abstractionis facultate, quâ plures res in unum complectimur, non praeditum esse, manifestum. Symposium nempe considerandum mihi videtur, *ut* humanum corpus, quod constat ex *membris*, *usu* atque formâ inter se diversis, *pedibus*, pectore, capite; quae membra, si per se spectentur, alia aliis praestantiora, pleraque vero inconcinna atque deformia apparebunt; si autem conjunctim ut partes unius corporis considerentur, *non* tantum aptissime ad usum inter se connexa et utilissima esse, sed et formam illam egregiam constituere, patebit, quae jure omnium animantium pulcherrima existimatur. Sic et variae in Symposio obviae orationes per se pulcrae quidem, sed ratione totius dialogi atque propositi, pulcherrimae ac pene divinae nobis videntur, quare minime miror fuisse quosdam, qui huncce dialogum, omnium, quae tempus tulerit, praestantissimum habuerint.

Vi-

Videamus igitur jam de singularum orationum connexione. Heri in primâ parte observavimus, tria potissimum in Symposio scribendo habuisse Platonem proposita, unum primarium et duo quasi secundaria. Jam tum, quomodo unaquaeque oratio ad primum propositum faceret, paucis indicavimus; nunc vero videamus, quomodo singula tum cum duobus ceteris propositis, tum inter se cohaereant.

Tres priores convivae, Phaedrus scilicet, Pausanias atque Eryximachus, simul unum idemque tractare mihi videntur argumentum, *amorem popularem*. — Perfectam Amoris descriptionem exhibere in animo habuit Plato; recte igitur eam rationem, quae inter populum ferebatur, primo loco contemplatur. Maximi momenti erat ille *amor popularis* in Graeciae civitatibus ac primo adspectu omnino laudabilis, quippe qui mirabiliter reipublicae salutem promoveret. Hos miros amoris effectus Phaedrus, qui primus erat, laude extollit. Non autem sine labe erat eximia illa imago. Qui enim amorem illum accuratius contemplatur, continuo agnoscit eum non tam simpliciter laudandum, sed, cum turpi libidini copiosam ansam daret, partim honestum partim turpem fuisse. Excipit igitur Phaedrum Pausanias atque accurate amorem *coelestem* et *vulgarem* distinguit, utriusque naturam explicat. Jam satis actum erat de amore, qui in hominum animis conspicitur; sed utra-

que

que ratio, quam in amore distinxerat Pausanias, etiam in aliis rebus, cum civitatis salute arctissime conjunctis, in musicâ adeo et religione conspicitur. Doctrinam igitur a Phaedro *inceptam*, a Pausaniâ *emendatam* et *explanatam*, *absolvit* tandem Eryximachus. Extendit enim eandem *rationem*, quâ Pausanias suam fundaverat distinxionem, ad omnes res; praesertim autem in musicâ et religione eam ostendit, quare non tantum Pausaniae sententiam affirmare, sed et ipse reipublicae *prodesse* studet.

Haec tres orationes igitur primam dialogi partem mihi efficere videntur, quam, si Symposium ut humanum considerare velimus corpus, cum pedibus manibusque nobis comparare licet. *Continet* enim amoris effectus, *actiones* in hominum societate, ut manus et pedes potissimum in corpore *agunt*. Hae actiones in homine vulgo prius spectantur, tum de earum fonte inquiritur, qui cum in capite adsit, ceteram dialogi partem *denuo cum capite* comparamus. In eâ enim describitur amoris *natura*, ac *indoles*.

Nam cum Eryximachus finem verbis suis imposuisset, incipit Aristophanes; multo vero alia tradit. Ille enim popularis amoris expositionem absolverat, ita ut tota res nobis ante oculos posita esset. Miramur amoris tam egregios esse effectus, atque nefaria, quae illius praetextu viles perpetrant homines, detestamur; sed simul quasi

suâ

suâ sponte nobis quaestio obvenit, unde hicce amor, tum optimarum tum pessimarum rerum auctor, oriatur? et quid sit tandem? Explicat haecce nobis Aristophanes. Si vero hanc explicationem propriis verbis nobis proposuisset, obscura plane atque arida ejus propositio fuisset, quippe abstractum omnino argumentum continens. Narrat igitur fabulam, unde, quas tracturus esset, amoris *origo* atque *natura* luculentissime nobis apparent.

Nunc vero nos ad Agathonis orationem convertimus cupidique investigamus, quemnam in orationum ordine locum illa mereatur; abstrusior enim quaestio est. Ut mihi videtur *duo* ei *fines* insunt, *unus*, quo proxime cum Aristophanis encomio connexa est. Si enim hoc spectemus, desiderari in eo quidquam videtur, cum tantum amoris *originem* et *naturam* contineat, de *effectibus* autem nihil inveniamus. Tres priores quidem satis de effectibus dixerant, sed longe alia est eorum expositio. Illi enim modo amorem, ut inter populum invenitur, laudârunt; Aristophanes vero ex sublimiore loco illum contemplatur, quippe qui ex ipsâ animorum conditione ejus *naturam* atque *originem* ernat.

Congruum igitur omnino erat, ut huicce expositioni quaedam de *effectibus* adjicerentur, quibus partibus mihi fungi videtur Agathon. Longe autem alio modo id agit, quam Aristophanes. Hic enim co-

comice rem tractat, ita ut omnia ridicula appareant; ille vero poëtice, quo fucatus ejus verbis color inest. Hic praeterea amorem tanquam animorum affectum considerat, ille vero istum affectum ut Deum sibi fingit. Maxima diversitas igitur utrique orationi insit, fere necesse est, unde etiam quasi suâ sponte sequitur, nexum inter Aristophanis atque Agathonis orationes multo difficilius inveniri, quam inter trium priorum encomia, qui consilio sua invicem emendant atque explanant verba. Nexum tamen inesse mihi probabile videtur. Non enim cum iis facio, qui Platonem ideo tantum Agathonis orationem Symposio inseruisse putant, ut Sophistarum arrogantiam ridiculam faceret, quosque ad hanc sententiam inductos esse credo ab orationis formâ, quae mihi *alteri fini* inservire videtur. Solus enim, qui nondum dixerat, relictus erat Socrates, qui vir in ceteris Platonis dialogis primarias plerumque agit partes et quidem eo modo, ut interrogando ad id, quod velit, adigat adversarium quandam. Talem adversarium plerumque primo absurdam sententiam proferentem facit Plato, ut inde nempe deinceps sermonis initium sumatur. Hujus nunc partibus mihi Agathon fungi videtur. Ab unâ parte amoris, quem descripserat Aristophanes, effectus tradit, id tamen ita perficit, ut ab alterâ parte Socrati justam disserendi occasionem daret. Duplicem ergo finem connexionemque

que Agathonis oratio mihi habere videtur; diversi tamen generis, cum altera *negative*, altera *positive* sese explicet. Cavendum autem ne omnia strictim hisce finibus, ac nihil ingenii lusibus tribuamus.

Nunc ad Socratis pervenimus orationem, caput quasi et cerebrum totius dialogi, cui nemo in Symposio summum denegabit locum. Quanto enim ipse omnibus, qui aderant, sapientiâ, tanto ejus oratio ceteris sublimitate major, quippe quae philosophiam contineat *pulcri*, summum amoris fastigium. Non vero uno momento, sed gradatim lectores ad id perducit Plato. Tres priores amorem, ut *primo adspectu* sese nobis offert, tractant. Aristophanes atque Agathon ejus interiorem naturam, qualis se *post accuratiorem inquisitionem* praebet, perhibent. Omnes autem hae de amore sententiae, quamvis per se egregiae sint, si cum Socratis notione comparentur, futiles atque inanes apparent. Sunt enim quasi profanorum opiniones, cum Socrates *mysteria* tradit amoris, quibus ad immortalitatem quasi ducuntur homines. In ipsis autem hisce tradendis maximam observamus progressionem. Ex Agathonis oratione enim disserendi initium sumit Socrates ac primo profanorum refutat sententias; deinde ostendit *amorem esse pulcri*, *partûs in re pulcrâ*, ac tandem *immortalitatis esse studium*. Cum per hosce gradus duxerit Plato lectores, mirabiles porro amo-

amoris describit effectus, eosque magis magisque extollit, donec tandem ad immensum pulcritudinis aequorem subsistant, ubi ulterius adscendendi non locus est.

Ultimum in Symposio locum obtinent Alcibiadis verba, argumento a ceteris longe recedentia, quae tamen, ut jam in primâ parte cum de proposito agerem indicavi, cum iis eam connexionem habent, ut, quod in prioribus *indirecte* explicaverat Plato, id in Alcibiadis oratione *directe* affirmaret. Arctissime praeterea cum Socratis oratione haec mihi conjuncta videtur. In illâ enim philosophi amoris doctrina, ἐρωτικὰ dicta, continetur, cum Alcibiades *modum* enarret, quo eam ad homines accommodaverit, ita ut Socrates *ipse artis* suae amatoriae partem *theoreticam*, Alcibiades vero ejusdem rei *practicam* exhibeat."

Et ecce Amicissime! hanc secundam quaestionis partem ad finem perduximus, quae si tibi placuerit, non exigua id mihi erit laboris remuneratio. — *Sophron.* Mihi quam maxime placuit; quod autem modo praemature opinabar, te jam opus absolvisse, illud nunc contra miror. Unum aliquod enim adhuc ex te audire sperabam; quod mihi maximi momenti videtur in hâcce quaestione. — *Philopl.* De tempore fortasse, quo scripserit Plato Symposium? sive de numero convivarum? — *Sophron.* Minime! est longe aliud quid. Exposuisti enim, quomodo singulae ora-

tio-

tiones cohaereant, et quidem ita, ut progressio in argumento explicando mihi nunc satis clara sit. Sed nihil audivi de eo, quaenam Platoni propria, et quaenam ab aliis desumta sint? Quae certe gravissima quaestio mihi videtur. — *Philopl.* Non prius hujus rei tibi rationem reddam, Sophroni! quam narratiunculam quandam audiveris.

Fertur enim in eâ regione, quam nunc sol, quem modo occidentem vidimus, collustrabit, Indiâ dictâ, regem quendam fuisse, qui regnum tenebat parvulum quidem sed egregium. Fertilem nempe terram homines inculti sed integri atque moribus puri arabant, unde tales fructus suscipiebant, qui victui vitaeque commodis copiose sufficerent. Hosce homines, cum majores nostri primo illas regiones navibus inviserent, miratos fuisse ingentia illa corpora natantia, deinde vero nautas liberaliter excepisse atque ad regem suum duxisse, historici perhibent. Ille adeo delectatus fuit nautarum formâ, vestitu, moribus, ceterisque rebus, quas videbat, ut se quosdam cum iis missurum decerneret, qui cum majoribus foedera contraherent eorumque patriam conspicerent, sibique de eâ renunciarent. Ad hanc legationem elexit quinque viros nobiles, quibus adjunxit sextum, natu majorem, quem ob sapientiam, morumque integritatem fere divino honore colebat populus. Profecti igitur sunt hi viri in patriam nostram, ibique per

aliquod tempus degerunt. Quid vero effecerint? num jussa foedera contraxerint, nec ne? nobis non interest. Tantum ea, quae de nostrâ patriâ retulerint, ad nos pertinent. Nam, quam primum redierant, rex eos coram se vocavit cupidèque de Hollandiâ interrogavit. — Omnia autem, quae illi narraverint, tradere, nimis longum est, etiam inutile, cum quae ad patriam pertinent, satis nota sint; praeterea non omnia memini. Sufficiat, eos, quamvis unam rem spectassent, idemque omnibus jussum esset, longe diversas res narrasse, quippe qui, cum diversi indole, moribus ac doctrinis essent, alii ex aliis rebus gaudium percepissent. Alius de vitae societate, alius de belli gloriâ exposuit, alius Hollandiam laudavit, alius vituperavit. Rex autem, cum omnes eorum narrationes ad finem usque audivisset, maxime gavisus est illosque laudibus honoribusque auctos, dimisit.

Quaenam vero tua hac de narratiunculâ sententia? — *Sophron.* Tam ingeniose excogitata mihi videtur, ut doleat, non omnes te recordari orationes illas. — *Philopl.* Quare dolet? — *Sophron.* Puto scilicet, te, si velles, egregium quidquam de patriâ nostrâ narrare potuisse. — *Philopl.* Meae parvulae vires huic operi minime pares essent. Sed si alius quis peritior illud susciperet ac satis distincte dilucideque perficeret, nonne existimas, non tantum egregium, sed et pulcherrimum opus fu-

furarum? — *Sophron.* Omnino. — *Philopl.* Si autem quisquam jam revera tale opus confecisset atque tu in eo invenisses illorum Indorum de nostrâ patriâ sententias, secundum varium ingenium varie propositas, num tibi, iis lectis, in mentem veniret rogare, num omnia auctori propria an quaedam ab aliis assumta essent? — *Sophron.* Fateor me rursus inepte fecisse, ne vero in malam mihi vertas partem! — *Philopl.* Non inepta est tua quaestio, Amicissime! imo gravissima; non tamen ad nostram quaestionem, verum unice ad Platonis doctrinam pertinet. Symposium enim nobis considerandum est, ut fabula illa de Indorum rege. Est enim modo forma, quâ Plato suas de amore sententias exposuit, et quidem talis, quae non tantum lectorum delectationi maxime inserviat, sed et aptissima sit, cum, rem a variis personis proponi faciens, optime eam ab ob omni parte contemplari pleneque exponere posset. Sumsisse igitur, credo, Platonem Agathonis convivium atque finxisse sex illas orationes, ut essent quasi totidem loci (1), ex quibus amorem conspiceret, quapropter unam eandemque rem in omnibus contemplatur, varia autem de eâ profert ratione *loci*. Cum autem illa magnâ e parte tantum varia, non pugnantia inter se existant, nil impedit,

(1) *Verschillende oogpunten.*

dit, quin pleraque Platoni esse propria statuamus. Cavendum autem, Amicissime! ne nimis stricto sensu hoc accipiamus. Adsunt enim quaedam, quae sine dubio ab aliis mutuavit Plato, e. g. ea, quae de arte medicâ Eryximachus tradit. Probabile igitur mihi videtur varias, quae in Symposio inveniuntur orationes, considerandas esse tamquam varios locos, ex quibus amorem contemplatus est Plato, omnia vero ei propria esse, exceptis illis paucis, quae, sive ad ornatum, sive ad singulorum convivarum indolem exprimendam, adjungere opus ei erat.

Sophron. Nunc demum opus absolutum habemus et simul domum abeundi tempus. Inter dicendum jam tenebrae sunt obortae. — *Philopl.* Hortum igitur relinquamus necesse est. — *Sophron.* Gratus mihi fuit hodiernus sermo; rogatum autem te volo, num tertiam commentationis partem mihi eodem modo praelegere, tibi conveniat. — *Philopl.* Non convenit. Ex improviso enim in urbem tuam patriam cras mihi iter faciendum est. — *Sophron.* Opportune evenit. Cras tecum navigabo. Dubius enim eram num crastino, an tertio die reverterer; nunc vero simul tecum ibo, atque mobis, in navi reliquam quaestionis partem tractantibus, jucundissimum nec non fructuosum erit iter. — *Philopl.* Quam maxime mihi placet. Spero fore, ut sermo in navi nobis non pejus eveniat, quam sermo, quem in horto habuimus.

DIA-

DIALOGUS TERTIUS.

QUAE EST MAXIME EXPLICATIONIS CONCLUSIO?

Sophron. Jam cupiditate flagro audiendi totius conclusionem, quae sine dubio quaestionis gravissima est pars. Cetera enim . . . *Philopl.* Tace, tace, amicissime! non enim in media hacce navigantium salutantiumque celebritate de Platone disserendi locus, quippe qui Graecam linguam non calleant, multo minus Platonem legerint. Jam jam, cum solverit navis, satis libere dicendi nobis copiae erit. Mercede enim conduxi posteriorem navigii partem. — *Sophron.* Optime fecisti. Suavissima ibi nobis erit confabulatio. Sed jam nautas paratos video. — *Philopl.* Conscendamus igitur navigium . . . *Sophron.* Nunc tandem soli sumus. Recites ergo, quae manu tenes; video enim te rursus quidquam conscripsisse. . . . *Philopl.* Audi ergo.

„ Jam

„ Jam vidimus, quidnam in Symposio scribendo Platonis consilium fuisse videatur, in primâ parte, in secundâ vero explicando ita totum dialogum percurrere tentavimus, ut inde modus, quo proponitur argumentum, et progressio ejus pateret. Restat, ut nunc tertio loco inquiramus, *quae sit maxime explicationis conclusio.* " — Quaenam vero sit hujus vocis significatio jam, ni fallor, hesterno die explicavimus. Nonne? — *Sophron.* Omnino; dixisti enim hâcce parte contineri *id*, *quod* ex Symposii argumento concluditur, sive doctrinam a Platone hocce dialogo traditam. Ego primo inepte opinabar, conclusionem idem esse ac argumentum; tu vero toto genere ab eo esse diversam docuisti. — *Philopl.* Recte rem meministi; non vero, quod conclusio *toto genere* ab argumento diversa sit. Diversae quidem sunt res, sed arctissime connexae, ut *causa* et *effectus*, cum conclusio nihil aliud sit, quam id, quod ex argumento efficiatur. Primâ quaestionis parte mihi *id* contineri videtur *propter quod*, secundâ vero *modum*, *quo* Plato Symposium scripserit; cum haecce denique parte *ea* explicanda sint, quae inde *concludantur*. Ut haecce rite pertractemus, prius singularum orationum doctrinas exponamus necesse est.

„ Primo loco nobis obvia fit Phaedri oratio. Continet, ut jam supra diximus, *popularem amorem* mirosque ejus ad reipublicae salutem effectus.

tus. Nova plane et inaudita est ex nostris opinionibus haecce sententia; amorem ad respublicas pertinere earumque salutem promovere. Ut autem haecce bene percipiamus, advertamus necesse est ad totam Graecarum rerumpublicarum conditionem, et quidem primo antiquissimis temporibus, ex quibus hujus amoris origo deducenda videtur.

Languent enim primo tempore homines, et animo, et corpore, quem initio gentium fuisse statum, tum historia universalis, tum inprimis Graecorum mythologia perhibet, quae glandibus eos pastos et omnino stupidos fuisse, tradit. Prometheum autem iis ignem coelestem dispertiisse, quae prima ad humanitatem fuit progressio. Hujusmodi fere fuisse videtur hominum conditio, cum ad vitae societatem perducerentur. In Asiâ aliisque regionibus, quas Graeci communi nomine *barbaras* vocabant, ex nomadicâ vitae ratione jam statim reges exstiterunt, quorum despoticâ potestate homines satis inter se conjungerentur. In Graeciâ autem longe aliter sese res habebat. Primo quidem etiam ibi reges fuisse videntur, sed magis nomine quam re; libertate enim fruebantur civitates. Ad officium cogebatur civis non metu regis, sed legum severitate inter sese constitutarum. Hae vero leges non satis firmum erant vinculum, quo ad unum quasi corpus connecterentur cives atque rempublicam bene gererent.

Hoc-

Hoc videntes civitatum moderatores varias excogitârunt artes, quibus incitarentur cives, ut suâ sponte legibus obtemperarent, omniaque perficerent, quae leges quidem non juberent, ad reipublicae salutem tamen necessariae essent. Varia ejusmodi erant incitamenta; inter ea *autem* non exiguum obtinebat locum *amor*. Cretenses hunc amorem primo adhibuisse videntur in bello, a quibus Lacedaemonios assumsisse, probabile est (1).

Maxima inde bona existere debuisse statim intelligimus, si modo tum ad ipsius amoris indolem, tum ad rerumpublicarum conditionem respiciamus. In plurimis enim Graeciae civitatibus libera reipublicae forma obtinebat; *nullum erat imperium* nullaeque existebant *leges*, *nisi quas* populus constituerat. Cives summam tenebant potestatem et in comitiis rempublicam tractabant. Ut otium iis esset, servos, e quibus magna, nisi major, constabat hominum pars, *habebant*, quo fiebat, ut plurimum operis ab his perficeretur, atque ipsis ingenuis manubus victum quaerere, pene turpe haberetur. In publico igitur versari civibus licebat, qui omnino etiam iis mos erat. Quotidie in foro, gymnasiis, balneis, *theatris* aliisque locis degebant, quare et publica aedificia mag-

(1) Vid. Aeliani: Var. Histor. lib. III. cap. 9. et Perizonii annot. ad h. l.

magnifica et ampla, privata contra angusta atque parva habebant. Longe recedebat haec vitae ratio a nostrâ, quae *domestica* omnino dici meretur. Domi plerumque res familiares agunt nostrates, Graecis contra forum domus communis erat, in quo res publicas tractabant. Inter tales nunc cives amor μεγιστῶν ἀγαθῶν αἴτιος ἐστιν (1), quae ἀγάθα sunt, ut καλῶς vivant. Ad reipublicae enim salutem apud Graecos majoris momenti erat, ut unusquisque civis bene sese gereret, quam apud nos, qui regnum certis mandavimus hominibus. Populus enim Graecus ipse regnabat, ac suâ sponte officia sua praestare debebant cives, cum leges ad illa eos non adigere possent, quippe quas ipsi fecissent atque, nisi placerent, abdicare possent, nemine eas vindicante. Alia habebant vincula et ad officia praestanda incitamenta, communia templa, solemnia festa, ludi, chori; nullum autem horum efficacius erat, quam *amor* (2). Frigent enim plerumque virtutis praecepta atque inania sunt, licet etiam firmissimis nitantur fundamentis. Opus est, ut affectu quodam et spiritu animentur. Illud nunc in hominibus efficit amor, quippe qui non in sedatis cadat animis, imo cum μανίᾳ, *furore*, proxime conjunctus sit. Illum furorem, ut prius culpaverat Socra-

(1) Symp. 178. C.
(2) Symp. 178. D.

crates in altero de amore dialogo, Phaedro, deinde maximis extollit laudibus, ἡμῖν δὲ, inquit, ἀποδεικτέον αὖ τοὐναντίον, ὡς ἐπ' εὐτυχίᾳ τῇ μεγίστῃ παρὰ θεῶν ἡ τοιαύτη μανία δίδοται (1). Nec mirum. Amoris illo furore correpti homines a turpibus sese abstinent *pudore*, in honestis *aemulatione* inflammantur. Amor scilicet ille unice virtutem spectabat ac existebat eâ lege, ut amator amasium doceret atque ad omnia honesta incitaret, quae virtutis praecepta, quippe amoris furore animata, necessario efficacissima erant.

Sed non tantum domi, etiam bello spectantur hi amoris effectus, imo ibi multo praestantiores efficit. Affectuum enim natura, ad quos plane pertinet ille ex amore furor, ita comparata *est*, ut uno momento maximam habeant *vim*, eam vero non per longum tempus retineant, sed sensim amittant, donec tandem, nisi alantur, penitus evanescant, quod si cum praeclaris absurda nobis comparare liceat, nostris inprimis temporibus apparuit. Belgae enim, pravae libertatis furore (2) inflati, seditionem moventes, magno ardore primo pugnârunt; ubi vero nunc ille furor, ille ardor et

(1) Phaed. 245. C.

(2) Furorem huncce, quem novo belgico vocabulo, *geestdrift*, vocamus, cum illâ Graecorum amoris ἐνθουσιάσει optime comparare possumus. Quae in Franco-Galliâ, et in ipsâ nostrâ patriâ saeculo superiore exeunte facta sunt, ceme mihi id probare videntur.

et fortitudo? Sic et amoris furor non pacem domesticamve quietem, sed potius bella, pericula turbasque amans, uno temporis momento, in acie adeo, maxime sese effert atque mirabilia efficit, quod optime intelligentes civitatum moderatores exercitibus plerumque amantes indiderunt, eo potissimum consilio, ut et hi ipsi fortiter pugnarent et ceteros exemplo suo incitarent. Amantes enim unâ pugnantes non in fugam vertere, neque se invicem derelinquere audent *pudore* alterius, sed potius ambo mutuâ *aemulatione* ad fortitudinem incitantur, pro se invicem mori cupientes, ita ut, si exercitus esset ex solis amantibus constans, nullus ei par existeret, sed vincerent tales milites, quamvis pauci, ut ita dicam, omnes homines. Nec mirum. Duplicem enim vim habent milites amantes, duobus diis et Marte et Amore, eos inspirantibus (1).

Incredibilia haecce nobis fortasse essent, nisi affirmarent scriptores, atque historia nobis luculentissimum traderet exemplum, illius scilicet sacrae Thebanorum cohortis, quam Gorgiam quemdam primo constituisse perhibet. Constabat illa ex trecentis amantibus, mutuo vinculo conjunctis. Jure a veteribus illa invicta habebatur. Lacedaemo-

(1) Omnino de hisce conferre meretur Aeliani: Var. Histor. III. c. 9, 10 et 12. ubi amoris furorem ita describit, ut ipse furere videatur.

moniis enim eorum maxime operâ ad *Leuctranos* fugatis, deinde ad *Chaeroneam* ad unum omnes eodem loco, quo stabant, ceciderunt, uno alteri superstitem esse nolente. Ejusdem amoris ἐνθουσιασμοῦ plura praeclara exempla prostant. Ipsa Heroica aetas, recentiore tempore, plurima *tulit* illorum equitum vagantium, qui *matronis vel* virginibus illustribus sese devoventes, earum tuendarum gratia, omnia pericula ac mortem ipsam subierunt.

Hisce omnibus igitur bene perpensis non mirum nobis amplius fore spero, eos, quos Phaedrus laudaverat, effectus habuisse amorem neque, salutarem omnino fuisse rebuspublicis, quippe quae ejus ope intus bene *sese haberent*, atque extrinsecus hostibus *metum infligerent*. Hinc quasi suâ sponte sequitur, in maximo honore fuisse apud Graecos amorem. Laudabant atque promovebant ceteri omni modo amantes, *ita* ut amatori plurima decori haberentur, *quae aliis* turpia essent. Civitatum rectores eum etiam quam maxime tuebantur, inprimis apud Lacedaemonios. Ante pugnam enim hi sacra amatoria instituere solebant atque legem habebant, quâ non tantum is, qui amasium pecuniae causa neglexisset, mulctaretur, sed et seniores cogerentur ex junioribus sibi amasios parare. Quare Phaedrum plane ex *vulgari* sui temporis *opinione* locutum esse, mihi videtur.

Sed

Sed, invitis his omnibus, quidam dicere audebant: ὡς ἄισχρον χαριζεσθαι ἐρασταις (1) respicientes ad turpes *paederastos*. Amor enim, qui ex Cretâ ortus, deinde per totam Graeciam in usum venisse fertur, primo nihil turpe habuisse, mox vero turpi libidini originem dedisse videtur. Maximopere favebant hisce nequitiis, tum communis et quasi publica vitae ratio, tum otium, tum prava mulierum conditio, quae in gynaeceis semper absconditae nullisque liberalioribus artibus instructae, viris cultissimis non sufficiebant. Cum praeterea huic malo nullum ex Deorum metu impedimentum exstaret, sed religio simul cum immoderatâ civium licentiâ illud potius propagaret, pene non aliter fieri potuit, quin magnos celeriter facerent progressus istae nequitiae. Hinc maxima profluebat morum corruptela, cum corporis voluptatem tantum spectaret iste amor contraque naturam esset facinus. Magnum praeterea reipublicae damnum afferebat haecce libido, cum viri non nisi legibus coacti sese ad conjugia converterent, iisque sufficeret coelibes inter se vivere (2). Hi nunc sunt, qui amorem, rem tam praeclaram opprobrio exposuerunt, ita ut quidam plane turpe dicerent amare. Hinc, cum alii amorem laudarent, alii eum vituperarent, *maxima*

(1) Symp. p. 182. A.

(2) Symp. 192. E. Vid. Wolfius ad h. l.

ne confusio necessario oriebatur. Maximi igitur momenti erat, ut haecce confusio tolleretur et, cum amor ipse partim omnia bona, partim omnia mala proferret, ostenderetur, quomodo instituendus esset, quod fecit Plato in Symposio et quidém sub Pausaniae personâ.

Distinguit enim hic, postquam Phaedrus amorem laudaverat, continuo duos amores, alterum laudabilem, quem Coelestem vocat, alterum vero turpem, quem Vulgaris nomine insignit. Sunt autem hi amores una eademque *res*, πρᾶξις, per se neque honesta, neque turpis, quae, si καλῶς καὶ ὀρθῶς agatur, amorem coelestem efficit, si contra μὴ ὀρθῶς tractetur, vulgaris fit amor (1). Non igitur diversae sunt res hi amores, sed modo diversae ejusdem rei *formae*. Prior forma reipublicae salutem promovet, quippe quae unice virtutem spectet. Nullus enim tam ignavus, quem non hic amor ἐνθέον faceret circa virtutem (2). Cum vero altera amoris forma non reipublicae salutem promoveret, neque ideo virtutem (3), sed sui ipsius commoda spectaret, non *laudabilis*, sed potius, quippe turpi libidini inserviens, *turpis* est habendus. Coelestis amor praeterea non tantum

(1) Symp. 181. A.

(2) Symp. 179. A.

(3) Virtus scilicet apud Graecos erat, reipublicae prodesse.

tum laudabilis et honestus, neque vulgaris tantum turpis; sed et ille amanti salutaris, hic vero noxius est, quod recte etiam Pausanias oratione sua ostendere conatur. Virtus enim per se non amabilis est, sed modo, si commodum cum ea conjungatur; quapropter etiam ejus praecepta inania reperiuntur, nisi commendetur bonis, quae ex ea profluant. Recte igitur Pausanias amorem caelestem hoc modo commendasse videtur." — Nonne et tibi ita videtur, Amice? — *Sophron.* Omnino. Sententiam meam plane mutant tua egregia verba. Prius enim illam Pausaniae orationem quodammodo contemsi ac vilipendi, Phaedri encomii appendicem eam existimans. Nunc contra Phaedrus unice Pausaniae gratia mihi dixisse videtur, ut nempe distinctioni ansam daret, in qua sine dubio *summa* trium priorum orationum posita est. — *Philopl.* Caveas, carissime! ne Phaedro injuriam inferas. Ille enim, ut heri vidimus, *laudatoris*, Pausanias vero *emendatoris* personam agit. Ambo vero egregie suis funguntur partibus. — *Sophron.* Recte id dicis, prior enim ornate, alter sedate et accurate loquitur; mihi tamen Pausaniae oratio *summam* continere videtur. — *Philopl.* Etiam mihi ita videtur. Nam cum de proposito ageremus, secundarium Platonis in scribendo Symposio consilium fuisse diximus, ut cives suos a turpi averteret amore. Huic proposito mihi maxime Pausaniae oratio inservire videtur,

quip-

pe quae coelestem amorem commendet, *vulgarem* vero vituperet, Phaedro unice amorem laudante. Non autem hujus honor imminuatur, cujus oratio amoris effectus delicatâ laude celebrat, ideoque mihi minime contemnenda videtur. — *Sophron.* Nimis strictim fortasse dixi, me Phaedrum contemnere; tu tamen mihi concessisti Pausaniae oratione *summam* contineri trium priorum. — *Philopl.* Id non tantum tibi concedo, sed et ipse affirmo. Vulgarem enim amorem noxium, coelestem vero salutarem esse hominibus, ostendit Pausanias, quod eum recte fecisse, deinceps nobis patebit.

„ Vulgares amatores enim non amasios quaerunt ingenii animique dotibus excellentes, *sed potius* tales, ex quibus maximam *voluptatem* percipere possunt, unde maxima sibi ipsis incommoda profluant necesse est (1). Praeterea ex legibus et hominum aestimatione dedecus sibi et vituperationem parant. Lycurgus in legibus suis scripsisse videtur, ut turpissimum esset, si quis libidinis gratia amaret (2). Quid autem Athenis hac de re constitutum fuerit, non satis liquet. Solonem in turpes paederastas poenam quidem statuisse ex ejus legum fragmentis patet (3) num vero value-

(1) Symp. 183. E.

(2) Cf. Aeliani Var. Histor. III. c. 12.

(3) Vid. Sam. Petiscl liber, *de Legibus Mttis*, 6, 5. et in comment. p. 468.

luerint illae leges tempore Platonis, incertum est. Dicit saltem Pausanias de iis eo modo, ut leges quidem adhuc affuisse, non vero vim habuisse videantur. Eo magis autem hominum aestimationis mentionem facit. Nam turpe, dicit, pecuniae, vel bonorum, vel alius commodi gratia amare; turpissimum autem libidini unice satisfacere, unde tandem concludit, unam honestam obsequii viam relinqui amasiis, scilicet, quae est per *virtutem* (1).

Ab alterâ parte, si obsequium fiat eo consilio, ut melior evadat amasius, vel sapientiae studio, vel alius virtutis partis gratia, non tantum maxima commoda inde existunt, sed et pulcrum id esse voluit (2). Si igitur hae duae rationes, quod scilicet honesto modo fiat, et ipsorum spectat commodum, in amore conveniant, honesta et laudabilis res est; *ὅταν γὰρ εἰς τὸ αὐτὸ ἔλθωσιν ἐραστής τε καὶ παιδικὰ, νόμον ἔχων ἑκάτερος, ὁ μὲν χαρισαμένοις παιδικοῖς ὑπηρετῶν ὁτιοῦν δικαίως ἂν ὑπηρετεῖν, ὁ δὲ τῷ ποιοῦντι αὐτὸν σοφόν τε καὶ ἀγαθὸν δικαίως ἄν ὁτιοῦν ἄν ὑπουργεῖν, καὶ ὁ μὲν δυνάμενος εἰς φρόνησιν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ξυμβάλλεσθαι, ὁ δὲ δεόμενος εἰς παιδευσιν καὶ τὴν ἄλλην σοφίαν κτᾶσθαι, τότε δὴ τούτων ξυνιόντων εἰς ταὐτὸν τῶν νόμων μοναχοῦ ἐνθαῦθα ξυμπίπτει τὸ καλὸν εἶναι παιδικὰ ἐραστῇ χαρίσασθαι, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ.* — *Cum enim*

(1) Symp. 184. C.

enim in idem convenerint amator et amasius, cum uterque legem observans, ille, ut, quatenus rite fiat, obsequenti amasio inserviat, hic vero, ut illi, se sapientiâ bonisque moribus instituturo, legitime morem gerat, ille praeterea ad prudentiam ceteramque virtutem adjuvandam par sit, hic vero excultionem ceteramque sapientiam sibi parare cupiat; tunc sane, hisce legibus eodem concurrentibus, solum contingit, ut pulcrum sit amasios gratificari amatoribus; aliter autem nullo modo (1). Hoc modo igitur instituendus est amor, quod si fiat, pulcherrima res est, et πολλοῦ ἄξιος καὶ πόλει καὶ ἰδιώταις· *salutaris et civitati et privatis hominibus*; si vero quocunque alio modo agatur, turpis est et vulgaris (2).

Supra diximus, Eryximachum hancce Pausaniae utriusque amoris distinctionem affirmare, quod recte nos dixisse patebit, si modo ejus orationem respiciamus. Observat enim in omnibus rebus eosdem, quos ille distinxerat, amores. Imprimis autem in re medicâ, quae est ἐπιστήμη τῶν τοῦ σώματος ἐρωτικῶν illi conspiciuntur, tum etiam in agriculturâ, gymnasticâ, musicâ, ac denique in religione. Non enim in amore tantum, sed et in aliis rebus duae plerumque conspiciuntur rationes, altera bona, altera mala, quibus res vel in bonam vel in malam

(1) Symp. 184. D.
(2) Symp. 185. B.

lam aguntur partem. Latissima haec est observatio atque philosophis tum antiquioris tum recentioris temporis, uberrimam dedit ansam, ut duo statuerent principia in rerum naturâ physicâ et moralî sibi opposita (1). Hasce nunc duas rationes Eryximachus amores vocavit, quare, cum eodem fundamento ac Pausaniae distinctio tota ejus inquisitio nitatur, quod nempe res, si male agatur, mala fiat, si contra bene, bona, omnino mihi Pausaniae sententiam affirmare videtur.

Sed non affirmat tantum Eryximachus Pausaniae verba, sed et ipse docet bonam rationem in rebus esse tenendam. Maximi momenti est haecce doctrina in gymnasticâ et musicâ, quae artes ad reipublicae salutem efficacissimae erant. Ut id autem recte intelligamus, explicemus necesse est harum artium apud Graecos rationem, quae longe alia quam apud nos erat. Nostrates enim, quippe crassiore et frigidiore cincti dëre, corporis exercitia plane ignorant et musicae quidem student, non vero nisi ad delectationem eam adhibent. Graeci contra utrique arti in excolendis hominum animis non exiquam tribuebant vim, quod inprimis probavit commendavitque Plato ;, Duo nobis naturâ inesse, ait, alterum, quod ἥμερον item φιλόσοφον vocat, θυμοειδές alterum. Recte haec diligenterque temperanda sunt, ne homo vel mol lior

(1) Dualismo originem dedisse videtur.

lior fiat, quam par est, vel durior, quo valet in primis Musica. Scilicet utrique illorum artem dedisse videtur Deus, τῷ ἥμερῳ *gymnasticam*, *musicam* τῷ θυμοειδεῖ; illam ut indoles corroboraretur placida et mitis; hanc ne insita alacritas in ferocitatem abiret (1)." Ad haecce efficienda jam pueri in gymnasiis corpora exercebant, atque musicâ imbuebantur, poetarum carmina egregia canentes. Etiam adulti hasce artes exercebant festis solemnibus ludisque, ad quos tota conveniebat Graecia; choros praeterea instituebant, in quibus simul canentes atque saltantes utramque artem conjungebant. Maximi momenti igitur erat, ut in iis recta servaretur ratio, ne scilicet mala ex hisce profluerent. Inprimis autem in Musicâ duae illae observabantur rationes; non autem in ipsâ harmoniae rhytmique compositione, sed tum demum, cum ad homines ejus usus accommodandus sit, sive *fingendo*, quod μελοποιΐαν vocabant, sive *utendo*, quod παιδείας nomine significabant. Poësis scilicet cum musicâ arctissime erat conjuncta. Non enim recitabant Graeci poetarum carmina, sed canebant, quapropter et iis, qui carmina conficiebant, et qui ea adhibebant, bona erat observanda ratio. Cum enim usurpetur musica ad excitanda latentia virtutis semina, ad extollendos animos, vel ut uno verbo dicam, ad homines κοσμεῖν

(1) Symp. 187. D.

ἀνθρώπου reddendos, omnia bona inde existunt; atque jure Urania tali musicae praesidet. Si ejus finis contra tantummodo sit aurium delectatio, Polyhymnia ei praeest. Haecce, nisi cautione quidem adhibeatur, non voluptatem excitat, sed perturbationes aliosque malos affectus. In Musicâ igitur omnino duo illi amores, sive tractandi modi adsunt, quorum alter bonum, alter malum habet effectum. Hos igitur modos agens δημιουργός maximopere hunc fugere, illum vero sequi debet, quae cum ita sint, non mirum magis nobis videtur, quod non omnes artes probaverit Plato, neque omnibus artificibus locum dederit in republicâ suâ, sed modo eos assumserit, qui hominum salutem promoverent. Si haecce omnia nunc bene consideremus, non difficile nobis fore spero, sequentia concludere: *in omnibus rebus coelestem amorem colendum, sive eum modum tenendum esse, qui, cum recte fiat, bonum habeat effectum.*"

Et ecce! Amicissime! de hac Eryximachi oratione absolvimus, quae, quamvis mirum habeat argumentum, tamen cum ceteris aeque procedit. *Sophron.* Recte dicis, mirum esse hujus orationis argumentum. Inauditum plane est in agriculturâ et arte medicâ amores esse.

Philopl. Si agricolas et medicos dixisset, fortasse non adeo mirum fuisset. — *Sophron.* Minime. Equidem antea pene in eo fui, ut res, quas agunt

agunt homines per *misopaniam* pro ipsis hominibus positas esse crediderim. Nunc autem, te explicante, omnia mihi clara facta sunt. Sed, nisi fallor, tu dixisti, tres priores convivas, quorum orationes contemplati sumus, unum eandemque tractare rem et quidem eo modo, ut alter alterius verba emendet atque explicet. Aveo igitur totius conclusionem ex te audire, nam non dubito, quin magnifica illa sit et praeclara. — *Philopl.* Ne tibi ipsi majorem, quam par est, exspectationem moveas. Paucis scilicet simplicibusque verbis totam harum trium orationum doctrinam complecti nobis licet. Meministi certe quamnam potissimum rem tractare Phaedrum, Pausaniam Eryximachumque diximus? — *Sophron.* Popularem amorem dicis? — *Philopl.* Hunece amorem igitur Phaedrus primo laudat, ejusque ad reipublicae salutem effectus exponit, tum Pausanias ostendit amorem illos tantum habere effectus, si bene instituatur atque colatur, cum, si contra male adhibeatur, omnia mala inde oriantur; quod denique Eryximachus affirmat, quippe qui in aliis rebus eandem observat rationem. Quid vero tu, si tua ageretur res, Sophroni! inde concluderes? *Sophron.* Non difficile videtur, dico enim: amorem popularem esse *laudabilem*, si honeste instituatur, *vituperandum* contra, si turpiter. — *Philopl.* Sive aliis verbis: *cum in unusquisque re omnia à medio pendeant, quo peragatur, etiam in amo-*

re

re honestus perficiendi modus est tenendus, vel: *coelestis amor est colendus, vulgaris contra extirpandus.*

Sophron. Conclusione factâ, de hâc parte satis diximus, quâ adeo delectatus sum, ut jam de ceteris audire cupiam. — *Philopl.* Prius paululum adjicere velim, de ipsâ hujus conclusionis ratione, a ceteris diversâ. — *Sophron* Non difficile est hocce invenire discrimen. Doctrinam enim, quae e ceteris efficitur, magis ridicule, ornate ac sublimiter proposuit Plato. — *Philopl.* Recte id dicis, quod ad dialogi rationem attinet; nunc autem nobis de conclusione sermo est. Quid enim tibi nostra conclusio potissimum spectare videtur? Nonne morum emendationem? — *Sophron.* Videtur. — *Philopl.* An idem in ceteris conspicitur finis? — *Sophron.* Mihi saltem non videtur. Quod vero intercessit, nondum clare percipio; sed a te audire cupio. — *Philopl.* Videamus. Aristophanem amoris originem exponere, jam supra diximus, item Agathonem potissimum de ejus effectibus agere, atque Socratem per amorem viam ad pulcri scientiam indicare. Omnes hi autem non amoris ad hominum salutem effectus memorant, neque commendant, neque vituperant; sed tantum contemplatione utuntur ac describunt. — *Sophron.* Nunc me intelligere puto. Tres priores enim *morum*, ceteri vero *mentis* emendationem spectant, quippe qui melioribus de amore opinionibus nos im-

imbuere tentent. — *Philopl.* Recte dicis. *Prior* enim pars ad *morum doctrinam*, altera vero ad *philosophiam* mihi proxime pertinere videtur, quarum, si verbis technicis nobis uti liceat, hanc *theoreticam* dialogi partem vocamus, illam vero *practicam*, quippe quae homines ad agendum τὸ πράττειν incitet, altera rem contemplatur, θεωρεῖ. Quodsi observemus non difficile nobis erit ex Aristophanis oratione id eruere, quod in eâ docetur. Progrediamur igitur legendo ad Aristophanis orationem.

„ Quod autem ad Aristophanis encomium attinet, jam supra diximus, eo amoris originem atque naturam contineri, nunc autem videamus, quaenam illa origo ac natura sit. Ipse *dicit hisce* verbis. Τοῦ ὅλου ὂν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ διώξει ἔρως ὄνομα. *Integritatis igitur appetitui atque venationi amoris nomen inditum* (1). Primo enim tempore homines, ob insolentiam suam dissecati sunt, atque, qui nunc dicitur, homo revera modo hominis σύμβολον existit. Hinc singulis desiderium quoddam innatum, quo ad suum συμβολον feruntur, quod est amoris *origo*. Desiderio illo acti vagantur homines inquieti, et cum tandem suam dimidiam invenerint partem, gaudent eamque amplectuntur ac nihil aliud cupere videntur, nisi ut cum

(1) Symp. p. 193. A.

cum eâ ad unum corpus conjungantur, quod est amoris *natura*.

Quocunque modo hanc accipiamus fabulam sive eam a Platone effinctam, sive ab aliis assumtam, sive non fabulam, sed Platoni aliorumve veram sententiam putemus, non mirum est philosophum eâ hoc loco usum fuisse. „ Nam quae continentur illâ amoris notiones, sunt hae sic propriae naturae nostrae, ut occurrant in nullis non linguis, in vocibus maxime, quibus caritatis causâ se mutuo compellare solent amantes, *partem* se invicem *sui*, *dimidium sui* (1) vocantes, ut Horatius appellat Virgilium suum:

Navis, quae tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animae dimidium meae (2)" (3).

Sensus enim internus, qui in juvene, cum ad certam pervenerit aetatem, existit, plane talis est, ut

(1) Nostrum *wederhelft* vim plane exprimit fabulae Platonicae.

(2) Carm. I. 3. Sic Graeci poëta, e quibus ductum est Horatianum hocce v. c. Meliager Annal. Brunck. I. p. 5.

Οὔριος ἐμπνεύσας ναύταις
ὕδατος, ὦ ἔρωτες, ἡμιτόμου ψυχᾶς ἔρωσιν.

V. Mitschlerl. ad h. l.

(3) Verba hucce vir. clar. van Heusde Init. Phil. Plat. I. pag. 121.

ut non aprioribus verbis eum significare possumus. Angitur tum ejus animus, desiderat quidquam, quod nondum habet neque novit, comperit se *solum* esse, et, quum tandem quam cupit virginem invenerit, maximo statim gaudio impletur; ac continuo ei conspicuum fit hocce esse, quod tamdiu desideraverit, quapropter non absurda mihi videtur conclusio, quam modo ex ipsâ Aristophanis oratione attulimus: *amorem esse integritatis studium.*

Sophron. Quod dixisti, maxime affirmat exemplum nostri Cratini, cujus heri mentionem fecimus. Valde enim sese effert, quod eâ potitus sit. — *Philopl.* Recte ille mihi sese efferre videtur; est enim pulcra res, voti fieri compotem. *Sed quod* ad Aristophanis fabulam attinet, *inmentem* mihi venit carmen quoddam poëtae excellentissimi, Jeremiae Deckeri, in quo ad eundem finem sacrae scripturae traditionem de Evae ex Adami costâ origine adhibet. Lepide omnino haecce *descripsit* (1). Sed pergamus.

20 Aris-

(1) Videamus *Jeremiae de Decker*, *Rijmoef. Amst.* 1659. vol. III. 27. in carmine, titulo: *Eenzaamheid is armoede.* Dicit inter alia.

Dat aanfangs zeerst gebeurde ribbe-been,
Wierd uit den man gebroken onder 't slapen,
En tere de Man een Vrouw daar uit geschapen,
En dit tot twee, twee meer gemaakt tot dit.

„ Aristophanis orationem satis contemplati sumus, quod ad conclusionem attinet. In universo autem quidquam adhuc observemus necesse est. Patet enim ex hac oratione, mores tantam nonnunquam vim exserere in hominum opiniones, ut, quae revera turpissima sint, consuetudine adeo sese in hominum mentes insinuant, ut turpia haberi desinant non tantum, sed homines de iis loquantur tanquam de honestis.

Mirum fortasse tibi jam antea visum est, amicissime! laudabilem me vocasse παιδεραστίαν; caveas autem, ne me hocce ratione nostri aevi dixisse putes. De Graecis loquens, ita loqui tentavi, quasi ipse Graecus essem. Sic παιδεραστίαν rebus publicis salutarem putavi, non autem in universe, sed modo quod ad Graeciam attinet; quare etiam non cum iis facio (1), qui Aristophanem reprehendant, quod tam spuriam de amore habuerit orationem. Ex aequalium enim opinione eum locutum esse credimus. Non ergo Aristophanis verba Platoni vitio vertimus, id unice ex iis derivamus, pravissimos Platonis tempore Athenienses fuisse mores, cum hic, quamvis sui ipsius sententia non fuisse videatur, quippe παιδεράστια τὸ παρὰ φύσιν τόλμημα vocantis, tamen talia in Symposio tradiderit.

Jam nobis de sequentis convivae, Agathonis nem-

(1) Cf. Serrani annot. in margine ad Arist. orationem.

nempe, oratione agendum. Quod hesterno die verbo monuimus, Aristophanem amorem, ut *affectum* describere, Agathonem vero eundem tanquam *Deum* sibi informare, jam nobis usu venit. Longe enim aliam viam uterque inculcavit poëta. Prior enim, comicus, fabulam narrat, quâ suam de amore sententiam exponit, alter contra, tragicus poëta, sese extollit, atque ut deum sibi informans amorem, poëtice eum laudat. Quid igitur velit Aristophanes statim apparet, ipse enim explicat; quid autem alterius oratione contineatur, non explicat ipse auctor, sed potius poëticis verbis occultat, e quibus nobis doctrina ejus est eruenda.

Argumentum hujus orationis, ut *supra diximus*, est expositio, tum de naturâ, *tum de* effectibus amoris. Ad illam respiciens dicit Agathon: Cupidinem esse κάλλιστον, ad hos vero: eum esse ἄριστον (1). Est enim Amor, omnium vera deorum beatorum beatissimus, quippe καλλίστος νεώτατος, καὶ ἀπαλώτατος, πρὸς δὲ τοῦτο ὕγρος τὸ εἶδος (2).

Quis non statim in hisce agnoscit amoris imaginem, quemadmodum etiam poëtae nostri eum verbis depingere solent, nempe ut puerulum formosissimum, aeternâ juventute, vividum, delicatum

(1) Symp. p. 195. A.
(2) Symp. p. 195. B. — 196. B.

tum, alatum, sagittisque armatum. Inter nos enim etiam talis viget. Nam non excitatur deformi facie amor, neque asperitate, sed cum pulcritudine ei maxima est necessitudo, semperque mollitiem, teneritatem, comitatem, blanditiemque comitatur. Cito venit atque omnino eos, quos tangit, adeo inspirat, ut plane mutentur omniaque alia iis proveniant, ita ut pulcra multo pulcriora iis videantur, a turpibus vero quam maxime abhorreant, quare non mirum est pulcherrimum vocasse Agathonem amorem.

Nunc de effectibus sive περὶ ἀρετῆς Ἔρωτος agendum. Tribuit ei Agathon justitiam, (1) temperantiam (2) atque fortitudinem, (3) quod, si ad diversas Graecorum nostrique aevi amoris rationes respiciamus, non difficile nobis erit explicatu. Quae enim supra ad Phaedri orationem de amore observavimus populari, jam in memoriam revocamus. Proponimus nobismet ipsis rursus illos amantes, amoris furore inspiratos atque se invicem ad praeclara omnia, tum domi, tum bello incitantes, ac statim inter haecce et quae Agathon dixit, maximam agnoscimus similitudinem. Quae vero ibi ex aemulatione et pudore efficiuntur, hoc loco poëta ex ipsâ amoris naturâ derivat. Amor enim

(1) Symp. p. 196. B.
(2) Symp. p. 196. C.
(3) Symp. p. 196. D.

enim inter amantes comitatem atque benevolentiam efficit, quae longe injuriam arcent, ideoque *justitiae* est. Praeterea, cum nullus amore major sit affectus atque, hoc dominante, alii recedant neque voluptates neque perturbationes in animis cadant amantium, hi facile *temperantiam* servant. Denique in bello εἰς ἀνδρείαν Ἔρωτι οἶδε Ἄρει ἀνθίστανται (1). Nec mirum: amator enim miles duobus inflammatur Diis, et Amore, et Marte, quod diserte memorat Aelianus. Dicit enim de illo, qui non amat, tamen cum amatore pugnam init. Δίδωμι γὰρ τὸν ἕτερον ὅτι ἐκ θεοῦ κατοχὴς ἐνθουσιῶντα· καὶ οὐ, μὰ Δία, τοῦτο τὸ κοινὸν· ἐξ Ἄρεως ἀλλ' ἐξ Ἔρωτος μανέντα. *Metuit enim hic inhaerentem, quippe divino spiritu inflatum, et non, per Jovem, secundum commune illud dictum, ex Martis, verum ex Amore furentem* (2).

Laudat postremo loco Agathon amoris σοφίαν, quippe qui ποιητὴς sive auctor sit tum poëseos, tum animalium generationis, tum artium δημιουργίας, (3) quae tria nemo ei abnegabit, qui modo et antiquioris, et recentioris temporis poëtarum, Anacreontis, Ovidii, Petrarchae aliorumque carmina legerit, ad rerum naturam animaliumque pro foetibus curam attenderit ac tandem multarum

(1) Symp. p. 196. D.
(2) Aeliani Var. Hist. L. III. C. 9.
(3) Symp. p. 196. D. — 197. C.

rum artium inventionem cognoverit. Non mirum igitur Agathonem hisce conclusisse verbis: "Ἔρως πρῶτος αὐτὸς ὢν κάλλιστος, καὶ ἄριστος, μετὰ τοῦτο τοῖς ἄλλοις ἄλλων τοιούτων αἴτιος εἶναι (1), neque ceteros convivas plausisse, praesertim, cum ipse tam elegans esset, atque oratio formae et ingenio conveniret. Pulcre enim amorem laudaverat." — Nonne et tibi ita videtur, Sophroni! — *Sophron.* Pulcre quidem Agathon mihi dixisse videtur, sed non item vere. — *Philopl.* Quare non? — *Sophron.* Socrates scilicet totam ejus orationem refutat, aliamque profert sententiam, quae si vera sit, ut omnino videtur, sine dubio Agathon non vere dixit. Duo enim contraria simul vera esse nequeunt. — *Philopl.* Si te scepticorum morem sequens rogarem, quid sit *verum*, quidque *falsum*, cum ita de *vero* jactes, quidnam responderes? Illi enim nobis persuadere volunt, nullum esse *veri criterium*; sed modum *verum videri*, ita ut fieri posset, ut aliud aliis verum videatur; quod, quamvis per se inutile, tamen hoc loco nobis aliquatenus adhibendum esse credo.

Supra enim, cum de progressione ageremus, nisi fallor, diximus, variios convivas varas agere partes omnesque orationes considerandas esse ut ejusdemque rei explicationes ex variorum hominum ingeniis varie propositas. Necesse igitur est,

(1) Symp. p. 197. C.

est, ut diversae sint orationes; quamvis autem diversae existant, inde tamen non sequitur, unam eorum veram ceterasque falsas esse. Res enim vario modo bene et vere conspici potest. Quod etiam quam maxime hac in re observandum esse, mihi videtur. Quamvis non is sum, ut totam Agathonis probarem orationem, atque, *si accuratius* inspiceretur, nihil in eâ inventum iri contenderem, quod absurdum esset, (puto enim multa inesse, quae nimis ornate dicta sunt,) tamen *miror* eorum sententiam, qui Platonem hanc orationem unice eo consilio ceteris inseruisse putent, ut Sophistarum, inprimis Gorgiae, arrogantiam atque magniloquentiam illuderet. Causam *hujus* opinionis talem habuisse videntur, *quod nempe* nimiis sese efferat oratio *ornamentis et praesertim* quod Socrates eam *deinde* refutet. Quod ad primum attinet, omnino conveniens mihi videtur oratio, et Agathoni et argumento, quod tractat. *Ἐνθουσιασμοῦ* enim quoddam genus est amor, ad quod describendum non verbis humilibus nobis uti licet, sed plane sublimia ac magnifica adhibere debemus. Quodsi in Agathone reprehendamus, etiam reprehendendi sunt omnes poëtae, qui amorem celebrarunt. Quis enim eum non *pulcrum* vocavit. Quod autem ad secundam causam attinet, non mirum est, Socratem Agathonem refutasse. Longe aliam personam agit, longeque alium amorem describit. Agathon erat poë-

ta,

ta, Pausaniae amator, Socrates contra philosophus. Hic universum contemplatur illum affectum, quo omnes homines bona appetunt, ille vero τὸ εἶδος hujus amoris detrahens, id laudat. Agathoni igitur, quippe poëtae, omnino talia proferre licebat, quae philosopho, rem intime perscrutanti, non ferenda erant; sed ideo non inania sunt habenda neque reprehendenda ejus verba. — *Sophron.* Philosophice igitur ea falsa censes, poëtice quidem vera. — *Philopl.* Si scolastici fuissent Agathonis convivae, ulterius hac de re agéremus, cum vero fuerint Athenienses philosophi, homines καλοκἀγαθοὶ, inter magna pocula disserentes, hanc de vero jactantiam missam faciemus. Stulti enim est in poëticis operibus de *vero* inquirere. Potius videamus de sequentibus, de iis scilicet, quae ex Agathonis Aristophanisque orationibus efficiantur; si tibi nempe placet. — *Sophron.* Multo magis, amice! quam illa inquisitio, num, si Agathonis oratio in philosophorum pondereretur statera, vera an falsa reperiretur. Rem nobis nunc esse credo de amoris natura, quam duabus hisce orationibus contentam esse dixisti. Nonne? — *Philopl.* Dixi.

„Si nunc in universo de duobus Aristophanis Agathonisque orationibus quaeramus, patet, utrumque poëtam unam eandemque rem tractare, *amorem scilicet, ut animi affectum consideratum*; eo autem modo, ut prior ejus originem investiget, alter de effectibus agat, ex quibus haec nobis

concludere licet, Amorem nempe ortum ducere ex sensu quodam indigentiae, hominibus innato, quo ad alios, quos ament, feruntur. Hos autem non omnes amare sibi obvios, sed solos eos, in quibus secum similitudinem invenerint, quosque ut sua *συμβόλα* agnoverint. Talem si repperit quisquam, amor huic et illi *continuo existit*, cujus amoris ea est indoles, ut semper unâ esse velint. Amorem praeterea in juvenibus esse solere iisque mitissimis, et pulcrum appetere. Effectus ejus tandem magnos existere. Haec omnia si perpendamus, ac cum prioribus de amore populari comparemus, nobis conspicuum fore spero, recte initio dixisse Agathonem: *δοκοῦσι γὰρ μοι πάντες οἱ πρόσθεν εἰρηκότες οὐ τὸν θεὸν ἐγκωμιάζειν, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους εὐδαιμονίζειν τῶν ἀγαθῶν, ὧν ὁ θεὸς αὐτοῖς αἴτιος· ὁποῖος δὲ τις αὐτὸς ὢν τοῦτο ἐδωρήσατο, οὐδεὶς εἴρηκεν. Videntur enim mihi omnes, qui prius dixerunt, non Dei laudes celebrasse, sed potius homines beatos praedicasse, quippe bonorum participes, quorum auctor est Amor, qualis autem ipse tandem sit, qui haecce largitus sit, nemo dixit* (1). Ipsum autem simul cum Aristophane hocce functum esse munere, nemo negabit.

Non autem hi suas partes ita egerunt, ut Socratis reprehensionem effugerunt. Is enim erat philo-

(1) Symp. 195. A.

losophus, qui res inquirit, non ut *videntur*, sed ut *sunt*, ac praeterea putat se de unâ quâque re vera dicere debere; quod est veri philosophi munus, non *externam* rerum *formam* sibi sufficere existimantis, sed ad ipsam earum *essentiam* penetrantis. Sic et Socrates de amore agere voluit, ac necessario duas priores orationes reprehendere debuit. Primo adspectu enim amor quidem pulcer, bonus, beatus, ac Deus videtur; non vero est, cum bona, pulcra beataque appetat, et, quae appetit, non habeat. Agathon igitur tantummodo amoris speciem contemplatur; Socrates contra ejus internam *essentiam* describit, et ostendit, non pulcrum esse amorem. — Et tamen mirus omnium amorem laudandi consensus, ita ut fere nullus usquam terrarum sit, vel fuerit poëta, qui amorem non pulcrum dixerit. Non solus igitur Agathon contra philosophiam erravit."

Sophron. An male igitur amorem a poëtis laudari dicis? — *Philopl.* Bona verba! quaeso! Non enim Amoris Musarumque iram in me contrahere auderem. Causam audias. „ Hujus rei causam etiam ostendit Socrates, dicit enim: ὑφίστης δέ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ ἐρώμενον Ἔρωτα εἶναι, οὐ τὸ ἐρῶν (1). Error igitur Agathonis, aliorumque poëtarum in eo situs est, quod *amorem* cum *rebus amatis* confuderint et has laudaverint, quare jure mi-

(1) Symp 204. C.

mihi philosophus poëtam reprehendisse videtur. Amor enim per se nec pulcer, nec beatus, cum ex eo anxietas, animi perturbatio et ipsa desperatio oriri solet. Primo, cum amare aliquis incipit, totum se id, quod amat, occupat, semper in animo versans omnemque quietem exstirpans. Tum sibi parare studet, ambit, quod si bene eveniat, magno gaudio impletur. Gaudium vero illud non ex amore oritur, sed unice ex eo, quod voti compos factus sit.

Cum talis igitur sit Amor ex Graecorum opinione, qui Deos beatos dicebant, non dignus ille erat, qui Deus nuncuparetur; sed inter Daemones, qui spatium mortales inter et immortales implebant, locum occupabat, atque ex patre Poro ac matre Penia originem deducebat, quae optime nos ejus naturam edocet. Alii aliud amoris laudaverant, Socrates vero id contemplatur, quod in nobis appetit, amat, quodque et amorem vocat, ceteros hujus tantum τὶ εἶδος laudasse dicens.

Hic igitur universus amor est ille ὁ μεγὰς Δαιμῶν, ex egentiâ et ubertate ortus, quod nos jam de ejus naturâ certiores faciet. Ex matris enim naturâ eum semper pauperem esse dicit, atque egentiam comitem habere: κατὰ δὲ αὖ τὸν πατέρα ἐπίβουλος ἐςι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς καλοῖς, ἀνδρεῖος ὢν καὶ ἴτης καὶ ξύντονος, θηρευτὴς δεινὸς, ἀεί τινας πλέκων μηχανὰς, καὶ φρονήσεως ἐπιθυμητὴς, καὶ πόριμος, φιλοσοφῶν διὰ παντὸς τοῦ βίου, δεινὸς γόης καὶ φαρ-

φαρμακεὺς καὶ σοφιστής. *Quod autem ad ejus patrem attinet, bonis pulcrisque insidiatur, naturâ strenuus, audax, acer, venator sagax, aliquos semper nectens dolos; est praeterea prudentiae studiosus, in eâque quaestuosus, per omnem vitam philosophans, ingeniosus incantator, praestigiator et sophista* (1). Talis igitur est amor, quem Socrates laudavit, tum egens neque bonus neque pulcer, tum haecce sibij parare studens, ex quibus statim apparet, longe alium eum esse, quam quem celebraverat Agathon. Multo magis adhuc id ex sequentibus patet.

Dicit enim Socrates, pulcra non tantum appetere amorem, sed et ut sibi fiant cupere; non autem hujus rei proprium existere nomen; si vero de *bonis* res est, omnino. Appetere enim bonorum possessionem, cui *beatitudo* nomen inditum. Amorem ergo beatitudinis studium esse (2), quod jam nobis rem in clarissimâ luce ponit. Hocce enim studium omnibus inditum est hominibus, ac per totam regnat vitam. A periculis nos avocat, ut vitam servemus; quâ servatâ, ad ejus delectationem voluptatemque nos hortatur, atque omnino nos impellit ad paranda ea, quae nobismet ipsis bona, et aversanda, quae mala videantur. Maximam quidem vim exserit illud studium his tem-

(1) Symp. 206. D.
(1) Symp. 203. A.

temporibus, multo magis vero apud veteres conspiciebatur, imo, cum nullos illi poneret limites religio, unicus fere iis agendi fons erat. Cicero vocat illud „ appetitionem, quad agendum impel„ limur, et id appetimus, quod visum est" (1). Si haecce bene perpendamus, non mirum amplius nobis videbitur, Socratem amorem dicere τὶ εἶδος effectus illius, cui proprie amoris nomen competit, neque dubitamus, quin ille affectus ex Socratis sententiâ nihil aliud sit, quam id, quo homines non ad homines tantum, sed ad omnes alias res feruntur, sive aliis verbis, quod in nobis appetit, quodque Stoici ὁρμὴν (2) sive agendi principium vocabant.

Hic igitur amor nos strenuos *reddit*, *et* audaces, ingeniosos ac sapientiae *studiosos*. Ex indigentiâ originem ducit, cum quod habemus non appetamus. Si voti compotes fiamus, amor quidem recedit, non vero plane evanescit. Natura enim nostra ita comparata est, ut, si quidquam habeamus, mox ejus nobis taedeat, ac novum semper quaeramus, quo fit, ut amor, quamvis nonnunquam recedat, semper autem ad aliud convolet ac nos per totam vitam nunquam relinquat. Semper bona appetimus, unde recte mihi efficere videtur Socrates, οὔτε ἡμίσεός εἶναι τὸν ἔρω-

(1) Cic. Acad. prior. l. II. c. 8. 24 ed. Orell.
(2) Cf. Cic. l. c.

ἔρωτα, οὔτε ὅλου, ἐὰν μὴ τυγχάνῃ γέ που ἀγαθὸν ὄν., neque dimidiae partis neque integritatis esse amorem, nisi bonum sit (1)."

Sophron. Sistas paululum, si placet. Videtur mihi enim ex hisce, Socratem eodem modo, quo et Agathonis verba reprehenderat, etiam Aristophanis egregiam fabulam refutare. — *Philopl.* Ad eam respicit Socrates, non vero plane eam refutare ac inanem reddere puto. — *Sophron.* Et tamen dicit Socrates distinctis verbis, non integritatis sed boni esse amorem. — *Philopl.* Attendas, quomodo sententiam suam proferat, integritatem quidem appetere, sed non, nisi bonum sit. Non refutat igitur Socrates Aristophanis sententiam, sed modo ei conditionem adjicit, quâ puriorem eam reddat. Eodem modo de Agathone prius egit. Hic nempe in eo erraverat, quod non *amans*, sed *amatum* amorem putaret. Eximit ergo Socrates his, quae hactenus disputaverat, auditoribus pravas de amore opiniones. — *Sophron.* Sive aliis verbis, his primus initiationis gradus continetur. Memini enim te supra dixisse, mysteriorum Eleusiniorum morem Socratem secutum fuisse. — *Philopl.* Recte meministi, amice! — „ Diximus enim tum tres esse initiandi gradus, secundum quos Socratis orationem in tres nobis dividere licet partes. De primâ parte jam absolvimus. Pri-

(1) Symp. 205. E.

Primum enim gradum, diximus, esse καθάρσιν, προτελεία, quo initiandi ab omni labe, pravisque profanorum opinionibus puri reddebantur. Aristophanes atque Agathon nunc nihi illas profanorum opiniones proponere videntur. Tres priores enim popularem amorem tractant; initiatio verò est de amoris naturâ, de quâ vulgo homines pravas habent opiniones. Non enim ad internam ejus essentiam penetrant, sed modo externam formam contemplantur. Pulcrum atque *bonum* vocant amorem, quamvis neque bonus neque malus sit; hujus rei causa in eo posita est, quod tantummodo τὶ εἶδος amoris contemplentur, i. e. unice ad amorem respiciant, qui inter homines existit. Hanc causam nunc *sustulit Socrates*; ostendidit enim neque pulcrum esse amorem, neque inter homines solos esse, sed id proprie *amoris* nomine vocandum esse, quod in nobis appetit; quapropter non difficile, hujus partis tradere conclusionem: *non est amor pulcer, neque bonus, cum haecce ad res amatas non ad amorem pertineant, neque est integritatis studium nisi bona sit.* — Jam auditorum animi ab omni profanorum labe puri sunt, atque digni, qui ad secundum initiationis gradum perducantur, de quo nunc nobis res est.

Vidimus amorem neque pulcrum esse, neque integritatem appetere, sed *bonum sibi esse* cupere. Non vero tantummodo *esse* cupit, sed et sem-

semper sibi esse, quod addendum. Ἐστὶ ἀρὰ συλλήβδην ὁ ἔρως τοῦ τὸ ἀγαθὸν αὐτῷ εἶναι ἀεί. *Est igitur summatim amor, ut bonum sibi sit semper* (1). Haecce verba definitionem continent universi illius beatitudinis studii, quod ad agendum nos incitat, cuique proprie amoris nomen competit. Non autem semper *amor* vocatur. Nam si verbi causa cibum potumve appetimus, non *amare nos* dicimus, sed *esurire* vel *sitire*. Necesse ergo est, si de verâ amoris naturâ certiores esse velimus, ut ostendatur, quaenam sit conditio, quâ *studium* illud *amor* vocetur. Id explicat nobis Diotime. Quaerit nempe a Socrate quinam sit persequendi *modus*, et quaenam sit *actio*, in quâ studium illud boni amor vocatur. — Socrates respondere nequit. — Dicit ergo Diotime *modum* illum τόκον ἐν καλῷ, *partum in pulcro*. Obscurius id nobis est; nec mirum, cum ipse Socrates, illud proferente Diotimâ, diceret, μαντείας δεῖται, ὅτι ποτὲ λεγεῖς, καὶ οὐ μανθάνω, *vaticinio opus est ad id quod dicis, equidem non intelligo* (2), quare, nisi vaticinio, saltem explicatione, quantum vires valeant, adjuvante Diotimâ, illud illustrare conabimur.

Dicit enim mulier: omnes homines concipiunt et animo et corpore; cum vero ad certam pervenerint ae-

(1) Symp. 206. A.
(2) Symp. 206. B.

aetatem, parere gestiunt; parere autem non possunt in turpi, verum in pulcro (1). Obscura nobis haec adhuc essent, nisi vir clar. Heusdius nobis docuisset τικτεῖν, apud Graecos, et subinde apud Latinos *parere*, de feminis non tantum, sed item de viris usurpari, totamque hanc *disputationem* ad viri naturam conditionemque *referri* (2). Quod ad corpus attinet, viri feminaeque ἐυφυοῦς est τόνος, sive *modus*, quo bona sibi comparare student (3). In hac actione *boni studium amorem* vocari, unicuique manifestum, non item autem, quod ad animam attinet, quam etiam praegnantem dixit Diotime. Ut hoc autem bene intelligamus, attendamus necesse est, ad Platonis de animarum origine sententiam. *Ortas enim* eas ex coelo esse voluit, *in quo multo puriore* statu, quippe non corporis sordibus impeditae, versantes, plurimas rerum *ideas* conceperunt. Deinde vero in terram delapsae, atque corporibus infusae, conceptas hasce tenent ideas ac praegnantes sunt. Tum eas proferre ac parere gestiunt, quod inprimis tum fit, cum unus quisque ad certam pervenerit aetatem. *Discit* enim tantummodo puer atque ab aliis *accipit* doctrinam, donec tandem, cum pueriles annos *egressus*

(1) Symp. 106. C.
(2) Vid. Imit. Vol. I. 182.
(3) Symp. 206. C.

sus sit, ipse *docere*, et *proferre*, et *parere* vélit, et *promere* eas ideas, quas jam diu conceptas tenuerit et magistri excoluerint. Maxima tum commutatio conspicitur in juvenili animo, alia plane appetit, alia agit. Prius ludi omniaque puerilia eum totum occupabant, nunc vero haec taedio ei sunt, intime sentit, se *proferre* quidquam debere; autea domos chartaneos exstruxit, nunc autem ipsas domos efficere studet; parere omnino gestit id, quod jam diu conceptum tenuit. Ille nunc *pariendi* appetitus, qui inprimis in certâ aetate conspicitur, *animi* est *amor*. Non miremur autem hisce placitis usum fuisse Platonem; haud abhorent enim ista a naturalibus mentis humanae rationibus, quae linguis dicendique usu continentur. Quis enim populus, paulo quidem cultior, suâ non linguâ has ipsas, quibus nos usi sumus, voces dictionesque usurpat? Dicentes audimus homines, qui dudum consilia quaedam mente agitârunt, his consiliis se *plenos gravidosque* fuisse (1). Ingenia memorantur *foecunda*, item *sterilia* (2). Omnes tam docti quam indocti libros vocant *ingeniorum foetus* (3), scriptorum *prolem*, aliaque multa (4). Recte

(1) *Zwanger gaan van ontwerpen.*

(2) Uberem et foecundum Periclem vocat Cicero Orat. c. 4.

(3) *Herzensvruchten.*

(4) Pleraque haecce habemus ex clar. viri v. Heusde Init. II. p. I. p. 42.

te igitur mihi dixisse videtur amorem τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ τόκου ἐν τῷ καλῷ (1).

Vidimus nunc omnes homines bona appetere, cum vero ad haec consequenda *pariamus*, tum appetitum amorem vocari. Quaerimus suâ sponte, quodnam *bonum* in partu illo appetamus? quaenam sit pariendi *causa*? Non *difficilis* videtur responsio; continuo enim dicimus, bonum, quod *partu* suspicere speramus, est *proles*. Talis autem finis humilior est, quam ut a *philosopho* amore dignus judicaretur, imo multo altius sese extollit ejus animus, per *prolem* enim *immortalitatem* sibi parare student *amantes*.

Id in animalibus maxime conspicuum est, dicit Diotime. A naturâ ipsi bruti *ducuntur ad fœtus* procreandos, fovendos, alendos, neque ullam ob aliam causam id fit, quam ut genus suum *in aeternum* servetur. Ipsi caduci evadunt, nascuntur, vivunt, abeunt; genus autem procreando manet, et sic quamvis mortales immortalitatis sunt participes. Idem in animis obtinet. Conceptas enim tenent voluptates, opiniones, sententias, maxime autem scientias, quae semper veniunt ac recedunt, et sic, continuo mutando, aeternae sunt. Non mireris igitur, o Socrates! dixit Diotime, si, cum hac solâ arte mortale immortalitatis particeps sit, omne ex se prolem relin-

(1) Symp. 206. E.

linquere studeat; immortalitatis enim gratia unusquisque amat. Mirabatur tamen Socrates, non enim est vulgaris sententia, *immortalitatem summum nostri laboris esse finem.*

Explicabat igitur docta mulier, ac, de tam sublimi materiâ acturа, etiam dignis omnino ac sublimibus utitur verbis (1). Si modo, ait, gloriae cupidinem consideraveris, jam statim me intelliges. Nihil enim aliud est, quam quod nostrum nomen servari, velimus. Quodcunque agamus, cupimus, ut id laudent primo amici tum aequales; summum vero cupidinis fastigium est, ut etiam posteri probent, et servetur nostrum opus in aeternum. Omnes homines praegnantes sunt, atque id, quod conceptum habent, parere gestiunt, et quidem in eum finem, ut immortalitalis participes sint. Qui corpore conceperunt, ad mulieres sese convertunt; qui vero animo, multo praestantiora hi proferunt. Conceptas enim habent scientiam aliamque virtutem, quaeque ad civitatem pertinent, temperantiam ac justitiam. Ejusmodi sunt poëtae *genuini*, quippe qui ex ingenio producant, et artifices, qui *inventores* dicuntur. Pariunt hi, cum aptam nacti sint materiam, alii aliam causam habentes, omnes tamen in eo convenientes, quod unum pariendi finem habeant, immortalitatem. Tales *genitores* sunt Homerus, Hesiodus, Lycurgus, So-

(1) Symp. 208. C.

Solon, aliique praeclari viri, qui vere immortalem reliquerunt prolem. Concludere igitur nobis licet, *amorem esse immortabilitatis studium.*" — Nonne et tibi ita videtur? — *Sophron.* Credo, ita rem sese haberel, obscurior autem adhuc mihi est, quam quod eam plane perspiciam. *Amorem* enim dixisti esse *pariendi* studium, *hujus* autem *finem* esse immortalitatem, recte igitur concluisti, amorem esse immortalitatis studium. Haec clara; non vero intelligo, quod *amantes* eo consilio *parere* velint, ut immortalitatem sibi comparent. Nam si haec ita essent, plurimi sane reperirentur infelices scriptores, quorum opera vix ad aequalium perveniunt cognitionem. — *Philopl.* Rem non bene te perspicere *opinor.* — Putas ni fallor, *amantes* eo *consilio* parere, utimmortales fiant, quod absurdum esset et etiam a Diotimâ redarguitur. Dicit enim de iis (1), qui corpore praegnantes sunt: *homines parere gestire, quisquam putare posset, quia rationibus inducantur, apud bestias vero id fieri, naturâ incitante, perspicuum est.* Non igitur immortalitas ad *amantes* pertinet, sed potius ad *amorem.* — *Sophron.* Nunc percipio. Putabam modo ineptus, ad nos pertinere, nos immortalitatem pariendi causam habere. Nunc autem video pariendi causam esse

amo-

(1) Symp. 207. C.

amorem, amoris vero immortalitatem (2). — *Philopl.* Omnino; amor nos ideo ad pariendum incitat, ut nos hoc modo immortalitatis participes fiamus. Varia efficit amor, summum autem est immortalitas. Huc pertinent omnes nostri labores; ideo nostrae naturae *inditum* est illud pariendi, proferendi, agendi studium, atque, nisi Platonem nimis ex nostris opinionibus judicemus, hinc concludere possumus, *naturam nostram immortalitati esse destinatam*. Sed pergamus.

„ Vidimus ergo *amorem* esse *immortalitatis* studium, illum nobis *inditum*, hanc vero illius *finem* existere. *Rem* autem atque *actionem*, in qua conspicitur amor et per quam *finem* consequitur, esse *partum*, quae omnia, quantum potuimus, explicavimus. Unam vero rem, eamque maximi momenti, omisimus, *pulcritudinem* nempe; non enim est *partus* per se, sed *partus in pulcro*. Cum *parturiant* homines, vehiculum quaerunt, in quo pariant. Id vehiculum nunc est *pulcritudo*, quam recte in partu Lucinam vocat Diotime. Cum enim id, quod praegnans est, in turpe incidit, tristitia ac dolore contrahitur, involvitur, ac non promit foetum, sed aegre gerit (1), cum contra pulcro appropinquet, magno gaudio afficitur atque statim parit. Id non solum in iis, qui

(1) Symp. 207. A.
(2) Symp. 206. D.

qui corpore, verum etiam, qui animo praegnantes sunt, locum habent. Horum enim, si quis jam a teneris praegnans fuerit, cum ad certam pervenerit aetatem, parere cupit. Quaerens igitur pulcrum, in quo generet, vagatur, donec tandem egregium invenerit animum. Continuo hunc amplectitur, atque conjunctionis foedus *cum eo init*, quo pariat ille, ac simul ambo foetum educent atque colant, quae conjunctio multo firmior existit, quam, quae continetur corporeis natis (1). Conditio igitur necessaria in partu est *pulcritudo*.

Supra vidimus amorem *pulcrum* appetere, non vero pulcrum ipsum esse deinde autem, eum unice *bonis* studere ac *beatitudinis*; imo *immortalitatis* esse appetitum, quod mirum tunc *nobis* visum est. Nunc vero rursus pulcri mentio fit ac simul patet, quomodo illa inter sese cohaereant. Simul amor *bonum* ac *pulcrum* appetit, non autem eodem modo, cum illud *finis* amoris, hoc vero *conditio* existat. *Bonum* enim appetimus atque pariendo nobis comparare studemus; consequi autem non possumus, nisi per *pulcrum*, cum partus non fiat, nisi in *pulcro*. Bonum igitur est amoris *finis*, pulcrum autem *medium*, quo sibi bonum comparat.

Haec doctrina, quam ἐρώτικα dicebat, plane ge-

(2) Symp. 209. B.

genuina erat Socrati. Alliciebat ille ad se juvenum animos, atque in iis pulcri amorem excitabat eo consilio, ut *boni*, imo *maximi boni*, *immortalitatis* participes fierent. Praeclara haecce nobis videntur; sed nondum plane perspicimus. Nec mirum. Modo enim intravimus templi illius magnifici propylaeum, cui inscriptum ἐρωτικα, intus enim latet totius summa. Sed propylaeum illud miras nobis movit investigandi cupidines, atque iis similes sumus, qui in Eleusiniis mysteriis initiandi, jam duos gradus experti, ardore flagrant, ut tota iis aperiatur res.

Sed properemus ad ipsum templi adytum, ubi conspiciemus illa τὰ τέλεα καὶ ἐποπτικὰ; jam enim cognoscendi cupiditas nos diutius morari, non sinit. Ut Socrates, Diotimam sequi tentemus, nobis viam monstrantem. Primo pulcra nobis adeunda sunt corpora atque unum amandum. Hujus pulcritudine perceptâ ad aliud corpus veniamns ejusque pulcritudinem alterius cognatam existimemus, necesse est. Tum a duobus ad tria, ac inde ad quatuor corpora nos convertere, et sic per gradus escendentes putare debemus, unam eandemque pulcritudinem omnibus corporibus esse communem. Hinc ad animos, deinde ad studia et scientias veniamus et sic sensim escendamus necesse est, donec tandem ad magnum illud pulcritudinis pelagus subsistamus, ac videamus pulcrum, quod est αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ μονοειδές

ἐπὶ ὃν, circa quod omnes priores labores suscepimus.

Jam pervenimus ad id, quod tantopere desideravimus attigimus; enim τὰ τελέα ἐρωτικα, nondum autem mente percepimus. Illum per gradus adscensum quidem audivimus, quid vero sit illud *immutabile pulcrum*, nescimus. Age! viam reperemus, magis vero ex nostris opinionibus; nihil aliud enim esse videtur, quam *abstractionis* via, ut recentiores dicunt. Videmus, verbi causa, tabulam pictam certi generis pulcram; *deinde* aliam ejusdem generis, in quâ vero alio modo colores sunt dispositi, quae si rursus nostram moveat admirationem, jam in nobis aliqua pulcritudinis notio oritur, illi tabularum generi propriae. Cum vero plurimas ejusmodi *tabulas adspiciamus*, existat nobis necesse est abstracta quaedam pulcritudinis idea. Si hanc pulcritudinem rursus abstrahamus, atque ad omnes tabulas pictas transferamus, atque inde ad omnia opera *artificiosa*, purior ac purior fiat necesse est, *donec*, semper denuo abstrahendo, tandem ad pulcritudinis notionem perveniamus, quae omnia, quae sunt, complectitur ac talis est pulcri, quale modo nobis descripsit Diotime. Tale autem pulcrum nobis non reverâ existit. Abstrahendo quidem ad ejus notionem obscuram pervenimus atque concludimus tale esse debere, quale descripsit Diotime, non vero percipimus; majus enim est nostro

cap-

captu, terrestribus rebus adstricto. Nobis, qui caduci sumus, modo conspicienda est pulcritudo mutabilis et caduca, quippe corporibus adstricta. Nostra natura autem ita comparata est, ut nonnunquam se supra terram extollere, atque notionem consequi possit pulcritudinis *universalis*, obscuram quidem, sed eo clariorem, quo magis unusquisque se a corpore abstrahat. Sed perfectam, immutabilem immortalemque pulcritudinem percipere homini non licet. Haec sedem suam in caelo locavit, atque ipsa immortalis, inter solos immortales versatur.

Si haec igitur consideremus, nondum perspicuum est, quid nobis ex illis Diotimae verbis concludendum sit. Agit enim de pulcro immutabili, cujus in coelo sedes posita est; concludimus ergo ad immortalitatem pertinere illud pulcri pelagus, quod jam nobis aliquatenus rem explicat. In memoriam enim revocamus, quae modo diximus, immortalitatem nempe, quippe summum bonum, amoris esse finem, medium autem, quo amor illud bonum consequitur, esse pulcrum. Socratem hac doctrinâ usum fuisse, tum diximus, ut juvenes immortalitatis participes redderet, quod tunc obscurum, nunc nobis jam clarius fit. Vidimus enim, quomodo nobis per pulcra ad caelum adscensus pateat.

Sed nihilominus obscura manet haec doctrina, quapropter advertamus necesse est ad to-

tam Platonis philosophiam. Magnificum omnino et praeclarum ei tribuit munus philosophus; *ut* nempe *nobis immortalitatem repararet.* Omnis enim anima ex Platonis sententiâ immortalis est (1). Prius multo puriore statu in caelo versabatur, per immensum vagans atque *veritatem* per partes adspiciens. Deinde vero *suâ ipsius* pravitate in terram delapsa atque in corpore inclusa hominem constituit. „ In corpore vinctum esse animum, dicit Plato, eique *veluti conglutinatum* (2); singulas voluptates, singulos dolores quasi clavos esse, quibus animus corpori affigatur et connectatur (3)." Tali modo corpori inclusus, animus divinus latet, quippe impeditus corporis sordibus, neque vim suam *propriam* exserere potest. Affectus, *dolores*, *perturbationes* ceteraque id prohibent, quibus etiam non raro in vitâ ejus indoles adeo depravatur, ut coelestem ejus originem non magis agnosci liceat. Non semper autem id fit. Quamvis *enim a corpore* impediatur animus, tamen se ab eo abstrahere ac caelestia, immutabilia, immortalia contemplari potest, et, qui id faciunt, *veri* sunt *philosophi*. Post mortem ergo, cum a corporibus separentur animi, ceteri in alia corpora transeunt, philoso-

pho-

(1) Phaedr. 245. C.

(2) Phaedone. 82. E.

(3) Phaedone 83. D. cf. viri clar. v. Heusde, Init. pag. 81 cujus verba haecce.

phorum animos in coelum abire, probabile est (1). Nec mirum, ceteri enim, affectibus voluptatibusque agitati, plane in vitâ sese bestiis similes reddunt, quare et post mortem in tales abeunt, quarum mores potissimum secuti sunt (2). Sic, qui ventri per vitam dediti fuerunt, in asinos; qui injuriam, tyrannidem atque rapinas egerunt, in lupos, accipitres, aliaque animalia transire, par est (3). Recte autem philosophantes non tantum divitias, gloriam vitaeque cultionem, quas vulgus amat, contemnunt, sed et se a fallaci sensuum perceptione avocant. Animum suum a corporis labibus purum reddere, et sic ad priorem statum reducere conantur, quam possunt maxime se a terrâ abstrahentes coelumque suspicientes. Quapropter, si quis alius, certe *philosophus* statim post mortem *in caelum abit*, ac *immortalitatem sibi reparat*, quippe qui suâ ipsius operâ et labore his se dignum atque aptum effecerit. Ad haecce percifienda artes quasdam adhibent philosophi. Hae artes inprimis circa tria versantur, *pulcrum* scilicet, *verum* et *justum* (4), quae quasi totitem philosophiae Platonicae partes constituunt. Quae autem

(1) Phaedone. 82. B.
(2) Phaedone 81. E.
(3) Phaedone 82 A. B.
(4) Cf. viri clar. v. Heusde, Init. I. 71.

tem circa *pulcrum* versatur ac ἐρωτικὴ dicitur, de eâ nunc nobis agendum est.

Recte primo loco memoratur *pulcrum*, quippe maxime sub sensus cadens nostraeque naturae maxime conveniens. Quae enim in priore statu *veri justique* ideae a nobis perceptae sunt, *in vitâ* abstrusiore loco latent, neque nisi ratiocinando et cogitando in memoriam revocari possunt. Verumtamen *pulcrum*, quod illic lucebat summo splendore, hic habet clara et splendida *simulacra*, quae non mentis abstractione, sed ipsis sensibus et maxime visu, qui est acutissimus, percipere nobis licet. Primo igitur nos ad pulcra advertere par est, quae, cum flagrantissimum excitent amorem, et in nostram memoriam *revocent illas* prioris vitae ideas, primum ad *philosophiam* primumque ad *immortalitatem* constituunt gradum.

Ad hanccę doctrinam pertinere mihi videtur amor ille, quem nobis descripsit Diotime. Dixit enim amorem inter alia φιλοσοφὸν, *quippe* qui medium inter sapientiam atque ignorantiam obtineat locum (1); quod plane vim exprimit verbi *philosophiae*. Nihil enim aliud est, quam *discendi amor* (2), *sapientiae studium*. Praeterea eum esse *amorem pulcri* (3), qui cum philosophiâ arc-

(1) Symp. 203. E. sq.
(2) *Lesezucht*.
(3) Symp. 204. B.

arctissime conjunctus est. Nam primos nobis *per pulcra* gradus suppetit, quibus ad priorem ascendamus statum. Primo, quae in singulis corporibus pulcra inveniuntur, nos appetere facit, tum, quae in universo iis insunt. Hisce perceptis, ad ἐπιτηδεύματα, *studia*, et deinde ad ἐπιστημὰς, *ipsas scientias* nos ducit amor, ut fruamur eorum pulcritudine, atque inde ad immensum veniamus pulcri aequorem, in quo adspiciendo cum jam firmati corroboratique simus, tandem deprehendimus unam *scientiam*, quae est unius pulcri, omnia alia pulcra complectentis, et reverâ ei similis, quod antea in coelo percepimus. Immutabile enim est. Cum haec assecuti simus, jam ad finem ἐρωτικῶν, *sacrorum amoris* pervenimus (1). Quam tunc vivimus vitam, vero vitalem nobis nuncupare licet; adspicimus enim ipsum pulcrum, quod majoris facimus, quam aurum, vestes, omniaque alia, quae nunc admiramur. Est scilicet pulcrum neque humanis carnibus, neque coloribus, neque aliis ejusmodi nugis pollutum; sed distinctum, purum, sincerum, divinum, immutabile. An putas adjungit Diotime, o Socrates! ejus, cui tale pulcrum adspicere licet, vitam esse vilem, neque fore, ut is non virtutis imagines, sed ipsam virtutem pariat? τεκόντι δὲ ἀρετὴν ἀληθῆ καὶ θρεψαμένῳ

(1) Symp 210. E.

νῳ ὑπάρχει θεοφιλεῖ γενέσθαι, καὶ εἴπερ τῳ ἄλλῳ ἀνθρώπῳ, ἀθανάτῳ καὶ ἐκείνῳ; qui vero veram virtutem pariat atque alat, ei contingit, Deo carum, et, si cui alio, immortalem existere (1).

Praeclara haec conclusio illas quae hactenus de *amoris* cum *philosophiâ* nexu disputavimus, quam maxime probat. Est enim *amor pulcri*, quo philosophus sibi talia comparat, quibus Deo carus atque immortali existat, sive aliis verbis, quibus sibi *in coelum reditus patet.* Haecce autem *pulcri doctrina* arctissime cum *veri philosophiâ* cohaeret, nam pulcra apud Platonem quasi invitamenta sunt ad eliciendum *veri amorem.* Hujus autem doctrina non ad nostram pertinet provinciam (2). Sufficiat de pulcro quantum vires valeant explicuisse."

Sed paululum in lectione subsistamus, jam enim pervenimus in ipsum *adytum*, quod mihi praeclarum videtur ac sublime. — *Sophron.* Contrarium puto, cum non amplum neque *magnificum* adytum, sed potius angustum ac humile adspiciam. — *Philopl.* De hocce navis cubiculo dicis. — *Sophron.* Omnino. Navigium mihi templum existit, atque hic locus interior ejus adytum; hic enim, te duce, Socratis ἐρωτικὰ cognovi. Nam, quam-

(1) Symp. 212. A.

(2) Fusius huncce nexum explicat vir. clar. v. Heusde in Init. Vol. II. p. I. pag. 35 sqq.

quamvis cubiculum non praeclarum dici mereatur; praeclarae tamen erant res, quas in eo audivi. Equidem nunc Socratis percepi *artem amatoriam*, quam antea *ironicam* quodammodo, et plane a philosophiâ alienam putaveram. — *Philopl.* Comparasti fortasse eam cum Ovidii *arte amandi*. — *Sophron.* Omnino mihi placuit tua expositio, atque jam Socratis admiror artem celebratam; obscurum vero mihi adhuc est, quomodo illam artem ad homines accommodaverit. — *Philopl.* De *modo* nunc nobis agendum est, ausculites tantum. Egimus ultimo loco de *pulcri doctrinâ*.

„ Cum hoc nunc arctissime cohaeret παιδεραστία pura ac sancta, quae non virtutem civilem spectabat, multo minus turpe quid habebat, sed ad philosophiam proxime pertinebat. In Phaedro, ubi poëtice Plato animarum originem descripsit atque novem earum genera distinguit, aliis aliam sortem, optimam vero, id est, reditum in caelum, tribuit animae τοῦ φιλοσοφήσαντος ἀδόλως, ἢ παιδεραστήσαντος μετὰ φιλοσοφίας (a). Semper igitur etiam primarium in pulcri amore locum obtinet. Qui corpore praegnantes sunt, inquit Diotime, ad mulieres sese convertunt, qui vero animo, sunt enim hi multo praestantiores, pulcrum quaerunt, in quo *pariant*. Talis, cum pulcrum invenerit animum, continuo hunc

(1) Phaedr. 249. B.

hunc complectitur, ac sermonibus abundat de virtute colendâ ac de aliis, quibus quis bonus vir evadat (1). Praeterea, qui per eam, quam indicavimus, viam ad pulcri scientiam sese conferat, animorum pulcritudinem majoris facere debet, quam corporum faciem, ita ut, si quem invenerit modo aequo animo praeditum, quamvis non *formosus* sit, huncce sibi sufficientem putat, eum amet, ac tales sermones pariat, quibus non juvenes tantum meliores evadere possint, *sed et ipsi cogantur* ceteram ad pulcri scientiam inculcare viam (2). — Haecce doctrina ergo, quam in Diotimae verbis primarium locum obtinere videmus, plane gennina erat Socrati, quippe qui praedicaret, nihil se scire, nisi exiguam aliquam disciplinam, *τὰ ἐρωτικὰ*, ut alia ab aliis hanc certe a *Socrate assumsit* Plato (3), atque in Phaedro ac Symposio tradidit. Nihil aliud fuisse videtur, quam ea doctrina, quâ pulcri amorem in juvenum animis excitabat summus philosophus, cuique arctissimâ *amicitiâ* (4) eo majorem vim et efficaciam tribuere conabatur, eo potissimum consilio, ut *pulcri* appetitu eos deinceps ad omnia alia *studia* ac tandem ad *veri* perduceret *amorem*, sive, aliis verbis

(1) Symp. 209. C.
(2) Symp. 210. C.
(3) Cf. viri clar. v. Heusde, Init. I. 72.
(4) Symp. 209. C.

bis eos *philosophos* redderet. Pulera enim primo nos movent, quippe sub sensus cadentia, ac inde primum ex sopore impetum accipit animus noster. Hocce bene sciens Socrates, primo ad se alliciebat juvenes, deinde pulcri in eorum animis sensum excitabat, quo excitato illum sensim puriorem reddere studebat, donec tandem pulcritudinem in corporibus inanem ac futilem putantes, sese ad sublimiora converterent. Hoc quotidiano usu, disserendo aliisque modis efficere studebat; maxime autem interna consuetudine, ad quam tantum eos admittebat juvenes, in quibus eximiam indolem deprehenderet.

His nunc omnibus bene perpensis, unicuique perspicuum fore puto, celebratam illam Socratis *artem amatoriam* in Diotimae verbis proponi. Primo illa, modum initiationis sequens, pravas de amore opiniones abstergit, atque ostendit eum etiam ad *philosophiam* pertinere; tum ejus naturam describens, exponit, quomodo per pulcra sibi bona paret; ac tandem summum ejus fastigium explicat, quo nempe ad immortalitatem nobis aditus patet. Prima igitur philosophiae Platonicae pars, quae *pulcro* continetur, hac oratione absolvitur. Ducit enim nos Diotime ad *pulcrum* immutabile, in coeli altissimis tractibus versans, ubique cum *vero* coalescens. De *pulcro* ergo, quod ad *sensus* pertinet, absolvitur, ac via praeparatur ad *verum*, quod *mente* percipitur.

So-

Socrates, cum Diotimae verba ad finem tradidisset, iis adjungit: se persuasum esse, ac aliis persuadere conari, ut amorem optimum naturae humanae adjutorem existiment; se igitur ἐρωτικὰ colere, aliisque commendare (1).

Praeclara haec nobis videtur Socratis assertio, cum inde luculentissime pateat, quod modo *diximus*, Diotimae verbis contineri Socratis *artem amatoriam*, atque inde suâ sponte concludamus, nihil impuri habuisse illam artem. Non autem opus est, ut hoc temere assumamus. Adest enim in Symposio septima adhuc oratio, diversum quidem a ceteris argumentum habens, id tamen maxime efficiens, ut illam Socratis assertionem probet.

Cum nempe, Socratis *oratione finitâ*, *ceteri* de eâ disserere inciperent, venit Alcibiades ac non in amoris, verum in ipsius Socratis laudem orationem habet, et quidem eo modo, ut luculentissime pateat, vera esse, quae modo affirmaverat Socrates. Optime de his agere potuit Alcibiades, ipse enim Socratis amorem intimamque ejus consuetudinem expertus fuerat. Quamvis nunc gloriae cupidine ad rempublicam, ac amicorum blanditiis ad perversam vitae rationem delatus, philosophi disciplinâ non amplius uteretur, tamen illum adhuc adeo diligebat ut, ex improviso in Aga-

(1) Symp. 212. B.

Agathonis convivio ei obvius factus, statim rursus ad eum ferretur, ac priorem vitam sibi in memoriam revocaret. Laudat Socratem, et quidem per imagines, non vero ridiculi sed veritatis gratia (1).

Primum eum cum satyro Marsyâ comparat, qui, quamvis deformis, tamen adeo tibiarum modulatione valebat, ut, eo modulante, totus Olympus eâdem concitatione abreptus, simul caneret (2). Socratem omnino deformem fuisse, tum hinc, tum aliunde patet, eo praestantior vero erat ejus alliciendi facultas. Allicit enim homines, dicit Alcibiades, non cantu, neque modulatione, sed nudis verbis, quorum tanta vis est, ut, si quis, sive femina, sive vir, sive puer sit, illum ipsum vel alium ejus verba tradentem audiat, obstupescat ac detineatur. Equidem hoc expertus sum, atque nunc experior. Cum enim eum loquentem audiam, cor mihi quasi bacchanti subsultat, lacrymae aboriuntur, quod non solus ego passus sum; permultos alios eodem modo affectos vidi. Maximâ vi ad eum rapior, ita ut, nisi ad eum considens senescere velim, illum, ut Ulisses Sirenas, effugare cogar obturatis auribus. Erga illum solum pudore afficior, quem ad me pertinere antea nesciebam (3).

Ta-

(1) Symp. 215. A.
(2) Symp. 215. C.
(3) Symp. 215. C. — 216. C.

Talis erat orationis, quâ Socrates utebatur, vis, quam incredibilem, vel nimis elatam putaremus, nisi de ipsâ nobis judicandi copia esset. Quae enim dixit, scripto consignârunt discipuli Xenophon et ipse Plato, quorum hunc dicendi formam, illum vero, nisi verbotenus, certe quod ad argumentum attinet, accuratissime *Socratis* sermones tradidisse probabile est. Hos si quis legerit sermones, non magis mirabitur, quae dixit Alcibiades. Tam clara et *distincta* est in iis tum dicendi, tum argumentandi ratio, et *simul* tam egregiae sunt res propositae, ut plane rapiamur, ac in iis legendis vix subsistamus?" — *Sophron.* Equidem hocce expertus sum, cum forte mihi Platonis Phaedrus in manus veniret. Uno tenore enim eum perlegi *ab initio* usque ad finem, ac quamvis antea Platonem, quippe philosophum, contemnerem, repente *Platonicus* evasi. Nescio, quid sit, sed in illis sermonibus Socraticis mihi quidquam deprehendere videor, quod me, ut *Sirenarum* vox, ad se attrahit. — *Philopl.* Idem jam Alcibiades deprehendit, obturabat enim aures, ne a republicâ tractandâ detineretur. — *Sophron.* Equidem meas aures non obturabo; lubenter apud *Socratem nostrum* senescam. — *Philopl.* Tu vero neque Alcibiades es, neque ei similis, nisi forte in eo, quod eodem modo erga Socraticos sermones afficiaris. Sed ut ut est, satis patet tum ex Alcibiadis, tum ex tuo alio-

aliorumque exemplo, miram inesse Socratis orationi vim. — Pergamus igitur.

„ Non mirum, haec de Socratis disserendi ratione tradidisse Alcibiadem, cum et nos ipsi, illius sermones legentes, quos hic audivisset, eadem fere experiamur. Sed modo erat illa externa ejus dicendi forma, quam, quippe populo aptam, *exotericam* nobis vocare licet. Cum autem in juvenibus egregium agnovisset ingenium, interiorem quaerebat eorum consuetudinem, quâ in re Alcibiades illum deinceps cum silenis comparat, qui, tanquam pulcrorum simulacrorum obtegumenta, in officinis erant (1).

Videtis, inquit, quanto amore Socrates erga pulcros afficiatur, semper cum his versetur eosque miretur. Omnia ignorat, ac nihil scit, ut prae se fert. Nonne hocce silenicum? Quam maxime; est enim externum ejus obtegumentum: *ἐνδοθεν δὲ ἀνοιχθεὶς, πόσης, ὦ ἄριστε, γέμει, ὦ ἄνδρες ξυμπόται, σωφροσύνης; intus vero, cum apertus sit, quantâ, o convivae! eum impletum esse temperantiâ putatis?* Nulla pulcritudo, nullae divitiae, nullus honor ei cordi est, sed nihili facit illa negotia et contemnit. Nos nihil esse existimat, sed cavillans atque jocans per totam vitam inter homines degit. Cum autem seria agat, ac apertus sit, nescio an quis vestrum eum cogno-

ve-

(1) Symp. 215. A.

verit atque latentia simulcra viderit; ἀλλ' ἐγὼ ἤδη ποτ' εἶδον, καί μοι ἔδοξεν οὕτω θεῖα καὶ χρυσᾶ εἶναί καὶ κάγκαλα καὶ θαυμαστὰ, ὥστε ποιητέον εἶναι ἐν βραχεῖ, ὅ τι κελεύοι Σωκράτης; *sed ego aliquando illa vidi, et mihi visa sunt tam divina, aurea, pulcra et mirabilia, ut exsequenda esse mox putarem, quae Socrates juberet* (1).

Hinc satis apparet, Socratem alium fuisse in foro, alium domi, quod vitio fortasse ei nonnulli vertunt, nobis vero omnino laudandum esse videtur. Populus scilicet non sublimibus capax est notionibus, neque aures praebet seriis praeceptis, sed potius ludos ac jocos amat, quod bene percipiens Socrates, sese ad ejus indolem accommodavit. Plerumque in foro degebat, *ridendo* jocandoque diem transigebat, *semper tamen id agens*, ut, aliis quam maxime prodesset. Morum opinionumque pravitates perstringebat acerrime, non aperte, sed per ambages, ac si nihil sciret, ita ut recte de eo affinari possit, *ridendo illum dixisse verum*. Sermones etiam et verba, quibus utebatur, plane erant ad populi captum accommodata. Ridicula primo adspectu videntur ejus verba, dicit Alcibiades, loquitur enim de asinis, clitellariis, de fabris, de sutoribus, coriariis, ac semper idem de iisdem rebus dicere videtur, ita ut

(1) Symp. 216. D. — 217. A.

ut imperitus quis eum derideret (1), quod nobis etiam videre licet, si illius a Xenophonte traditos sermones cum Aristotelis, Ciceronis aliorumque operibus comparemus. Mirum plane est, huncce philosophum, quem tot saecula tantâ laude celebrârunt, non libros scripsisse, quibus obscuras quaestiones explicaret, neque systema protulisse doctrinae suae, neque sectam condidisse, sed tantummodo inter plebeculam de quotidianis rebus disseruisse. Verum enim vero, si consideremus, qualis ille fuerit qualeque sit philosophi munus, statim comperiemus ejus laudem in eo potissimum positam esse, quod haec non fecerit. Socrates enim erat ille vir, qui philosophiam a coelo avocavit atque in urbes introduxit. Non quaestiones inextricabiles explicatione suâ obscuriores reddere tentavit, sed ipsis hominibus prodesse voluit, atque ad eos plane sese accommodavit. Huic fini omnes ejus sermones inserviebant. Primo adspectu ridiculi nobis videntur, cum vero eos penitus perscrutemur, divini apparent ac plurima continent simulacra virtutis (2). Sic etiam in publicâ vitâ ridiculus videbatur, in internâ consuetudine autem manifestum fiebat, qualis tandem esset. Tunc apparebant illa divina simulacra, sublimes illae de *pulcro* et *bono* notiones,

(1) Symp. 221. E.
(2) Symp. 222. A.

nes, e quibus, tanquam ex uberrimâ fonte, quaecunque publice ageret, profluebant. Publicae sententiae erant modicae, ad vulgus captum accommodatae; fontes autem iis existebant excellentes illae *ideae*, quarum unam modo nobis delineavit Diotime. Externa ejus forma erat ridicula ac vulgaris, intus autem illas plane divinas, *aureas* ac pulcras habebat *ideas*, quas tantummodo intimis suis amicis aperiebat.

Quod vero maximi momenti est *in* Alcibiadis oratione; dicit: *ἐρωτικῶς διακεῖται τῶν καλῶν, καὶ ἀεὶ περὶ τουτοὺς ἔστι καὶ ἐκπέπληκται*, *amore afficitur erga pulcros, semper cum illis versatur ac eos admiratur* (1). Si enim, quae in primâ parte diximus de *turpi rumore*, reputemus, non improbabile nobis videtur, ex *hoc Socratis* more originem illum duxisse. Nam valde formosorum juvenum (2) appetebat consuetudinem, ita ut eos quasi venaretur, unde aliis facile concludere licebat, libidinosum Socratem existere; sed *ipsis etiam* hisce Alcibiadis verbis luculentissime ille rumor redarguitur. Ad externam enim ejus formam pertinebat ille mos; internâ consuetudine contra plenus erat temperantiae atque ea negotia quam maxime contemnebat, quae in publico appetere vide-

(1) Symp. 216. D.

(2) Cf. quae dicit Diotime 209. B: *τὰ τὲ οὖν σώματα τὰ καλὰ μᾶλλον ἢ τὰ ἄισχρα ἀσπάζεται ἅτε κυῶν.*

deretur. Tunc demum aenigma solvebatur ejus publicae vitae, quae, cum alias virtutis propugnatorem morumque emendatorem, alias furentem amatorem sese praeberet, necessario populo mira videri debuit; ac simul manifestum fiebat, non libidinem, sed multo sublimiorem rem, *partum in pulcro* (1) amoris causam se habere. Quod omnino sese expertum fuisse, dicit Alcibiades. Cum enim formâ superbiens Socratem suam consuetudinem quaerentem videret, se putasse, Socrati, tali ac tanto viro, sibi gratificandum esse. Omnem copiam igitur ei fecisse omniaque intendisse ad Socratem corrumpendum; haecce autem irrita cecidisse, eum in eo tantam reperisset prudentiam atque abstinentiam, quantam in nullo viro adesse credidisset, quippe qui multo magis, quam Ajax ferro, invulnerabilis existeret divitiis ac pulcritudine (2)." — Quid vero tu inde efficeres Sophroni? — *Sophron.* Quid? Socratem alium fuisse in foro, alium domi. Inprimis autem mihi indicare videtur Albiciades, Socratem non, quod ipse aliique opinabantur, impura amandi consilia habuisse, sed omnino *sanctum fuisse paederastam;* in memoriam enim revoco primum nostrum sermonem, qui erat de *proposito.* — *Philopl.* Hoc in universo ex Symposio conclusi-

(1) Cf. Symp. 209. C. et 210. C.
(2) Symp. 219. E.

simus, nunc autem de singulis agendum. Quaero enim de hujus orationis conclusione. — *Sophron.* Hanc ex te scire aveo. — *Philopl.* Legendo igitur tibi aperiam.

„ Si nunc omnia, quae hactenus de Alcibiadis oratione disputavimus, consideremus, non dubium amplius fore spero, quin, quod supra diximus, *in eâ* affirmetur Socratis assertio: *se illum amorem colere, quem descripsit Diotime*, ita ut hae duae posteriores orationes unam eandemque *rem* complectantur. Prior enim Socratis ἐρωτικὰ continet, *quam* nobis partem *theoreticam* vocare licet, altera vero, cui *practicae* partis nomen competit, modum ostendit, quo ἐρωτικὰ sua in homines accomodaverit. Explicat enim Alcibiades, quomodo *juvenes* ad se alliceret philosophus *quoque ardore ab iis* amaretur. Primo scilicet eos modo ad singula pulcra ducebat, jocose atque ironice de iis disserens; deinde vero philosophicam suam rationem explicabat; a singulis pulcris, divitiis, honoribus, *formosisque* corporibus eorum mentes avertebat ac sensim ad universalem perducebat pulcritudinem; donec hanc totam perspicerent atque divina ac perpulcra illa simulacra viderent. Tunc illa jocosa ac ridicula, quae antea audiverant, nihili faciebant, quippe jam fontem, ex quâ ortum ducebant, attingentes.

Haec se non solum expertum fuisse, dicit Alcibiades, sed et Charmidem et Euthydemum.

mum (1). Qualem vim in se habuerint illa ἐρωτικα, ipse disertis testatur verbis. Se nempe plane efferri, ubicunque Socratem videret, et rubore suffundi de iis, quae inter se egerant, ipse vero non servaverat. Inferior enim populari aurâ, a Socrate discederat (2) pravamque vitae rationem secutus erat (3). De Charmide meliora omnino prostant testimonia: adolescenti nempe affuisse, quaecunque in homine aut optanda sunt aut laudanda; praeterea juvenem fuisse, qui non tantum formâ liberali et honestâ, sed et ingenio sapientiaeque cupiditate se commendaret. De Euthydemo dicit Xenophon, eum prius superbum fuisse ac morosum, donec Socrates istam vanitatem ita refutasset, ut ipse arbitraretur, οὐκ ἂν ἀλλῶς ἄνηρ ἀξίολογος γενέσθαι, εἰ μὴ ὅ τι μάλιστα Σωκράτει συνείη. Ex hisce satis apparet non vanam fuisse Socratis artem amatoriam, sed maximam habuisse vim, juvenes ad philosophiam perducendi; quare, si turpes de Socratis famâ rumores respiciamus, non tantum plane falsos, sed et hisce satis refutatos esse credimus.

Jam igitur etiam de postremâ Symposii oratione absolvimus, atque nihil aliud nobis magis restat, quam toti nostrae explicationi finem imponere."

Sed

(1) Symp. 222. B.
(2) Symp. 216. B.
(3) Xenophontis Mem. I. c. II.

Sed video te quidquam dicere gestire, — *Sophron.* Mirum scilicet mihi videtur, te nil amplius de Alcibiadis oratione dicendum habere. — *Philopl.* Fortasse quidquam de Socratis militia audire speraſti? — *Sophron.* Omnino. Dilucide quidem de ceteris exposuisti; eorum vero, quae ad Potidaeam facta sunt, nullam fecisti mentionem, *quod dolebam*, quippe horum etiam finem et cum ceteris connexionem ex te audire cupiens. — *Philopl.* Non credo, amicissime! in iis *certum finem* inveniri. — *Sophron.* Quare ergo ea scripsit Plato? — *Philopl.* Ut ingenio suo indulgeret, carissime! Cavendum enim quam maxime, ne in omnibus Platonis certum propositum quaeramus. Ille enim non talis erat, qui, ut hodierni scriptores, opera sua secundum *certum quoddam* exemplar conficeret, ita ut liber ex duobus capitibus, caput ex duobus sectionibus constaret, sed naturalem cogitationum cursum sequebatur, modo excurrens, modo ad propositum rediens. *Minime* igitur cum iis facio, qui fortasse in hisce etiam exemplar popularis amoris inveniant, quem laudaverant tres priores, omnino congruum existimantes, Socratem non tantum tanquam philosophici amoris exemplar laudari ab Alcibiade, sed etiam in bello talem proponi, ut, popularem amorem eum coluisse, pateret. Sic Alcibiadis oratio cum omnibus ceteris arctissime connexa esset. Haecce autem opinio magis ingeniosa mihi videtur,

quam

quam vera. Non enim ut *miles amans* proponitur, sed potius in communi vitâ inducitur, quomodo omnes alios abstinentiâ, fortitudine, prudentiâ, et in ipso vino superaret. Potius existimo, ingenio in his indulsisse Platonem. Socratis enim recordatio eum adeo tenebat, ut, ubicunque posset, eum laudaret. — Sed ad finem properemus, video enim nos jamjam eo perventuros, quo tendimus. — *Sophron.* Quid! jamne via peracta est? — *Philopl.* Videas modo. — *Sophron.* Omnino. Agnosco jam urbis patriae turres. Tenebat sane me adeo sermo, ut et navis et vine oblitus essem. — *Philopl.* Pergamus igitur. Restant nobis modo pauca legenda. „ Et ecce! amicissime! jam finem attigimus inquisitionis, ac tantummodo superest, ut omnia, quae hactenus longiore morâ explicavimus, rursus contemplemur, sed breviter, et quasi uno oculorum obtutu, ita ut omnia in unum quasi complectamur et probare studeamus, quod initio diximus secundae partis, jure inter praestantissimos, quos scripsit Plato, dialogos Symposium collocari.

In tribus partibus rem inquisivimus, age! eas nunc in concordiam redigamus. In primâ parte probabile nobis visum est, tria potissimum consilia Platonem in scribendo Symposio habuisse, quorum primum et primarium diximus, ut Socratis famam a turpibus vindicaret rumoribus. Haec

ita

ita ex dialogo efficere tentavimus, ut ceteri *indirecte* Socratis innocentiam probarent, Alcibiadis vero oratio *directe* eam ostenderet. Hujus formam tunc talem esse vidimus, ut rei propositae et ipsi auctori quam maxime conveniret, ac deinde ostendere tentavimus, Alcibiadem praeclaram illam Socratis assertionem suo *ipsius exemplo* affirmare, quae si omnia consideremus, neminem fore spero, quin hocce Platonis fuisse consilium agnoscat non tantum, *sed et Socratem sanctum fuisse paederastam* dicat. Indirecte autem id in plerisque indicari, ita ut commode cum primario secundaria duo conjungeret proposita Plato, ut nempe primo aequales suos a turpi amore ad sanctum perduceret, quod *contentum* diximus in tribus prioribus *orationibus*. Phaedrum hunc in finem laudasse amorem popularem, Eryximachum et Pausaniam eum emendasse, indicavimus non tantum, sed et hos tres viros convenientissime, et suis partibus, et *sibi ipsis* locutos esse. Haec in primâ secundâque partibus egimus. In hâc tertia denique ostendere conati sumus, vere illos omnia dixisse, ita ut nobis inde pateret: amorem popularem saluberrimum fuisse Graecis civitatibus, si honesto modo institueretur, perniciosissimum contra, si turpi; unice igitur opus esse, ut accuratissime hae rationes inter se distinguerentur, ita ut manifestum

esset,

esset, honestum amorem, *laudabilem*, *laudatum* et *salutarem* esse, impurum contra *turpem*, *vituperatum* ac *perniciosum*.

Hanc *practicam* vocavimus dialogi partem; alteram vero *theoreticam*, in quâ Platonis consilium fuisse arbitrati sumus, ut philosophiam *pulcri* exponeret ac viam pararet philosophiae *veri*. Ad haec nunc obtinenda maxime opus fuisse, ut discrimen indicaret inter amorem, qui vulgo ita dicitur, et amorem pulcri. Aristophanem atque Agathonem, utrumque poetam, prioris investigare originem, naturam atque effectus eo modo, ut accurate non tantum sed et festive ac poëtice vulgares hominum de amore opiniores vindicent, secundâ parte indicavimus; in hacce vero eos id *recte* fecisse. Socratem deinde amorem philosophicum tractare, et quidem eo modo, ut mysteriorum morem imitaretur, hesterno die vidimus, dum hodie haec, quantum potuimus, explicavimus, ostendentes Socratis artem amatoriam iis contineri. Postremo vero loco Alcibiadis orationem contemplati sumus; inde modum efficere studentes, quo Socrates suam artem in homines accommodaverit.

Vidimus ergo in universum de propositis, de argumento, de formâ, progressione et doctrinâ in Symposio obviis, quae ita inter sese cohaerent, ut auctor non tantum in hocce dialogo optima habuerit consilia atque ea elegantissime atque conve-

venientissime assecutus sit, sed et praestissimas sententias in eo tradiderit. Varia in hisce explicandis inde derivavimus, nunc vero id unicum ex totâ explicatione concludimus: Symposium, et quod ad propositum, et quod ad formam, et quod, ad argumentum attinet omnino dignum esse, quod inter praestantissimos Platonis *dialogos* collocetur."

Haec sunt, amicorum dilectissime! quae de Symposio dicenda habeo, opus absolutum, ac viam peractam habemus, quod opportunissime evenit. — *Sophron.* Tu quidem explicationem tuam ad finem perduxisti atque opus absolutum habes; non vero ego. Restat enim mihi parvulum quidem, sed gratissimum opus, ut nempe tibi gratias agam, quam possum maximas, *sperans fore* ut Viri Clarissimi, quos *operis tui judices* habebis aequissimos, idem, quod ego, ex hocce tuo labore gaudium percipiant neque inanis sit tua diligentia.

T A N T U M.

CAROLI DANIELIS ASSER,

IN ATHENAEO AMSTELODAMENSI JURIS STUDIOSI,

COMMENTATIO

AD

QUAESTIONEM,

AB ORDINE JURISCONSULTORUM IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA, ANNO MDCCCXXXI. PROPOSITAM:

„ *Distinctionis, inter modos tollendae obligationis*
„ *ipso jure et per modum exceptionis, e jure*
„ *Romano tradantur origo et varii effectus.*"

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT A. MDCCCXXXI.

INTRODUCTIO.

Nulla facile totius Romani juris pars magis exculta promotaque est quam obligationum doctrina.

Neque illud casu aut forte, verum ipsis Romanorum moribus effectum est. Nam sicut Graeci, contemplandae rerum et coelestium et humanarum naturae unice studiosi, vitam fere in scholis umbratilem degebant, ita Romani contra in medio semper foro versabantur, ubi novis negotiis jurisque necessitudinibus contrahendis usque detineri solebant. In tanta autem negotiorum, quae quotidie tractabant, multitudine et gravitate haud aliter fieri potuit, quin variis excogitandis obligationum formis mirâ cum solertiâ incumbere Romani discerent.

Quemadmodum autem innumeras Jus Romanum munire coepit obligationum rite legitimeque contrahendarum vias, ita et easdem obligationes multis modis funditus denuo tolli evertique posse voluit:

unde cum Gajus et Justinianus in Institutionum libris, postquam de jure obligandi egrant, ex industria modos eos, quibus obligatione quis liberaretur, exposuere (1); tum etiam multi in Digestorum libris occurrunt tituli, in isto versantes argumento, veluti de *Novationibus et delegationibus* (2), *de Solutionibus et liberationibus* (3), *de Acceptilatione* (4). Etiamsi autem et Gajus et Justinianus et Digestorum compilatores praecipuos tantum quosdam obligationis funditus evertendae modos peculiaribus locis exhibuerint, multi tamen alii modi hujusmodi per varios juris Romani fontes hic illic dispersi deprehenduntur. Hoc autem animadversione dignum videtur, quod nusquam fere diserta fiat mentio modorum, quibus actio ex *delicto* oriunda finiatur. *Quae omissio* in Institutionibus *inprimis* Gaji Justinianique manifesta est, qui scilicet antequam ad delictum, celeberrimum istum obligandi fontem transgrediantur, universe jam tollendae obligationis tradunt modos. Causa vero cur modorum, quibus quaevis ex delicto orta obligatio tolleretur, haud peculiaris ratio haberi soleret, haec fuisse videtur, quod

(1) Vid. Gajus, Comment. III. §. 168 182 Titulus Instit. *quib. mod. toll. oblig.* (3. 30.)

(2) Lib. XLVI, 2.

(3) Lib. XLVI, 3

(4) Lib. XLVI, 4.

quod omnis actio, cujus parens aliquod fuisset delictum, poenae praestatione tolli posset (1), quae tamen ipsa poenae praestatio, solutione, aliisve modis ad reliquas quoque obligationes pertinentibus, efficiebatur. Nam quod in duobus delictis, *injuria* nempe et *furto* praeter poenam, *pactum* etiam obligationis funditus tollendae ratio esset (2), hoc quidem singulari jure contra vulgarem pactorum apud Romanos auctoritatem, inductum est, neque igitur in libros eos, in quibus summa jurisprudentiae fundamenta traderentur, recipi potuit (3).

Universorum autem obligationis funditus tollendae extinguendaeque modorum alii naturali maxime viâ et ex ipsa quasi rei ratione omnem evertebant e medioque tollebant obligationum efficacitatem; alii vero, nisi juris civilis auctoritate adjuti, eodem pervenire non poterant. Ad prius genus inprimis pertinebant: 1°. *Solutio*, strictiori ita sensu dicta (4), nam ea latiori sensu quemvis actionis *ipso jure* finiendae modum complectebatur (5). Scilicet, simulatque ex gratia pecuniae summa ex verborum obligatione debita soluta fuisset, optimo pro-

(1) Vid. Janus a Costa, ad princ. Inst. *quibus mod. toll. oblig.*

(2) Vid. L. 17. §. 1. ff. *de Pactis* (II, 14.)

(3) Cf. infra Cap. II. S. 2. L°. B. §. 3.

(4) De hac vide princ. Inst. eod. tit. Gajus, III, 168.

(5) LL. 52. 54. ff. *de Solut.* (46. 3.) L. 147. *de Verb. significat.* (50. 16.)

profecto et naturali revera jure omni obligatione promittendi reus liberabatur, quippe qui solutione plene officio, quo stipulatori devinctus erat, satisfecerat. — 2°. *Confusio et consolidatio:* nemo enim sui ipsius et creditor et debitor esse poterat (1); 3°. *Rei debitae, nulla debitoris culpâ dolove interveniente, interitus* (2). Etenim qui certam aliquam rem sese daturum promiserat, aliâve ex causâ debebat, profecto quidem quantum in ipso esset, sedulo id agere debebat, ut rem debitam creditori praestaret. Sed cogi quemquam aut casum, aut aliorum dolum culpamve praestare, non solum Romano juri contrarium est (3), verum omni naturali juris notioni refragatur.

Hi igitur, quos hucusque memoravi, obligationum tollendarum modi, omnium sane erant praecipui et vetustissimi, utpote ex ipsa quasi obligationum naturâ ac ratione deducti. Verumenimvero quum hosce modos neutiquam sufficere quotidianus rerum usus demonstrasset, alii bene multi insuper modi excogitari coeperunt, partim quidem ad naturales obligationis tollendae modos aliquatenus accommodati, partim vero ad publicam magis utilitatem comparati; quorum tamen, utpote ex summo jure civili oriundorum haud minor

(1) L. 75. L. 95. §. 2. L. 107. ff. *de Solutionibus.* (46. 3.)
(2) L. 23. ff. *de Verb. obligat.* (45. 1.)
(3) Vid. L. 23. fin. ff. *de Reg. jur.* (50. 17.)

nor eant efficacitas quam eorum, quos ipsa rerum natura et ratio sponte protulerant. Ad hocce autem posterius obligationis tollendae modorum genus praecipue referendi sunt: 1°. *Acceptilatio* (1). Etenim cum acceptilatio veluti imaginaria dicatur solutio, profecto a summo jure civili eandem ac vera solutio repetere debuit auctoritatem. 2°. Imaginaria illa solutionis species, quae fiebat *per aes et libram;* quam Gajus attigit Comm. III, 173 sqq. 3°. *Novatio* (2), 4°. *Solennis consignatio ac depositio* (3), 5°. *Compensatio* (4), 6°. *Contrarius consensu* (5), et inprimis *Sententia in judicio legitimo lata* (6); quippe qui modi omnes, cum non ex propriâ naturâ ejus essent efficacitatis, ut obligationi rite constitutae omnem sponte eximerent substantiam ac vim, necessaria juris civilis indigebant auctoritate, ut pleno vigore valere possent.

Ita quidem *fonte et origine* omnes quos supra retuli, differebant obligationis penitus tollendae modi. Verum tamen ad auctoritatem et vim quod attinet, nullum omnino discrimen fuisse videtur, cum hoc scilicet universorum esset commune, quod ip-

(1) Vid. §. 1. Inst. *quib. mod. toll. obligat.* Gajus, III, 169.
(2) Vid. §. 3. Inst. eod. Gajus, III, 176 sqq.
(3) L. 9. Cod. *de Solut. et liberat.* (8. 43.)
(4) Cf. inprimis LL. 4. et 21. ff. *de Compensat.* (16. 2.)
(5) §. 4. Instit. eodem
(6) Vid. Gajus, III, 180 sqq.

ipso jure i. e. *ipsa juris aut naturalis* (1) aut *civilis* potestate (prouti aut ex ipsa natura exorti fuissent, aut juris civilis auctoritate confirmarentur) obligationem quamque tollere dicerentur. Nimirum verba illa *ipso jure* satis indicant, istorum modorum universorum hunc fuisse effectum, ut, simulatque exstitissent, omnem proinde obligationis substantiam funditus extinguerent, *simul*que actiones ex negotiis contractis oriundas, de medio tollerent.

Hactenus modos obligationis *ipso jure tollendae* descripsi. Quamvis autem hi soli obligationibus *penitus* evertendis inservire possunt, propterea tamen nequis existimet, obligationem rite constitutam, si quidem aliquo istorum modorum sublata non fuisset, plenos semper Romae *fortitam esse* effectus. Nam etsi antiquis*simâ quidem aetate* ita obtinuerat (2), procedente tamen tempore modis tollendae obligationis *ipso jure*, alii bene multi ex praetoria jurisdictione enati opponi coeperunt modi, neutiquam quidem *ipso jure* valentes (3), verum per *exceptiones* in jure a reo allegandi. Nimirum cum multa alia momenta, tum vero inpri-

pri-

(1) Jus naturale h. l. intelligimus ipsam obligationum naturam et rationem.

(2) Vid. Gajus, IV, 108.

(3) Namque ea, quae Praetorem habebant auctorem, *ipso jure* fieri dici non poterant. Vid. Brissonius de V. S. voce *Jus* §. 4.

mis aequitatis (quam ſtricti juris rigori ſuccumbere ſaepe animadverteret) promovendae ſtudium Praetorem impulerunt, ut, aut ob aequitatem a contrahentibus neglectam, aut ob publicae utilitatis rationem, aut ob alias denique cauſas infra in examen vocandas (1), ſubinde actionem aliquam, licet ex civili negotio rite legitimeque exortam nulloque deinde civili naturalive obligationis tollendae modo extinctam, effectum tamen ſortiri non ſineret. Quocirca cum ex muneris ſui naturâ actionem ſtricto jure valentem negare neutiquam posſet, tamen additis clauſulis eam conditionalem reddere (2), et efficacitate destituere ſolebat. Hae vero clauſulae dicebantur exceptiones, quae a modis tollendae obligationis ipſo jure hoc inprimis nomine differebant, ut hi ſtatim valerent atque locum obtinere coepisſent; exceptiones contra totae cum praetorio cohaererent honore, ideoque diſerte a Praetore esſent impetrandae.

Univerſe igitur modus quivis ipſo jure valens, ipſam ſemper obligationem evertebat; exceptio contra, integrâ relictâ obligatione, actionem tamen inde oriundam elidebat (3).

Pau-

(1) Cap. I. Sect. 2. §. 3. Cf. Gajus IV. 115—130. Tit. Inſt. *de Except.* (4. 13.) Tit. ff. *de Except.* cet. (44. 1.)

(2) Gajus, IV, 119.

(3) Uſitatisſimam Romanis fuisſe distinctionem istam inter modos obligationis aut *ipſo jure* aut *per exceptionem* tollendae, ut alia loca taceam, inprimis patet ex L. 34. §. 1. ff. *de Obligat. et action* (44. 7.) L. 38. §. 1. 10. ff. *de Solution.* (46. 3.) L. 81.

Paucis hisce, de ipsius distinctionis inter *modos* obligationis ipso jure aut per modum exceptionis tollendae indole et naturâ, breviter ac tamquam per causae collectionem praemonitis, praeparatior jam ad quaestionem a VV. Clar. propositam aggredior. Nimirum sciens, qualis tandem ipsa illa sit distinctio, eo facilius ejusdem et originem et varios effectus investigare potero. In *hacce autem*, investigatione eum sequar ordinem, quem ipsa quaestione tacite includi animadverto, priori scilicet Capite de distinctionis *Origine*, *posteriori* vero de variis *Effectibus* disputaturus. In utroque vero capite illud sedulo acturus sum, ut chronologicâ insistens ratione, deinceps tres illas periodos celeberrimas, in quas totius Romanae jurisprudentiae historia commode distribui possit, nempe *legis actionum*, *formularum*, *judiciorumque extraordinariorum* (1) in examen vocem, ut inquirere possim, quid in singulis iis nostra valuerit distinctio. Denique vero, priusquam manus operi admoveam, VV. Clar. etiam atque etiam rogatos velim, *ut*, *quâ* solent esse et aequitate et benevolentiâ, iis ignoscere velint vitiis, quorum, et propter ingentem materiei difficultatem et propter ingenii mei infirmitatem, feracissimam fore meam disputationem, persuasum mihi habeo.

CA-

81. §. 3. ff. *de Legatis* I. (30.) L. 4. ff. *Usufructuar. quemadm.* (7 9.)

(1) De hac periodorum distinctione cf. inprimis Zimmern, *Geschichte des Römischen Privatrechts*, Heidelb. 1829 in introductione, §. 1.

CAPUT PRIUS.

DE ORIGINE DISTINCTIONIS INTER MODOS TOLLENDAE OBLIGATIONIS IPSO JURE, ET PER MODUM EXCEPTIONIS.

SECTIO. I.

DE NATURA ANTIQUARUM LEGIS ACTIONUM HUIC DISTINCTIONI CONTRARIA.

Antiquarum legis actionum naturam, per multa ſaecula ignoratam, innumerisque adeo frustra a juris doctoribus captatam conjecturis, patefecerunt tandem, ſummo jurisprudentiae bono, nuper reperti Gaji Icti commentarii. Hi ſcilicet cum multa alia ad argumentum nostrum egregie facientia continent, tum praecipue diſertis nos verbis docent, exceptiones antiquitus neutiquam uſu frequentatas fuisſe (1).

Nimirum ea univerſe fuit legis actionum atque antiquioris jurisprudentiae natura, ut ſoli attenderentur exteriores cuivis negotio propriae ſolennitates, neglectâ prorſus omni aut aequitatis aut veri in contractibus praeſtiti consen-

(1) Vid. Comm. IV. 108.

ſenſus ratione. Hinc igitur cum actores, certis formis adſtricti, ſi vel minimum in actionibus inſtituendis errasſent, cauſâ cadere ſolebant (1); tum vero e contrario actiones rite inſtitutae atque e negotiis, justis adhibitis ſolennibus, contractis oriundae tum demum effectu excidebant, ſi ipſa illa negotia *ipſo jure* ſublata fuisſent. Namque *jam* olim multos fuisſe modos, quibus *obligatio quaevis*, licet rite inſtituta, penitus tamen deinceps denuo tolli posſet, omni dubitatione majus est.

Huc autem, me judice, referenda *ſunt:*

I. Solutio, ſive naturalis rei debitae praeſtatio, qua ſcilicet ipſius obligationis cauſa penitus exhauriebatur. Haec nempe, utpote non moribus ſcriptisve legibus inducta, ſed ex ipſa naturali rei ratione deſumta, nullo non tempore *plene obligationem* quamcunque *extinguere potuisſe* videtur. Quatenus autem illi obligationis tollendae modi, qui ſolutioni aequiparati ſunt, v. gr. acceptilatio cet. antiquitus jam viguerint, haud conſtat (2).

II. Sententia ſuper actione aliquâ in judicio lata. Etenim qua de re ſemel actum fuisſet, de eadem re, Gajo teste, denuo *ipſo jure* agi non poterat (3).

III.

(1) Vid. Gajus, IV, 30.
(2) Cf. Zimmern., in Opere citato.
(3) Vid Gajus, IV. §. 103.

III. Pacta et transactiones. Atque pacta quidem *certis in caufis* obligationes tollebant v. gr. in delictis furti et injuriae (1). Transactiones vero olim univerfis actionibus finiendis inferviisfe conftat ex compluribus legum decemviralium fragmentis (3). Easdem tamen transactiones haud fine certis quibusdam fieri potuisfe verborum folennitatibus, admodum probabiliter fummus Noodtius conjecit (3).

Quum igitur haec fuerit legis actionum natura, ut obligatio extingui quidem posfet, verum nonnifi modo aliquo *ipfo jure* valenti; quae autem obligatio ita extincta non fuisfet, ea nullo exceptionis (quippe cujus ufus antiquioribus Romanis ignotus fuerit) praefidio elidi posfet, hinc efficitur, nullam omnino olim Romae viguisfe inter modos obligationis *ipfo jure* aut *per exceptionem* tollendae distinctionem.

Animus autem est, in fectione proximâ inquirere, quomodo quibusque opportunitatibus, per exceptiones a Praetore inductas distinctio illa deinde enata fit.

(1) Vid. L. 7. §. 14. L. 17. §. 1. L. 27. §. 3. ff. *de Pactis*, Gellius, N. A. XX. 1.

(2) Cf. Auctor Rhetor. ad Herenn. II. 13. Gellius, l. l.

(3) Vid. *de Pactis et transact* Cap. I, init. (in Noodtii Operibus, p. 399).

SEC-

SECTIO. II.

DE DISTINCTIONE ILLA E PRAETORUM FORMULIS ENATA.

§. 1.

De exceptionum inveniendarum opportunitatibus.

De tempore, quo primum exceptiones proprie ita dictae (1) usu frequentari coeperunt, *nihil usquam* traditum est a Romani juris auctoribus (2). Hoc tamen constat, praetorias demum formulas illis locum dedisse. Quod cum ex formularum naturâ, tum inprimis ex ipsarum exceptionum formâ et conceptione luculentissime apparet.

Nimirum quamdiu antiquae legis actiones Romae vi-

(1) Nam latiori sensu *exceptionis* vocabulum quascumque complectitur reorum defensiones. Vid. Westenberg *ad dict. de Except.* §. 3.

(2) Admodum tamen probabiliter censet Heffterus, Observ. ad Gaji Lib. IV. Cap. VIII. p. 25. legem Aebutiam latam esse paullo ante Ciceronis aetatem, eâque inductas esse formulas, rejectis sacramentis, judicum postulationibus et condictionibus; reliquae enim legis actiones per leges demum Juliae abrogatae esse videntur: Formularum autem inductionem exceptionum inventio mox insecuta esse videtur. Etenim Ciceronis quidem tempore exceptiones jam obtinuisse, apparet ex Libr. *de Invent.* II. 19, ad Herennium, I. 12. et aliis locis passim.

viguerant, tam exigua et arcta jus dicentium fuerat potestas, ut nil aliud illis attendere liceret, nisi hoc tantum, an actio, quam actor ore suo protulerat, ex legitimo aliquo orta fuisset negotio; an illa justâ formâ proposita, neque ipso jure sublata jam fuisset. Quae tria si concurrerent, reus, nullo tutus aequitatis praesidio, necessario condemnandus erat. Inductis autem formulis mirifice adaucta est Praetorum auctoritas. Nimirum ab eo inde tempore haud amplius arctis actionum, ipsis legibus descriptarum, aut saltem anxie ad legum verbum accommodatarum, finibus circumscribebantur. (1). Ipsi jam actionum formulas Edictis suis proponere coeperunt (2); quo quidem jure ita usi sunt, ut, omni actoribus actiones suas ore intendendi (3) facultate ademta, ipsi certas concederent formulas, ex quibus judices praetoriâ auctoritate constituti sententias ferrent (4).

Quamvis autem fortasse primis quidem temporibus, in dandis negandisve formulis solarum antiquarum actionum defensionumque rationem habuerint, mox tamen in ipso formularum more egre-

(1) Vid. Gajus IV. 11. Cf. porro L. 3. ff. *arb. furtim caes.* Vat. Fragm. p. 87.

(2) Cf. Cic. verr. III. 65

(3) Ita enim legis actionum aetate fieri solebat. Vid. Gajus, IV. 16, 21, 24.

(4) Vid. Gajus, VI. 31. Cf. Formularum exempla ap. Gajum, IV. 40. sqq. 50. sqq.

egregiam positam esse viderunt occasionem, aequitati contra stricti juris auctoritatem obsequendi. Nimirum cum per edicendi consuetudinem quae utique praecipue formularia jurisprudentia innitebatur, juris civilis interpretandi facultatem consecuti fuissent, statim intellexerunt, tam late hanc juris civilis interpretationem patere, ut *ejus nomine* in edictis suis veteris juris placita *mox* non solum explicare, verum et emendare atque ad mitiorem universe normam referre possent (1). Huc autem duplici inprimis via pervenerunt, *cum dandis* actionibus praetoriis (2) (de quibus non est ut h. l. dicam) tum vero praecipue invento exceptionum usu. Scilicet, quemadmodum olim Praetores actiones tantum dijudicaverant ex ipsis legibus profectas, ita quoque *contra eas nullae* adeo nisi ex iisdem legibus aut *ipsa obligationum* natura petitae defensiones adhiberi poterant. Postquam autem universae actiones in Edictum receptae (3), praetorium quemdam habitum induerant, facile sane Praetor occasionem nactus est, *illis* actionibus, quae jam ex ipsius jurisdictione aliquatenus vim suam repetere videri possent, ejusmodi

(1) Vid. Heineccius, *Antiq. Rom.* ad Tit. Instit. *de Jure Nat. Gent. et Civ.* n°. 24. coll. Hefftero, Op. cit. Cap. VII.

(2) De hisce vide §. 3. Inst. *de Action.* (4. 6.) L. 25. §. 2. ff. *de Obligat. et action.* (44. 7.)

(3) Vid. Heffterus, Cap. X. init. coll. Cicerone, pro Rosc Com. C. 8.

di subinde objicere defensiones, quae totae ex praetorio honore exortae fuissent. Quo tandem factum est, ut iis obligationum tollendarum modis, quos aut Lex induxerat, aut ipsa negotiorum natura prae se ferret, sensim ejusmodi accederent reorum defensiones, quae neque jure civili neque naturâ innixae ex praetorio edicto enatae essent.

Verumenimvero non solum haec formularum atque edicendi moris ratio optimam praebuit inducendis exceptionibus opportunitatem; sed ipse adeo exceptionum usus intime cum formularia cohaerebat conceptione. Etenim exceptiones, quod ipsum nomen indicat (1), tamquam clausulae restrictivae ita formulis praetoriis inserebantur, ut non ipsam quidem actoris intentionem (2), i. e. petendi causam sive ipsam actionem irritam facerent, verum potius eam redderent conditionalem, i. e. judicem juberent reum absolvere, si quidem illud, quod Praetor exceptionis nomine formulae addidisset, rite a reo probatum fuisset, etsi alioquin actoris actio stricto jure valeret (3). Hinc fere conditionis formâ conceptae erant exceptiones, uti patet ex hisce exemplis: *si in ea re nihil*

(1) Vid. Huberus, ad Tit. Inst *de Except. et Rep.* n°. 1. med., Legesque ibi cit.

(2) Vid. Gajus, IV. 41.

(3) Vid. Gajus, IV. 119. L. 2. L. 22. ff. *de Except.* (44. 1.)

hil dolo A. Agerii *factum sit, neque fiat; si ea res judicata non sit inter me et te, cet.* (1).

Expositis ita opportunitatibus, quae Praetori exceptionum inveniendarum occasionem praebuere, jam ex ipsis Romanorum moribus reipublicaeque conditione eruendae sunt causae, cur antiquitus exceptionibus opus non fuerit, procedente *vero* tempore earum usus necessarius evaserit.

§. 2.

De exceptionum origine ex Romanorum moribus reipublicaeque conditione repetendâ.

Quamvis vetustiores Romani vulgo *nimiae in* strictis juris sui formis servandis *pertinaciae*, imo crudelitatis insimulari soleant, propterea inprimis quod exceptionum aequitatem haud admittere voluerint, multum tamen hujusce accusationis vis infirmabitur, simulatque variorum *variis temporibus* Romanorum morum rationem habuerimus.

Nimirum antiquiores quidem Romani, cum multis aliis eximiis laudibus, tum inprimis bonâ fide justique sensu conspicui erant. Huc nempe pertinent egregia ista Romanorum Poetarum, *rerumque* scriptorum testimonia, quae omnia memorare longum

(1) Gajus IV. l. c. coll. Heffrero ad Gajum, C. XXII. p. 107, 108.

gum sit. Unius autem illius Tullii loci meminisse sufficiat, ubi ait: „ *In Capitolio (fidem sc.)* „ *vicinam Jovis O. M. (ut in* Catonis *oratione* „ *est) majores nostri esse voluerunt* (1)." — Quodsi igitur hi tam egregie in omnibus rebus gestis religione bonaque fide eminerent, num credi potest, ullam eos fraudem aut malitiam, aliamve denique quamcumque aequitati justique sensui haud congruentem machinationem, alios decipiendi ergo, adhiberi sivisse? — Attamen, quidni igitur exceptionibus usi sunt, quibus sane neglectis aequitas vix stare possit? Ita respondeo. Neutiquam utique existimaverim, antiquiores Romanos, aliquo injuriae aut iniquitatis studio actos, exceptiones neglexisse, verum multo potius, eos a quavis doli fraudisve cogitatione tam alienos fuisse, ut revera neminem in obligationibus, aut contrahendis aut contractis persequendis, bonam fidem violaturum suspicarentur; quo proinde factum est, ut de excogitandis doli similiumque vitiorum remediis parum essent solliciti. Neque meae sententiae adversantur duae leges antiquissimae, quarum altera a Decemviris lata tutorum dolum compesceret (2), altera vero, *Plaetoria* dicta, clausulam de minorum XXV annis circumscriptione contineret.

(1) *De Offic.* III. 29.

(2) Vid. L. 1. §. 2. ff. *de Suspect. tut.* (26. 10.) L. 55. §. 1. ff. *de Administr. et peric. tut. et cur.* (26. 7.) Cicero, *de Offic.* III, 15.

ret (1). Verum hae quidem leges latae sunt de causis ejusmodi, quae, cum ad summam pertinerent reipublicae utilitatem (2), ab omni violatione, licet forte minus metuendâ, immunes servandae erant, quibusque praeterea ejusmodi inerant peccandi illecebrae, ut in iis inprimis lubrica hominum virtus esse posset.

Quamdiu Romani arctis parvae reipublicae finibus circumscripti, in vicinis adhuc Italiae populis debellandis occupati erant, *nulla non fortitudinis*, fidei, temperantiae, justitiaeque laude excellebant, nullisque adeo in jure opus erat exceptionibus bonam fidem vindicaturis. Ubi vero per longinquas regiones, in quibus fere omnia ad luxuriam morumque perniciem erant *composita*, victricia arma circumferre coepissent, *ipsaque* adeo urbs Roma peregrinorum turba sensim sensimque oppleta fuisset, haud aliter fieri potuit, quin aurei illi Curiorum, Papiriorum, Deciorumque mores paulatim in deterius verterentur, *pessimaque tandem* pessumdarentur corruptelâ.

Orta hinc bella civilia, conjurationes, caedes, nullaque non turpissima scelera (3). Hinc etiam ju-

(1) Cicero, *de Offic.* III. 15.

(2) Tutelam juris publici fuisse docet L. 8. ff. *de Tutelis* (26. 1.) De curatione autem ob similitudinem idem statuendum videtur.

(3) Cf. omnino Sallustius, *de Bello Catilinario*, Cap. 10.

juris conditio (quae ſcilicet arcta cum gentium moribus contineri ſoleat neceſſitudine) ingentem paſſa est mutationem. Abrogatae legis actiones, utpote quarum ſeveritatis Romani, laxioribus jam viventes moribus, haud amplius patientes erant (1). In harum locum ſubſtitutae formulae, quarum uſus jam olim quidem, ſed peregrinorum tamen ſolorum cauſâ in re publica obtinuerat (2). Aucto autem mirifice, et peregrinorum in republica Romana momento, et negotiorum inter eos civesque Romanos ſusceptorum numero, proinde etiam jus gentium et laxior illa judiciorum forma, qua ſoli antea uſi fuerant peregrini, civibus quoque Romanis innotescere et placere coeperunt (3). Neque tamen tam faciles mitiori juris gentium rationi aures praebuisſent Romani, niſi aliunde jam eorum probitas morumque integritas miſere corruptae fuisſent.

Quemadmodum autem et morum corruptela et peregrinorum affluentia univerſe plurimum ad Romanorum jus aequitate temperandum contulerunt, ita eaedem etiam cauſae ſpeciatim effecerunt, ut exceptionum uſus quotidie fieret magis neceſſarius, imo mox iis carere haud amplius posſent Romani. Namque cum olim quidem, ut jam monui, exceptionibus neu-

(1) Gajus, IV. 30.

(2) Vid. Zimmern, Op. cit. §. 49.

(3) Vid. Heffterus ad Gajum, VIII. 21. Cic. de Offic. III. 17.

neutiquam opus fuisset, propterea quod tum prae morum probitate haud facile instituerentur actiones, quae, nisi justitia, bona saltem fide niterentur, deinde tamen, ubi sublatis antiquis moribus in doli aliarumque pravarum machinationum scelera prorumpere incepissent (1), necessarium etiam visum est Praetoribus, ejusmodi quasdam *in reorum* gratiam excogitare defensionum species, quibus impediretur, quominus callidiores aut ferociores homines strictis juris civilis *solennibus* in suum commodum abusi, alios simpliciores *infirmiores*-ve deciperent, aut obligationes invitos inire vi cogerent, aliisve denique modis damna iis inique inferrent.

Denique aliam etiam causam expromere possumus, cur antiquitas haud adeo *necessarias sibi* exceptiones esse existimaverit. *Scilicet* talis olim erat contractuum ineundorum ratio, ut vix ullus dolo violentiaeve locus relinqueretur. Nimirum cum (ut perquam est verisimile) *in plerisque* negotiis contrahendis antiquitus nexûs adhibendae essent solemnitates (2), quae sine quinque testium

(1) Sallustius, l. c. ait: „ Ambitio multos mortales fal-„ sos fieri subegit; aliud clausum in pectore aliud in lingua „ promptum habere; amicitias inimicitiasque non ex re, sed ex „ commodo aestumare: magisque vultum quam ingenium bo-„ num habere."

(2) Vid. Hugo, *Geschichte* etc. p. 220 coll. Gronovio in Epist.

tium libripendisque praesentia numquam peragebantur (1), profecto saepe fieri poterat, ut illi qui alios aut clam decipere aut vi ad contrahendum impellere vehementer gestirent, iidem tamen illud palam coramque testibus admittere non auderent. Hinc igitur forsitan tum demum, cum nexus solennia in obligationibus contrahendis aliquatenus in desuetudinem abiissent (quod sane per formularum inductionem factum esse haud veri specie caret), de alio bonae fidei atque aequitatis praesidio cogitare Romani coeperunt.

§. 3.

De quatuor exceptionum classibus propositi ratione, totidem distinctionis nostrae fontibus.

In pracedentibus universe vidimus, et quasnam Praetor nactus sit exceptionum inducendarum opportunitates, et quomodo ipsi Romanorum mores ab antiquâ deflectentes simplicitate, exceptiones necessarias reddiderint: restat jam, ut certas quasdam describamus classes, ad quas universae fere ex-

Epist. 208. ad Claud. Salmas. quae legitur *in Clar. VV. Epist* a Burmanno editis, Tom. II. p. 549. Salmasius, *de Mod. Usur.* XVIII. p. 839, ubi *nexum* sit esse obligationem, et *nexes* obligatos

(1) Festus, v. *nexum*, coll. Boethio ad Cic. *Topic.* III. Gajo, I, 119.

exceptiones propositi ratione referri possunt. *Has* autem singulas classes recte perspexisse res est maximi momenti, cum scilicet, quot fuere ejusmodi classes, totidem etiam fuerint distinctionis inter modos obligationis *ipso jure* aut *per modum exceptionis* tollendae fundamenta.

In antecessum tamen hoc recte teneatur, *nos* de illis tantum dicturos esse exceptionibus, quae *peremptoriae* sive *perpetuae* vulgo vocantur (1). Namque exceptionum dilatoriarum, utpote quae actiones differant quidem, haud vero tollant, *nulla a nobis* ratio habebitur (2).

Ex omnibus sane, quae Praetorem ad exceptiones inducendas impulerunt, causis et prima et longe praecipua fuit aequitatis promovendae studium. Quod vel inde apparet, quod et Gajus et Justinianus, iis locis, ubi universarum causas tradere debuerant, eas tantummodo exceptiones respexerint, quas ob naturalem aequitatem Praetor in Edictum receperat (3).

Itaque prima exceptionum classis *illas* continuisse videtur, quae salvâ fide et naturali aequitate negligi omnino non poterant, quaeque proinde, quamprimum antiqui Romani juris asperitas aliquatenus relaxata fuisset, statim desiderari coeptae esse videntur. Cujus gene-

(1) Vid. Gajus, IV. 121. §. 9. Inst. *de Except.* (4. 13.)
(2) Vid. Gajus, IV. 122. §. 10. Inst. *eod.*
(3) Vid. Gajus IV. 116. *princ.* Inst. *de Except.*

neris ſunt illae exceptiones, quibus eliderentur obligationes aut metu aut dolo aut errore contractae. Nam in hisce quidem obligationibus omnis revera conſenſus abesſe videbatur (1), quo utique ſublato nulla amplius relinquebatur efficax vere obligandi cauſa, ſi inanes quasdam exceperis juris civilis ſolennitates, quas nempe per ſe ſolas ad reorum condemnationem ſufficere etiamſi antiquisſimo illud aevo obtinuerit, recentior tamen noluit aetas, ob cauſas quas attigi §. 2. hujus Sectionis. Hinc igitur univerſe in iis negotiis, in quibus ne ſtrictisſima quidem juris ratio quidquam umquam praeter conſenſum postulavit (2), conſenſum tamen istum integrum nullisque appetitum inſidiis conſervari oportebat. Unde in his, cum extra congruentem contrahentium voluntatem nullum aliud exterius vere contractae obligationis indicium esſet, profecto, deficiente isto conſenſu, quae acta fuerant, *ipſo jure* non valebant. Verum non ſolum in negotiis ſolo conſenſu conſtantibus, ſed in omnibus

(1) Sunt qui existement, vim quidem et metum conſenſum haud prorſus tollere, propterea quod voluntas coacta, voluntas tamen ſit (Gloſſ. ad L. 21. ff. *Quod met. cauſſ* (4. 2.). Mihi tamen magis perſuaſerunt Barbeyracius et Pufendorfius, ſtatuentes contra Grotii auctoritatem, conſenſum in obligationibus perfectum atque illaeſum adesſe oportere. Cf. Pothier, *Traité des obligat.* Part. I. C. 1. Art. 3. §. 2. n°. 21. Add. L. 116. ff. *de Div. reg. jur.* (50. 17.)

(2) Vid. Inſt. L. III. Tit. 23—27. Gajus, III. 135—167.

bus universe iis negotiis, quae tota ad bonam fidem comparata erant (1), nullum omnino, neque dolum, neque errorem, neque metum admittebant. Nam si quid hujusmodi intercessisset, tollebatur proinde bona fides, sine qua scilicet ipsa ea negotia *ipso jure* corruebant (2).

Missis igitur quibusvis bonae fidei negotiis, in stricti demum juris negotiis vera istarum exceptionum, in quarum descriptione jam versamur, sedes collocanda est. In hisce enim, cum vel nuda quaedam solennitas secundum juris *strictioris praecepti* ad obligationem pariendam sufficeret, praetorio sane indigebatur auxilio, quo iniquae averterentur condemnationes. Si igitur ex gr. quis aut vi coactus aut dolo deceptus, alii stipulanti promisisset, valebat quidem obligatio, et actionem adeo *producebat*, verum actionem ejusmodi, quae per exceptionem *quod metus causâ* aut *doli mali* facillime elidi posset (3).

Haec exempli causâ memorasse sufficiat: nam multae quoque aliae exceptiones erant, quibus naturalis aequitas in singulis negotiis contra stricti juris rigorem defendebatur, inter quas inprimis *pacti* (4) ac *non numeratae pecuniae excep-*

(1) Vid. §. 28. Inst. *de Action.* (4. 6.)

(2) Cf. L. 21. ff. *Sol matrim.* cet. (24. 2.) L. 84. §. 5. ff. *de Legat.* 1°. (30.) L. 5. Cod. *de Inutil stipulat.* (8. 39.) Gajus, IV. 116. Averanius, I. 14. n°. 13.

(3) Vid. §. 1. Inst. *de Except.* (4. 13.)

(4) Gajus, IV 116. §. 3. Inst. *eod.*

ceptiones (1) silentio haud sunt praetermittendae. Ceterum probe tenendum est, *pacti* quoque exceptionem in stricti tantum juris judiciis usu venire potuisse. Quod forsitan de omnibus omnino dicendum est istis exceptionibus, quae aequitatis solius causâ inductae sunt. Nam cum in b. f. negotiis aequitas fidesque ad ipsam obligationis substantiam pertinerent, sequitur illa per ejusmodi facta, quibus aequitas laederetur, *ipso jure* aut imminui aut tolli debuisse.

Pergimus jam ad alteram exceptionum classem, earum nempe, quae ex mutata judiciorum constitutione exortae sunt. Huc autem praecipue referendae sunt exceptiones, *rei in judicium deductae* et *rei judicatae*.

Nimirum antiquarum legis actionum aetate quaevis obligatio per judicis sententiam *ipso jure* perimebatur (2). Haec autem ratio, ut videtur, immutata primum est per legem Aebutiam, quâ forsitan sancitum est, ut ea tantum judicia, quae ex legis actionibus quodammodo continuata fuissent, quasvis obligationes *ipso jure* extinguere pergerent (3).

Utut est, hoc certo constat, Gaji temporibus sum-

(1) Cf. Gajus, IV, 116. §. 2. Inst. *de Except.* add. L. 6. §. 1. L. 7. D. *de Novat.*

(2) Gajus, IV. 108.

(3) Vid. Heffterus, *in Comment. ad* Gajum, Cap. XX. p. 98. coll. quae dixi, hujus Cap. Sect. I.

summo vigore floruisse eam distinctionem, ex quâ judicum sententiae, nunc *ipso jure*, nunc per *exceptionem* tantum ad tollendam obligationem valerent. Scilicet omnia tum judicia *aut legitimo jure consistebant*, aut *imperio continebantur* (1). Illa quidem secundum Hefferum (2) originem duxerant ex antiquis legis *actionibus*, ideoque tantam obtinebant auctoritatem, ut quaecumque obligatio in legitimum judicium deducta fuerat, ex ipso jure formam suam exueret et mutaretur in obligationem litis contestatae, *quae* ipsa deinde per sententiam judicis in judicatum faciendi obligationem converteretur (3). Sententiâ autem judicis demum latâ actori omnis omnino primariam actionem denuo instituendi facultas adimebatur, ipsaque adeo actio vere *tollebatur*. Ceterum solae obligationes vere *civiles* ita per sententiam judicis extinguebantur.

Ita in judiciis legitimis. Judiciorum autem quae imperio continentur, quippe quae omnem *vim ex* praetoria repeterent jurisdictione, haec efficacitas esse non poterat, ut *ipso jure* i. e. *ipso jure civili* obligationes tollerent. Quorsum tamen et e judiciorum legitimorum numero illa referenda sunt, in quibus obligatio aliqua per *formulam in factum conceptam* dijudicaretur, quum et haec ju-

(1) Gajus, IV. 103.
(2) Loc. cit.
(3) Gajus, III. 180, 181.

judicia magis praetoria jurisdictione quàm ipso jure civili niterentur (1).

Quae cum ita essent, suaserunt tamen et litium numeri comminuendi studium, et reorum favor, ut vel tum, cum judicis sententia obligationem aliquam ex juris civilis auctoritate *ipso jure* non sustulisset, de eadem nihilominus causâ haud denuo ageretur (2). Quo consilio inductae sunt a Praetore exceptiones *rei in judicium deductae* et *rei judicatae*, quarum hanc rationem esse voluit, ut in illis causis judiciisque, in quibus *ipso jure* non procederetur, occuparent locum earum novationum necessariarum, quae in judiciis legitimis, quotiescumque de obligatione vere civili, formulâ in jus conceptâ, ageretur, per litis contestationem et sententiam judicis fieri dicebantur (3). Quodsi igitur quis actionem in judicium jam deductam denuo institueret, repellebatur *per except. rei in judicium deductae;* si vero reum per sententiam absolutum iterum conveniret, exceptio *rei judicatae* ei objiciebatur. (4).

Tertiam quandam exceptionum classem illae efficiunt, quas Praetor jurisdictionis suae confirmandae

(1) Namque vere juris civilis judicia ea tantum esse dici poterant, in quibus dijudicaretur formula juris civilis habens intentionem. Vid. Heffterus, l. l.

(2) Vid. L. 6. ff. *de Except. rei jud.* (44. 2.)

(3 Cf. Gajus. III. 180, 181. IV, 106—109.

(4) Gajus, *ll. cc.*

dae gratiâ saepe concedebat. Quotiescumque v. gr. Praetor Sempronio eas dare vellet actiones, eaque imponere officia, quae jure civili Sejo tribuerentur, profecto exceptionibus excludendus aut tuendus erat Sejus, quando directis actionibus alios conveniret, aut ipse conveniretur. Alioquin enim actionum Sempronio, et contra *eum, a Praetore* datarum efficacia nulla fuisset. Frequentissime autem *hujusmodi* exceptiones usu veniebant in fideicommissariis hereditatibus *(1) et bonorum* possessionibus (2), quum scilicet in jure praecipue hereditario excolendo et amplificando egregie Praetor versatus sit.

Denique venio ad illas exceptiones, quae publicae utilitatis causâ inductae fuerant, i. e. *quae aequitatem* aut stricti juris *civilis praeceptorum* mitigationem non adeo curantes, ad utilitatem maxime publicam civitatisque commodum comparatae erant. Hujus generis perpaucae ex praetoria ortae sunt jurisdictione. Praetor *enim vulgo magis* aequitatem in privatis causis *custodire* quam universe jus ob publicam utilitatem immutare solebat. Illae igitur inprimis ad h. l. pertinent exceptiones, quas Gajus et Justinianus vel ex legibus, vel ex iis quae legis vicem obtinerent, i. e. Se-

(1) Vid. L. 1. §. 4. L. 27. §. 7. L. 55. p. ff. *ad Sctum Trebellianum*. (36. 1.)

(2) Vid. L. 15. ff. de *de Bon. poss. contr. Tab.* (37. 4.) *Collat. LL. Mos. et Rom. XVI.* 3 alia loca passim.

Senatusconsultis, rescriptis Principum cet., ortas tradunt (1).

Quodsi autem quis sit, qui miretur, nos, licet supra exceptionum originem ex solâ praetoriâ repetierimus jurisdictione, jam de exceptionibus ejusmodi loqui, quas jus civile genuisset, quasi vero (sic nempe quis forte ratiocinetur) illi obligationis tollendae modi, quibus jus civile originem dedisset, non *ipso jure* i. e. *ipso jure civili* valerent, ita ad istas objectiones respondeo. Saepe quidem aut Senatus, aut Princeps, aut totus denique populus certas quasdam obligationes nonnullis in causis effectu privari volebat, quod scilicet id reipublicae conducere videbatur; neque tamen ita semper hujusmodi SCta, aut Principum constitutiones, aut denique leges obligationes, ceteroquin rite constitutas, nullas reddere, vel *ipso jure* tollere poterant. Unde, ut aliquem saltem illa juris civilis placita effectum sortirentur, ipsius Praetoris indigebant auxilio, a quo scilicet in edictum reciperentur; ut sic praetoriarum exceptionum habitu indutae, actiones quae reipublicae utilitati contrariae essent elidere possent. Hoc igitur sensu civiles etiam exceptiones aliquatenus a praetorio honore venisse possunt dici (1).

Duae autem inprimis causae fuerunt, ob quas ac-

(1) Vid. Gajus, IV. 118. §. 7. *Inst. de Except.* (4. 13 §.)
(2) Vid. Zimmern. Op. cit §. 92. Schröter, *Observ.* p. 181.

actio, etiamsi jus civile eam finiri vellet, interdum tamen *ipso jure* non tolleretur; quarum altera in angustâ nimis legislatoris potestate, altera in ipsius actionis finiendae modi naturâ posita erat. Prior causa inprimis obtinebat in iis exceptionibus, quae ex SCtis ortae fuerant, utpote exceptionibus *SCti Macedoniani* (1) *SCti Vellejani* (2). *Nam cum* Senatus, meâ quidem sententiâ, numquam summâ usus sit juris civilis constituendi potestate, neque igitur ullam actionem, jure civile *valentem*, penitus atque *ipso jure* tollere posset, ad Praetorem sane Senatui confugiendum erat, si actionem aliquam effectu privari ipsi placuisset (3). Quodsi autem quis ex verbis illis Ulpiani, quibus non ambigi dicitur, *Senatum jus facere posse* (4), effici posse putet, Senatum ex suae potestatis vi jus civile funditus evertere potuisse, respondeo, Jeti verba magis magnam Senatus in jure condendo auctoritatem, quam summam juris constituti evertendi potestatem indicare videri.

Venio ad causam posteriorem. Scilicet saepe fiebat, ut, etiamsi legislator ipse summa uteretur jus civile et condendi et tollendi potestate, interdum tamen causae illae, ob quas obligationes effectu pri-

(1) Vid. Dig. XIV. 6.
(2) Vid Dig. XVI. 1.
(3) Vid. Zimmern. l. l.
(4) Vid. L. 9. ff. *de Leg. Sen.* (I. 3.)

privare vellet, ejus esſent generis, ut ſine ſummâ iniquitate et ſalvâ juris ratione, obligationes funditus et *ipſo jure* exſtinguere non posſent. Huc inprimis pertinent exceptiones illae, quas κατ' ἐξοχὴν praeſcriptionum temporalium nomine inſignire ſolent (1). Nam etiamſi publica utilitas postularet ut actiones, quae temporis diuturnitate conſopitae fuerant, non amplius ſuſcitarentur, iniquisſime tamen egisſent Romani Principes, istarum praeſcriptionum auctores, ſi per illas *ipſo jure*, i. e. ita ut nulla ſuperesſet inſtaurationis ſpes, actiones quasvis tolli voluisſent: nam exceptionum quidem habitu indutae praeſcriptiones multis ſane modis efficaciam ſuam amittere poterant, v. g. ſi Rei illis in gratiam Actorum renuntiasſent, cet. (2). Ceterum quae in Conſtitutionibus Principum, eadem in ipſis legibus obtinuisſe videtur ratio, cur et hae ſubinde, vel per diſertam legislatoris utpote aequitatis ſtudioſi voluntatem, vel ne ſumma juris civilis ratio temere everteretur, non *ipſo jure*, ſed *per exceptiones praetorias*, vires ſuas exſererent.

Per-

(1) De his vide Tit. Cod. *de Quadriennii praeſcript.*, (7. 37.) L. 3. et 4. C. *de Praeſcript.* 30 *ann.* (7. 39.) Authent. C. *de Appellat.*

(2) Forſitan tamen et praeſcriptiones potius ideo, quod Principibus antiquum jus ipſo jure tollendi potestas non competeret, quam ob aliquam aequitatis rationem, *exceptionum*, non vero ipſo jure obligationem tollentium modorum, formam induerunt. Ita ſane cenſere videtur Zimmern., qui §. cit. Conſtitutiones Principum *imperfectas leges* vocat.

Percurrimus ita quatuor istas exceptionum classes, quas totidem distinctionis nostrae fontes fuisse supra argui. Nam cum distinctio ea orta fuisset, ex earum exceptionum inductione, quibus summa ratio et naturalis aequitas causam praebuissent, dein tamen, quo plura exstiterunt ad exceptiones inducendas momenta, eo majora etiam ipsa distinctio cepit incrementa.

§. 4.

De exceptionibus in factum.

Superiori §°. certas quasdam recensuimus exceptionum classes, quorsum tamen eas tantum retulimus, quae certis nominibus insignitae, in praetorium edictum receptae fuerant. *Quae enim* exceptiones in edicto diserte descriptae non essent, illae olim nullam obtinuisse videntur auctoritatem.

Mox autem et increscens aequitatis studium et universe jus in dies laxius factum, *praeter illas* exceptiones quas edictum *contineret*, innumeras alias desiderare coeperunt. Quibus vero omnibus cum edictum Praetoris neutiquam posset sufficere, *in factum* Praetor excipere incepit (1), i. e. quoties ob quamcumque tandem causam aliquam actionem ad effectum perduci nollet, quam tamen di-

(1) *Cf.* Zimmern., §. 94. init.

differta nulla edicti exceptione infirmare posset, Praetor varias variis causis accommodare coepit exceptiones, sive ex generali quodam edicti placito (1), sive ex vi propriae jurisdictionis.

Ex hoc autem demum inde tempore distinctio, inter modos obligationis *ipso jure* et *per modum exceptionis* tollendae, prorsus exculta omnibusque numeris perfecta fuisse dici potest. In tantum enim jam adaucta fuerat Praetoris auctoritas, ut juris civilis actiones, quotiescumque illae aequitati aut universe mitiori illi juris recentioris rationi non satis congruere viderentur, per exceptiones in factum conceptas impune elidere posset.

SECTIO III.

DE DISTINCTIONE EA, PER JUDICIA EXTRAORDINARIA HAUD SUBLATA.

Etiamsi, expositâ distinctionis origine, officio nostro quodammodo jam defuncti nobis videamur, breviter tamen et de mutationibus, quas in distinctione eâ judiciorum extraordinariorum inductio perfecit, disputare animus est.

Haud recte statuunt, meâ quidem sententiâ, qui existiment, eversо judiciorum ordine, novam quandam atque a veteribus consuetudinibus prorsus ab-

(1) Ut monet Heffter. ad Gajum, C. XXII p. 107.

abhorrentem perfectam esse judiciorum constitutionem (1). Quominus enim illud admittamus, impedimur frequenti illâ antiquiorum et actionum et exceptionum, aliarumque denique rerum ad formulariam judiciorum aetatem pertinentium, in recentioris Justinianeique juris monumentis occurrenti commemoratione: quare multo potius existimandum est, jampridem ante extinctum judiciorum ordinem, praeter ordinarias agendi formulas, multas fuisse causas, quae peculiari Praetoris indigerent cognitione (2): harum porro extraordinariarum cognitionum numerum in dies auctum esse, earumque usum ob simpliciorem quam continerent agendi normam adeo Romanis placuisse, ut postremo sub Imperatoribus Diocletiano et Maximiano universa judicia extraordinaria effectu sint (3).

Sed quid tandem, eversis judiciis ordinariis, in distinctione nostra mutatum est? Scilicet hoc ante omnia notandum, in judiciis extraordinariis cum ipse Praetor cognosceret, judicum proinde dandorum morem abrogatum esse; unde ultro sequitur, etiam conceptis formulis tum non amplius opus fuis-

(1) Cf. Zimmern, *Introduct.* §. 1.

(2) Cf. Zimmern. §. 88. Heffter., *Institutionen des Römischen und Teutschen Civil-processes.* Lib. III. Part. I. Tit. 1. n°. 4.

(3) Heffter., l. c. Tit. 2. Zimmern. §. 89. coll. L. 2. Cod. *de Pedaneis judicibus* (3. 3.) Adde L. 3. Cod. *de Interd.* (8. 2.) L. 2. Cod. *Unde vi.* (8. 4.) L. 3. Cod. *de Lib. exhib.* (8. 8.)

fuisse. Quid enim formula sine judice, in cujus gratiam illa concipiatur? Hinc etiam proprie exceptiones formae ratione usurpari desierunt: saepius enim monuimus, hanc propriam fuisse exceptionum naturam, ut causâ cognitâ a Praetore formulae insererentur (1), licet tamen eatenus, ne formae quidem ratione, prorsus perierit distinctio inter modos obligationis *ipso jure* aut *per exceptionem* tollendae, quatenus etiam in extraordinario judicio exceptiones initio litis proponere, modos vero ipso jure obligationem solventes ultra litis contestationem differre moris erat (2). Argumentum autem et effectus quod attinet, nullus dubito, quin vere judiciorum ordini distinctionis nostrae usus superstes fuerit. De effectibus quidem infra dicendi locus erit. De argumento vero exceptionum nunc breviter monendum est.

Nimirum haec distinctio ita sese ex ipsis Romanorum moribus, institutis, reipublicaeque conditione sensim sensimque explicuerat, atque adeo tam egregie exculta erat, ut qui illam, mutatâ aliquatenus judiciorum normâ funditus evanuisse contenderet, vel tum parum recte loqui videretur, si nullum amplius superesset antiqui juris monumentum, quo ille statim redargueretur. Sed plenae sunt

(1) Vid. Gajus, IV. 119,

(2) Vid. quae infra dicturi sumus, Cap. II. Sect. III. L. A. coll. Hefftero, *Institut. etc.* L. I. Tit. 6. n°. 7. Zimmern. §. 92. fin. §. 93.

sunt Justiniani Institutiones, plenum est *juris* Romani Corpus, plenae denique sunt universae juris Romani recentioris reliquiae placitorum, ex quibus abunde pateat, quantum vel abrogatis formulis, exceptionum tamen et nomen et efficacia vigere perrexerint.

Quae in hoc Capite de *distinctionis nostrae* origine disseruimus, in breve jam contrahamus.

Quamdiu legis actiones Romae *vigebant*, *nullus* exceptionum usus nec erat nec esse poterat, propterea quod tum vix ulla aequitatis ratio haberetur atque universe omnes obligationes, paucis tantum quibusdam modis, iisque aut ex ipsa natura aut ex scriptis legibus ortis, extingui *posse*, *hominum* qui tum vibebant simplicitas *existimaret*. Inductis autem formulis *remanserunt* quidem antiqui illi obligationum ipso jure tollendarum modi, verum iis sensim opponi quoque coeperunt alii complures modi ex praetoria *jurisdictione orti*, *obligationibus* ob aequitatem infirmandis *inservientes*. Unde demum distinctio inter modos obligationis *ipso jure* et *per modum exceptionis* tollendae enata est. Denique extincto judiciorum ordine exteriorem habitum distinctio aliquatenus exuit; vera tamen ejus efficacia, licet quodammodo infirmata, neutiquam tamen tum e jure Romano sublata est (1).

CA-

(1) Vid. Heffter., *Institut.* c. t. l. c.

CAPUT POSTERIUS.

DE VARIIS EFFECTIBUS DISTINCTIONIS, INTER MODOS OBLIGATIONIS *ipso jure* ET *per modum exceptionis* TOLLENDAE.

SECTIO I.

DE AETATE LEGIS ACTIONUM.

Quum in Capitis superioris Sectione I°. viderimus, legis actionum naturam propter nimiam antiqui juris severitatem distinctioni nostrae prorsus fuisse contrariam, sponte patet, de ejusdem distinctionis effectibus ex jure XII Tabb. et legis actionum ne quaeri quidem posse. Quocirca statim ad sectionem secundam, in quâ aetas formularum in censum veniet, transgrediamur.

SECTIO II.

DE VARIIS DISTINCTIONIS EFFECTIBUS AETATE FORMULARUM.

Antequam ad istos effectus exponendos nos accingamus, quaedam praemonenda videntur, quae ni-

nisi probe teneantur, ad rectam eorum quae sequuntur intelligentiam profici non potest.

Nimirum est quidam in juris Corpore locus, quem primo intuitu ita sese habere putes, ut statim nos ab omnibus reliquis disquisitionibus avertere velle videatur. Quis enim est, qui audiens Paullum JCtum, *nihil interesse* tradentem, *ipso jure quis actionem non habeat an per exceptionem infirmetur* (1), mihi non objicere cupiat, quod ea consecter quae testibus ipsis Romani juris Auctoribus vana sint et nullius *momenti.*

Verumtamen rem eam paullo diligentius considerantibus plures mox apparebunt viae, quibus et Paulli JCti placitum et consilium VV. Clar. in proponendâ quaestione, de distinctionis inter modos obligationis aut *ipso jure* aut *per modum exceptionis* tollendae effectibus, *in egregiam* redigi posse videantur consonantiam. Scilicet Paullum omnem distinctionis efficaciam Lege cit. repudiare neutiquam voluisse, vel hinc apparet, quod aliis bene multis juris Corporis locis, *cum alii JCti tum* ipse Paulus, tam anxie quaerant, *utrum* quis *in* certis causis *ipso jure* an *per exceptionem* tutus sit (2)?

Quod

(1) L. 112. ff. *de Reg. juris.*

(2) L. 40. ff. *de Rebus creditis.* (12. 1.) L. 34. §. 1. ff. *de Obligat. et action* (44 7.) L. 1. §. 7. ff. *Quar. rer. actio non datur.* (45. 5.) L. 4. ff. *Usufruct. quemadm. caveat.* (7. 9.) alibi passim.

Quod profecto, si haec nequaquam effectus ratione different, omnino otiosum foret (1).

Aliter igitur Paullus illustrandus est. Putaverim autem, dixisse quidem JCtum, nihil inter modos obligationis *ipso jure* tollendae et per *exceptiones* interesse, sed eas tamen tantum cogitasse eum exceptiones, quae rite jam et propositae et probatae in judicio fuissent (2). Atque profecto verissime ita statuisse videtur. Scilicet exceptio rite allegata haud minus quam defensio, qua obligatio ipso jure finita diceretur, judicem cogebat, sententiam ferre absolutoriam. Semel autem absoluto reo, sane perinde erat, quanam tandem defensione munitus causâ superior evasissit. Praeterea . quo major hujusmodi Paulliani effati interpretationi fides habeatur, hoc etiam persuadere videtur, quod L. ista 112. legatur *per exceptionem* infirmetur, haud vero *infirmari* possit, quod profecto dicere maluisset JCtus, si exceptionem in judicio nondum allegatam cogitavisset (3).

Quod-

(1) Nam universe in jure Romano ejusmodi tantum fieri solent distinctiones, quae aliquam habent efficacitatis diversitatem.

(2) Eandem sententiam tuentur Voet, *ad Pand.* L. XLIV., *Tit.* 1. n°. 1. init. v. Löhr, *Kurze bemerkungen*, n°. 6. in *Magazin fur Rechtswissenschaft und Gesetzgebung*, *herausgegeben von* v. Grolman *und* v. Löhr. T. IV. Part. I.

(3) Ita ex gr. Javolenus, L. 14. ff. *de Compensat.* (16. 2.) exceptionem cogitans, quâ reus defensionis causâ nondum usus sit,

Quodsi cui haec forte minus placeant, alia eaque ratione objectio, quam mihi ex Paulli JCti lege moveri posse dixi, refutari potest. Nimirum optime fieri potuit, ut, quod Paullus de singulari aliquâ causâ monuisset, illud ex libris ejus ad Edictum excerpserit Tribonianus, ac deinde tamquam generalem quandam juris regulam in Digesta receperit. Etenim haud raro ejusmodi Triboniana errores et emblemata a VV. DD. carpi solent. Denique, rem sic expedire malo, quam, Westenbergium secutus, existimare, *L. ista 112*. exceptionis vocabulum latiori sensu modum, quo actio *ipso jure* finiretur, indicare (1). Nam cum obligatione extinctâ etiam actio funditus corruat, sane de eo, cui obligatio ipso jure excidisset, neutiquam Paullus dicere potuit, eum actionem *quidem* habere, sed quae per *exceptionem infirmetur*.

Sed, utut tandem est, multos eosdemque haud contemnendos effectus habuisse distinctionem nostram, sequens satis ut spero docebit *disputatio*, quam quidem ita instituemus, ut prius examinemus, quinam fuerint ejus distinctionis effectus ratione formae, i. e. quatenus ex illius vi, diversae admodum

te, aut *Quaecumque per exceptionem perimi possunt in compensationem non veniunt*.

(1) Westenbergium ita sensisse, exinde patet, quod ad §. 3. tit. *ff. de Except.* allegaverit. L. istam 112. *ff. de Reg. Jur.*

dum reis paterent in jure judicioque defensiones suas allegandi probandique viae, prouti *ipso jure* aut *per exceptionem* tuti essent; deinde varios istius distinctionis effectus, et in ipsarum obligationum vi et efficacitate tollendis momenta perpendamus.

A.

De effectibus ratione formae.

Quum hoc inprimis inter modos obligationis *ipso jure* aut *per exceptionem* tollendae fuerit discrimen, ut illi quidem omnem ex se ipsi repeterent auctoritatem, hi contra ita comparati essent, ut toti cum praetoria cohaererent jurisdictione, i. e. per se nullius essent momenti, nisi Praetor eos suâ auctoritate munerisque viribus corroborasset, atque ita demum ex *aequitate jus* effecisset (1), sequitur, in tanta utrorumque diversitate, diversas etiam admodum sese defendendi vias reis patere coepisse, prouti aut *ipso jure* aut *exceptionis ope* tutos sese esse contenderent. Harum autem viarum diversitate, utpote ex distinctione nostra enatâ, ipsi distinctionis effectus *formae ratione* a nobis comprehenduntur.

Quocirca tum demum istos effectus recte perspexerimus, cum ostenderimus, quantas illa' excep-

(1) Cf. Heineccius, *Recitat. ad jus civ.* III 30. § 995-997

ceptionum modorumque obligationis *ipso jure* extinguendae distinctio, in singulis litis inceptae et ad finem perductae partibus, perfecerit varietates.

Has igitur varietates persequemur.

1. *In jure ante litis contestationem.*
2. *In judicio.*
3. *Post sententiam judicis.*

§. 1.

I. *In jure ante litis contestationem.*

Quotiescumque actor in jure apud Praetorem actionem suam edidisset, una ex hisce tribus illi a reo objici poterat defensionibus, *scilicet aut* actionem eam ab initio inefficacem *fuisse; aut* valuisse quidem aliquando, verum deinceps novo aliquo facto prorsus periisse; aut denique eam, licet nondum sublatam, tamen propter aequitatem *aliasve* causas supra memoratas (1) ad *effectum* perduci non oportere. Prouti autem aut *ipso jure* actorem actionem non habere, aut eam exceptione elidendam reus contenderet, varie etiam formula a Praetore erat concipienda.

Nimirum si reus ex gr. stipulationem nullam susceptam, aut susceptam quidem olim esse, verum so-

(1) Vid. Cap. I. Sect. II. §. 3.

solutione vel acceptilatione cet. jam evanuisse contenderet, pura et simplex a Praetore dabatur formula; i. e. ejusmodi, cujus intentio nullâ excipiendi clausulâ restricta, sive conditionalis effecta esset. Etenim verbis iis, *si paret, dari fieri oportere* (quae *juris civilis* intentio erat atque ad formulas pertinebat in jus conceptas (1)) judex a Praetore jubebatur tum demum reum condemnare, si *jure civili* deberet: unde ultro sequitur, numquam reum condemnari potuisse, si *jure civili* eum non debere *pareret*, quod toties fiebat, quoties actio, quam actor persequeretur, aut ab initio nulla fuisset, aut deinceps *ipso jure* periisset. Hinc ultro apparet, cur etiam reus, qui *ipso jure* tutum sese sciret, impune hancce defensionem in judicium differre potuerit (2) cum scilicet eam, utpote ad jus civile pertinentem, judex admittere deberet, quippe cui per ipsam formulae intentionem a Praetore injungeretur, ut omnes illas admitteret allegationes, ex quibus ipso jure civili actionem actori non competere constaret.

Verumtamen hic subsistebat purae istius intentionis in judicio momentum et efficacia, aretisque semper illis *juris civilis* limitibus continebatur.

Quocirca quid agendum, cum quis actorem *ipso ju-*

(1) Vid. Gajus, IV. 45.

(2) Vid. Heffter., *Institutionen des Römischen und Teutschen Civil-processes*, L. 1. Tit. 5. n°. 8.

jure actionem non habere contendere nentiquam posset, sed aliquâ exceptione sese tueri vellet? — Scilicet in tali causa Praetor adeundus et exorandus erat, quippe cujus auctoritate illa defensio, quae ob solam aequitatis rationem consistere non posset, suppleretur et confirmaretur. Hac autem auctoritate suâ ita Praetor uti solebat, ut per formulam, quae unicam judici in *judicando normam* praeberet, hunc alicujus defensionis, jure civili non consistentis, rationem habere juberet. Namque Praetor, si post causae cognitionem *hanc illamve* exceptionem reo concedendam duceret, eam tamquam conditionem sive clausulam restrictivam (ut hoc verbo utar) formulae intentioni subjiciebat (1); cujus quidem rei hic foret effectus, ut judex etiamsi reum stricto jure *debere* luce clarius apparuisset, ad condemnationem tamen *non* procederet, si illud placitum, *quod* exceptionis verbis contineretur, rite a reo fuisset probatum (2).

Universe igitur, si reus in jure aut nihil actori reponeret, aut *ipso jure* se tutum *contenderet*, simplex puraque a Praetore dabatur formula; sin vero exceptionis alicujus praesidio sese defenderet, formulae intentioni illius exceptionis mentio subjungebatur.

Ce-

(1) Gajus IV. 119.

(2) Cf. Omnino de toto h. argumento Zimmern. §. 91. Noodt, *de Jurisd. et Imperio*, Pl. 23. fine.

Ceterum tamen, quae de exceptionum ante L. C. allegandarum necessitate diximus, multas habent cautiones, de quibus ita disputandum erit, ut simul appareat, per eas regulam, quam tradidimus, aliquatenus quidem coarctari, neutiquam vero everti.

Primum quidem notandum est, exceptiones eas, quae adeo cum aequitate bonâque fide cohaerebant, ut iis neglectis, omnia necesse paterent malitiae, dolo et ferocitati (1) (cujusmodi sunt exceptiones *doli*, *metus*, *pacti*,) sponte b. f. judiciis infuisse, quippe quorum et civilis et naturalis causa bona fides esset. Hinc exceptionum illa trias vulgo b. f. negotiis *ipso jure inesse* (2), vel in iis *judicis officio cohaerere* (3) dicebatur. Quibus locutionibus docemur, defensiones de dolo, metu, cet., cum alia omnia tum hoc inprimis cum solutione acceptilatione simil. habuisse commune, quod earum allegatio ante L. C. omissa in judicium commode differretur; reliquae vero exceptiones, quarum aliae spectarent quidem aequitatem, sed tamen salvâ fi-

in

(1) Cf. Heffter., *Observat.* ad Gajum, C. XV. p. 78. Cic. *de Offic.* III. 17. Add. quae diximus, Cap. I. Sect. 2. §. 3.

(2) Vid. L. 3. ff. *de Rescind. emt.* (18. 5.) L. 21. ff. *Sol. matrim. dot.* (24. 3.) L. 84. §. 5. ff. *de Leg.* I. (30.)

(3) Vid. L. 38. ff. *de Hered. petit.* (5. 3.) coll. L. 3. §. 5. ff. *Naut. Caup. Stab.* (4. 9.) Add. Averanius, I. 14. n°. 13. Noodt, de *Jurisd. et Imp.* I. 13. fin. *Vatic. fragm* §. 94.

de *negligi* possent, aliae vero totae ad *publicam* comparatae essent utilitatem, haud aliam profecto in b. f. atque in s. j. negotiis obtinuerunt et formam et effectus. — Altera cautio haec est: inveniuntur nempe nonnulla in juris Rom. Corpore placita, ex quibus elici posse videatur, saepe fieri consuevisse, ut, si reus haberet exceptionem probatu facillimam, Praetor nullâ *formulâ conditionali* conceptâ, statim actionem actori denegaret. At rem paullo diligentius intuentibus ultro apparebit de certis tantum *quibusdam ibi* sermonem esse exceptionibus, utpote *jurisjurandi*, *SCti Macedon.*, *SCti Vellejani* (1): unde notandi videntur illi V.V.D.D., qui generalem exinde quandam regulam efficere studuerunt (2).

Utut autem est, etiamsi admittamus *universe*, Praetori ob quamcumque *exceptionem*, *in continenti* a reo probatam, *actionem* denegare licuisse, hoc nihilominus impedivisse videtur, quominus ea semper usitatissima fuerit agendi ratio, quam supra

(1) L. 9. §. 5. ff. *de Jurisjur.* (12. 2.) L. 1. *de Scto Macedoniano* (14. 6.) §. penult. Inst. *Quod cum eo qui in al. potest.* (4. 7.) L. 2. §. 1. ff. *de Scto Vellejano* (16. 1.) coll. Huberо ad Tit. Dig *Quar. rer. act. non datur.*

(2) Vid. Voet, et Huberus ad Dig. Lib. 44. *tit.* 1. Zimmern. §. 97. Heffter. ad Gajum, Cap. 23. p. 114. Forsitan huc trahendae omnes iliae exceptiones, quae litis contestationem inpedicbant. Vid. Westenberg, *ad* dit. Inst. *de Except.* n°. 24.

pra indicavi. Nam profecto rarissime et actionis et exceptionis actioni objiciendae tam faciles et expeditae erant probationes, ut tota lis apud Praetorem ad finem perduci posset.

Praeterea, si proprie loquamur, allegata a reo exceptio ad obligationem tollendam non valebat. Hoc enim tum demum obtinebat, cum exceptio in judicium deducta effecisset, ut reus per absolutoriam judicis sententiam plene liberaretur. Nam quoties exceptio in jure jam actionem expulisset, lis neutiquam perducebatur ad contestationem, nihilque igitur deferebatur in judicium, neque ulla reo acquirebatur sententiae auctoritas: unde, si dein actor actionem denuo institueret, neutiquam profecto exceptio rei judicatae, aut allegatio de actione per judicium ipso jure sublata reo competebat (1), sed eadem nunc denuo ab eo objicienda erat exceptio, quâ antea usus jam fuerat. Quocirca, cum reus, ob cujus exceptionem, utpote probatu facilem, actio proinde in jure actori denegata fuisset, veros exceptionis suae effectus non nancisceretur, proprie etiam actoris actionem excipiendo elidere dici non poterat.

Expositis ita, quaecumque ad jus et Praetorem pertinent, transeamus ad judicium.

§. 2.

(1) De sententiae aut *ipso jure*, aut per *exceptionem* obligationem tollentis discrimine, vid. quae diximus Cap. I. Sect. 2. §. 3.

§. 2.

II. *In judicio.*

In judicio actoris erat, partes primas agere. Probare scilicet debebat, actionem suam ex ejusmodi ortam fuisse negotio, cui *obligandi vis inesset* (1). Quod si facere non posset, statim reus absolvebatur; sin vero intentionem suam recte probasset, reus condemnabatur; *nisi tamen hic ostenderet*, obligationem, ob quam conventus fuisset, novo aliquo facto prorsus denuo extinctam fuisse, aut ob exceptionem effectu destitui oportere. Atque adeo defensionibus illis, quibus ipso jure sese tutum esse contenderet, etiam tum recte *utebatur*, cum earum in jure nulla *mentio facta fuisset*; exceptionibus contra illis *tantummodo*, quas in jure jam allegatas Praetor diserte formulae inseruisset (2). Nam si hae in jure omissae, aut petitae quidem, non vero impetratae fuissent, *deinde in judicio* frustra opponebantur, quia *judici per formulam certi* quidam fines erant positi, atque aequitas, quae ex-

(1) Vid. L. 2. ff. *de Probat. et praesumt.* (22. 3.) L. 23. Cod. eod. (4. 19.)

(2) Itaque simulatque actor actionem sibi summo jure competere probavisset, rei erat, exceptionem velut intentionem implere. Nam in exceptionibus reus revera partibus actoris fungi videbatur. V. L. 19 ff. *de Probat. et praesumt.* coll. L. 1. ff. *de Except.* (44. 1.)

extra formulam esset, ab eo in censum vocari non poterat. Quocirca reus, dummodo ex stricti juris regulis teneri eum liqueret, quamquam fortasse inique, tamen a judice condemnandus erat (1). Hinc quoties incertum erat, ipsone jure actio finita esset, an per exceptionem infirmanda foret, Romani tutius esse existimabant exceptionem utique in jure impetrare (2); ut scilicet reus, si forte judici non *ipso jure* tutus esse videretur, provocare saltem posset ad formulam a Praetore insertam.

Ceterum quemadmodum ea, quae §. superioris initio memoravi, haud prorsus omni carebant cautione, ita neque ea, quam modo proposui, diversa exceptionum civilisque juris defensionum in ipso judicio adhibendarum ratio, universe et constanter sic obtinebat, ut dixi. Nempe, ut hoc primum arguam, nonnullae fuere exceptiones, quae licet a Praetore neutiquam impetratae, non solum in judicio, sed et in ipsa judicati actione allegari adhuc poterant. Quo inprimis pertinent exceptiones *Scti Macedon.* et *Scti Vellejani* (3), quibus fortasse ideo, quod publicam totae spectarent utl-

(1) Noodt, *de Jurisd. et Imp.* I. 13. fin. coll. Zimmern, Op. cit. §. 131. L. 18. ff. *de Communi divid.* (10. 3.) ubi Jctus haec habet: *Ultra id quod in judicium deductum est, excedere potestas judicis non potest.*

(2) Vid. L. 34. §. 1. ff. *de Obligat. et Act.* (44. 7.)

(3) Vid. Zimmern, §. 98. coll. L. 11. ff. *de Scto Macedon.* (14. 6.)

utilitatem, plus quam reliquis exceptionibus indultum sit; quod vel inde apparet, quod ex *privilegiatae* vulgo nuncupentur (1).

Porro monet Zimmern. §. 98. ejusmodi exceptiones, quae post litem jam contestatam fuissent exortae, in judicio et allegari potuisse et probari, testimonio usus Leg. 23. §. 3. *de Condict. indebiti*. Verum tamen contra Vir. Clar. animadvertimus, cum lege istâ neutiquam hoc disertis verbis indicari, *tum vero, etiamsi* tale quid fortasse ex illius mente elici possit, *nihilominus* immota manere quae diximus, quod ad eas saltem attinet exceptiones, quae ante litis contestationem jam exortae fuissent, quarum certe longe major numerus esset.

Denique haud levi nos impedivit difficultate Gajus, tradens nempe (2), *reum, qui* peremtoria exceptione usus non sit, in integrum restitui exceptionis recuperandae gratiâ. Facile enim quis ex eo loco conjicere possit, neutiquam *reorum interfuisse, quas haberent peremtorias exceptiones* in jure non allegare, cum scilicet has, licet omissas, deinde tamen per in integrum restitutionem recuperarent. Quae profecto si revera ita sese haberent, vana et irrita forent, quae supra *disputavimus*. Videamus igitur, quomodo hic scrupulus calceis exi-

(1) Vid. Zimmern, §. 98
(2) IV. 125.

eximi posſit. Fateor, ex quo tempore per in integrum restitutiones rei exceptiones in jure omisſas recuperare potuerunt, valde imminutam esſe harum ante litis contestationem allegandarum necesſitatem. Attamen ſero demum restitutiones in hujusmodi certe cauſis uſu frequentari coepisſe, perquam veroſimile est (1). Cujus quidem ſententiae haec ſunt argumenta: primum quidem, quod tales restitutiones ita contrariae ſunt juris antiquioris de actione per litis contestationes conſumendâ placitis (2), ut non, niſi recentiori aevo, univerſo jure jam ad mitiorem normam redacto, induci potuisſe videantur: deinde vero, quod ex L. 2. Cod. *Sent. resc. non posſe* haud incommode conjici posſit, Imperatorem Hadrianum, cujus ſcilicet aetate perpetuum confectum est edictum (3) primum fuisſe, qui contra antiqui moris obſervantiam tale quid induceret. Quocirca forſitan tum demum, cum jam dudum ſtetisſent judicia ordinaria, reis, qui ante contestationem exceptiones ſuas non allegasſent, per restitutiones ſuccurri coeptum ſit.

Ceterum tamen vel ipſis illis temporibus, quibus rei exceptionum recuperandarum gratia restitui posſent, multum tamen, efficacitatis ratione, exceptio ri-

(1) Vid. Zimmern, §. 101. initio.

(2) Cf. Keller, *Ueber Litis-Contestation und Urtheil*, §. 8.

(3) Vid. Eutropius, *Epit. Hiſt. Rom.* VIII. 9. L. L. §. 18. C. *de Vet. jure enucleando.* (1. 17.)

rite objecta in judiciumque deducta differebat ab exceptione omissâ, et per restitutionem adhuc recuperandâ. Atque adeo haud scio, anne Gajus, licet universe ob exceptionem, qua quis usus non fuisset, in integrum restitutionem impetrari potuisse referat, tamen tacite indicare videatur, ad hanc quoque restitutionem ea requiri, quae *ad universas* pertinerent restitutiones. Quod si verum est, ultro patet, Gajum eos tantum cogitasse reos, qui in errore versantes, *exceptiones sibi competentes* non adhibuissent. Etenim quominus illos, qui scientes et volentes id omisissent, huc trahamus, vetat Ulpianus, dicens: *Scienti non subvenit (sc. Praetor per restitutionem in integrum) merito: quoniam ipse se decepit* (1), quominus denique *eos* intelligamus, qui ob negligentiam *defensione suâ* usi non essent, impedit idem Ulpianus, haec nempe monendo: *Sub hoc titulo* (*i. e.* per in J. R.) *pluriformiam Praetor hominibus vel lapsis, vel circumscriptis subvenit, sive metu, sive calliditate, sive aetate, sive absentiâ inciderint in captionem* (2). Negligentiae igitur nullam faciendo mentionem, satis innuere videtur JCtus, Praetorem ea, quae rei incuria deteriora facta fuissent, in aequiorem statum nunquam restituisse. Denique, ne universus quidem error exceptionis restitutioni locum dedisse vide-

(1) Vid. L. 1. §. 6 ff. *Quod falso tut.* (27. 6.)
(2) L. 1. ff. *De in integr. restit.* (4. 1.)

detur, sed is tantum, quem *causâ cognitâ*, Praetor justum duceret (1).

Postremo tenendum est, restitutiones in integrum, etsi justa iis subesset causa, hoc tamen adhuc habuisse incommodum, quod tempus iis fere praestitutum esset, intra quod impetrari deberent; quo utique exacto incassum reus Praetorem, ut sibi exceptionem restitueret, orasset (2).

Jam si tot tantisque difficultatibus restitutiones, exceptionis recuperandae gratiâ impetrandae, impedirentur, reorum profecto maximi intererat, restitutionis spei non nimis confidere, sed exceptiones suas rite justoque tempore ante litis contestationem allegare.

§. 3.

III. *Post sententiam judicis.*

Ad sententiam usque jam litem perduximus. Quaeri potest, an et post sententiam aliquod remanserit distinctionis nostrae momentum?

Quodsi reus absolutus fuisset, nihil sane intererat, utrum *ipso jure*, an *per exceptionem* superior eva-

(1) Scilicet Praetor nunquam, nisi causâ cognitâ, ut scilicet ejus justitiam examinaret, in integrum restituebat, ceu patet ex L. 3. eod. Cf. et L. 2. eod. Zimmern, §. 102.

(2) Zimmern, §. 107. Glück, *de via petendae rest. in integrum*, Cap. 3. in opusc. Tom. IV. p. 3. Unterholzner, *Verjährungslehre*, Bd. 2. Sect. 1—20.

evasisset (1). Nam exceptionem, in judicium semel deductam riteque probatam, haud minus quam modum obligationis *ipso jure* tollendae fecisse, ut in perpetuum reus liberaretur, saepius jam animadverti. Sin vero condemnatus fuisset reus, ob defensionem justo tempore non allegatam, an tum etiam perinde erat, utrum ipso *jure*, *an vero* exceptione tantum tutus, defensionem *suam rite* non adhibuisset?

Forsitan reus, ipso jure *tutus*, modum illum, quo tutus erat, etiam post *sententiam allegare* potuerit, qui vero exceptione tantum, non item. Est haecce Voetii sententia, veraeque distinctionis nostrae rationi apprime congruens. Nam cum modus obligationis *ipso jure* tollendae statim omnem extingueret actionem (1), sane *sententia ea, qua quis* ob talem actionem condemnaretur, *utpote* causâ fundamentoque carens, proprie nullius momenti esse debebat. Sed an reapse Romae ita juris erat? Nam solius quidem Voetii (3) auctoritate, illud affirmare non ausim, cum scilicet vir. celeb. nullis omnino testimoniis aut argumentis sententiam suam confirmaverit. Mihi quidem res ita expedienda videtur. Jure Romano sententia semel la-

ta

(1) Secundum Leg. 112 ff. *Reg. juris* Cf. quae diximus initio hujus sectionis.

(2) Vid. Introductio, ad finem.

(3) *Ad Pand.* XLIV. n°. 1.

ra tum demum non valebat, si expressim contra juris rigorem data fuisset, scilicet si specialiter contra Leges vel SCta vel Constitutionem fuisset prolata (1); quod sane toties fiebat, quoties judex de jure Constitutionis aut Legis aut SCti, non de jure litigatoris pronuntiasset (2). Quod si igitur ex gr. judex, reum, licet solutionem allegantem, nihilominus condemnaret, dicens eum, qui obligationem aliquam solutione sustulisset, absolvi non oportere; talis profecto sententia, utpote juri civili expressim contraria, valere non poterat. Sed si ipse reus defensionem suam non protulisset, haud credo, sententiam contra eum latam, per leges citatas non valuisse. Imo prorsus contrarium affirmare videtur JCtus in L. 4. ff. *de Re judic.* (42. 1.) ubi ait: „ *Sub specie novorum instrumentorum posteà repertorum res judicatas instaurari, exemplo grave est.*" — Ex hoc enim loco effici posse videtur, solutionem, ante sententiam non probatam, deinceps, si nova aliqua ejus probandae opportunitas exorta sit, inventa v. g. apochâ quae amissa fuerat, frustra actori objici.

Etiamsi igitur fortasse non tanta fuerit modorum obligationem ipso jure tollentium efficacitas, ut vel non allegati sententiam tamen condemnatoriam everterent sive retro nullam redderent; illi tamen aliâ quâ ra-

(1) L. 19. ff. *de Appellat.* (49. 1.)

(2) L. 1. §. 2. ff. *Quae sent. sine appellat. rescind.* (49. 8)

ratione, etiam post sententiam, reis aliquam praestitisse videntur utilitatem. Atque adeo haud nobis displicet sententia Huberi (1), statuentis, eum qui solvisset (aut alio quo legitimo modo rite ab obligatione liberatus fuisset) si conventus *iterum* condemnatus fuisset, repertâ deinceps apochâ (aliove quo obligationis vere extinctae *argumento*) *eum* repetere potuisse, quod solvisset, non *condictione indebiti*, (quia quod solutum fuisset, deberetur ex sententia) sed *condictione sine causa*. Quae quidem sententia Huberi non *parum repetit adjumenti* ex L. 2. ff. *De condict. sine causa* (12. 7.), ubi causa fere similis describitur.

Universe igitur mihi videtur illi, qui *ipso licet jure* tutus condemnatus fuisset, deinde aliqua cujuscumque tandem nominis competiisse *condictio*, quâ id quod quasi bis solvisset, *repeteret*, licet tamen hocce ad eum non videatur extendendum, qui plenâ voluntate defensionem suam omisisset, quippe qui potius donare, quam ratione sublatae *jam* obligationis condemnari *videretur* (2).

Haec de modis obligationis ipso jure tollendae: videamus jam, an exceptiones, ad sententiam usque omissae, itidem deinceps aliquid valuerint? Nonnullas

(1) Vid. Huberus, *Praelect. Jur. Rom. et Hod.* ad L. XLII. 1. n°. 47.

(2) Vid. L. 82. ff. *de Reg. juris*, coll. L. 83. eod.

tas fuisse exceptiones, quae ob specialem favorem in ipsa rei judicatae exsecutione recte adhuc opponerentur, supra jam vidimus (1). Quid autem de reliquis exceptionibus existimandum?

Puto equidem, nullam omnino istas post sententiam retinuisse efficacitatem.

Nam condictionem quidem tum reo non competiisse, ipsa exceptionum natura docet. Etenim cum exceptio neutiquam ipsam everteret obligationem, sed tantum ob aequitatem rei condemnationem impediret, dummodo allegaretur justo tempore, sequitur, eam, non allegatam, omni statim excidisse effectu. Neque sane hac in causâ vulgo reo per extraordinarium restitutionis auxilium succurri consuevisse, vel exinde patet, quod hoc tamquam peculiare quoddam benificium militibus minoribusque concessum sit (2). Nemo autem nobis objiciat L. 2. Cod. *Sent. resc. non posse*, (7. 50.) de quâ, utpote ad extraordinarium judicium referendâ, quid existimandum sit, suo loco videbimus (3).

Ex his, quae dixi, jam efficitur, modos solvendae

(1) §. nempe superiori. His fortasse etiam addi possunt exceptiones, quarum causa post sententiam demum exorta sit. Vid. Zimmern, §. 98. coll. §. 139.

(2) L. 36. ff. *De Minoribus* (4. 4.) L. 1. C. *de Jur. et facto ignor.* (1. 18.) coll. Zimmern, §. 98.

(3) Vid. hujus Cap. Sect. III.

dae obligationis ipso jure etiam fere post rei condemnationem plerumque vires adhuc retinuisse, cum contra, exceptiones non allegatae non, nisi in certis pecularibusque causis, post sententiam aliquid efficacitatis retinerent.

B.

De distinctionis effectibus, ratione ipsius obligationis efficacitatis.

Quemadmodum supra exposuimus, quantum formae quidem ratione differret, utrum quis ipso jure tutus esset, an exceptionis auxilio; ita nunc potissimum id agendum est, *ut rite perspectum nobis habeamus*, an *etiam ipsius* obligationis efficacitatis ratione distinctio illa quid valuerit, i. e. an etiam, in ipsius obligationis vi et efficacitate exstinguendis, diversa *fuerint modorum* obligationis *ipso jure tollendae et* exceptionum momenta, et quinam exinde exorti sint effectus?

Veram distinctionis nostrae naturam universorumque effectuum exinde repetendorum fundamentum Clar. v. Löhr breviter quidem, sed *tamen* elegantissime descripsit, hac usus comparatione.

Quemadmodum litterae, quae aquâ, aeque atque illae, quae atramento quodam oculos latenti scriptae sunt, nunc quidem legi nequeunt, sicuti

ti porro abluta haud minus quam abrasa membrana nihil nunc continet, quod oculis percipi possit; sed tamen maximae in hisce orientur diversitates, simulatque et scriptura occulta et scriptura, quae per ablutionem visui erepta fuit, remediis quibusdam ex chemia petitis in lucem revocatae fuerint: — ita et nostra distinctio comparata est. Etenim quaecumque obligatio ab initio nullius fuit momenti, nullo omnino modo umquam reviviscet; cum contra ea, quae per *exceptionem* aut jam inde ab initio aut deinceps infirmata est, nunc quidem etiam non plane est efficax, verum aliquando, exceptionis jugo excusso, prorsus instaurari poterit (1).

Nimirum omnes illi modi, qui *ipso jure* valere dicebantur, (de iis autem sermo tantum erit, quibus obligatio rite constituta everteretur; nam causae, ob quas saepe negotia ultro nulla erant, ad nostrum argumentum non pertinent) tanta praediti erant vi et auctoritate, ut ipso temporis momento, quo obtinere coepissent, obligationes penitus exstinguerent, omnemque earum substantiam et momentum in perpetuum everterent; unde et ipsae actiones, quas illae in sese complecterentur, simul et semel cum ipsis corruerent (2). In exceptionibus con-

(1) Vid. v. Löhr, Op. cit. II p. 147 seq.

(1) Vid. Huberus, *Praelect. jur. civilis ad* tit. Inst. *Quibus modis toll. oblig.* n°. 1. coll. quae diximus Introd. in fine. Adde L. 11. ff. *de Compensat.* (16. 2.)

contra secus obtinebat. Scilicet quaecumque obligatio per exceptionem aliquam efficacitate destituebatur, illa sane neutiquam peribat, verum in torporem tantum quemdam incidebat (1), ex quo multis modis excitari denuo poterat, quorum praecipui erant,

1°. *Reorum expressa voluntas sive remissio.*

2°. *Reorum negligentia et ignorantia.*

3°. *Pacta aliaeque causae, quibus exceptionum vis infirmaretur* (2).

De hisce autem modis, utpote *praecipuis nostrae* distinctionis effectibus, deinceps ita de industriâ disputabimus, ut simul appareat, per singulos istos modos, obligationem ipso *jure* sublatam nunquam; eam vero, quae per exceptionem perimi posset, optime *restitui potuisse.* Denique, summum hocce *principium*, ex quo obligatione ipso jure sublatâ, etiam actio omnis eâ comprehensa corrueret, ut *deberi* omnino desineret; obligatione contra per *exceptionem* infirmatâ, actionis tantum *effectus vinculis devinciretur*, ipsum vero debitum neutiquam interiret, egregios in toto juris Romani ambitu peperit effectus, quos omnes sane referre non possum. Illas tamen ejusdem juris partes in examen *vocabo*, in

(1) Vid. Huberus, l. c. coll. Gajo IV. 116. Add. Zimmern, §. 91. p. 284. med.

(2) Vid. v. Löhr, loc. cit.

in quibus apprime distinctionis nostrae efficacitas emicabit. Sunt autem hae:

4°. *Compensatio.*

5°. *Variae obligationum accessiones v. g. usurarum obligatio.*

6°. *Obligationes, cautionis causâ aliis adjectae obligationibus.*

7°. *Condictio indebiti.*

§. 1.

I. *De distinctionis effectu, ratione reorum voluntatis, sive remissionis.*

Universe quicumque obligatione aliquâ *ipso jure* liberatus erat, is, etiamsi quam maxime illud vellet, ejus tamen obligationis jus instaurare non poterat; qui vero exceptioni, qua tutum sese esse sciret, de industria renuntiasset, is proinde creditori et jus et actionem integra restituebat (1). Scilicet ad modos obligationis ipso jure tollendae quod attinet, erat quidem in rei arbitrio, velletne ejusmodi naturalem civilemve obligationis interitum, verum semel admissus adhibitusque obligationis ipso jure tollendae modus nullo amplius modo ab eo ita efficacitate destitui poterat, ut obligatio resuscitaretur (2). Nam profecto id, quod

(1) Vid. v. Löhr, l. l.

(2) Vid. L. 76. ff. *de Solut. et Liberat.* (46. 3.) coll. L. 27. §. 2. et 3. ff. *de Pactis.* (2. 14.)

quod semel factum est, infectum deinde reddi non potest.

Quodsi igitur quis, licet ipso jure liberum, pristino creditori promiserit, sese nihilominus, si iterum ob eam causam in jus vocetur, defensione sua non usurum, eum quidem neutiquam ita denuo obligari, cum rei ratio *docet*, *tum usitata* in Romanis judiciis litigandi ratio egregie confirmat. Nam v. gr. si Titius Maevio, cujus quidem stipulationi solutione *plene jam satisfactum* est, deinde tamen pollicetur, sese *in judicio non allegaturum*, obligationem ipso jure sublatam esse: dein Maevius Titium convenit actione ex stipulatu, hic vero promissionem suam non curans competenti sibi utitur defensione: Num jam Maevius efficere potest, ut reus nihilominus *condemnetur*, ob pactionem scilicet? *Num replicatione* pacti utetur? Sed cum actor non exceptionem, sed modum *ipso jure* valentem alleget, reo profecto nulla competet replicatio, quippe *quae fit exceptionis* exceptio (1). — *Num alia qua via defensionis* remissionem allegare poterit? Minime. — Nam simulatque reus idonee sese ipso jure tutum esse pro-

(1) Exceptionem semper praecedere oportere replicationem manifestum est ex Gajo, IV. 26. princ. Inst. *de Replicat.* (IV. 14.); porro ex. L. 22. ff. *de Except.* (44. 1.) L. 48. ff. *de Procuratoribus* (3. 3.) L. 21. §. 1. ff. *de Pignoribus* (20. 1.) denique ex aliis locis bene multis.

probaverit, statim fieri debebit absolutio, nullâ aliâ relictâ actori allegatione.

Quid autem juris erit, si Titius, fidem servare volens, in judicio sese non defendat, ita ut judex eum revera obligatum esse putans condemnaverit (1)? — Tum scilicet ipsa quidem quae olim extincta fuit obligatio nunc non reviviscit. Hoc enim fieri non potest; sed potius dicendum est, hoc casu, reo non relinqui condictionem, quandoquidem de industriâ defensione suâ non usus donare videatur illud, quod ei deinceps ex causâ judicati solvendum erit.

Quod ad exceptiones, quae quasi quaedam essent *beneficia*, sive jura, quae ex edicti sui vi reis sese concessurum esse Praetor promitteret (2), sponte intelligitur, in eas vulgares convenire juris regulas: *Omnes licentiam habere, his, quae pro se introtro-*

(1) Nam recte tenendum, neutiquam hanc fuisse modorum obl. i. j. toll. legem, ut, etiamsi rei illis non uterentur, condemnari tamen *non* possent; ut putat Huberus in Resp. ad Schol. Thomasii, in n°. 5. *Praelect. ad jus civ. Tit. ff. de Condict. ob turp. vel inf. causam.* Vid. Thomasius, eo Scholio. Zimmern. §. 92. med. Licet tamen judex, si ex iis, quae ab utroque litigante in medium afferantur, forte comperiat, obligationem sublatam esse, etiam sine diferta allegatione, reum absolvere potuisse videatur. Vid. Zimmern, l. l.

(2) Vid. Introd. — Cap. I. Sect. 2. §. 1, 3. — Cap. II. Sect. 2. initio, et §. 1.

traducta sunt, *renuntiare* (1). *Invito beneficium non dari* (2). Jam si exceptionibus renuntiare reus jure potest, profecto etiam efficaciter obligatur, si actori exceptione se non usurum esse promittat; secus atque in modis obligationis i. j. tollendae fieri vidimus; unde si nihilominus reus exceptione suâ utatur, utiliter ei ab actore denuo *objiciatur* hujusmodi quaedam replicatio: *Ni conventum sit, ne adhiberetur exceptio*.

Hoc quidem eo tempore, quo per *in integrum* restitutiones exceptiones *nondum recuperarentur*, indubitati juris fuit; sed, postquam *istud remedium* in hujusmodi causis adhiberi coepit, nentiquam tamen profuisse videtur iis, qui donandi quasi animo et deditâ operâ exceptionis auxilium repudiarunt (3).

(1) Vid. L. 29. Cod. *de Pactis* (2. 3.). Quamvis autem illa Lex ad Justiniani proprie pertineat aetatem, magis tamen antiqui juris confirmandi, quam novi inducendi causâ lata esse videtur, cum scilicet regula ea, ad quam *ea tota informata est*, an iquitatem redoleat.

(2) L. 69. ff. *de Reg. juris*, cf. omnino Voet, ad Pand. Lib. XLIV. 1. n°. 8.

(3) Vid. hujus Sect. L. A. §. 3.

§. 2.

§. 2.

II. *De distinctionis effectu, ratione reorum negligentiae et ignorantiae.*

De negligentia idem fere dicendum, quod de expressa reorum voluntate §. superiori init. monuimus. Etenim ad modos quidem obligationis *ipso jure* tollendae quod attinet, profecto ratiocinio a fortiori petito, statuendum videtur, illud, quod quis ne diferta quidem voluntate resuscitare possit, negligentia et incuria neutiquam profecto restitui posse. Quocirca non solum ejusmodi negligentia, per quam modus, quo quis *ipso jure* tutus erat, ante Lit. Cont. allegatus non fuisset, reo neutiquam nocebat (1), verum etiam, si reus ad sententiam usque, ita ejusmodi defensionem omisisset ut secuta esset condemnatio, illi sane competebat condictio qua solutum repetere posset. Namque, cum non consulto, sed incuriâ suâ non usus sit defensione, donasse quidem neutiquam videtur (2).

Quoties autem exceptione tantum quis tutus erat, res longe aliter sese habebat. Nam cum antiquiori aetate exceptio in jure omissa, incassum deinde desiderabatur; tum vel Gaji tempore exceptio, initio litis non objecta, deinde per in integrum

(1) Vid. Sect. hujus, L. A. §. 2.
(2) Vid. hujusce, Sect. L. A. §. 3.

grum restitutionem reo reddi non potuisse videtur, si reus ob negligentiam ea usus non esset. *Quae* enim causa esse potuerit, cur Praetor jun illa, quorum amissionem negligentiores homines sibi ipsi deberent, unquam iis restituere vellet (1.)?

Videamus de ignorantia, quae nempe cum haud ita praecipium praebeat distinctionis *nostrae* effectum, peculiari §. a nobis *considerandae esse non* videbatur.

Ratione ignorantiae inprimis nobis duae periodi distinguendae sunt; altera *nempe continens antiquiorem* aetatis formulariae partem, altera vero ad ea pertinens tempora, quibus in integrum restitutio usu jam frequentabatur.

Quod ad priorem attinet periodum: meâ quidem sententiâ statuendum videtur, si modi *obligationis* tollendae *ipso jure* per errorem *non allegati* essent, nihil tamen id nocuisse reo (2); contra vero exceptiones, quacumque tandem de causa ante Litis contestationem omissas, deinceps opponi non amplius potuisse. Antiquiores *enim Romani haud* facile iis, qui forma peccassent, *succurrere* solebant: ne-

(1) Vid. hujus, Sect. L. A. §. 3.

(2) Argumento scilicet denuo a *fortiori* (ut ajunt Logici) perito. Hujusmodi autem erroris, in modis tollendae obligationis *ipso jure*, illud sit exemplo, cum debitor, quem alius quis solutione ignorantem liberaverat, nihilominus a pristino creditore conventus, allegationem de obligatione *ipso jure* sublatâ, jusu sane ignorantiâ deceptus actori non objecisset. Cf. princ. Inst. *Quib. mod. toll. oblig.* Gajus, in L. 53. ff. *de Solut.*

neque ſane illud poterant, quamdiu nulla adhuc a Praetore concesſa fuerat exceptionis recuperandae cauſâ in integrum restitutio. Quum autem haec concedi coepit, ignoratiae ſane ratione magnopere imminutus est distinctionis nostrae effectus, licet tamen illa haec vestigia reliquisſe videatur: 1°. ut reus, qui exceptione ſeſe tueri posſet, non ultra judicis ſententiam a Praetore juvaretur, qui vero *ipſo jure* debere deſiisſet, is vel post ſententiam per condictionem illud, quod bis ſolvisſet, repetere posſet (1); 2°. quod illa in integrum restitutio multis impedita esſet difficultatibus (2), condictio vero facillime procederet; 3°. denique, quod (licet tamen neutiquam conſtet) fortasſe, obligatione *ipſo jure* ſublata, quivis error ad condictionem prodesſet; in exceptionibus tum demum restitutio concederetur, ſi ignorantia non ſupina esſet neque nimis negligentis hominis (3).

§. 3.

III. *De pactis contrariis aliisque cauſis, quibus obligatio* exceptione *infirmata revivisscere poterat, obligatio vero* ipſo jure *ſublata non item.*

Quemadmodum ſuperioribus §. §. jam ostendimus, quatenus per reos effici potuerit, ut excep-

tio-

(1) Vid. hujus, Sect. L. A. §. 3.
(2) Vid. hujus, Sect. L. A. §. 2.
(3) Cf. L. 3. §. 1. L. 6. L. 9. §. 2. ff. eod.

tionis vi sublatâ obligatio omnem recuperare efficacitatem, cum contra obligatio *ipso jure* sublata nullâ rei, neque voluntate, neque negligentiâ, neque ignorantiâ instaurari posset; ita jam accingere nos oportet ad *diversam* pactorum, *aliorumque* momentorum efficaciam, in utroque genere obligationis tollendae modorum, *exponendam*. Videamus igitur primum de pactis, *de quibus supra* verbo jam diximus (1).

Uti autem ibi illud quod ipsa *juris* potestate extinctum sit, rei remissione non *restitui posse ostendi*, *ita* universe nunc dicendum, illud nulla omnino *partium conventione* in vitam revocari posse, ob easdem causas quas eodem loco tradidi (2). Atque hoc adeo ad illas etiam pertinet actiones, quae nudâ pactione sublatae essent, siquidem illae *ejus essent generis*, ut jus civile eas pacto *ipso jure toll. juberet*; quales sunt actiones *furti injuriaeque* (3) et quivis denique contractus consensu constantes. Quodsi igitur post sublatas pacto hujusmodi actiones, postea pacisceretur actor, ut agere posset, inefficax sane illud pactum erat ad actionem parandam. Non enim ex pacto injuriarum furtique actiones oriebantur.

(1) §. Nempe hujus Sectionis, L. B. §. [illegible]

(2) Cf. omnino quae diximus hujus Sect. L. B. §. 1. coll. L. 75. ff. *de solut.* (46. 3.)

(3) Vid. L. 6. L. 7. §. 14. ext. L. 27. §. 4. ff. *de Pactis* (2. 14.)

hantur, sed ex contumeliâ damnoque dato (1). Neque etiam reviviscere poterant negotia consensualia, contrario consensu semel exstincta (2), praesertim cum contrarius hujusmodi consensus aeque atque consensus ille, ex quo enata fuerat obligatio, proprie pactum non esset, sed civilem prorsus haberet causam, ex regulâ, *omnia eodem modo dissolvi, quo sint colligata* (3).

Alia omnia obtinebant, quotiescumque obligatio aliqua exceptionis onere opprimeretur. Hujusmodi enim obligatio interveniente pacto vires suas recuperabat, non quidem *ipso jure*, i. e. ut in plenum vigorem restitueretur (4), sed tamen ita, ut ab actore penderet, velletne replicatione pacti adhibita actorem exceptione sua utentem elidere, atque hac via actionem suam integram recuperare.

Duplici autem formâ replicatio ea concipiebatur, prouti aut *exceptione pacti de non petendo*, aut alia quavis exceptione obligatio antea infirmata fuisset. Nam si ex gr. quis mecum pactus est, ne pecuniam, quam mihi debet, ab eo petam, nocebit

(1) Vid. L. 27. §. 3. cit.

(2) Vid. §. 4. Inst. *Quib. mod. toll. obl.* L. 3. L. 5. §. 1. ff. *de Rescind. vendit.* (18. 5.)

(3) Vid. L. 35. ff. *de Regulis juris*: coll. quae diximus in Introduct. ad hujus Sect. L. B. initio.

(4) Vid. L. 27. §. 2. *de Pacti.*

bit *mihi* agenti exceptio conventionis. Verum si post prius illud pactum in contrarium paciscamur, ut scilicet omnino mihi petere liceat, iniquum sane erit, me excludi exceptione. Quam ob rem tum mihi dabitur replicatio ex posteriore pacto, ita concepta: *Si non postea convenerit, ut eam pecuniam petere liceret* (1).

Quod si vero alia quaecumque exceptio actori obstaret, poterat illa excludi per replicationem illam reo objectam: *Si non convenerit, ut exceptione tibi competenti non utereris* (2).

At non solum hoc nomine obligationis *ipso jure* sublatae ab iis, quae per exceptionem tantum elidi possent, differebant, quod exceptiones aut rei remissione, vel negligentia, vel ignorantia, aut partium conventione infirmari possent; modi contra obligationis ipso jure tollendae numquam ita retro infecti redderentur; verum et ulterius distinctionis nostrae efficacitas progrediebatur, cum scilicet saepe etiam exceptiones, non partium quidem aliquo facto, verum propterea quod earum et causa et fundamentum penitus evanuerant, aut sponte, aut per replicationes omni destituerentur momento. Hujusmodi quid, si *ipso jure* actio finita esset, haud fieri potuisse, vix opus est ut dicam. Obligationem enim semel *ipso jure* extinctam quaquam

(1) Vid. Gajus, IV. 126. pr. Inst. *de Replicat.* (4. 14.)
(2) De hac replicatione cf. quae monuimus supra, §. 1.

quam ratione restitui, juris Romani principiis prorsus contrarium erat, ut saepius jam monui (1).

Una tamen causa erat, qua, licet funditus extincta obligatione, non prorsus tamen omni jure excidebat actor (2): si nempe debitor pecuniae summam, quam creditor accipere recusasset, consignatione factâ deposuisset, eandemque dein ipse reciperet. Tum scilicet utilis actio creditori a Praetore dabatur (3). Verumtamen recte notandum, in hac ipsa causâ non adeo obligationem semel sublatam instaurari, sed potius alicui per praetoriam actionem succurri, ne scilicet alter cum ipsius damno fieret locupletior (4).

Jam videamus, quibus modis saepe obligatio exceptione infirmata revivisceret, propterea quod exceptioni causa sublata esset.

Illae quidem exceptiones, quae solam spectabant aequitatem (5), *ita* haud facile tollebantur, cum perpetua fere earum causa esset. Namque *dolus* aut *metus*, qui semel negótio alicui ansam praebuis-

(1) Vid. hujus, Sect. L. B. init. coll. L. 66. §. 1. ff. *de Legatis* II. L. 83. §. 5. ff. *de Verb. obligat.* (45. 1.)

(2) De hac re vid. Noodt, *de Foenore et Usuris*, Lib. III. C. 13. in ejus Oper. p. 216, 217. Huc fortasse etiam respexit v. Löhr, Op. cit. l. c. p. 148.

(3) Vid. L. 19. C. *de Usuris* (4. 32) L. 7. ff. *de Usuris*, (22. 1.) coll. Noodt, l. c.

(4) Quod prohibetur, L. 206. ff. *de Reg. juris.*

(5) Vid. Cap. I. Sect. 2. §. 3.

buisſent, perpetuo valebant ad exceptionem pariendam. Tamen vel ex harum exceptionum numero, *pecuniae non numeratae* exceptio h. l. ad nostrum argumentum facere videtur, cum ſcilicet putaverim, *ſtipulationem* credendi cauſa contractam per exceptionem cïdi quidem posſe, quamdiu pecunia numerata non ſit (1), ſed plenum tamen eam recuperaturam vigorem, ſimulatque numeratio *revera peracta erit.* Praecipue autem ob cauſam ſublatam illae cadere poterant exceptiones, quae praetorii juris confirmandi gratiâ inductae erant (2). *Nimirum*, cum harum quidem hoc maxime esſet *conſilium*, *ut* ei, cui aliqua jure *civili* competeret conditio, alio eandem obtinente conditionem, jure *praetorio* omnia auferrentur actiones et officia ex conditione ea civili orta; profecto ceſſante illa conditione praetoriâ, exceptiones quoque *cum ea cohaerentes* proinde corruebant. *Exemplis*, *age rem illustremus.* Nimirum (ut hoc primum arguam) fideicommissaria quidem hereditas nullam omnino habuisſet utilitatem, ſi heres fiduciarius directis *iis juris civilis* actionibus, quae ei et *contra eum competerent*, efficaciter cum agere et convenire, tum conveniri potuisſet. Quas tamen actiones cum Praetor vi jurisdictionis ſuae tollere haud posſet, illas remedio exceptionum adhibito infirmabat ſaltem effectuque pri-

(1) Vid. Gajus, IV. 118. §. 2. Inſt. *de Except.* (4. 13.)
(2) Vid. Cap. I. Sect. 2. §. 3.

privabat (1). Ipsae autem hae exceptiones haud diutius consistere poterant, quam ipsa fideicommissi, ob quod inductae erant, causa superesset, quâ cessante, earum etiam usus tollebatur (2); non quidem *per replicationem*, ut perperam putat v. Löhr, sed *ipso jure*. Etenim sponte et ultro reviviscebant omnes heredem inter hereditariosque creditores ac debitores exstantes obligationes, simulatque fideicommissario herede remoto, fiduciarius heres in omne jus et vitium defuncti restitueretur.

Quod dixi *de fideicommissaria hereditate*, in *bonorum* etiam *possessionem* convenit. Etenim quando alicui a Praetore bonorum possessio data esset, ita tamen ille, qui aut testamento aut XII tabulis legitimo jure vocabatur, heres esse non desinebat, ideoque omnes actiones hereditariae ei et contra eum *ipso jure* competere pergebant. Caute tamen in hac etiam causa Praetor exceptionibus et heredi et contra eum debitoribus hereditariis tribuendis efficere solebat, ut omnia commoda et incommoda ex hereditate oriunda solum spectarent bonorum possessorem (3). Neque tamen diutius illarum ex-

(1) L. 1. §. 4. L. 27. §. 7. L. 59. pr. ff. *ad SCs. Trebellianum*. (36. 1.) *Cf.* et quae dixi, Cap. I. Sect. 2. §. 3.

(2) Vid. v. Löhr., *Magazin für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung*. Tom. III. *Neues Magazin*, cet. Tom. I. p. 255.

(3) Vid. L. 13. ff. *de Bon. poss. contra Tab.* (37. 4.) Collat. L. L.

exceptionum vis obtinebat, quam ipsum vigeret bonorum possessoris jus. Quotiescunque igitur bonorum possessio omittebatur vel repudiabatur (1), vel aliis momentis intercidebat (2), plenum denuo obligationes, inter heredem juris civilis atque illos, qui hereditati aut deberent aut crederent, *ipso jure* constitutae, effectum recuperabant (3). Quapropter agenti postea aut convento heredi nulla *amplius* obstabat aut proderat exceptio.

Jam satis diu versati esse nobis videmur in exponendo praecipuo isto distinctionis nostrae effectu, per quem obligatio semel *ipso jure* extincta numquam amplius restitueretur; ea vero, quae per exceptionem tantum infirmaretur, totidem modis *plenam* efficacitatem recuperare posset, quot modis ipsa reo excidere poterat exceptio. Animus jam est, hujusce summi principii efficacitatem in nonnullis juris Romani partibus, in quibus illud *inprimis emicat*, examinare.

§. 4.

L. Mos. et Rom. 16 §. 3. L. 25. ff. *de Bonis libert.* (38. 2.) L. 15. ff. *de Obligat. et act.* (44. 7.)

(1) L. 2. *de Excepti. rei jud.* (44. 2.) L. 15. ff. *de Oblig. et act.* (44. 7.) L. 2. ff. *Si tab. test. null.* (38. 6.)

(2) Exempla sunt in L. 11. pr. ff *de Bon. possess. contra tab.* (37. 4.) L. 5. pr. ff. *de Bon. poss. sec. tab.* (37. 11.)

(3) Cf. Löhr, *Magazin für Rechtsw.* cet. II. p. 197. sqq.

§. 4.

IV. *De distinctionis effectu, ratione compensationis.*

Quoties obligatio aliqua *ipso jure* sublata sit, eam ad compensationem non amplius valere posse, ultro patet (1). Si enim ex gr. Titius centum aureos debuit Maevio, sed per *acceptilationem*, aut *solutionem* liberatus est, omne profecto perit Titii debitum: unde, si postea Maevius invicem Titio centum debere coeperit, nulli sane *debiti* (utpote jam dudum extincti) et *crediti contributioni* locus esse potest (2).

Quid autem juris erit, si debitum non ipso jure exstinctum sit, sed exceptione aliquâ infirmetur? An tunc compensatio obtinebit, quandoquidem summo jure adhuc et obligatio et actio vigent? Sed obstat Javolenus JCtus, disertis verbis monens: *quaecumque per exceptionem perimi possint, ea in compensationem non venire.* An igitur omne in hoc genere inter obligationem *ipso jure* sublatam, et *per exceptionem* infirmandam negandum est discrimen? Minime. Nam quamdiu qui-

(1) Cf. §. superior.

(2) Nihil aliud esse compensationem quam hujusmodi contributionem patet ex Modestini difinitione, L. 1. ff. *de Compensat.* (16. 2.) traditâ.

quidem obligatio exceptionis onere opprimitur, nulla fit compensatio, secundum JCtum L. 14. cit. verumtamen simulatque ea exceptio per aliquem istorum modorum, quos supra exposui (1), corruerit, tum sane et obligatio, quam exceptio aliquamdiu infirmaverat, plene reviviscet et simul, compensationi locus esse incipiet. Quodsi igitur Titius non ipso quidem *jure officio solvendi* liberatus, sed cum adversario pactus est, *ne a se peteretur*, tunc quidem compensatio nulla fit, sed statim fieri coepit, *ubi* Titius et Maevius in contrarium paciscendo, *ut* nempe omnino a Titio peteretur, exceptionem pacti per replicationem pacti contrarii infirmaverint. Sed forte objiciat quis, harum replicationum eam non esse posse efficacitatem, ut statim admittant compensationem, cum scilicet exceptio *neque* pacto contrario neque remissione *ipso jure* tollatur (2), quandoquidem ipsae replicationes invicem per *duplicationes* ita everti possint, ut exceptiones statim reviviscant, unde locus denuo *foret isti* Javoleni JCti effato, quo *interdicitur*, ne obligatio ea, quae exceptione infirmari possit, vocetur in compensationem, quandoquidem vere per exceptionem infirmari *posse* dicitur obligatio illa, quae du-

(1) §§. nempe 1, 2 et 3. hujus Sect. sub. L. B.
(2) Vid. L. 27. §. 2. ff. *de Pactis*. (2. 14.)

duplicatione ad eam revertetur conditionem; in quâ versata erat ante ortam replicationem.

Vera sunt, sic argui contra nos possunt. Verumtamen etiamsi aliquid concedamus, neutiquam tamen sic cessabit distinctionis nostrae ratione compensationis efficacitas. Nimirum licet fortasse replicatio exceptionis elidendae causâ interposita nihil valeat ad obligationem in compensationem vocandam, ob causas ab adversario allegatas, tamen tum saltem cum exceptio ita perierit, ut nulla ratione a reo recuperari possit, statim compensatio obtinebit, quia tunc quidem certissimi juris est, reum, utpote nulla amplius tutum exceptione, et civili et praetorio jure adversario obligatum esse incipere, atque omni proinde adversarium ob illa, quae hic invicem ipsi debeat, conveniendi jure excidere. Sed revertamur ad exemplum istud, quod supra jam proposuimus. Itaque Titius et Maevius ipso illo pacto, ut omnino petatur, fortasse compensationi locum praebere non possunt, sed tum certe, cum Titius ob Maevii replicationem a judice condemnatus fuerit, exceptio illa, qua olim reus tutus fuit, nihil amplius obstabit crediti debitique contributioni quae utique universe, simulatque exceptio penitus ipsoque jure reo exciderit, statim fieri videtur.

Itaque ex his, quae de compensatione monuimus, hanc jam eliciamus conclusionem, quod debitum quidem *ipso jure* sublatum numquam amplius

plius compenſetur; cum contra id, quod per exceptionem tantum infirmatur, aliquando in compenſationem vocari poſſit.

§. 5.

V. *De effectu distinctionis, ratione obligationum acceſſoriarum, v. gr. uſurarum, cet.*

Haec communis obligationum lex fuisſe videtur, ut, ſi *ipſo jure* corruerent, omnes quoque caderent obligationes acceſſoriae (1); ſin vero per exceptionem infirmarentur, etiam acceſſiones efficacitate destituerentur, ſed reviviscerent, quamprimum obligatio principalis exceptione liberata renasceretur.

Hoc autem loco uſurarum obligationem, *utpote* omnium ejusdem generis *praecipuam*, in exemplum vocemus. Nimirum iidem modi, qui obligationem *ipſo jure* extinguebant, ſimul etiam omnem tollebant uſurarum obligationem, utpote acceſſionem (2), cum

(1) Vid. L. 178. ff. *de Regulis juris*

(2) V. L. cit. coll ſummo G. Noodt, in Op. *de Foenore et Uſuris*, (III. 14, 15). Uno tantum caſu interdum, licet obligatione principali *ipſo jure* extincta, uſurarum tamen obligatio per exceptionem *doli* tantum elidebatur, ſi ſcilicet haec per ſtipulationem contracta fuisſet. Vid. L. 75. §. penult ff. *de Verbor. oblig.* L. 8. ff. *de eo quod certo loco.* Attamen vel hoc caſu interdum uſurarum obligationem *ipſo jure* periisſe, apparet ex L. 40. ff. *de*

cum exceptiones contra tollerent quidem etiam usuras solvendi necessitatem (1), verum non diutius quam ipsae illae consisterent: quocirca usurarum obligatio tum plene renascebatur, cum principalis actio in vigorem restituta esset. Haec autem exceptionum in usurarum obligatione ratio, etsi ex iis, quae supra tradidimus, principiis sponte sequi videatur, tamen cum nullo diserto antiquiorum jurisconsultorum testimonio nitatur, paullo latius nobis explicanda est.

Quocirca primum inquirendum est, quomodo per exceptionem, quâ principalis infirmetur obligatio, accessoriae etiam usurarum obligationes effectu destituantur; ut deinde ostendere possimus, qui fiat, ut pro modorum, quibus exceptio reis excidere possit, diversitate, variis etiam modis usurarum obligationes restituantur.

Quod autem ad efficacitatem exceptionis, qua principalis obligatio infirmetur, in usurarum obligatio-

ff. *de Rebus creditis*. Ceterum h. l. tantum de usuris futuris sermo. Nam usurae praeteritae, licet obligatione principali extinctâ, peti tamen adhuc poterant, siquidem ex conventione deberentur. Cf. Noodt, *de Foenore et Usuris*, loc. cit. Westenberg, ad Pand. tit. XXII. §. 34.

(1) Antiquitus tamen praescriptio temporalis, licet obligationem principalem per exceptionem elideret, nullam omnino in obligationem usurarum per stipulationem debitarum habebat efficacitatem. Vid. Noodt, Op. cit. (III. 16. init.) Mutatum tamen hoc est a Justiniano. Vid. L. 26. Cod. *de Usuris*.

tione tollendâ attinet, omnino distinguendae *sunt* usurae *ob moram* solvendae (1), ab iis, quae quasi in compensationem utilitatis, quam ex proprio pecuniae usu creditor percipere potuisset, deberi dicebantur (2).

Quoties enim usuris mora causam praeberet, exceptionis haec erat vis, ut *ipso jure usurarum* cursus sisteretur, idque sive ex conventione sive ex judicis officio illae praestandae essent, ex sententia Paulli, qui (3) de obligatione usurarum, postquam ipsius sortis petitio per pactum *stipulationi* in continenti adjectum dilata esset, disserens, haec ait. „ *Sed cum sortis petitio dilata sit, consequens* „ *est, ut etiam usurae ex eo tempore quo moram* „ *fecit accedant; et si ad* exceptionem *tantum prob-* „ *esset pactum, tamen usurarum obligatio* ipso „ jure *non committetur: non enim in mora est,* „ *a quo pecunia propter exceptionem peti non* „ *potest.*" Itaque universe, quoties usurarum causa esset mora, *ipso jure* nullae debebantur *usurae*, quamdiu quidem valebat exceptio; *hac enim* collapsa, denuo eae solvi incipiebant, quippe quarum cur-

(1) De quibus confer L. 17. §. 3, 4. L. 32. §. 2. ff. *de Usuris.* (22. 1.) Noodt, Op. cit. *III.* 9. sqq.

(2) Hasce quidem usuras proprie hoc nomine vocari dicit Noodt, Op. cit. Lib. I. Cap. 3. Nam quae ibi dicuntur ad lucrum respicere usurae, easdem h. l. cogitamus. Cf. Voet, ad tit. *de Usuris*, nº. 4.

(3) Lege scilicet 40. ff. *de Rebus creditis.* (12. 1.).

cursus (quod recte tenendum est) non ipso jure *sublatus*, sed tantum ipso jure *suspensus* fuisset.

Venio jam ad illas usuras, quas haud inepte dixerunt *compensatorias*. Has quidem, si sortis petitio exceptione infirmaretur, neutiquam *ipso jure* sisti puto, sed itidem *per exceptionem*; tum quia Paullus diserte tantum *morae* mentionem fecerit, tum quia alia longe harum atque earum, quas supra attigi, ratio fuerit. Namque cum is qui moram faceret, poenae nomine usuras solvere deberet, sane sponte ultroque liberabatur, quoties sola earum praestandarum causa, mora scilicet, evanuerat. (1). Usurae e contrario compensatoriae per exceptionem profecto non omni causâ privabantur, cum vel exstante exceptione haud minus, quam si illa neutiquam exstaret, aliquâ creditor indigeret lucri compensatione. In hac tamen causâ reus, licet neutiquam *ipso jure* usuras solvendi necessitate solutus, tamen, si de usuris conveniretur, haud minus *per exceptionem* tutus erat, quam si ipsa sors peteretur.

Videamus nunc, quomodo usurae, sive *ipso jure* sive per *exceptionem* intermissae, variis modis renascerentur et computandae essent, prouti hac illave ratione principalis obligatio exceptionem suam excussisset.

Ita-

(1) Vid. L. 40. cit. Voet, ad tit. *de Pactis*. (2. 14.) n° 7.

Itaque si reus exceptionem, qua tutus erat, legitimo tempore non allegasset, ita ut condemnatio sequeretur (1), usurae ita computabantur, ac si nulla unquam obtinuisset exceptio (quemadmodum in hujusmodi causa, ipsa etiam fors a reo praestanda erat (2)): dummodo saltem usurarum obligatio per exceptionem tantum infirmata *fuisset*. *Namque* illae usurae, quarum cursum moras purgatio *ipso jure* stitisset, vel tum, si judicis condemnatione comprehensae fuissent, deinde tamen condici poterant, utpote *ipso jure indebitae* (3).

Quodsi autem obligationis principalis exceptio ita per pactum aliudve momentum fuisset infirmata (4), ut reo excipienti replicatio ab actore denuo objiceretur, quaeri potest, *quaenam tunc solvendae sint usurae?* Distinguendum autem hoc quoque loco videtur *inter eas usuras*, quae *ipso jure* aliquamdiu intermissae fuissent, atque illas, quarum exactio per *exceptionem* elidi posset.

Nimirum, quod ad priores attinet, *illae tantum* usurae judicis condemnatione *comprehendi* poterant, quae antequam exceptio infirmari coepisset, aut postquam replicationi denuo locus esset, cucurrissent. Namque dum exceptio plene valuerat, *ip-*

(1) Cf. quae dixi hujus Sect. L. A. §. 2. L. B. § 1 et 2.
(2) Vid. hujus Sect. L. B. §. 1 et 2.
(3) Vid. hujus Sect. L. A. §. 3.
(4) Cf. §. 3. supra.

ipso jure usuras reus non debuerat. Unde ad has solvendas *ipso jure* non obligatus erat.

Quid autem juris erat, quando usurarum obligatio neutiquam *ipso jure* suspensa fuisset, sed tantum obligationis principalis exceptioni aliquamdiu subjacuisset? Tum sane solvendae erant usurae ab initio obligationis inde ad rem judicatam usque. Etenim harum usurarum obligatio numquam reapse sublata fuerat, sed in eâ tantum fuerat conditione, ut quamdiu actor principalem actionem instituens exceptione elidi posset, tamdiu etiam excluderetur usurarum petitio: unde tum, cum actioni principali per replicationem institutam vis sua plene restituta fuisset, proinde etiam usurarum obligatio utpote accessoria plenum recuperabat vigorem, i. e. omnes tum a reo solvendae erant usurae ab initio inde obligationis, atque adeo vel ejus etiam temporis, quo adhuc valuerat exceptio; secus atque obtinebat, si usurarum cursus *ipso jure* intermissus fuerat.

Itaque (ut ea, quae hoc §. dixi, per causae collectionem repetam) obligatione ipso jure sublatâ, omnis proinde peribat futurarum usurarum obligatio; cum contra, quoties obligatio aliqua per exceptionem infirmari posset, totidem essent usurarum obligationis instaurandae viae, quot ipsarum principalium obligationum, per exceptionis scilicet amissionem, restituendarum modi.

Denique, quae de usurarum obligatione monui-

mus

mus, aliquem etiam usum habere videntur in reliquis obligationum accessionibus, quarum nomina continet Rubrica tit. ff. *de usuris* cet. (22. 1.) quas tamen brevitatis causâ in examen non vocabimus.

§. 6.

VI. *De effectu distinctionis, ratione obligationum earum, quae cautionis loco ad alias obligationes accedere solebant.*

Harum praecipuae erant:

1°. *Fidejussoria*, quacum magnam affinitatem habent *obligationes mandatorum et constitutorum*.

2°. *Pignoratitia*. — Quarum illae cautionem habebant in *re*, hae vero in *persona* (1).

Quandoquidem obligationum harum haec erat ratio, ut creditores securitatis causâ, praeter debitores principales, alias etiam aut personas aut res sibi obligatas haberent *tamdiu*, *quamdiu* deberetur, sequitur, proprie tum demum illas obligationes cessasse, cum principale debitum *ipso jure* evanuisset; nam dum hoc in eâ tantum esset conditione, ut per exceptionem effectu destitui posset, profecto, stricte si loquamur, deberi non desinebat (2).

Ve-

(1) Vid. Paullus, L. 58. §. 6. ff. *Mandat.* (17. 2.) L. 25. ff. *de Reg. juris.*

(2) Vid. supra hujus Sect. L. B. init.

Verumtamen juris ratio haud sivit, actione principali effectu destitutâ, integras manere eas actiones, quae istius solius causâ exortae essent (1). Quocirca eae exceptiones, quae reis principalibus competerent, etiam ad obligationes accessorias porrigebantur.

Ideo tamen nequis cogitet, ita prorsus everti nostrae distinctionis in hoc argumento efficaciam. Hanc autem efficaciam breviter in utrâque, cujus meminimus, cautionis formâ examinabimus.

Videamus primum de *cautione fidejussoria*.

Obligatione principali *ipso jure* exstinctâ, sponte etiam corruebat obligatio fidejussorum (2). Quodsi obligatio principalis exceptione aliqua elidi posset, eadem certe exceptio fidejussoribus competebat, dummodo realis esset, sive rei cohaereret (3). Attamen haecce exceptio quum multis modis a fidejussore amitti posset, optime sane fieri poterat, ut, licet reus exceptione tutus maneret, fidejussor ta-

(1) Vid. L. 178. ff. *de Reg. juris.*

(2) Ex communi scilicet natura omnium accessionum. Vid. L. 43. ff. *de Solut.* (46. 3.) L. 18. ff. *de Novat.* (46. 2.) L. 178. ff. *de Reg. juris.* Cf. et §. 5. Inst. *de Fidejussoribus.* (3. 21.) princ. Inst. *Quib. mod. toll obl.* (3. 30.) Add. quod ad confusionem attinet, L 19. §. 2 et 3. ff. *de Solutionibus.* (46. 3.)

(3) Vid. L. 7. §. 1. L. 19. ff. *de Except.* L. 9. §. penult. ff. *ad SCt. Maced.* Hujus rei rationem reddit Justinianus, §. ult. Inst. *de Replicationibus* (4. 14.)

tamen et civili et praetorio jure debere inciperet, si v. gr. exceptioni renuntiasset, eamve apud Praetorem allegare omisisset, cet. (1). Nec obstat L. 8. §. 7. *Dig. de fidejuss.* coll. cum §. 5. Inst. *de fidejuss.* ubi traditum est, fidejussores non ita obligari posse, ut plus debeant, quam is pro quo obligantur. Nam ista loca hoc tantum innuere videntur, fidejussorem neutiquam posse obligari ad majorem summam, quam ipsum reum; neque pure obligari, si reus sub conditione debeat. Exceptiones vero a reo amitti non potuisse, *quamdiu reus principalis* illis adhuc tutus esset, loca ista indicare non videntur. Neque nobis adversatur L. 37. ff. eod., ubi JCtus ostendit, fidejussorem datum, postquam obligatio principalis praescriptione jam sublata sit, non teneri, i. e. eâdem atque reum principalem tutum esse praescriptionis exceptione. Hinc tamen effici non potest, fidejussori non licere exceptionem eam remitere (2).

Ceterum quemadmodum in obligatione fidejussoriâ, ita quoque in mandatoris (3) et constituentis (4) obligationibus multum omnino intererat, ip-

(1) Vid. supra hac Sect. L. A. §. 1 et 2. L. B. §. 1 et 2.

(2) Cf. Omnino a. h. l. Lex. 67. ff. *de Fidejuss.*

(3) De hac obligatione cf. Brissonius, voce *Mandator*, et juris loca ibi citata.

(4) Cf. idem Brissonius, voce *constituere.* Init. Tit. ff. *de Pecunia constit.* (13. 5.)

ipsone jure an vero per *exceptionem* debitor principalis obligatione solveretur. Etenim in iis quoque obligationibus optime fieri poterat, ut exceptio, licet integra manens in obligatione principali, eadem tamen mandatori aut pecuniae constitutae reo excideret, ita ut horum obligationes plene reviviscerent.

Venio ad alterum cautionum genus, *obligationes* nempe *pignoratitias*.

Simul cum obligatione principali *ipso jure* sublata, omnem etiam obligationum pignoratitiarum causam et vim corruere, certissimi juris est (1). Sed quid si obligatio non *ipso jure* evanuisset, verum per *exceptionem* infirmari posset? Tum scilicet hypothecae pignorisque jura exceptione elidebantur. Nam, etiamsi hoc de quibusdam tantum exceptionibus diserte in juris Romani monumentis tradatur (utpote de exceptione pacti de non petendo (2), de exceptione jurisjurandi (3), de exceptione rei judicatae (4),) omnium tamen exceptionum eandem in hac causa fuisse efficacitatem, nullus

(1) Cf. princ. et §. 1. Inst. *Quib. mod. toll. obl.* L. 6. pr. ff. *Quib. mod. pignus vel hypotheca solv.* (20. 6.) L. 11. §. 1 et 2. ff. *de Pign. act.* (13. 7.) L. 75. ff. *de Solut.* L. 4. ff. *Qui pet. in pign.*

(2) L. 5. pr. ff. *Quib. mod. pign. vel hyp. toll.*

(3) L. 5. fin. L. 13. ff *Quib. mod. pign.* cet. L. 40. ff. *de Jurejur.* (12. 2.).

(4) L. 13. ff. *Quib. mod. pign. vel hyp. solv.*

lus equidem dubito, cum aequitas non pateretur, ut, si principalis obligatio per *doli mali*, *metus* aliamve quam hujusmodi defensionem omni destitueretur efficacitate, accessoriae nihilominus hypothecarum pignorumque obligationes vigere pergerent (1). Sunt adeo, qui longius etiam progrediantur, statuentes, inter veteres *dubitatum esse*, utrum exceptio, qua obligationes principales solverentur, pignora et hypothecas itidem per exceptionem tantum elideret, an vero ipso jure tolleret: quod de pacti *inprimis exceptione asseverat* Noodtius (2), ex L. 5. princ. ff. *Quib. mod. pign. vel hypoth. solv.* Verumtamen mihi quidem (si a summo viro dissentire liceat) isti legi nihil inesse videtur, unde colligas, exceptionem *pacti de non petendo* umquam *ipso jure* hypothecae *jus* resolvisse. Praeterea *universa exceptionum* natura suadet, ut arbitrer, obligationes pignoratitias *ipso jure* interire non posse, quando obligatio illa principalis, cujus causa istae contrahuntur, per exceptionem tantum infirmetur. *Nam quemadmodum* exceptio principalis debiti obligationem accessoriam per consequentiam tantum elidebat, ita per eandem sane consequentiam etiam obligatio pigno-

ra-

(1) Cf. Westenberg, ad tit. ff. *Quib. mod. pign. vel hypoth. solvitur*, §. 3.

(2) Vid. *Probabil.*, Lib. II. Cap. 8. coll. Lib. IV. Cap. 10 et 11. *De Pactis et transact.* Cap. 13.

ratitia reviviscere debebat, ſimulatqne obligatio principalis replicatione aliâve quâ cauſâ restituerentur. Quod ſane fieri non posſet, ſi accesſoria obligatio ſtatim *ipſo jure* evanesceret.

Sed quomodo exceptio debiti principalis in cautionibus pignoratitiis effectum ſortiri poterat?

Distinguendum mihi videtur, utrum hypothecarium pactum initum ſit, ut ſcilicet res aliqua pignori tradatur (1), an vero ipſa res pignori jam ſit tradita? Si enim illud obtinuerit, exceptionis hic erit effectus, ut actiones in rem ſive hypothecariae, ex hypothecario pacto oriundae, per exceptionem itidem elidantur. Quid autem juris erit, ſi postquam res aliqua pignori jam tradita erit, obligatio principalis exceptione infirmari coeperit? Tum ſcilicet pignus datum, actione pignoratitia directâ (2) a debitore repeti poterit, quia nempe debito per exceptionem quodammodo ſatisfieri Romanis videbatur (3).

Quum

(1) Separatim enim et *hypothecam*, (quae *conventio* erat *praetoria*, ut ſcilicet alicujus res, propter aliquam obligationem, pignoris nomine obligatae esſent (V. L. 4. ff. *de Pig. et hypoth.*); unde orlebantur actiones *Serviana* et *quaſi Serviana* in rem (de quibus vid. §. 7. Inſt. de act.) et pignus, propie ſic dictum, quo ſuscipiebatur *contractus realis* (Vid. §. 4. J. *Quib. mod. contr. obl.*); unde dabantur actiones pignoratitiae *directa* et *contraria* (Vid. §. Inſt. cit. tit. ff. *de Pignorat. act.* (13. 7.) conſiderabimus.

(2) §. 4. J. *Quib. mod. toll. obl.*

(3) L. 9. §. 8. ff. *de Pignorat. act.* (13. 7.) Westenberg, *ad*

Quum jam viderimus, quomodo exceptio *debiti* principalis in obligationibus pignoratitiis *infirmandis* valuerit, nunc hoc inquirendum est, an revera debito principali, exceptione collapsâ, restituto, illae etiam accessoriae reviviscere potuerint obligationes?

De pacto quidem hypothecario *facilis est responsio*. Etenim quemadmodum hoc eidem atque *obligatio* principalis subjacuerat exceptioni, ita nunc etiam, quandoquidem illa exceptio corruit, plene instauratur.

Quid autem de pignore statuendum? Actionem quidem pignoratitiam contrariam nunc creditori competere non puto ad recuperandum pignus, quia scilicet exstincta tota pignoris obligatione per luitionem ejus a creditore factam, omnes *etiam* actiones inde oriundae *simul corruerunt*. *An* nulla igitur jam creditori pignoris recuperandi via relicta est? Equidem sic statuam. Quivis contractus realis pignoratitius oritur ex pacto quodam de *re* aliquâ pignori dandâ, ea lege ut *restituatur simulatque* prorsus solutum, aut saltem eo nomine satisfactum sit. Jam cum debito quodammodo satisfieri existimarent veteres, si per exceptionem perpetuam elidi posset, profecto statim quidem redden-

ad eundem, tit. §. 1. Satisfiebat autem creditori, etiam si exceptionem nactus erat perpetuam; ut patet ex L. 5. §. 2. ff. *Quib. mod. pig. vel hypoth.*

dendum erat pignus. Quandoquidem vero per exceptionem *plene* creditori satisfactum non erat, puto, ipsi illi redditioni hanc tacitam subesse conditionem, ut, quando prorsus cadente ejus satisfactionis efficacitate per exceptionis interitum pignori denuo causa esse inceperit, etiam plene reviviscat creditori pignus per actiones hypothecarias patendi jus.

Satis jam ostendimus, hanc fuisse pignorum hypothecarumque legem, ut debito ipso jure sublato, ipsa etiam penitus corruerent et liberarentur; obligatione vero principali per exceptionem infirmata, ea perinde exceptione eliderentur, ita tamen, ut, simulatque obligatio principalis revixisset, plenam obligandi vim et efficacitatem recuperarent.

§. 7.

VII. *De effectu distinctionis, ratione condictionis indebiti.*

Quum proprie is tantum non amplius *debere* dicendus esset, qui *ipso jure* liberatus fuerat, haud vero, qui propter exceptionem peremptoriam condemnari non posset, hinc sequi videtur, tamquam indebitum illud tantummodo potuisse condici, quod aut ab initio nullo nomine deberetur, aut deinceps *ipso jure* extinctum esset; illud contra, quod ob ex-

exceptionis aequitatem vel utilitatem peti non posset, si tamen solutum esset, recuperari non potuisse.

Videtur sane hoc ratiocinium congruere principiis supra a nobis traditis, et, si quid conjicere liceat, antiquiori aetate revera ita juris fuisse putamus.

Verumtamen Gaji, Ulpiani reliquorumque JCtorum aetate vox *debere* longe aliam atque antea obtinuisse significationem videtur, quippe quae et *civilia* et *naturalia debita* complecteretur (1), quum tamen (quod mirum videatur) ea quae vel optimo jure actionem parerent, si forte actio illa exceptione aliquâ perpetuâ elidi posset, fere ne deberi quidem amplius dicerentur; quemmadmodum is *debitor* esse desinere videbatur, *qui* exceptione peremptoria *tutus esse inciperet* (2).

Quae cum ita essent, proinde etiam juris esse coepit, ut *condictione* repeti possent non solum ea, quibus nulla neque civilis neque naturalis subesset obligandi causa, sed etiam illa, *quae licet jure* sum-

(1) De naturalibus debitis cf. L. 13. ff. L. 64. ff. *de Condict. indeb.* (12. 6.) L. 7. §. 4. ff. *de Pactis.* (2. 14.) Voet, ad L. 12. tit. 6. n°. 2. Interdum tamen ea, quae *jur. civ.* et quae *jur. Praetorio* debentur, sibi invicem opponuntur. Vid. L. 2. §. ff. *de Pec. constituta.* (13. 5.).

(2) L. 26. §. 3. L. 40. ff. *de Cond. indeb.* L. 66. ff. *de Reg. jur* et alibi passim. Cff quae dixi hujus Sect. L.ª. B. initio.

ſummo et civili revera deberentur, tamen exceptione excludi posſent.

Ex quo tempore igitur haec ita invaluere, haud multum ſane amplius, indebiti condictionem quod attinet, intererat, *ipſone jure* quis, an *per exceptionem* tutus esſet, licet tamen eatenus distinctio ea haud prorſus vel in hoc genere perierit, quatenus certae quaedam exceptiones condictionem impedirent, cum contra, actione aliqua *ipſo jure* extinctâ, ſemper condictioni locus esſe posſet (1).

Nimirum ſecundum JCtum Marcianum (2) eae exceptiones, quae non reorum cauſa darentur (3), ſed in odium eorum, quibus deberetur, ad ſoluti condictionem nihil proderant.

Hujusmodi autem exceptionum numero inprimis erant comprehendendae exceptio *SCti Macedoniani*, exceptio *juris novi per adverſarium dati vel impetrati* (de qua cf. celeb. Voet (4)) et quae plures erant hujus generis.

§. 8.

(1) Hoc tamen etiam in hocce, ſicut in reliquis Juris Romani argumentis, de quibus ſupra egi, ſemper remanſit discrimen, quod obligatio, quae per exceptionem tantum infirmaretur, in eam aliquando deduci posſet conditionem, ut condictione indebiti locus esſet, ſiquidem nempe exceptio periisſet; cujusmodi quid profecto, obligatione *ipſo jure* ſublatâ, numquam amplius contingere poterat.

(2) Vid. L. 40. cit.

(3) In reorum autem cauſam fere omnes comparatae erant exceptiones v. Gajus IV. 116. Inſt. *de Except.* IV. 13.

(4) Ad tit. *Pand. de Cond. indeb.* n°. 4. coll. L. 3. ff *Quod quisque juris in alterum* cet.

§. 8.

Digressio in Sectionem III.

Percurri ita aliquot distinctionis inter modos solvendae obligationis *ipso jure* et *per modum exceptionis* effectus; tum formae *tum ipsius obligationis* efficacitatis ratione. Quod ad posteriores attinet, paucos tantum commemoravi, eosdemque memoratu dignissimos. Nam neque si ferrea mihi lingua centumve ora essent, omnes enumerare possem effectus, qui ex summo isto principio supra exposito, quo tota utique haec nisi videtur doctrina, commode derivari possint.

Cum igitur summa tantum capita breviter attigerim, equidem meo officio defunctus *mihi* videor, relicto scilicet *aliis*, *me doctioribus*, munere, illa, quae carptim tantum monui, latius, melius et copiosius elaborandi.

Ceterum quaecumque hactenus de distinctionis nostrae effectibus monui, *in illis eam* inprimis aetatem, qua formularum usus Romae vigebat, respexi, quia tum scilicet plene exculta innumerisque effectibus ornata fuit distinctio illa (1). Nihilominus tamen satis operae pretium *videtur*, inquirere Sectione tertia, an etiam post abrogatum hunc judiciorum ordinem, adhuc quid interfuerit, an quis

(1) Vid. Cap. I. Sect. III.

quiis *ipso jure*, an verò per *exceptionis* auxilium tutus esset.

SECTIO III.

DE DISTINCTIONIS NOSTRAE EFFECTIBUS IN EXTRAORDINARIO JUDICIO.

Erroneam esse eorum opinionem, qui post extinctum judiciorum ordinem prorsus evanuisse existiment distinctionem, inter modos tollendi obligationem *ipso jure* aut *per modum exceptionis*, supra jam ostendere conatus sum (1). Restat igitur, ut hoc loco breviter exponam, quatenus illius distinctionis effectus in extraordinariis judiciis superstites fuerint.

A.

De effectibus ratione formae.

Formulis abrogatis morem istum, ut exceptiones ante Litis Contestationem diserte a Praetore formulae insererentur, quem post legem Aebutiam Romae obtinuisse vidimus (2), evanuisse, et ipsa rei ratio docet, et jam supra arguimus (3). Attamen licet solennis exceptionum *conceptio* simul cum judicum datione judiciorumque ordine sublata sit, nihilominus tum neutiquam evanuit exceptiones ante Lit.

(1) Vid. Cap. I. Sect. III.
(2) Vid. Cap. II. Sect. II. L. A. §. 1.
(3) Vid. Cap. I. Sect. III.

Lit. Cont. allegandi necesſitas, uti patet ex multis Diocletiani Maximianique, eorundem nempe qui judicia ordinaria prorſus abrogarunt, conſtitutionibus. Potestque adeo hic mos vel post illud Thodoſii et Valentiniani placitum, quo omnis certae et ſolennis actionis impetratio rejecta est (1), remanſisſe. Etenim licet actori ita remitteretur actionis *ſolenniter impetrandae* necesſitas, tamen reo neutiquam remisſum ſic videtur exceptionis initio litis postulandae ſive contestandae officium (2).

Quae cum ita esſent, *nullus tamen dubito, quin* hacce aetate in gratiam eorum, qui exceptionis opportuno tempore mentionem non fecerant, in dies major et frequentior evaſerit in integrum reſtitutionum uſus, cum hae nempe in extraordinario judicio vel *brevi manu* fieri posſent (3). *Imo* tempore Justiniani, ſine ulla *in integrum* reſtitutione, exceptionem ad ſententiam usque objici potuisſe, exinde apparet, quod locus ille Gaji, ubi de in integrum restitutione, exceptionis recuperandae cauſâ concedi ſolitâ, agitur (4), *in Justinianeis* Institutionibus receptus non ſit (5). Ita-

(1) Vid. L. 2. Cod. *de formul. et impetrationibus.* (2. 58.)

(2) Cf. Noodt, *de Jurisdict. et Imperio.* (l. 15. med.)

(3) Zimmern, §. 98. coll. celeberr. Goldschmidt, *Ueber Litiscontestation und Urtheil*, Francof. 1812. p. 23—25.

(4) IV. 125.

(5) Vid. Zimmern, §. cit. n°. 13. coll. §. 146.

Itaque, ut verbo dicam, celeberrimum illud modorum obligationis *ipso jure* tollentium et exceptionum discrimen, quod illi ad judicium usque differri possent, hae vero ante Litis Contestationem essent allegandae, licet extincto judiciorum ordine neutiquam totum evanuerit, postremo tamen ex Romani Juris campo prorsus exsulare coepit.

Sed videamus jam, an extraordinarii judicii aetate adeo invaluerit in integrum restitutionum usus, ut etiam post sententiam latam adhuc concederentur.

Equidem illud negandum duco, ideo scilicet, quod ipsae illae constitutiones, quae exceptionis ante Litis Contestationem objiciendae necessitatem quodammodo relaxarunt, hoc tamen fere omnes diserte requirunt, ut ante sententiam saltem exceptionis a reo fiat mentio (1). Quod sane prorsus otiosum fuisset, si post sententiam, haud minus quam ante ipsam, reis per restitutionis auxilium succurr potuisset.

Sed video jam multos fore, qui memores istius Imperatoris Diocletiani et Maximiani constitutionis, quae sic sese habet (2): „ *Peremptorias exceptiones omissas in initio, antequam „ sententia feratur opponi posse, perpetuum „ Edic-*

(1) Vid. L. 2. Cod. *Sentent. Rescr. non potest.* (7. 50.) L. 8 et 9. Cod. *de Concept.* coll. et Zimmern. 3. cit.

(2) Vid. L. 2. C. *Sent. resc. non potest.*

„ *Edictum manifesto declarat. Quodsi aliter actum fuerit, in integrum restitutio permittitur.* „ *Nam judicatum contra majores 25 annis, citra* „ *remedium appellationis, rescindi non potest.*" — Fore igitur puto, qui hanc moveant objectionem, quod verba illa: *Quodsi actum sit*, significent, *quodsi aliter judicatum sit, cet*: unde effici possit, etiam a re judicata, exceptionis recuperandae causâ, *in integrum* impetrari potuisse restitutionem. — *Verum* meâ quidem sententiâ longe aliter illa verba sunt interpretanda. Putaverim utique, hoc sibi velle Imperatores: *Exceptiones peremtorias omissas in initio* (licet tamen proprie requireretur, ut eae non omitterentur: nam si secus fuisset, prorsus vacarent verba illa: *omissas in initio*) adhuc tamen deinceps *opponi posse*, dummodo scillicet id fiat *antequam sententia feratur*, *Edictum perpetuum declarat.* Jam sequitur modus, *quo* exceptione hujusmodi, etsi antea omissâ, ad sententiam tamen usque uti reus possit. — *Quodsi* (igitur) *aliter a reo actum fuerit*, i. e. aliter atque oportet, neglectâ scilicet exceptionis commemoratione *ad Lit.* Cont. usque, *in integrum sane restitutio permittitur*, modo nempe sententia nondum lata sit. *Nam* semel latâ sententia nihil amplius reo superest remedii, quandoquidem *judicatum contra majores XXV annis ob exceptionem omissam citra remedium appellationis rescindi non potest.*

Quodsi tamen quis huicce meae interpretationi pa-

parum confidat, confugiat ad Voetium (1) qui legem citatam ita fere est interpretatus. Omissâ quidem usque ad sententiam exceptionis objectione, unicum ex jure communi reo adversus condemnationem competebat appellationis remedium: verum exceptione ante condemnationem *allegatâ*, sed per judicem rejectâ, in rei condemnati arbitrio erat, utrum appellationis ex jure communi, an vero restitutionis auxilio ex jure singulari, sese auctoritati et vinculo sententiae contra se latae subducere vellet.

Licet autem Voetium per omnia sequamur, minime tamen evertetur nostra sententia, quandoquidem, vel Voetio auctore, in integrum restitutio non eo pertineat, ut eo etiam post sententiam exceptio antea omissa restituatur, verum ut sententia a magistratu vel judice, qui reum justam exceptionem *provocantem* non exaudierit, et ita injuria condemnaverit, lata rescindatur. Hujusmodi autem injusta sententia stari non potuisse, quid mirum est (2)?

Itaque, ut quae de distinctionis effectibus ratione formae in judicio extraordinario monuimus in breve contrahamus, probe est notandum, licet tum exceptionum ante Lit. Cont. allegandarum necessitas mul-

(1) *Ad pand.* Lib. 44. 1. n°. 5. fine.

(2) Cf. quae diximus supra, Cap. II. Sect. II. L. A. §. 8. quem §. totum a. h. l. conferas.

multum ab antiquo rigore deflexerit, hoc tamen semper mansisse discrimen haud exiguum, quod reo, *ipso jure* tuto, etiam post condemnationem aliqua competeret condictio contra eum, a quo, ob modum obligationis tollendae *ipso jure* non rite *judici* allegatum, superatus fuisset (1); cum e contrario, exceptione *ad sententiam* usque *omissa*, *nihil* reo condemnato relinqueretur, quo quaereret reparationem damni, quod exceptionis omissione passus fuerat.

B.

De effectibus, ratione ipsius obligationis efficacitatis.

Quemadmodum distinctio nostra, *ad litigandi* formulas quod attinet, per inducta judicia extraordinaria, neutiquam efficacitate sua omnino destituta est, ita neque ipsius obligationis efficacitatis ratione, illius momentum evanuit. Quod quo melius intelligatur, breviter jam eosdem illos, quos, cum in aetate formularum versaremur, descripsimus effectus, in examen denuo vocaturi sumus.

Quod supra diximus, hoc maxime interfuisse inter modos tollendae obligationis *ipso jure* aut *per me-*

(2) Cf. Cap. II. Sect. II. L. A. §. 3.

modum exceptionis, quod exceptio rei remissione et negligentia (1) amitti posset, modus vero obligationem ipso jure tollens numquam ita vim suam amitteret, hoc profecto etiam in extraordinarii judicii aetatem egregie convenit, secundum ea quae hac Sect. L. A. diximus. Neutiquam tamen negaverim, aliquanto levius, hisce temporibus quam olim, istud fuisse discrimen, cum scilicet nunc, ob majorem in integrum restitutionum spem, exceptio ante Litis Contestationem non objecta (in stricti juris scilicet judiciis) neutiquam prorsus amissa videretur, multoque amplius igitur reo relinqueretur spatium negligentiam corrigendi, quandoquidem latâ demum sententiâ vere a modo obligationis *ipso jure* tollendae exceptio differre inciperet.

Tertius, quem supra notavi, effectus (2), quod scilicet obligatio, quae exceptione infirmaretur tum revivisceret, cum exceptio aut pacto aut aliis momentis everteretur; actio contra *ipso jure* sublata, in perpetuum extincta esset; hic tamdiu auctoritatem suum retinuit, quamdiu ipsa constitit exceptionum modorumque *ipso jure* obligationem tollentium distinctio, cum tota hujusce distinctionis substantia (ut hoc verbo utar) in illo inprimis effectu versari videatur.

Ve-

(1) Vid. supra, Cap. II. Sect. II. L. B. §. 1 et 2.
(2) Vid. Cap. II. Sect. I. §. 3.

Venio ad effectum quartum, ratione compensationis (1). Hunc autem in eo potissimum constare ostendere conatus sum, quod obligatio *ipso jure* subita numquam amplius veniret in compensationem; illa vero obligatio, quae exceptionis onere premeretur, toties et revivisceret et compensari posset, quoties exceptio reo excidisset. Sponte igitur patet, hunc effectum, judiciorum extraordinariorum aetate, paullo quidem minoris quam olim fuisse gravitatis, quin tum aliquatenus difficilius quam antea exceptiones amitterentur (2), neutiquam vero omni vi destitutum esse.

Jam in censum veniant obligationes accessoriae, sive eae, quae ad alias obligationes, aut damno vitandi lucrive capiendi causa, (quales sunt obligationes *usurarum*) aut securitatis causa, (cujusmodi sunt obligationes *fidejussoriae pignoratitiae* cet.) accedere solebant. In his autem obligationibus, eodem prorsus modo atque in compensatione, illa inter modos actionis *ipso jure* aut *exceptionis* ope tollendae distinctio effectum suum sortita est; quum scilicet iste effectus inprimis tum obtineret, cum, obligatione principali exceptionis onere liberata, etiam obligationibus accessoriis proinde efficacius sua restituta esset; aut cum, vel obligatione principali exceptionis onus retinente, obligationes ta-

(1) Vid. C. II. Sect. II. §. 4.

(2) Ob majorem scilicet I. I. R. spem.

tamen accesſoriae, aliquo modo everſa exceptionis auctoritate, inſtauratae eſſent.

Quocirca cum distinctio nostra eadem prorſus ratione in obligationibus istis accesſoriis atque in compenſatione effectus ſortita ſit, ita et quae circa compenſationem monuimus h. l. quoque tenenda ſunt.

Postremo loco dicendum est de distinctionis nostrae effectu, ratione indebiti condictionis. Hic quidem, cum ad nonnullas tantum pertineat exceptiones, quarum ratio et natura per immutatam judiciorum conſtitutionem neutiquam everſae ſunt, ipſe etiam corruere non potuit.

CON-

CONCLUSIO.

Defunctus jam esse mihi videor provincia, quam susceperam. Pertractavi quaestionem a VV. Clar. propositam, in qua utique *elaborandâ hanc constanter* rationem secutus sum, ut quantum fieri posset, et ex veterum prudentum reliquiis, et ex recentiorum de jure Romano auctorum scriptis ea hauirem, quae *ad argumentum illustrandum* facere posse viderentur. Verum enim vero saepius hasce sensi operis instituti difficultates, quod non solum nemo antea quaestionem hancce ex industria pertractaverit, horum et adjumento et auctoritate, quibus reliqui *scriptionum* auctores *fere abundare solent*, equidem, licet cum maxime utroque indigens, carere debui: verum adeo in multos inciderim jurisconsultos celeberrimos, qui Paulliano forte isto effato, quo nihil interesse dicitur, ipsone jure, an *vero per* exceptionem quis tutus esset, in errorem deducti, exiguos aut nullos omnino distinctionis illius, in qua toti versati sumus, effectus fuisse temere defendere ausi sunt (1). Quid mirum igitur, si in con-

(1) Inter hos inprimis memorandus est Thomasius. Vid. ejus Schol. ad Huberi praelect. in Tit. ff. *de Compensat.* n°. 1. coll. v. Löhr op. saepius cit, p. 146.

concinnandos effectus eos, quos multi (et quanti illi) viri perperam ſane non agnoverunt, equidem non eam conferre potuerim et juris peritiam et argumentandi exercitationem et ſcribendi conſuetudinem, quas argumenti gravitas postulare videbatur. Sed quid multa? — Scio me apud intelligentes loqui, apud eos nempe Viros, qui, utpote optime ſcientes quid juveniles ferre posſint humeri, conſummatam aliquam eruditionis copiam ab indocto juvene expectare non ſoleant, ipſo jam contenti conatu, ſi quidem hicce non nimis longe a propoſito conſilio aberraverit.

Patiamini igitur, V. V. Clar. ut vobis, quaeſtionem proponentibus, non ultra quam facere posſim, me obligatum esſe dicam, cetera tutum exceptione competentiae.

Et ea, quae vis, ut potero, explicabo, nec tamen, quasi Pythius Apollo, certa ut ſint, et fixa, quae dixero: ſed ut homunculus unus e multis, probabilia conjecturâ ſequens.

Cicero, *Tusc. Quaeſt. I.* 9.

IN-

INDEX.

Pag.

INTRODUCTIO. 1

CAPUT PRIUS.

DE ORIGINE *DISTINCTIONIS INTER MODOS* TOLLENDAE OBLIGATIONIS IPSO JURE, ET PER MODUM EXCEPTIONIS. . . . 11

SECTIO I.

DE NATURA ANTIQUARUM LEGIS ACTIONUM HUIC DISTINCTIONI *CONTRARIA*. . . . 11

SECTIO II.

DE DISTINCTIONE ILLA E PRAETORUM FORMULIS ENATA. 14

§. 1. *De exceptionum inveniendarum opportunitatibus*. 14

§. 2. *De exceptionum origine, ex Romanorum moribus reipublicaeque conditione repetendâ*. 18

§. 2.

Pag.

§. 3. *De quatuor exceptionum classibus propositi ratione, totidem distinctionis nostrae fontibus.* 23

§. 4. *De exceptionibus in factum.* . . 34

SECTIO III.

DE DISTINCTIONE EA, PER JUDICIA EXTRAORDINARIA HAUD SUBLATA. . . 35

CAPUT POSTERIUS.

DE VARIIS EFFECTIBUS DISTINCTIONIS, INTER MODOS OBLIGATIONIS *ipso jure* ET *per modum exceptionis* TOLLENDAE. 39

SECTIO I.

DE AETATE LEGIS ACTIONUM. . . . 39

SECTIO II.

DE VARIIS DISTINCTIONIS EFFECTIBUS AETATE FORMULARUM. 39

A. *De effectibus ratione formae.* . . . 43

§. 1. I. *In jure, ante Litis Contestationem.* 44

§. 2. II. *In judicio.* 50

§. 3. III. *Post sententiam judicis.* . . 55

B.

Pag.

B. *De distinctionis effectibus, ratione ipsius obligationis efficacitatis.* 60

§. 1. I. *De distinctionis effectu, ratione reorum voluntatis sive remissionis.* 63

§. 2. II. *De distinctionis effectu, ratione reorum negligentiae et ignorantiae.* 67

§. 3. III. *De pactis contrariis aliisque causis, quibus obligatio exceptione infirmata revivisceret poterat, obligatio vero ipso jure sublata non item.* 69

§. 4. IV. *De distinctionis effectu, ratione compensationis.* 77

§. 5. V. *De distinctionis effectu, ratione obligationum accessoriarum v. gr. usurarum cet.* 80

§. 6. VI. *De effectu distinctionis, ratione obligationum earum, quae cautionis loco ad alias obligationes accedere solebant.* . . . 86

§. 7. VII. *De effectu distinctionis, ratione condictionis indebiti.* . . . 93

§. 1. VIII. *Digressio ad Sectionem III.* 96

SEC-

Pag.

SECTIO III.

DE DISTINCTIONIS NOSTRAE EFFECTIBUS IN EXTRAORDINARIO JUDICIO. . . . 97

A. *De effectibus, ratione formae.* . . . 97

B. *De effectibus, ratione ipsius obligationis efficacitatis.* 102

CONCLUSIO. 106